

ЧЕРВОНА КНИГА
ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ:
РОСЛИННИЙ СВІТ

Державне управління охорони
навколишнього природного середовища в Донецькій області
Донецький ботанічний сад Національної академії наук України

ЧЕРВОНА КНИГА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: РОСЛИННИЙ СВІТ

(РОСЛИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ОХОРОНІ
В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ)

Донецьк 2010

УДК 502.75 (477.60)

ББК 28.68

Ч-45

Червона книга Донецької області: рослинний світ (рослини, що підлягають охороні в Донецькій області) / Під загальною ред. В.М. Остапка – Донецьк: Вид-во «Новая печать», 2010 – 432 с.

Вперше складено Червону книгу Донецької області (рослинний світ), в якій наведено відомості про 382 види вищих та нижчих рослин, грибів і лишайників, що підлягають особливій охороні на території регіону.

Для кожного виду наводяться соцологічний статус, біоморфологічна характеристика, дані про поширення, умови зростання, стан популяцій, причини раритетності, заходи з охорони. Характеристики видів проілюстровані картосхемами, фотографіями та малюнками.

Для біологів, екологів, фахівців в галузі управління та охорони навколишнього середовища і природних ресурсів, студентів відповідних спеціальностей, широкого кола природознавців.

Наукові редактори-укладачі – Г.В. Бойко, О.Г. Муленкова

Затверджено до друку науково-технічною радою Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Донецькій області (протокол від 12.10.2009) та вченою радою Донецького ботанічного саду НАН України (протокол № 8 від 29.10.2009).

ISBN 978-8594-04-5

© Колектив авторів

© Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Донецькій області

Редакційна колегія:

Третьяков С.В. – голова колегії, начальник Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Донецькій області

Члени редколегії:

Глухов О.З. – директор Донецького ботанічного саду НАН України, доктор біологічних наук, член-кореспондент НАН України

Остапко В.М. – заступник директора Донецького ботанічного саду НАН України, доктор біологічних наук, професор

Каліущенко М.Д. – заступник начальника Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Донецькій області

Залевський В.Д. – начальник відділу природно-заповідних територій та біоресурсів Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Донецькій області

Автори-укладачі:

А.С. Аверчук, Г.В. Бойко, О.З. Глухов, Н.Ю. Гнатюк, Д.Я. Зацепіна, О.В. Зибенко, Т.В. Зубцова, Ю.В. Ібатуліна, В.В. Козуб-Птиця, Н.Ю. Кунець, Л.В. Купрюшина, Н.М. Лялюк, О.В. Машталер, Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова, Г.С. Назаренко, В.М. Остапко, Н.В. Шпилева

ЗМІСТ

Збережемо рослинний світ Донеччини!	6
Передмова	7
Рішення Донецької обласної ради щодо охорони рослин.....	11
Вищі рослини: Покритонасінні, або Квіткові (Angiospermae, або Magnoliophyta) – клас Дводольні (Dicotyledones, або Magnoliopsida)	25
Вищі рослини: Покритонасінні, або Квіткові (Angiospermae, або Magnoliophyta) – клас Однодольні (Monocotyledones, або Liliopsida).....	271
Вищі рослини: Голонасінні (Gymnospermae, або Pinophyta), Папоротеподібні (Polypodiophyta), Хвощеподібні (Equisetophyta), Плауноподібні (Lycopodiophyta), Мохоподібні (Bryophyta)	361
Нижчі рослини: Водорості (Algae), Гриби (Mycophyta), Лишайники (Lichenophyta)	393
Перелік джерел інформації	411
Алфавітний покажчик українських назв рослин.....	419
Алфавітний покажчик російських назв рослин	423
Алфавітний покажчик латинських назв рослин.....	427

ПРИЙНЯТІ СКОРОЧЕННЯ:

Атл. – атлантичний
Д. – далекий
ДБС НАН України – Донецький ботанічний сад Національної академії наук України
діам. – діаметр
завв. – заввишки
завд. – завдовжки
завш. – завширшки
завт. – завтовшки
Зах. – західний
ЗЗ – заказник загальнодержавного значення
Зм – заказник місцевого значення
ЗУ – заповідне урочище
НПП – національний природний парк
ПЗ – природний заповідник
ПЗФ – природно-заповідний фонд
Півд. – південний
Півн. – північний
Пл. – плодоносіння
ППд – пам'ятка природи загальнодержавного значення
ППм – пам'ятка природи місцевого значення
р. – ріка
РЛП – регіональний ландшафтний парк
Сер. – середній
Смн. – сім'яносіння
Сп. – спороносіння
Сх. – східний
Цв. – цвітіння
Центр. – центральний
шт. – штуки

Збережемо рослинний світ Донеччини!

Донецька область – це край потужної багатопрофільної промисловості, міцного сільськогосподарського виробництва, це регіон з високим рівнем урбанізації та щільною мережею шляхів і комунікацій. Це земля, де народжуються талановиті працьовиті люди, гордість і надія нашої держави.

Але Донеччина по праву пишається й своєю неповторною природою – мальовничими степовими, лісовими та приморськими ландшафтами, безцінними скарбами рослинного і тваринного світу, корисними копалинами, чорноземними ґрунтами, чисельними джерелами і річками.

Нажаль, технічний прогрес має двоякий результат: зростаючі блага цивілізації та занапащену природу. Сьогодні ця проблема загострилась як ніколи раніше, стала провідною глобальною тривогою, попередженням загрози виживання суспільства. Усім зрозуміло, що шлях у майбутнє – це збереження і відновлення навколишнього природного середовища, важливою складовою якого є рослинний світ, його різноманітність і краса. Донбаські степи, ліса, луки, кам'яністі схили і скелі, прибережні смуги, солончаки і болота, різноманітні водойми – все це місця зростання звичайних і унікальних, рідкісних рослин, корисні властивості багатьох з яких ще не зовсім виявлені наукою. Втрата будь-якого виду рослини як у світовому, так і у регіональному масштабі справжня трагедія, припускати яку ми не маємо права. В Донецькій області щороку збільшується площа територій природно-заповідного фонду, але повністю охопити заповідною охороною всі місця зростання рослин, які потерпають від господарської діяльності, забруднення навколишнього середовища та рекреаційного навантаження, неможливо.

На сьогодні „Червона книга” Донеччини виявляється надто товстою, адже кожен п'ятий вид рослин потребує спеціальних заходів з охорони. Є такі, що мабуть вже вимерли на території Донецької області. Це дуже прикро.

Впевнені, що підготовлена донецькими вченими обласна Червона книга рослинного світу стане значним поштовхом до збереження і відновлення тих рослин, яким потрібні швидка допомога та об'єднані зусилля влади, природоохоронних органів, наукових установ, усіх мешканців області. Сподіваємось, що наступні видання Червоної книги Донецької області ставатимуть тонше, а рідний донецький край буде розквітати і збагачуватись рослинами природної флори.

А.М. Близнюк
Голова Донецької облдержадміністрації

ПЕРЕДМОВА

Рослинний світ Донецької області за багатством флори, різноманітністю і унікальністю видів дикорослих рослин не поступається іншим регіонам України, навіть таким, як Карпати і Крим. Але саме на південному сході України він зазнав найбільшої антропогенної трансформації внаслідок інтенсивного розвитку промисловості та сільського господарства, високого рівня урбанізації території. Тому збереження біорізноманітності флори є актуальною проблемою в регіоні.

За останніми даними у складі природної флори Донецької області тільки судинних рослин налічується 1930 видів, серед яких 93 ендемічних і субендемічних; є види з дуже вузькими і локальними ареалами – 11 приазовських і 10 донецьких ендеміків. Чимало рослин, що мають реліктову природу в регіоні, поширення яких є диз'юнктивним або пограничноареальним. Тому до раритетної фракції флори віднесено близько 18% загальної кількості видів, в тому числі 23, ймовірно зниклих в Донецькій області. Більше половини раритетних видів відомі у регіоні лише з 1-3 локалітетів. Крім того, ботаніки щороку виявляють нові місцезнаходження рідкісних для цієї території, а іноді й України в цілому видів.

Узагальнені дані щодо флори водоростей, грибів і лишайників Донецької області відсутні, відомості про рідкісні і зникаючі на цій території види фрагментарні і потребують подальшого уточнення. Але інформація про ці групи організмів, які традиційно включаються до ботанічних об'єктів, також включена.

У довіднику наведено відомості про 382 види вищих та нижчих рослин, грибів і лишайників, що підлягають особливій охороні на території Донецької області. Це види, внесені до Червоної книги України, Світового та Європейського червоних списків, конвенцій, ратифікованих Україною, та регіонального списку, затвердженого рішенням Донецької обласної ради.

В процесі підготовки цього видання виявилися нові дані щодо наявності і поширення на території Донецької області деяких видів з регіонального списку, та знайдені нові рідкісні для регіону види рослин. Ці дані враховані при складанні Червоної книги Донецької області. Зокрема додатково включені *Allium savranicum*, *Artemisia armeniaca*, *Astragalus testiculatus*, *Carex diluta*, *Centaurea pseudophrygia*, *Centaurea tanaitica*, *Dianthus maeoticus*, *Euphorbia cretophila*, *Festuca taurica*, *Scrophularia vernalis*, *Vincetoxicum jailicola* та 8 видів лишайників. Не наведено у Червоній книзі Донецької області ряд видів з регіонального переліку, щодо яких встановлено сумнівні, неточні або помилкові відомості про природне поширення на території області: *Agaricus spissicaulis*, *Cerasus avium*, *Corpinus picaceus*, *Crataegus ambigua*, *Crepidotus autochtonus*, *Dianthus deltoides*, *Haplophyllum suaveolens*, *Helvella elastica*, *Inocybe pyriodora*, *Melampyrum nemorosum*, *Rosa parviuscula*, *Schizostoma laceratum*, *Sparassis laminosa*, *Sparganium minimum*, *Torilis ucrainica*, *Tulostoma brumale*. Ці зміни та доповнення до регіонального списку були затверджені рішенням Донецької обласної ради від 17.12.2009р. № 5/25 - 809.

В статті щодо кожного виду вказано українську, російську і латинську назви рослини та родини, до якої належить вид. Латинські назви виду та найважливіші латинські синоніми, які поширені у класичних та сучасних флористичних виданнях та визначниках рослин, наведені відповідно до сучасної номенклатури рослин. Наводиться загальна кількість видів в роді, їх представленість у флорах України та Донецької області.

В роботі прийняті наступні категорії статусу раритетного виду, які широко використовуються у світовій практиці:

- Ймовірно зниклий (вимерлий) – вид, наявність якого за останні 50 років не підтверджена ретельними обстеженнями у вказаних місцезнаходженнях;
- Під загрозою зникнення – вид, представлений в регіоні одною обмеженою популяцією, загроза зникнення якої від випадкових природних чи антропогенних факторів ймовірна, або кількома дуже нечисленними деградованими популяціями, чисельність яких критична;
- Рідкісний – вид, представлений кількома численними стабільними та кількома нечисленними популяціями (як правило, це ендемічний, спорадично поширений, пограничноарельний, реліктовий, диз'юнктивний або стенотопний вид);
- Вразливий – вид, представлений кількома або багатьма локальними популяціями, які можуть бути і нечисленними, і численними, але за останні десятиріччя явно скорочуються внаслідок дії природних або антропогенних чинників;
- Не визначений – наявність виду у вказаних місцезнаходженнях не викликає сумніву, але даних про сучасний стан популяції бракує.

Поширення виду характеризується відповідно до географічних та ботаніко-географічних районів, прийнятих у сучасних виданнях. Наводиться загальний ареал виду та його поширення в Україні. Хорологія виду на території Донецької області відображена на картосхемах поширення виду, складених крапковим методом переважно за матеріалами гербарних колекцій, які зберігаються в Гербаріях ДБС НАН України, Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України (Київ), Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України (Київ), Ботанічного інституту ім. В. Л. Комарова РАН (Санкт-Петербург), Головного ботанічного саду ім. М. В. Цицина РАН (Москва) та інших, а також за опублікованими конкретними вказівками про місцезнаходження виду.

Наводиться коротка характеристика умов місцезростань виду, стану популяцій взагалі або конкретних даних, якщо вони є.

У біоморфологічній характеристиці наводяться загальні ознаки виду, та робиться акцент на ознаки, які відрізняють вид від споріднених, особливо таких, які поширені в Донецькій області, що має допомогти читачеві відрізнити раритетний вид від звичайного, схожого на нього. Загальний вигляд рослини та іноді окремих її частин показано на фотографіях та малюнках.

Вказуються причини раритетності виду в регіоні, фактори, які обмежують або лімітують природне відновлення популяцій виду, а також прийняті заходи охорони. Правові заходи державного і міжнародного рівнів з охорони виду позначені так:

W – занесений до Світового червоного списку, виданого Міжнародною спілкою охорони природи та природних ресурсів (IUCN) у 1998 р.;

E – занесений до Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі, 1992 р.;

U – занесений до Червоної книги України, 1996 р.;

U* – запронований для занесення до третього видання Червоної книги України, 2009 р.;

V – занесений до списку «Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» (Берн, 1979 р.);

C – занесений до списку «Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори,

що перебувають під загрозою зникнення» (Вашингтон, 1973 р.).

Фактичні регіональні заходи – це перелік існуючих територій природно-заповідного фонду, на яких відмічено розповсюдження виду, тобто забезпечено заповідний або заказний режим охорони його популяцій, обмежене природокористування. Також наведено відомості щодо вирощування виду в колекціях і експозиціях ДБС НАН України.

Рекомендації щодо збереження раритетних рослин у природних умовах окремо для кожного виду не наводимо, бо вони для більшості видів однакові – це, перш за все, створення об'єктів природно-заповідного фонду та розширення їх територій в місцях концентрації раритетних видів та зростання популяцій видів, яким загрожує зникнення, збільшення території зон з заповідним режимом, врахування інформації про поширення раритетних видів при формуванні регіональної та локальних екологічних мереж.

Необхідно організувати постійний контроль за станом популяцій найбільш вразливих видів, а також проводити загальний моніторинг флори регіону. Актуальною є розробка заходів з науково обґрунтованого обмеження господарської діяльності, рекреації, загального використання рослинних ресурсів населенням на території Донецької області, у тому числі регулювання пасовищного навантаження на ділянки залишків цілинного степу по схилах балок та на луках у заплавах річок, обмеження сінокосіння в місцях зростання рідкісних видів, врахування даних про поширення видів при лісовідновлювальних заходах та створенні нових лісових культур на місці кам'янистих та чагарникових, часто деградованих, степів.

Багаторічні наукові дослідження показали, що біологічні властивості більшості видів, яким у природних умовах загрожує скорочення чисельності популяцій або зникнення, дозволяють проводити їх інтродукцію та вирощувати і розмножувати ці види в умовах культури. Особливо це доцільно щодо рослин, які є об'єктом заготівлі як лікарські, декоративні, їстівні тощо. Введення їх у культуру є важливим допоміжним засобом збереження природних популяцій. Створення штучних розсадників найбільш загрозливих або вже зниклих в різних місцях видів дозволить розвернути роботи з їх реінтродукції та відновлення популяцій у природних умовах. Треба продовжувати дослідження процесів відновлення видів, що зникають, у природних умовах та розробити методи їх культивування.

Фотографування видів в основному здійснено у природних умовах Донбасу або з колекційних рослин в ДБС НАН України, інтродукованих з місцевих природних популяцій. За відсутності можливості сфотографувати живі рослини довелося сканувати або фотографувати гербарні зразки деяких видів рослин або наводити фотозображення, отримані за допомогою Інтернету чи люб'язно надані вітчизняними та іноземними колегами:

А.П. Ковальчуком (PhD, співробітником лабораторії фізіології мікроорганізмів Гронінгенського університету, Нідерланди), С.Р. Майоровим (к.б.н., старшим науковим співробітником Московського державного університету ім. М. В. Ломоносова), Н.М. Решетніковою (к.б.н., науковим співробітником Головного ботанічного саду ім. М.В. Цицина РАН), В.Є. Прохоровим (к.б.н., старшим викладачем кафедри загальної екології Казанського державного університету), О.В. Криловим (старшим викладачем Калужського державного педагогічного університету ім. К.Е. Цюлковського), яким висловлюємо глибоку вдячність.

Статті довідника складені в основному науковцями відділу флори ДБС НАН України, у підготовці матеріалів прийняли участь також викладачі кафедри ботаніки і екології Донецького національного університету (Д.Я. Зацепіна, О.В. Машталер, Н.М. Лялюк).

Загальну редакцію видання здійснив В.М. Остапко, значну роботу по збору, упорядкуванню матеріалу, редагуванню біоморфологічних характеристик, номенклатури рослин, фотозображень та загальному редагуванню тексту зробила Г.В. Бойко, по збору даних про поширення видів на територіях природно-заповідного фонду Донецької області та редагуванню розділів про поширення, місцезростання та заходи охорони – О.Г. Муленкова, підбір і сканування гербарних зразків та перевірку назв рослин здійснила Н.Ю. Гнатюк, алфавітні покажчики назв рослин склала Л.В. Купрюшина, картосхеми поширення рослин складені В.М. Остапко, Т.В. Зубцовою та В.В. Козуб-Птицею.

В. М. Остапко

РІШЕННЯ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
ЩОДО ОХОРОНИ РОСЛИН

ДОНЕЦКИЙ ОБЛАСТНОЙ СОВЕТ

РЕШЕНИЕ

от 29.02.2000 № 23/11-255

г. Донецк

Об исполнении требований Закона
Украины «О растительном мире»

С целью сохранения растительных ресурсов, руководствуясь ст. 15, 19 Закона Украины «Об охране окружающей природной среды», ст. 30 Закона Украины «О растительном мире», областной совет

РЕШИЛ:

1. Утвердить Перечень видов растений, которые не занесены в Красную книгу Украины, но являются редкими или находящимися под угрозой исчезновения на территории области (приложение № 1), и Положение о Перечне видов растений, которые не занесены в Красную книгу Украины, но являются редкими или находящимися под угрозой исчезновения на территории области (далее Положение (приложение №2)).
2. Госуправлению экобезопасности в Донецкой области (Куруленко С.С.):
  - 2.1. Строго соблюдать Положение при использовании природных ресурсов.
  - 2.2. Довести до сведения районных, городских, сельских и поселковых советов данное Положение.
3. Контроль за выполнением настоящего решения возложить на постоянную комиссию по вопросам окружающей природной среды, рациональному использованию земельных и природных ресурсов (Бойко В.С.)

Председатель совета

В.Ф. Янукович

Приложение №1
к решению Донецкого областного совета
от 29.02.2000 № 23/11-255

СПИСОК
не вошедших в Красную книгу Украины редких,
находящихся под угрозой исчезновения видов растений,
произрастающих на территории Донецкой области

Авінелла звивиста – Авенелла извилистая
Агалік-трава гірська – Букашник горный
Аконіт Роговича – Аконит Роговича
Анемоноідес дібровний – Анемоноидес дубравный
Арум видовжений – Ароник удлинённый
Асплений волосовидний – Костенец волосовидный
Асплений Гейфлера – Костенец Гейфлера
Асплений муровий – Костенец постенный
Асплений північний – Костенец северный
Астрагал новоасканійський – Астрагал новоасканийский
Астрагал понтійський – Астрагал понтийский
Багатоніжка звичайна – Многоножка обыкновенная
Басія волосиста – Бассия волосистая
Безщитник жіночий – Кочедыжник женский
Білолозник степовий – Терескен хохолковый
Бромопсис різнолистий – Кострец разнолистный
Бюфонія тонколиста – Бюффония тонколистная
Вентената сумнівна – Вентената сомнительная
Верблюдка українська – Верблюдка украинская
Вероніка лікарська – Вероника лекарственная
Вероніка крейдяна – Вероника меловая
Вероніка Пачоського – Вероника Пачоского
Веснівка дволиста – Майник двулистный
Вітряниця лісова – Ветреница лесная
Віхалка гілляста – Венечник ветвистый
Вишня пташина – Черешня птичья
Вовче тіло болотяне – Сабельник болотный
Водяний різак алоевидний – Телорез обыкновенный
Волошка верболиста – Василёк иволлистный
Волошка руська – Василёк русский
Вольфія безкоренева – Вольфия безкорневая
Гадюча цибуля занедбана – Мускари незамеченный
Гаплофілум війчастий – Простолистник реснитчатый
Гаплофілум запашний – Простолистник душистый
Гвоздика азовська – Гвоздика азовская
Гвоздика Ївги – Гвоздика Евгении
Гвоздика ланцетовидна – Гвоздика ланцетовидная
Гвоздика стиснуточашечна – Гвоздика узкочашечная

Геліотроп запашний – Гелиотроп душистый
 Герань лінійнолопатева – Герань линейнолопастная
 Гиацинтік блідий – Гиацинтик бледный
 Гиацинтік Палласів – Гиацинтик Палласа
 Глечики жовті – Кубышка жёлтая
 Глід Клокова – Боярышник Клокова
 Глід озброєний – Боярышник вооружённый
 Глід сумнівний – Боярышник сомнительный
 Глід український – Боярышник украинский
 Горицвіт весняний – Горицвет весенний
 Горицвіт волзький – Горицвет волжский
 Граб звичайний – Граб обыкновенный
 Гравілат алепський – Гравилат алепский
 Громовик різноколірний – Оносма разноцветная
 Грушанка зеленоцвіта – Грушанка зелёноцветковая
 Дельфіній руський – Дельфиниум русский
 Дзвоники великоколосі – Колокольчик крупноколосый
 Дзвоники крапиволисті – Колокольчик крапиволистный
 Дзвоники персиколисті – Колокольчик персиколистный
 Дивина розлога – Коровяк раскидистый
 Дрік донецький – Дрок донецкий
 Дріоптерис гребенястий – Щитовник гребенчатый
 Дріоптерис чоловічий – Щитовник мужской
 Дріоптерис шартрський – Щитовник шартрский
 Дудник дягільевий – Дудник дягилевый
 Жабриця смовдевидна – Жабрица горичниковидная
 Жовтець кашубський – Лютик кашубский
 Жовтозілля чорноморське – Крестовник черноморский
 Жовтушник крейдяний – Желтушник меловой
 Жовтушник кринкський – Желтушник кринкский
 Жовтушник український – Желтушник украинский
 Жовтушник загострений – Желтушник щитовидный
 Звіробій чотирикутний – Звербой четырехугольный
 Зірочки приазовські – Гусиный лук приазовский
 Зірочки Шовіца – Гусиный лук Шовица
 Зимолобка зонтична – Зимолобка зонтичная
 Золототисячник анатолійський – Золототысячник анатолийский
 Зубниця бульбиста – Зубянка клубненосная
 Зубниця п'ятилиста – Зубянка пятилистная
 Калюжниця болотна – Калужница болотная
 Карагана м'яка – Карагана мягкая
 Катран татарський – Катран татарский
 Катран шорсткий – Катран шершавый
 Кендир сарматський – Кендырь сарматский
 Кизляк болотний – Наумбургия кистецветковая
 Китяки крейдяні – Истод меловой
 Ковила донецька – Ковыль донецкий

Козельці голоносікові – Козлобородник голоносіковий
Козельці донецькі – Козлобородник донецький
Комиш щетиновидний – Камыш щетиновидный
Конюшина кавказька – Клевер кавказский
Копитняк європейський – Копытень європейский
Королиця звичайна – Нивяник обыкновений
Костяниця кам'яниста – Костяника каменистая
Куцоніжка пірчаста – Коротконожка перистая
Кучерявка чагарникова – Курчавка кустарникова
Лазурник трилопатевиий – Лазурник трёхлопастной
Ластовень азовський – Ластовень азовский
Ластовень донецький – Ластовень донецький
Ластовень жовтий – Ластовень жёлтый
Ластовень проміжний – Ластовень промежуточный
Ластовень руський – Ластовень русский
Ластовень український – Ластовень украинский
Латаття біле – Кувшинка белая
Левкой крихкий – Левкой пахучий
Леєрзія рисовидна – Леерсия рисовидная
Льонок довгошпорковий – Льянка крупнохвостая
Льонок чорноморський – Льянка черноморская
Любочки дунайські – Кульбаба дунайская
Мак азовський – Мак азовский
Мінуарція бірючська – Минуарция бирючья
Мітлиця азовська – Полевица азовская
Миколайчики приморські – Синеголовник приморский
Молінія голуба – Молиния голубая
Молодило руське – Молодило русское
Мулянка водяна – Лужница водяная
Настурція лікарська – Настурция лекарственная
Незабудка борова – Незабудка боровая
Незабудка українська – Незабудка украинская
Оман каспійський – Девясил каспийский
Осока блискуча – Осока блестящая
Осока волосиста – Осока волосистая
Осока низька – Осока низкая
Осока стопоподібна – Осока стоповидная
Орляк звичайний – Орляк обыкновений
Ортилія однобока – Ортилия однобокая
Палімбія солонна – Палимбия солёная
Палімбія тургайська – Палимбия тургайская
Парило пахуче – Репейничек пахучий
Пароніхія головчата – Приноготовник головчатый
Переліска багаторічна – Перелеска многолетняя
Перстач прямостоячий – Лапчатка прямостоячая
Півники вильчасті – Касатик рогатый
Підмаренник видовжений – Подмаренник вытянутый

Підмаренник волинський – Подмаренник волынський
 Підмаренник голоплідний – Подмаренник голоплодный
 Підмаренник донецький – Подмаренник донецкий
 Підмаренник Дубовик – Подмаренник Дубовик
 Підмаренник шерстистий – Подмаренник шерстистый
 Підмаренник Кондратюка – Подмаренник Кондратюка
 Підмаренник найбільший – Подмаренник наибольший
 Підмаренник кільчастий – Подмаренник мутовчастый
 Підмаренник сухий – Подмаренник сухой
 Під'ялиник звичайний – Подъяльник обыкновенный
 Піщанка Зоза – Песчанка Зоза
 Плавушник болотний – Турча болотная
 Плакун мішанцевий – Дербенник гибридный
 Полин посріблений – Полян серебристая
 Пупочник завитий – Омфалодес ползучий
 Радіола льоновидна – Радиола льновидная
 Рогачка крейдяна – Рогачка меловая
 Роговик київський – Ясколка киевская
 Роговик несправжньоболгарський – Ясколка ложноболгарская
 Роговик різноволосий – Ясколка разноволосистая
 Рожа Гельдрайха – Штокроза Гельдрайха
 Розхідник волосистий – Будра волосистая
 Рокитник Кречетовича – Ракитник Кречетовича
 Росичка круглолиста – Росянка круглолистная
 Руслиця кільчаста – Повойничек мокричний
 Рутвиця вонюча – Василистник вонючий
 Ряст Маршаллів – Хохлатка Маршалла
 Ряст цибулинний – Хохлатка луковичная
 Рястка Фішера – Птицемлечник Фішера
 Самосил Стевена – Дубровник Стевена
 Сарсазан шишкуватий – Сарсазан шишковатый
 Ситничок паннонський – Ситничек венгерський
 Синяк руський – Синяк русский
 Сиренія Талієва – Сирения Талиева
 Ситівник жовтуватий – Ситовник желтоватый
 Скорзонера австрійська – Козелец австрійський
 Смілка азовська – Смолёвка азовская
 Смілка Гельмана – Смолёвка Гельмана
 Смілка донецька – Смолёвка донецкая
 Солодка гола – Солодка голая
 Сон український – Прострел український
 Сон широколистий – Прострел широколистный
 Сонцезвіт крейдолубивий – Солнцецвет мелолубивый
 Сонцезвіт звичайний – Солнцецвет монетолистный
 Спориш скіфський – Горец скифський
 Стемаканта серпиевидна – Стемаканта серпуховидная
 Суниці мускусні – Земляника мускусная

Суховершки великоквіткові – Черноголовка крупноцветковая
Теліптерис болотний – Телиптерис болотный
Тирлич хрестовидний – Горечавка крестообразная
Ториліс український – Торилис украинский
Ферула татарська – Ферула татарская
Фіалка болотна – Фиалка болотная
Фіалка крейдяна – Фиалка меловая
Фіалка Лавренка – Фиалка Лавренко
Фізалис звичайний – Физалис обыкновенный
Фломоідес гібридний – Фломоидес гибридный
Франкенія припорошена – Франкения припудренная
Франкенія шорстка – Франкения жестковолосая
Фумана лежача – Фумана распростёртая
Хвоц великий – Хвоц большой
Хвоц зимовий – Хвоц зимующий
Хвоц лісовий – Хвоц лесной
Хвоц річковий – Хвоц речной
Хеноріnum Клокова – Хеноринум Клокова
Цибуля крапчаста – Лук точечный
Цибуля міцновдягнена – Лук прочноодетый
Цистоптеріс ламкий – Пузырник ломкий
Чебрець гранітний – Тимьян гранитный
Чебрець Дідуха – Тимьян Дидуха
Чебрець Кондратюка – Тимьян Кондратюка
Чебрець несправжньоопаннонський – Тимьян ложнопаннонский
Черевички зозулині – Венерин башмачок настоящий
Чина чорна – Чина чёрная
Чистець Черняєва – Чистець Черняева
Шавлія лучна – Шалфей луговой
Шиверекія мінлива – Шиверекія изменчивая
Шипшина Борисової – Шиповник Борисовой
Шипшина горинківська – Шиповник горинковский
Шипшина двозубчаста – Шиповник двозубчатый
Шипшина залозистозубчаста – Шиповник железистозубчатый
Шипшина кринківська – Шиповник кринковский
Шипшина низенька – Шиповник низенький
Шоломниця сумнівна – Шлемник сомнительный
Шолудивник пухнастоколюсий – Мытник мохнатоколюсий
Щавель чорноморський – Щавель черноморский
Щебрушка Фоміна – Душевка Фомина
Юринея волошковидна – Наголоватка васильковидная
Юринея харківська – Наголоватка харьковская

**Приложение №2
к решению Донецкого областного совета
от 29.02.2000 № 23/11-255**

**ПОЛОЖЕНИЕ
о Перечне видов, которые не занесены в Красную книгу Украины,
но являются редкими или находящимися под угрозой исчезновения
на территории области**

1. Перечень является документом, обобщающим сведения о современном состоянии видов растений, находящихся под угрозой исчезновения в области.
2. Перечень является основой для разработки дальнейших действий, направленных на сохранение занесенных в него видов растений.
3. Занесенные в Перечень виды растений подлежат особой охране на всей территории области. Организация охраны видов растений, внесенных в Перечень, улучшение среды их произрастания в рамках компетенции возлагается на городские, районные, сельские и поселковые советы, райгосадминистрации, Госуправление экобезопасности в Донецкой области.
4. Охрана и восстановление видов растений, занесенных в Перечень, осуществляется путём установления особого правового статуса видов растений, находящихся под угрозой исчезновения, учёта требований охраны этих видов при решении вопросов отвода земель, разработки преемственной и проектно-планировочной документации, экологической экспертизы.

ДОНЕЦКИЙ ОБЛАСТНОЙ СОВЕТ

РЕШЕНИЕ

от 23.03.2007 № 5/8-185

г. Донецк

О внесении изменений в решение
областного совета от 29.02.2000 № 23/11-255

С целью сохранения растительных ресурсов, учитывая рекомендации Донецкого ботанического сада НАН Украины, руководствуясь ст. 15 Закона Украины «Об охране окружающей природной среды», ст. 30 Закона Украины «О растительном мире», ст. 43 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине», областной совет

РЕШИЛ:

Внести изменения в решение областного совета от 29.02.2000 № 23/11-255 «Об исполнении требований Закона Украины «О растительном мире», изложив в новой редакции Перечень видов растений, которые не занесены в Красную книгу Украины, но являются редкими или находящимися под угрозой исчезновения на территории области (прилагается).

Председатель

А.М. Близнюк

**Приложение
к решению областного совета
от 23.03.2007 № 5/8-185**

**ПЕРЕЧЕНЬ
видов растений, которые не занесены в Красную книгу Украины,
но являются редкими или находящимися под угрозой исчезновения
на территории области**

СОСУДИСТЫЕ РАСТЕНИЯ

1. *Acinos fominii* Des.-Shost. – Щебрушка Фомина – Душевка Фомина
2. *Aconitum rogoviczii* Wissjul. – Аконіт Роговича – Аконит Роговича
3. *Adenophora lilifolia* (L.) Ledeb. ex A.DC. – Аденофора лілієлиста – Бубенчик лилиелистный*
4. *Adonis vernalis* L. – Горицвіт весняний – Горицвет весенний
5. *Adonis wolgensis* Steven – Горицвіт волзький – Горицвет волжский
6. *Agrimonia procera* Wallr. – Парило пахуче – Репейничек пахучий
7. *Agropyron cimmericum* Nevski – Житняк кімерійський – Житняк керченский W*
8. *Agropyron tanaiticum* Nevski – Житняк донський – Житняк донской W*
9. *Agrostis maeotica* Klokov – Мітлиця азовська – Полевица азовская
10. *Alcea heldreichii* (Boiss.) Boiss. – Рожа Гельдрайха – Штокроза Гельдрайха
11. *Allium firmotunicatum* Fomin – Цибуля міцновдзягнена – Лук прочноодегтый
12. *Allium guttatum* Steven – Цибуля крапчаста – Лук точечный
13. *Amygdalus nana* L. – Мигдаль низький – Миндаль низкий*
14. *Anemone sylvestris* L. – Вітряниця лісова – Ветреница лесная
15. *Anemonoides nemorosa* (L.) Holub – Анемоноїдес дібровний – Анемоноидес дубравный
16. *Anthericum ramosum* L. – Віхалка гілляста – Венечник ветвистый
17. *Archangelica officinalis* Hoffm. – Дудник дягилевий – Дудник дягилевый
18. *Artemisia argentata* Klokov – Полин посріблений – Полынь серебристая
19. *Artemisia nutans* Willd. – Полин повислий – Полынь поникающая*
20. *Artemisia tanaitica* Klokov – Полин донський – Полынь донская*
21. *Arum elongatum* Steven – Арум видовжений – Аронник удлинённый
22. *Asarum europaeum* L. – Копитняк європейський – Копытень європейский*
23. *Asperula tephrocarpa* Czern. ex Popov et Chrshan. – Маренка сіроплода – Ясменник серо-плодный W*
24. *Asplenium ruta-muraria* L. – Аспленій муровий – Костенец постенный
25. *Asplenium septentrionale* (L.) Hoffm. – Аспленій північний – Костенец северный
26. *Asplenium trichomanes* L. – Аспленій волосовидний – Костенец волосовидный
27. *Asplenium heufleri* Reichardt – Аспленій Гейфлера – Костенец Гейфлера
28. *Astragalus albicaulis* DC. – Астрагал білостеблий – Астрагал белостебельный*
29. *Astragalus asper* Jacq. – Астрагал шорсткий – Астрагал шершавый*
30. *Astragalus novoascanicus* Klokov – Астрагал новоасканійський – Астрагал новоасканийский W
31. *Astragalus pallescens* M.Bieb. – Астрагал блідий – Астрагал бледнеющий W*
32. *Astragalus ponticus* Pall. – Астрагал понтійський – Астрагал понтийский
33. *Astragalus pubiflorus* – Астрагал пухнастоквітковий – Астрагал пушистоцветковый*
34. *Astragalus sareptanus* A.Becker – Астрагал сарептський – Астрагал сарептский*
35. *Athyrium filix-femina* (L.) Roth – Безщитник жіночий – Кочедыжник женский

36. *Atraphaxis frutescens* (L.) K. Koch – Кучерявка чагарникова – Курчавка кустарникова
37. *Avenella flexuosa* (L.) Drejer – Авінелла звивиста – Авенелла извилистая
38. *Bassia hirsuta* (L.) Asch. – Басія волосиста – Бассия волосистая
39. *Brachypodium pinnatum* (L.) P.Beauv. – Куцоніжка пірчаста – Коротконожка перистая
40. *Bromopsis heterophylla* (Klokov) Holub – Бромопсис різнолистий – Кострец разнолистный
41. *Buffonia parviflora* Griseb. – Бюфонія дрібноквіткова – Бюффония мелкоцветковая
42. *Caltha palustris* L. – Калюжниця болотна – Калужница болотная
43. *Campanula cervicaria* L. – Дзвоники оленячі – Колокольчик жёстковолосий*
44. *Campanula macrostachya* Waldst. et Kit. ex Willd. – Дзвоники великоколосі – Колоколчик крупноколосий
45. *Campanula persicifolia* L. – Дзвоники персиколисті – Колокольчик персиколистный
46. *Campanula trachelium* L. – Дзвоники крапиволисті – Колокольчик крапиволистный
47. *Caragana mollis* (M. Bieb.) Besser – Карагана м'яка – Карагана мягкая
48. *Carex humilis* Leys. – Осока низька – Осока низкая
49. *Carex liparocarpos* Gaudin – Осока блискуча – Осока блестящая
50. *Carex pediformis* С.А.Мей. – Осока стопоподібна – Осока стоповидная
51. *Carex pilosa* Scop. – Осока волосиста – Осока волосистая
52. *Carpinus betulus* L. – Граб звичайний – Граб обыкновенный
53. *Centaurea ruthenica* Lam. – Волошка руська – Василёк русский
54. *Centaurea salicifolia* M.Bieb. – Волошка верболиста – Василёк иволистный
55. *Centaureum anatolicum* (K. Koch) Tzvelev – Золототисячник анатолійський – Золототысячник анатолийский
56. *Cerastium heterotrichum* Klokov – Роговик різноволосий – Ясколка разноволосистая
57. *Cerastium kioviense* Klokov – Роговик київський – Ясколка киевская
58. *Cerastium pseudobulgaricum* Klokov – Роговик несправжньоболгарський – Ясколка ложноболгарская
59. *Cerasus avium* (L.) Moench – Вишня пташина – Черешня птичья
60. *Chaenorhinum klokovii* Kotov – Хеноринум Клокова – Хеноринум Клокова
61. *Chamaecytisus kreczetoviczii* (Wissjul.) Holub – Рокитник Кречетовича – Ракитник Кречетовича Е
62. *Chimaphila umbellata* (L.) W.Barton – Зимолобка зонтична – Зимолобка зонтичная
63. *Circaea lutetiana* L. – Цирцея звичайна – Двулепестник парижський*
64. *Coscyganthe flos-cuculi* (L.) Fourr. – Зозулін цвіт звичайний – Кукушкин цвет обыкновенный*
65. *Comarum palustre* L. – Вовче тіло болотяне – Сабельник болотный
66. *Convallaria majalis* L. – Конвалія звичайна – Ландыш майський*
67. *Corispermum ucrainicum* Pjin – Верблюдка українська – Верблюдка украинская
68. *Corydalis marschalliana* (Pall. ex Willd.) Pers. – Ряст Маршаллів – Хохлатка Маршалла
69. *Corydalis paczoskii* N.Busch – Ряст Пачоського – Хохлатка Пачоского*
70. *Corydalis solida* (L.) Clairv. – Ряст міцний – Хохлатка плотная
71. *Crambe aspera* M.Bieb. – Катран шорсткий – Катран шершавый Е *
72. *Crambe tataria* Sebeok – Катран татарський – Катран татарский
73. *Crataegus ambigua* С.А.Мей. ex A.Becker – Глід сумнівний – Боярышник сомнительный
74. *Crataegus klokovii* Ivaschin – Глід Клокова – Боярышник Клокова
75. *Crataegus praearmata* Klokov – Глід озброєний – Боярышник вооружённый
76. *Crataegus ucrainica* Pojark. – Глід український – Боярышник украинский WE
77. *Cystopteris fragilis* (L.) Bernh. – Цистоптерис ламкий – Пузырник ломкий
78. *Delphinium rossicum* Litv. – Дельфіній руський – Дельфиниум русский

79. *Dentaria bulbifera* L. – Зубниця бульбиста – Зубянка клубненоносная
80. *Dentaria quinquefolia* M.Bieb. – Зубниця п'ятилиста – Зубянка пятилистная
81. *Dianthus deltoides* L. – Гвоздика дельтовидна – Гвоздика дельтовидная*
82. *Dianthus eugeniae* Kleopow – Гвоздика Ївги – Гвоздика Евгении
83. *Dianthus pallidiflorus* Ser. – Гвоздика блідоквіткова – Гвоздика бледноцветковая
84. *Dianthus stenocalyx* Juz. – Гвоздика стиснуточашечна – Гвоздика узкочашечная
85. *Dichodon viscidum* (M.Bieb.) Holub – Діходон клейкий – Диходон клейкий*
86. *Drosera rotundifolia* L. – Росичка круглоста – Росянка круглолистная
87. *Dryopteris carthusiana* (Vill.) H. P. Fuchs – Дріоптерис шартрський – Щитовник шартрський
88. *Dryopteris cristata* (L.) A. Gray – Дріоптерис гребенястий – Щитовник гребенчатий
89. *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott – Дріоптерис чоловічий – Щитовник мужской
90. *Echium russicum* J.F.Gmel. – Синяк руський – Синяк русский
91. *Elatine alsinastrum* L. – Руслиця кільчаста – Повойничек мокричний
92. *Ephedra distachya* L. – Ефедра двоколоса – Хвойник двухколосковый*
93. *Equisetum fluviatile* L. – Хвоц річковий – Хвоц речною
94. *Equisetum hyemale* L. – Хвоц зимовий – Хвоц зимуючий
95. *Equisetum sylvaticum* L. – Хвоц лісовий – Хвоц лесной
96. *Equisetum telmateia* Ehrh. – Хвоц великий – Хвоц большой
97. *Eremogone rigida* (M.Bieb.) Fenzl. – Пустельниця жорстка – Пустынница жёсткая W*
98. *Erucastrum cretaceum* Kotov – Рогачка крейдяна – Рогачка меловая
99. *Eryngium maritimum* L. – Миколайчики приморські – Синеголовник приморський
100. *Erysimum cretaceum* (Rupr.) Schmalh. – Жовтушник крейдяний – Желтушник меловой WE
101. *Erysimum cuspidatum* (M.Bieb.) DC. – Жовтушник загострений – Желтушник щитовидний
102. *Erysimum krynkense* Lavrenko – Жовтушник кринкський – Желтушник кринкский E
103. *Erysimum ucrainicum* J.Gay – Жовтушник український – Желтушник украинский W
104. *Ferula tatarica* Fisch. ex Spreng. – Ферула татарська – Ферула татарская
105. *Fragaria moschata* (Duchesne) Weston – Суниці мускусні – Земляника мускусная
106. *Frankenia hirsuta* L. – Франкенія шорстка – Франкенія жёстковолосая
107. *Frankenia pulverulenta* L. – Франкенія припорошена – Франкенія припудренная W
108. *Fumana procumbens* (Dun.) Gren. et Godr. – Фумана лежача – Фумана распростёртая
109. *Gagea bohemica* (Zanschn.) Schult. et Schult. f. – Зірочки богемські – Гусиный лук богемский
110. *Gagea maeotica* Artemcz. – Зірочки приазовські – Гусиный лук приазовский
111. *Galium donetzkiensis* Ostapko – Підмаренник донецький – Подмаренник донецкий
112. *Galium dubovikae* Ostapko – Підмаренник Дубовик – Подмаренник Дубовик
113. *Galium elongatum* C.Presl – Підмаренник видовжений – Подмаренник вытянутый
114. *Galium glabricarpum* Ostapko – Підмаренник голоплідний – Подмаренник голоплодный
115. *Galium kondratjukii* Ostapko – Підмаренник Кондратюка – Подмаренник Кондратюка
116. *Galium lanulosum* Ostapko – Підмаренник шерстистий – Подмаренник шерстистый
117. *Galium maximum* G.Moris – Підмаренник великий – Подмаренник большой
118. *Galium verticillatum* Danth. – Підмаренник кільчастий – Подмаренник мутовчатый
119. *Galium volhynicum* Pobed. – Підмаренник волинський – Подмаренник вольнский E
120. *Galium xeroticum* (Klokov) Soo – Підмаренник сухий – Подмаренник сухой E
121. *Genista donetzica* Kotov – Дрік донецький – Дрок донецкий
122. *Gentiana cruciata* L. – Тирлич хрестовидний – Горечавка крестообразная
123. *Geranium linearilobum* DC. – Герань лінійнолопатева – Герань линейнолопастная
124. *Geum aleppicum* Jacq. – Гравілат алепський – Гравилат алеппский
125. *Glechoma hirsuta* Waldst. et Kit. – Розхідник волосистий – Будра волосистая

126. *Glycyrrhiza glabra* L. – Солодка гола – Солодка голая
127. *Halocnemum strobilaceum* (Pall.) M.Bieb. – Сарсазан шишкуватий – Сарсазан шишковатий
128. *Haplophyllum ciliatum* Griseb. – Гаплофілум в'їчастий – Простолистник реснитчатий
129. *Haplophyllum suaveolens* (DC.) G.Don, f. – Гаплофілум запашний – Простолистник душистий
130. *Hedysarum grandiflorum* Pall. – Солодушка великоквіткова – Копеечник крупноцетковий*
131. *Helianthemum cretophilum* Klokov et Dobrocz. – Сонцецвіт крейдолюбивий – Солнцецвет мелолубивый
132. *Helianthemum nummularium* (L.) Mill. – Сонцецвіт звичайний – Солнцецвет монетолистный
133. *Heliotropium intermedium* Taliev – Геліотроп проміжний – Геліотроп промежуточный W*
134. *Heliotropium suaveolens* M.Bieb. – Геліотроп запашний – Геліотроп душистий
135. *Hottonia palustris* L. – Плавушник болотний – Турча болотная
136. *Hyacinthella leucophaea* (C.Koch) Schur – Гиацинтік блідий – Гиацинтік бледный
137. *Hydrocharis morsus-ranae* L. – Жабурник звичайний – Водокрас обыкновенный*
138. *Hypericum quadrangulum* L. – Звіробій чотирикрилий – Зверобой четырёхкрылый
139. *Inula caspica* Blum ex Ledeb. – Оман каспійський – Девясил каспийский
140. *Inula helenium* L. – Оман високий – Девясил високий*
141. *Iris furcata* M.Bieb. – Півники вильчасті – Касатик рогатий
142. *Iris halophila* Pall. – Півники солончакові – Касатик солелубивий*
143. *Jasione montana* L. – Агалік-трава гірська – Букашник горный
144. *Juncellus pannonicus* (Jacq.) Clarke – Ситничок паннонський – Ситничек венгерский
145. *Jurinea centauroides* Klokov – Юринія волошковидна – Наголоватка васильковидная
146. *Jurinea charcoviensis* Klokov – Юринія харківська – Наголоватка харьковская
147. *Jurinea talijevii* Klokov – Юринія Талієва – Наголоватка Талиева*
148. *Jurinea tanaïtica* Klokov – Юринія донська – Наголоватка донская E
149. *Krascheninnikovia ceratoides* (L.) Gueldenst. – Білолозник степовий – Терескен хохолковий
150. *Laser trilobum* (L.) Borkh. – Лазурник трилопатевиий – Лазурник трёхлопастной
151. *Lathyrus niger* (L.) Bernh. – Чина чорна – Чина чёрная
152. *Leersia oryzoides* (L.) Sw. – Леерзія рисовидна – Леерсія рисовидная
153. *Leontodon danubialis* Jacq. – Любочки дунайські – Кульбаба дунайская
154. *Leucanthemum vulgare* Lam. – Королиця звичайна – Нивяник обыкновенный
155. *Limosella aquatica* L. – Мулянка водяна – Лужниця водяная
156. *Linaria euxina* Velen. – Льонок чорноморський – Льянка черноморская
157. *Linaria macroua* (M.Bieb.) M.Bieb. – Льонок довгошпорковий – Льянка крупнохвостая
158. *Linum catharticum* L. – Льон проносний – Лён слабительный*
159. *Lythrum hybridum* Klokov – Плакун мішанцевий – Дербенник гибридный
160. *Maianthemum bifolium* (L.) F.W.Schmidt – Веснівка дволиста – Майник двулистный
161. *Matthiola fragrans* Bunge – Левкой крихкий – Левкой пахучий
162. *Melampyrum cretaceum* Czern. – Перестріч крейдяний – Марьянник меловой*
163. *Melampyrum nemorosum* L. – Перестріч дубравний – Марьянник дубравный*
164. *Melampyrum pratense* L. – Перестріч лучний – Марьянник луговой*
165. *Mercurialis perennis* L. – Переліска багаторічна – Перелеска многолетняя
166. *Minuartia birjuczensis* Klokov – Мінурарція бірючська – Минуарция бирючья
167. *Molinia caerulea* (L.) Moench – Молінія голуба – Молиния голубая
168. *Monotropa hypophaea* Wallr. – Під'ялинник звичайний – Подъельник обыкновенный

169. *Muscari neglectum* Guss.ex Ten. – Гадюча цибулька занедбана – Мускари незамеченный
170. *Myosotis pineticola* Klokov et Des.-Shost. – Незабудка борова – Незабудка боровая
171. *Myosotis ucrainica* Czern. – Незабудка українська – Незабудка украинская
172. *Nasturtium officinale* R.Br. – Настурція лікарська – Настурция лекарственная
173. *Naumburgia thyrsoflora* (L.) Rhb. – Кизляк болотний – Наумбургия кистецветковая
174. *Nymphaea alba* L. – Латаття біле – Кувшинка белая
175. *Nuphar lutea* (L.) Smith – Глечики жовті – Кубышка жёлтая
176. *Omphalodes scorpioides* (Haenke) Schrank – Пупочник завитий – Омфалодес ползучий
177. *Onosma polychroma* Klokov ex M.Pop. – Громовик різнокольоровий – Оносма разноцветная
178. *Ornithogalum fischerianum* Krasch. – Рястка Фішера – Птицемлечник Фишера
179. *Orthilia secunda* (L.) House – Ортилія однобока – Ортилия однобокая
180. *Otites donetzica* (Клеоров) Klokov – Вуханка донецька – Ушанка донецкая
181. *Otites helmannii* (Claus) Klokov – Вуханка Гельмана – Ушанка ГельманаЕ
182. *Otites maeotica* Klokov – Вуханка азовська – Ушанка азовская
183. *Palimbia salsa* (L. f.) Besser – Палімбія солона – Палимбия солёная
184. *Palimbia turgaica* Lipsky ex Woronow – Палімбія тургайська – Палимбия тургайская
185. *Papaver maeoticum* Klokov – Мак азовський – Мак азовскийW
186. *Paronychia cephalotes* (M.Bieb.) Besser – Загнітник головчастий – Приноготовник головчатый
187. *Pedicularis dazystachys* Schrenk – Шолудивник пухнастоколосий – Мытник мохнатоколосый
188. *Phlomis hybridus* (Zelen.) R.Kam. et Machmedov – Фломоїдес гібридний – Фломоидес гибридныйЕ
189. *Physalis alkekengi* L. – Фізалис звичайний – Физалис обыкновенный
190. *Physospermum cornubiense* (L.) DC. – Фізосперм двоколий – Физоспермум двоколий*
191. *Pilosella ×glomerata* (Froel.) Fr. – Пілозелла скучена – Пилозелла скученная*
192. *Pilosella onegensis* (Norrl.) Norrl. – Пілозелла онезька – Пилозелла онежская*
193. *Poa transbaicalica* Roshev. – Тонконіг забайкальський – Мятлик забайкальський*
194. *Polygala cretacea* Kotov – Китяки крейдяні – Истод меловой
195. *Polygonum scythicum* Klokov – Спориш скіфський – Горец скифский
196. *Polypodium vulgare* L. – Багатоніжка звичайна – Многоножка обыкновенная
197. *Potentilla erecta* (L.) Raeusch. – Перстач прямостоячий – Лапчатка прямостоячая
198. *Prunella grandiflora* (L.) Scholl. – Суховершки великоквіткові – Черноголовка крупноцветковая
199. *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn – Орляк звичайний – Орляк обыкновенный
200. *Pulsatilla latifolia* Rupr. – Сон широколистяний – Прострел широколистный
201. *Pulsatilla ucrainica* (Ugr.) Wissjul. – Сон український – Прострел украинский
202. *Pycreus flavescens* (L.) P.Beauv. ex Rhb. – Ситівник жовтуватий – Ситовник желтоватый
203. *Pyrola chlorantha* Sw. – Грушанка зеленоцвіта – Грушанка зелёноцветковая
204. *Radiola linoides* Roth – Радіола льоновидна – Радиола льновидная
205. *Ranunculus auricomus* L. – Жовтець золотистий – Лютик золотистый*
206. *Ranunculus cassubicus* L. – Жовтець кашубський – Лютик кашубский
207. *Ranunculus lingua* L. – Жовтець язичковий – Лютик языковый*
208. *Rhaponticum serratuloides* (Georgi) Bobrov – Рапонтикум серпієвидний – Рапонтикум серпуховидный
209. *Rosa adenodonta* Dubovik – Шипшина залозистозубчаста – Шиповник железистозубчатый
210. *Rosa borissovae* Chrshan. – Шипшина Борисової – Шиповник Борисовой
211. *Rosa diplodonta* Dubovik – Шипшина двозубчаста – Шиповник двузубчатый
212. *Rosa gorenkensis* Besser – Шипшина горинківська – Шиповник горинковский

213. *Rosa krynkensis* Ostapko – Шипшина кринкська – Шиповник кринкський
214. *Rosa parviuscula* Chrshan. et Laseb. – Шипшина низенька – Шиповник низенький
215. *Rubus saxatilis* L. – Костяниця кам'яниста – Костяника каменистая
216. *Rumex euxinus* Klokov – Щавель чорноморський – Щавель чорноморський
217. *Salvia pratensis* L. – Шавлія лучна – Шалфей луговой
218. *Salvia stepposa* Des-Shost. – Шавлія степова – Шалфей степной*
219. *Scirpus setaceus* L. – Комиш щетиновидний – Камыш щетиновидный
220. *Scorzonera austriaca* Willd. – Скорзонера австрійська – Козелец австрійський
221. *Scutellaria dubia* Taliev et Sirj. – Шоломниця сумнівна – Шлемник сомнительный
222. *Sempervivum ruthenicum* Schnittsp. et C.V.Lehm. – Молодило руське – Молодило русское
223. *Senecio borysthenticus* (DC.) Andr. ex Czern. – Жовтозілля дніпровське – Крестовник днепровский E*
224. *Senecio euxinus* Minder – Жовтозілля чорноморське – Крестовник чорноморський
225. *Seseli peucedanoides* (M.Bieb.) Koso-Pol. – Жабриця смовдевидна – Жабриця горичниково-видная
226. *Solanum zelenetzki* Pojark. – Паслін Зеленецького – Паслён Зеленецкого E*
227. *Sparganium minimum* Wallr. – Їжача голівка маленька – Ежеголовник маленький*
228. *Spiraea litwinowii* Dobrocz. – Таволга Литвинова – Таволга Литвинова*
229. *Stellaria palustris* Retz – Зірочник болотний – Звездчатка болотная*
230. *Stratiotes aloides* L. – Водяний різак алоевидний – Телорез обыкновенный
231. *Syrenia talijevii* Klokov – Сиренія Талієва – Сиренія Талиева E
232. *Teucrium chamaedrys* L. – Самосил гайовий – Дубровник обыкновенный*
233. *Teucrium scordium* L. – Самосил часниковий – Дубровник чесночный*
234. *Teucrium stevenianum* Klokov – Самосил Стевена – Дубровник Стевена
235. *Thelypteris palustris* Schott – Телиптерис болотний – Телиптерис болотный
236. *Thymus ciliatissimus* Klokov – Чебрець реснитчатий – Тимьян реснитчатый*
237. *Thymus didukhii* Ostapko – Чебрець Дідуха – Тимьян Дидуха
238. *Thymus kondratjukii* Ostapko – Чебрець Кондратюка – Тимьян Кондратюка
239. *Thymus pseudopannonicus* Klokov – Чебрець несправжньопаннонський – Тимьян ложнопаннонский
240. *Torilis ucrainica* Spreng. – Ториліс український – Торилис украинский
241. *Trachomitum sarmatiense* Woodson – Кендир сарматський – Кендырь сарматский
242. *Tragopogon donetzicus* Artemcz. – Козельці донецькі – Козлобородник донецкий
243. *Tragopogon podolicus* (DC.) Artemcz. – Козельці голоносикові – Козлобородник голоносииковый
244. *Tragopogon tanaiticus* Artemcz. – Козельці донські – Козлобородник донской E
245. *Trifolium caucasicum* Tausch – Конюшина кавказька – Клевер кавказский
246. *Verbascum laxum* Filar. et Jav. – Дивина розлога – Коровяк раскидистый
247. *Veronica cretacea* Ostapko – Вероніка крейдяна – Вероника меловая
248. *Veronica officinalis* L. – Вероніка лікарська – Вероника лекарственная
249. *Veronica raczoskiana* Klokov – Вероніка Пачоського – Вероника Пачоского
250. *Veronica scutellata* L. – Вероніка щиткова – Вероника щитковая*
251. *Veronica serpyllifolia* L. – Вероніка чебрецелиста – Вероника тимьянолистная*
252. *Vincetoxicum donetzicum* Ostapko – Ластовень донецький – Ластовень донецкий
253. *Vincetoxicum flavum* Ostapko – Ластовень жовтий – Ластовень жёлтый
254. *Vincetoxicum intermedium* Taliev – Ластовень проміжний – Ластовень промежуточный E
255. *Vincetoxicum maeoticum* (Клеоров) Barbar. – Ластовень азовський – Ластовень азовский E

256. *Vincetoxicum rossicum* (Клеоров) Barbar. – Ластовень руський – Ластовень русский W
 257. *Vincetoxicum ucrainicum* Ostapko – Ластовень український – Ластовень украинский
 258. *Viola cretacea* Klokov – Фіалка крейдяна – Фиалка меловая
 259. *Viola lavrenkoana* Klokov – Фіалка Лавренка – Фиалка Лавренко E
 260. *Viola palustris* L. – Фіалка болотна – Фиалка болотная
 261. *Ventenata dubia* (Leers) Coss. – Вентената сумнівна – Вентената сомнительная
 262. *Wolffia arrhiza* (L.) Horkel ex Wimmer – Вольфія безкоренева – Вольфия безкорневая
 263. *Zostera marina* L. – Камка морська – Взморник морской V*

МОХООБРАЗНІЕ

264. *Sphagnum capillifolium* (Ehrh.) Hedw – Сфагнум волосолистий – Сфагнум волосолистый*
 265. *Sphagnum centrale* C. Jens – Сфагнум центральний – Сфагнум центральный*
 266. *Sphagnum fallax* (Klinggr.) Klinggr. – Сфагнум оманливий – Сфагнум обманчивый*
 267. *Sphagnum fimbriatum* Wils. – Сфагнум торочкуватий – Сфагнум бахромчатый*
 268. *Sphagnum flexuosum* Dozy et Molk. – Сфагнум звивистий – Сфагнум извилистый*
 269. *Sphagnum fuscum* (Schimp.) Klinggr. – Сфагнум бурий – Сфагнум бурый*
 270. *Sphagnum obtusum* Warnst. – Сфагнум притуплений – Сфагнум тупой*
 271. *Sphagnum palustre* L. – Сфагнум болотний – Сфагнум болотный*
 272. *Sphagnum papillosum* Lindb. – Сфагнум сосочковий – Сфагнум папиллозный*
 273. *Sphagnum squarrosum* Crome – Сфагнум відстовбурчений – Сфагнум оттопыренный*

ВОДОРΟΣЛИ

274. *Closterium ehrenbergii* Menegh. ex Ralfs var. *podolicum* Gutw. – Клостеріум Еренберга – Клостериум Эренберга*
 275. *Scherffelia dubia* (Scherff.) Pasch. – Шерфелія тверда – Шерфелия твёрдая*
 276. *Tolypella prolifera* (Ziz ex A. Br.) Leonh. – Толіпела – Толипелла*

ГРИБИ

277. *Helvella elastica* Bull. – Гелвела еластична – Лопастник упругий*
 278. *Inocybe pyriodora* (Fr.) Kumm. – Іноцибе м'ясо-червоний – Волоконница мясо-красная*
 279. *Sparassis laminosa* Fr. – Спарасис пластинчастий – Спарассис пластинчатый*
 280. *Coprinus picaceus* (Fr.) S.F.Gray – Гноевик смолистий – Навозник сорочий*
 281. *Tulostoma brumale* Pers. – Тулостома зимова – Тулостома зимняя*
 282. *Schizostoma laceratum* (Ehrenb.) Lev. – Шизостома розірвана – Шизостома разорванная*
 283. *Agaricus spissicaulis* Moell. – Печериця кремезна – Шампиньон коренастый*
 284. *Agaricus tabularis* Peck – Печериця таблитчаста – Шампиньон таблитчатый*
 285. *Crepidotus autochtonus* J.E.Lange – Крепідот автохтонний – Крепидот автохтонный*

Звездочкой (*) обозначены виды, которые впервые занесены в Перечень. Значками (W, E, V) обозначены виды, занесенные, соответственно, в Мировой и Европейский Красные списки и Бернскую конвенцию.

Вищі рослини:

Покритонасінні, або Квіткові
(Angiospermae, або Magnoliophyta)

клас Дводольні
(Dicotyledones, або Magnoliopsida)

ДЕРЕВІЙ ГОЛИЙ**Тисячелистник голый***Achillea glaberrima* Klokov

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – 20 видів, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Локальний ендемік. Приазовська височина. Тільки у межах ПЗ «Кам'яні Могили».

МІСЦЕЗРОСТАННЯГранітні скелі та розколини, на площинках з щелебистим ґрунтом площею від кількох дм² до 2 м².**СТАН ПОПУЛЯЦІЇ**Росте поодинокі, моновидовими групами або з домішкою кількох видів. Популяція нараховує 8-9 млн. особин, чисельність її стабільна, щільність в середньому 35,7±3-4 особин на 1 м². Віковий спектр популяції бімодальний, з максимумами на віргінільній та середньовіковій генеративних групах, характеризується значною варіабельністю.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Трав'янистий голий багаторічник 20-40 см завв. Кореневище коротке, багатоголове. Стебла висхідні або прямостоячі; вегетативні та генеративні пагони часто розгалужені. Листки пірчатороздільні, у верхній частині стебла зубчасті, навесні та восени утворюють розетку; у пазухах стеблових листків нерідко є вкорочені пагони. Загальне суцвіття – складне, верхівкове, щиткоподібне. Обгортки кошиків 3-4 мм завд., листочки – зеленувато-жовті, перетинчасті; зовнішні – від трикутних до ланцетних, у 1,5 рази коротші за внутрішні. Квітки у кошиках різномірні; язичкові (крайові) – яскраво-жовті, варіюють за кількістю, розміром та формою; віночок квіток диску – трубчастий. Плід – сім'янка, біля 2 мм завд. Цв.: VI – IX. Пл.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

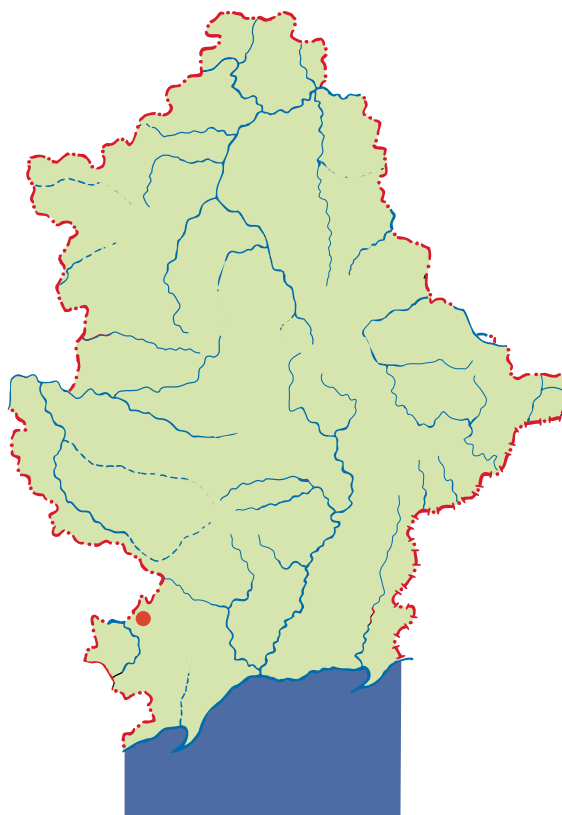
Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили». Вирощують у ДБС НАН України з 1976 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ЩЕБРУШКА ЗАПАШНА

Душевка пахучая

Acinos fominii Des.-Shost.

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
Lamiaceae

Рід представлений кількома десятками здебільшого
дуже близьких і недостатньо вивчених видів, в
Україні – 8 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: південний схід Сте-
пу, Донецький Лісостеп, зрідка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'яністі степи та відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, їх структура не вивчена.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 6-30 см завв. Стебло чотиригранне,
прямостояче, просте або розгалужене, білувате
від густого опушення з коротких одноклітинних
і довших дво- триклітинних волосків, з невели-
ким домішком стебельчастих залозок. Листки
супротивні, черешок 3-9 (13) мм завд.; листкова пла-
стинка 6-24 мм завд., округла, округлоромбічна або
широкооберненояйцеподібна. Несправжні кільця
суцвіття 3-5 квіткові, пазушні. Чашечка 6,5-7,5 мм
завд., двогуба, покрита щетинистими волосками
та стебельчастими залозками, по краю зубців –
війчаста; верхні зубці трикутні. Віночок лілувато-
рожевий, зовні коротковолосистий. Плід роздрібний
(чотиригорішок). Горішки еліпсоїдальні, чорнуваті.
Цв.: V (друга половина) – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

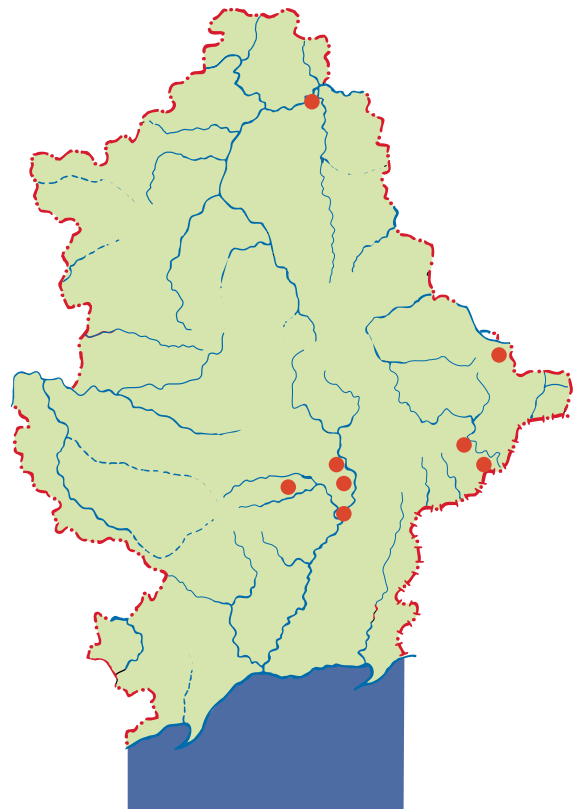
Ареальна рідкісність, антропогенне навантаження
(випасіння худоби, степові пожежі).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Роздольненський»; ППд
«Балка Гірка»; РЛП «Донецький кряж»; Зм «Леонтєво-
Байрацьке», Зм «Конвалієва діброва»; ППм «Оголення
нижнього карбону».

В.М. Остапко, Т.В. Зубцова

Фото: гербарій

АКОНІТ РОГОВИЧА**Аконит Роговича, борец Роговича**

Aconitum rogoviczii Wissjul. (*A. rogoviczii* Wissjul., orth.;
A. lasiostomum auct. non Rchb., p.p.; *A. lycoctonum* L.
subsp. *lasiostomum* auct. non (Rchb.) K. Warncke)

Родина Жовтецеві – Лютиковіє – Ranunculaceae

Рід налічує понад 80 видів, в Україні – 19 видів, в
Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Полісся, Лівобережний
Лісостеп, Донецький Лісостеп, зрідка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, чагарники, лісові луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні (на площі менше 0,5 га) нечисленні (до 100
особин) популяції; віковий спектр звичайно двовер-
шинний.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 100-150 см завв.
Стебло галузисте, прямостояче, короткоопу-
шене. Листки округлосерцеподібні, 20-25 см
завв., пальчасті, п'ятироздільні; частки широкі,
ромбічноклиноподібні; кінцеві частки на верхівці
три-п'ятизубчасті (верхній зубець перевищує бокові).
Листкові пластинки знизу (переважно по жилках)
притиснутопухнасті, зверху майже голі, по краях
війчасті. Стеблові листки на коротких черешках,
верхні – сидячі. Суцвіття – багатоквіткова розгалу-
жена волоть. Квітки неправильні, світло-жовті; чашо-
листки віночкоподібні (п'ять шт.), верхній – у вигляді
вузького, конічноциліндричного шолома 17-25 мм
завв.; тичинок багато, голі; маточок три. Плід – збірна
листянка. Листянки опушені, рідше майже голі. Цв.:
VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

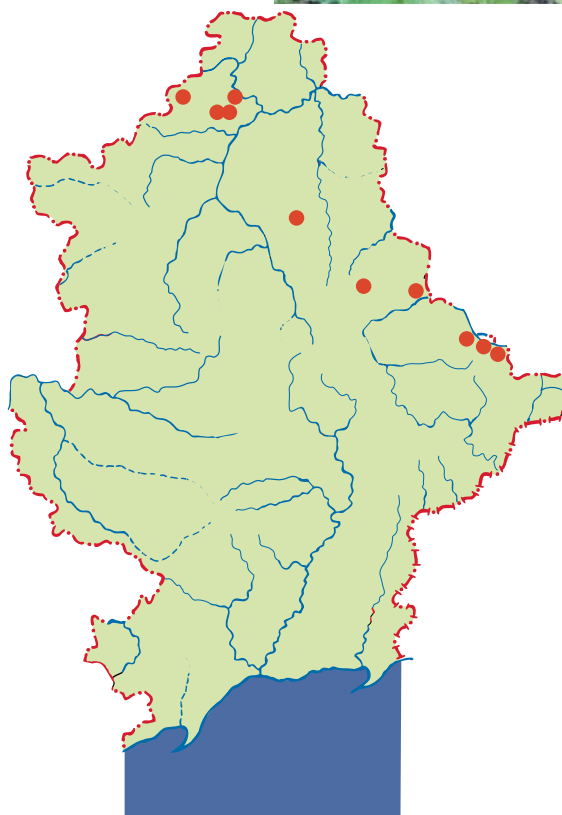
Вирубування лісів, надмірне випасання худо-
би, збирання населенням (лікарські властивості,
декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори»; ППд «Уро-
чище Грабове»; Зм «Круглик», Зм «Урочище Плосьь-
ке». Вирощують в ДБС НАН України з 1967 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

АДЕНОФОРА ЛІЛІЄЛИСТА

Бубенчик лилієлистний

Adenophora lilifolia (L.) Ledeb. ex A. DC.

Родина Дзвоникові – Колокольчиковые –
Campanulaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 2 види, в
Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Центр., Півд. Європа; Сх. Сибір, Сер.
Азія. В Україні: лісові райони та Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, узлісся, зарості чагарників, лісові яри.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, структура не вивчена.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-120 см завв. Кореневище довге, товсте, більш-менш циліндричне, розміщене в ґрунті майже вертикально. Стебло пряmostояче, густо обліснене, голе або негусто опушене, у верхній частині розгалужене. Прикореневі листки довгочерешкові, округлосерцеподібні, 6-14 см завд., стеблові – короткочерешкові, яйцеподібні або видовженояйцеподібні, рідше яйцеподібноланцетні, 4-10 см завд., пилчасто-зубчасті; верхні – сидячі, ланцетні або лінійноланцетні. Суцвіття волотеподібні, багатоквіткові; квітконіжки пониклі. Чашечка зрослолисточка, долі трикутноланцетні або лінійноланцетні, цілокраї, 2,5-5,0 мм завд. Віночок зрослопелюстковий, світло-блакитний або синій. Плід – яйцеподібна, поникла коробочка; насінини яйцеподібні, трохи сплюснуті. Цв.: IV – VII. Пл.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична та екоценотипна рідкісність, рекреація, вирубка лісів, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори»; ЗЗ «Великонадольський»; ППМ «Мар'їна гора», ППМ «Дубові насадження».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

ПАРИЛО ВИСОКЕ**Репейничек високий***Agrimonia procera* Wallr. (*A. odorata* auct. non Mill.)

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 20 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Атл., Півд. Європа. В Україні: майже по всій території, у західних районах – спорадично, у східних – зрідка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, чагарники, сухі луки, береги річок, відкриті степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 0,5-2,0 м завв. Кореневище горизонтальне, часто розгалужене. Стебла прямостоячі, прості або вгорі розгалужені, вкриті (як і черешки листків) більш-менш густими, відхиленими або назад відігнутими жорсткими волосками та густими залозками. Листки 12-25 см завд., вкриті рідкими волосками, зісподу злегка сірувато-повстисті й залозисті; листочки сидячі, довгастояйцеподібні, 7-15 шт. Проміжні частки між листочками зубчасті, до 14-16 мм завд. Прилистки великі, напівсерцеподібні, гострозубчасті, стебло- або напівстеблообгортні. Суцвіття до 45 см завд., прутноподібне, густе. Квітки 5-6 мм завд., помаранчево-жовті. Чашолистки яйцеподібні, короткозагострені, помаранчево-жовті. Плід – горішок, повністю покритий твердими, гачкуватими шипіками, гіпантієм. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

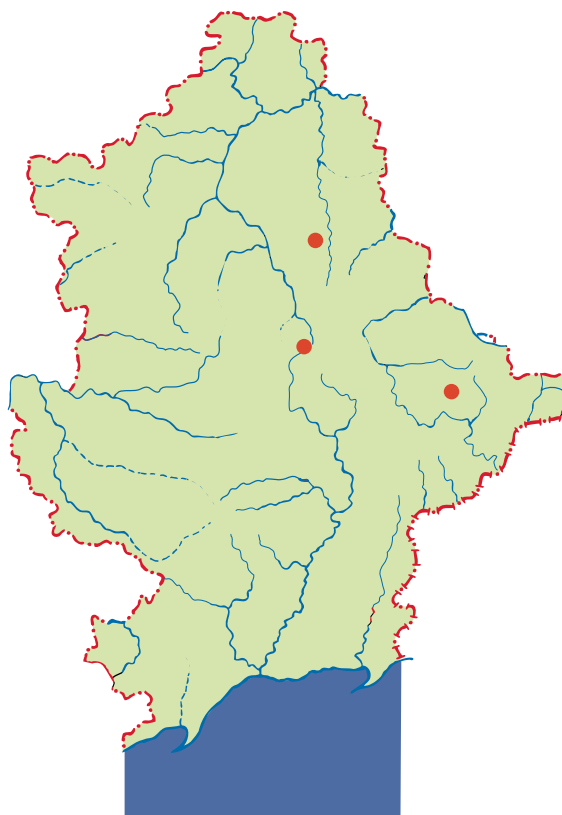
Розорювання земель, випасання худоби, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж»; Зм «Артемівське садово-паркове насадження».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

РОЖА ГЕЛЬДРАЙХА

Штокроза Гельдрейха

Alcea heldreichii (Boiss.) Boiss.

Родина Калачикові (Мальвові) – Просвірниковые –
Malvaceae

Рід налічує близько 60 видів, в Україні – 6 видів, в
Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: півд. Лівобережного
Степу, Правобережний Степ (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові відслонення і степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 40-100 см завв., опушення шерстистоволо-
лосисте. Стебло прямостояче, просте або галузисте.
Листки довгочерешкові, пластинки яйцеподібні
або округлосерцеподібні, цілісні або 3-7-лопатові, по
краю зарубчастозубчасті. Квітки зібрані по 1-3 шт. в
китицеподібне суцвіття в пазухах верхіткових листків.
Підчашка майже вдвічі коротше за чашечку. Чашеч-
ка 10-13 мм завд. Пелюстки віночка фіолетово-рожеві,
при основі жовті, в 2,0-2,5 рази перевищують чашечку.
Плід розпадається на дрібні, округлониркоподібні,
впоперек зморшкуваті мерикарпії, на спинці з широ-
кою борозенкою, по боках з випнутими радіальними
жилками. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

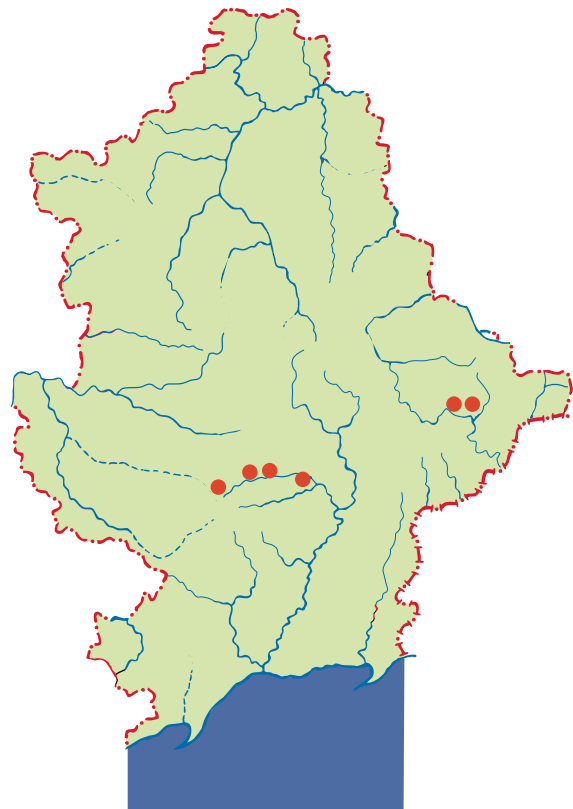
Надмірне випасання худоби, збирання населенням
(декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж». Виро-
щують у ДБС НАН України з 1985 р.

Л.В. Купрюшина

Фото: гербарій

БУРАЧОК ГОЛОНІЖКОВИЙ**Бурачок голоножковий**

Alyssum gymnopodium P.A. Smirn. (*A. tortuosum* Waldst. et Kit. ex Willd. subsp. *cretaceum* Kotov, *A. cretaceum* (Kotov) Kotov)

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує близько 150 видів, в Україні – 22 види, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: басейн Сіверського Дінця, відірвано по річкам Кринка, Кальміус та Самара.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні (рідко вапнякові) відслонення. У складі томілярів (чечреників) та угруповань початкових стадій формування петрофітної рослинності.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні (кілька десятків, рідше – сотень особин) та нещільні (1-5 генеративних особин на 1 м²), іноді представлені поодинокими рослинами.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик, здерев'янілий біля самої основи, 15-30 см завв. Корінь стрижнеподібний, легко витягається з ґрунту. Пагони (вегетативні та генеративні) короткі. Вся рослина сіруватоповстиста. Листки 10-16 мм завд., 3-7 мм завш., оберненояцеподібні, тупі, звужені до обох кінців; зверху сіруваті, знизу – білошерстисті. Суцвіття галузисте, щиткоподібне. Квітки правильні, оцвітина подвійна. Чашолистків та пелюсток по чотири. Пелюстки поступово звужені в нігтик, жовті. Тичинок 6 шт., з них 2 коротші за інші. Плід – оберненояцеподібний стручечок, на верхівці округлий та опуклий напроти насінин, 2-4 мм завд.; стовпчик 0,5-0,7 мм. завд. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

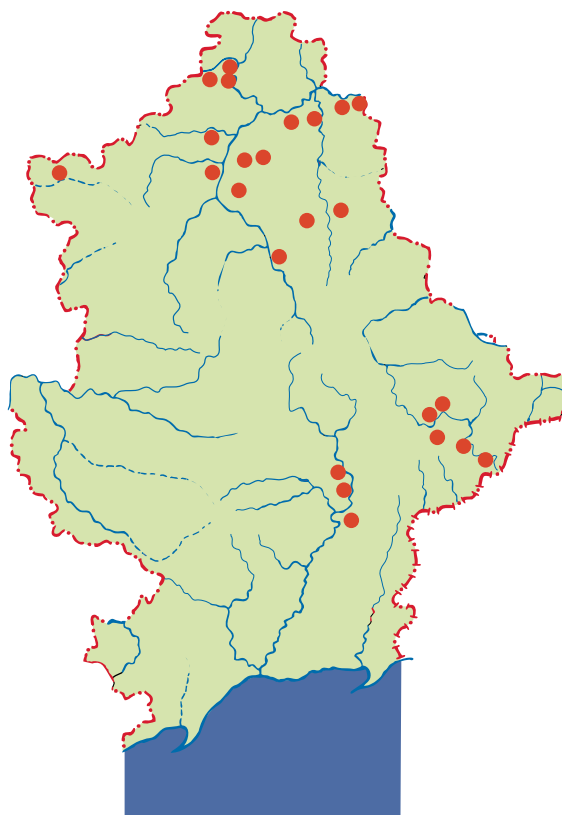
Порушення природних екотопів внаслідок господарського освоєння територій, видобування крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ:

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Святі Гори»; ЗЗ «Бердянський»; ППд «Новокатеринівське відслонення»; РЛП «Краматорський», РЛП «Донецький кряж»; Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Пристенське», Зм «Верхньосамарське», Зм «Ковила біля с. Григорівка»; ППм «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

МИГДАЛЬ НИЗЬКИЙ

Миндаль низкий

Amygdalus nana L.

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 40 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа; Зах. Сибір. В Україні: південь Лісостепу, Степ, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові ценози на верхівках та схилах пагорбів річкових долин, справжні і кам'янисті степи, чагарники, узлісся байрачних дібров.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Представлені окремими куртинами та у складі чагарниково-степових угруповань на невеликих площах.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ 30-120 см завв. Гілки спрямовані вгору, голі; укорочені пагони чисельні. Кора на однорічних гілках білувата або червонувато-коричнева, на багаторічних – червонувато-сіра або сіра. Листки на вкорочених пагонах сидять пучками, на ростових – здебільшого поодинокі, ланцетні або видовженоовальні, пильчасті, 2,5-7,5 см завд., при основі звужені у короткий черешок, на верхівці – гострі. Прилистки лінійні, 5-10 мм завд. Квітки оточені дрібними, буро-коричневими бруньковими лусками. Пелюстки яскраво-рожеві. Чашолистки видовженояйцеподібні, по краю пильчасті. Плід (кістянка) яйцеподібноокруглий, вкритий повстю; «кісточка» майже гладка. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

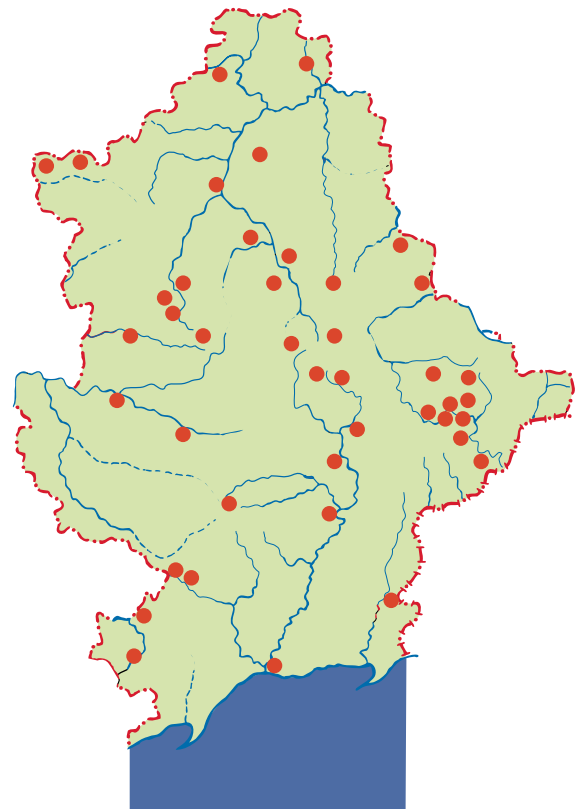
Випасання худоби, випалювання, розорювання, заліснення степових ділянок, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ»; ДБС; НПП «Меотида»; ЗЗ «Великоанадольський», ЗЗ «Бердянський»; ППд «Урочище Грабове»; РЛП «Донецький кряж»; Зм «Балка Водяна», Зм «Кохане», Зм «Казанок», Зм «Артемівське садово-паркове насадження», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Балка Грузька», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Круглик», Зм «Гектова Балка», Зм «Урочище Плоське», Зм «Азовська дача», Зм «Нескучненський ліс»; ППм «Мирне поле», ППм «Широкий ліс», ППм «Балка Зелена», ППм «Довгенький ліс», ППм «Дубові насадження»; ЗУ «Никанорівський ліс». Вирощують в ДБС НАН України з 1969 р.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ВІТЕРИНКА ДІБРОВНА**Ветреница дубравная***Anemone nemorosa* L. (*Anemoides nemorosa* (L.) Holub)

Родина Жовтицеві – Лютиковіе – Ranunculaceae

Рід налічує близько 50 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Невизначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Центр., Атл., Півн. Європа; Кавказ. В Україні: Карпати, Полісся (зрідка), Лісостеп (звичайно), Степ (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, зарості чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 8-25 см завв. Кореневище довге, м'ясисте, з відносно рівною поверхнею. Квітконосне стебло прямостояче, разом з листками розсіянопритиснутоопушене або голе. Прикореневих листків немає, або є один з довгим черешком та трироздільною пластинкою. Стеблових листків зазвичай три. Листкова пластинка пальчаторозсічена, сегменти першого порядку пірчатороздільні або глибоколопатові; кінцеві частки загострені. Черешки листочків покривала лише вдвоє коротші за їх пластинки. Квітки 4,0-4,5 см у діам., поодинокі. Оцвітина проста; листочки (6-8 шт.) білі, зрідка червонувато-лілові ззовні; тичинки та маточки численні. Цв.: IV – V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Вирубування лісів, рекреація, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях ПЗФ не виявлений.

А.В. Бойко, Т.Ю. Мовчан

Фото: В.М. Остапко

ВІТЕРИНКА ЛІСОВА

Ветреница лесная

Anemone sylvestris L.

Родина Жовтецеві – Лютикові – Ranunculaceae

Рід налічує близько 50 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Північ., Центр., Сх., Атл. Європа; Кавказ; Зах., Сх. Сибір; Сер. Азія, Центр., Сх. Азія, Д. Схід. В Україні: Полісся (зрідка), Лісостеп (звичайно), Степ (зрідка), Карпати.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, узлісся, степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, скорочуються.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-50 см завв. Кореневище коротке; коренева система мичкувата. Стебло пряmostояче, вкрите м'якими білими волосками. Прикореневих листків 2-6 шт., черешки довгі, листові пластинки пальчаторозсічені, густоопушені. Стеблових листків три, в мутовці, пластинка пальчаторозсічена, кінцеві частки загострені. Квітки поодинокі, 3,5-7,0 см у діам. Оцвітина проста, листочки у кількості 5 (6) шт., еліптичні або оберненояйцеподібні, білі (або ззовні злегка фіолетові). Плоди – численні густо білоповстистопошлутані горішки до 3 мм завд. Цв.: IV – V; може бути повторне цвітіння у VII – VIII. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

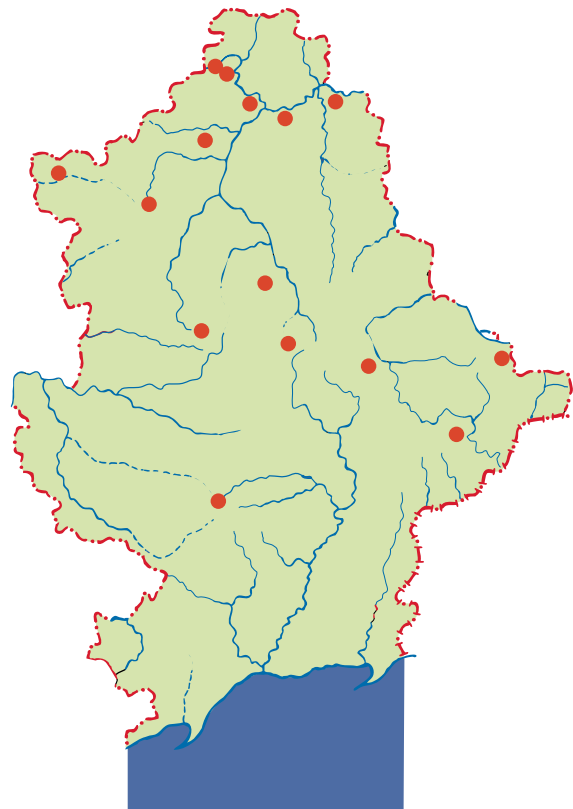
Вирубування лісів, рекреація, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Святі Гори»; ЗЗ «Великоанадольський»; РЛП «Зуївський»; Зм «Пристенське», Зм «Леонтєво-Байрацьке»; ППм «Суша балка», ППм «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

А. В. Бойко, Т.Ю. Мовчан

Фото: В.М. Остапко

ДЯГЕЛЬ ЛІКАРСЬКИЙ**Дягель лікарський***Archangelica officinalis* Hoffm. (*Angelica archangelica* L.)

Родина Селерові (Зонтичні) – Сельдерейные – Apiaceae

Рід налічує понад 10 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Сх. Європа; Зах. Сибір. В Україні: Закарпаття, Карпати, Лісостеп (звичайно), Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болота, берега річок та канал, вільшнякаи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже нечисленні, не досліджені.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий дворічник (монокарпік) 100-200 см завв. Корінь товстий, з молочним соком. Стебло товсте, порожнисте, борозенчасте. Листки з великими здутими піхвами (по краю плівчасті), двічі чи тричі пірчаторозсічені, з великими яйцеподібними, дво-трилопатеєвими й гостропилчастими частками; прикореневі листки 35-80 см завд. Суцвіття – складний зонтик 10-17 см у діам., промені чисельні (20-40 шт.), пухнасті, без обгортки; зонтички багатоквіткові, майже кулясті, обгорточки з багатьох лінійних листочків, які можуть дорівнювати зонтичку. Пелюстки квіток зеленувато-жовті або білуваті. Плоди (вислоплідники) 5-6 мм завд., 3-5 мм завш., еліптичні, блідо-жовті або майже білі. Цв.: V – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

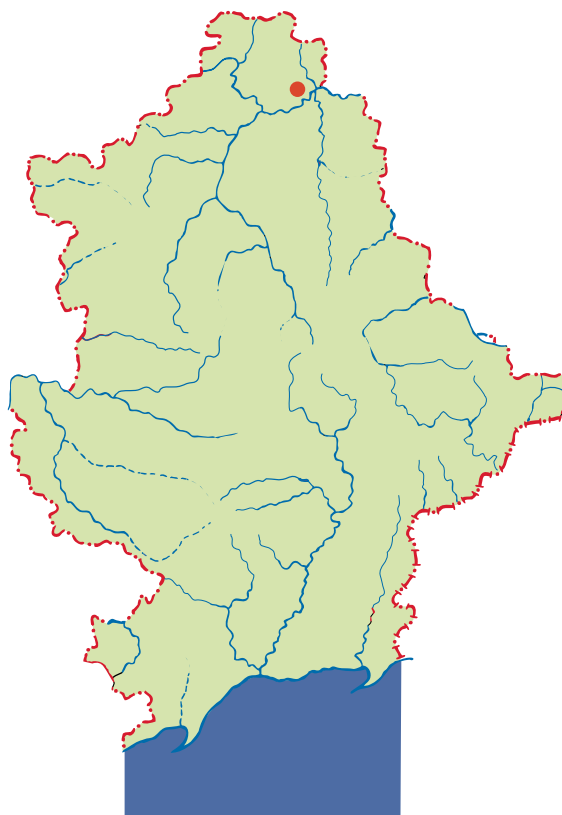
Погіршення умов зростання, природно-історична рідкісність, висушування боліт, зміління рік та озер; збирання населенням (лікарська й пряна рослина, молоді стебла та черешки листків їстівні).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичне регіональне: ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Святі Гори»; ППм «Мар'їна гора».

Н.В. Шпилева

Фото: гербарій

ПОЛИН ПОСРІБЛЕНИЙ

Полынь серебристая

Artemisia argentata Klokov (*A. caucasica* Willd., *A. lanulosa* Klokov)

Родина Айстрові - Астровые - Asteraceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні - 31 вид, в Донецькій області - 19 видів.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: південна частина Сх. Європи. В Україні: Лівобережний Лісостеп (єдине місцезнаходження), Крим (нерідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик до 23 см завв. (квітконосні пагони), опушення густе, шерстистоповстисте. Неплідні пагони численні, до 10 см завв., густо улишені, утворюють досить щільні подушки. Листки черешкові, майже пальчаторозсічені, ниркоподібні, кінцеві частки - лінійнодовгасті до оберненояйцеподібних, 0,5-1,8 мм завш., коротко загострені або тупуваті. Квітконосні стебла нечисленні, розгалужені лише в суцвітті. Стеблові листки сидячі, пірчаторозсічені до пальчатих, трійчастих або суцільних біля верхівки суцвіття. Загальне суцвіття вузьке, китицеподібне. Кошики широкояйцеподібні (напівкулясті), 3,5-6,0 мм у діам., на гілках поодинокі або по декілька, часто пониклі. Віночки серединних квіток мохнато-волосисті. Плід - оберненояйцеподібна сім'янка 1,0-1,5 мм завд., чорнувата. Цв.: V - VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, видобування мергелю.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях об'єктів ПЗФ не виявлений.

Г.В. Бойко

Фото: гербарій

ПОЛИН ВІРМЕНСЬКИЙ**Полынь армянская***Artemisia armeniaca* Lam.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 31 вид, в Донецькій області – 19 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх., Європа, Кавказ; Зах. Сибір, Сер. Азія (північний захід), Зах. Азія. В Україні: західна межа ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові степові схили, кам'яністі відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-80 (100) см завв. Кореневище довге. Має розвинені неплідні пагони, квітконосні пагони поодинокі. Середні стеблові листки довгастояйцеподібні, довгасті, густо опушені з обох боків або розсіяно опушені (голі) зверху та негусто опушені знизу, двічіпірчаторозсічені; частки першого порядку скісно уверх спрямовані, між ними є зменшені проміжні частки. Частки другого порядку 3-10 мм завд., (0,5) 1,0-2,0 мм завш., цільні або з зубцями. Загальне суцвіття – видовжена вузька волоть. Кошики пониклі або відхилені, 3-5 (7) мм завш., кулясті або майже кулясті, на помітних ніжках. Обгортка з 2-3 рядів опушених листочків. Квітки у кошику різнорідні. Плід – видовжена плескувата сім'янка близько 3 мм завд. Цв.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання степів, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях об'єктів ПЗФ не виявлений. Вирощують у ДБС НАН України з 1985 р.

Г.В. Бойко

Фото: Г.В. Бойко

ПОЛИН СУЦЬЛНОБІЛИЙ

Полынь беловойлочная

Artemisia hololeuca M. Bieb. ex Besser

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 31 вид, в Донецькій області – 19 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лівобережний Степ (басейни річок Сіверський Донець, Кринка та Мокрі Яли).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення з ущільненою крейдою.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі, групами, кількість поступово зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 10-40 см завв., сріблясто-сірий від густого повстистопавутинистого опушення. Неплідні пагони численні, вкорочені, густо улиснені, утворюють подушки. Квітконосні стебла нечисленні. Листки твердуваті, черешкові, в обрисі яйцеподібні, пірчаторозсічені або двічіпірчаторозсічені, до 5 см завд., кінцеві частки лінійні, 0,7-1,3 мм завш. Загальне суцвіття волотисте, нещільне. Кошики на ніжках, пониклі, еліптичні, 4-5 мм завд. Квітки жовтуваті, волосисті. Плоди – оберненояйцеподібні, коричневатобурі, тонкоборозенчасті сім'янки 1,5-1,7 мм завд. Цв.: VI – VIII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

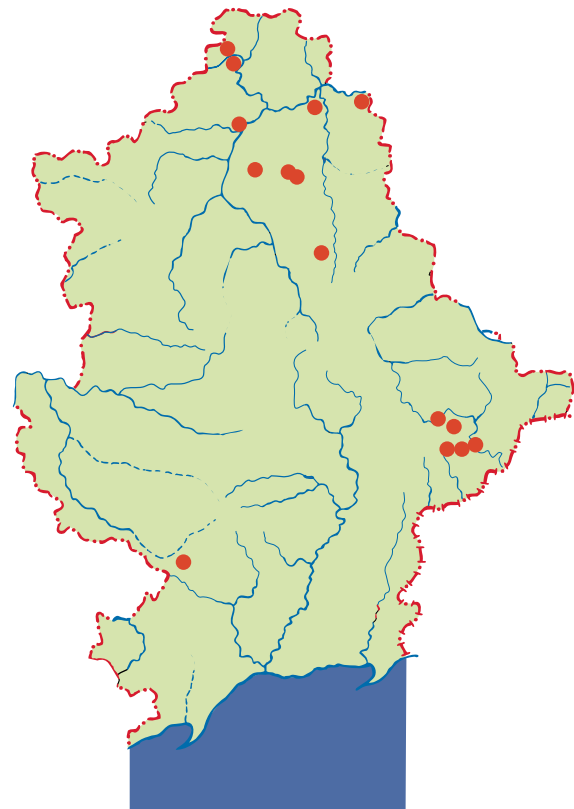
Природно-історична рідкісність; видобування крейди, випасання худоби; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Святі Гори»; ППд «Балка Гірка»; РЛП «Краматорський», РЛП «Клебан-Бик»; Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Пристенське», ППм «Мар'їна гора», ППм «Степ Одрадівський». Вирощують у ДБС НАН України з 1978 р.

Г.В. Бойко

Фото: Г.В. Бойко, В.М. Остапко

ПОЛИН ПОВИСЛИЙ**Полынь поникающая***Artemisia nutans* Willd. (*A. cretacea* Kotov)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 31 вид, в Донецькій області – 19 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; факт зростання у Зах. Сибіру та Сер. Азії потребує уточнення. В Україні: Лівобережний Степ та Лісостеп (спорадично).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відслонення крейди, мергелю, засолені крейда.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 15-50 см завв., білуватий від густого опушення (більш-менш зберігається до кінця вегетації). Корінь товстий, вертикальний, дерев'янистий. Квітконосні стебла нечисленні, висхідні. Листки на неплідних пагонах та нижні стеблові здебільшого черешкові; пластинки яйцеподібні, двічі-тричіпірчаторозсічені. Середні стеблові листки короткочерешкові, з вушками при основі черешка, двічіпірчаторозсічені. Загальне суцвіття волотисте; гілки першого порядку відігнуті й пониклі, другого – майже завжди пониклі. Кошики розставлені, сидячі або на ніжках, здебільшого пониклі, еліптичні, 2,4-3,0 мм завд. Обгортка з 4-7 рядів листочків, зовнішні коротші за внутрішні. Всі квітки в кошику однакові, двостатеві, червонясті до пурпурових. Плоди – оберненояйцеподібні сім'янки. Рослина з міцним го-стрим запахом. Цв.: IX – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

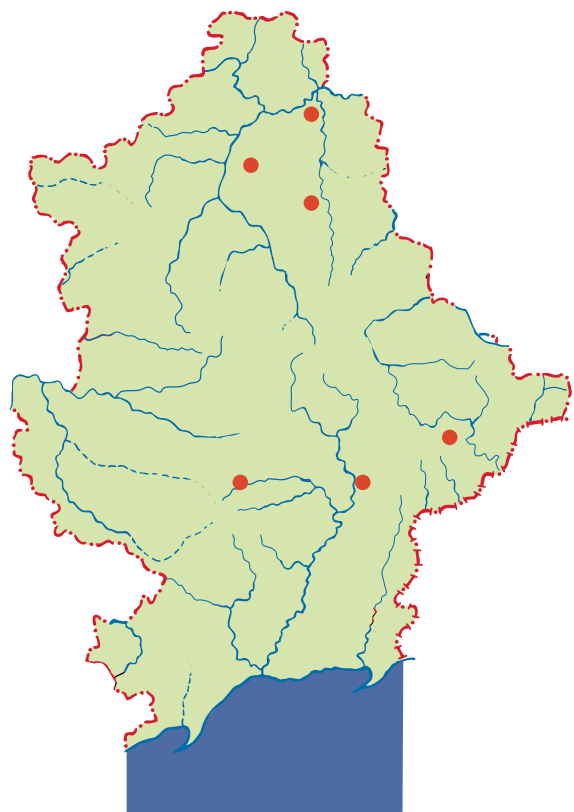
Природно-історична рідкісність. Видобування крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактична регіональна: ППд «Новокатеринівське відслонення», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Краматорський», Зм «Крейдяна рослинність біля с. Кірове». Вирощують у ДБС НАН України з 1986 р.

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ПОЛИН ДОНСЬКИЙ

Полынь донская

Artemisia tanaitica Klokov (*A. salsoloides* Willd.)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 31 вид, в Донецькій області – 19 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп та північна частина Лівобережного Степу (спорадично), по р. Сіверський Донець, його притоках та по р. Кринка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції часто нечисленні, скорочуються, з переважанням старовікових рослин у структурі популяцій.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущ 25-80 см завв., при основі дуже галузистий; здерев'янілі стебла та їх розгалуження товсті. Квітконосні стебла трав'янисті, майже прямостоячі або висхідні, при основі червонясті та опушені (як і нижні листки) розсіяними зірчастими волосками, вище зелені й голі. Стеблові листки черешкові, трійчасті (тричі розсічені) або деякі нижні пірчаторозсічені, 7-30 мм завд., кінцеві частки лінійні, 0,8-1,5 мм завш., загострені. Загальне суцвіття – китиця або волоть. Кошики еліптичні, 4-6 мм завд.; ніжки кошиків дуже короткі, прямі, голі; листочки обгортки блискучі, голі. Квітки в кошику різнорідні: крайові – маточкові, серединні – тичинкові, жовтуваті або червонуваті. Плід – сім'янка. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

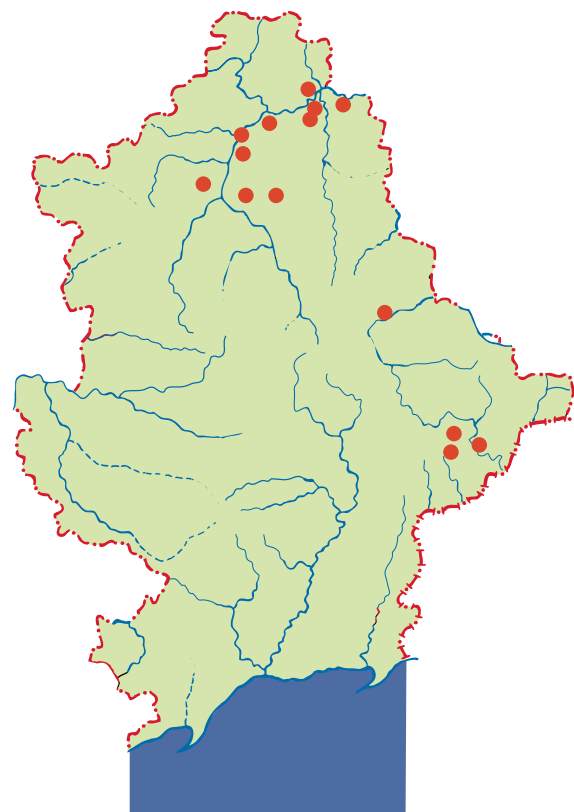
Видобування крейди, випасання худоби, лісорозведення на крейдяних схилах.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Святі Гори»; РЛП «Краматорський»; Зм «Пристенське», Зм «Урочище Плоске», Зм «Крейдяна рослинність біля с. Кірове», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Ямполівський»; ППм «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1978 р.

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко, Г.В. Бойко

КОПИТНЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ**Копытень европейский***Asarum europaeum* L.

Родина Хвилівникові – Кирказоновые – Aristolochiaceae

Рід налічує понад 70 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа (крім крайніх півдня та півночі); Кавказ; Зах. Сибир; Зах. Азія. В Україні: вся територія, крім Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні діброви.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Часто нечисленні, розріджені.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий вічнозелений багаторічник 5-10 см завв. Кореневище повзуче, галузисте, шнуроподібне. Стебло повзуче, укорінюється у вузлах, пагони розеткові, з двома (трьома) прикорневими листками. Лускоподібні листки яйцеподібні, гоструваті. Розвинені листки довгочерешкові, нирко-, яйце-, серцеподібні, цілісні. Пластинка листка темно-зелена, зісподу світліша, з обох боків покрита дрібними щетинистими волосками. Взимку забарвлення листків не змінюється. Квітки поодинокі, на коротких пониклих квітконіжках. Оцвітина проста, правильна, дзвоникувата, до 9 мм завд., трилопатева, зовні бурувата, всередині брудно-пурпурова або темно-червоно-бура. Плід – майже куляста соковита коробочка. Насінина з м'ясистим принасіником. Цв.: III – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

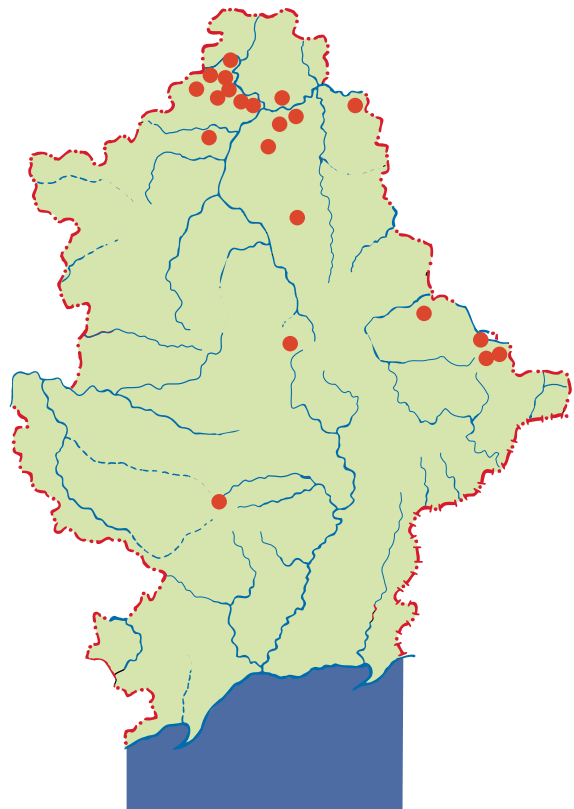
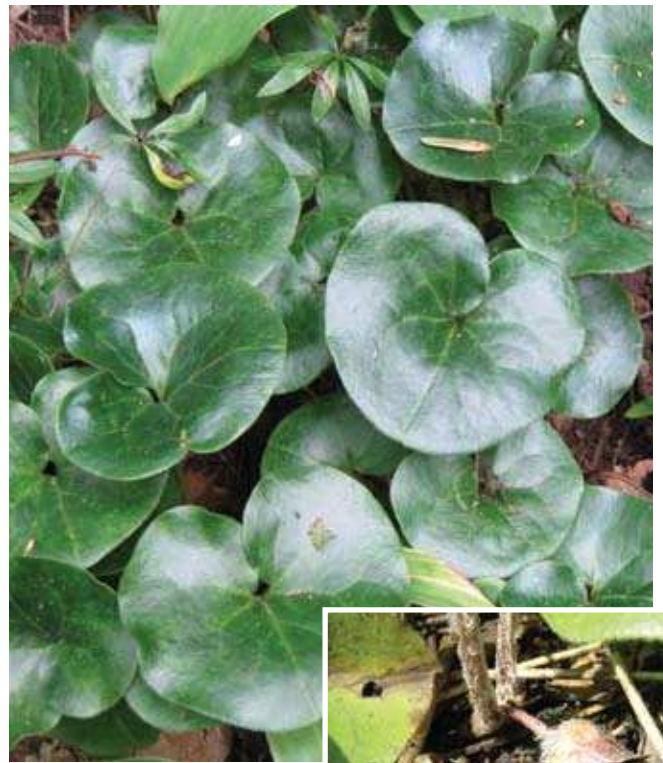
Вирубування байрачних лісів, випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ.

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори»; РЛП «Краматорський»; ЗЗ «Великоанадольський»; ППд «Урочище Грабове»; Зм «Урочище Плоське». Вирощують в ДБС НАН України з 1979 р.

Г.В. Бойко, Т.Ю. Мовчан

Фото: В.М. Остапко

МАРЕНКА СІРОПЛОДА

Ясменник сероплодний

Asperula tephrocarpa Czern. ex M. Pop. et Chrshan.

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує близько 200 видів, в Україні – 27 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лівобережжя (північний схід), Донецький Лісостеп, по р. Сіверський Донець та його притоках.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції численні, повночленні, але в багатьох місцях скорочуються.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 3-20 см завв.; пагони численні, висхідні, тонкі, утворюють щільні подушки. Стебла густо обліснені, шорсткодрібнощетинисті, в верхній частині розгалужені. Листки по чотири у вузлах, лінійношилоподібні, 5-17 мм завд. та 0,25-0,75 мм завш., короткозагострені, шорсткі, края загорнуті на спідній бік. Квітки білуваті, на дуже коротких квітконіжках, скупчені на кінцях розгалужень волотеподібного суцвіття. Віночок зрослопелостковий, шорсткодрібнощетинистий, лійкоподібний, до 4 мм завд.; лопаті довгастоланцетні, загострені, дуже відігнуті назовні, дорівнюють за довжиною трубіці. Плід з двох сухих, темно-бурих, густо вкритих білуватими горбочками еліптичних мерикарпіїв до 2 мм завд. Цв. V – IX. Пл. VI – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

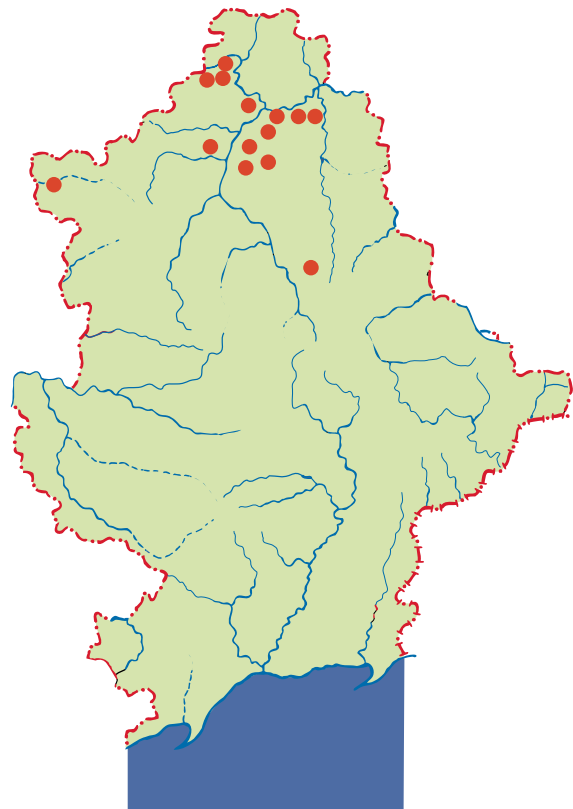
Видобування крейди, випасання худоби, лісорозведення на крейдяних схилах.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ПЗ «Крейдяна флора», РЛП «Краматорський», Зм «Верхньосамарський», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», ППМ «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1987 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

АСТРАГАЛ БІЛОСТЕБЛИЙ**Астрагал белостебельный***Astragalus albicaulis* DC.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південний схід); Кавказ; Зах. Сибір. В Україні: басейни р. Сіверський Донець, р. Міус (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові та крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Більшість локальних популяцій нечисленні, з тенденцією до скорочення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 20-30 см завв., з білуватим притисненим опушенням. Стебла в нижній частині здерев'янілі, висхідні, розгалужені. Листки складні, з 3-5 пар листочків. Листочки довгастоеліптичні, 10-20 мм завд. Прилистки до 3 мм завд., яйцеподібні або яйцеподібнотанцюваті. Суцвіття – овальні китиці, більш ніж удвоє перевищують листки. Квітки майже сидячі. Чашечка 10-15 мм завд., трубчаста, опушена білими і чорними волосками; зубці – шилоподібні, відігнуті, в 2-3 рази коротші від трубки; віночок метеликовий, жовтий, 18-22 мм завд. Плід – довгастолінійний, білуватий, повстисто-шерстистий біб 10-15 мм завд., сидячий, спрямований догори. Цв.: V - VI. Пл.: VII - VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

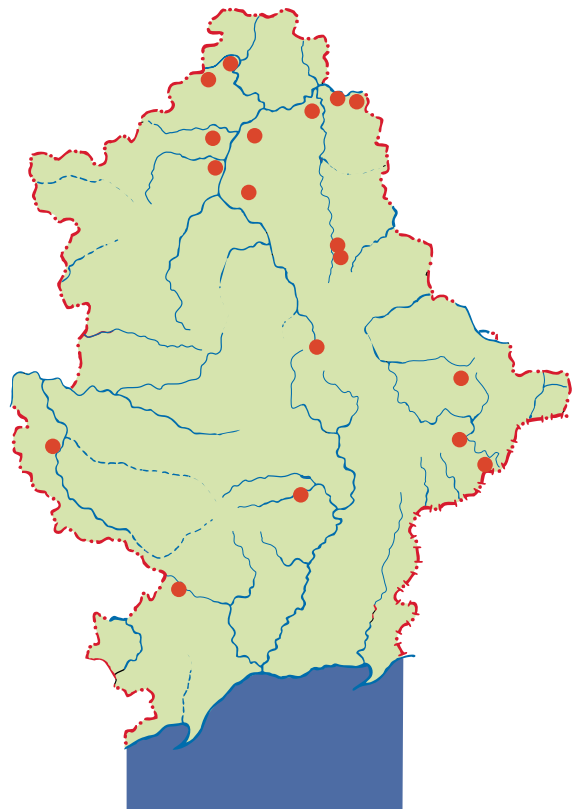
Випасання худоби, видобування крейди, створення на крейдяних схилах штучних лісових насаджень.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори»; РЛП «Краматорський»; РЛП «Донецький кряж»; Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Пристенське», Зм «Балка Північна»; ППм «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1978 р.

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

АСТРАГАЛ ШОРСТКИЙ

Астрагал шершавый

Astragalus asper Jacq.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа (південно-східна частина). В Україні: Степ (зрідка), Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи та степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні, частіше трапляються поодинокі особини.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-80 см завв., опушення притиснене, шорстке. Кореневище коротке. Стебла прямостоячі, розгалужені, густо улишені. Прилистки ланцетношилоподібні, вільні. Листки 6-10 см завд., складні, листочків 17-31 шт., короткочерешкові. Листочки довгастолінійні, гострі, 12-25 мм завд. Суцвіття – багатоквіткова, довга, колосоподібна китиця. Віночок метеликовий, до 20 мм завд., жовтий. Плід – сидячий, довгастолінійний біб з трьома гранями, 14-18 мм завд., на верхівці звужений у косий носик, угору притиснений до осі суцвіття. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

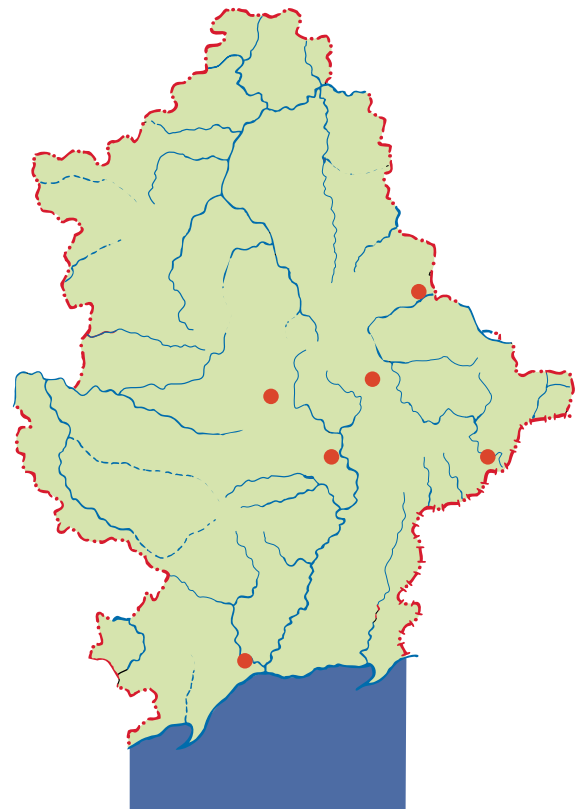
Природно-історична рідкісність, рекреаційне навантаження, випасання худоби, сінокосіння, розорювання степів; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Урочище Плоське».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

АСТРАГАЛ НОВОАСКАНІЙСЬКИЙ**Астрагал новоасканійський**

Astragalus novoascanicus Klokov (*A. henningii* (Steven) Klokov)

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ (південь), Донецький Лісостеп, Крим (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, вапнякові, крейдові та кам'яністі відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, але звичайно повночленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 5-20 см завв. Стебло вкорочене. Листки складні, до 30 см завд., з 15-27 парами листочків. Листочки здебільшого вздовж складені, зверху голі, зісподу густо вкриті білими волосками, по краю – рясними білими війками. Суцвіття – китиця з 2-5 квіток. Чашечка з білим опушенням, до 16 мм завд. Віночок метеликовий, жовтий, близько 20 мм завд. Плід – еліптичний біб 19-27 мм завд., на верхівці з шилоподібним носиком, плодоніжка коротенька. Цв.: IV – V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

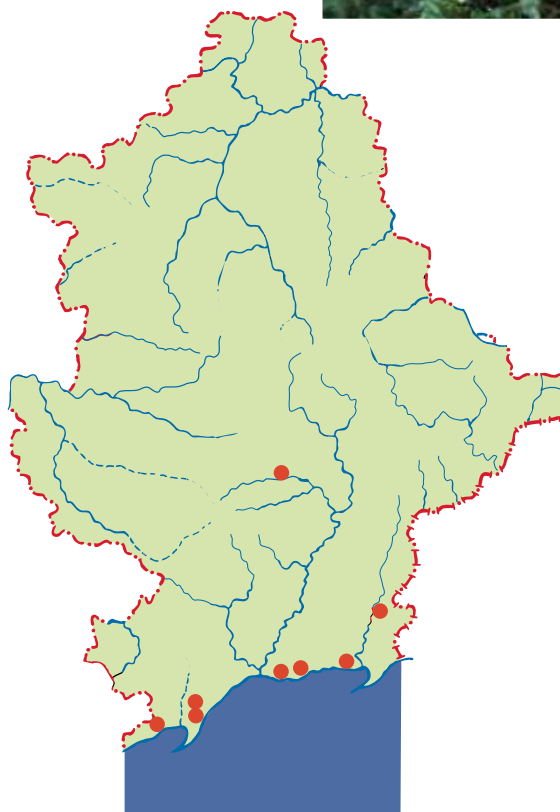
Забудова території, кар'єрні розробки, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Меотида».

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

АСТРАГАЛ БЛІДИЙ

Астрагал бледнеющий

Astragalus pallescens M. Bieb.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лісостеп (південь), Степовий Крим (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті, крейдові і лесові відслонення, степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик з притисненим сіруватим опушенням. Стебла до 30 см завд., висхідні, коричневі. Листки складні, короткочерешкові, до 10 см завд., листочків 13-17 шт. Листочки довгастолінійні або лінійні; нижня пара відсунута від основи черешка не менш як на довжину одного листочка. Прилистки ланцетні, трохи серпоподібно зігнуті. Квітоноси пазушні, у 2 рази довші за листки. Суцвіття – негуста, видовженоовальна китиця до 10 см завд., з 5-12 квітками. Чашечка трубчаста, відхилено-волосиста, 10-14 мм завд. Віночок метеликовий, білувато-жовтуватий або білувато-ліловий, до 20 мм завд. Плід – видовженолінійний, притисненоопушений біб 12-15 см завд., прямостоячий, на верхівці тонко загострений. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання степів, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

АСТРАГАЛ ПОНТІЙСЬКИЙ**Астрагал понтийський***Astragalus ponticus* Pall.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Сх., Центр., Півд. Європа; Зах. Азія.
В Україні: Лісостеп (західна частина), Степ, Крим.**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Кам'янисті, здебільшого вапнякові схили, степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 60-100 см завв. Стебла прямостоячі, борозенчасті, коротко відхиленоопушені. Прилистки ланцетні, вільні. Листки складні, 10-25 см завд., черешки відхиленоопушені, листочків 31-41 шт. Листочки довгастояйцеподібні, зісподу притисненоопушені. Квітконоси дуже вкорочені, 1,0-1,5 см завд. Суцвіття багатоквіткові, яйцеподібні. Приквітки довші за чашечку, ланцетні. Чашечка трубчаста, 1,0-1,5 см завд., м'яко опушена. Віночок метеликовий, до 20 мм завд., жовтий, залишається при плодах. Плід – оберненояйцеподібний, негусто опушений біб, обернутий чашечкою. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Господарське освоєння території, розорювання степів, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях об'єктів ПЗФ не виявлений.

Л.В. Купрюшина

Фото: гербарій

АСТРАГАЛ ПУХНАСТОКВІТКОВИЙ

Астрагал пушистоцвітковий

Astragalus pubiflorus DC. (*A. exarapus* L. subsp. *pubiflorus* (DC.) Soó)

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Центр., Півд. Європа. В Україні: Степ (звичайно), Лісостеп (зрідка), Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, зрідка – повночленні нормальні, частіше – регресивні, спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 10-25 см завв. Рослина довго- і густоволосиста. Кореневище дерев'янисте, розгалужене. Надземне стебло з вкороченими міжвузлями. Листки складні, 15-25 см завд., листочків 15-25 шт. Листочки довгастоовальні або довгастояйцеподібні. Квіткониси до 4 см завд. Суцвіття – китиця з 5-10 квітками. Віночок метеликовий, до 25 мм завд., жовтий, зовні волосистий. Плід – яйцеподібнодовгастий, рудувато-волохатий біб, 12-15 мм завд. Цв.: IV – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

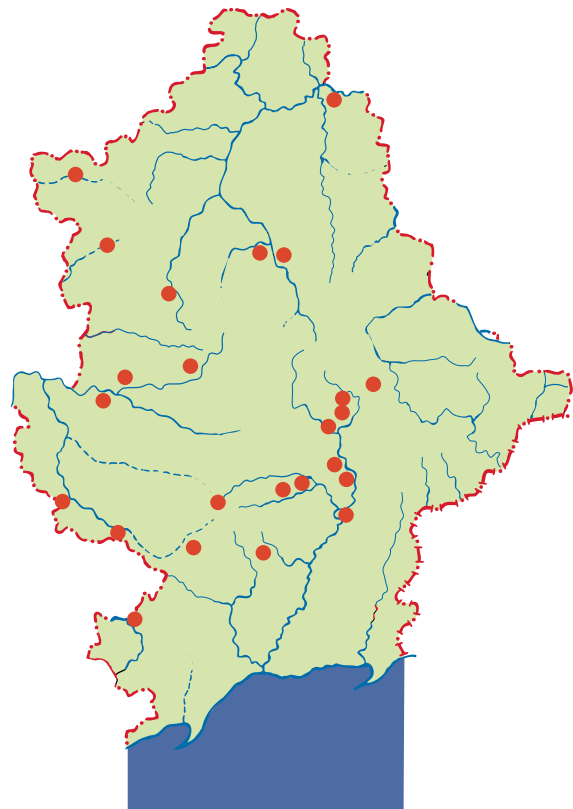
Надмірне випасання худоби, розорювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ЗЗ «Великоанадольський», Зм «Балка Орлинська».

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

АСТРАГАЛ САРЕПТСЬКИЙ**Астрагал сарептський***Astragalus sareptanus* A. Becker (*A. rupifragus* Pall., p.p.)

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп (два локалітети).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи та кам'янисті схили, піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

У єдиній відомій локальній популяції налічується кілька особин, структуру популяції не досліджено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-20 см завв.; міжвузля більш-менш розвинені. Стебло й листки вкриті відстовбурченими волосками. Листки складні. Листочки довгасті, еліптичні або лінійноланцетні. Суцвіття – китиця; квітконіс короткий або суцвіття майже сидяче. Віночки метеликові, блідо-лілові або блідо-рожеві, 27-30 мм завд.; квітконіжки 2 мм завд. Чашечка трубчаста, шорстка від білих і небагатьох чорних волосків, при плодах дещо здута. Плоди – густо шерстисті боби. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, низька конкурентна здатність виду, випасання худоби, розорювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

Л.В. Купрюшина

Фото: гербарій

АСТРАГАЛ ДОНСЬКИЙ

Астрагал донской

Astragalus tanaiticus K. Koch

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: долина р. Сіверський Донець, відірвано – Приазовська височина.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Прирічкові піски, крейдові та вапнякові відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, ареал виду скорочується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-27 см завв., опушений білими волосками. Пагони розеткові, стебла вкорочені. Листки складні, прикореневі. Листочки яйцеподібнодовгасті, 12-18 пар. Квітконосний пагон (разом із суцвіттям) 3-12 см завд. Квітки в нещільних китицях, по 9-30 шт. у суцвітті. Віночок метеликовий, 5-27 см завд., жовтий. Плід – довгастояйцеподібний або довгастоеліпсоїдний, рудувато-волохатий, майже сидячий біб 10-14 мм завд., носик 2-3 мм завд. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

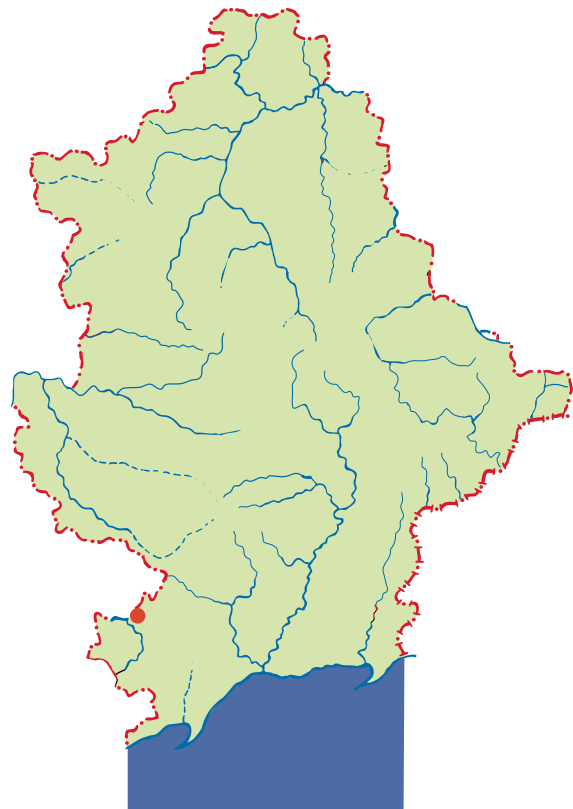
Природно-історична рідкісність, низька конкурентна здатність виду, розорювання степів, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

В.М. Остапко, О.Г. Муленкова

Фото: гербарій

АСТРАГАЛ ЯЙЦЕПЛОДНИЙ**Астрагал яйчкоплодний***Astragalus testiculatus* Pall.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 2200 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Кавказ; Зах., Сх. Сибір; Сер., Центр. Азія. В Україні: Лісостеп (схід) і Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи і кам'янисті схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 5-12 см завв. Вся рослина сірувато-опушена. Стебло розгалужене. Пагони з дуже короткими міжвузлями. Прилистки лінійноланцетні. Листки складні, 5-12 см завд.; листочки довгастоеліптичні, 2-12 мм завд., у кількості 17-23 шт. Суцвіття – майже прикореневі китиці. Приквітки ланцетні, доходять до середини чашечки. Чашечка волохата від чорних і білих волосків, зрослолисткова, трубчаста, зубці в 2-3 рази коротші, ніж трубка. Віночок метеликовий, 25-30 см завд., білуватий або рожево-пурпуровий. Плоди овальні або широкоовальні, шорсткі, білуватоповстисті боби 10-20 мм завд., сидячі. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання степів, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

Л.В. Купрюшина

Фото: В.Є. Прохоров

КУЧЕРЯВКА ЧАГАРНИКОВА

Курчавка кустарниковая

Atraphaxis frutescens (L.) K. Koch

Родина Споришеві (Гречкові) – Спорышевые –
Polygonaceae

Рід налічує біля 30 видів, в Україні – 2 види, в
Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Зах. та Сх. Сибір
(південь); Сер., Центр. та Півд.-Зах. Азія. В Україні:
Донецький Лісостеп (диз'юнкція на західній межі
ареалу).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'яністі породи, вугільні сланці та вапняки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні повночленні або дуже
нечисленні регресивні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущик до 60-70 см завв., бокові гілки неколючі. Листки
блакитно-сизі, сірувато- або сизувато-зелені. Листкові
пластинки еліптичні або зворотньоюланцетні, 5-18 мм
завд., 2-8 мм завш., поступово звужені до основи в чере-
шок до 2 мм завд.; на верхівці – коротке хрящоподібне
білувате вістря. Квітки на довгих квітконосах, зібрані
в кінцеві короткі китиці. Оцвітина 4-9 мм завд., про-
ста, розділена на 5 листочків (три внутрішні більші
за розміром і охоплюють плід), біла або рожева, ти-
чинок 8, приймочок 3. Плід – гостро-тригранний, го-
лий, темно-бурий, блискучий горішок. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

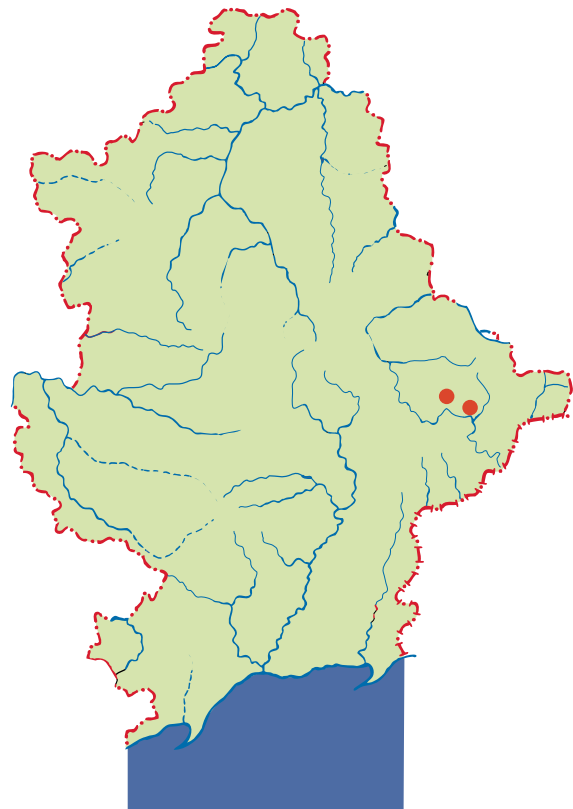
Ареальна рідкісність; реліктовість; недостатнє при-
родне відновлення, слабка конкурентна здатність
виду; випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж». Виро-
щують у ДБС НАН України з 1969 року.

В.М. Остапко, Т.В. Зубцова, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

БАСІЯ ВОЛОСИСТА**Бассия волосистая**

Bassia hirsuta (L.) Asch. (*Chenopodium hirsutum* L.,
Echinopsilon hirsutum (L.) Moq.)

Родина Лободові – Маревые – *Chenopodiaceae*

Рід налічує 10 видів, в Україні – 3 види, у Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа; Зах Сибір; Центр. Азія.
В Україні: майже виключно по берегах Чорного і Азовського морів (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Прибережно-морські солончаки, дуже рідко по берегах солоних озер.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-40 см завв. Коренева система стрижнева. Стебло висхідне або рідше пряме, здебільшого від самої основи розгалужене; опушене відстовбурченими волосками, пізніше, особливо внизу, майже голе. Листки м'ясисті, напівциліндричні, лінійні, тупі, сидячі, спочатку з відстовбурченими волосками, потім майже голі. Квітки по 1-2 шт. у пазухах приквітков, що їх перевищують; загальне суцвіття рідке, колосоподібне, при плодах штипороподібно зігнуте. Оцвітина проста, зрослолисткова, листочки (5 шт.) волосисті, при плодах залишають три коротких горбочкуватих придатка. Плід горішкоподібний; насінини яйцеподібні, 1,5-2,0 мм завд. Цв.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

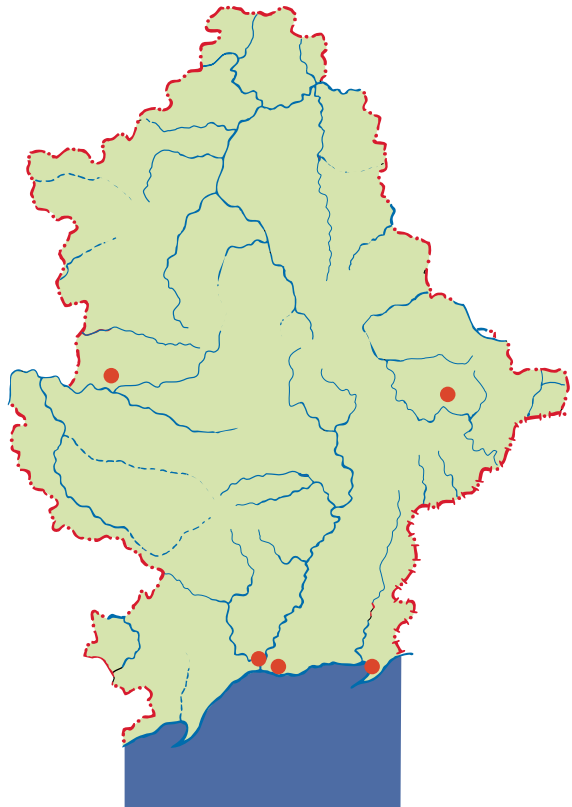
Рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса»; НПП «Меотиди»; РЛП «Донецький кряж»; ППм «Крива коса».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

КАПУСТА КРЕЙДЯНА

Капуста меловая

Brassica cretacea (Kotov) Stank. ex Tzvel. (*Erucastrum cretaceum* Kotov)

Родина Капустяні – Капустніє – Brassicaceae

Рід налічує 17 видів, в Україні – 3 види, у Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); ендемік басейну р. Дон. В Україні: Лісостеп, Степ, головним чином по р. Сіверський Донець і його притоках; Крим (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні та вапнякові відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні і нещільні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Одно-, дво- або багаторічник 15-40 см завв. Стебел кілька, голі або з рідкими одиничними волосками. Листки прикореневої розетки черешкові, 3,0-5,4 см завд., пірчатороздільні; частки (4-7 пар) довгасті або неправильноокруглі, цілокраї або при основі зубчасті. Стеблові листки зменшені, пірчасті, верхівкові – суцільні. Китиці видовжені, безлисті. Квітконіжки 5-8 мм завд. Чашечка з чотирьох жорстковолосистих на спинці чашолистків, близько 5 мм завд. Віночок з чотирьох вільних жовтих пелюсток 5 мм завд. Плід – стручок 1-2 см завд. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

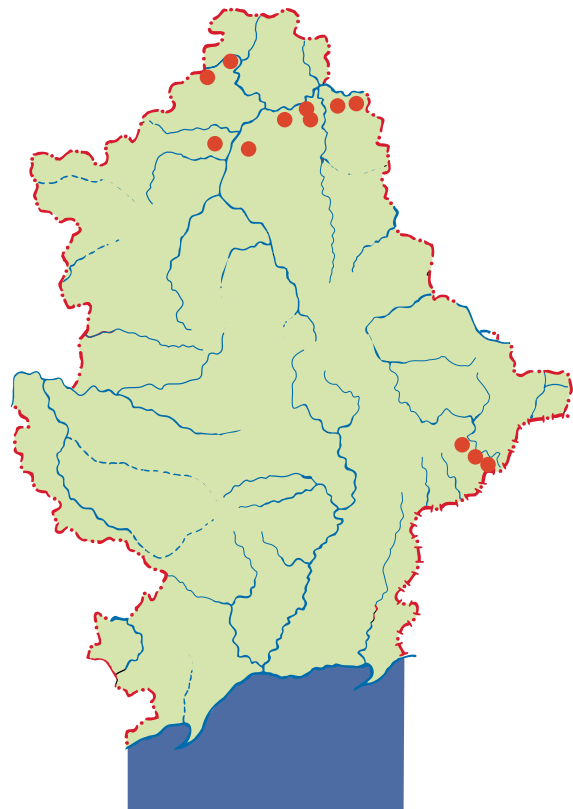
Надмірне випасання худоби, видобування крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський», Зм «Пристенське», Зм «Ковила біля с. Григорівка», ППм «Мар'їна гора».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

БУФОНІЯ ДРІБНОКВІТКОВА**Жабниця мелкоцветковая***Bifonia parviflora* Griseb. (*B. tenuifolia* auct. non L.)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 15-20 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Лісостеп, південна частина Степу (зрідка), Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті та вапнякові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник (безрозетковий) 20-50 см завв. Коренева система стрижнева. Стебла прямостоячі. Листки вузьколінійні, притиснуті до стебла, 8-30 мм завд., шилоподібні або ниткоподібні, з трьома жилками, при основі розширені, края шорсткі. Суцвіття – дихазій, квітки розміщені на гілках китицеподібно. Квітконіжки короткошорсткопухнасті, дорівнюють чашечці або трохи коротші. Чашолистки ланцетні, 3,0-3,6 мм завд., довго загострені, по краях півчасті, з трьома жилками. Віночок білий, пелюстки цілісні, ланцетні, у два-три рази коротші від чашечки, тичинок 3-4 шт. Плід – оберненояйцеподібнокуляста коробочка 2,0-2,5 мм завд. Насінина еліптична, 1,5 мм завд., на спинці гострогорбочкувата. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

Н.Ю. Гнатюк

Фото : <http://sophy.u-3mrs.fr/photohtm/НІ461.НТМ>

КАЛОФАКА ВОЛЗЬКА

Майкараган волжский

Calophaca wolgarica (L. f.) DC.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує 5 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп, Приазов'я, басейн р. Грузький Єланчик.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті, зокрема гнейсові відслонення, крейдянні схили, степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції, що знаходяться на територіях об'єктів природно-заповідного фонду, та деякі, що знаходяться на значній відстані від населених пунктів, – великі і мають задовільний стан, решта – пригнічені, нечисленні і знаходяться під загрозою зникнення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ 20-80 (100) см завв., розгалужений від основи; молоді гілки жовтувато-опушені, підведені. Листки непарнопірчасті, 5-6 см завд., бокових листочків 5-9 пар; листочки круглястоеліптичні або еліптичні, (4) 8-12 (18) мм завд.; прилистки шкірясті. Суцвіття – видовжені китиці з 4-8 розсунутих квіток; квітконоси пазушні, 5-10 см завд., залозистоопушені; квітконожки 2-3 см завд.; приквітки гострі. Чашечка с залозистим опушенням, 10-12 мм завд., до середини розділена на вузьколанцетні, довгозагострені лопаті. Віночок метеликовий, жовтий, 20-24 мм завд. Плід – довгастоциліндричний, прямостоячий, залозистощетиnistий біб 20-25 (30) мм завд.; насінини 3-4 мм завд., темно-коричневі. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

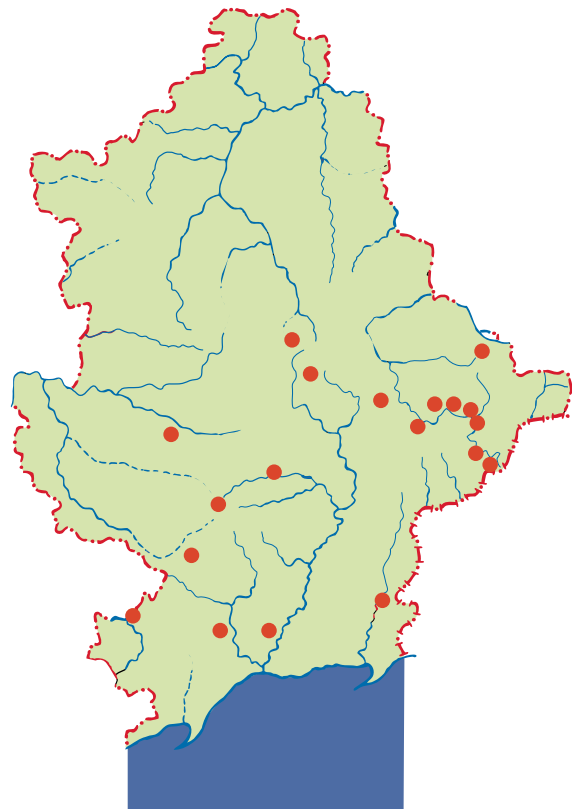
Видобування крейди та гнейсу, випасання худоби, рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ»; ДБС НАН України (3 фрагменти природної популяції); ЗЗ «Великоанадольський»; РЛП «Донецький кряж»; Зм «Знаменівська балка». Вирощують в ДБС НАН України з 1979 р.

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КАЛЮЖНИЦЯ БОЛОТНА**Калужниця болотная***Caltha palustris* L.

Родина Жовтецеві – Лютиковіє – Ranunculaceae

Рід налічує близько 15 (25) видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Цент. Європа; Кавказ; Зах. та Сх. Сибір; Сер., Зах., Центр., Сх. Азія, Д. Схід; Півн. Америка. В Україні: по всій території.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Зволожені місця, заболочені луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, розріджені.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник (3)15-50 (100) см завв. Коренева система мичкувата; корені шнуроподібні; кореневище коротке. Стебла висхідні, м'ясисті, голі; пагони напіврозеткові. Листки черешкові, цілісні, нирко- або серцеподібні, по краю зарубчастозубчасті, темно-зелені, блискучі, голі. Прикореневі листки значно більші за стеблові. Приквітки сидячі. Квітки 2-3 см у діам. Оцвітина проста, віночкоподібна, з п'яти, рідше – багатьох листочків; листочки овальні або яйцеподібні, золотаво-жовті. Тичинок багато, маточок від 2 до 12. Плід – багатолістянка; стиглі лістянки з прямим носиком. Цв.: IV – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

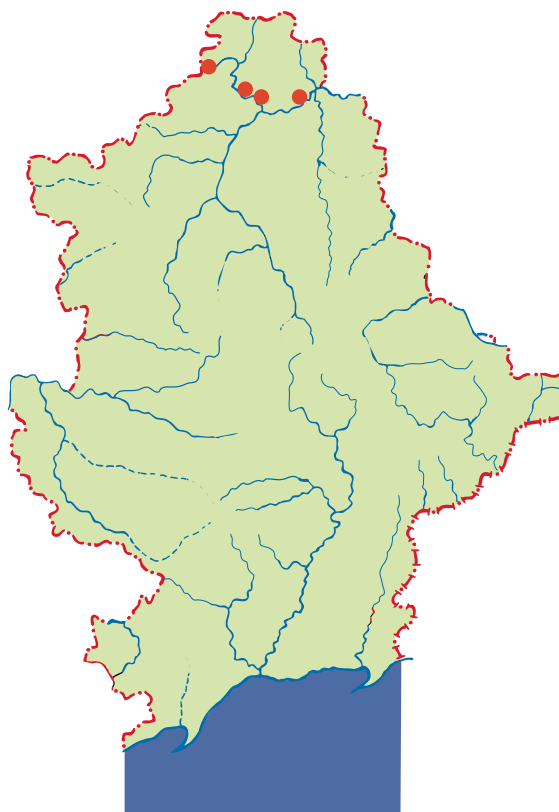
Погіршення умов зростання, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості), надмірне випасання худоби, меліорація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Т.Ю. Мовчан, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ДЗВОНИКИ ОЛЕНЯЧІ

Колокольчик жёстковолосий

Campanula cervicaria L.

Родина Дзвоникові – Колокольчиковые – Campanulaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 28 видів, у Донецькій області – 11 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія. В Україні: Лісова зона, Лісостеп, північна частина Степу (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, узлісся, галявини, вирубки, зарості чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція нечисленна.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 50-100 см завв. Корінь товстий, м'ясистий, розгалужений. Стебло і листки щільно вкриті шорсткими, майже колючими відстовбурченими волосками. Стебла прямостоячі, товсті й міцні, з гострими щз клиноподібною основою, короткочерешкові; верхні – лінійноланцетні, загострені, сидячі. Суцвіття довге, колосоподібне. Квітки сидячі, скупчені пучками в пазухах листків. Приквітки яйцеподібні, гострі, дуже розширені біля основи, увігнуті, трохи коротші за квітки. Чашечка яйцеподібноконічна, білувата, майже гола, зубці видовжені, тупі. Віночок світлосиній або блакитний, лійкоподібнодзвоникуватий, 10-20 мм завд., по краю щетинистовійчастий, неглибоко надрізаний на яйцеподібні гострі лопаті. Плід – коробочка. Цв.: VI – VIII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Вирубування лісів, рекреаційне навантаження, випас худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ДЗВОНИКИ ВЕЛИКОКОЛОСІ**Колокольчик крупноколосий***Campanula macrostachya* Waldst. et Kit. ex Willd.

Родина Дзвоникові – Колокольчиковые – Campanulaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 20 видів, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр. Європа (південний схід) та Сх. Європа (південний схід). В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся, зарості чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні, їх структуру не досліджено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник або дворічник 30-100 см завв., з коротким шорстким опушенням. Коренева система стрижнева. Стебла прямостоячі, густо улишені, прості, з коротким шорстким опушенням. Листки по краях дрібнозубчасті та хвилясті. Нижні листки довгасті, звужені, коротко черешкові; стеблові – ланцетні, стеблообгортні. Загальне суцвіття переривчасте, колосоподібне. Квітки сидять або на коротеньких ніжках, зібрані пучками в пазухах верхніх листків, пучок на верхівці однакового розміру з боковим. Частки чашечки вийчасті, по краю вузьколанцетні, 3-5 мм завд. Віночок дзвоникуватий, блакитно-ліловий, голий, 15-18 мм завд., по краю не вийчастий. Стовпчик при основі без залозистого кільця, майже не виступає із віночка. Плід – коробочка, розкривається отворами при верхівці. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

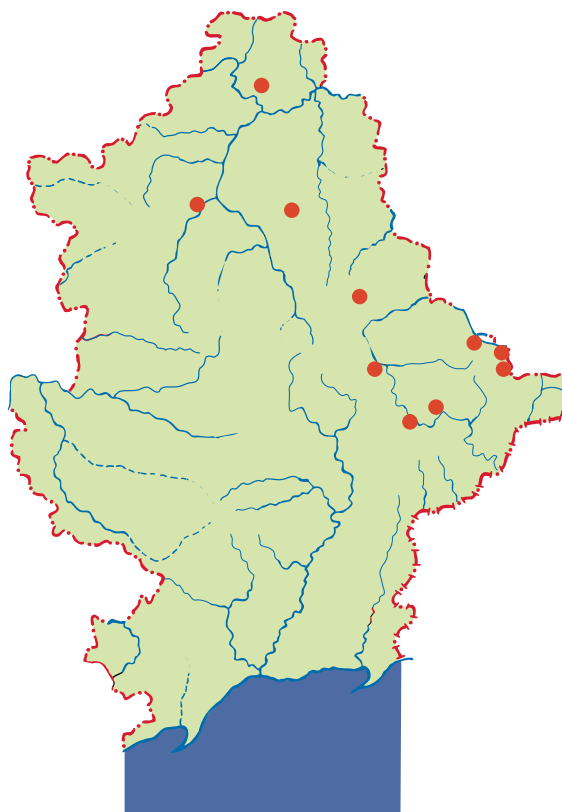
Природно-історична рідкісність; випасання худоби, збирання населенням (декоративність), лісові та степові пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Бердянський», РЛП «Донецький кряж», ППд «Урочище Грабове», РЛП «Зуївський», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Круглик», Зм «Леонтьєво-Байрацьке».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ДЗВОНИКИ ПЕРСИКОЛИСТІ

Колокольчик персиколистний

Campanula persicifolia L.

Родина Дзвоникові – Колокольчиковые – Campanulaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 26 видів, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Зах. Сибір. В Україні по всій території, крім південної частини Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, чагарники, галявини, узлісся, лісові луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні, часто з поодинокими особин, спостерігається тенденція до скорочення.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-125 см завв., голий, рідше короткоопушений. Стебло пряmostояче, у верхній частині розгалужене. Листки шкірясті, віддаленозубчастогородчасті, нижні вузьколопатоподібні, звужені в черешок, верхні – лінійноланцетні, сидячі. Квітки по 1-5 шт. зібрані в китиці. Вільні долі чашечки ланцетні, загострені, втрое довші за її трубку, під час цвітіння відігнуті або розпростерті; трубка гола або густо вкрита безбарвними лусочками. Віночок 25-40 мм завд., широкодзвоникуватий, блакитний або світло-ліловий, до однієї третини розсічений на широкі трикутні, трохи відігнуті лопаті. Плід – пряmostояча яйцеподібна коробочка, гола або вкрита білуватими лусочками. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

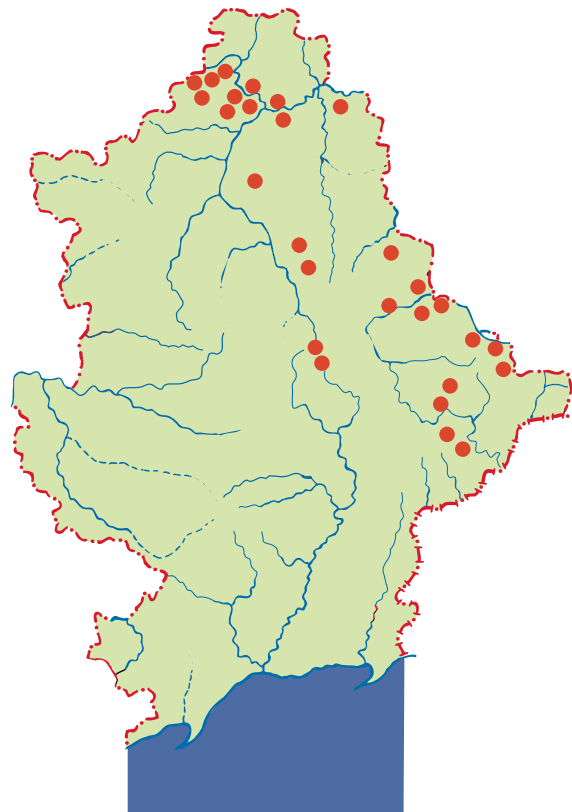
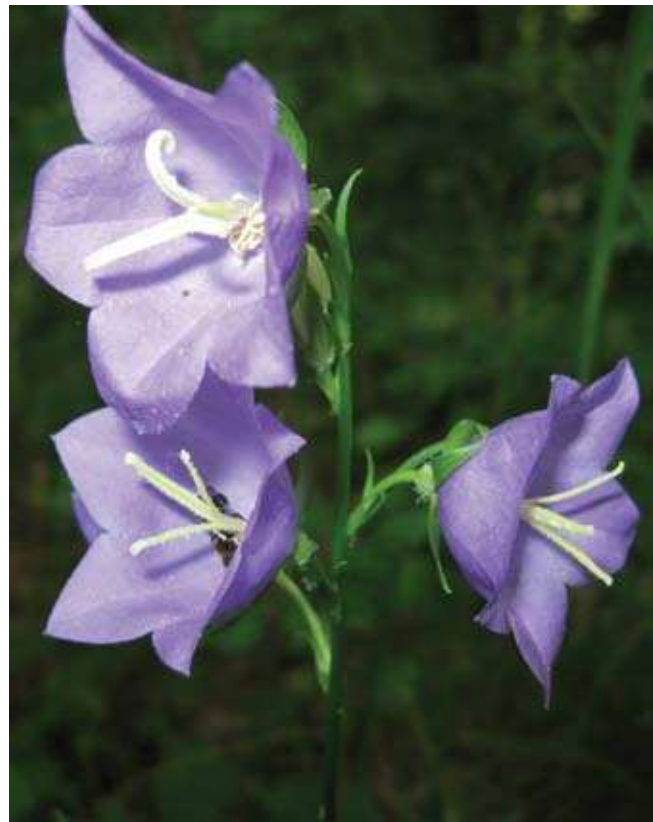
Випасання худоби, сінокосіння, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ЗЗ «Бердянський», ППД «Урочище Грабове», РЛП «Краматорський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Конвалія», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Урочище Плоське», Зм «Пристенське», Зм «Круглик», Зм «Урочище Розсохвате», ППМ «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ДЗВОНИКИ КРАПИВОЛИСТІ**Колокольчик крапиволистный***Campanula trachelium* L.

Родина Дзвоникові – Колокольчиковые – Campanulaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 26 видів, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Зах. Сибір. В Україні: по всій території, крім південної частини Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, узлісся, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні, є тенденція до скорочення.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-100 см завв. Корінь товстий. Стебло та листки опушені жорсткими волосками. Стебло пряmostояче, з гострими гранями. Листки нерівнопилчасті, нижні – серцеподібні, черешкові; стеблові – трикутносерцеподібні, сидячі; верхні – ланцетні. Квітки на коротких квітконіжках, поодинокі або по 2-4, в пазухах верхніх листків. Частки чашечки яйцеподібноланцетні, вийчасті, чорнуваті, майже голі або вкриті щетинкоподібними волосками. Віночок лійкоподібнодзвоникуватий, 2-5 см завд., синьо-фіолетовий або майже білий, лопаті по краю вийчасті. Плід – коробочка, гола або волосиста. Насінини яйцеподібні, 1,5-2,0 мм завд., жовтуваті. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

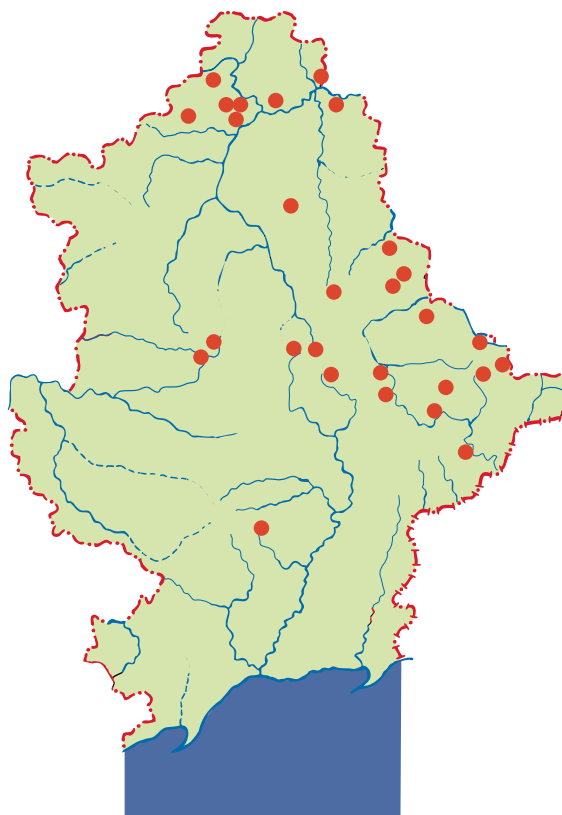
Збирання населенням (декоративність), лісові пожежі, вирубування лісів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ЗЗ «Бердянський», ППд «Урочище Грабове», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Урочище Плоське», Зм «Пристенське», Зм «Круглик», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують в ДБС НАН України з 1979 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

КАРАГАНА М'ЯКА

Карагана мягкая

Caragana mollis (M. Bieb.) Besser

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 80 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ. В Україні: захід Лісостепу, Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, схили, відслонення кам'янистих порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Куц до 1 м завв.; гілки вкриті сірою корою. Молоді пагони й листки з густим коротким опушенням. Листки парнопірчастоскладні з чотирьох щільно зближених листочків, тому на вигляд пальчасті; листочки оберненоклиноподібні, верхівка широка, тупа, закінчується коротким колючим вістрям, з обох боків м'яко сіруватоопушені, 6-20 мм завд., 2,5-9,0 мм завш. Прилистки до 7 мм завд., плівчасті або шилоподібні. Квітки поодинокі, рідше по два. Квітоніжки 10-20 мм завд., із членуванням біля середини або вище. Чашечка широкотрубчаста, 6-8 мм завд., короткоопушена, лопаті загострені. Віночок метеликовий, жовтий, 20-22 мм завд. Плід – лінійний, короткоопушений, вузькозагострений біб 2,5-3,2 см завд. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Господарське освоєння територій, надмірні пасовищні навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

Л.В. Купрюшина

Фото: гербарій

КАРАГАНА СКІФСЬКА**Карагана скифская**

Caragana scythica (Kom.) Pojark. (*C. grandiflora* (M. Bieb.) DC. subsp. *scythica* Kom.)

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 80 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: південь Степу, Крим (передгір'я, Тарханкутський п-в).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Еродовані схили та скелетні ґрунти на відслоненнях кам'янистих порід (найчастіше вапняків), нерідко на звичайних чорноземах та каштанових ґрунтах, що сформувалися на карбонатних лесах і кам'янистих породах.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Загальна кількість особин незначна і постійно скорочується. Локальні популяції нараховують сотні особин, серед яких переважають особини вегетативного походження.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущик до 50 см завв., розгалужений, густооблиснений, відносно слабо колючий, кора коричнева. Кореневище довге. Гілки буруваго-сірі, тоненькі, гранчасті, з вузькими корковими наростами. Листки несправжньопальчастоскладні з чотирьох листочків; листочки сидячі, 2-7 мм завд., вузькоклиноподібні або ланцетні, з маленькою колбочкою на верхівці. Спільний черешок закінчується невеликим вістрячком. Прилистки тоненькі, колбочкоподібні. Квітки пазушні, поодинокі, рідше парні. Квітконіжки коротші за чашечку. Чашечка 8-10 мм завд., гола, трубчаста, при основі з мішечкоподібним виростом, коричнево-червона. Віночок метеликовий, до 26 мм завд., золотаво-жовтий. Плід – лінійний, голий, коричневий біб 23-35 мм завд., 2,0-4,5 мм завш. Цв.: IV – V. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Вузька еколого-ценотична ніша, слабка конкурентна здатність та висока чутливість виду до антропогенних впливів, розорювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кам'яні Могили», ЗЗ «Бердянський», ЗЗ «Великоанадольський», НПП «Меотида», ППд «Балка Гірка», ППд «Новокатеринівське відслонення», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський» Зм «Балка Водяна», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Знаменівська балка», Зм «Старченківський», Зм «Кальчицький», Зм «Ларинський», ППм «Балка Суха», ППм «Чердакли», ЗУ «Гречкіне №2». Вирощують у ДБС НАН України з 1981 р.

Л.В. Купрюшина
Фото: В.М. Остапко

ЖЕРУХА ЛУЧНА
Сердечник луговой

Cardamine pratensis L.

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує 160 видів, в Україні – 14 видів, у Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півн., Півд., Атл. Європа; Зах., Сх. Сибір; Зах., Центр. Азія; Д. Схід; Півн. Америка. В Україні: Закарпаття, Карпати, Розточчя-Опілля, Полісся, Лісостеп (зрідка), Степ (дуже рідко, лише у заплавах річок).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заплавні луки, береги водойм.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий напіврозетковий багаторічник 20-30 см завв. Кореневище коротке. Стебло прямостояче, просте або розгалужене (у суцвітті, зрідка), порожнисте, голе. Листки голі, не м'ясисті, черешкові, пірчасті, рідкозубчасті або цілісні; прикореневі з 2-8 (11) парами «короткочерешкових» еліптичних сегментів, з котрих кінцевий – найбільший; середні стеблові з широколінійними «сидячими» сегментами. Суцвіття – рідкі, щиткоподібні китиці з 10-20 квіток, при плодах на верхівці видовжені. Оцвітина подвійна, листочків чашечки та пелюсток по 4 шт. Пелюстки блідо-лілові або білі, 10-12 мм завд. Плоди – вузьколінійні, прямі, голі розкривні стручки. Насінини стислі, жовто-бурі. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

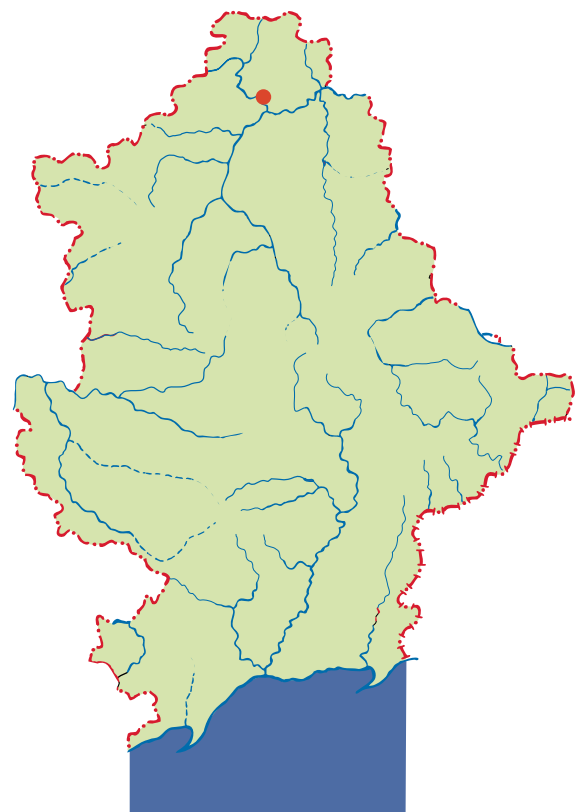
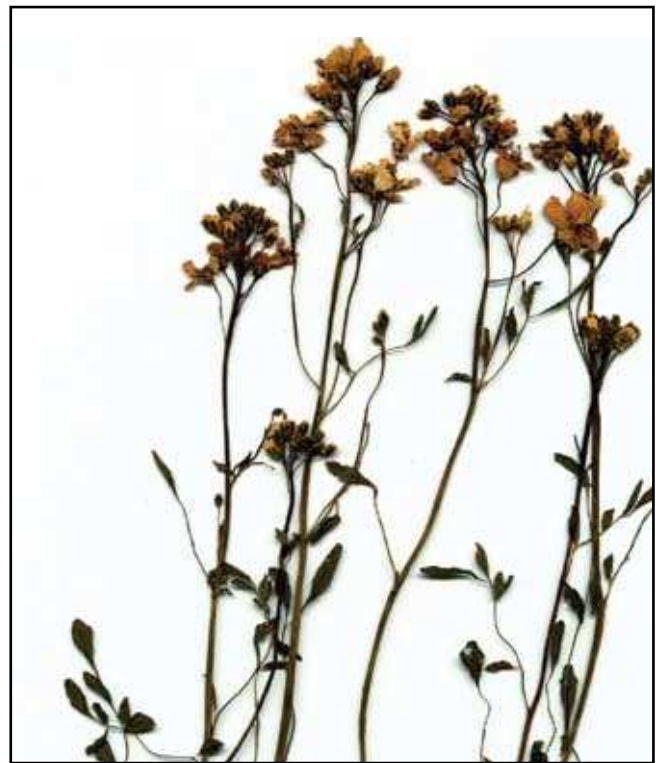
Меліорація, вирубування лісів, сінокосіння, випасання худоби, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

ГРАБ ЗВИЧАЙНИЙ**Граб обыкновенный***Carpinus betulus* L.

Родина Ліщинові – Орешниковые – Corylaceae

Рід налічує 30-40 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Півн., Зах. (крім північних районів), Атл., Центр. Європа; Кавказ. В Україні: Карпати (лісові райони), Лісостеп. В Донецькій області – диз'юнкція на схід від межі основного ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, стабільні, деревостан порослого походження.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дерево 7-14 (20) м завв. Крона яйцеподібна, кора гладка, бура або сіра. Гілки тонкі, довгі. Листки черешкові, яйцеподібні або довгастоовальні, загострені, двоякопильчасті, темно-зелені; молоді шовковистоопушені, потім згори голі, зісподу по жилках і в кутах між ними опушені. Чоловічі сережки повислі, з округлояйцеподібними, загостреними по краю буро-війчастими лусками. Жіночі – з опадними покривними лусками. Плоди розміщені по два та зібрані в пониклі сережки до 15 см завд. Горішок яйцеподібний, спереду назад трохи сплюснутий, з 7-11 гострими ребрами. Листкоподібна плюска при плодах трилопатева, середня доля довгаста, значно більша за бокові. Цв.: V – VI. Пл.: IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

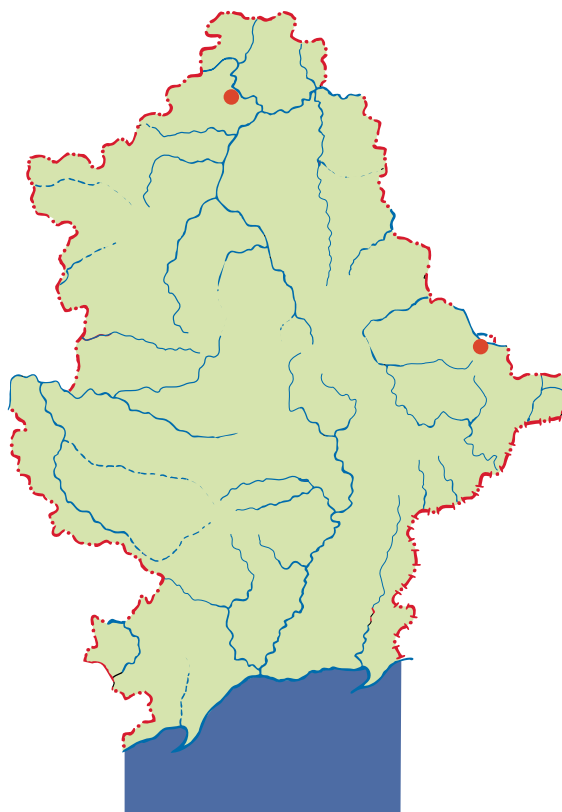
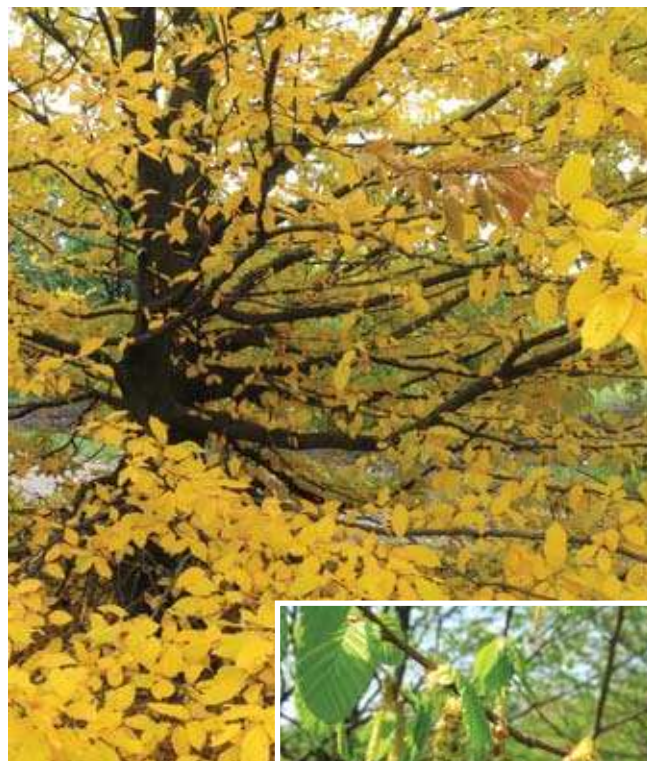
Голоценовий релікт – ареальна рідкісність; кліматичні умови, що перешкоджають насінневою розмноженню виду; рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори» (Маяцький ліс), Зм «Урочище Грабове». Вирощується в ДБС НАН України з 1983 р.

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

КАТАРТОЛЬОН ПРОНОСНИЙ

Катартолён слабительный

Cathartolinum catharticum (L.) Small (*Linum catharticum* L.)

Родина Льонови – Льновые – Linaceae

Рід монотипний.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Зах. Азія; Півн. Африка. В Україні: майже по всій території, крім Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі луки, пасовища, світлі ліси, між чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник або дворічник 5-30 см завв., голий. Стебла прямі, тонкі, прості або зверху вильчато розгалужені, густо улиснені. Листки супротивні (верхні іноді чергові), по краях вільчато-шорсткуваті, з однією жилкою; верхні – довгастоберненояйцеподібні та довгастолінійні, 3,5-14,0 мм завд., нижні – оберненояйцеподібні, 10,0 мм завд. Суцвіття – напівзонтик. Квітки дрібні, квітконіжки тонкі, голі, 10-20 мм завд., до цвітіння никнуть. Чашолистки еліптичні, загострені, по краях залозисто-війчасті, в два рази коротші за віночок. Пелюстки довгастоберненояйцеподібні, 4-5 мм завд., білі, нігтик жовтуватий. Плід – прямостояча, куляста коробочка 2-3 мм завд., майже однієї довжини з чашечкою. Насінини еліптичні, 1,0-1,5 мм завд., плоскі, гладенькі, ясно-коричневі. Цв.: V – VIII. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

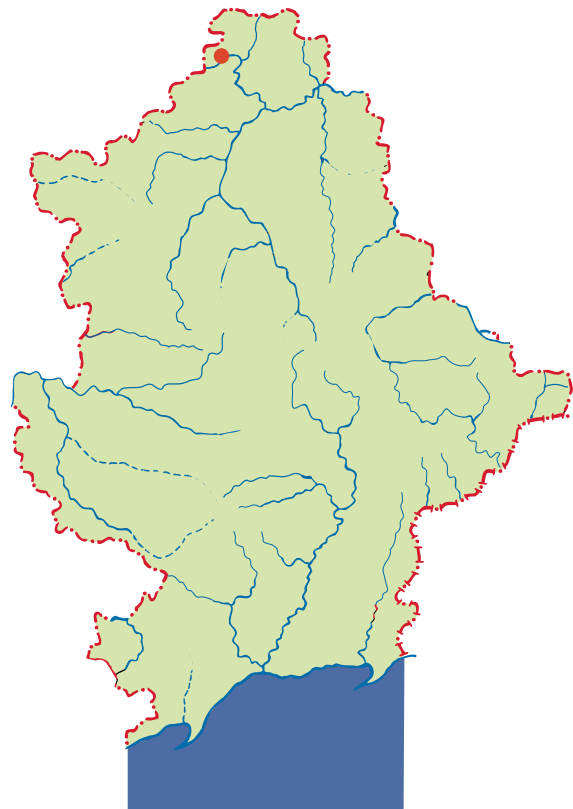
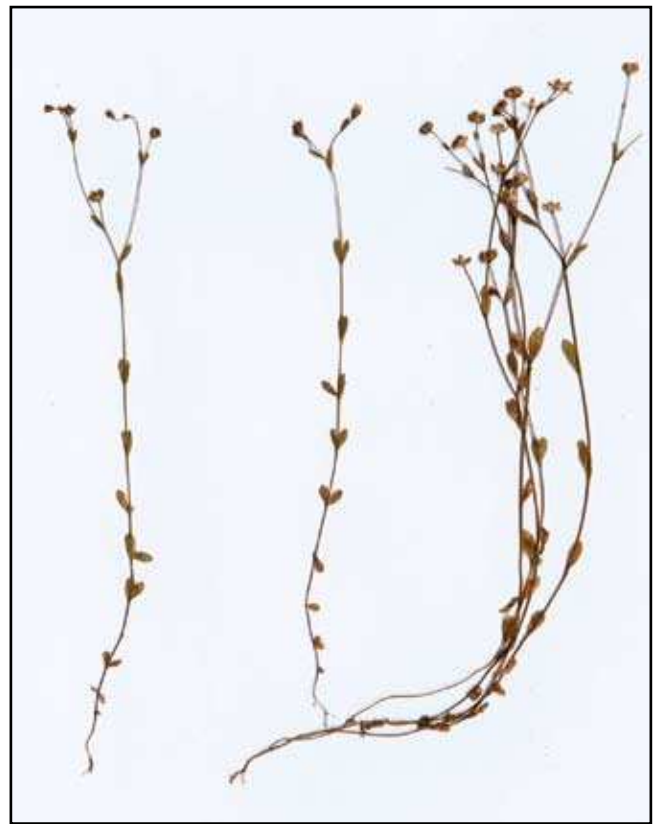
Природне та антропогенне висихання боліт; збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: гербарій

ВОЛОШКА ДОНЕЦЬКА**Василек донецкий**

Centaurea donetzica Klokov (*C. margaritacea* Ten. subsp. *donetzica* (Klokov) Dostál)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує до 550 видів, в Україні – 65 видів, в Донецькій області – 26 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Україна, північно-східна частина Степу (степові райони у середній течії Сіверського Дінця).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піски надзаплавної тераси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Вид представлений декількома нечисленними топопуляціями, ступінь природного поновлення незадовільний.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий дворічник 30-50 см завв. Стебло розгалужене, разом з листками павутинисте, вгорі по ребрах гострошорстке. Листки пірчасто-, нижні – двічіпірчаторозсічені, по краю гострошорсткі. Кошики поодинокі. Обгортка широкояйцеподібна або майже куляста, 12-15 мм завд.; листочки обгортки шкірясті, блідо-зелені або жовтуваті; придатки опуклі, при основі з червонувато-буруватою плямою, з прозорою обляміркою слюдяного відтінку. Квітки рожеві. Сім'янки 4-5 мм завд., бурувато-димчасті, чубчик бруднувато-білий, однакової довжини з сім'янкою. Цв.: VI – VIII. Пл.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

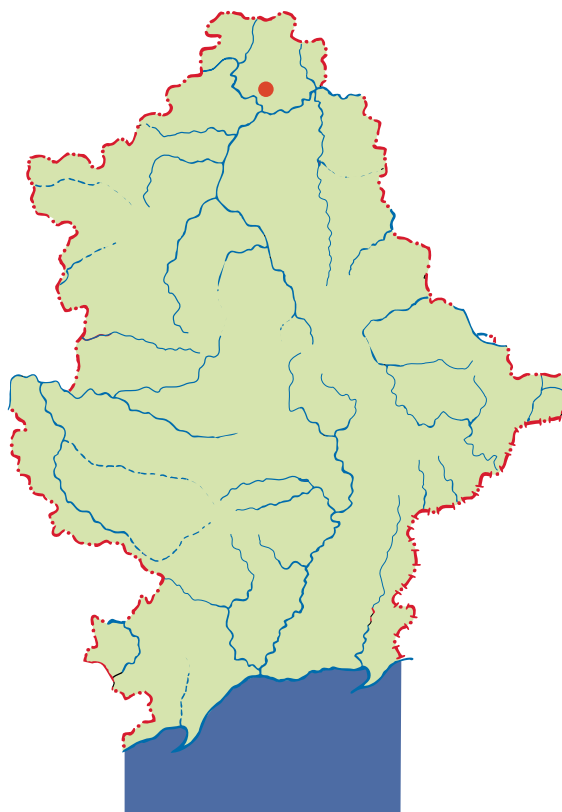
Природно-історична рідкісність, збирання населенням (декоративність), надмірне рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ВОЛОШКА НЕСПРАВЖНЬОБЛІДОЛУСКОВА

Василек ложнобледночешуйчатый

Centaurea pseudoleucolepis Kleopow (*C. margaritacea* Ten. subsp. *pseudoleucolepis* (Kleopow) Dostál)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує до 550 видів, в Україні – 65 видів, в Донецькій області – 26 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Локальний ендемік. Приазовська височина. Тільки у межах ПЗ «Кам'яні Могили».

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Гранітні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція повночленна, близько 150 тис. особин, займає площу близько 5 га, екологічна щільність $2,96 \pm 2,8$ особин/м². Рослини зростають поодинокі, подекуди групами. Максимум припадає на рослини генеративної стадії. Розмножується тільки насінням.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий дворічник до 50 см завв. Стебло пряmostояче, вище середини дуже розгалужене, разом з листками трохи павутинисте. Листки пірчато- або двічіпірчаторозсічені, з вузьколінійними частками, нижні – довгочерешкові, середні та верхні – сидячі. Кошики поодинокі на кінцях улиснених гілок, утворюють волотисте загальне суцвіття. Обгортка 8-10 мм завд., яйцеподібна; листочки обгортки – жовтувато-зелені, по краю пливчасті, внутрішні – ланцетні з яйцеподібноланцетним пливчастим придатком, решта – округлі, опуклі, на верхівці з коротким вістрям. Квітки блідо-рожеві, до білуватих. Сім'янка темно-бура, з білуватими реберцями. Цв.: VII – VII (в особливо посушливі роки розвиток рослин затримується, цвітіння нерясне). Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

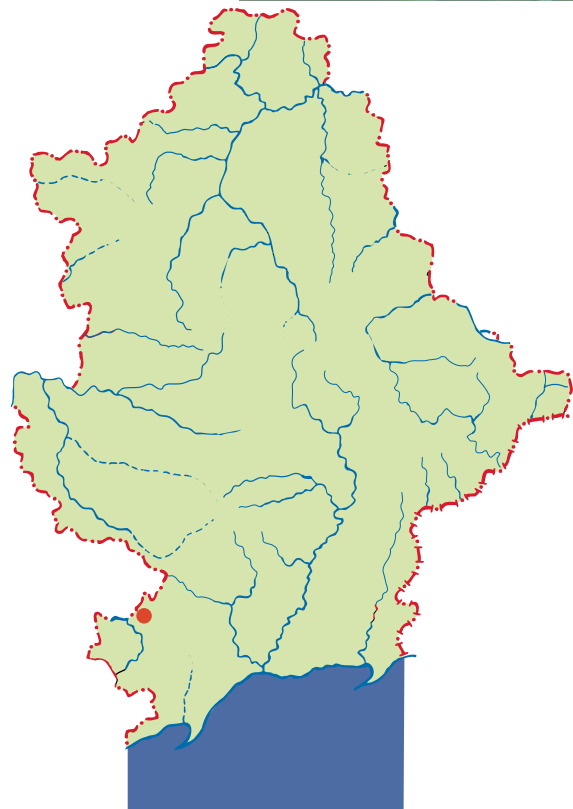
Природно-історична рідкісність, пошкодження насінних зачатків комахами.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, B, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили». Вирощують у ДБС НАН України з 1977 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ВОЛОШКА НЕСПРАВЖНЬОФРІГІЙСЬКА**Василёк ложнофригийский***Centaurea pseudophrygia* С.А. Mey.

Родина Айстрові - Астровые - Asteraceae

Рід налічує до 550 видів, в Україні - 65 видів, в Донецькій області - 26 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр. Європа (південний схід), Сх. Європа (південь). В Україні: Лісостеп, північна частина Степу, Правобережне Полісся (рідше).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Світлі розріджені березово-вільхові ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція дуже нечисленна, представлена різновіковими особинами.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-80 см завв., опушений короткими жорсткими волосками. Стебла поодинокі або 2-3 шт., прості або вгорі розгалужені, при основі часто лілово-пурпурні, у нижній частині майже голі. Листки від широкоеліптичних до вузьколанцетних, загострені, по краю віддаленодрібнозубчасті, жорстковолосисті; нижні - короткочерешкові, середні та верхні стеблові - сидячі. Загальне суцвіття - щиткоподібне; кошики поодинокі на кінцях гілок або скупчені по 2-3 шт. Обгортки кошиків яйцеподібні або кулястояйцеподібні, 15-25 мм завд. та 15-20 мм завш. Придатки зовнішніх та середніх листочків обгортки від світло- до темно-бурих, перетинчасті, на верхівці відтягнуті в довге, відігнуте назовні хвостоподібне закінчення з довгими ниткоподібними торочками по краю. Квітки лійкоподібні, рожеві або рожево-пурпурні, крайові до 22-25 мм завд. Плоди - сім'янки 3,0-3,5 мм завд., розсіяно-м'яковолосисті, чубчик - до 1,0 мм завд. Цв.: VII - VIII. Пл.: VIII - IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

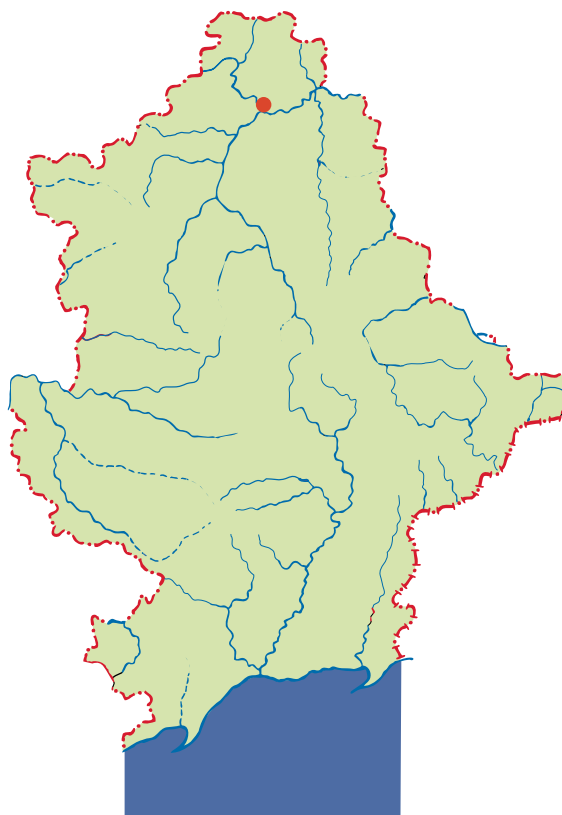
Розташування популяції на межі ареалу; рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ВОЛОШКА РУСЬКА

Василёк русский

Centaurea ruthenica Lam.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує до 550 видів, в Україні – 65 видів, в Донецькій області – 26 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр. Європа (південний схід), Півд. Європа (північний схід), Сх. Європа; Кавказ; Зах. Сибір (південь); Сер. Азія. В Україні: Лісостеп і Степ (південь та південний схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Різотравно-дерновиннозлакові та кам'яністі степи, степові схили, переважно відслонення крейди, вапняків, мергелів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Чисельність популяції скорочується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 70-150 см завв. Коренева система стрижнева. Стебла прості або лише вгорі розгалужені, у верхній частині на значній довжині неулиснені, голі. Листки пірчатороздільні, з 8-12 вузьколійними, лінійноланцетними чи довгастими частками, пилчасто-зубчастими по краю. Нижні листки черешкові, верхні – сидячі. Кошики нечисленні, поодинокі. Обгортки яйцеподібні або майже кулясті, до 3 см завш.; листочки обгортки шкірясті, голі, жовтуваті, з вузькою півчастою облямівкою, зовнішні та середні – безпридатків, внутрішні – з яйцеподібним або довгастояйцеподібним півчастим придатком, який під час цвітіння в'яне та буріє. Квітки жовті. Плоди – сім'янки 5,5-7,0 (9) мм завд., голі, гладенькі, з подвійним чубчиком з тонких дрібнозублених щетинок (зовнішній) та білуватих ланцетоподібних півок (внутрішній). Цв.: V – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

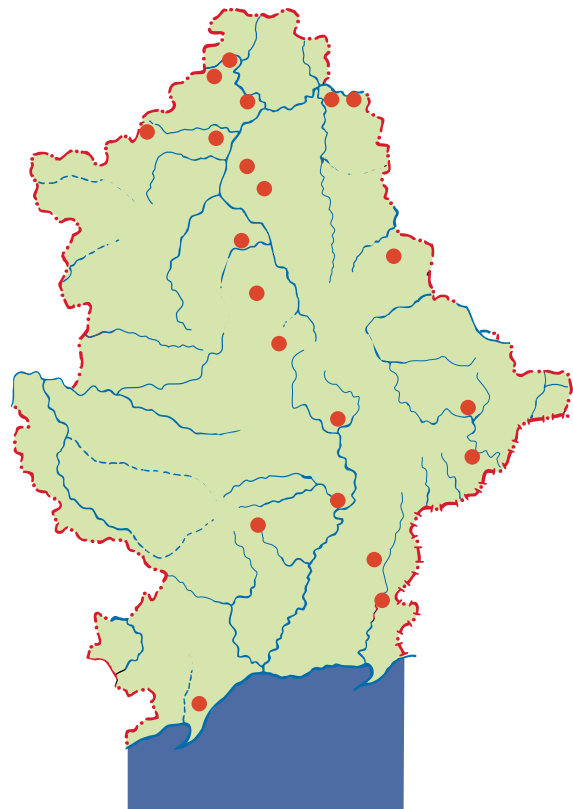
Розорювання степових ділянок, надмірне випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Святі Гори», ЗЗ «Білосарайська коса», РЛП «Краматорський», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Пристенське», ППм «Балка Суха», ППм «Мар'їна гора», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощується в ДБС НАН України з 1974 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ВОЛОШКА ВЕРБОЛИСТА**Василек иволістний***Centaurea salicifolia* M. Bieb.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує до 550 видів, в Україні – 65 видів, в Донецькій області – 26 видів.

СТАТУС

Невизначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Зах. Азія; Кавказ; Сх. Європа (крайній північний схід Причорномор'я). В Україні і Донецькій області – єдине острівне місцезнаходження.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся, галявини, чагарники, степові луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Даних немає.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-80 (100) см завв., стебла незначно розгалужені або прості, при основі лілово-пурпурні, по всій довжині павутинисті, з розсіяними короткими жорсткими волосками, до самого верху улишені. Листки еліптично- або довгастоланцетні, по краю дрібнозубчасті, вкриті крапчастими залозками, сірувато-зелені від слабкого павутинистого опушення, нижні – короткочерешкові, середні та верхні – сидячі. Кошики поодинокі на кінцях гілок або скупчені по 2-3, разом утворюють майже щиткоподібне суцвіття. Квітки рожево-пурпурні. Обгортка 13-18 мм завд., яйцеподібна, листочки обгортки блідо-зелені, придатки внутрішніх – перетинчасті, округлі, по краю коротконадрізані, придатки решти листочків перетинчасті, невеликі, з темно-бурою центральною частиною, на верхівці звуженою в коротке, відігнуте назовні хвостоподібне закінчення, по краю торочкуваті. Плоди – сім'янки. Цв.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

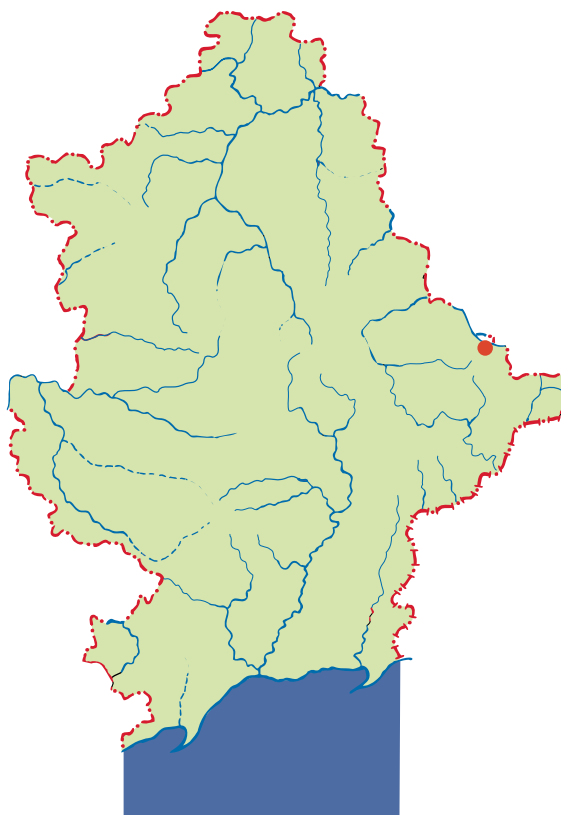
Природно-історична рідкісність; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях ПЗФ не виявлений.

Г.С. Назаренко

Фото: гербарій

ВОЛОШКА ТАЛІЄВА

Василёк Талиева

Centaurea taliewii Kleopov

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує до 550 видів, в Україні – 65 видів, в Донецькій області – 26 видів.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: диз'юнктивноареальний вид. Сх. Європа; Сер. Азія (північний захід). В Україні: Лівобережний Лісостеп, Степ (південь), Степовий Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Цілинні відносно сухі ковилові, ковилово-типчакові та полиново-ковилові степи, степові схили, іноді солонці та відслонення вапняків та крейди.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Звичайно утворює невеликі популяції, трапляється поодинокі. Чисельність популяцій зменшується, стабільна тільки на заповідних територіях (так, популяції у ПЗ «Хомутовський степ» та Зм «Пристенське» нечисленні, але повночленні). Ступінь природного поновлення незадовільний.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 65-90 (100) см завв. Коренева система стрижнева. Стебла прості або вгорі слабо розгалужені, повністю або у нижній частині опушені щетинистими волосками, під самими кошиками голі. Листки пірчасторозсічені на вузькі гостропилчасті частки, зісподу (рідше з обох боків) вкриті членистими волосками, нижні та середні – черешкові, верхні – сидячі. Кошики поодинокі на кінцях гілок, до 5,5 см у діам. Квітки жовтувато-кремові. Обгортки майже кулясті, голі; листочки обгортки шкірясті, блідо-жовтуваті, з вузькою прозорою плівчастою облямівкою, зовнішні та середні – без придатків, внутрішні – з великими прозорими плівчастими придатками, які не буріють і не в'януть до кінця цвітіння. Плоди – гладенькі, буруваті або білуваті сім'янки, з чубчиком із зазублених темних волосків. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

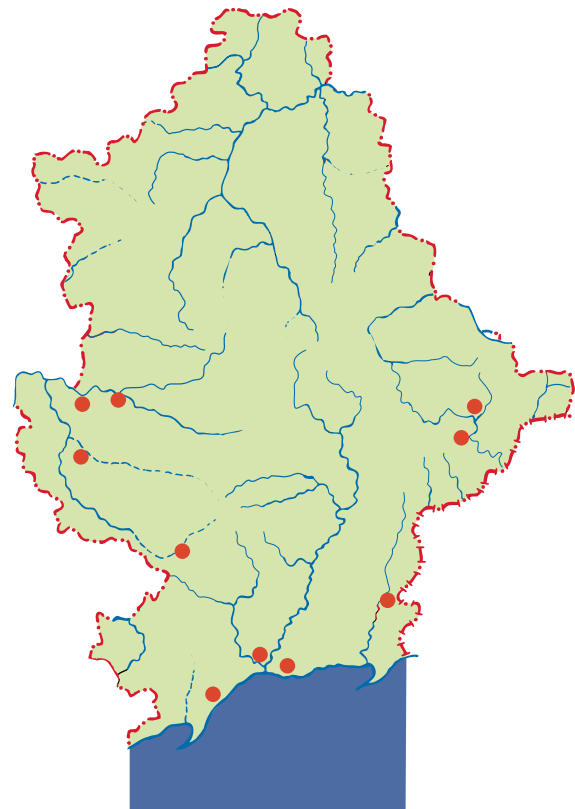
Освоєння цілинних степових ділянок, надмірне випасання худоби, викошування, збір населенням (декоративність); слабка конкурентоздатність по відношенню до бур'янів; степові пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Меотида», РЛП «Донецький кряж», Зм «Пристенське», Зм «Балка Північна», Зм «Обушок», Зм «Пришиб». Вирощується в ДБС НАН України з 1981 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ВОЛОШКА ДОНСЬКА**Василёк донской***Centaurea tanaïtica* Klokov

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує до 550 видів, в Україні – 65 видів, в Донецькій області – 26 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (центральна, західна та східна частина). В Україні: Донецький Лісостеп та прилеглі райони Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, степові схили, крейдянні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-65 см завв., цілком сіропавутинистоповстистий. Кореневище коротке, вертикальне. Стебла прямостоячі, у верхній частині частіше розгалужені, густо улиснені по всій довжині. Листки від ланцетних до оберненояйцеподібних, цілокраї, нижні – короткочерешкові, зрідка з 1-2 зубцями або лопатями при основі; середні та верхні – сидячі, низько збігають на стебло, утворюючи на ньому широкі крила. Кошики поодинокі на кінцях коротких гілок, 1-10 шт. на рослині. Крайові квітки сині, серединні – фіолетово- або рожево-лілові. Обгортка яйцеподібна, до 23 мм завд. та 15 мм завш., павутинисто опушена; листочки обгортки з трикутними, білуватими, коричневими або чорнуватими торочкуватими придатками. Плоди – еліптичні сім'янки з чубчиком 2-3 мм завд. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

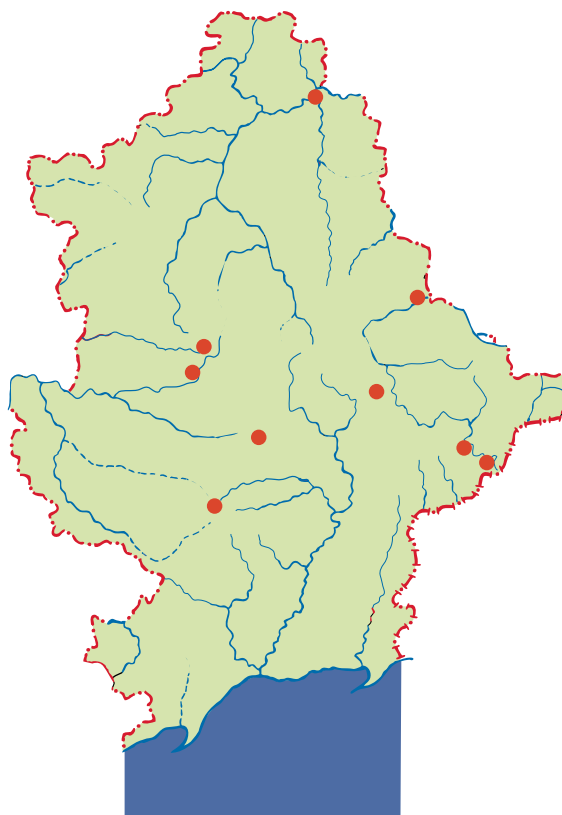
Випасання худоби, степові пожежі, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Великоанадольський»; Зм «Пристенське», Зм «Урочище Плоське». Вирощується у ДБС НАН України з 1970 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ЗОЛОТОТІСЯЧНИК АНАТОЛІЙСЬКИЙ

Золототысячник анатолийский

Centaureum anatolicum (K. Koch) Tzvelev (*C. turcicum* (Velen.) Bornm.)

Родина Тирличеві – Горечавкові – Gentianaceae

Рід налічує близько 50 видів, в Україні – біля 9 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа; Зах. Азія. В Україні: Крим (до нижнього гірського поясу) та локалітет у Донецькій області (на північній межі ареалу).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Солончакові луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Єдина відома локальна популяція дуже нечисленна, нещільна.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 10-20 см завв., шорсткуватий. Стебла розгалужені у верхній чверті (третині). Прикореневі листки цілокраї, з 2-5 жилками, довгастооберненояцеподібні, до основи звужені, зберігаються під час цвітіння. Стеблові листки – супротивні. Суцвіття з дуже коротким опушенням, вилчасто розгалужене. Приквітки щільно притиснуті до основи квіток. Чашечка більш-менш дорівнює трубці віночка, розсічена на 4-5 часток. Віночок до 12 мм завд., цвяхоподібний, з майже пласким відгином та циліндричною трубкою; пелюсток (4) 5 шт. Тичинки прикріплені до верхньої частини трубки. Маточка з дволопатевою приймочкою, що не опадає при плодах. Плід – вузькоеліпсоїдальна коробочка. Насінини майже кулясті. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

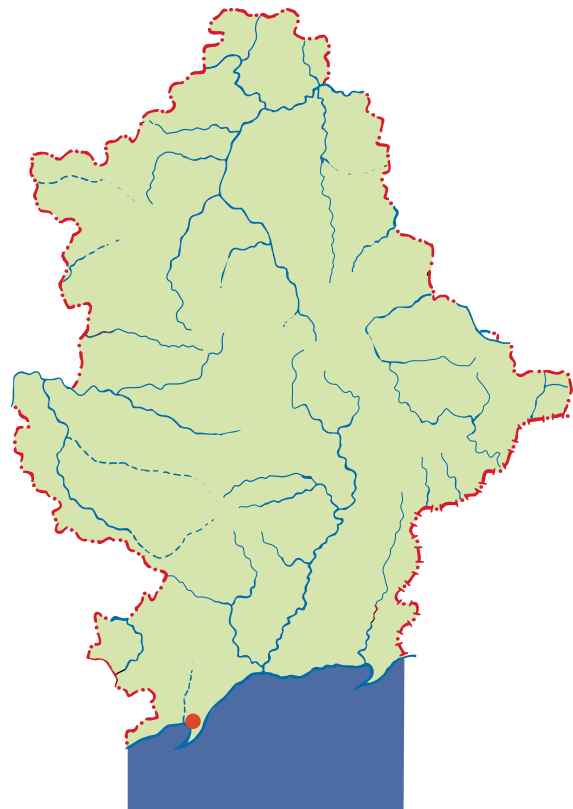
Ареальна рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: 33 «Білосарайська коса».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

РОГОВИК РІЗНОВОЛОСИЙ**Ясколка різноволосистая**

Cerastium heterotrichum Klokov (*C. semidecandrum* auct. non L., p.p.)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 150 видів, в Україні – 22 види, в Донецькій області – 7 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Південь Степу (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Приморська пісково-черепашкова тераса.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 4-20 (40) см завв. Коренева система стрижнева. Стебла поодинокі (рідше декілька), прямі, розгалужені, підведені, у нижній частині опушені виключно довгими простими волосками, вгорі – короткими залозистими. Листки вкриті простими волосками; прикореневі – лопаткоподібні, черешкові, 3-20 мм завд., стеблові листки в кількості 3-5 пар, сидячі, еліптичні, 2,5-12,0 (17,0) мм завд. Приквітки більш як до середини плівчасті, по краю дрібнозубчасті. Квітковіжки 3-11 мм завд., опушені залозистими й простими волосками. Чашолистки 3,5-5,0 (6,0) мм завд., з широким плівчастим краєм, на спинці вкриті довгими простими волосками з домішкою залозистих, на верхівці з темно-пурпуровою плямою. Пелюстки білі, довгастоеліптичні, близько 2,5 мм завд., з вирізкою до п'ятої частини довжини. Плід – коробочка 5-9 мм завд., вгорі трохи зігнута. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

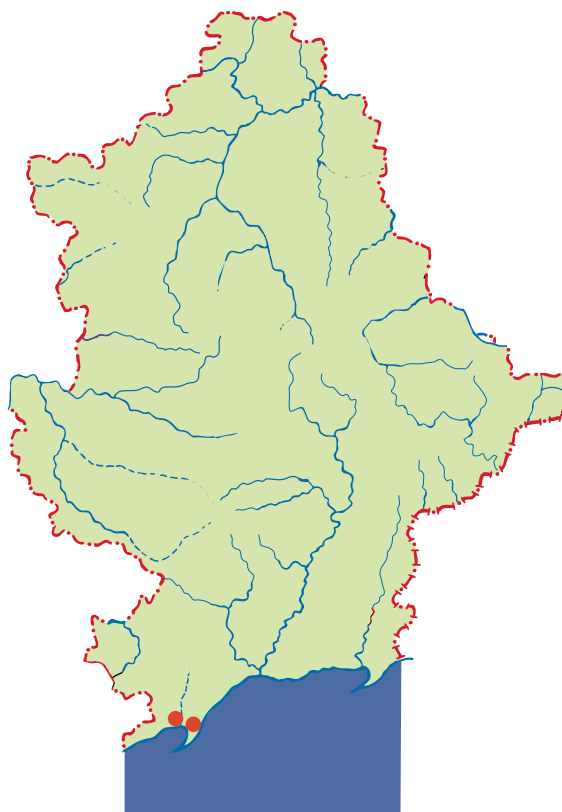
Порушення природних місць зростання внаслідок видобування піску та рекреації.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Меотида», 33 «Білосарайська коса».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

РОГОВИК КИЇВСЬКИЙ

Ясколка киевская

Cerastium kioviense Klokov (*C. pumilum* auct. non Curtis, p.p.)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 150 видів, в Україні – 22 види, в Донецькій області – 7 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лісостеп, Степ (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, кам'янисті відслонення, піщані схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'яниста однорічна розеткова рослина 3-20 см завд. Коренева система стрижнева. Стебла прямостоячі, поодинокі. В нижній частині рослина опушена простими волосками, а вгорі переважно залозистими. Нижні листки – еліптичні, з широкими черешками. Стеблові листки цілокраї, довгостояйцеподібні або довгастооберненояйцеподібні, сидячі, часто з пурпуровими плямочками на кінчиках. Суцвіття – стиснутий або розлогий напівзонтик. Чашолистки 3-4 мм завд. Пелюстки майже дорівнюють чашолисткам, білі. Плід – коробочка 6-9 мм завд. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори», НПП «Меотида», ППм «Витоки Кальміусу».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

РОГОВИК НЕСПРАВЖНЬБОЛГАРСЬКИЙ**Ясколка ложноболгарская**

Cerastium pseudobulgaricum Klokov (*C. gracile* auct. non Dufour)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 150 видів, в Україні – 22 види, в Донецькій області – 7 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ (рідко), Крим (нерідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті та піщані відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції щільні, але невеликі, локальні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напіврозетковий однорічник 3-13 см завв., з густим залозистим опушенням. Стебла поодинокі (рідше численні), прямостоячі, вильчато розгалужені від середини або від основи та у суцвітті. Нижні листки яйцеподібні, оберненояйцеподібні, еліптичні або довгасті, звужені у широкий черешок або сидячі, 3-10 мм завд., 1-4 мм завш. Стеблові листки (1-5 пар) еліптичні, довгасто- або майже лінійноеліптичні або довгасті, (2,5) 6-17 мм завд., (0,4) 1,2-6,0 мм завш. Суцвіття – напівзонтики. Квітконіжки 10 мм завд., після цвітіння, як правило, прямостоячі, не відігнуті. Чашечка при основі обрублена, чашолистки довгасто- або яйцеподібноланцетні, 3,5-6,5 мм завд., 1-3 мм завш. Пелюстки приблизно однакової довжини з чашечкою, блідо-рожеві. Плід – коробочка 5-14 мм завд. Насінина помаранчева, 0,5-0,6 мм завд., вкрита горбочками. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

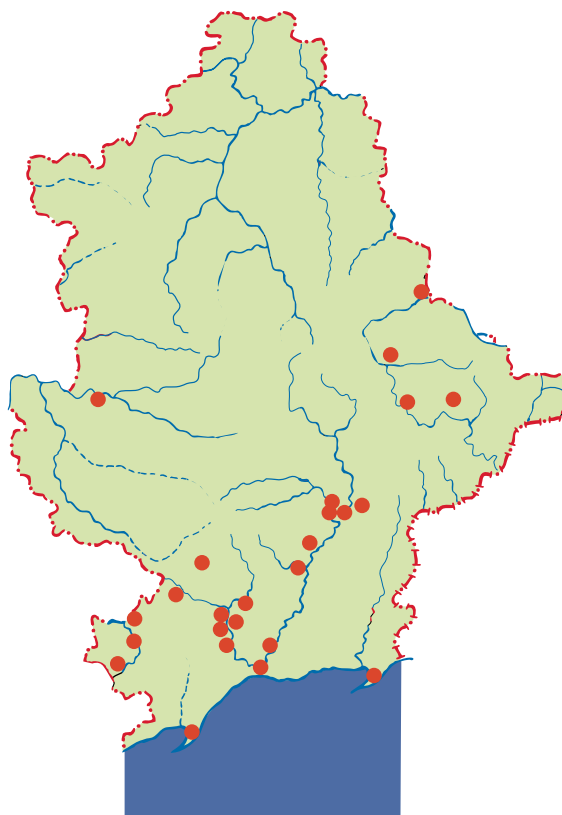
Випасання худоби, рекреація, видобування каміння.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили»; НПП «Меотида», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський»; Зм «Кальчицький»; ППм «Чердакли»; ЗУ «Кирсанове», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ХЕНОРИНУМ КЛОКОВА

Хеноринум Клокова

Chaenorhinum klokovii Kotov (*Microrrhinum klokovii* (Kotov) F. Speta)

Родина Веронікові – Вероникуєві – Veronicaceae

Рід налічує близько 20 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (басейн р. Дон). В Україні: басейн р. Сіверський Донець та островне місцезнаходження на Приазовській височині.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-25 см завв. Стебло розлого розгалужене від основи, разом з листками вкрите залозистими волосками. Листки лінійні, 1-2 см завд., 1-2 мм завш. Квітки в пазухах листків, іноді скупчені на кінці гілок в китицеподібні суцвіття; квітконіжки у 2-4 рази довші за чашечку. Чашечка майже до основи п'ятироздільна. Віночок зрослопелостковий, двогубий, 3-4 мм завд., світло-ліловий, у зіві жовтий, шпорець 2-3 мм завд.; зів відкритий або напіввідкритий. Плід – коробочка 4,0-4,5 мм завд., яйцеподібна. Насінини по ребрах гострі, часто зубчасті, темно-бурі. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Порушення місць зростання при видобуванні крейди, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», ППМ «Мар'їна гора».

О.В. Зибенко

Фото: гербарій

РОКИТНИК КРЕЧЕТОВИЧА**Ракитник Кречетовича**

Chamaecytisus kreczetoviczii (Wissjul.) Holub (*C. kreczetoviczii* (Wissjul.) Tzvelev, *Cytisus kreczetoviczii* Wissjul.)

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує близько 40 видів, в Україні – 16 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапняково-кам'янисті відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ 20-50 см завв. Гілки висхідні, опушені; молоді пагони густоволосисті. Листки складні, черешки – притисненоопушені, 9-14 мм завд., листочки ланцетні або вузькооберненояцеподібні, притисненоопушені, 10-20 мм завд. Квітки розташовані по 1-2 шт. в пазухах листків, утворюючи однобоку негусту китицю. Чашечка циліндрична, 12-15 мм завд., сірувата, густоопушена. Віночок 18-22 мм завд., метеликовий, яскраво-жовтий, прапорець голий або з поодинокими волосками, в середній частині часто з помітною коричневатою плямою. Плід – біб, часто трохи серпоподібно зігнутий, опушений, 2-3 см завд. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби, видобування крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: Зм «Урочище Плоське».

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

ЗИМОЛЮБКА ЗОНТИЧНА

Зимолюбка зонтична

Chimaphila umbellata (L.) W. Barton (*Pyrola umbellata* L.)

Родина Вересові – Вересковые – Ericaceae

Рід налічує понад 5-7 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Сх. Європа; Зах. Сибір; Сх. Азія; Д. Схід; Півн. Америка. В Україні: Розточчя, Полісся, Лівобережний Лісостеп, північ Донецького Лісостепу, Гірський Крим (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Мішані ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий вічнозелений багаторічник 8-25 см завв. Кореневище повзуче. Стебло розгалужене, піднесене. Листки шкірясті, довгастояйцеподібні або ланцетні, по краю пильчastosазублені, 2-4 см завд. та 0,6-1,2 см завш., зверху темно-зелені, блискучі, знизу блідо-зелені; розташовані майже мутовками; черешок 3-5 мм завд. Квітки (2-6 шт.) зібрані зонтиком; квітконіжки коротко опушені, 1,5-3,0 см завд., пониклі. Оцвітина правильна, подвійна; долі чашолистків округлояйцеподібні, тупі, бахромчастовійчасті, майже в чотири рази коротші від пелюсток; пелюстки рожеві, по краю війчасті. Пиляки тичинок фіолетові, з двома червонуватими ріжками. Плід – суха, сплюснута куляста, опушена коробочка 3-5 мм завд. Цв.: VI – XII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, кліматичні зміни, вирубування лісів, рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ППМ «Мар'їна гора».

Н.В. Шпилева

Фото: Н.М. Решетнікова

ЖОВТОЦВІТ ВЕСНЯНИЙ**Желтоцвет весенний**

Chrysocyathus vernalis (L.) Holub (*Adonis vernalis* L.,
Adonanthe vernalis (L.) Spach)

Родина Жовтецеві – Лютиковіє – Ranunculaceae

Рід налічує понад 60 видів, в Україні – 5 видів, в
Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Центр., Сх. Європа; Зах Сибір. В
Україні: Полісся (зрідка), Прикарпаття, Лісостеп,
Степ, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Схили балок і річкових долин, остепнені узлісся та
галявини, степові чагарники, соснові ліси (зрідка).

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Звичайно утворює нечисленні популяції. При
відсутності антропогенного навантаження в опти-
мальних ценоекоелогічних умовах проективне по-
криття може сягати 20% (чисельність окремих
популяцій висока – 8 особин на м²). Спостерігається
загальне скорочення чисельності виду.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-40 см завв. Кореневи-
ще вкорочене, темно-буре. Корені шнуроподібні,
буро-чорні. Стебла прості або розгалужені в верхній
частині, при основі вкриті бурими лускоподібними
листочками. Листки чергові, тричіпирчасторозсічені,
з численними вузьколінійними, іноді майже
шилоподібними, частками. Квітки поодинокі,
двостатеві, правильні, 4-5 см в діам., розміщені на
верхівці стебла. Пелюстки золотисто-жовті, 20-30 мм
завд., від 15 до 20 шт. Квітокоже конусоподібне; ти-
чинок і маточок багато, розміщені спіралью. Плід –
округлий або конусоподібний багатогорішок 10-15 мм
завш. Плодики зелені або сіро-зелені, носик корот-
кий, гачкоподібний. Цв.: IV – V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

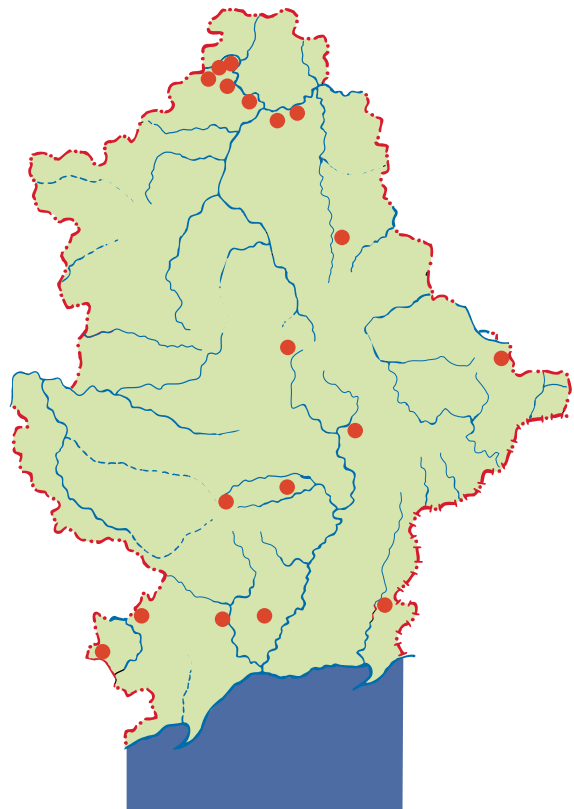
Випасання худоби, сінокосіння, випалювання,
заліснення степових ділянок, збирання населенням
(лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ
«Кам'яні Могили»; НПП «Святі Гори»; ЗЗ «Великоана-
дольський»; Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Ларинсь-
кий»; ППм «Степ Одрадівський». Вирощують в ДБС
НАН України з 1973 р.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко, Г.С. Назаренко

ЖОВТОЦВІТ ВОЛЗЬКИЙ

Желтоцвет волжский

Chrysocyathus wolgensis (Steven) Holub (*Adonis wolgensis* Steven, *A. wolgensis* Steven, orth.; *Adonanthe wolgensis* (Steven) Chrtek et Sláviková)

Родина Жовтецеві - Лютикові - Ranunculaceae

Рід налічує понад 60 видів, в Україні - 5 видів, в Донецькій області - 4 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Півд. Європа; Зах. Сибір; Сер. Азія. В Україні: Лісостеп (зрідка), Степ (звичайно), Гірський Крим (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степ, степові схили, узлісся байрачних дібров.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Утворює нечисленні, але повноценні популяції з нормальним розподілом вікових станів.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

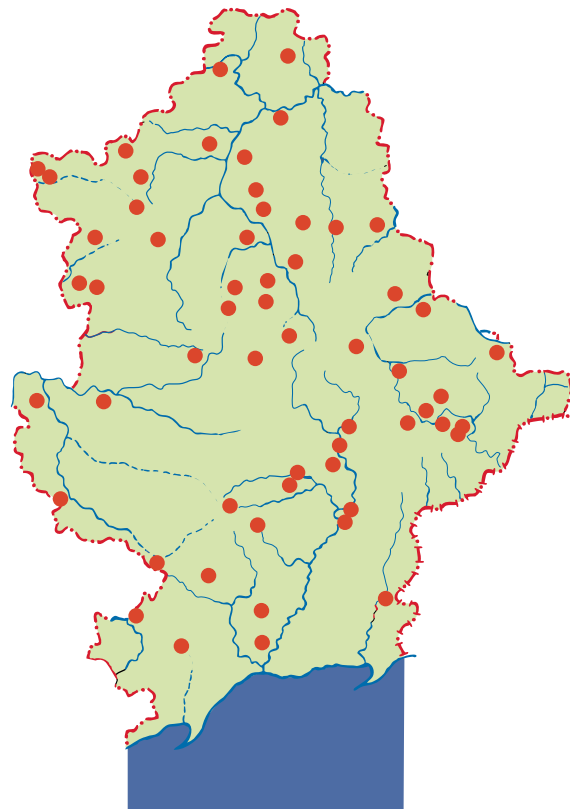
Трав'янистий багаторічник 10-25 см завв. Кореневище вкорочене, грубе, темно-буре. Стебла розчепірено-галузисті, коротко опушені. Прикореневі і частково нижні листки у вигляді бурих лусок. Стеблові листки сидячі, чергові, тричіпирчаторозсічені на лінійноланцетні або ланцетні частки. Квітки поодинокі, 3,5-5,0 см у діам. Чашолистки зелені, широкояйцеподібні або яйцеподібні, тупі, вдвоє коротші за пелюстки. Пелюстки лимонно-жовті, 1-2 см завд., довгасті, на верхівці дрібнозубчасті, 12-20 шт. Плід - округлий або конусоподібний багатогорішок. Плодики зелені або сіро-зелені, овальні, носик прямий, відігнутий донизу. Цв.: IV - V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби, розорювання, випалювання, заліснення степових ділянок; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», «Хомутовський степ»; НПП «Святі Гори», НПП «Меотида»; ЗЗ «Великоанадольський», ЗЗ «Бердянський»; ППд «Балка Гірка», ППд «Урочище Грабове»; РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Краматорський»; Зм «Кохане», Зм «Ларинський», Зм «Казанок», Зм «Балка Орлинська», Зм «Балка Водяна», Зм «Знаменівська балка», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Гектова Балка», Зм «Пристенське», Зм «Артемівське садово-паркове насадження», Зм «Азовська дача», Зм «Балка Грузька», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Урочище Плоське»; ППм «Дубове насадження», ППм «Суша Балка»; ЗУ «Никанорівський ліс», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2». Вирощують в ДБС НАН України з 1975 р.

ЦИРЦЕЯ ЗВИЧАЙНА

Двулепестник парижский

Circaea lutetiana L.

Родина Онагрові – Кипрейные – Onagraceae

Рід налічує понад 10-12 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Зах., Сх. Азія; Півн. Африка; Півн. Америка. В Україні: лісові райони, Лісостеп, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Тіністі ліси, вільшняки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Нечисленні, кількість скорочується.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-40 см завв., з товстими повзучими підземними пагонами. Стебло звичайно просте, прямостояче, м'яковолосисте, в нижній частині голе. Листки 1-3 см завд., яйцеподібні або яйцеподібнотрикутні, загостреновіддаленозубчасті. Суцвіття – верхівкові, прості або галузисті китиці 3-12 см завд.; квітконоси 2-7 мм завд., без приквітків, при стиглих плодах відхилені донизу. Квітки двовимірні, правильні. Чашечка глибоко двуроздільна, трубка вузька, циліндрична. Віночок з двох пелюсток; пелюстки рожеві, рідше білі, широкооберненосерцеподібні. Плід – грушеподібний горішок, густо вкритий віддаленими гачкоподібними щетинками. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

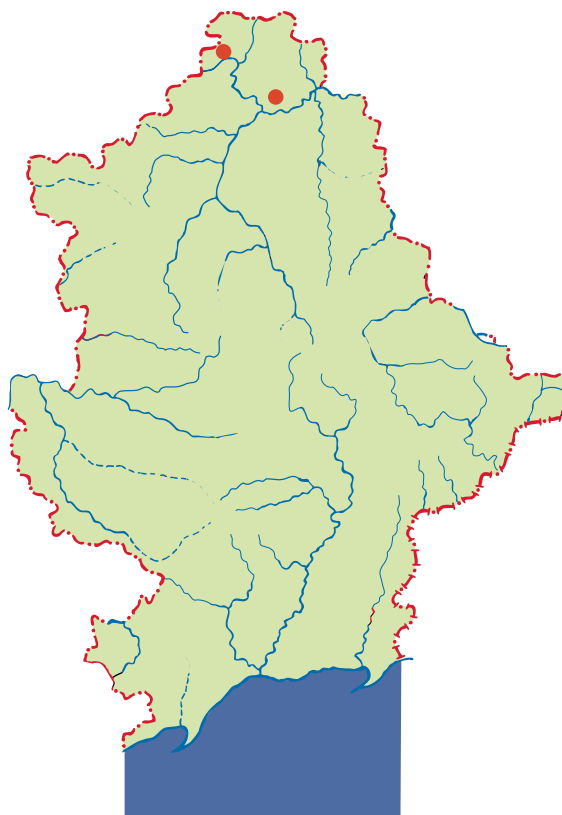
Висихання вільшняків, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

КЛЕОМА ДОНЕЦЬКА

Клеома донецкая

Cleome donetzica Tzvelev (*C. ornithopodioides* L. subsp. *donetzica* (Tzvelev) Tzvelev)

Родина Клеомові – Клеомовые – Cleomaceae

Рід налічує майже 400 видів, в Україні та в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне та в Україні: Донецький Лісостеп (ендемик Донецького кряжу: басейни річок Кринка та Міус).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сланцеві осипища, кам'янисті та щебенисті місця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальна популяція нечисленна, її структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-40 см завв. Коренева система стрижнева. Стебло гіллясте, прямостояче. Листки трійчасті, без прилистків; листочки еліптичні, цілокраї, зверху – світло-зелені, голі, зісподу – сизі, залозисті; верхівкові листки зменшені. Суцвіття – верхівкові китиці. Квітки 0,4-0,6 см у діам., білі або рожеві. Оцвітина подвійна, чашолистків та пелюсток по чотири; пелюстки 2,5-5,0 мм завд., звужені у нігтик. Плід – суха, стручкоподібна коробочка 10-34 мм завд.; насінини чорні. Цв.: VI – VIII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; видобування каменю, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж». Вирощується в ДБС НАН України з 2008 р.

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЗОЗУЛИН ЦВІТ ЗВИЧАЙНИЙ

Кукушкин цвет обыкновенный

Coscyganthe flos-cuculi (L.) Fourr. (*Lychnis flos-cuculi* L.,
Coronaria flos-cuculi (L.) A. Braun, *Silene flos-cuculi* (L.)
Greuter & Burdet)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує більше 2 видів, в Україні – 2 види, в
Донецькій області – 1 вид.**СТАТУС**

Вразливий.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Півн., Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах.,
Сх. Сибір. В Україні: по всій території, на крайньому
півдні рідшає і зникає.**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

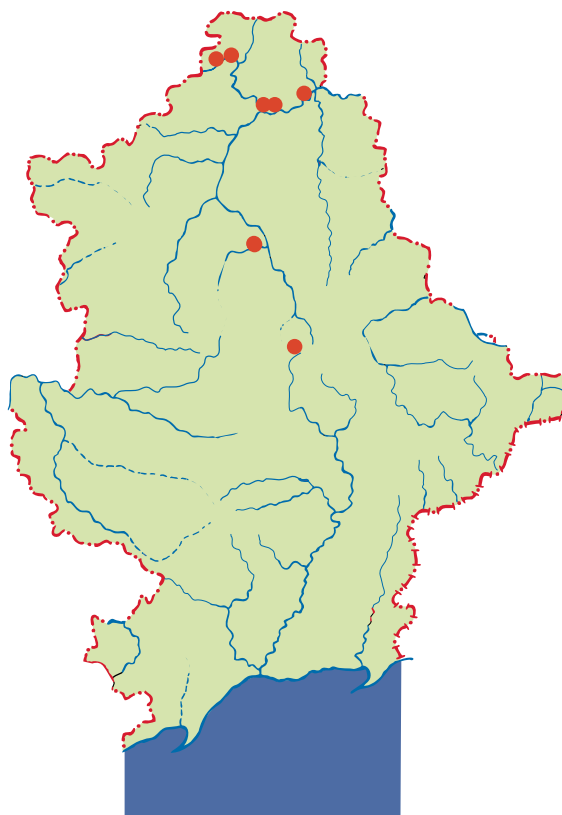
Вологі луки, окраїни боліт, вільшняки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙЗрідка численні, нормальні; звичайно нечисленні,
нещільні, регресивні.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**Трав'янистий багаторічник 30-90 см завв. Коренева
система стрижнева. Стебла (1-6 шт.) прямостоячі, ко-
ротно опушені вниз притиснутими волосками, вгорі
галузисті. Нижні листки довгастолопатоподібні,
черешкові; верхні – вузьколанцетні, сидячі, 3-9 см
завд., 2- 5 мм завш. Суцвіття волотисте, рідко з су-
противними гілками. Чашечка зрослолисткова, від
циліндричної до дзвоникуватої, 6-10 мм завд., май-
же півчаста, жилки червонувато-коричневі, зубці
яйцеподібнотрикутні, загострені. Пелюстки рожеві,
до 25 мм завд.; пластинка пальчасто розділена на
чотири довгі лінійні частки, при основі – з двома
видовженими лінійношилоподібними придатками.
Плід – широкояйцеподібна коробочка до 8,5 мм завд.
Насінина ниркоподібна, 0,5-0,7 мм завд., з гострими
горбочками. Цв.: VI – VIII.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Надмірне випасання худоби, осушення вологих луків
та боліт, збирання населенням (декоративність).**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.М. Остапко, Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ВОВЧЕ ТІЛО БОЛОТЯНЕ

Сабельник болотний

Comarum palustre L. (*Potentilla palustris* (L.) Scop.)

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід монотипний.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Півн., Центр., Сх. Європа; Кавказ;
Центр., Зах. Азія; Півн. Америка. В Україні: Полісся,
північ Лісостепу, Степ (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болота в заплаві та у депресіях другої тераси
Сіверського Донця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні або поодинокі особини.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-70 см завв. Кореневище довге, повзуче, розгалужене. Стебла висхідні, відстовбурчено коротковолохаті. Листки черешкові, непарнопірчасті; листочки (3-7 шт.) довгасті або довгастоеліптичні, крупнопильчасто-зубчасті, 3-10 см завд. та 1-4 см завш, зверху зелені, знизу сіруваті або білуваті, бархатисті від дрібних, м'яких волосків (переважно по жилках). Прилистки зрослися з черешками листків. Квітки (до 10 шт.) зібрані на кінцях стебел в щиткоподібні суцвіття. Чашолистки яйцеподібні, загострені. Пелюстки (5 шт.) темно-червоні, 3-5 мм завд. Тичинки і маточка темно-червоні. Плодики голі, горішкоподібні. Цв: V – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

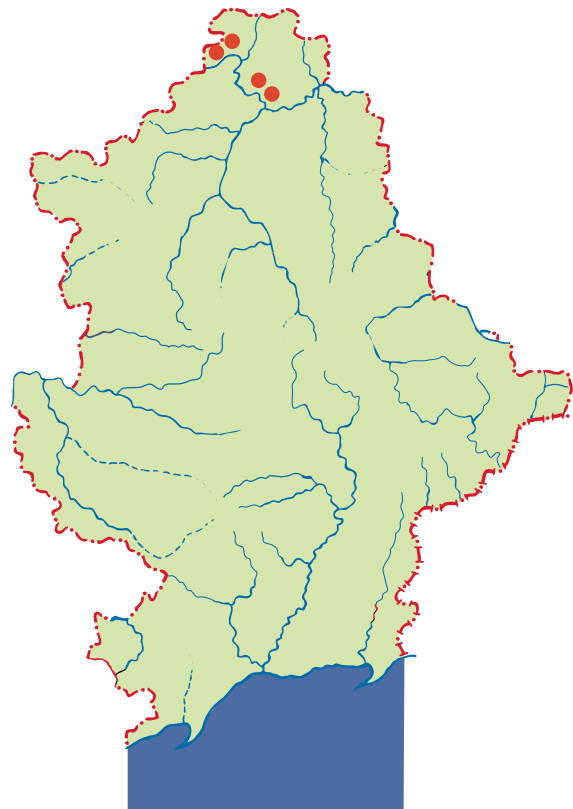
Кліматичні зміни, зниження рівня ґрунтових вод у заплаві, осушення боліт.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.В. Козуб-Птиця, В.М. Остапко

Фото: О.В. Крилов

ВЕРБЛЮДКА УКРАЇНСЬКА**Верблюдка украинская***Corispermum xisraïnicum* Iljin

Родина Лободові – Маревые – Chenopodiaceae

Рід налічує близько 60 видів, в Україні – 12 видів, у Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Південь Сх. Європи. В Україні: Чорноморсько-Азовська літораль (частіше в західній частині).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Приморські піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-40 см завв., вкритий галузистими волосками. Стебла розгалужені від основи. Листки чергові, суцільні, від вузьколінійних до ниткоподібних, згорнені. Приквітки на спинці слабо волосисті, нерідко з одиничними волосками по краю. Суцвіття – колосоподібні, лінійні, тонкі, перервані. Квітки двостатеві, розташовані поодинокі в пазухах приквіток. Оцвітина проста, чашечкоподібна, дрібна, плівчата, з одного листочка. Тичинок 1-2 шт., маточок – 2. Плід горішкоподібний, 0,2-0,5 мм завш., лінзоподібний, з цілокраім товстуватим круговим крилом, на верхівці з трикутною щілиною між залишками стовпчиків. Цв.: VII – IX. Пл.: VIII – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

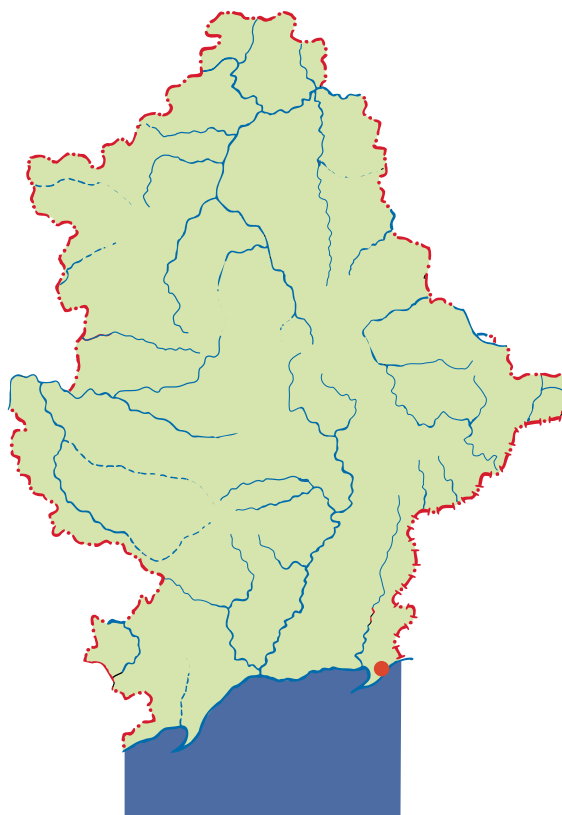
Ареально рідкісний вид, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Меотида».

Г.С. Назаренко

Фото: гербарій

РЯСТ МАРШАЛЛА

Хохлатка Маршалла

Corydalis marschalliana (Pall. ex Willd.) Pers. (*C. bulbosa* (L.) DC. subsp. *marschalliana* (Pers.) Chater, nom. inval., *C. cava* (L.) Schweigg. & Körte subsp. *marschalliana* (Pall. ex Willd.) Hayek, *Fumaria marschalliana* Pall. ex Willd., *Pistolochia marschalliana* (Pall.) Holub)

Родина Руткові – Дымянкові – Fumariaceae

Рід налічує понад 380 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Лівобережний Лісостеп, Правобережжя (зрідка), Степ (зрідка), Гірський Крим (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Численні, щільні, нормальні; частіше нечисленні, регресуючі.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-40 см завв. Підземні бульби здебільшого кулясті, порожністі. Стебло прямостояче, без лускоподібного листка. Листки черешкові, двічі трійчасті, оберненояйцеподібні або еліптичні, частки цілокраї; середня частка цілісна, бокові – двічіроздільні. Суцвіття – циліндричні, розпушені китиці. Квітки неправильні, зі шпоркою. Приквітки цілісні, великі. Чашолистки пливчасті, зубчасті. Віночки до 2,5 см завд., блідо-жовті, рожево-жовті. Плід – коробочка 15-20 мм завд., майже однакової довжини з плодоніжкою. Цв.: III – V. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

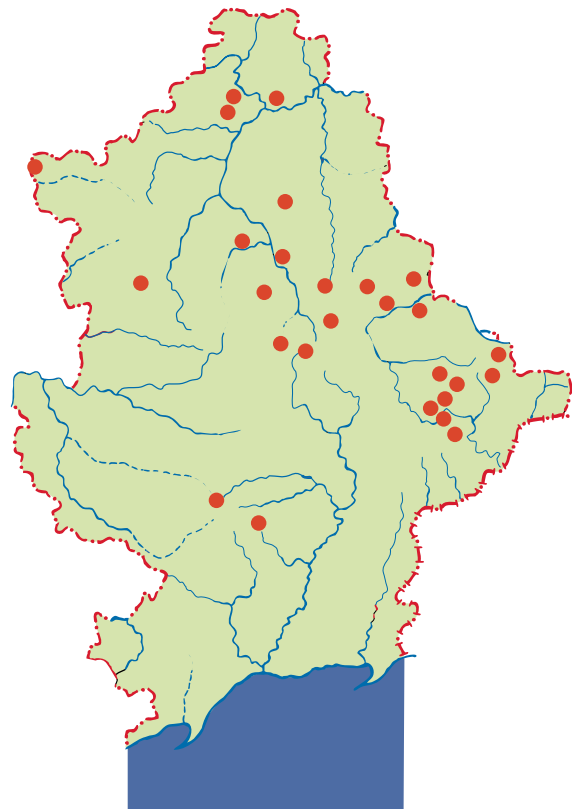
Вирубування та висихання лісів, рекреація, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори»; ЗЗ «Великоанадольський», ЗЗ «Бердянський»; ППд «Озеро Чернецьке», ППд «Урочище Грабове»; РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський»; Зм «Кохане», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Конвалія», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Урочище Плоське», «Пристенське», Зм «Круглик», Зм «Леонтєво-Байрацьке»; ППм «Рідкодуб'я», ЗУ «Никанорівський ліс», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощується в ДБС НАН України з 1978 р.

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

РЯСТ ПАЧОСЬКОГО**Хохлатка Пачоского**

Corydalis paczoskii N. Busch (*Pistolochia paczoskii* (N. Busch) Soják)

Родина Руткові – Дим'янкові – Fumariaceae

Рід налічує понад 380 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європи (південь). В Україні: південь Степу (зрідка), Гірський Крим (звичайно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Дуже нечисленні, структуру не вивчено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-30 см завв. Підземні бульби кулеподібні. Стебло прямостояче, зрідка просте, частіше розгалужене, з 1-4 гілками, що виходять з пазухи блідого, відігнутого лускоподібного листка. Листків 2-3 шт., невеликі, двічі трійчаторозсічені. Суцвіття – пряма малоквіткова китиця. Квітки неправильні, зі шпоркою. Віночок пурпуровий, 15-20 мм завд, шпорка тупа, пряма або трохи донизу дугасто зігнута. Приквітки клиноподібні або яйцеподібні, пальчатонадрізані. Плід – лінійна коробочка, 17-25 мм завд., прямостояча, відхилена (або нижня звисла), загострена в носик; коробочка в 2-3 рази довша за плідоніжку. Цв.: III – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

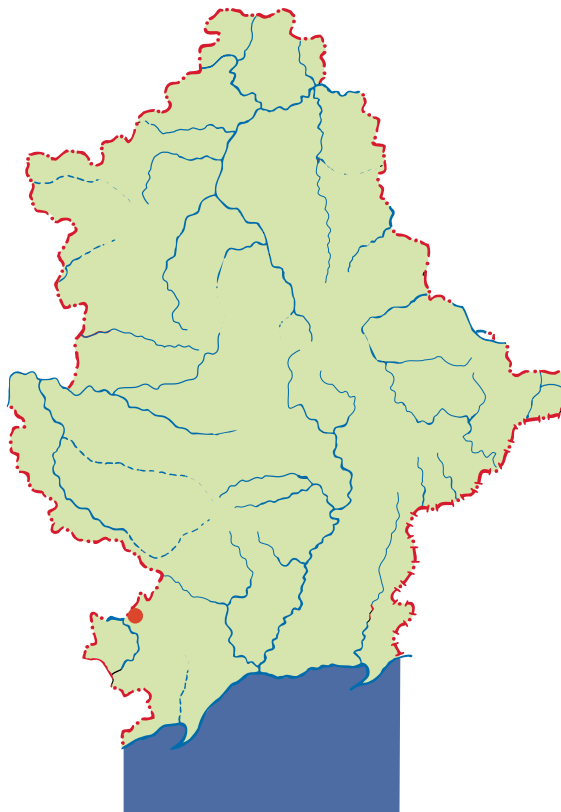
Природно-історична рідкісність, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили»; НПП «Меотида».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

РЯСТ ЩІЛЬНИЙ

Хохлатка плотная

Corydalis solida (L.) Clairv. (*C. bulbosa* (L.) DC., nom. rej.,
C. halleri (Willd.) Willd., *C. bulbosa* (L.) DC. subsp. *solida*
(Clairv.) Chater, nom. inval., *Fumaria bulbosa* L. var. *solida*
L., *Pistolochia solida* (L.) Bernh.)

Родина Руткові – Дымянкові – Fumariaceae

Рід налічує понад 380 видів, в Україні – 6 видів, в
Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Сибір. В Україні: Лісостеп, Степ,
лісова зона; звичайно.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Численні, щільні, нормальні, але в більшості
місцезнаходжень з тенденцією до скорочення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 5-20 см завв. Бульба стис-
нутокуляста, до 1,5 см у діам. Корні придаткові, роз-
виваються тільки на нижньому боці бульби. Стеб-
ла поодинокі (рідко декілька), прямостоячі, прості
або трохи гіллясті, при основі є лускоподібний
лист (в пазусі може розвиватися пагін). Листків два,
черешкові, чергові, сизі; листкові пластинки двічі
або тричі трійчасторозсічені, оберненояйцеподібні.
Суцвіття – багатоквіткові, щільні, циліндричні,
прямостоячі китиці. Квітки неправильні, зі шпоркою.
Віночки пурпурові, фіолетово-рожеві, темно-бордові,
до 20 мм завд. Приквітки надрізані по краю, зубчасті
або городчасті. Плід – довгаста стрічкоподібна ко-
робочка 10-12 мм завд., майже однакової довжини з
плодоніжкою, поникає. Цв.: III – IV. Пл.: V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

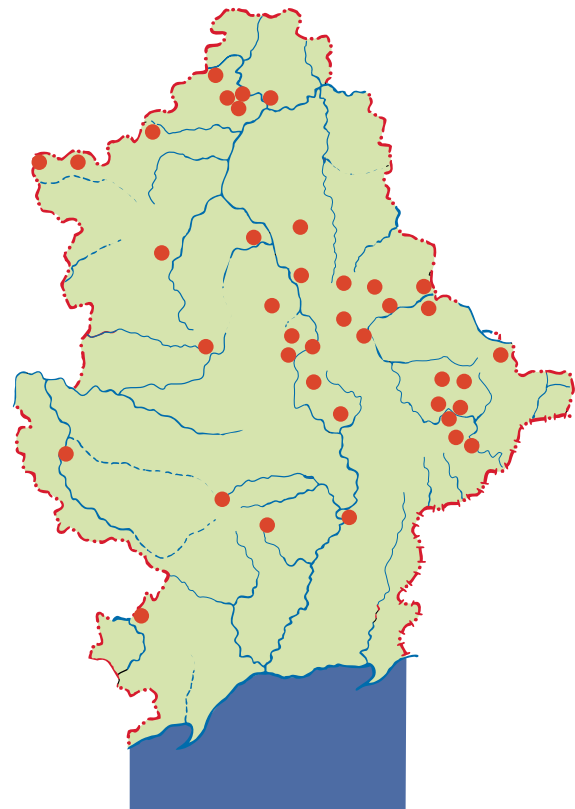
Вирубування лісів, рекреація, збирання населенням
(лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ
«Хомутовський степ»; НПП «Святі Гори»; ЗЗ «Велико-
анадольський», ЗЗ «Бердянський»; ППд «Озеро Чор-
нецьке», ППд «Урочище Грабове», ППд «Балка Гірка»;
РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Донецький кряж», РЛП
«Зувський»; Зм «Кохане», Зм «Урочище Софіївське»,
Зм «Конвалія», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Уро-
чище Плюське», Зм «Леонтьєво-Байрацьке», Зм «Ла-
ринський», Зм «Гектова балка», Зм «Круглик», Зм
«Нескучненський ліс», Зм «Пристенське»; ППм «Ши-
рокий ліс»; ЗУ «Никанорівський ліс», ЗУ «Ліс на
граніті». Вирощують в ДБС НАН України з 1968 р.

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

КАТРАН ШОРСТКИЙ**Катран шершавый***Scrambe aspera* M. Bieb.

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує понад 20 видів, в Україні – 3 види, у Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ (зрідка), узбережжя Чорного та Азовського морів.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, кам'янисті та засолені місця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Поодинокі особини або невеликі групи, структуру популяцій не досліджено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозимовозелений багаторічник 70-120 см завв., вкритий шорсткими густими волосками. Стебло пряmostояче, галузисте. Листки двічіп'ятероздільні, частки довгастолінійні, розставленозубчасті або вирізані. Прикореневі листки 14-25 см завд., 10-16 см завш. Суцвіття волосисте, дуже галузисте, напівкулясте, густе. Пелюстки білі, 5-6 мм завд. Плід – стручечок, горбочкуватозморшкуватий, губчатий, не чотиригранний, 7-9 мм завд., на верхівці загострений; плодоніжки 8-13 мм завд., відхилені. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

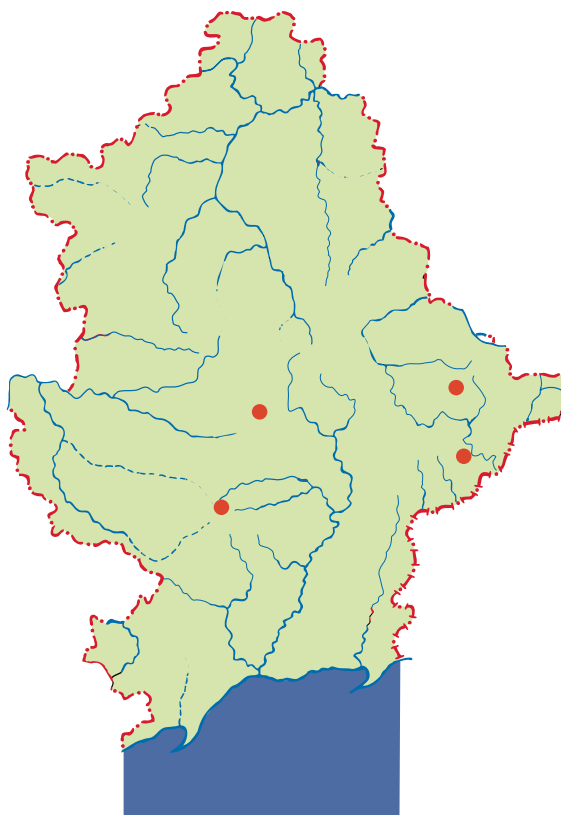
Надмірне випасання худоби, степові пожежі, розорювання степів, сінокосіння, збирання населенням (декоративність, їстівність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ЗЗ «Великоанадольський»; РЛП «Донецький кряж»; Зм «Пристенське».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

КАТРАН ТАТАРСЬКИЙ

Катран татарский

Crambe tatarica Sebeók

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує понад 20 видів, в Україні – 3 види, у Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лісостеп, Степ (дуже рідко), Крим (північ та схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, кам'янисті та крейдяні відслонення..

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Поодинокі особини і невеликі групи, популяції регресивні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозимовозелений багаторічник 40-100 см завв., сизий, в молодому віці більш-менш шорстковолосистий. Корінь веретеноподібний, м'ясистий. Надземне стебло поодиноке, декілька років перебуває у фазі розетки, потім перетворюється на майже від основи дуже розгалужене генеративне стебло. Листки м'ясисті, сіро-зеленуваті, прикореневі – неправильно двічіпірчатороздільні з довгастолінійними, розставлено зубчастими або надрізними частками. Суцвіття велике, кулясте. Пелюстки білі, 4,5-5,0 мм завд. Плід – стручечок, його верхній членок 4-5 мм завд., кулястий. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

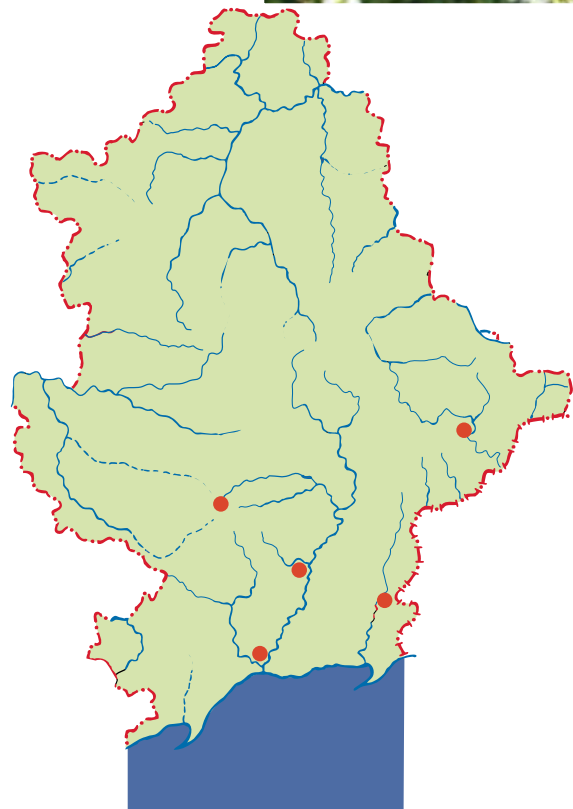
Випасання худоби, розорювання степів, рекультивация кам'янистих відслонень, збирання населенням (декоративність, їстівність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», Зм «Пристенське». Вирощують у ДБС НАН України з 1969 р.

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

ГЛІД КЛОКОВА**Боярьшник Клокова***Srataegus klokovii* Ivaschin (*S. pentagyna* Waldst. et Kit., p.p.)

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні – 26 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лівобережний та Донецький Лісостеп, південний схід Степу (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Схили на виходах крейди, гранітів, піщаників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Поодинокі особини або нечисленні групи.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ або дерево 2-8 м завв. Молоді пагони темно-коричневі, старі – сірі або блідо-сірі. Коллочки нечисленні, 0,5-2,0 см завд. Листки від округлотрикутних до широкояйцеподібних, три-, п'яти- та семилопатові, зверху і знизу слабоопушені; листові пластинки по краю загнуті. Суцвіття – складні густоопушені щитки. Оцвітина подвійна, пелюстки віночка білі. Чашолистки трикутні, спрямовані косо вгору. Плоди 6-10 мм завд., короткоеліптичні, чорні з сизою поволокою, соковиті. Насінини гладенькі, тригранні, 3-5 шт. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби, степові пожежі, збирання населенням (заготівля лікарської сировини).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: гербарій

ГЛІД ОЗБРОЄНИЙ

Боярышник вооруженный

Crataegus praearmata Klokov

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні – 26 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Західний та Правобережний Лісостеп, Донецький Лісостеп, Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові і гранітні відслонення, степові чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Нечисленні локальні популяції, їх структуру не досліджено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ 2-3 м завв. Гілки сіруваті, трохи блискучі. Молоді пагони червонувато-бурі. Гілки з колючками 8-22 мм завд. Верхні листки плодючих пагонів до 3 см завд. і 17 мм завш., здебільшого п'яти- семилопатеві, розсічені майже до середньої жилки, зелені або темно-зелені, зісподу сизуваті. Листкові пластинки в обрисі оберненояйцеподібні, при основі – клиноподібні. Нижні листки пагону – суцільні, короткочерешкові, дрібні, на верхівці зазублені. Суцвіття – складний негустий щиток 4,0-4,5 см завд., цілком голий. Оцвітина подвійна. Чашолистки ланцетні, тупуваті, близько 2 мм завд. Плоди яблукоподібні, короткоеліптичні, буруваті, 8-9 мм завд. та 5,5-7,0 мм завш. Цв.: V. Пл. IX – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби, пожежі, збирання населенням (лікарська сировина).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Пристенське».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ГЛІД УКРАЇНСЬКИЙ**Боярышник український***Crataegus ucrainica* Pojark.

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні – 26 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа. В Україні: Полісся, Лісостеп (північ), Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Широколистяні ліси, узлісся, чагарники, схили річкових долин, прируслові піски – рідко.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції невеликі.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дерево або кущ 2-4 м завв. Гілки бурувато-сірі, з пазушними тонкими колючками 10-20 мм завд. Молоді пагони темно-вишневі, волосисті або волохатоволосисті, згодом більш-менш оголені. Пазушні неплідні пагони найчастіше перетворені в улиснені колючки. Листки в обрисі широкояйцеподібні або оберненояйцеподібні, більш-менш розсічені, при основі клиноподібні або ширококлиноподібні до майже обрізаних; черешки коротші за пластинку. Верхні листки трилопатові, з обох боків і по черешку негусто волосисті. Суцвіття – щиток з 10-20 невеликих білих квіток. Плоди яблукоподібні, короткоеліптичні або майже кулясті, 8-12 мм завд., 7-11 мм завш., темно-червоні, з 2 насінинами. Цв.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Вирубування лісів, випасання худоби, лісові пожежі, збирання населенням (лікарська сировина).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ЦИМБОХАЗМА ДНІПРОВСЬКА

Цимбохазма днепровская

Cymbochasma borysthena (Pall. ex Schlecht.) Klokov et Zoz
(*Cymbaria borysthena* Pall. ex Schlecht.)

Родина Вовчкові – Заразиховые – Orobanchaceae

Рід монотипний.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ (південь), Крим (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті, переважно вапнякові та лесові відслонення, сухі степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 5-15 см завв., сірувато-білуватоповстистий. Кореневище багатоголове, дерев'янисте. Стебла численні, розчепірені. Листки цілокраї, лінійноланцетні, загострені. Квітки нечисленні, поодиночі в пазухах найнижчих стеблових листків, квітконіжки 1-2 мм завд. Приквітки (2 шт.) не перевищують чашечку і подібні за формою та опушенням до стеблових листків. Чашечка зрослолисткова, трубчастодзвоникувата, п'ятироздільна, вдвічі коротша за віночок. Віночок 25-35 мм завд., зрослопелостковий, жовтий, зовні з білуватим опушенням, двогубий, верхня губа шоломоподібна. Плід – коробочка. Цв.: IV – V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

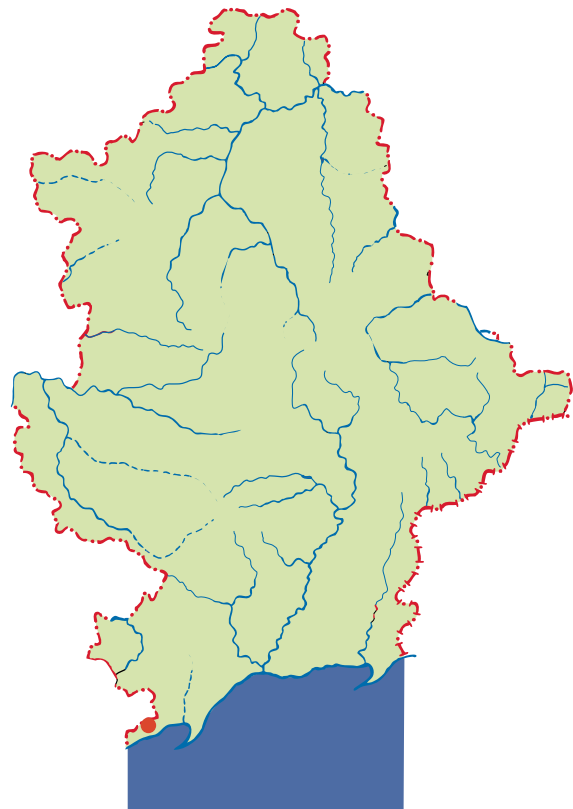
Природно-історична рідкісність; розорювання степових ділянок, надмірне випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: РЛП «Меотида».

О.В. Зибенко

Фото: гербарій

ДЕЛЬФІНІЙ ЯСКРАВО-ЧЕРВОНІЙ**Дельфиниум пунцовый***Delphinium puniceum* Pall.

Родина Жовтецеві – Лютиковіє – Ranunculaceae

Рід налічує понад 200 видів, в Україні – 8 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Кавказ; Сер. Азія (захід). В Україні: Донецький Лісостеп та Степ. В Донецькій області вид знаходиться на західній і північній межах ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Чагарникові та кам'яністі степи, схили балок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні. В ПЗ «Хомутовський Степ» дві локальні популяції повночленні, нормальні; популяція на півночі Приазовської височини на даний час, вірогідно, вже зникла.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-80 см завв. Стебло прямостояче, густоопушене. Листки великі, пальчато розділені на п'ять частин; частки двічі трійчато розсічені, кінцеві частки лінійні; черешки нижніх листків при основі розширені, коротко опушені, у 2-3 рази довші за пластинку. Суцвіття – проста, густа, лише в нижній частині більш-менш переривчаста китиця; приквітнички лінійношилоподібні, пухнасті. Чашолистки пелюсткоподібні, темно-пурпурові; шпорка верхнього – 10-12 мм завд., тупа, спрямована косо вверх. Пелюстки (нектарники і стамінодії) на верхівці розділені на дві лопаті, по краю війчасті. Плід – багатолістянка; листянки короткоопушені. Цв.: VI – VII (не кожного року). Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, розорювання степів, випасання худоби, раннє сінокосіння, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський Степ». Вирощується в ДБС НАН України з 1976 р.

В.М. Остапко, Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ДЕЛЬФІНІЙ РУСЬКИЙ

Дельфиниум русский

Delphinium russicum Litv. (*D. litvinovii* Sambuk, *D. cuneatum* auct. non Steven ex DC.)

Родина Жовтецеві – Лютиковіє – Ranunculaceae

Рід налічує понад 200 видів, в Україні – 8 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (ендемік південного сходу). В Україні: Лісостеп (зрідка), Донецький Лісостеп та північ Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся, чагарники, кам'янисті схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже нечисленні, їх стан не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-120 см завв. Стебло прямостояче, просте або при основі розгалужене, в нижній частині голе або коротко опушене, у верхній – разом з приквітниками і квітконіжками коротко опушене. Листки при основі клиноподібні, зісподу і по жилках притиснуто пухнасті. Суцвіття – проста або розгалужена китиця, верхні приквітники пальчатороздільні на п'ять-сім частин. Чашолистки пелюсткоподібні, сині, яйцеподібні, короткоопушені, рідше майже голі. Плід – багатолістянка; лістянки голі або короткоопушені; насінина темно-сіра, по краях ширококрилата. Цв.: VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

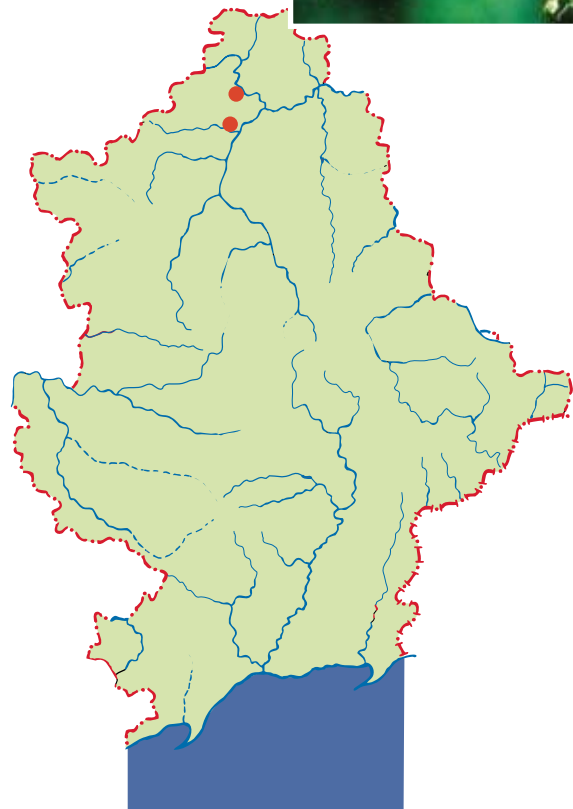
Природно-історична рідкісність, слабка конкурентна здатність виду; випасання худоби, розорювання степових ділянок.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Вирощують в ДБС НАН України з 1977 р.

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ДЕЛЬФІНІЙ СЕРГІЯ**Дельфиниум Сергея**

Delphinium sergii Wissjul. (*D. schmalhauseni* auct. non Albov)

Родина Жовтецеві – Лютиковіє – Ranunculaceae

Рід налічує понад 200 видів, в Україні – 8 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південний схід); Кавказ. В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся, розріджені байрачні діброви, чагарники, вапнякові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Характерні ізольовані популяції. У ППд «Урочище Грабове» нечисленні, але в задовільному стані; в ЗУ «Ліс на граніті» – на межі зникнення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-100 см завв., ефемероїд. Кореневище бульбоподібно потовщене. Стебло прямостояче, просте або розгалужене, коротко опушене простими волосками, рідше в нижній частині пухнасте від простих волосків, а у верхній – залозисто-пухнасте. Листки пальчаторозсічені на п'ять-сім частин, черешки при основі розширені, коротко опушені. Приквітки лінійні, волосисті, нижні – іноді двічі або тричі роздільні; приквітнички лінійношилоподібні, пухнасті. Суцвіття – проста або розгалужена китиця. Чашолистки пелюсткоподібні, яскраво-блакитні (іноді під деревами білуваті), яйцеподібні, тупі, опушені; шпорка верхнього чашолистка тупувата, зігнута догори. Плід – багатолістянка. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

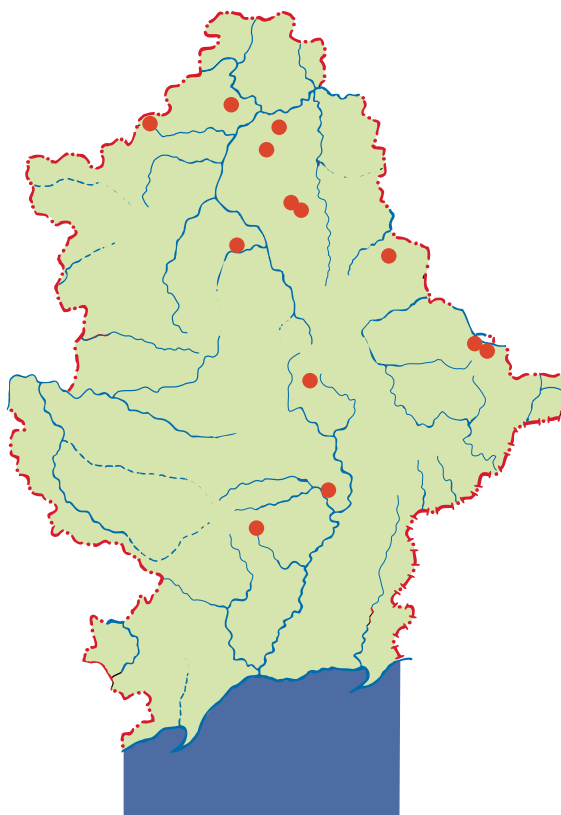
Природно-історична рідкісність; рекреація, випасання худоби, розорювання степових ділянок, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ДБС НАН України (природна популяція), ППд «Урочище Грабове», РЛП «Клебан-Бик», ЗУ «Ліс на граніті». Інтродукований з інших місцезнаходжень, вирощують у ДБС НАН України з 1970 р.

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ЗУБНИЦЯ БУЛЬБИСТА

Зубянка клубненосная

Dentaria bulbifera L.

Родина Капустяні - Капустные - Brassicaceae

Рід налічує понад 20 видів, в Україні - 3 види, в Донецькій області - 2 види.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Закарпаття, Карпати, Полісся, Лісостеп, Крим (в верхньому поясі гір та на західних яйлах), зрідка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Тінисті ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник до 40-70 см завв. Кореневище повзуче, розгалужене, 7-20 см завд., вкрите лускоподібними листками. Стебло пряме, звичайно просте, знизу без листків. Стеблові листки (10-12 шт.) чергові. Нижні - пірчасті, зубчасті, верхні - цілісні, в пазухах з чорними або темно-зеленими цибулинками, що обпадають. Суцвіття - китиця з 6-12 квіток; квітконіжки при плодах стирчать косо догори. Оцвітина подвійна, чашолистків та пелюсток по чотири. Чашолистки 5-6 мм завд., подовжені, тупуваті. Пелюстки рожеві або темно-фіолетові, рідше білі, клиноподібноеліптичні, 12-18 мм завд. Плід - стручок до 35 мм завд. та 2,5 мм завш. Цв.: V - VI. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

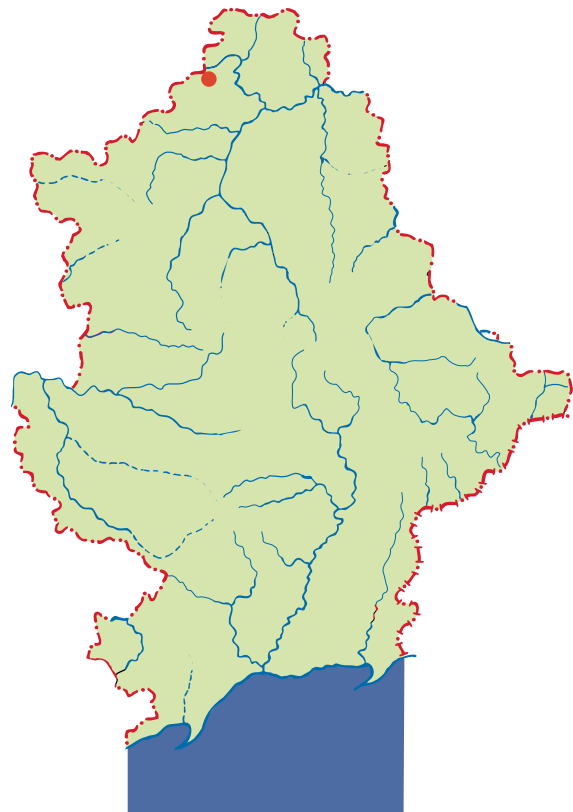
Природно-історична рідкісність, погіршення умов зростання.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ЗУБНИЦЯ П'ЯТИЛИСТА**Зубянка пятилистная***Dentaria quinquefolia* M. Bieb.

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує понад 20 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. Азія. В Україні: Лівобережний Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Тіністі діброви.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Нечисленні або більш-менш численні, нормальні локальні популяції.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-40 см завв. Кореневище повзуче, горизонтальне, до 20 см завд., часто вкрите м'ясистими лусками. Прикореневих листків немає. Листки пірчасті, звичайно до 3 шт., зібрані в мутовку, без пазушних цибулинок; частки листків довгасті або ланцетні, городчасто-зубчасті, по краю війчасті, опушені простими волосками. Суцвіття – небагатоквіткова, коротка китиця. Оцвітина подвійна, чашолистків та пелюсток по чотири. Пелюстки фіолетові або темно-рожеві, 12-20 мм завд. Плід – стручок 35-50 мм завд. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

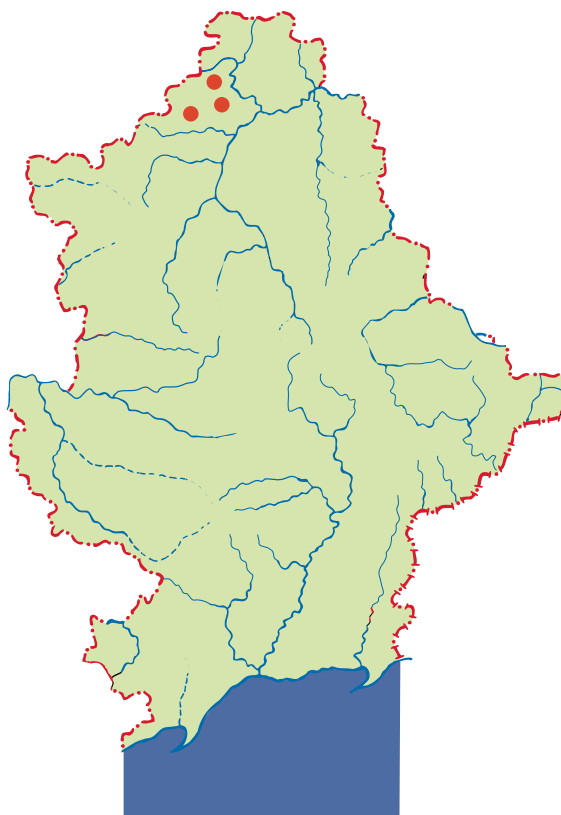
Природно-історична рідкісність, погіршення умов зростання, рекреація, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Вирощують в ДБС НАН України з 1982 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ГВОЗДИКА ВИДОВЖЕНА

Гвоздика удлинённая

Dianthus elongatus С.А. Mey. (*D. lanceolatus* auct. non Steven ex Rchb.)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 45 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Сер. Азія (захід). В Україні: Донецький Лісостеп, Степ (зрідка) – північна межа поширення.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові та кам'яністі схили, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-70 см завв. Стебла прямостоячі, поодинокі або по декілька, прості або розгалужені. Коренева система стрижнева. Листки супротивні, лінійні, з країв пилчасті, з піхвами, склероморфні, загострені. Суцвіття – волотеподібне, з поодиноких квіток на верхівках стебла та гілок. Приквіткові луски загострені, білуваті. Віночок білувато-жовтий або трохи рожевий, пластинки пелюсток 10-15 мм завд. Чашечка (17) 20-35 мм завд., зубчики ланцетні, загострені, з країв війчасті. Плід – коробочка. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Заліснення степових схилів, сінокошіння, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Святі Гори», НПП «Меотида», ЗЗ «Великоанадольський», ППд «Балка Гірка», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Краматорський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Урочище Плоське», Зм «Артемівське садово-паркове насадження», Зм «Азовська дача», Зм «Ларинський», ППм «Балка Суха», ЗУ «Ліс на граніті», ЗУ «Кучерів Яр». Вирощують в ДБС НАН України з 1985 р.

Н.Ю. Гнатюк, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ГВОЗДИКА ЇВГИ**Гвоздика Евгениї***Dianthus eugeniae* Kleopow (*D. tesquicola* Klokov)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 45 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (спорадично). В Україні: Лісостеп (спорадично), Донецький Лісостеп, Степ (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся, галявини, степові та чагарникові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-75 см завв. Кореневище більш-менш повзуче. Стебла підведені, голі, нечисленні, вгорі розгалужені. Листки супротивні, лінійні, лінійноланцетні, повільно загострені, з країв шорсткі. Стеблові листки 3-9 см завд., з піхвами 2-5 мм завд. Приквіткові луски (4-6 шт.) шкірясті, яйцеподібні, раптом звужені в ланцетношилоподібне вістря, яке звичайно перевищує середину чашечки. Суцвіття – щиткоподібні волоті. Квітки на верхівках гілок поодинокі або по 2-3 у пучечках. Чашечка 15-19 мм завд., зелена з фіолетово-пурпуровим. Пластинки пелюсток 6-10 мм завд., зверху пурпурові, з майже чорними цяточками при основі. Плід – коробочка, коротша від чашечки. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

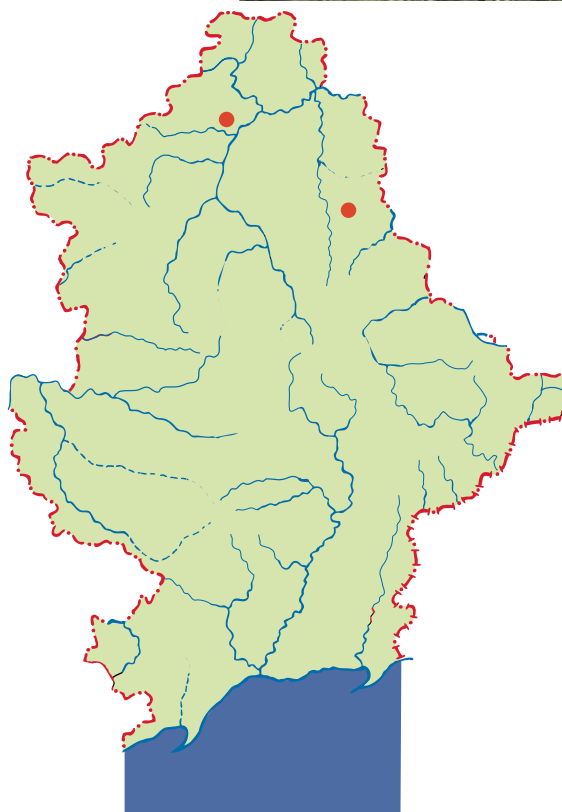
Надмірне випасання худоби, рекреація, сінокошіння, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Краматорський».

Н.Ю. Гнатюк, А.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ГВОЗДИКА БЛІДОКВІТКОВА

Гвоздика бледноцветковая

Dianthus pallidiflorus Ser. (*D. maoticus* Klokov)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 45 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ (південний схід). В Донецькій обл. – північна та західна межі ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи та відслонення різних гірських порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, нещільні, повночленні, нормальні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-45 см завв. Коренева система стрижнева. Стебла численні, у верхній частині розгалужені, голі, гладенькі, нижні міжвузля трохи шорсткі. Листки лінійні, до 5 см завд., піхви до 6 мм завд., верхні – щетиноподібні, з короткими піхвами, часто наближені до квітки. Суцвіття – рихла щиткоподібна волоть. Квітки поодинокі на кінцях зближених гілок або зібрані по 2-3 в пучечки. Віночок до 13 мм у діам., блідо-рожевий, рідше червонуватий, без темних плямок, з рідкою борідкою волосків. Приквіткові луски в кількості 4-6 шт., шкірясті, яйцеподібні, з коротким вістрям на верхівці, у 2-3 рази коротші за чашечку. Чашечка 11-15 мм завд., 2,0-2,5 мм завш., блідо-зелена, зубці вузькі, з коротеньким вістрям. Плід – коробочка, трохи довша від чашечки або майже однакової з нею довжини. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

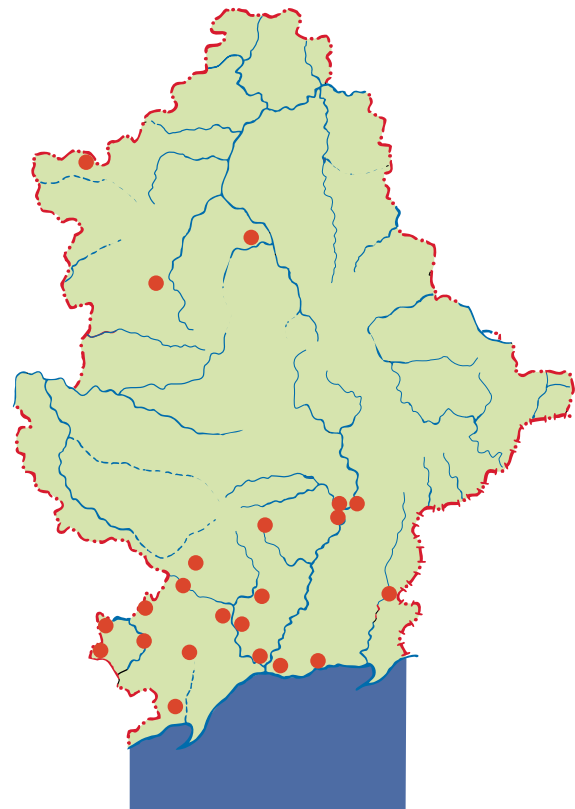
Кар'єрні розробки, випасання худоби, сінокосіння, степові пожежі, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», РЛП «Меотида», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Знаменівська балка», ЗУ «Гречкине №1», ЗУ «Балка Зелена», ППм «Чердакли».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ГВОЗДИКА СТИСНУТОЧАШЕЧНА**Гвоздика узкочашечная***Dianthus stenocalyx* Juz.

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 45 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Полісся, Лісостеп (по долинах великих річок, рідко). В Донецькій області – південна межа ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, галявини, узлісся.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Дуже нечисленні групи та поодинокі особини.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-90 см завв. Кореневище тонке, повзуче. Стебла голі, вгорі розгалужені, шорсткуваті. Є вкорочені пагони. Листки лінійноланцетні, 2-9 см завд., гострі, з країв шорсткі, піхви 1-4 мм завд. Суцвіття – волоть. Квітки на ніжках до 10 см завд., в кількості 6-15 (45) шт. Квітконіжки та верхні гілки суцвіття часто ребристі, по ребрах більш-менш шорсткі. Віночок рожево-фіолетовий, ясно-рожево-бузковий до майже цілком білого, при основі з борідкою волосків. Пелюстки в 1,5-2 рази довші від чашечки, торочкувато-багатороздільні, розсічена частина пластинки в декілька разів довша від нерозсіченої. Чашечка до 31 мм завд., блідо-зелена або рідше з домішком блідо-пурпурового, зубці ланцетні, гострі, 5-6 мм завд. Приквіткові луски (4 шт.) яйцеподібні, до 8 мм завд., з коротким верхівковим вістрям. Плід – коробочка, трохи довша від чашечки. Цв.: VI – VIII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

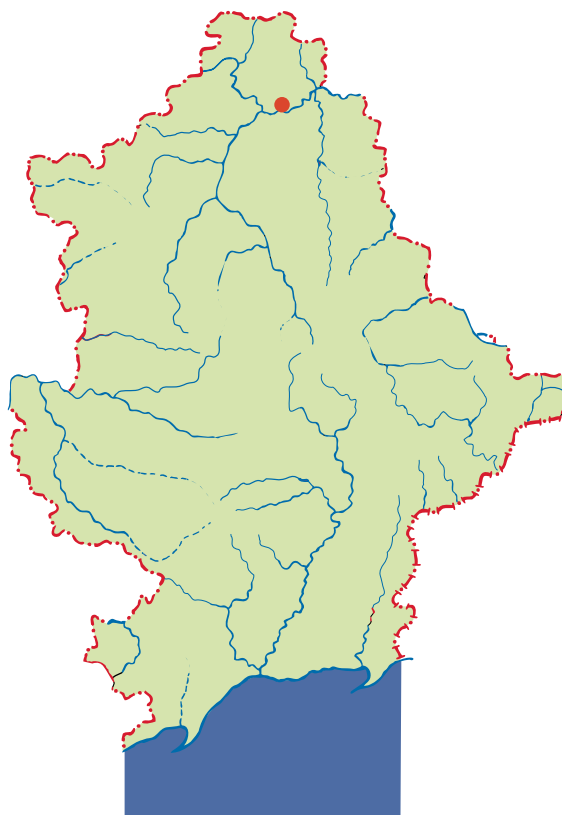
Природно-історична рідкісність, сінокосіння, рекреація, лісові пожежі, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.Є. Прохоров

РОГАЧКА КЛЕЙКА

Диходон клейкий

Dichodon viscidum (M. Bieb.) Holub (*Cerastium dubium* (Bast.) Guérin.

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує 9 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. (південна смуга) та Центр. Європа; Кавказ; Зах. Азія; Півн. Африка. В Україні: в південній частині Степу звичайно, спорадично в північній і дуже рідко в Лісостепу; Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі піщані та солончакуваті місця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-25 см завв. Коренева система стрижнева. Стебла прямостоячі або висхідні. Вся рослина залозисто опушена. Нижні листки лопаткоподібні, поступово звужені у черешок, середні й верхні – сидячі, лінійні або ланцетнолінійні, 10-25 мм завд. та 1-5 мм завш., більш-менш притуплені, по краю залозисто-війчасті, верхівкові цілком трав'янисті. Квітконіжки прямі, довші за чашечку, до 17 мм завд. Чашолистки довгастоланцетні, 5-6 мм завд., тупуваті до пригострених, по краю вузькопівчасті. Пелюстки білі, довші за чашечку, на третину надрізані. Плід – коробочка, в 1,5-2 рази довша за чашечку. Насінина плескувата, округлотрикутна, 0,5-0,6 мм завд., з гострими горбочками на спинці. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

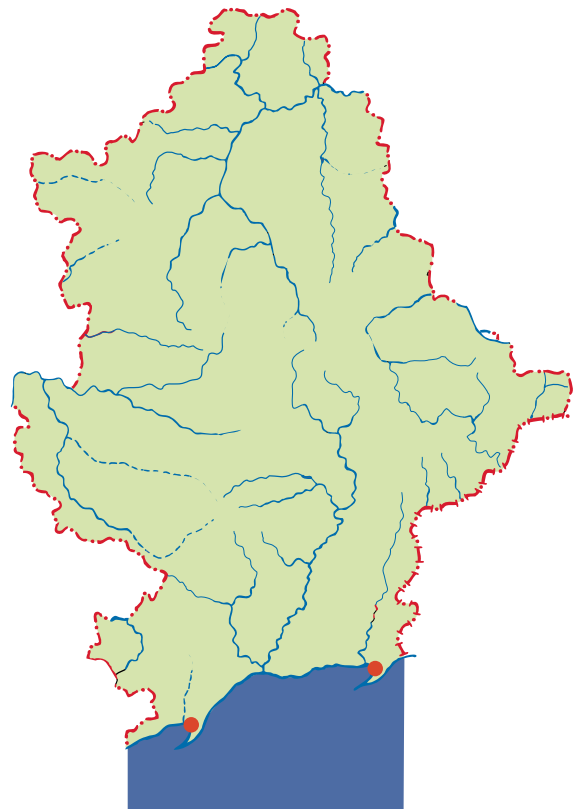
Осушення місцезростань.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса», НПП «Меотида», ППМ «Крива коса».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: гербарій

ДВОРЯДНИК КРЕЙДЯНИЙ**Двурядник меловой***Diplotaxis cretacea* Kotov

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує понад 20 видів, в Україні – 3 види, у Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп, Степ (схід). Ендемік крейдяних відслонень басейнів р. Сіверський Донець та р. Кринки.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення, осипи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, щільні або розсіяні; трапляються повночленні, нормальні та регресивні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Одно- або дворічник 40-60 (80) см завв. Коренева система стрижнева. Стебла численні, дуже розгалужені, опушені при основі. Листки (8 см завд.) зібрані у нижній частині стебла, світло-зелені, пірчатороздільні або пірчаторозсічені. Квітки жовті, наприкінці цвітіння жовтогарячі, 7-9 мм завд., 4 мм завш. Квітконіжки вдвоє довші від чашечки, при плодах 1-3 см завд.; чашолистки 4-5 мм завд. Плоди – голі стручки 3-4 см завд. Насінина овальна, до 1 мм завд. Цв.: V – IV. Пл.: VII – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

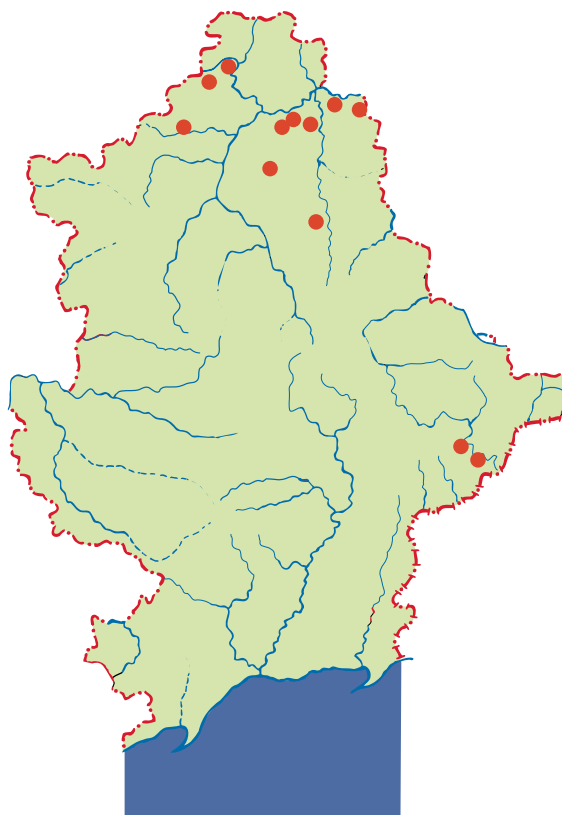
Надмірне випасання худоби, степові пожежі, видобування крейди, створення лісонасаджень на крейдяних схилах; збирання населенням (декоративність, їстівність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», ППД «Балка Гірка», РЛП «Краматорський», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», ППМ «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1987 р.

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

РОСИЧКА КРУГЛОЛИСТА

Росянка круглолистная

Drosera rotundifolia L.

Родина Росичкові – Росянковые – Droseraceae

Рід налічує 84 види, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа (помірна і субарктична); Сх. Азія; Півн. Америка. В Україні: Полісся (звичайно), північна частина Лісостепу та лівобережного Степу (зрідка), Карпати до субальпійського пояса.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сфагнові болота, вільшнякаи на сфагнових мохах.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Була відмічена єдина, дуже нечисленна популяція, але за останні 30 років жодного екземпляру виду знайти не вдалося.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-25 (30) см завв.; комахоїдна рослина. Листки всі у прикореневій розетці, розміщені горизонтально, черешок довгий, пластинка округла, усаджена червонуватими залозистими волосками; прилистки зрослі з черешком, до середини або вище середини розсічені на майже щетинкоподібні частки. Квітконоси поодинокі або частіше по кілька, тонкі, червонуваті, прямостоячі, іноді звивисті, значно довші за листки. Суцвіття – багатоквіткова китицеподібна завійка на верхівці квітконоса. Чашолистки при основі зрослі, довгасті, дрібнозалозисто-зубчасті, 5 мм завд. та 1,5 мм завш.; пелюстки вільні, білі, лопаткоподібні, 5-6 мм завд. та біля 3 мм завш. Плід – яйцеподібна коробочка, довша за чашечку. Насінини дрібні, вузьковеретеноподібні, бурі. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

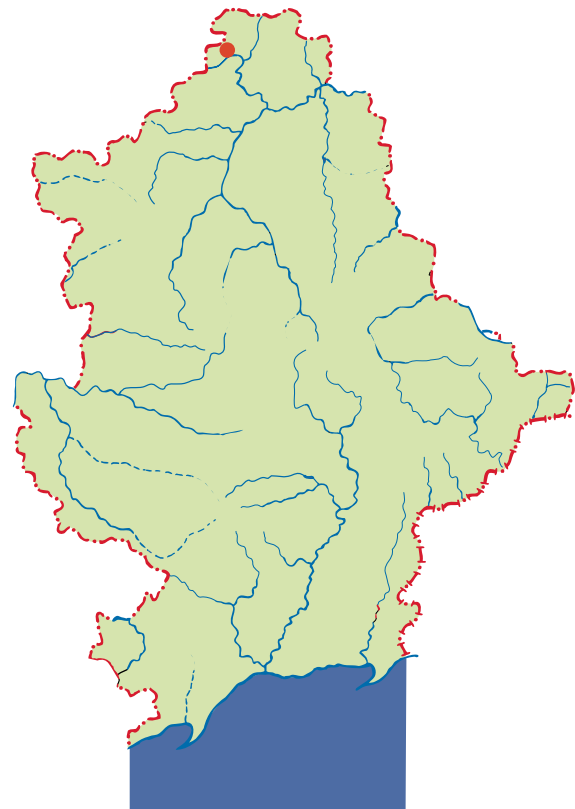
Природно-історична рідкісність; меліорація, вирубування ділянок лісів навколо боліт, зникнення сфагнових боліт, пожежі, рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О. Г. Муленкова

Фото: Н.М. Решетнікова

СИНЯК РУСЬКИЙ**Синяк русский***Echium russicum* J. F. Gmel (*E. rubrum* Jacq., *E. maculatum* L.)

Родина Огірочникові (Шорстколисті) – Бурачничкові – Boraginaceae

Рід налічує понад 40 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр. та Сх. Європа; Кавказ; Сер. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп, Степ (схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили, кам'яністі місця, лісові галявини, перелоги, сухі луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Чисельність популяції варіює від одиничних особин до кількох сотень, а іноді тисяч, має тенденцію до скорочення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 30-100 см завв. Стебло прямостояче, просте, густо вкрите довгими, білуватими, спрямованими догори або притиснутими жорсткими волосками. Листки цілокраї, жорстковолосисті. Прикореневі зібрані в густу розетку, вузьколанцетні; стеблові листки лінійні або лінійноланцетні, загострені. Загальне суцвіття колосоподібне, видовжене, його довжина у 8-10 разів перевищує ширину; квітки на коротких ніжках, зібрані густими короткими завитками. Чашечка зрослолистова, жорстковолосиста, при плодах майже до основи п'ятироздільна. Віночок зрослопелюстковий, трубчастолійкоподібний, темно-червоний або пурпуровий, зовні опушений; трубка у два рази довша за чашечку. Плід – чотиригорішок; горішки дрібні, яйцеподібно-тригранні, на верхівці загострені, чорнувато-бурі, дрібногорбчुकваті. Цв.: V – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

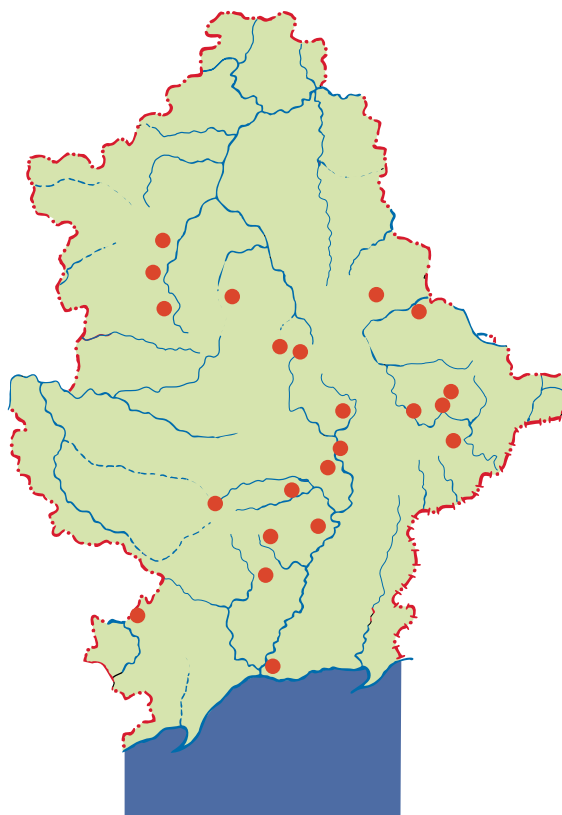
Розорювання степів, надмірне випасання худоби, сінокосіння; збирання населенням (декоративність, фарбувальні властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ЗЗ «Великоанадольський», ЗЗ «Бердянський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Балка Грузька», Зм «Круглик», Зм «Урочище Плоське», Зм «Пристенське», ППм «Никанорівський ліс», ЗУ «Ліс на граніті», ЗУ «Кучерів Яр». Вирощують в ДБС НАН України з 1976 р.

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

РУСЛИЦЯ КІЛЬЧАСТА
Повойничек мокричний

Elatine alsinastrum L.

Родина Руслицеві – Повойничкові – Elatinaceae

Рід налічує біля 20 видів, в Україні – 4 (5) видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн. (південь), Центр., Атл., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Сер. (північ), Сх. Азія. В Україні: розсіяно майже по всій території, крім Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Неглибокі водойми зі стоячею водою, плавні, болота.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий однорічник 5-40 см завв. Стебло прямостояче або висхідне, порожнисте, з подовжніми борозенками, густо облісне, укорінюється в вузлах. Підводні листки (по 6-12 шт.) у мутовці, сидячі, цілокраї, лінійні, з 1 жилкою, 1,5-2,5 см завд. Надводні – по 3-5 (8) у мутовці, яйцеподібноланцетні або овальні, з 3-7 жилками, 0,4-1,5 см завд., тупуваті або коротко загострені. Прилистки півчасті, гострі, зубчасті, біля 1,5 мм завд. Квітки поодинокі, у пазухах листків. Чашечка чотирироздільна. Пелюстки (4 шт.) зеленуваті, білуваті, еліптичні, 1,5-3,0 мм завд., тупі. Плід – багатонасінна коробочка 3-5 (6) мм у діам. Насінини до 1 мм завд., зморшкуваті, трохи дугоподібно зігнуті. Цв.: VI – VIII (IX). Пл.: з VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

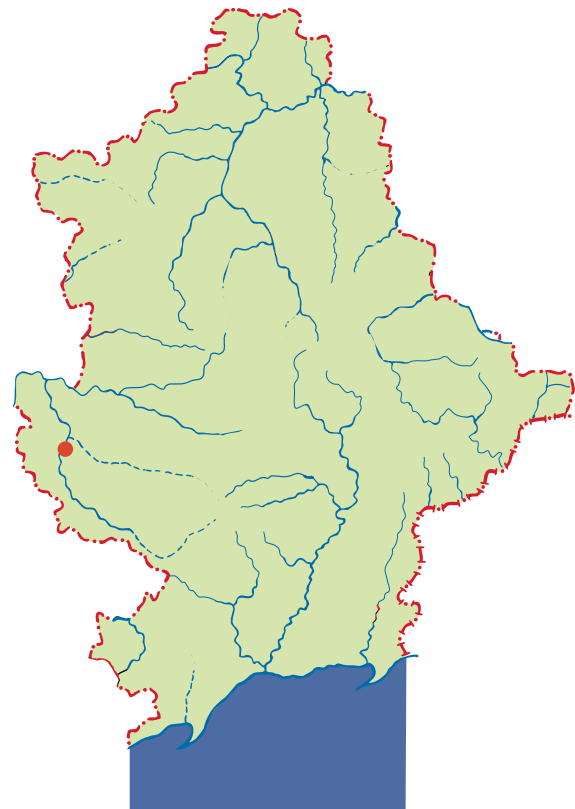
Висихання заплав, зниження рівня озер, висихання боліт.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях ПЗФ вид не виявлений.

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ПУСТЕЛЬНИЦЯ ЖОРСТКА**Пустельница жесткая**

Eremogone rigida (M. Bieb.) Fenzl. (*Arenaria rigida* M. Bieb.)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 90 видів, в Україні – 7 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа. В Україні: Степ (спорадично) – північна межа поширення; Правобережний Лісостеп (спорадично).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піщані та кам'яністі схили, степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий напіврозетковий багаторічник 20-40 см завв. Коренева система стрижнево-мичкувата. Стебла прямостоячі, голі. Вся рослина сизувато-зелена. Листки в нижній частині стебла жорсткуваті, щетиноподібні, по краю шорстковийчасті, 8-12 см завд., донизу розширені в піхви, утворюють пучки; стеблові листки ширші, тверді, перевищують міжвузля, загострені. Загальне суцвіття – стисле, довгастоволосисте, зібрано в напівзонтики. Квітконіжки 5-9 мм завд., голі, середні квітки у напівзонтиках сидячі, приквітки пливчасті, шилоподібні. Оцвітина подвійна. Чашолистки яйцеподібноланцетні, загострені, 5-7 мм завд., посередені з зеленуватим кілем. Пелюстки білі, довгасті, тупі, дорівнюють або трохи коротші за чашечку. Плід – яйцеподібна коробочка 4-5 мм завд. Насінини чорнуваті, трохи блискучі, з дрібними горбочками. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

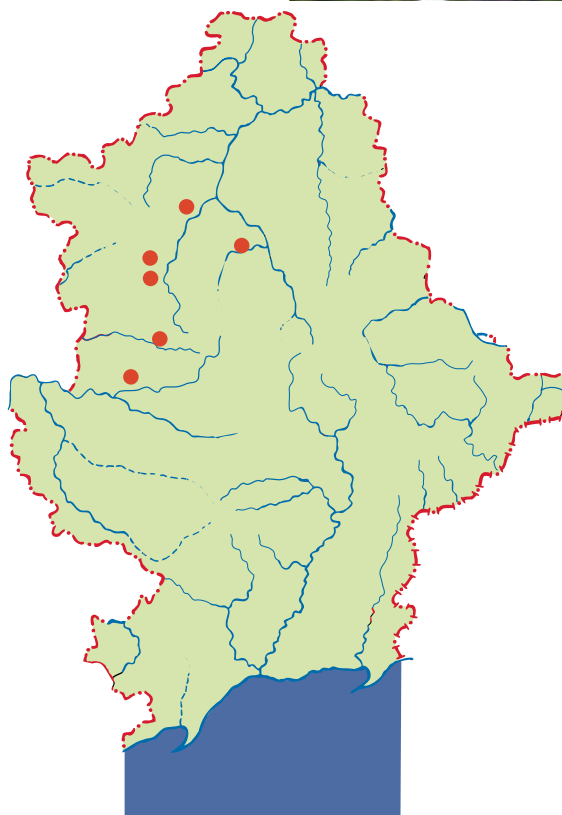
Лісорозведення на степових ділянках, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: РЛП «Клебан-Бик», Зм «Гектова Балка», ЗУ «Никанорівський ліс», ЗУ «Кучерів Яр».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ГРАБЕЛЬКИ БЕКЕТОВА

Аистник Бекетова

Erodium beketowii Schmalh.

Родина Геранієві – Гераниевые – Geraniaceae

Рід налічує понад 100 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: вузький приазовський ендемік, басейни річок Кальміус і Кальчик.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Гранітні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Від дуже нечисленних деградованих до значних за чисельністю і щільністю (окремі локальні популяції налічують до 1-1,2 млн. особин). Віковий спектр часто слабо двовершинний у генеративній стадії.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-30 см завв., білуватий від короткого, доверху притиснутого опушення. Кореневище міцне, здерев'яніле. Стебла прямостоячі, гранчасті, розгалужені, часто червонясті. Листки супротивні, довгочерешкові (прикореневі листки до 9 см завд., верхні стеблові – до 3,5 см завд.). Листкові пластинки в обрисі довгастояйцеподібні, двічіпідчаторозсічені з проміжними лінійними часточками, частки вузьколінійні. Суцвіття – зонтики з 5-10 (17) квіток. Квітконіжки 2,5-3,0 см завд. Чашолистки 6-7 мм завд., з коротким, 1,0-1,5 (2) мм завд., вістрям. Пелюстки лілові, рідко білі, 7-8 мм завд. Плід – коробочка, частки довгобіловолосисті, носики до 4,5 мм завд., притиснутопухнаті. Насінина близько 4 мм завд., гола. Цв.: IV – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична та ареальна рідкісність; видобування граніту та випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Кальміуський»; Зм «Кальчицький»; ППм «Чердакли»; ЗУ «Кирсанове», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2», ЗУ «Василівка». Вирощують у ДБС НАН України з 1977 р.

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

МИКОЛАЙЧИКИ ПРИМОРСЬКІ**Синеголовник приморський***Eryngium maritimum* L.

Родина Селерові (Зонтичні) – Сельдерейные – Аріасеае

Рід налічує близько 250 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Атл., Півд. Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: літоральна смуга Чорного і Азовського морів.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піскуваті і кам'яністі місця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Задовільний лише в зоні суворої охорони на приморських косах у межах ПЗФ, в інших місцях часто дуже деградовані локальні популяції. Є тенденція до скорочення чисельності популяцій.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-70 см завв., вся рослина білувата- або синювато-сіра. Стебла при основі близько 1 см завт., розчепіреногалузисті, гілки до верхівки вилчатогалузисті. Листки шкірясті, колючезубчасті; прикореневі – довгочерешкові, широкояйцеподібнотрикутні, ниркоподібні, цілісні або п'ятилопатеві; стеблові листки збігають в широкий короткий черешок, глибокотринадрізані; верхні – стеблообгортні, п'ятироздільні; прилистки по краю з великими колючими зубцями. Суцвіття головкоподібні, кулясті, до 3 см завд. Листочки обгортки ромбічні, тринадрізані, з колючими зубцями. Чашечка зрослолистова, зубці ланцетні, відтягнуті в колюче вістря; пелюстки вільні. Плід – вислоплідник 12-15 мм завд., з боків вкритий лусочками; мерикарпії у поперечному перерізі напівкруглі. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

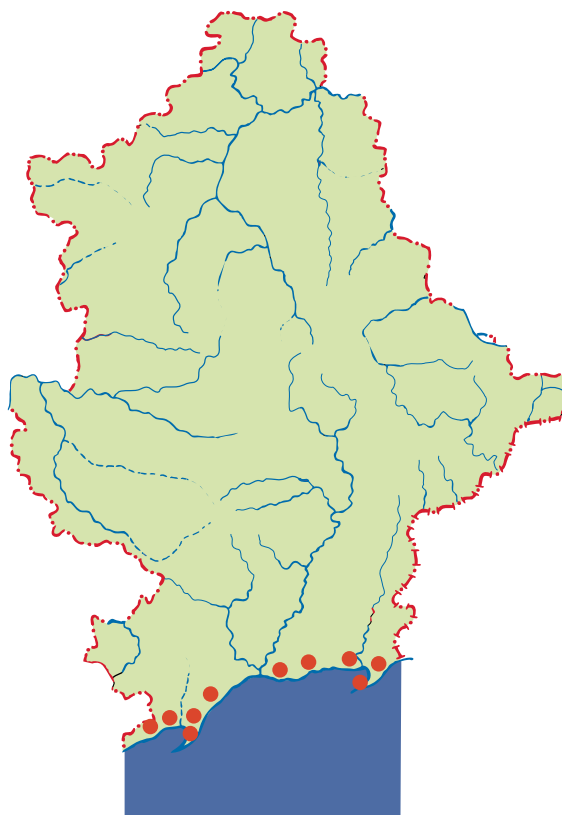
Рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса», НПП «Меотида», ППм «Крива коса».

Л.В. Купрюшина

Фото: Г.В. Бойко

ЖОВТУШНИК КРЕЙДЯНИЙ

Желтушник меловой

Erysimum cretaceum (Rupr.) Schmalh.

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує 127 видів, в Україні – 15 видів, у Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: ендемік басейну р. Дон. В Україні: басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Дуже нечисленні, структуру не вивчено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник (дворічник) 20-50 см завв., білуватий від притиснутого опушення з дво-і трироздільних волосків. Стебло розгалужене в нижній частині. Листки майже лінійні, звужені при основі, цілокраї. Квітконіжки тонкі, однакової довжини з чашолистками. Віночок з чотирьох вільних пелюсток 20-25 мм завд.; нігтики перевищують чашолистки, пластинки округлооберненояцеподібні. Плоди – прямостоячі стручки 2-7 см завд., трохи зігнуті, дещо стиснуті з боку стулок, чотири гранні, горбочкуваті (від насіння, що випинається), з тонким стовпчиком, довжина якого трохи більша за ширину стручка; приймочка виїмчаста. Насінина з ложечкоподібним напівпрозорим придатком на одному кінці. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

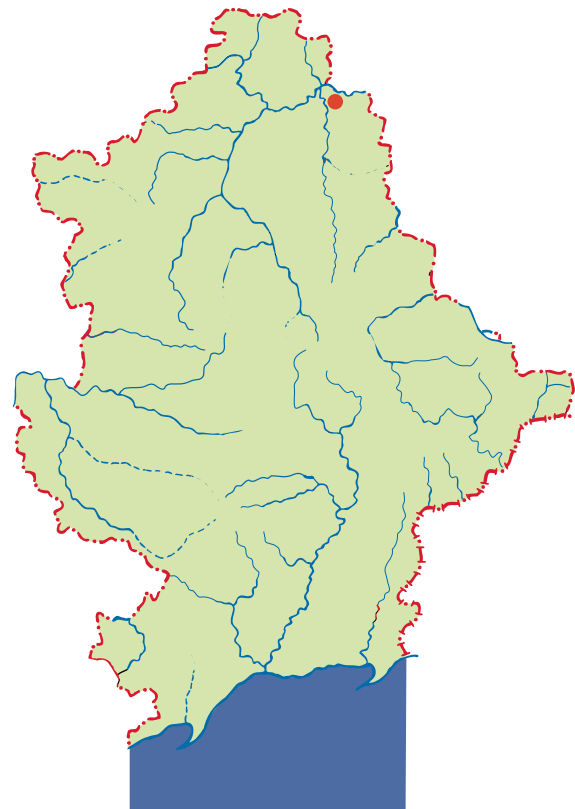
Природно-історична рідкісність, надмірне випасання худоби, видобування крейди, збирання населенням (декоративність, їстівність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори»; ППМ «Мар'їна гора».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

ЖОВТУШНИК ЗАГОСТРЕНИЙ**Желтушник щитовидный**

Erysimum cuspidatum (M.Bieb.) DC. (*Acachmena cuspidata*
(M. Bieb.) H.P. Fuchs)

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує 127 видів, в Україні – 15 видів, у Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа; Зах. Азія. В Україні: захід Лісостепу і Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті місця, вапняки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 15-50 см завв. Стебла більш-менш чисельні, галузисті. Листки сіруваті від 3-4-роздільних волосків, яйцеподібноланцетні, нижні – ліроподібні, середні – гострозубчасті, верхні – сидячі, з вушками. Квітконіжки коротші за чашолистки. Віночок з 4 вільних жовтих пелюсток 11-13 мм завд., пластинки – оберненояйцеподібні. Плоди – стручки, притиснуті до вісі суцвіття, 13-20 мм завд., сплюснуті з боків, з обох кінців загострені, білуваті від зірчастих волосків, але по кілях стулок зеленуваті. Стовпчик тонкий, 3-8 мм завд. (у 2-4 рази коротший за стручок), з головчатою виімчастою приймочкою. Насіння розміщене в 1 ряд. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

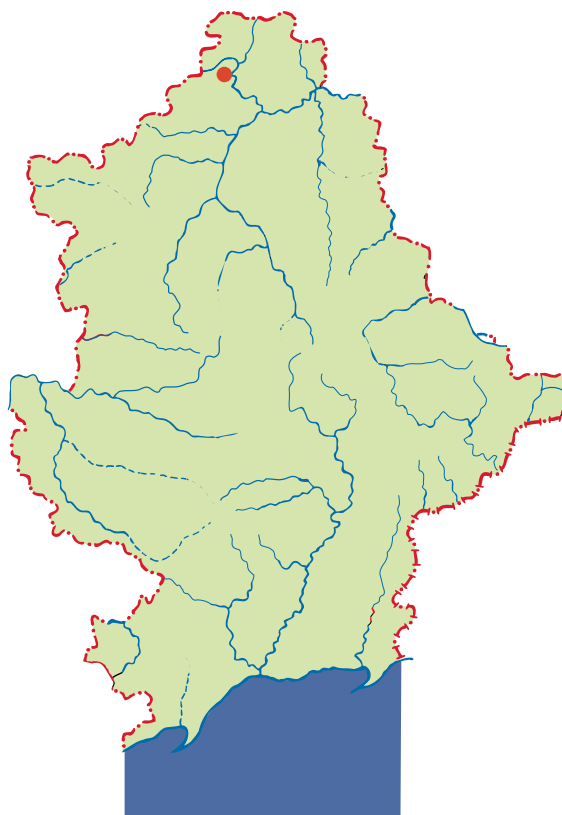
Природно-історична рідкісність; надмірне випасання худоби, видобування крейди, збирання населенням (декоративність, їстівність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

ЖОВТУШНИК КРИНКСЬКИЙ

Желтушник крынкский

Erysimum krynkense Lavrenko (*Acachmena krynkensis* (Lavrenko) H.P. Fuchs)

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує 127 видів, в Україні – 15 видів, у Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Приазов'я та Донецький кряж (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник, полікарпик, літньоозимовозелений, 40-70 см завв., сіруватий. Стебла поодинокі, прямі, вгорі часто розгалужені. Листки вузьколінійні, цілокраї, звужені при основі, вкриті 2- і 3-роздільними волосками. Чашечка з чотирьох чашолистків, 6,0-9,5 мм завд. Віночок з чотирьох вільних жовтих цілісних пелюсток, 12-17 мм завд. Плідоніжка потовщена, 2,5-5,0 мм завд. Плоди – прямостоячі стручки, 2-4 см завд., потовщені, майже чотирикутні, з ясними поздовжніми ребрами. Стовпчики тонкі, 1,5-4,5 мм завд. Насіння розміщене в один ряд. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, надмірне випасання худоби, видобування крейди, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж», Зм «Пристенське».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

ЖОВТУШНИК УКРАЇНСЬКИЙ**Желтушник украинский**

Erysimum ucrainicum J. Gay (*E. cretaceum* (Rupr.) Schmalh.)

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує 127 видів, в Україні – 15 видів, у Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: басейн р. Сіверський Донець (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не вивчено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник (літньозимовозелений) 20-60 см завв., білувато опушений притиснутими двічі та тричі розділними волосками. Стебло розгалужене в нижній частині. Листки лінійні, звужені при основі, цілокраї. Оцвітина подвійна. Чашолистки (4 шт.) прямостоячі або відхилені. Пелюстки (4 шт.) жовті, цілісні, з нігтиками. Плоди – горбисті стручки 4-7 см завд., нагору спрямовані, трохи зігнуті, загострені. Насінини з ложечкоподібним напівпрозорим придатком. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

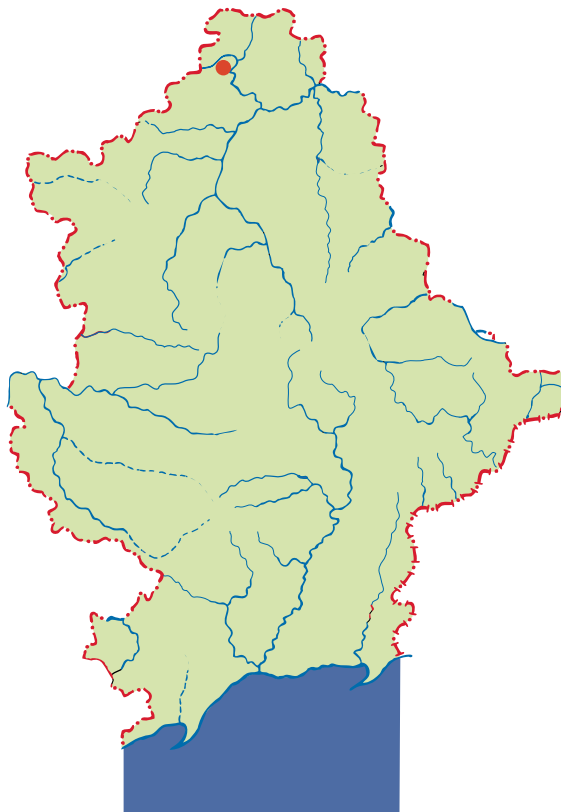
Природно-історична рідкісність; надмірне випасання худоби, видобування крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

МОЛОЧАЙ КРЕЙДОЛЮБНИЙ

Молочай мелоліубивий

Euphorbia cretophila Klokov (*E. petrophila* auct. non С.А. Mey., р.р.)

Родина Молочайні – Молочайные – Euphorbiaceae

Рід налічує близько 1500 видів, в Україні – близько 62 видів, в Донецькій області – близько 22 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Схід. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп, Приазов'я, Крим (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні та вапнякові відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції численні, повночленні або нечисленні, деградовані.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-30 см завв., з молочним соком. Стебла 1-2 мм завт. Стеблові листки товстуваті, покриті борошністобархатистим пушком, на верхівці стягнуті краями у ковпачок, жилкування невиразне. Загальне суцвіття зонтикоподібне, квітконоси 40-85 мм завд., багаторазово розгалужені. Листочки обгортки яйцеподібнотрикутні або довгастоланцетні; листочки обгортки вільні, закругленотрикутні до напівкруглих. Квітки різностатеві, однодомні, зібрані у суцвіття-бокальчик (з однієї жіночої та багатьох чоловічих квіток), що нагадує квітку. Нектарники світлі, жовтуваті, більш ніж 12-22 мм завд., з річкоподібними виростами. Жіночі квітки на ніжці; чоловічі – з однієї тичинки, зазвичай без оцвіттини. Плід – коробочка; насінини 2,0-2,5 мм завд., дрібноямчасті. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

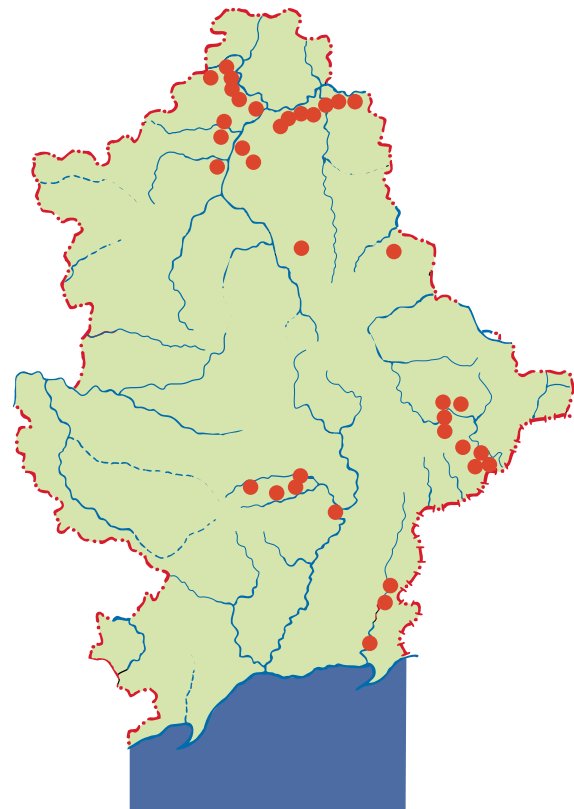
Природно-історична рідкісність; рекреаційне навантаження, випасання худоби, освоєння ділянок кам'янистих степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ Хомутівський степ, ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Краматорський», Зм «Пришиб», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Пристенське», ППЗ «Стильське відслонення», ППМ «Мар'їна гора».

О.Г. Муленкова, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ФЕРУЛА ТАТАРСЬКА**Ферула татарская***Ferula tatarica* Fisch. ex Spreng.

Родина Селерові (Зонтичні) – Сельдерейные – Аріасеае

Рід налічує понад 130 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Кавказ; Зах Сибір; Сер. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп, Степ (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Залишки степової рослинності на вододілах та схилах балок, солонці.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий голий багаторічник 60-100 см завв. Стебло пряmostояче, круглясте, у верхній частині галузисте. Листки двічі-, тричі-, чотириріччаторозсічені, частки довгі, гострокінцеві, по краю пилчато-шорсткі, верхні листки без пластинок. Суцвіття – складні зонтики, верхівкові – сидячі, інші на ніжках, зближених при їх основі. Променів у зонтиках і зонтичках по 5-8 шт., обгортка чи обгорточок немає. Квітки правильні, оцвіттина подвійна. Зубці чашечки майже непомітні, пелюстки (5 шт.) жовтуваті, довгастоеліптичні, тупі. Плід – довгастоеліптичний вислоплідник близько 7 мм завд., розпадається на два мерикарпії. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

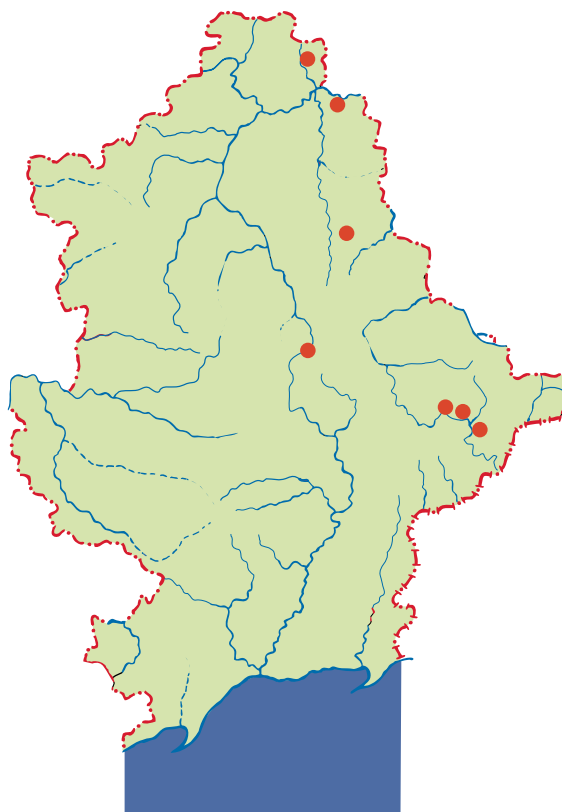
Розорювання степів, надмірне випасання худоби, степові пожежі, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Донецький Кряж», ППм «Мар'їна гора».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

СУНИЦІ МУСКУСНІ

Земляника мускусная

Fragaria moschata (Duchesne) Weston

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 20 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Атл., Півд. Європа (зрідка). В Україні: Карпати (крім високогір'я Східних Карпат, зрідка), Полісся, Лісостеп (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Світлі ліси, узлісся, галявини, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-40 см завв., часто дводомний. Кореневище горизонтальне, косе або майже пряме, густо вкрите рештками листків. Стебла прямостоячі, значно вищі за листки, густо вкриті (як і черешки листків) простими і залозистими волосками. Надземні повзучі пагони короткі або зовсім відсутні. Листки великі, трійчасті; листочки еліптично- або яйцеподібноромбічні; прилистки широколанцетні, загострені, зісподу по жилках опушені, черешки до 30 см завд. Суцвіття щиткоподібне, з 5-12 квіток. Квітки одностатеві. Оцвітина подвійна; пелюстки білі, яйцеподібні або округлояйцеподібні, нігтик коротенький. Плоди голі, довгасті, занурені в м'якоть «суничної ягоди»; м'якоть зеленувато-біла, рожева або малинова, з мускусним запахом. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби, пожежі, збирання плодів населенням.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ не виявлений.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ФРАНКЕНІЯ ШОРСТКА**Франкения жестковолосая***Frankenia hirsuta* L.

Родина Франкенієві – Франкениевые – Frankeniaceae

Рід налічує близько 80 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд. Європа (схід); Кавказ; Зах. Сибір; Сер., Зах. Азія. В Україні: крайній південь Степу, узбережжя Чорного і Азовського морів.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Солончаки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 10-35 см завв. Гілки дуже галузисті, підведені або сланкі, вкриті короткими, білими, жорсткуватими волосками. Листки супротивні, довгастолінійні або лінійні, 3-8 мм завд. та 0,5-4,0 мм завш., гоструваті, зісподу вкриті короткими білими волосками, края наспід загорнуті; черешок короткий, в'їчастий. Квітки по декілька в пазушних або кінцевих щитках. Чашечка зрослолисткова, циліндрична, 4,5-5,0 мм завд., 1,5-1,8 мм завш., з 4-5 випнутими ребрами; зубці (5 шт.) 1,0-1,5 мм завд. Пелюстки (5 шт.) вільні, пурпурово-рожеві, оберненояйцеподібні, 6-7 мм завд. та 2,5-4,0 мм завш., від середини звужені в нігтик. Плід – довгастоеліптична коробочка 2,5-3,0 мм завд., 1,5 мм завш., розкривається трьома стулками Цв.: VI – VII. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

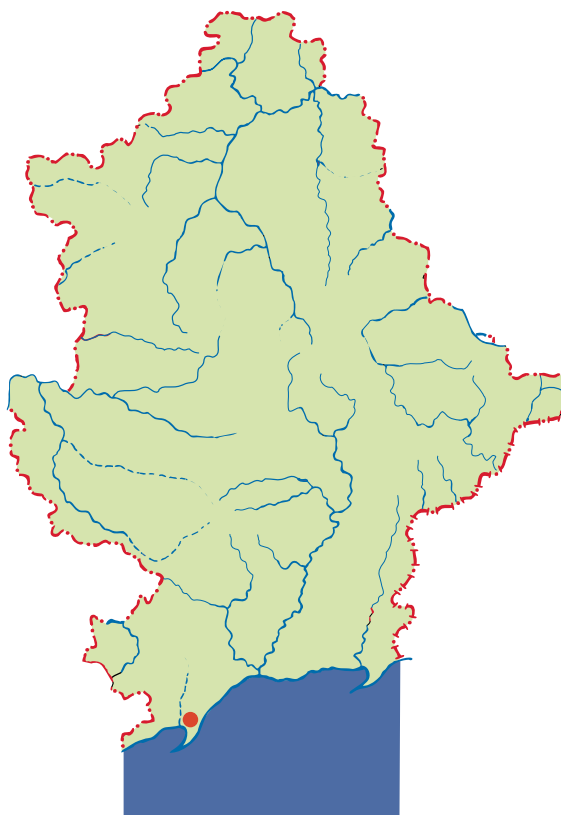
Випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса».

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

ФРАНКЕНІЯ ПРИПОРОШЕНА

Франкения припудренная

Frankenia pulverulenta L.

Родина Франкенієві – Франкениевые – Frankeniaceae

Рід налічує близько 80 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд. Європа; Кавказ; Зах., Сер. Азія. В Україні: крайній південь Степу, узбережжя оз. Сиваш, Азовського моря та солених озер, північна частина Криму (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вогкі солончаки і солонці.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник. Стебла сланкі, 10-30 см завд., тонкі, білуватопухнасті, розгалужені. Листки супротивні, оберненояйцеподібні, зверху гладенькі, зісподу борошністо опушені, 2-7 мм завд. та 1,0-2,5 мм завш., черешок короткий, вийчастий. Квітки дрібні, часто поодинокі в пазухах листків і на кінцях гілок. Чашечка зрослолисткова, циліндрична, 2,5-3,5 мм завд. та 1,0-1,5 мм завш., гола, зубці (5 шт.) шилоподібні, 0,5-1,0 мм завд. Пелюстки вільні, довгастооберненояйцеподібні, 3,5-4,5 мм завд. та близько 1 мм завш., на верхівці дрібнозубчасті, майже від середини звужені в нігтик. Плід – видовженоеліптична коробочка близько 2 мм завд. та 1 мм завш., розкривається трьома стулками. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

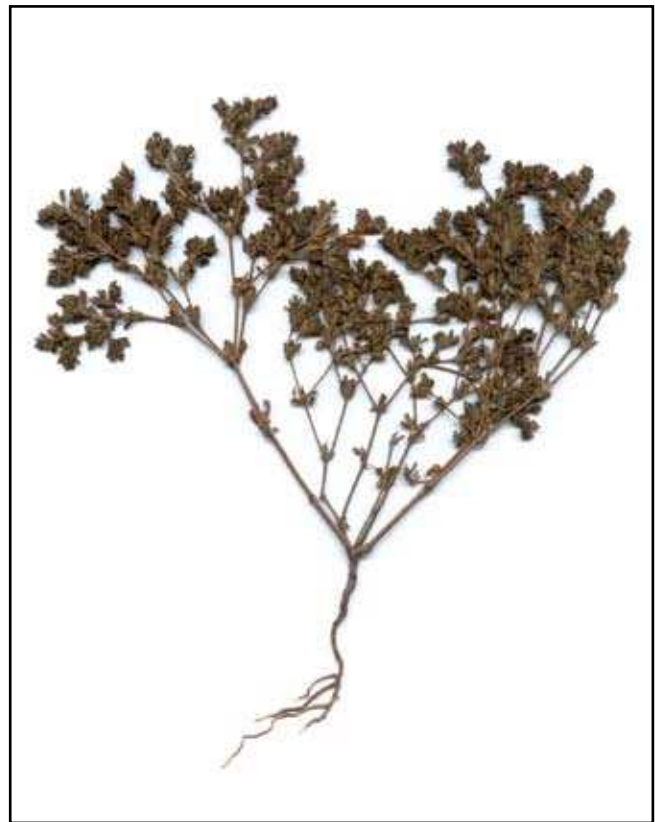
Випасання худоби, осушення боліт.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: НПП «Меотида», ППМ «Крива коса».

Л.В. Купрюшина

Фото: гербарій

ФУМАНА ЛЕЖАЧА**Фумана лежачая***Fumana procumbens* (Dun.) Gren. et Godr.

Родина Чистові – Ладанниковые – Cistaceae

Рід налічує близько 10 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Атл., Півд. Європа; Зах. Азія. В Україні: Степ (зрідка), передгір'я Криму, Південний Берег Криму. В Донецькій області – північна межа ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відкриті крейдянні схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙВиявлена популяція налічує 150-200 тис. особин, екологічна щільність становить 20-55 особин на 1 м²; популяція повночленна, її вікова структура досить стабільна, віковий спектр зміщений вправо, спостерігаються незначні флуктуації в залежності від фітоценотичного оточення.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Напівкущик 6-8 см завв., сильно розгалужений, низький, сланкий, притиснутокорооткоопушений. Листки чергові, сидячі, без прилистків, лінійні, цілісні, майже тригранні, по краю шорсткі, скупчені на кінцях гілок. Квітконіжки по довжині дорівнюють листкам. Квітки зазвичай поодинокі в пазухах верхніх листків. Чашолистків 5 шт., з них два зовнішніх, значно коротших та вужчих за внутрішні. Віночок до 23 мм у діам., пелюстки (5 шт.) жовті, швидко опадають. Тичинки чисельні, зовнішні стерильні. Плід – темно-жовта, блискуча, кулястотригранна коробочка. Цв.: V – VI. Пл. VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

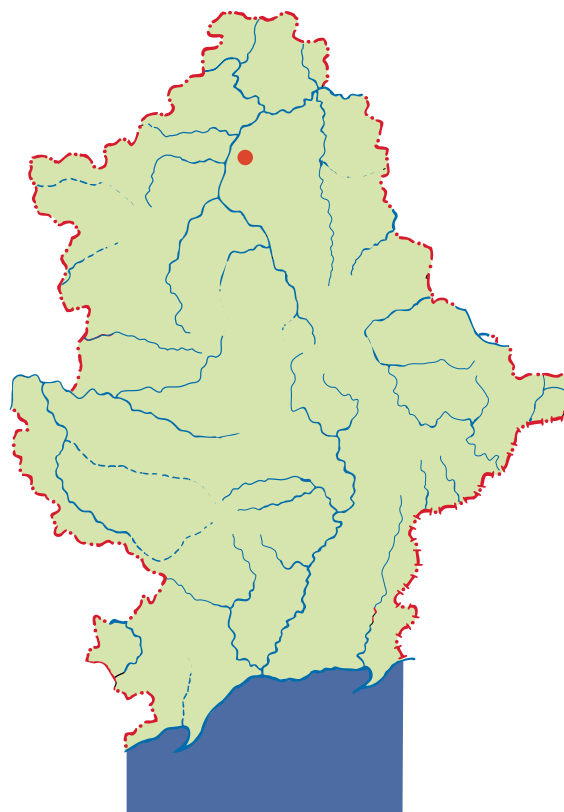
Природна та ареалогічна рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Краматорський». Проходить інтродукційне випробування в ДБС НАН України.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК ДОНЕЦЬКИЙ

Подмаренник донецкий

Galium donetzkensis Ostapko

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лісостеп (південний схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції чисельністю до кількох десятків особин.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-60 см завв. Кореневище коротке, товсте, темно-буре. Стебла (2-4 шт.) висхідні, округлі, з невиразними ребрами, волосисті (догори опушення густіше й довше), розгалужені лише у суцвітті. Листки вузьколінійнощетиноподібні, 5-35 мм завд., 0,5-0,8 мм завш., гострокінцеві, густоволосисті, края щільно загорнуті. Нижні і середні листки по 8, верхні – по 6 шт. у несправжніх мутовках. Суцвіття волотисте, пухке; приквіткові листки ланцетні, голі; квітконіжки до 1,2 мм завд. Віночок зрослопелостковий, блідо-лимонний, трубка 0,3-0,4 мм завд., відгін більш ніж удвічі довший за трубку, лопаті яйцеподібні, до 1,0 мм завд. та 0,7 мм завш., тупуватозагострені, відігнуті униз. Плід горіхоподібний, двійчастий, мерикарпії голі. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Пристенське». Вирощують у ДБС НАН України з 1987 р.

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК ДУБОВИК**Подмаренник Дубовик***Galium dubovikae* Ostapko (*Asperula tomentella* Dubovik)

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (східно-причорноморський ендемік). В Україні: Донецький Лісостеп, Лівобережний Степ, на сході спорадично.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили і гранітні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Локальні популяції нечисленні, розріджені.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник до 70 см завв. Стебла округлочотиригранні, в нижній частині шорсткодрібнопухнасті, вище – білуваті від густого опушення з відлеглих, трохи хвилястих і досить коротких волосків. Листки вузьколінійні, до 25 мм завд., зверху густо опушені відлеглими короткими волосками (лише кінцеві вістря у верхніх листків голі); нижні листки загострені, верхні – відтягнуті в коротке вістря, у всіх края щільно згорнуті на спідній бік. Суцвіття довгасте, густе, з видовженими притиснутими гілками; квітконіжки близько 1 мм завд., коротковолосисті. Віночок зрослопелюстковий, близько 3 мм завш., золотисто-жовтий, коротковолосистий; лопаті відгину яйцеподібні або довгастояйцеподібні, тупі, з дуже коротким, насадженим вістря. Плід горіхоподібний, двійчастий, мерикарпії густощетинисті. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Ареальна рідкісність виду, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений. Вирощують у ДБС НАН України з 1987 р.

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК ВИДОВЖЕНИЙ

Подмаренник вытянутий

Galium elongatum C. Presl

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд. Європа; Півн. Африка. В Україні: Лісостеп, Гірський Крим (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болота.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-60 см завв. Стебла голі та гладкі або з малопомітними горбочками. Стеблові листки по 4-6 шт. у несправжніх мутовках, довгастоеліптичні до лінійнодовгастих, до 3 см завд. та 4,5 мм завш., до основи клиноподібно звужені, сидячі або майже сидячі, на верхівці тупі або тупуваті, по краю вкриті дрібними, вгору спрямованими шипічками, нерідко з малопомітними горбочками; верхівкові листки нерідко відсутні, дрібні, за формою подібні до стеблових. Суцвіття верхівкове, волотисте, рідке. Віночок зрослопелостковий, близько 2,5-3,5 мм у діам., білий; трубка малопомітна; відгін чотирилопатекий, лопаті яйцеподібні, тупуваті. Плід горіхоподібний, двійчастий, мерикарпії еліпсоїдальні, 1,5-1,8 мм завд., темно-бурі, на поверхні суцільно вкриті дрібними тупими горбочками. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

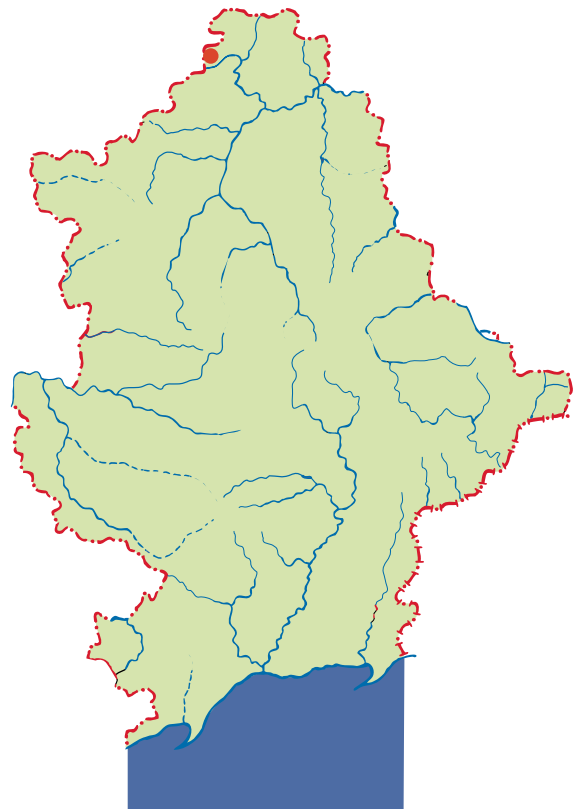
Осушення боліт, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК ГОЛОПЛІДНИЙ**Подмаренник голоплодный***Galium glabricarpum* Ostapko

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (східно-причорноморський ендемік). В Україні: Лівобережний Степ, Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Мергелєві та степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Локальні популяції з кількох особин.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-75 см завв. Кореневище коротке, товсте, буре. Стебла чисельні, висхідні, округлі, негусто короткотонковолосисті, з невиразними ребрами, розгалужені у верхній третині, зрідка нижче. Листки вузьколінійнощетиноподібні, 5-33 мм завд., до 0,75 мм завш., зверху голі, з розсіяними щетинками, зісподу по жилках коротковолосисті, відтягнуто гострокінцеві, края щільно загорнуті наспід; нижні та середні по 8, верхні – по 6 шт. у несправжніх мутовках. Суцвіття волотисте, пухке; приквіткові листки лінійноланцетні, зверху голі, зі споду уздовж жилки на третину довжини волосисті; квітконіжки до 1,5 мм завд., голі. Віночок зрослопелюстковий, блідо-жовтуватий, коротколійкоподібний, 1,2-1,5 мм завд.; трубка 0,4-0,6 мм завд., лопаті відгину удвічі перебільшують трубку, яйцеподібні, відігнуті назовні і вниз. Плід горіхоподібний, двійчастий; мерикарпії голі. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність виду; випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Пристенське». Вирощують у ДБС НАН України з 1989 р.

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК КОНДРАТЮКА

Подмаренник Кондратюка

Galium *kondratjukii Ostapko

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Донецький Лісостеп (донецький ендемік).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Єдина відома популяція дуже нечисленна.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-100 см завв. Стебла нечисленні, косо висхідні, міцні, виразно ребристі, округлі, густоволосисті, розгалужені у верхній половині. Середні стеблові листки в несправжніх мутовках по 7-10 шт., густоволосисті, до 35 мм завд., вузьколінійні, з коротким вістрям, края щільно загорнуті наспід, під час цвітіння спрямовані донизу; приквіткові листки ланцетні, голі, іноді по краях і зісподу рідковійчасті. Суцвіття волотисте, рихле, гілки густоволосисті; квітконіжки до 2 мм завд., голі або з поодинокими щетинками. Віночок зрослопелюстковий, жовтуватий, лійкоподібний, до 1,8 мм завд. та 3 мм завш., з трубкою близько 0,4 мм завд., чотирилопатевий; лопаті довгастояйцеподібні, 1,0-1,3 мм завд., 0,5-0,6 мм завш., короткозагострені, лише самими кінчиками злегка загорнуті всередину. Плід горіхоподібний, двійчастий, мерикарпії голі. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

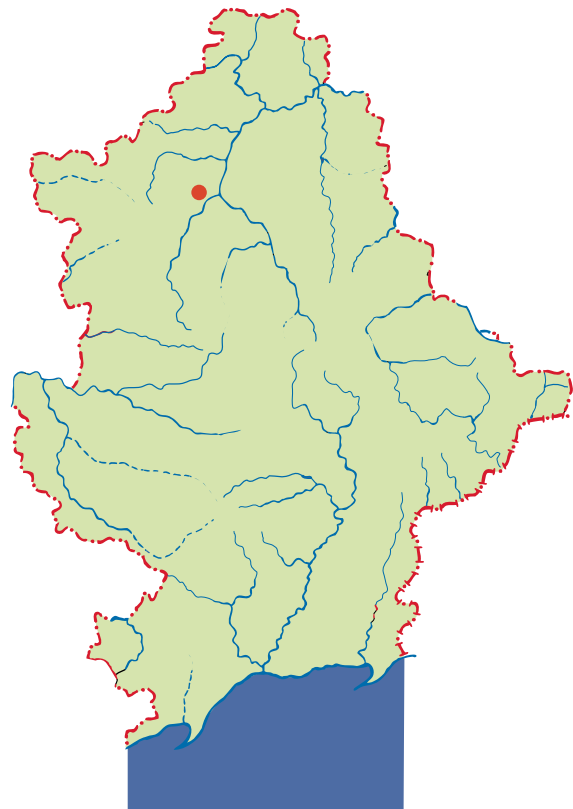
Природна рідкісність виду, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК ШЕРСТИСТИЙ**Подмаренник шерстистий***Galium xlanulosum* Ostapko

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-100 см завв. Стебла нечисленні, косо висхідні, міцні, дуже ребристі, чотиригранні, на всьому протязі густо відстовбурчено волосисті, розгалужені від середини. Середні стеблові листки в несправжніх мутовках по 6-8 шт., густоволосисті, до 25 мм завд. та 2 мм завш., вузьколінійні, з коротким вістрям, края нещільно загорнуті наспід, під час цвітіння спрямовані донизу; приквіткові листки вузьколанцетні, голі або з поодинокими щетинками по краях та знизу. Суцвіття негусте, довговолотисте, всі гілки густоволосисті, квітконіжки 0,7-1,2 мм завд., волосисті або щетинисті. Віночок зрослопелостковий, блідо-жовтий, чотирилопатевий, лійкоподібний, 1,2 мм завд., 2,5 мм завш.; трубка близько 0,3 мм завд., лопаті відгину 1 мм завд., 0,5-0,6 мм завш., яйцеподібні, короткозагострені, кінцями загорнуті всередину. Плід горіхоподібний, двійчастий; мерикарпії 1,0-1,2 мм завд., густоволосисті. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

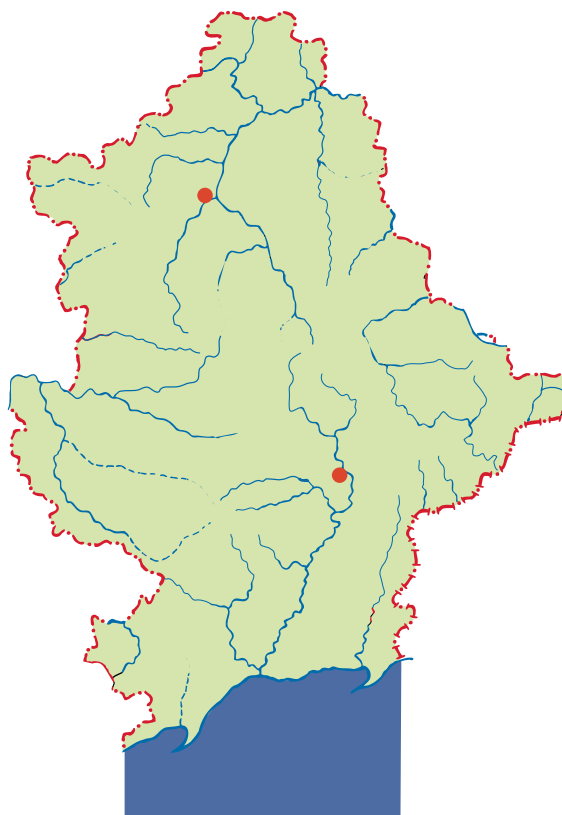
Природна рідкісність виду; випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ не виявлені. Вирощують у ДБС НАН України з 1994 р.

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК НАЙБІЛЬШИЙ

Подмаренник найбільший

Galium taxitum G. Moris (*G. elongatum* C. Presl, p.p.)

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр, Півд. Європа; Кавказ. В Україні: по всій території, окрім Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болота, болотисті берега водойм.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-100 см завв., темно-зелений. Стебла по ребрах вкриті загнутими вниз шипоподібними щетинками. Стеблові листки довгасто- або лінійноеліптичні, 5-40 мм завд., 1,0-9,5 мм завш., до основи досить поступово звужені, при верхівці тупі, голі і гладенькі, лише знизу по середній жилці вкриті відігнутими назад щетинками, в несправжніх мутовках по 4, рідше по 5-6 шт. Суцвіття верхівкові, розлогі, рідкуваті, малоквіткові; квітконіжки прямі, 0,5-6 (12) мм завд., голі, гладенькі. Віночок зрослопелюстковий, білий, 2,5-4,5 мм у діам.; лопаті відгину яйцеподібні або довгастояйцеподібні, відтягнуто загострені. Плід горіхоподібний, двійчастий, 1,5-2,0 мм завд., мерикарпії майже кулясті, зернистогорбкуваті, чорнуваті. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Висихання боліт, випасання худоби, сінокосіння.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Балка Водяна».

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК КІЛЬЧАСТИЙ**Подмаренник мутовчатий***Galium verticillatum* Danth.

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд. Європа; Кавказ; Сер. Азія. В Україні: південь Приазов'я, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-25 см завв. Стебла чотиригранні, прості або розгалужені, по ребрах вкриті дрібними, відігнутими вниз щетинками. Листки довгастоланцетні, 2-8 мм завд., 0,75-1,5 мм завш., гострокінцеві, зісподу з розсіяними дрібними волосками, зверху дуже коротко щетинистоволосисті, края дещо загорнуті наспід, після цвітіння відігнуті донизу. Середні стеблові листки зібрані в несправжні мутовки по 4-6 шт. Квітки поодинокі, майже сидячі, у пазухах листків. Віночок зрослопелюстковий, дуже дрібний, жовтуватий, дрібнощетинистий. Плід горіхоподібний, двійчастий; плодоніжки не перевищують довжину плоду, спрямовані догори; мерикарпії до 1 мм завд., густо вкриті дуже дрібними щетинками. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

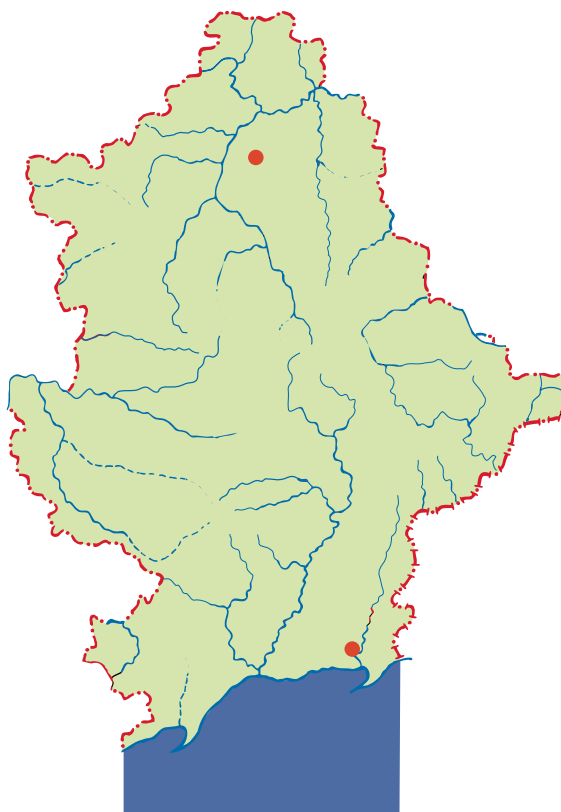
Випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Краматорський».

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: гербарій

ПІДМАРЕННИК ВОЛИНСЬКИЙ

Подмаренник волинський

Galium volhynicum Pobed. (*Asperula tyraica* Besser)

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа. В Україні: Західний, Правобережний і Донецький Лісостеп, Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Оголення різних порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-100 см завв. Кореневище бурувате. Стебла при основі підведені або висхідні, до 5 мм у діам., круглясті, від середини розгалужені; в нижній частині досить густо опушені хвилястими волосками, вгорі голі. Листки лінійношилоподібні, 8-45 мм завд., 0,5-1,5 мм завш., з білуватим кінчиком; нижні листки в несправжніх мутовках по 8 шт., волосисті; верхні – по 6 шт., голі; приквіткові – при верхівці відтягнуті в помітне тонке вістря; верхні – яйцеподібноланцетні, до 3 мм завд., плоскі. Загальне суцвіття видовжене і досить стиснуте; квітконіжки 0,5-3 мм завд. Віночок зрослопелостковий, дзвоникуватий, 2,25-3,25 мм завд., білий, голий; лопаті довгастоланцетні, 1,50-2,25 мм завд., кінчик більш відтягнутий. Плід горіхоподібний, двійчастий, 1,45-2 мм завд., мерикарпії темно-бурі, голі, гладенькі. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

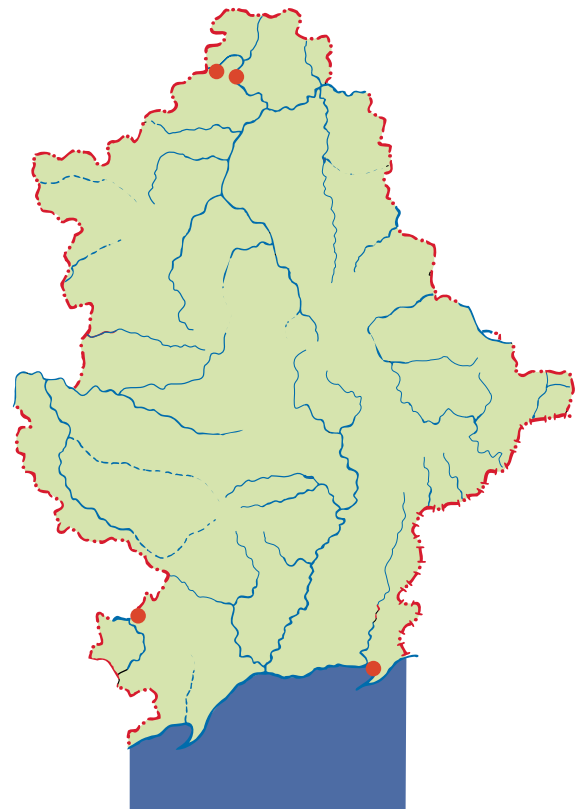
Природно-історична та ареальна рідкісність виду; випасання худоби та рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори», НПП «Меотида» (ППМ «Крива коса»). Вирощують у ДБС НАН України з 1989 р.

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ПІДМАРЕННИК СУХИЙ**Подмаренник сухой***Galium xeroticum* (Klokov) Soó

Родина Маренові – Мареновые – Rubiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 69 видів, в Донецькій області – 35 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Крим (Тарханкутський та Керченський півострови), Північне Приазов'я, Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'яністі степи та вапнякові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 12-45 см завв., сіро-зелений. Квітконосні пагони чисельні, від основи підведені, невиразно чотиригранні, в нижній частині вкриті щетинистими волосками 0,2-0,5 мм завд. Середні стеблові листки по 6-8 шт. у несправжніх мутовках, в пазухах з гілками 1-4 см завд.; нижні стеблові листки щетинистоволосисті, як і стебло, або шорсткодрібнощетинисті, вище – голі. Суцвіття волотисте, 12-21 см завд., 7,0-7,5 мм завш.; приквіткові листки еліптичноланцетні, 1,2-1,5 мм завд., 0,6-0,7 мм завш.; квітконіжки до 1,2 мм завд. Віночок білий, зрослопелюстковий, широкодзвоникуватий, 2,3-2,7 мм завд., близько 4 мм у діам.; відгін довший від трубки, лопаті (завжди 4 шт.) яйцеподібноланцетні. Стовпчики 0,5-0,7 мм завд., з головчастими приймочками. Плід горіхоподібний, двійчастий. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

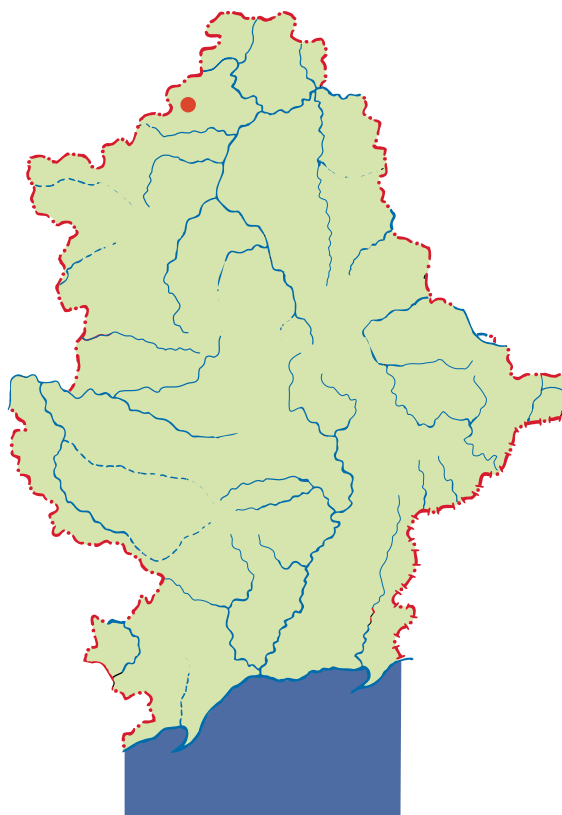
Природно-історична рідкісність, випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ не виявлені.

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ДРІК ДОНЕЦЬКИЙ

Дрок донецкий

Genista donetzica Kotov (*G. tinctoria* L. var. *donetzica* (Kotov) Wissjul.)

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує близько 75 видів, в Україні – 13 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Донецький Лісостеп (північ).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення та глинисто-мергелеві схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ 40-70 см завв. Гілки спрямовані догори, голі або розсіяно короткоопушені. Листки дуже слабо опушені (звичайно по краю та середній жилці) до майже зовсім голих, видовженоеліптичні або еліптичні, потовщені, майже шкірясті; нижні листки до 6,5 см завд. та 2 см завш., верхні – 1,5 см завд. та 0,6 см завш. Квітки зібрані густими китицями на верхівці стебла та його гілок. Віночок метеликовий, жовтий, 10-17 мм завд. Плід – голий або майже голий біб 2,5 см завд. та 3,7-5,0 мм завш. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

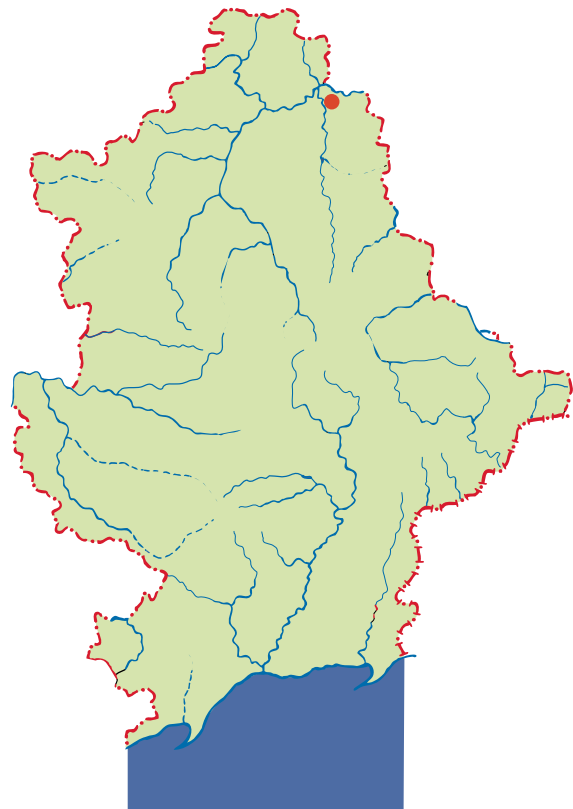
Природно-історична рідкісність, видобування крейди, надмірні пасовищні навантаження, пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ППМ «Мар'їна гора».

Л.В.Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

ДРІК СКИФСЬКИЙ**Дрок скифский***Genista scythica* Pacz. (*G. albid*a Willd.)

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує близько 75 видів, в Україні – 13 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ (північ). В Україні: Степ (басейни річок. Кальміус, Кальчик, Грузський Єланчик, пониззя річок Дніпр, Інгул та Південний Буг); Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові відслонення та щербисті ґрунти на вапняках.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Більшість локальних популяцій нечисленні, деградовані, з тенденцією до скорочення; окремі - численні, повночленні, нормальні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущик 7-25 см завв. Гілки короткоопушені, часто лежачі. Листки ланцетні, до 15 мм завд., зісподу сріблясті від густого опушення, зверху – голі або з поодинокими волосками. Квітки зібрані у верхівкові негусті китиці, квітконіжки 1-3 мм завд., притиснутоволосисті. Чашечка 4,5-6,0 мм завд., притиснутоволосиста. Віночок метеликовий, блідожовтий, 12-14 мм завд. Плід – трохи зігнутий, притиснутоволосистий біб близько 2 см завд., 4-5 мм завш.; насінин 3-5 шт. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; видобування вапняку та крейди, надмірні пасовищні навантаження, степові пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», Зм «Пристенське».

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

ДРІК ДОНСЬКИЙ

Дрок донской

Genista tanaitica P.A. Smirn.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує близько 75 видів, в Україні – 13 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (басейн р. Дон). В Україні: басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні схили та відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Від численних до нечисленних деградованих.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ до 60 см завв., від основи галузистий. Гілки спрямовані косо догори; молоді пагони часто опушені. Листки до 6 см завд., 1-5 мм завш., лінійноланцетні, трохи м'ясисті, тьмяно-зелені. Суцвіття – негусті верхівкові китиці. Квітки 8-10 мм завд., оцвітина подвійна. Чашечка 4,5-5,0 мм завд. Віночок метеликовий, зовні голий, пелюстки жовтогарячі. Плід – лінійний, голий, трохи зігнутий біб близько 3 см завд., 2,5-3,7 мм завш. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

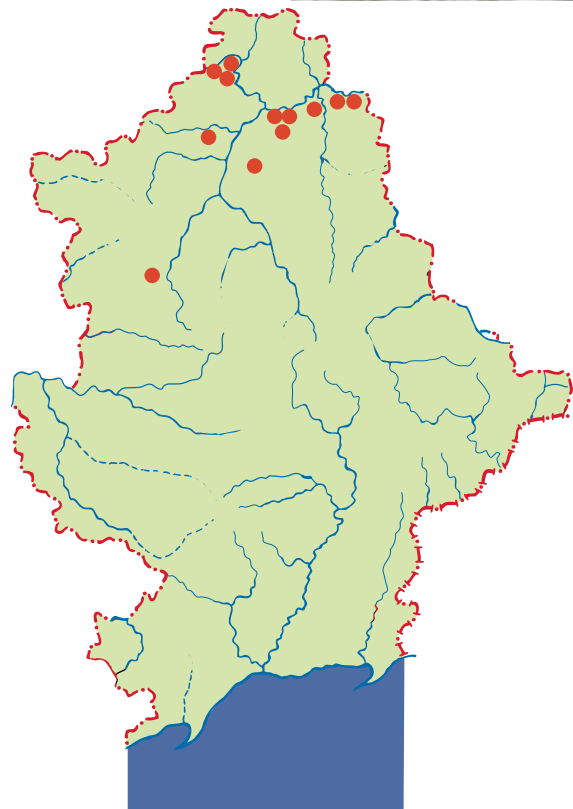
Природно-історична рідкісність, видобування крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Пришиб», Зм «Гектова балка», Зм «Ковила біля с. Григорівка», ППм «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1985 р.

Л.В.Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

ТИРЛИЧ ХРЕСТОПОДІБНИЙ (ЛИХОМАННИК)**Горечавка крестообразная***Gentiana cruciata* L.

Родина Тирличеві – Горечавкові – Gentianaceae

Рід налічує біля 250 видів, в Україні – від 8 до 13 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Зах., Сер. Азія (північний захід). В Україні: лісові райони, Лісостеп, Донецький Лісостеп, Крим, Карпати.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, сухі луки, галявини, узлісся, зарості чагарників; переважно в місцях з неглибоким заляганням карбонатних порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-40 (50) см. завв., світло-зелений. Кореневище товсте. Стебла прямостоячі або висхідні, грубі, при основі з волокнистими піхвами старих листків. Найнижчі листки (5-8 шт.) у прикореневій розетці, еліптичні, еліптичноланцетні, 3-8 см завд. Інші – супротивні, густо розміщені, яйцеподібноланцетні, до 8 см. завд., при основі зростаються у довгу піхву. Квітки чотиричленні, до 3,5 см завд., пучками у пазухах верхніх листків, утворюють 4-6 густих мутовок; квітконіжки вкорочені. Чашечка перетинчаста, білувата, дві супротивні частки довші дві інші. Віночок булавоподібнодзвоникуватий, зовні сіро-зелений, всередині блакитний, у 3-4 рази довший за чашечку. Плід – довгаста коробочка з блискучим коричневим насінням. Цв.: (VI) VII – VIII. Пл.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, розорювання степів, надмірне випасання худоби, степові пожежі, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Великоанадольський». Вірошують в ДБС НАН України з 1985 р.

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ГЕРАНЬ ЛІНІЙНОЛОПАТЕВА

Герань линейнолопастная

Geranium linearilobum DC.

Родина Геранієві – Гераниевые – Geraniaceae

Рід налічує понад 350 видів, в Україні – 24 види, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південний схід); Кавказ. В Україні: Степ, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові, кам'яністі схили, узлісся, серед чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Багаторічник 25-50 см завв., цілком короткопухнастий. Підземні пагони з бульбоподібними потовщеннями. Стебла прямостоячі, вгорі вильчато розгалужені, вкриті відхиленими донизу волосками. Прикореневі листки довгочерешкові, в обрисі округлониркоподібні, 2,0-2,5 см завд., майже до основи пальчатороздільні на 5-9 загострених, лінійних, цілісних часток; стеблові листки (1-2 шт.) розміщені у верхній частині стебла, нижче суцвіття, чергові, короткочерешкові, пірчатороздільні або майже цілісні. Суцвіття зонтикоподібне; квітконоси 8-15 мм завд., при плодах прямостоячі. Чашолистки 5,0-5,5 мм завд., яйцеподібні, з коротким вістрям. Пелюстки оберненосерцеподібні, 12-15 мм завд., лілові, з темнішими поздовжніми жилками. Плід – коробочка, носик на верхівці тонкий і голий. Цв.: IV – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

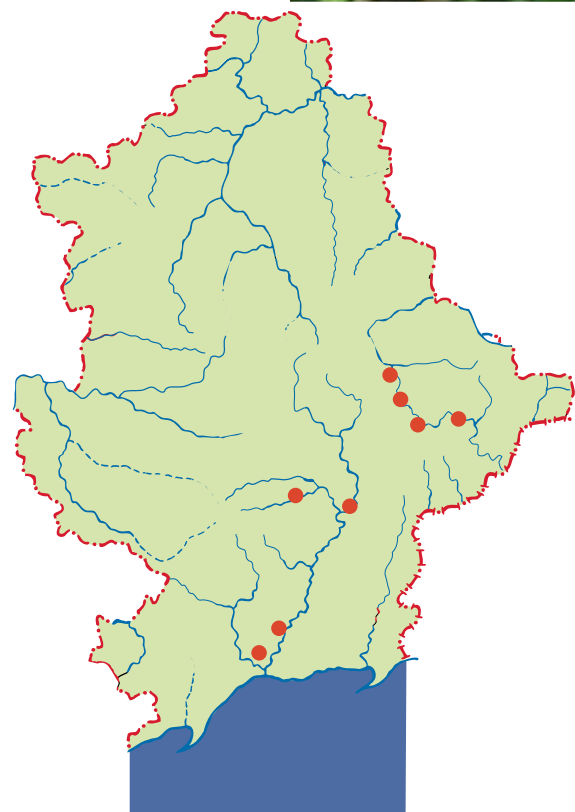
Порушення природних місцезростань.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ГРАВИЛАТ АЛЕПСЬКИЙ**Гравилат алеппский***Geum aleppicum* Jacq.

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа; Центр., Сх. Азія; Півн. Америка. В Україні: по всій території, спорадично.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-80 см завв. Кореневище коротке, товсте. Стебло пряме, іноді галузисте, вкрите довгими жорсткими та короткими пухнастими волосками. Прикореневі листки ліроподібно-півчашчорозсічені або переривчастопівчашчорозсічені. Листочки (3-9 шт.) з глибокими нерівними зубцями по краях; кінцеві – більші за бічні, між крупними листочками розташовані дрібні. Стеблові листки півчашчорозсічені або трирозсічені. Прилистки великі, трилопатеві. Квітки прямостоячі, чисельні; квітконіжки короткі, після цвітіння видовжуються. Оцвітина подвійна; пелюстки золотаво-жовті, 5-6 мм завд., довщі за чашолистки. Плодики горішкоподібні, на верхівці з довгими жорсткими волосками, зібрані у яйцеподібні голівки. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Урочище Плоське». Вирощують в ДБС НАН України з 1984 р.

В.М. Остапко, В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

МАЧОК ЖОВТИЙ

Мачок желтый

Glaucium flavum Crantz (*Chelidonium glaucium* L.)

Родина Макові – Маковые – Papaveraceae

Рід налічує понад 25 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Півд. Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Крим (південне узбережжя, Керченський і Тарханкутський півострови, прибережна смуга між містами Євпаторією та Саками). В Донецькій області був відзначений у 1905 р..

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Приморські піски, вапнякові кам'янисто-щебенисті схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий одно-, дво- або багаторічник 20-50 см завв. Стебла сизі, голі, галузисті. Прикореневі та нижні стеблові листки ліроподібнопирчастороздільні, частки трикутні або яйцеподібнодовгасті, лопатеві або роздільні, густо і коротко опушені. Стеблові листки голі, верхні – яйцеподібні, виїмчастолопатові, основа – стеблообгортна, широкосерцеподібна. Квітки поодинокі на кінцях гілок. Чашолистків 2 шт. Пелюстки (4 шт.) жовті, 20-35 мм завд. Плід – видовжена, стручкоподібна, пряма або злегка лукоподібно зігнута коробочка, 15-25 см завд., на поверхні зі світлими горбочками. Цв.: V – VII. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

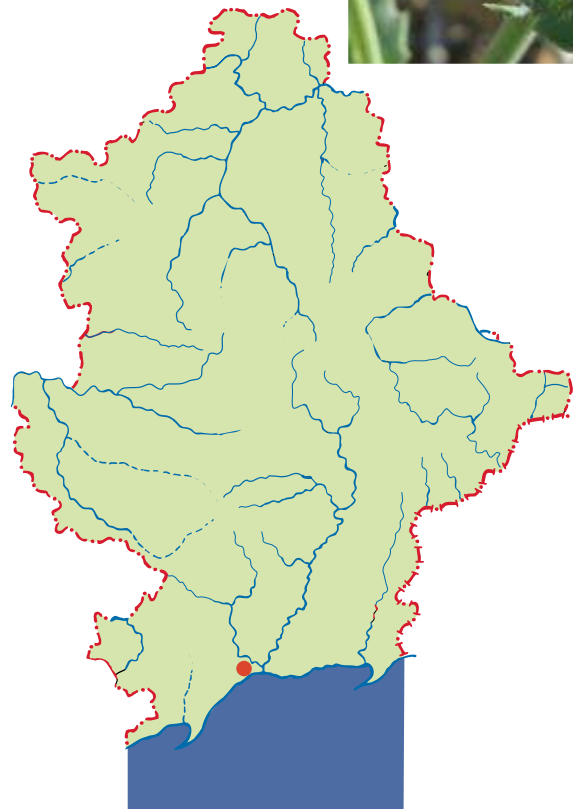
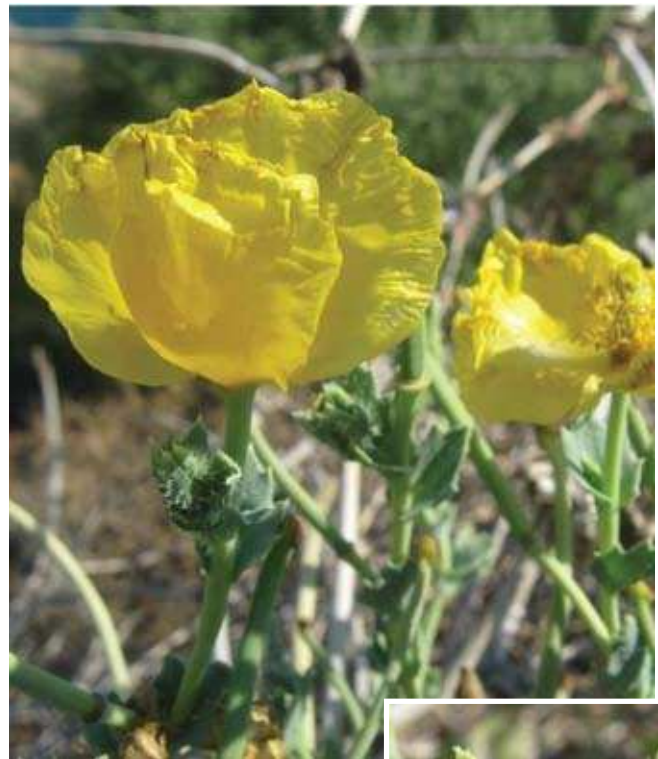
Рекреаційне навантаження, збирання населенням, руйнування екотопів під час укріплення берегів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: на територіяях об'єктів ПЗФ вид не зростає.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

РОЗХІДНИК ВОЛОСИСТИЙ**Будра волосистая***Glechoma hirsuta* Waldst. et Kit.Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує біля 10 видів, в Україні – 2 види, в
Донецькій області – 2 види.**СТАТУС**

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Центр., Сх. Європа (південний захід). В
Україні: Донецький Лісостеп, Степ (дуже рідко), на
півдні зникає.**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Широколистяні ліси, вільшнякаи, між чагарниками.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКАТрав'янистий багаторічник 10-60 см завв., вкритий
довгими волосками. Стебла чотиригранні, повзучі;
квітконосні пагони підведені. Листки супротивні,
черешкові, округлі, великозубчасті. Несправжні
мутовки звичайно з 4-6 квіток, напівзонтки на
помітних ніжках; приквітки шилоподібні, вийчасті,
не коротші від квітконіжок. Чашечка зрослолистова,
зовні відлегло довговолосиста; зубці ланцетні, посту-
пово тонкозагострені, в 1,5-2 рази коротші за трубку.
Віночок двогубий, синьо-фіолетовий, зовні негусто
довговолосистий; верхня губа з двома округлими ло-
патями, бокові лопаті нижньої губи довгасті, вдвічі
вужчі за середню. Плід роздрібний (чотиригорішок).
Горішки бурі. Цв.: V – VII.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Природно-історична рідкісність, випасання худоби,
збирання населенням (лікарські властивості).**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ
вид не виявлений. Вирощують в ДБС НАН України
з 1978 р.

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

СОЛОДКА ГОЛА

Солодка голая

Glycyrrhiza glabra L. (incl. *G. hirsuta* Pall.)

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує близько 20 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр, Сх. Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Зах., Сер. Азія. В Україні: Степ (південь), Крим, зрідка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Солонцеваті місця, приморські схили, ракушняково-піщані коси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Чисельність окремих популяцій варіює. Загалом кількість популяцій скорочується.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий голий або розсіяно короткоопушений багаторічник 50-120 см завв. Кореневища та корені солодкуваті. Стебла прямостоячі, вкриті розсіяними залозками. Листки складні, непарнопірчасті, до 20 см завд., листочки (3-10 пар) еліптичні або довгастояйцеподібні, 2-4 см завд. та 1,0-2,5 см завш., зісподу вкриті залозками. Прилистки дрібненькі. Суцвіття – пухкі, видовжені китиці до 17 см завд., квітконоси 3-7 см завд. Віночок метеликовий, білувато-ліловий, 8-14 мм завд. Плід – видовжений, голий або залозистоопушений біб 1,5-3,0 см завд. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Зсуви ґрунту приморських берегів, рекреація, надмірне випасання худоби, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Меотида», ЗЗ «Білосарайська коса». Вирощують у ДБС НАН України з 1970 р.

Л.В. Купрюшина, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЛЕЩИЦЯ СКУПЧЕНА**Качим скученный**

Gypsophila glomerata Pall. ex Adams (*G. globulosa* Steven ex Boiss.)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 130 видів, в Україні – 12 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр, Півд., Сх. Європа (крайній південь); Кавказ. В Україні: Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Мергелеві відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція нечисленна, її структура не досліджена.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-75 см завв., сизуватий. Коренева система стрижнева. Стебла прямостоячі, вгорі розгалужені, гілки більш-менш відхилені. Верхні гілки з коротким залозистим опушенням, іноді клейкі. Листки товстуваті, лінійні або лінійноланцетні, до 10 см завд., зісподу з трьома жилками й кілем, зверху борозенчасті, з країв шорсткі, на молодих пагонах зібрані пучками. Суцвіття – головкоподібні, щільні, на довгих квітконосах, численні (до 52 на стеблі), 7-10 (12) мм у діам. Приквітки плівчасті, яйцеподібноланцетні, гострі, білуваті, близько 3 мм завд., голі. Квітки майже сидячі. Чашечка зрослолистова, хрящувата, широкодзвоникувата, близько 2,5 мм завд., до середини розсічена на довгасті тупі зубці. Пелюстки білі, пластинки лінійнодовгасті, в 1,5 рази довші від чашечки. Плід – куляста коробочка. Цв.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

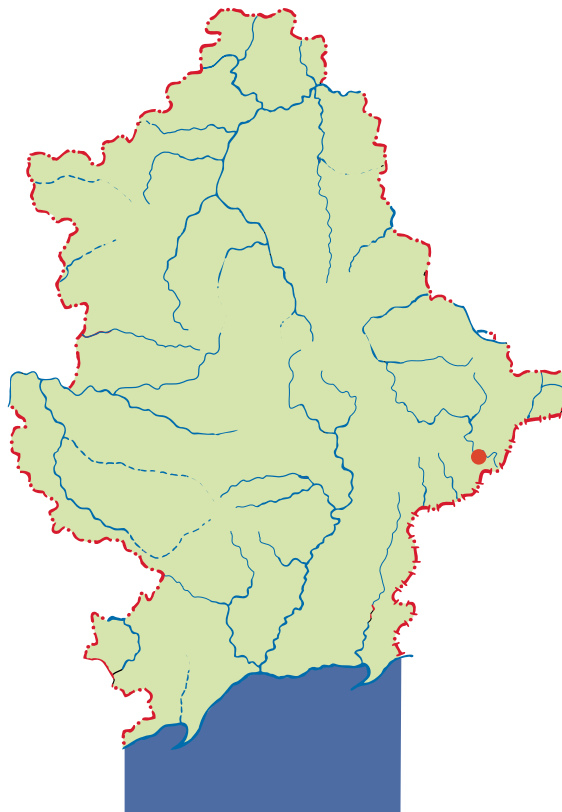
Природно-історична рідкісність, розробка мергелю, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: на території об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

САРСАЗАН ШИШКУВАТИЙ

Сарсазан шишковатий

Halocnemum strobilaceum (Pall.) M. Bieb.

Родина Лободові – Маревые – Chenopodiaceae

Рід монотипний.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. (південь) Європа; Кавказ; Зах. Сибір (південь); Сер., Зах., Центр. Азія; Півн. Африка. В Україні: Степ (південь), Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Солончаки, береги солоних озер.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущ 15-100 см завв., голий, розгалужений, утворює характерні густі напівкулясті скупчення гілок. Гілки супротивні, розчепірені, вкорінюються у вузлах. Річні пагони соковиті, з короткими циліндричними члениками та супротивними бруньками. Листки супротивні, соковиті, у вигляді тупотрикутних лусок. Суцвіття – дуже густі, колосоподібні; квітки розташовані у клубочках по 3 шт. та занурені у виїмки сильно потовщених м'ясистих осей верхівкових та бічних суцвіть. Оцвітина проста, чашечкоподібна; листочки (3 шт.) білуваті, зрослі в нижній половині, сходяться на верхівці. Тичинка одна. Плоди – горішкоподібні, насінина еліпсоїдальна або яйцеподібна, стиснута з боків. Цв.: VIII – IX. Пл.: IX – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

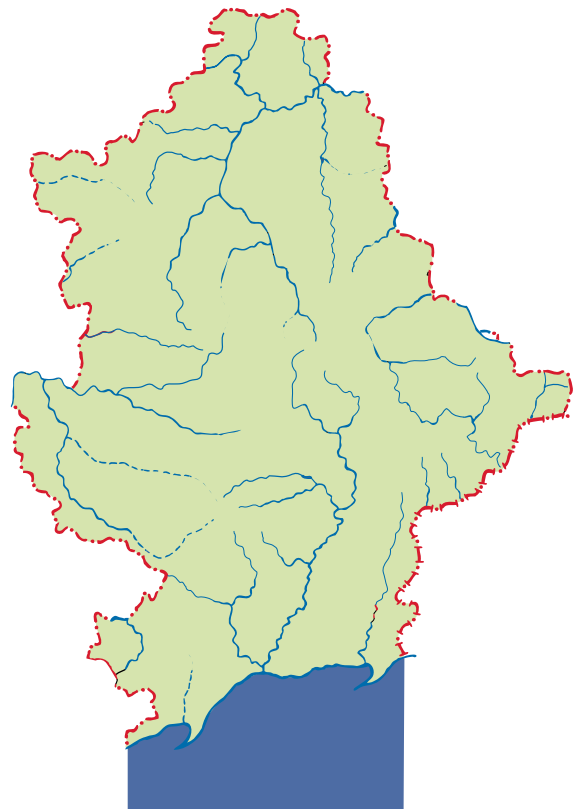
Екоценотопна рідкісність; надмірне випасання худоби; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Меотида» (ППМ «Крива коса»).

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ГАПЛОФІЛУМ ВІЙЧАСТИЙ**Простолистник реснитчатий***Naplophyllum ciliatum* Griseb.

Родина Рутові – Рутовые – Rutaceae

Рід налічує понад 500 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Центр., Півд. Європа. В Україні: Лісостеп (південь), Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сухі степові схили, вапняково-кам'яністі та гранітні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-45 см завв., густо опушений, зелений або сизувато-зелений. Стебла прямостоячі або від основи підведені, густо улиснені, часто від основи розгалужені. Листки сидячі, довгастоланцетні, 1,8-3,5 см завд. та 4-12 мм завш., вкриті крапчастими залозками, по краях коротковійчасті. Суцвіття верхівкові, густі, щиткоподібні; квітконоси до 4 см завд.; квітконіжки до 0,5 см завд.; квітки правильні. Чашолистки (5 шт.) трикутноланцетні, загострені, з країв війчасті, залишаються при плодах. Пелюстки (5 шт.) 6-8 (10) мм завд., жовті, часто з бурою повздовжньою смужкою, залишаються після цвітіння. Плід – опушена, горбчувата коробочка. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

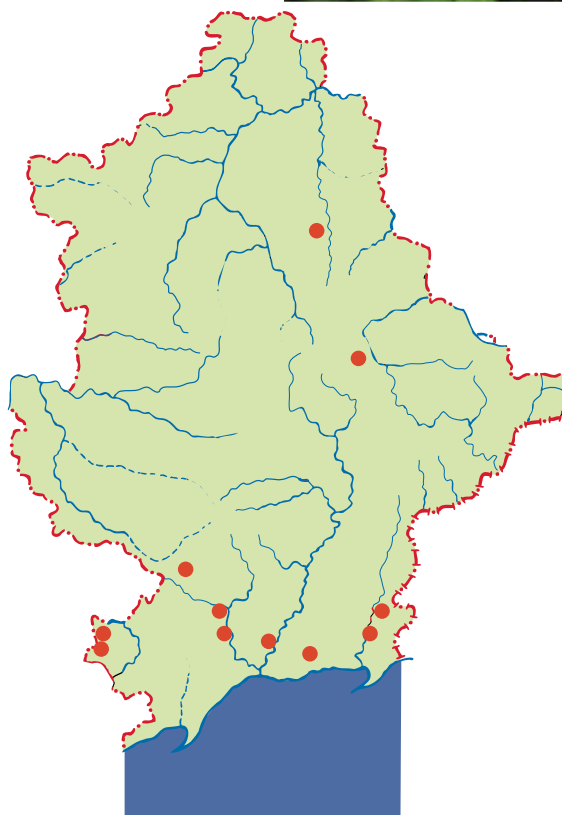
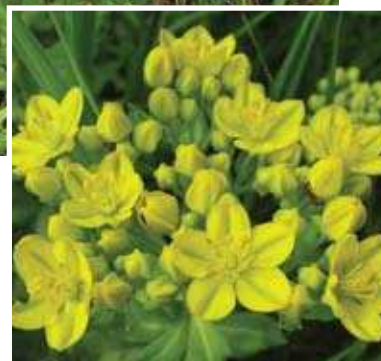
Господарське освоєння земель, розорювання степів, випасання худоби, сінокошіння, рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кам'яні Могили», РЛП «Зуївський», НПП «Меотида», Зм «Артемівське садово-паркове насадження». Вирощують у ДБС НАН України з 1981 р.

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

СОЛОДУШКА ВЕЛИКОКВІТКОВА

Копеечник крупноцветный

Hedysarum grandiflorum Pall.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 200 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа; Зах. Сибір. В Україні: Лісостеп (схід), Степ (південь), часто.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові та крейдянні відслонення, степові угруповання.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Окремі локальні популяції численні, з повночленим нормальним віковим спектром і високою щільністю особин, але в більшості місцезнаходжень популяції нечисленні, деградовані.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий кореневищний багаторічник 20-40 см завв. Стебло дуже вкорочене. Листки в прикореневій розетці, складні, листочки (7-13 шт.) довгасті, довгастояйцеподібні, зверху зелені або світло-зелені, зісподу – сріблясті, з обох боків густо опушені, 20-35 мм завд.; перші листки часто з однією парою листочків. Прилистки півчаші, бурі, зрослі. Квітконоси трохи перевищують листки. Суцвіття – досить густі китиці. Квітки метеликові, 18-22 мм завд., світло-жовті. Чашечка коротша за віночок; зубці в кілька разів довші за трубку. Плід – впоперек зморшкуватий, шипуватий біб. Цв.: V – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

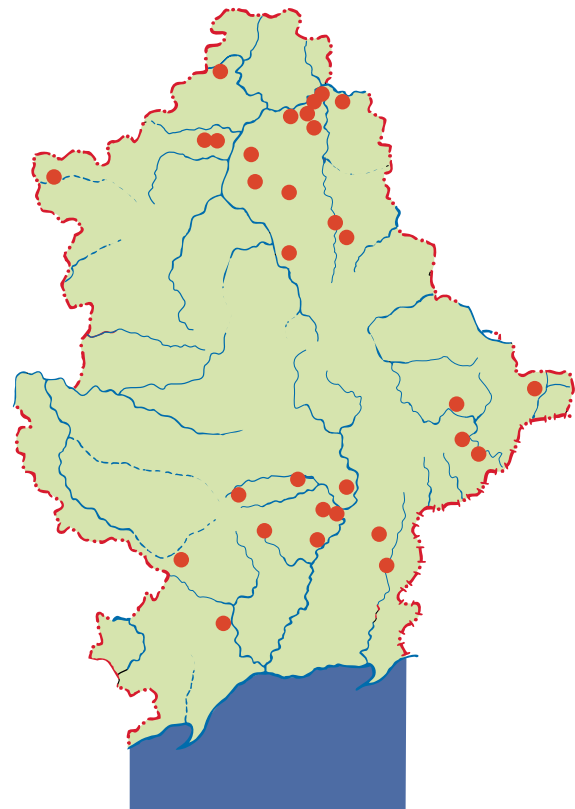
Видобування крейди, вапняків, надмірне випасання худоби, розорювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кальміуське», ПЗ «Крейдянафлора», НПП «Святі Гори», ППД «Новокатеринівське відслонення», РЛП «Краматорський», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Пристенське», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Ковила біля с. Григорівка», ППм «Мар'їна гора», ППм «Чердакли», ЗУ «Ліс на граніті», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Василівка». Вирощують у ДБС НАН України з 1979 р.

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

СОНЦЕЦВІТ КРЕЙДОЛЮБНИЙ**Солнцецвет мелолубивый***Helianthemum cretophilum* Klokov et Dobrocz.

Родина Чистові – Ладанниковые – Cistaceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – 11 видів, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: ендемік басейну р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні та вапнякові відслонення, узлісся, степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙТопопопуляції налічують до декількох млн. особин, їх екологічна щільність складає 18-50 особин на 1 м²; віковий спектр нормального типу.**БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Напівкущик 5-15 (25) см завв. Корінь довгий, дерев'янистий. Безплідні пагони несуть на верхівці розетку листків. Квітконосні пагони лежачі або підведені, білуватоповстисті, опушені зірчастими та простими відхиленими волосками. Листки супротивні, черешкові, без прилистків, від довгастих до яйцеподібнотрикутних; зісподу білуватоповстисті, вздовж середньої жилки та по краях опушені довгими відхиленими волосками, зверху зелені, негусто притиснутоволосисті. Суцвіття китицеподібне, з 3-9 квіток. Квітки правильні, з подвійною оцвітиною, п'ятичленні; квітконіжки опушені, до цвітіння пониклі, пізніше – відхилені. Віночок 8-12 мм у діам., пелюстки золотисто-темно-жовті. Плід – опушена на верхівці та по краях стулок, еліпсоїдальна коробочка. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

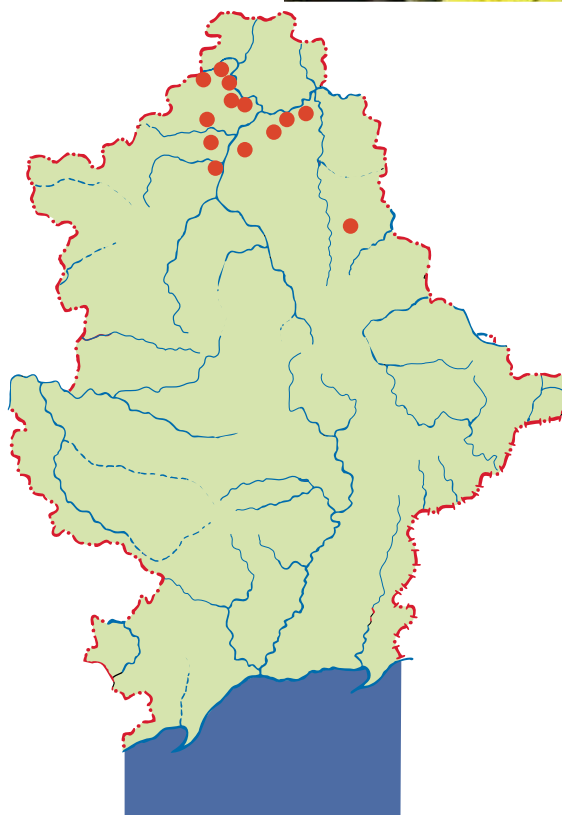
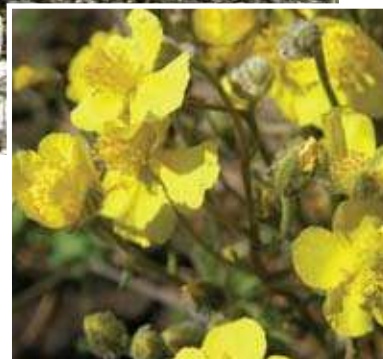
Вузька еколого-ценотична амплітуда, ареальна рідкісність виду, видобування крейди, рекреація, заліснення крейдяних схилів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський». Вирощують у ДБС НАН України з 1980 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

СОНЦЕЦВІТ ЗВИЧАЙНИЙ

Солнцецвет монетолистный

Helianthemum nummularium (L.) Mill.

Родина Чистові – Ладанниковые – Cistaceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – 11 видів, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія.
В Україні: Прикарпаття, Поділля, басейни р. Дністер та р. Сіверський Донець, гирло р. Дунай, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні та вапнякові відслонення, степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції звичайно численні, нормальні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 12-30 (50) см завв. Корінь товстий. Стебла численні, підведені у верхній частині, притиснутопаутинисті, однорічні пагони розлогі. Листки з прилистками, супротивні, короткочерешкові, шкірясті, довгастоеліптичні, зверху зелені, вкриті рідкими притиснутими волосками, зісподу білоповстисті, густо вкриті короткими зірчастими та довгими галузистими (по жилках і по краю) волосками. Квітки у напівзонтикоподібних суцвіттях, правильні, з подвійною оцвітиною, п'ятичленні. Віночок 14-35 мм у діам., пелюстки золотисто-жовті. Плід – повністю опушена коробочка. Цв.: V – VII. Пл.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природна рідкісність виду, видобування крейди, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський». Вирощують в ДБС НАН України з 1980 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ГЕЛИОТРОП ПРОМІЖНИЙ**Гелиотроп промежуточный***Heliotropium intermedium* Andrz.

Родина Огірочникові (Шорстколисті) – Бурачниковые – Boraginaceae

Рід налічує понад 220 видів, в Україні – 5 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. Азія. В Україні: Поділля (південь), Степ (південь), Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Південні суходольні та прирічкові піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-20 см завв. Стебла галузисті, розсіяно короткоопушені. Листки 1,0-2,5 см завд., видовжені, вузькі, до основи клиноподібно звужені, на верхівці коротко загострені, черешки густо опушені. Суцвіття – верхівковий, дуже закручений, густий завиток 1-2 (4) см. завд.; вісь суцвіття густо опушена відлеглими волосками. Квітки правильні, не запашні. Чашечка зрослолистова, волохата, трохи шерстиста, майже до основи розділена, частки вузьколінійні, близько 2,5 мм завд. та 0,6-0,7 мм завш.; при плодах частки розходяться мало. Віночок зрослопелюстковий, біля 4 мм у діам., синій або фіолетовий (рідко білий), трубка зовні трохи волосиста. Плід розпадний, горішки близько 2 мм завд., голі або трохи волосисті, зморшкувато-горбочкуваті. Цв.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

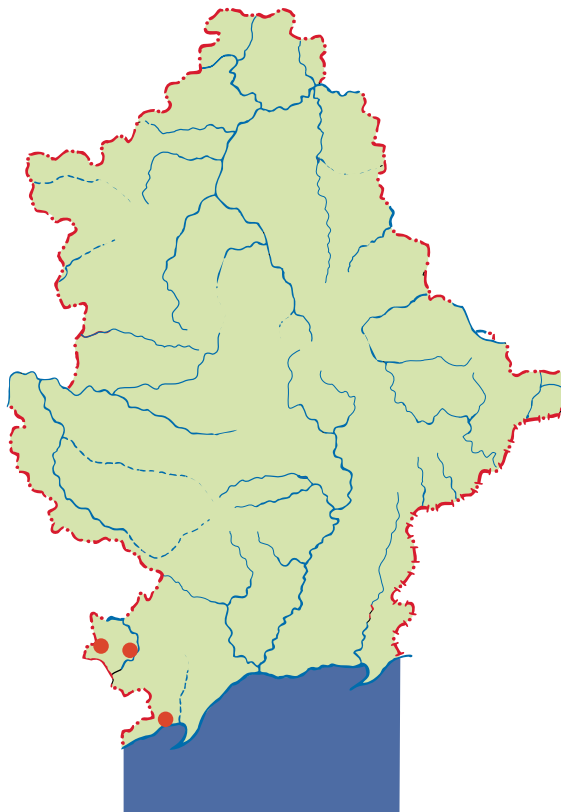
Вузька екологічна ніша, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: НПП «Меотида».

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ГЕЛИОТРОП ЗАПАШНИЙ

Гелиотроп душистий

Heliotropium suaveolens M. Bieb.

Родина Огірочникові (Шорстколисті) – Бурачниковые – Boraginaceae

Рід налічує понад 220 видів, в Україні – 5 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Півд. Європа (схід); Зах. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп, Степ, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піски та кам'янисті схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Дуже нечисленні популяції.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-20 (60) см завв. Стебла прямостоячі, галузисті, розсіяно коротко опушені. Листки яйцеподібні або еліптичні, при основі більш-менш округлі, верхівки тупі; черешки густо опушені. Суцвіття – верхівковий, дуже закручений, густий завиток; вісь суцвіття густо опушена відлеглими волосками. Квітки правильні, дуже запашні. Чашечка зрослолисткова, майже до основи розділена, волохата, трохи шерстиста; при плодах частки розходяться мало. Віночок зрослопелюстковий, 6-7 мм у діам., білий, частки відгину майже дорівнюють трубочці, трубка зовні трохи волосиста. Плід розпадний, горішки голі або трохи волосисті, зморшкувато-горбочкуваті. Цв.: IV – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, надмірне випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Меотида», РЛП «Донецький кряж» (ППм «Балка Журавлева»).

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ПЛАВУШНИК БОЛОТНИЙ**Турча болотная***Hottonia palustris* L.

Родина Мирсинові – Мирсиновые – Myrsinaceae

Рід налічує 2 види, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Зах. Азія. В Україні: Полісся (звичайно), Карпати, Лісостеп (спорадично), Закарпаття (рідко), Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Стоячі води та води, що повільно течуть, болота, мілководні водойми. При спаді води може вести наземний спосіб життя.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не вивчений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий водний багаторічник, нерідко зимовозелений. Кореневище повзуче. Листки мутовчасті, яскраво-зелені, 8-20 см завд., гребінчасто-пірчасторозсічені на лінійні частки. Квітконоси до плодоносіння подовжуються до 15-45 см над поверхнею води. Квітки у мутовках по 3-6 шт., зібрані у китицю на верхівці квітконоса. Чашечка глибоко п'ятироздільна, частки лінійні, до 1 мм завш., залозистоопушена, залишається при плодах. Віночок зрослопелюстковий, колесоподібний, 1,5-2,0 см діам., білий, рожевий або лілуватий з жовтим зівом, лопаті відгину тупі. Тичинкові нитки біля 1 мм завд. Плід – куляста або яйцеподібна коробочка, відкривається п'ятьма поздовжніми стулками (щілинами). Цв.: V – VIII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

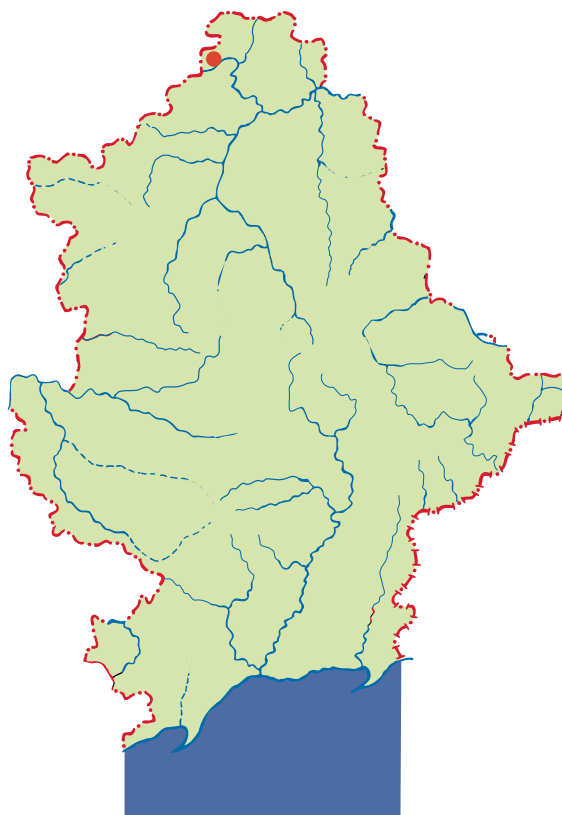
Природно-історична рідкісність, обміління, заростання, забруднення водойм, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Підпісочне», Зм «Чорнецьке».

Г.В. Бойко

Фото: гербарій

ЗВІРОБИЙ ЧОТИРИКРИЛИЙ

Зверобой четырехкрылый

Hypericum tetrapterum Fr. (*H. acutum* Moench., *H. quadrangulum* L.)

Родина Звіробійні - Зверобойные - Hypericaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні - 11 видів, в Донецькій області - 4 види.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр, Півд. Європа; Зах. Сибір. В Україні: Карпати, Закарпаття, Прикарпаття, Полісся, Лісостеп, Донецький Лісостеп, Степ (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Лісові галявини, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-70 см завв. Кореневище буре, горизонтальне. Стебло пряmostояче, порожнисте, вгорі розгалужене, червоно-буре, чотиригранне. Листки сидячі, яйцеподібноеліптичні або еліптичні, 0,5-3,5 см завд. та 0,3-1,5 см завш., тупі, з рідкими крапковими залозками, по краях з чорними крапками. Загальне суцвіття волотеподібне. Приквітки еліптичні, близько 3 мм завд., тупі. Квітки правильні, двостатеві. Чашолистки еліптичні, 4,5-5,0 мм завд. та 1,5-3,0 мм завш., тупі, по краях гладкі, з рідкими чорними крапками. Пелюстки золотаво-жовті, з повздовжніми чорними рисками і крапками, 10-12 мм завд. та 4-5 мм завш. Плід - яйцеподібна коробочка, близько 0,5 мм завд. і 3 мм завш., дорівнює чашечці. Насінини циліндричні, коричневі, 0,5 мм завд. Цв.: VI - VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

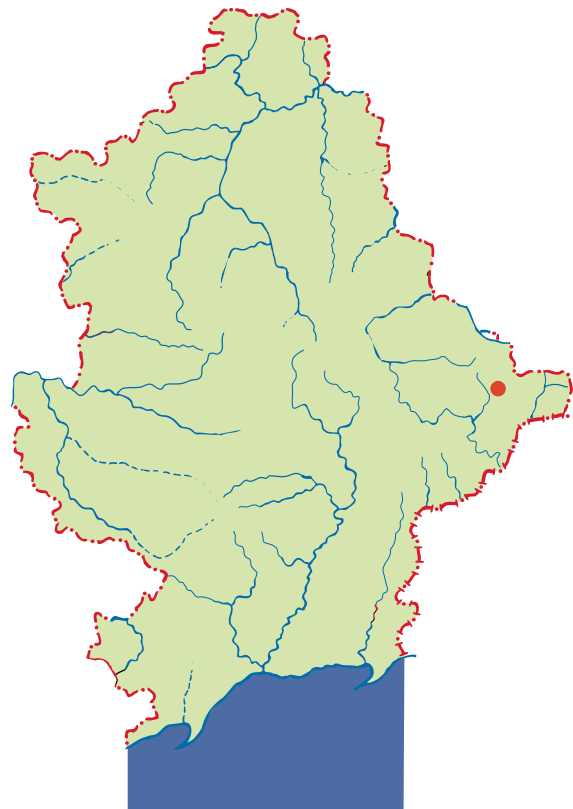
Випасання худоби, сінокосіння.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ГІСОП КРЕЙДЯНИЙ**Иссоп меловой**

Hyssopus cretaceus Dubjan. (*H. officinalis* L. subsp. *montanus* auct. non (Jord. & Fourr.) Briq.)

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе – Lamiaceae

Рід налічує понад 15 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (донецько-донський ендемік).
В Україні: басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відкриті крейдиані схили, переважно з пухким субстратом.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

У ПЗ «Крейдяна флора» численна повноцвітна популяція; частіше локальні популяції нечисленні, деградовані, часто з двовершинним віковим спектром.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 20-50 см завв. Стебло круглясте, жорсткуватощершаве від густого опушення з притиснутих униз коротких волосків. Листки сидячі, вузьколінійні, плоскі, сірувато-зеленуваті, шершаві від негустого опушення з жорсткуватих коротких волосків, края незагорнуті, жилки малопомітні. Загальне суцвіття колосоподібне, однобічне, стиснуте, Квітки у несправжніх мутовках по 3-6 шт. Чашечка зрослолистова, зубці тупуваті, втрое коротші за трубку. Віночок зрослопелюстковий, двогубий, синій, рідко білий, зовні волосистий; середня частка нижньої губи широковиїмчаста, з країв дрібнозазублена, бокові лопаті яйцеподібні. Плід – чотиригорішок; горішки з пучком волосків на верхівці. Цв.: V – VIII. Пл.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

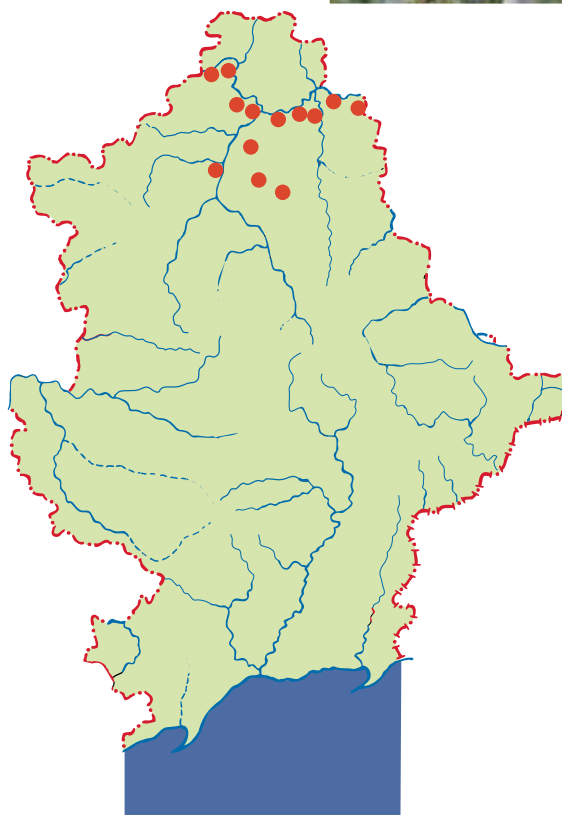
Випасання худоби, видобування крейди, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», ППм «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1978 р.

Д.Я. Зацепіна, Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ОМАН КАСПІЙСЬКИЙ

Девясил каспійський

Inula caspica Blum ex Ledeb.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 110 видів, в Україні – 11(13) видів,
в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: узбережжя
Азовського моря, Крим (Керченський півострів).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі засолені луки, прибережні зарості.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, знаходяться під загрозою
зникнення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 30-50 (65) см завв. Опушений у верхній частині стебла, по квітконосах та листочках обгортки; волоски довгі, при основі потовщені або сидять на горбках. Стебла поодинокі або їх декілька. Листки цілокраї, довгозагострені. Нижні – ланцетні, вузькодовгасті, 7-17 см завд., при основі – звужені. Інші листки до 10 см завд., сидячі, злегка серцеподібно напівстеблообгортні, лінійноланцетні або лінійні. Загальне суцвіття щиткоподібне. Кошики поодинокі до численних, 2-3,5 см діам. Внутрішні листочки обгортки по краю з короткими, жорсткими, відстовбурченими війками. Квітки усі жовті. Крайові – язичкові, лише на третину більші за обгортку, серединні – воронкоподібнотрубчасті, довші за чубчики. Зав'язь опушена. Плоди – бурі, ребристі, лінійнодовгасті сім'янки 1,2-1,5 мм завд., опушені білими, довгими, спрямованими вверх волосками. Чубчик з 20-25 прямих щетинок. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Вузька екологічна ніша, рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Меотида».

Г.В. Бойко

Фото: О.М. Шевчук

ОМАН ВИСОКИЙ**Девясил високий***Inula helenium* L.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 110 видів, в Україні – 11(13) видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Зах. Азія. В Україні: розсіяно майже по всій території.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся, чагарники, луки, лісові луки, береги річок, тальвеги байраків, вогкі місця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Більшість локальних популяцій нечисленні, з тенденцією до скорочення.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 60-250 см завв. Стебла міцні, товсті, до 1,2 см діам. Корінь м'ясистий. Листки у великій кількості, чергові, еліптичні, шорсткуваті. Нижні – 10-50 см завд., черешкові, верхні – дрібніші, ланцетні або яйцеподібноланцетні, сидячі, при основі серцеподібні та напівстеблообгортні. Загальне суцвіття китицеподібне або щиткоподібне. Кошики численні, до 6-8 см діам. Зовнішні листочки обгортки яйцеподібні, сіроповстисті; внутрішні – догори розширені, тупі. Крайові квітки язичкові, жіночі; серединні – воронкоподібнотрубчасті, двостатеві. Всі квітки плідні, жовті. Плоди – бурі, чотиригранні сім'янки з чубчиком з довгих (7-9 мм) білих волосків. Цв.: VI – IX. Пл.: VIII – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

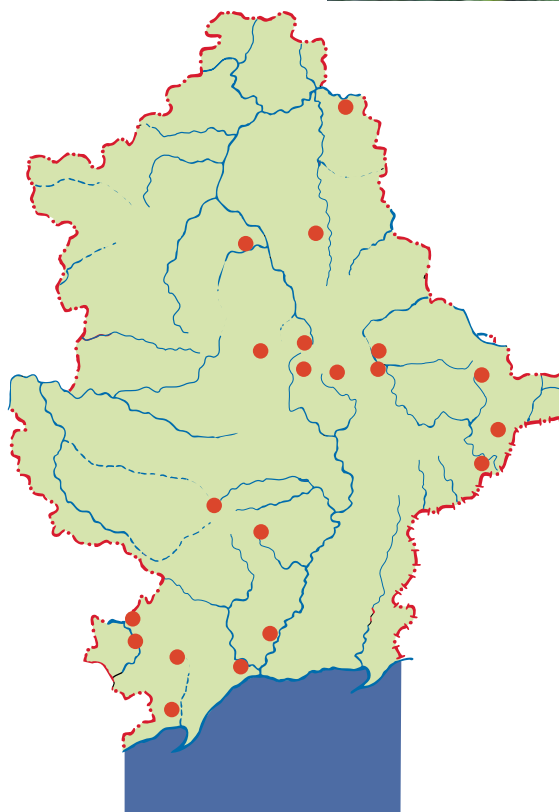
Розорювання луків, випасання худоби, сінокосіння, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ДБС НАН України (природна популяція), ПЗ «Кам'яні Могили», ЗЗ «Великоанадольський», РЛП «Зуївський», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Донецький кряж», Зм «Азовська дача», Зм «Балка Водяна», Зм «Артемівське садово-паркове насадження»; ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують у ДБС НАН України з 1976 р.

Г.В. Бойко

Фото: Г.В. Бойко

АГАЛИК-ТРАВА ГІРСЬКА

Букашник горный

Jasione montana L.

Родина Дзвоникові - Колокольчиковые -
Campanulaceae

Рід налічує понад 20 видів, в Україні - 1 вид, в
Донецькій області - 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа. В Україні: Полісся, Лісостеп, Степ,
дуже рідко.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піщані місця, світлі соснові ліси, сухі луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 5-100 см завв. Стебла (звичайно
декілька) прості або розгалужені, густо вкриті
листочками і м'яко шорсткоопушені. Нижні лист-
ки довгастоклиноподібні, виїмчасті; верхні -
лінійнодовгасті. Квітки зібрані в щільні, кулясті
верхівкові суцвіття, які при основі оточені обгорткою
з дрібних яйцеподібних листків. Частки чашечки
лінійні, вдвічі коротші за віночок. Віночок зрослопе-
люстковий, блакитний; стовпчик виступає з віночка.
Плід - яйцеподібна коробочка, розкривається дво-
ма короткими стулками на верхівці. Насінини
яйцеподібні або еліпсоїдальні, 0,5-0,7 мм завд. Цв.:
VI - VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

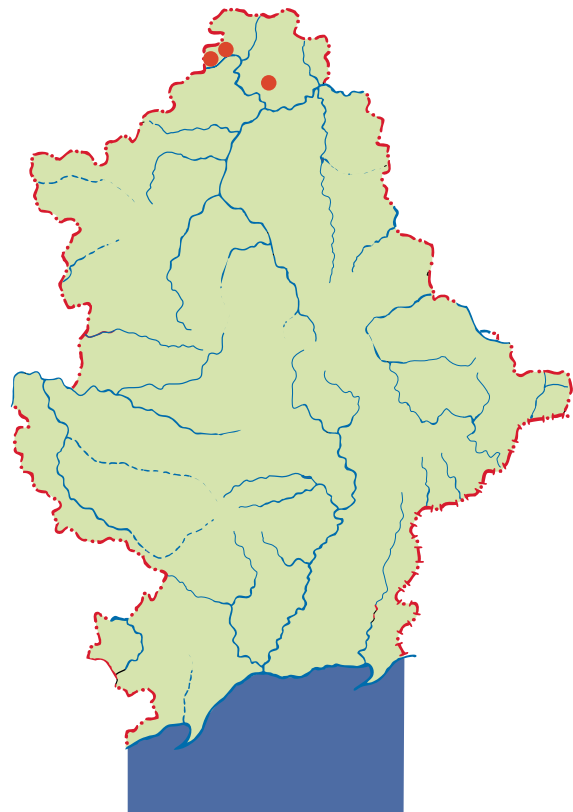
Природно-історична рідкісність, господарсь-
ке освоєння пісків, рекреація, випасання худо-
би, забудівля територій, збирання населенням
(декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ЮРИНЕЯ ВОЛОШКОПОДІБНА**Наголоватка васильковидная***Jurinea centauroides* Klokov

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує понад 250 видів, в Україні – 20 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Півд. Європа. В Україні: Лівобережний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Виходи третинних пісків.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-60 см завв. Стебла (2-5 шт.) прямостоячі, більш-менш розгалужені. Нижні листки черешкові, пірчато- або двічіпірчаторозсічені, з 5-12 парами вузьких часток, краї яких вузько загорнуті на спідній бік; зісподу білоповстистопаутинисті, зверху темно-зелені, шорсткі від дрібних щетинок. Середні стеблові листки сидячі, з короткими вушками, верхні – дрібні, вузьколінійні. Кошики (до 10 шт.) на кінцях гілок, разом з квітками 15-17 мм завд., обгортки напівкулясті, з кльочкуватим паутинистим опушенням. Листочки обгортки лінійні, гострокінцеві, зовнішні та середні відхилені і дуговидно загнуті вгору. Квітки рожево-пурпурові, всі трубчасті, двостатеві. Плоди – клиноподібні, гладенькі, бурі сім'янки; чубчик сірувато-білий, не відпадає. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

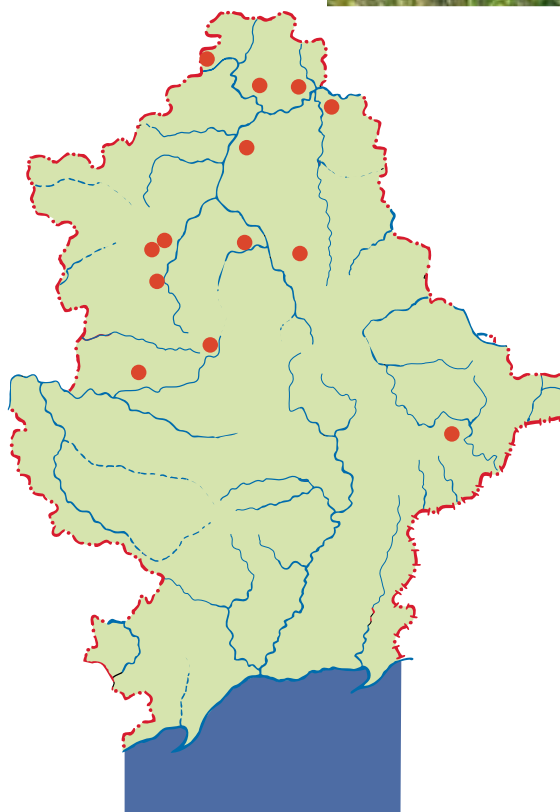
Природно-історична рідкісність, надмірне випасання худоби, степові пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський», РЛП «Клебан-Бик»; ЗУ «Кучерів Яр». Вирощують в ДБС НАН України з 1985 р.

Г.С. Назаренко

Фото: Г.С. Назаренко

ЮРИНЕЯ ВОЛОШКОВА

Наголоватка васильковая

Jurinea cyanoides (L.) Rechb. (*J. charcoviensis* Klokov)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує понад 250 видів, в Україні – 20 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лівобережний Лісостеп, Степ (північ).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Прирічкові піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції повночленні, з лівостороннім віковим спектром, максимум припадає на віргінільні особини. Середня щільність популяцій – близько 15 особин на м².

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-70 см завв. Стебла (1-3 шт.) прямостоячі, вгорі розгалужені. Нижні листки черешкові, цілісні або пірчаторозсічені на довгасті частки, зісподу білоповстистопаутинисті, зверху майже гладенькі, шкірясті; края листових пластинок невиразнохвилясті та ледве загорнуті на спідній бік. Стеблові листки без вушок або з малопомітними вушками, більш-менш розсічені; верхні – дрібні, лінійні. Кошики (2-7 шт.) на кінцях стебла та гілок. Обгортки напівкулясті, помітно паутинисті, зеленуваті; листочки обгортки лінійні, тонко загострені, зовнішні та середні – перегнуті назад і вниз. Квітки рожево-пурпурові, всі трубчасті, двостатеві. Плоди – клиноподібні, гладенькі, світло-бурі сім'янки; чубчик білий, блискучий, не відпадає. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

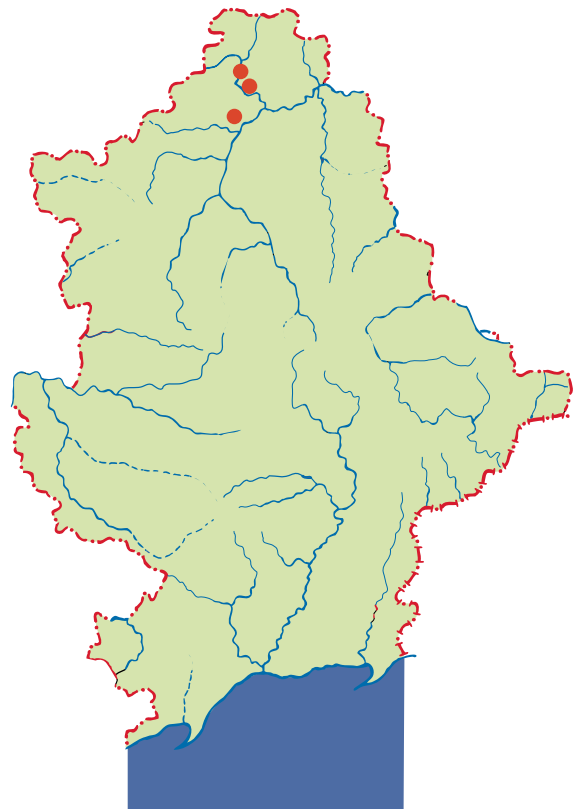
Ареальна рідкісність виду, розорювання степових ділянок, випасання худоби, сінокосіння, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Вирощують у ДБС НАН України з 2008 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ЮРИНЕЯ ТАЛІЄВА**Наголоватка Талиєва***Jurinea talievii* Klokov

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує понад 250 видів, в Україні – 20 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Лівобережний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-95 см завв. Стебла поодинокі, на всьому протязі білуваті від повстистопавутинистого опушення, звичайно розгалужені. Листки пірчаторозсічені, повстистопавутинисті, зісподу білуваті, зверху сіруваті або зеленуваті; края листових пластинок хвилясті, дуже загорнуті на спідній бік. Стеблові листки сидячі, розширені при основі, збігають на стебло, утворюючи коротенькі вузькі крила. Кошики звичайно по 2-8 шт. на стеблі. Обгортки напівкулясті, білуваті від густого повстистого опушення; листочки загострені, притиснуті, зовнішні та середні – з відігнутою назовні верхівкою. Квітки пурпурові або рожеві, всі трубчасті, двостатеві. Плоди – чотиригранні, дрібногорбочкуваті сім'янки, темно-бурі зі світлішими ребрами; чубчик легко відпадає. Цв.: V – VI. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

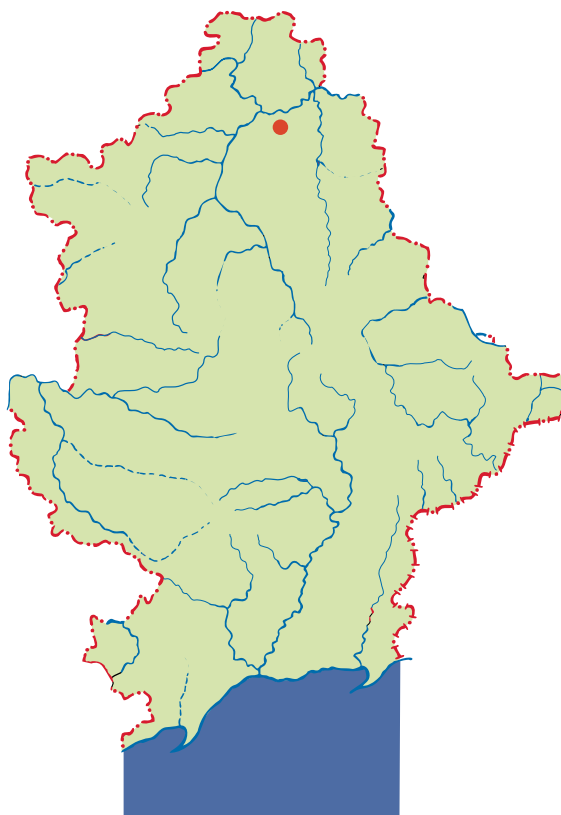
Ареальна рідкісність виду, випасання худоби, сінокосіння, пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

Г.С. Назаренко

Фото: гербарій

БІЛОЛОЗНИК СТЕПОВИЙ

Крашенинниковия терескеновая

Krascheninnikovia ceratoides (L.) Gueldenst. (*Axyris ceratoides* L., *Ceratoides latens* (J.F. Gmel.) Reveal & N. Holmgren, *C. papposa* Botsch. et Ikonn., *Eurotia ceratoides* (L.) S.A. Mey).

Родина Лободові - Маревые - Chenopodiaceae

Рід налічує близько 10 видів, в Україні - 1 вид, в Донецькій області - 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд. Європа; Кавказ; Зах., Сх. Сибір; Сер., Зах., Центр., Сх., Азія. В Україні: Закарпаття (рідко), Донецький Лісостеп, Степ (розсіяно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні виходи, кам'янисті степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, часто представлені лише кількома особинами, нерідко неповночленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущ 30-150 см завв., молоді пагони густо вкриті зірчастими волосками. Листки чергові, від яйцеподібноланцетних до лінійноланцетних, звужені до основи, цілокраї, по краях злегка загорнуті, короткочерешкові. Квітки одностатеві. Суцвіття на кінцях гілок, короткі, щільні, колосоподібні; знизу розташовані жіночі квітки, вгорі - чоловічі. Оцвітина тичинкових квіток проста, зірчатоопущена, листочки (4 шт.) округлояйцеподібні; маточкові квітки без оцвітини, заключені у два зрослі приквітки, що розрастаються при плодах. Плід - горішкоподібний, оберненояйцеподібний, до 3 мм завд., вкритий притиснутими простими і розсіяними зірчастими волосками. Цв.: VI - IX. Пл.: IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

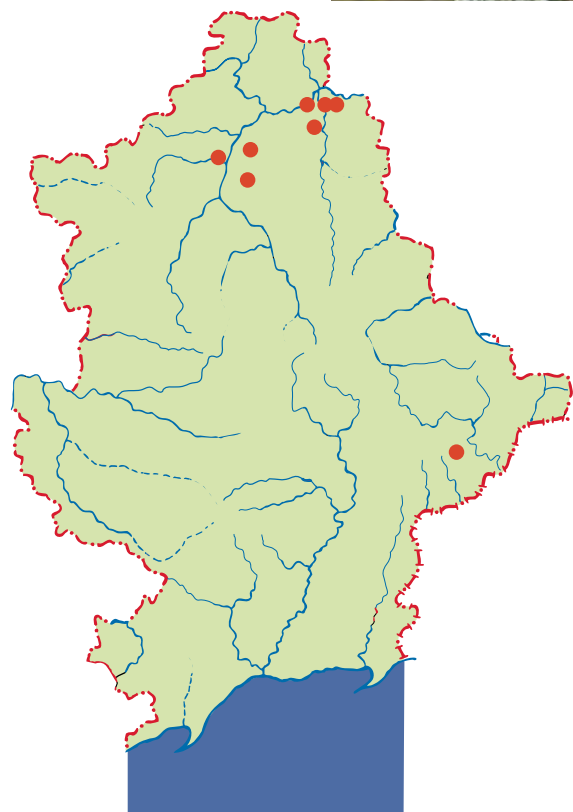
Природно-історична рідкісність, випасання худоби, пожежі, видобування крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», РЛП «Краматорський», Зм «Пристенське», ППм «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М.Остапко

ЛАЗУРНИК ТРИЛОПАТЕВИЙ**Лазурник трехлопастный***Laser trilobum* (L.) Borkh.Родина Селерові (Зонтичні) – Сельдерейные –
AriaceaeРід налічує 3 види, в Україні – 1 вид, в Донецькій
області – 1 вид.**СТАТУС**

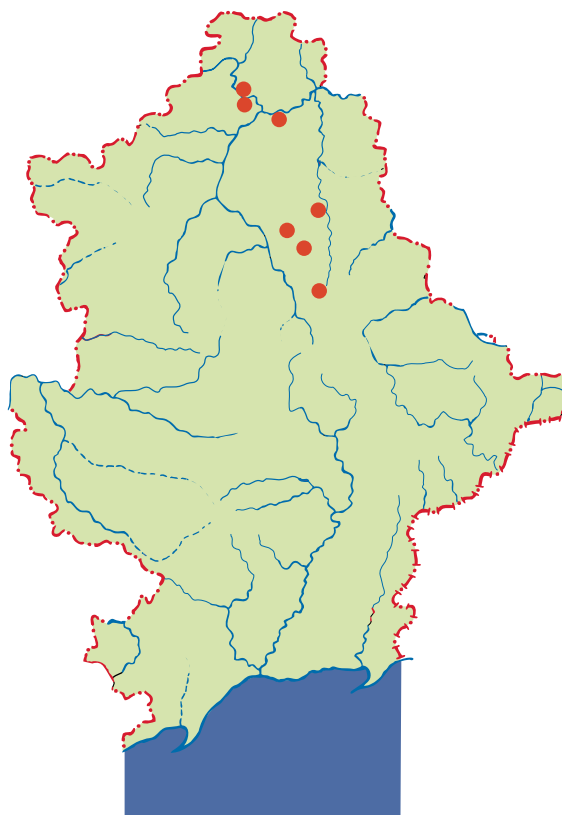
Рідкісний.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Півн., Атл., Центр., Півд. Європа; Зах. Азія.
В Україні: Закарпаття, Лісостеп (Поділля, Донецький
Лісостеп), Степ – зрідка, Гірський Крим (часто).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**Ліси, лісові галявини, чагарники, кам'янисті схили,
узлісся.**СТАН ПОПУЛЯЦІЙ**Локальні популяції дуже нечисленні, їх структуру не
досліджено.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**Трав'янистий багаторічник 60-180 см завв. Стебло пря-
мостояче, товсте, кулясте, сизувате, голе, гладеньке,
вгорі галузисте. Верхні листки великі, 25-35 см завд.
і завш., широкотрикутні, зісподу – блакитнувато-
сизі, сидячі на широкоздутих піхвах. Нижні лист-
ки черешкові, двічі- тричіпірчасторозсічені, част-
ки округлі, цілісні, трилопатеві або надрізані,
тупозубчасті; кінцеві частки 5-7 см завд., цілісні,
майже округлі, тупуватовеликозубчасті. Суцвіття –
складні зонтики 12-25 см діам., промені різної довжини
(6-11 см завд.), 12-25 шт.; обгортки немає, листочки об-
горточек дрібні, ланцетні. Квітки правильні, оцвітина
подвійна. Зубці чашечки коротенькі, трикутні; пел-
юстки (5 шт.) білі або червонуваті. Плід – еліптичні
вислоплідник, 7-8 мм завд. і 4 мм завш., розпадається
на два гладкі мерикарпія. Цв.: VI – VII.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Вирубування лісів, надмірне випасання худоби,
заготівля населенням (лікарські властивості).**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: гербарій

ЧИНА ЧОРНА

Чина чёрная

Lathyrus niger (L.) Bernh.

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує близько 170 видів, в Україні – 28 видів, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр., Півд., Сх. (південь) Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: лісова зона, Лісостеп, Крим (звичайно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліса, узлісся, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник до 100 см завв. Кореневище коротке, дерев'янисте. Стебла прямостоячі, розгалужені, у верхній частині густо улиснені. Прилистки лінійноланцетні, 5-10 см завд. Листки складні, 6-12 см завд., з 4-10 листочків; загальна вісь листка гранчаста, закінчується вістрячком; листочки овальні, 2-4 см завд., зісподу блакитнувато-зелені, з вістрячком на верхівці. Суцвіття – китиці з 4-8 квіток; квітконоси до 10 см завд. Віночок метеликовий, 10-12 мм завд., лілово-фіолетовий. Плоди – лінійні, чорнуваті, на верхівці загострені боби 4-6 см завд. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

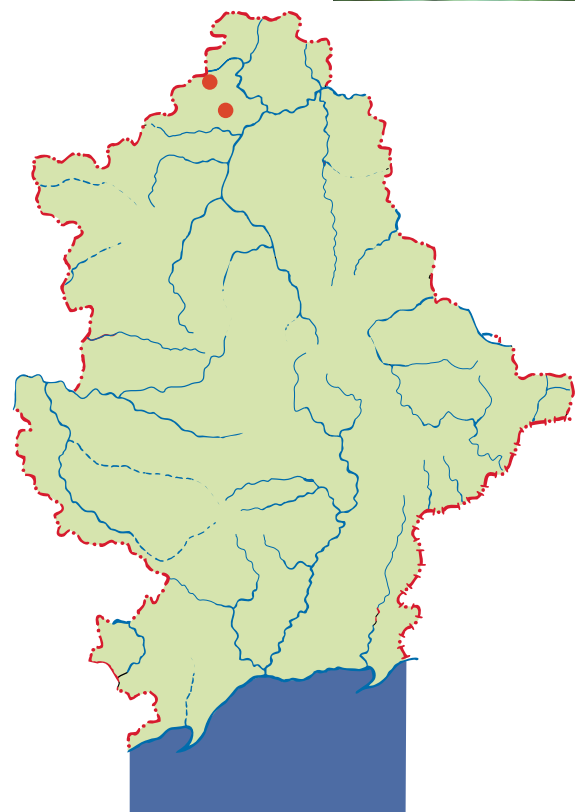
Порушення місць зростання, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППД «Ма-яцька дача».

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

ЛЮБОЧКИ ДУНАЙСЬКІ**Кульбаба дунайская***Leontodon danubialis* Jacq.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 45 видів, в Україні – 10 (12) видів, у Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа. В Україні: Карпати (звичайно), Полісся (спорадично), Лісостеп (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Лісові галявини.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Відома популяція нечисленна.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий голий багаторічник 15-60 см завв. Кореневище коротке, ніби обрубане. Стебла в кількості до чотирьох, висхідні до майже прямостоячих, більш-менш порожнисті, з одним верхівковим кошиком, під яким помітно потовщені; безлисті або з одним листком угорі. Листки в прикореневій розетці від довгастоберненояйцеподібних до вузьколанцетних, 2,5-23,0 см завд., з широколанцетними або трикутними зубцями й лопатями, до основи поступово звужені. Листочки обгортки лінійноланцетні, темно-зелені, з країв дрібновійчасті, на верхівці торочкувато-війчасті. Квітки всі язичкові, 18-25 мм завд., яскраво-жовті (кінчики зубців темніші), в 1,5-2 рази перевищують обгортку. Плоди – тонковеретеноподібні, коричневі сім'янки до 7 мм завд., без виразного носика, чубчик 8-9 мм завд., сірий, дворядний, зовнішні щетинки коротші, зазублені, не пірчасті. Цв.: VI – VIII (IX).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Екоценотопна рідкісність, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Урочище Софіївське».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

КОРОЛИЦЯ ЗВИЧАЙНА

Нивяник обыкновенный

Leucanthemum vulgare Lam.

Родина Айстрові - Астровые - Asteraceae

Рід налічує 15-25 видів, в Україні - 4 (6) види, в Донецькій області - 1 вид.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа, Азія; занесений до Півн. Америки та Нової Зеландії. В Україні: по всій території до верхнього гірського поясу Криму, Карпат та півдня Степу (більш-менш звичайно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сухі та заплавні луки, узлісся, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Більшість локальних популяцій нечисленні, з тенденцією до скорочення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-25 (100) см завв., майже голий. Стебла прості або галузисті. Нижні стеблові листки 5-8 см завд., довгасті або оберненояйцеподібні, зубчасті, до основи звужені. Середні та верхні стеблові листки сидячі, нерівномірно зубчасті, почасти пірчастолопатові, нерідко цілокраї. Листки досить раптово звужені до гоструватої або тупуватої верхівки. Кошики поодинокі, 2,5-6,0 см діам., на довгих безлистих пагонах; кошики на бокових гілках менші за кошики на головній осі. Обгортка багаторядна. Листочки обгортки з буруватою плівчатою облямілкою. Крайові квітки язичкові, білі, язичок 1,5-2,5 см завд., 3-5 мм завш., серединні - трубчасті, жовті, численні. Плоди - сім'янки 2,5-3,0 мм завд., у крайових квіток з односторонньою коронкою до 0,5 мм завд. або без неї. Цв.: (V) VI - VIII (IX).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

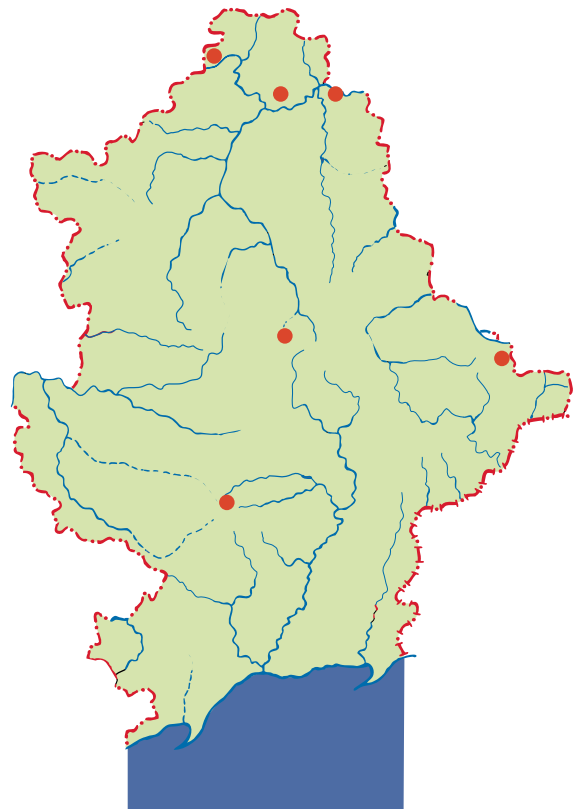
Випасання худоби, сінокосіння; збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Азовська дача», ППМ «Мар'їна гора», ЗУ «Маріупольська лісова дача» (занесений).

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

МУЛЯНКА ВОДЯНА**Лужниця водяная***Limosella aquatica* L.

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує 7 видів, в Україні і в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Сибір; Д. Схід; Сер., Центр., Сх. Азія, Півн.; Півд. Америка; Африка; Австралія. В Україні: басейни річок Дніпро (дуже часто), Дністер (зрідка), Сіверський Донець (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі місця, калюжі у лісі.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 3-8 (15) см завв., голий. Пагони тонкі, повзучі, вкорінюються. Листки (у прикореневій розетці і на кінцях пагонів) лінійноовдовжені або лінійнолопатчасті, м'ясисті, цілокраї, черешки довгі. Квітки поодинокі, у пазухах листків, квітконіжки довгі. Чашечка дзвоникувата, майже удвічі коротша за віночок, до середини п'ятинадрізана, частки яйцеподібнотрикутні, гострі, відігнуті. Віночок зрослопелюстковий, 2,0-3,5 см завд., колесоподібнодзвоникуватий, білий або рожевий, трубка зеленувата; частки відгіну видовженояйцеподібні, пригнуті, майже удвічі коротші за трубку. Плід – куляста коричнева коробочка. Насіннини бурі, ребристі. Цв.: V – IX. Пл.: VI – X (XI).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно рідкісний вид, вирубування ділянок лісу, меліорація, рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О. Г. Муленкова

Фото: Н.М. Решетнікова

ЛЬОНОК КРЕЙДЯНИЙ

Льянка меловая

Linaria cretacea Fisch. ex Spreng. (*L. cretica* Kuprian.)

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує понад 150 видів, в Україні – 15 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Вікова структура популяційних локусів характеризується лівостороннім спектром, що обумовлено переважанням вегетативного способу розмноження. Щільність ценопопуляції варіює більше (в середньому від 14,0 до 88,3 особин на 1 м²), ніж вікова структура.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий сизо-зелений багаторічник 10-35 см завв. Кореневища довгі, горизонтальні, тонкі. Стебла гладенькі, майже лежачі, висхідні або прямостоячі, розгалужені. Листки чергові, нижні – у мутовках, 8-12 мм завд. та 5-10 мм завш., сизі, яйцеподібні або іноді ланцетні, загострені, голі. Квітки зібрані на кінцях гілок у пухкі малоквіткові суцвіття. Чашечка зрослолисткова, п'ятироздільна. Віночок зрослопелюстковий, жовтий, двогубий, разом зі шпорцем 12-13 мм завд., без шпорця 7-8 мм завд.; зів закритий виступом нижньої губи. Плід – коробочка. Насінини видовжені, стиснуті, ниркоподібні, з дуже вузькою облямівкою. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

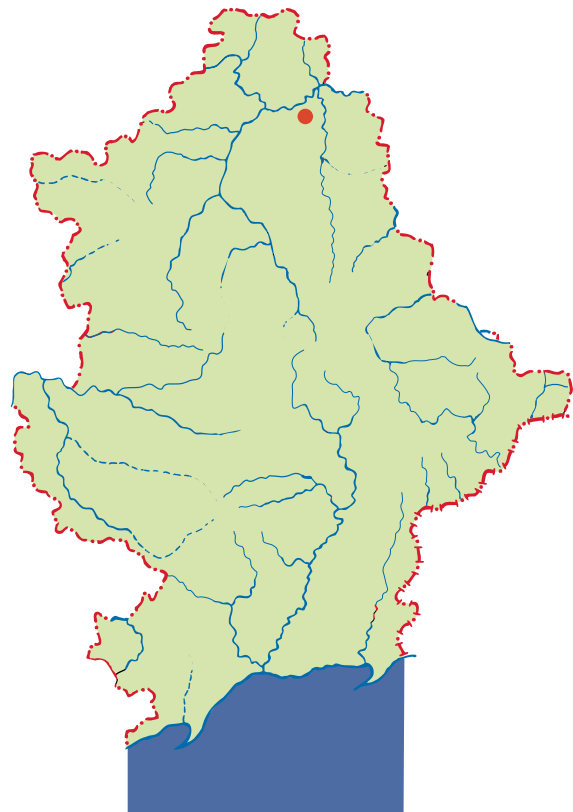
Природно-історична рідкісність; господарське освоєння територій, видобування крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: Зм «Крейдяна рослинність біля с. Кірове».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ЛЬОНОК ЧОРНОМОРСЬКИЙ**Льянка черноморская***Linaria euxina* Velen.

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує понад 150 видів, в Україні – 5 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Півд. Європа (південь); Зах. Азія. В Україні: узбережжя Чорного та Азовського морів (зрідка), Лісостеп і Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піски, вапняки, сланці.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, розріджені, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий зелений багаторічник 30-50 см завв. Стебла висхідні або такі, що підводяться, часто розгалужені майже від основи. Листки сидячі, лінійні, лінійнониткоподібні, 20-40 мм завд. та 2-3 мм завш. Суцвіття коротке, пухке, з 3-5 (8) квіток. Чашечка зрослолистова, п'ятироздільна. Віночок зрослопелюстковий, двогубий, світло-жовтий, 9-10 мм завд. без шпорця; шпорець трохи зігнутий, 5-6 мм завд.; зів закритий, нижня губа в зіві з жовтим опушенням. Плід – округла коробочка 4-5 мм діам. Насінини стиснуті, з дуже вузькою облямівкою Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

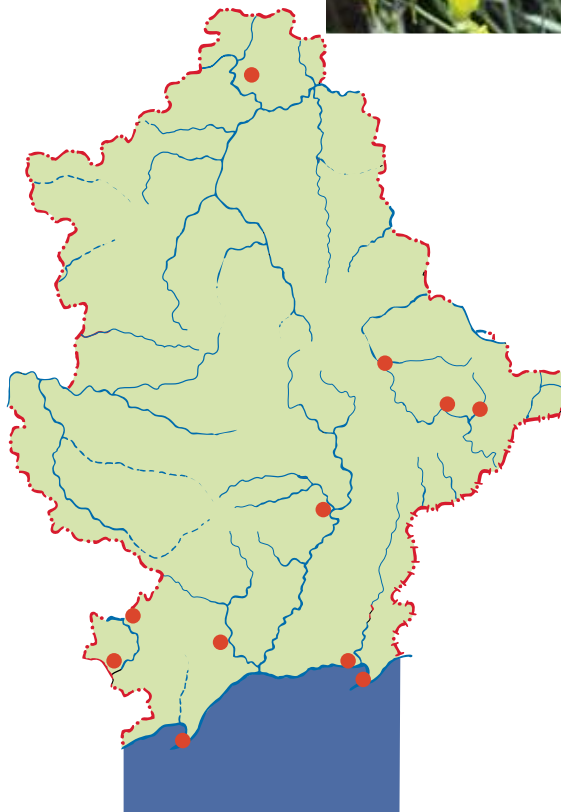
Природно-історична рідкісність, рекреація, кар'єрні розробки кам'янистих порід.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ЗЗ «Білосарайська коса», НПП «Меотида», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський», Зм «Кальчицький», ППм «Крива коса».

Т.В.Зубцова

Фото: Г.В. Бойко, В.М. Остапко

ЛЬОНОК ДОВГОШПОРКОВИЙ

Льянка крупнохвостая

Linaria macroura (M. Bieb.) M. Bieb.

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує понад 150 видів, в Україні – 15 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ. В Україні: Степ, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, схили, перелоги.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-30 см завв., голий або з розсіяними короткими волосками. Стебло пряме. Суцвіття – коротка, верхівкова, багатоквіткова китиця. Чашечка зрослолисткова, п'ятироздільна, залозистоволосиста. Віночок зрослопелюстковий, двогубий, жовтий, близько 18-22 мм завд., шпорець 12-16 мм завд.; трубка зовні вкрита рідкими залозистими волосками, зсередини – з жовтою або жовто-гарячою волосистою опуклістю, яка закриває зів віночка. Плід – коробочка. Насінини округлі, дископодібні, з широким перетинчастим краєм. Цв.: V – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, розорювання степів, надмірне випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кам'яні Могили».

Т.В. Зубцова

Фото: гербарій

ПЛАКУН МІШАНЦЕВИЙ**Дербенник гибридный***Lythrum hybridum* Klokov

Родина Плакунів – Дербенниковые – Lythraceae

Рід налічує близько 40 видів, в Україні – 9 (11) видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Північне Приазов'я.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Зволожені місця серед гранітних відслонень.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БЮМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 7-22 см завв., яскраво- або жовтувато-зелений. Стебла прямостоячі або висхідні, більш менш розгалужені; внизу циліндричні, вище чотиригранні, з двома гострими реберцями. Листки довгасті, 5-20 мм завд., до 6 мм завш., сидячі, з широкою основою, вгорі по краю трохи зазублені, верхівка відтягнуто загострена. Найнижчі листки (на час цвітіння майже не зберігаються) ширші, звужені до основи в дуже короткий черешок, тупі. Квітки пазушні, поодинокі, на малопомітних ніжках. Чашечка зрослолисткова, трубчатолійкоподібна, 3,0-4,5 (5) мм завд., зубці широкотрикутні, дуже дрібні, плівчасті, придатки трав'янисті, зелені, загострені, перевищують зубці вдвічі або втричі; при основі чашечки – два дрібних плівчастих приквітка. Пелюстки (прикріплені до верхнього края трубки чашечки) еліптичні, ясно-лилові, до 2 мм завд. Плід – довгаста коробочка; насінини чорнуваті. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Меотида».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ЛЕВКОЇ ЗАПАШНИЙ

Левкой пахучий

Matthiola fragrans Bunge

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує 55 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Степ (північний схід), Донецький Лісостеп (тільки у басейні р. Сіверський Донець, дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції у більшості місцезнаходжень нечисленні, розріджені, хоча й повночленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик літньо-зимовозелений 20-50 см завв., білуватого шерстистоповстистий. Стебла прості або галузисті. Листки ланцетні, виїмчасто-зубчасті або пірчастороздільні, по краю часто хвилясті. Квітковіжки коротші від чашечки або дорівнюють їй. Оцвітина подвійна, чашолистків та пелюстків по чотири. Чашолистки з мішечками при основі. Пелюстки 20-25 мм завд., 2,5-3,0 мм завш., брудно-рудувато-жовті або бурі; пластинка лінійна. Плоди – розкривні, прямостоячі, пухнаті стручки 8-11 см завд.; приймочка тонша за ширину стручка. Цв.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, видобування крейди, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський», ППм «Мар'їна гора».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

ПЕРЕСТРІЧ КРЕЙДЯНИЙ**Марьянник меловой**

Melampyrum cretaceum Czern. (*M. arvense* auct. non L., р.р.)

Родина Вовчкові – Заразиховые – Orobanchaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 10 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: басейни р. Сіверський Донець і р. Кринка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник, напівпаразит, до 30 см завв., сіруватий від короткого пухнастого опушення. Корені з гаусторіями, слабо розвинені. Стебло пряме, просте або розгалужене. Листки ланцетнолінійні, нижні і середні цілокраї або з віддаленими зубцями, верхні – при основі гребінчасто надрізані. Загальне суцвіття циліндричне, квітки розташовані поодиноці в пазухах приквітків. Приквітки жовтуваті, плоскі, по краю гребінчасті. Чашечка зрослолисткова, пухнаста, зубці не доходять (на 2-4 мм) до зівя віночка. Віночок зрослопелюстковий, двогубий, 20-22 мм завд., короткопухнастий, трубка білувато-жовта, шолом – жовтий, з ліловою плямою. Плід – коробочка до 6 мм завд., оберненояйцеподібна. Цв.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Видобування крейди, рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Пристинське», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ПЕРЕСТРІЧ ЛУЧНИЙ

Марьянник луговий

Melampyrum pratense L.

Родина Вовчкові – Заразиховые – Orobanchaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 10 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Зах., Центр., Сх. Європа; Зах., Сибір. В Україні: Полісся, Лісостеп, Лівобережний Степ, зрідка (по р. Сіверський Донець та його притоках).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Мішані ліси, узлісся, галявини, серед чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні, часто представлені лише кількома особинами.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник, напівпаразит, голий або на верхівці негусто вкритий короткими, жорсткуватими, донизу загнутими волосками. Корені з гаусторіями, слабо розвинені. Стебло прямостояче. Листки ланцетнолінійні, загострені, 4-9 см завд. та 1,5-8,0 мм завш., цілокраї, майже сидячі. Загальне суцвіття пухке, китицеподібне. Квітки розташовані поодиноці в пазухах приквітків. Приквітки зелені, ланцетні, з 1-2 шилоподібними зубцями. Чашечка гола, короткодзвоникувата, дорівнює чверті довжини віночка. Віночок зрослопелюстковий, двогубий, блідо-жовтий або майже білий, 11-16 мм завд.; верхня губа у вигляді шолому, на нижній – яскрава жовта опуклість (зів закритий). Плід – сплюснута, яйцеподібна коробочка. Цв.: V – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

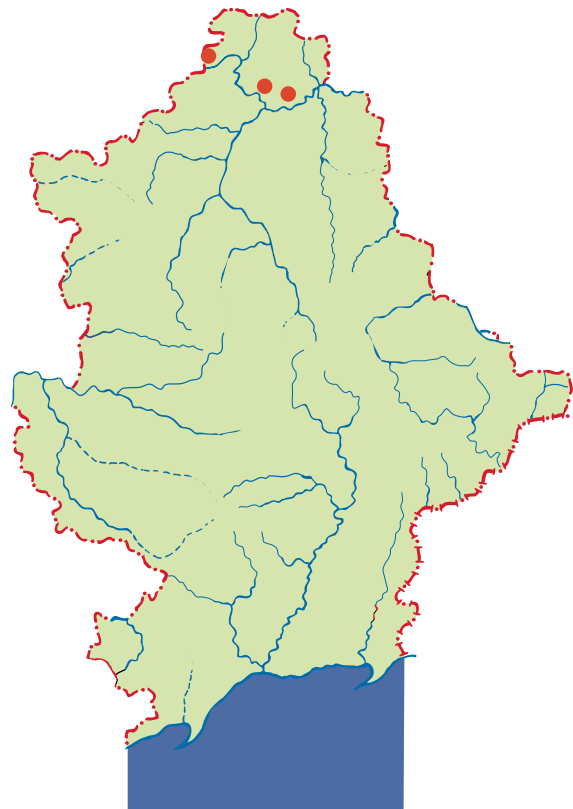
Вирубування лісів, пожежі, рекреація, сінокосіння, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.М. Остапко, О.В. Зибенко, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ПЕРЕЛІСКА БАГАТОРІЧНА**Перелеска многолетня***Mercurialis perennis* L.

Родина Молочайні – Молочайные – Euphorbiaceae

Рід налічує 8-11 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа. В Україні: по всій території, за винятком південних степових районів та Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні ліси, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Єдина відома популяція численна, щільна, повночленна, нормальна, стабільна.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий дводомний багаторічник 15-50 см завв. Кореневища повзучі. Стебло чотиригранне, галузисте. Листки супротивні, ланцетноеліптичні, при основі клиноподібні, по краю пилчасті, темно-зелені, черешкові, зближені у верхній частині стебла. Квітки роздільностатеві. Оцвітина проста, чашечкоподібна, трироздільна; чоловічі квітки з 6-12 (20) тичинок. Суцвіття колосоподібні (жіночі колоски значно коротші за чоловічі, які майже дорівнюють листкам). Плід – шорсткопухната коробочка. Цв.: IV – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Урочище Плоське». Вирощують в ДБС НАН України з 1984 р.

Т.Ю. Мовчан

Фото: В.М. Остапко

ПІД'ЯЛИННИК ЗВИЧАЙНИЙ

Подъельник обыкновенный

Monotropa hypophegea Wallr. (*Hypopitys hypophegea* (Wallr.) G. Don f., *H. monotropa* auct. non Crantz, p.p., *Monotropa hypopitys* auct. non L., p.p.)

Родина Вересові – Вересковые – Ericaceae

Рід монотипний.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Сибір; Д. Схід; Сер., Центр, Сх. Азія; Півн. Америка. В Україні: Карпати, Прикарпаття, Розточчя, Лісостеп та Степ (по р. Сіверський Донець та р. Оскол).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Мішані та листяні ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокими особинами або групами з невеликої кількості особин.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-30 см завв., безхлорофільний, всі частини рослини одного кольору (в живому стані – блідо-жовтуваті, при висушуванні чорніють). Сапрофітний вид; кореневі волоски замінені мікоризою. Стебло пряме, голе або опушене у верхній частині, соковите, м'ясисте. Листки чергові, лускоподібні, сидячі, 5-15 мм завд. та 3-9 мм завш. Суцвіття – китиця. Квітки циліндричнодзвоникуваті. Чашечка відсутня, замість неї є 1-4 приквітничка. Пелюстки (4-5 шт.) однакового кольору з іншими частинами рослини. Плід – куляста коробочка. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

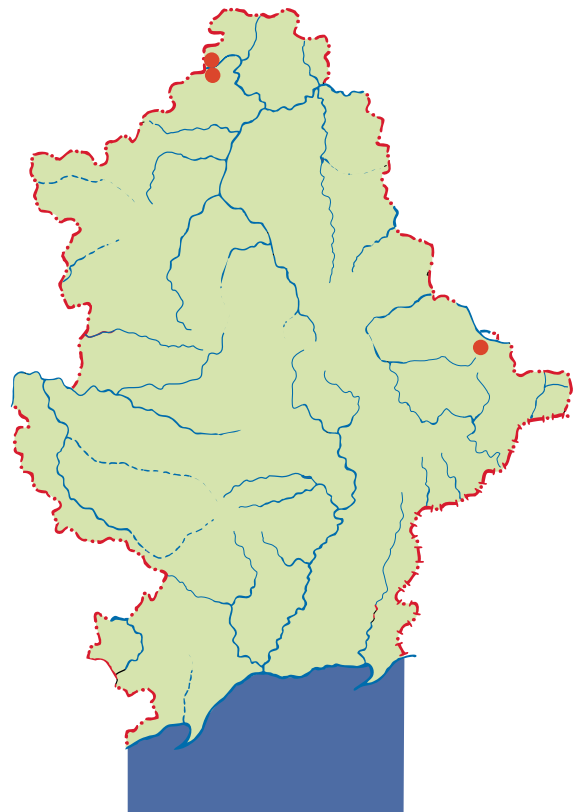
Природно-історична рідкісність, вирубування лісів, лісові пожежі, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Зибенко, О.Г. Муленкова

Фото: Н.М. Решетнікова

НЕЗАБУДКА БОРОВА**Незабудка боровая***Myosotis pineticola* Klokov et Des.-Shost.Родина Огірочникові (Шорстколисті) – Бурачніково-
вые – BoraginaceaeРід налічує понад 40 видів, в Україні – 19 видів, в
Донецькій області – 8 видів.**СТАТУС**

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Сх. Європа (південні лісостепові і північні
степові райони); Зах. Сибір. В Україні: Лівобережний
Лісостеп (рідко).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Борові піски, знижені місця, болота.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

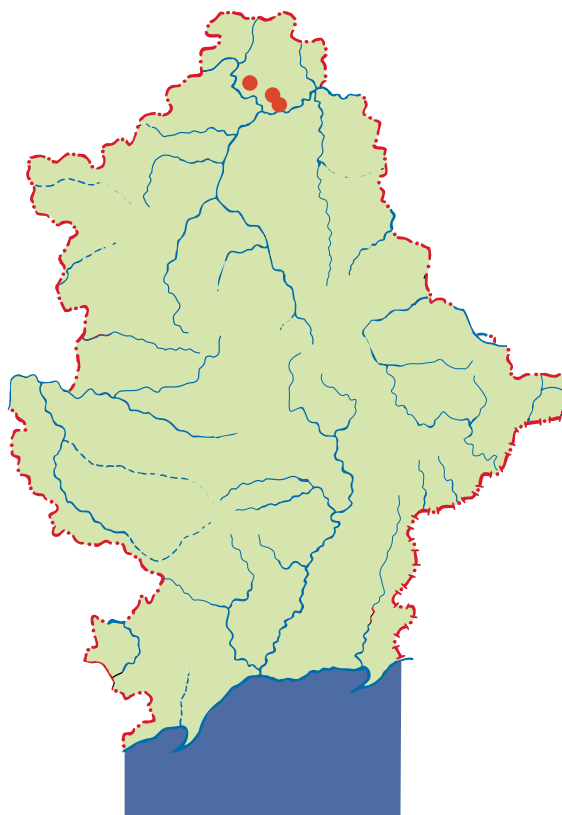
Локальні популяції дуже нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКАОднорічник 15-45 см завв., негусто вкритий м'якими
волосками. Стебло слабе, розгалужене від основи
або трохи вище. Прикореневі листки зібрані розет-
кою, найнижчі стеблові – оберненояйцеподібні (рано
засихають). Стеблові листки нечисленні. Судвіття –
небагатоквіткові завійки, за довжиною перевищують
улиснену частину стебла. Квітконіжки при квітках
майже дорівнюють чашечці, при плодах в півтора
рази довщі за неї, майже горизонтально відхилені.
Чашечка зрослолисткова, до середини або на дві тре-
тини розсічена, частки довгастоланцетні, загострені;
опушена прямими притиснутими волосками. Віночок
зрослопелюстковий, колесоподібний, білуватий або з
білуватою трубкою. Плід – чотиригорішок, горішки
яйцеподібні, бурі, верхівка тригранна, поверхня
дрібнокрапчаста. Цв.: V – VI.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Природно-історична та екоценотопна рідкісність,
випасання худоби, лісові пожежі, посилення
рекреаційного навантаження в лісових масивах.**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

НЕЗАБУДКА УКРАЇНСЬКА

Незабудка украинская

Myosotis ucrainica Czern.

Родина Огірочникові (Шорстколисті) – Бурачниковые – Boraginaceae

Рід налічує понад 40 видів, в Україні – 19 видів, в Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. Сибір. В Україні: Південний Лісостеп, Північний Степ (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся листяних байрачних лісів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 10-30 см завв., з густим жорсткуватим опушенням. Стебло розгалужене, вкрите білуватими або сіруватими, внизу відстовбурченими, вгорі прилеглими волосками. Прикореневі листки зібрані розеткою, оберненояйцеподібні, до основи звужені в широкі черешки; стеблові листки сидячі, довгастоеліптичні або довгасті, тупуваті. Всі листки вкриті відлеглими волосками. Суцвіття – завійки, здебільшого коротші за вегетативну частину стебла або майже дорівнюють їй. Чашечка зрослолисткова, глибоко надрізана на вузьколанцетні, загострені частки, опушена косо спрямованими вгору волосками, при плодах трохи відкрита. Віночок зрослопелюстковий, колесоподібний, блакитний, трубка білувата; у зіві – 5 жовтуватих опуклих лусочок. Плід – чотиригорішок, горішки оливково-буруваті. Цв.: V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; вирубування лісів, рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

Т.В. Зубцова

Фото: гербарій: <http://www.nbu.gov.ua/herbar/g1.jpg>

КИЗЛЯК БОЛОТНИЙ**Наумбургия кистецветковая**

Naumburgia thyrsiflora (L.) Rchb. (*N. guttata* Moench, *Lysimachia thyrsiflora* L.).

Родина Мирсинови – Мирсиновые – Myrsinaceae

Рід монотипний.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Сх. (північна та східна частини) Європа; Центр., Сх. Азія; Півн. Америка. В Україні: Полісся (звичайно), Лісостеп (спорадично), Степ – тільки по долинах великих річок (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вільшнякаи, вологі луки, болота, берега стариць.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-60 см завв. Кореневище довге. Стебло прямостояче, просте, верхня частина негусто, переважно у вузлах, а також листки на нижньому боці вкриті рудуватими, довгими, сплутаними волосками. Листки звичайно супротивні, вузьколанцетні, сидячі, стеблообгортні, з чорними крапками. Суцвіття – густі, циліндричні китиці, квітконіжки виходять з пазух середніх стеблових листків. Чашечка й віночок шести-семичленні. Чашечка зрослолисткова, частки лінійні; віночок зрослопелюстковий, золотисто-жовтий, 4-5 мм завд., частки лінійноланцетні, тупі. Плід – куляста коробочка, зверху вкрита червонуватими крапками. Цв.: V – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, висихання боліт в заплаві р. Сіверський Донець, рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко, С.Р. Майоров

ГЛЕЧИКИ ЖОВТІ

Кубышка желтая

Nuphar lutea (L.) Smith

Родина Латагтеві – Кувшинковіє – Nymphaeaceae

Рід налічує 15 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Сибір (південь); Сер., Півн., Зах. Азія; Півн. Америка. В Україні: по всій території, крім Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Стоячі води та води з повільною течією.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Місцями популяції ще достатньо численні, але спостерігається тенденція до їх скорочення.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий водний багаторічник. Кореневище товсте, повзуче, вкрите рубцями від черешків. Плаваючі листки до 35 см завд., без прилистків, яйцеподібноовальні, цілокраї, голі, майже шкірясті, черешки в верхній частині туповатотригранні. Занурені листки напівпрозорі, з хвилястими краями. Квітки 4-6 см у діам. Оцвітина подвійна, з нечітким поділом на чашечку та віночок; чашечка п'ятилиста, чашолистки знизу зелені або зеленуваті, зверху інтенсивно жовті, дуже ввігнуті, зібрані дзвоником; пелюстки численні, жовті, дрібніші за чашолистки, поступово переходять у численні тичинки. Плід – ягодоподібна багатолістянка, зелена, гладенька; насінини численні, еліпсоїдальні. Цв.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

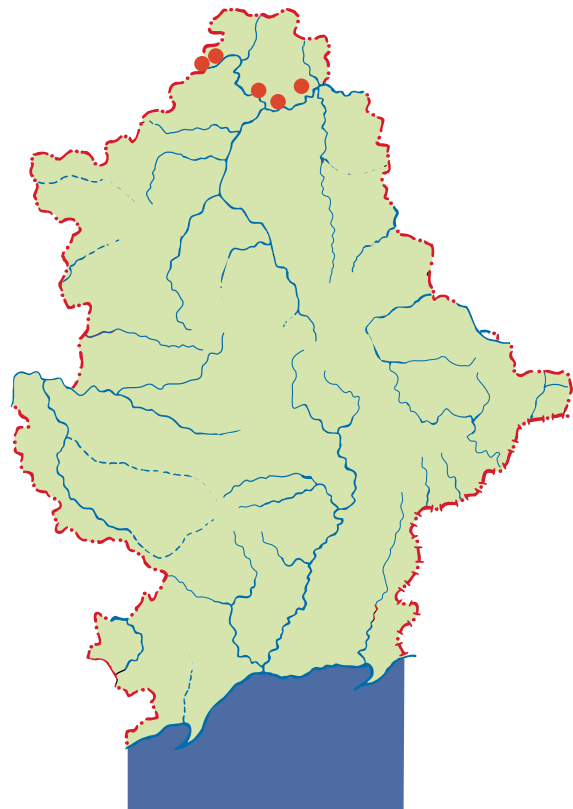
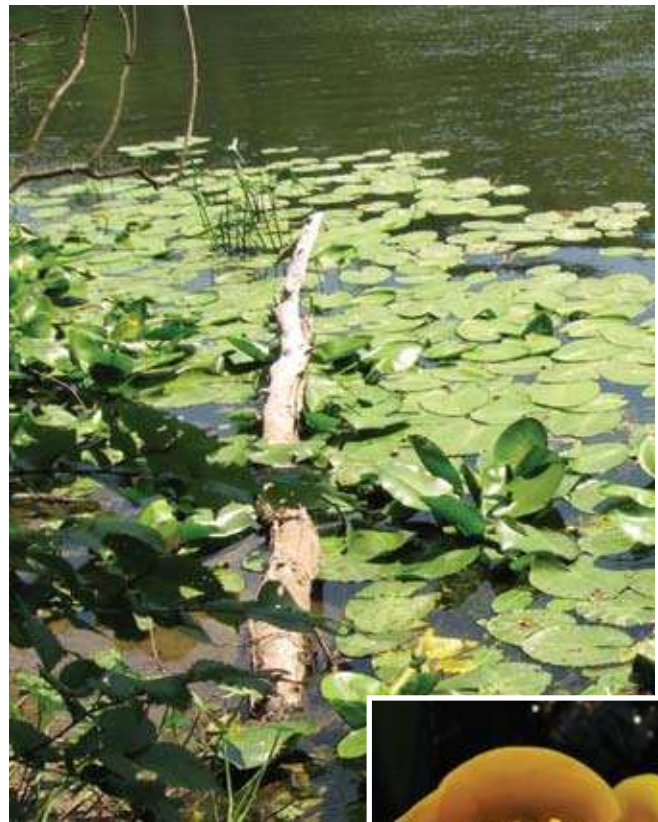
Зміління та забруднення водойм, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Конвалія», Зм «Підпісочне», Зм «Чорнецьке».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ЛАТАТТЯ БІЛЕ**Кувшинка білая***Nymphaea alba* L.

Родина Латагтеві – Кувшинковіє – Nymphaeaceae

Рід налічує 30 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ. В Україні: по всій території, окрім Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Стоячі води та води з повільною течією, затоки, озера.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

У більшості місцезнаходжень популяції нечисленні, деградує.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий водний багаторічник. Кореневище товсте, повзуче, горизонтальне, вкрите рубцями від черешків, жовтувате. Листки округлоеліптичні, цілокраї, 12-30 см завд., лопатями при основі тупі, плаваючі. Квітки плаваючі. Оцвітина подвійна, правильна, з нечітким поділом на чашечку та віночок; чашолистки (4 шт.) зверху зелені, знизу зеленувато-білі; пелюстки (численні) довгасті, білі, кремово-білі або рідше рожеві, зовнішні – довші за чашолистки, внутрішні – поступово переходять у тичинки. Приймочка майже пласка, жовта; нитки внутрішніх тичинок лінійні. Плід (ягодоподібна багатолістянка) кулястий або яйцеподібний, зелений, майже до верхівки вкритий рубцями від пелюсток і тичинок, на верхівці гладенький; насінини еліпсоїдальні. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

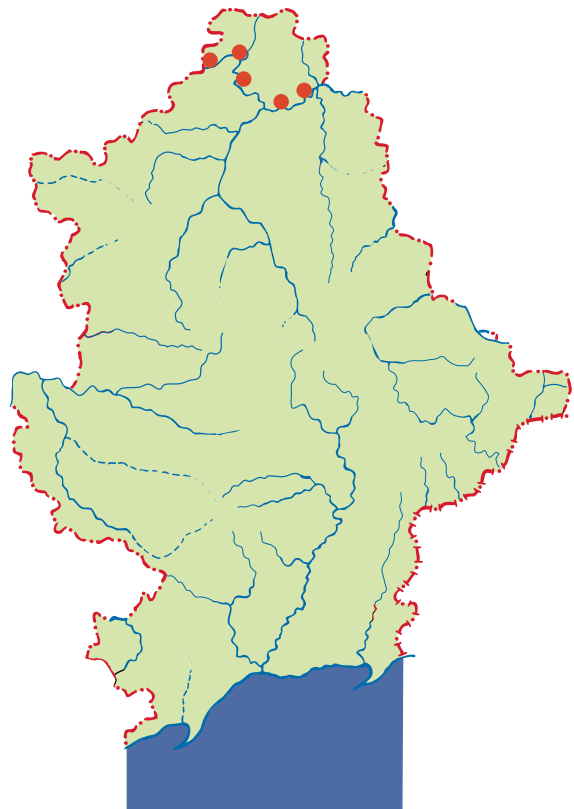
Обміління водойм та їх забруднення, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Конвалія» Зм «Підпісочне», Зм «Чорнецьке».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ПУПОЧНИК ЗАВИТИЙ

Пупочник ползучий

Omphalodes scorpioides (Haenke) Schrank

Родина Огірчникові (Шорстколисті) – Бурачничкові – Boraginaceae

Рід налічує понад 25 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд. (північ), Сх. Європа; Кавказ. В Україні: Лісостеп, Степ (північна частина, розсіяно); лісова зона (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі затінені місця у лісах, днища глибоких балок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 15-40 см завв. Стебло слабе, здебільшого лежаче, розгалужене. Прикореневі листки лопаткоподібні, тупі, до основи звужені. Стеблові листки сидячі, нижні – супротивні, оберненояйцеподібні, тупі; середні та верхні – чергові, ланцетні, коротко загострені. Квітки поодинокі в пазухах верхівкових листків, довжина яких перевищує довжину квітки разом з квітконіжкою. Чашечка зрослолисткова, не набагато коротша за віночок. Віночок зрослопелюстковий, колесоподібний, блакитний, частки відгину оберненояйцеподібні, у зіві – 5 тупих, жовтих лусочок. Плід – чотиригорішок, горішки оберненоконічні, бурі, сплюснені. Цв.: IV – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

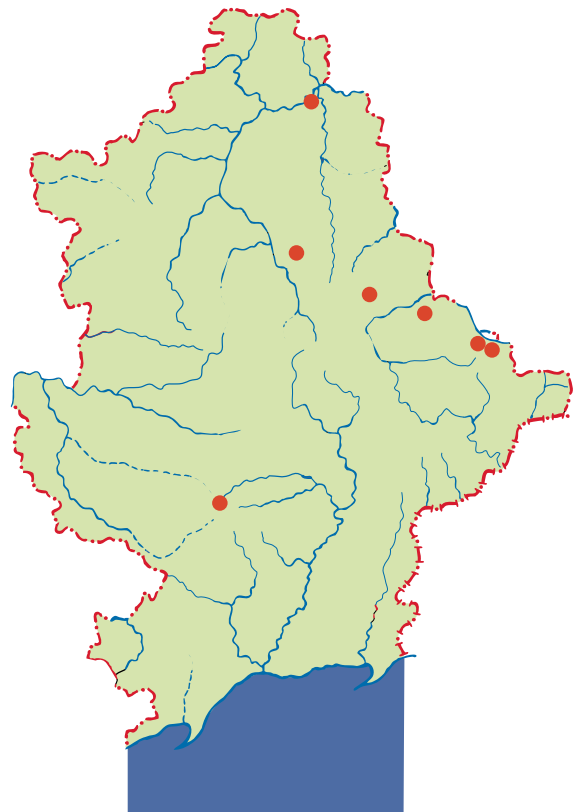
Природно-історична рідкісність; погіршення умов зростання, випасання худоби, вирубування байрачних лісів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ЗЗ «Великоанадольський», ППд «Урочище Грабове», Зм «Леонтєво-Байрацьке», «Урочище Плоське».

Т.В. Зубцова

Фото: гербарій

ГРОМОВИК РІЗНОКОЛІРНИЙ**Оносма разноцветная***Onosma polychromum* Klokov ex M. Pop.

Родина Огірочникові (Шорстколисті) – Бурачниковые – Boraginaceae

Рід налічує близько 110 видів, в Україні – 13 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (центральна, західна та східна частини); Кавказ. В Україні: Причорномор'я, Приазов'я, басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, у тому числі кам'янисті, піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляються поодинокі особини або невеликі групи, структуру популяцій не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 20-60 см завв., темно-зелений, щетинисто опушений. Стебла (зазвичай декілька) підведені біля основи, розгалужені від середини; безплідних пагонів немає. Листки довгасті, прикореневі – черешкові, середні та верхні – сидячі. Суцвіття – багатоквіткові, обліснені завитки. Квітки правильні. Чашечки зрослолистові, глибоко розділені; при плодах збільшені. Віночки зрослопелюсткові, трубчастолійкоподібні, голі, лише на зубцях негусто опушені, до 12 мм завд., на одній рослині різнобарвні: сині, синювато-фіолетові, червонуваті, жовтуваті. Плід розпадний, горішки триграннояйцеподібні, оливково-сірі або бурі, гладенькі, блискучі. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична та ареальна рідкісність виду; випасання худоби, степові пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ». Вирощують у ДБС НАН України з 1988 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ГРОМОВИК ДОНСЬКИЙ

Оносма донская

Onosma tanaiticum Klokov

Родина Огірочникові (Шорстколисті) – Бурачниковые – Boraginaceae

Рід налічує близько 110 видів, в Україні – 13 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (басейн р. Дон у середній та нижній течії). В Україні: басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відкриті еродовані крейдиані, мергелеві та вапнякові відслонення, схили, піски, граніти; зрідка на лесах та піщаниках.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі або незначними групами. Вікові спектри та щільність ценопопуляцій варіюють у широких межах, в залежності від антропогенної порушеності територій. Чисельність топопопуляцій звичайно складає декілька тисяч, іноді десятки тисяч особин; також трапляється поодинокі або незначними групами. Вікові спектри та щільність ценопопуляцій варіюють у широких межах, в залежності від антропогенної порушеності територій.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 10-35 см завв. Квітконосні та неплідні пагони численні. Стебла білуваті від притиснутого опушення з щетинок і волосків, густо улишені. Листки ланцетні, 1,5-8 см завд. та 1-5 мм завш., густо вкриті притиснутими щетинками і короткими волосками, края загорнені. Суцвіття – прості або подвійні завитки. Квітки правильні. Чашечки зрослолисткові, вільні частини ланцетнолінійні, до 9 мм завд., 1,5 мм завш. Віночки зрослопелюсткові, 15-19 (20) мм завд., блідо-жовті, трубчастолійкоподібні, голі (крім зубців). Плідоніжки до 6 мм завд. Плід розпадний, горішки гладенькі. Цв.: V – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

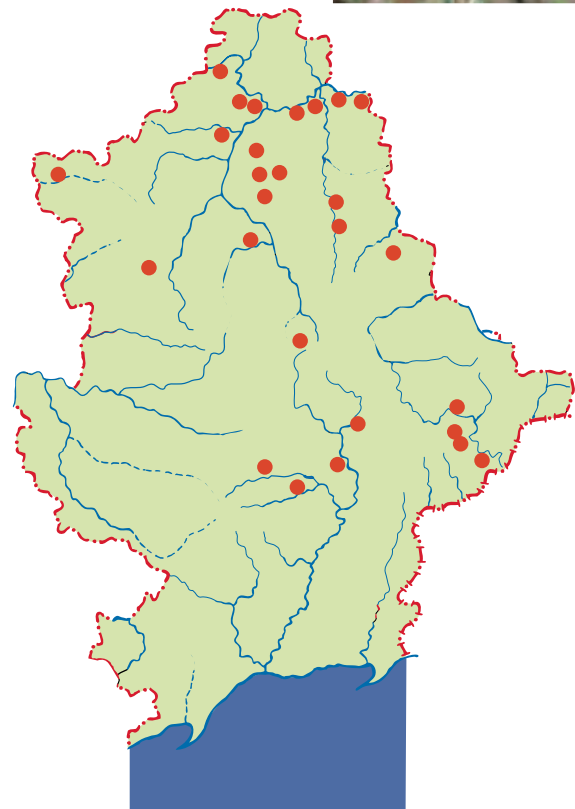
Ареальна рідкісність виду; випасання худоби, розорювання степів, лісорозведення на схилах, розробки гірських порід, сінокошіння; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Гектова Балка», Зм «Верхньосамарське», Зм «Пристенське», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Артемівське садово-паркове насадження», Зм «Ларинський», ППм «Степ Одрадівський», ППм «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1978 р.

Г.С. Назаренко
Фото: Г.В. Бойко, В.М. Остапко

ОРТИЛИЯ ОДНОБОКА**Ортилия однобокая**

Orthilia secunda (L.) House (*Pyrola secunda* L., *Ramischia secunda* (L.) Garcke)

Родина Вересові – Вересковые – Ericaceae

Рід налічує 2 види, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Сх., Атл. Європа; Кавказ, Сибір, Д. Схід; Зах., Сх. Азія, Півн. Америка. В Україні: Карпати, Прикарпаття, Полісся, Лісостеп (зрідка), Гірський Крим (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-15 см завв. Листки довгастояйцеподібні, лискучі, гострі, 20-50 мм завд., по краях дрібнопильчасті; черешки коротші за пластинки. Суцвіття – різко однобока китиця. Квітки дзвоникуваті. Чашечка п'ятироздільна, частки трикутнояйцеподібні, дрібнозубчасті, у 4-5 разів коротші за пелюстки. Віночок глибокоп'ятироздільний, зеленувато-білий. Стовпчик виступає з віночка, прямий, з п'ятилопатевою приймочкою. При основі зав'язі знаходиться блюдцеподібний диск з 10 зубчиками. Тичинок 10. Пиляки без ріжків. Плід – суха поникла коробочка з численним дрібним насінням. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

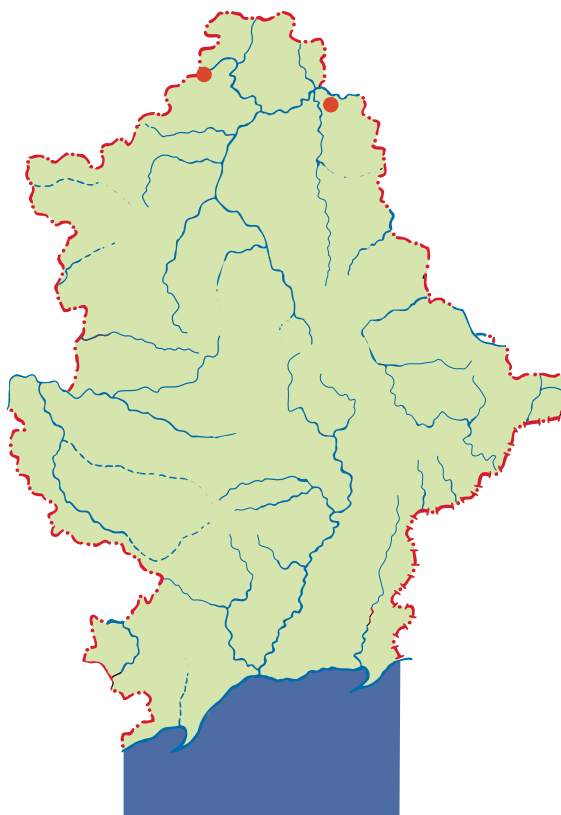
Погіршення умов зростання.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППМ «Мар'їна Гора».

Н.В. Шпилева

Фото: Н.М. Решетнікова

ВУХАНКА ДОНЕЦЬКА

Ушанка донецкая

Otites donetzica (Клеоров) Klokov (*Silene donetzica* Клеоров)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 17 видів, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп, Степ (Приазов'я), спорадично.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся, серед чагарників, карбонатні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нещільні, нечисленні (іноді – численні).

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 60-120 (140) см завв. Стебла грубі, прямостоячі, з численними міжвузлями, в суцвітті розгалужені, в нижній частині коротко опушені, вище – голі, верхні міжвузля дуже клейкі. Листки коротко опушені, з неплідними гілочками в пазухах; нижні – довгастооберненоланцетні або оберненоланцетні, 7-14 см завд., 5-20 мм завш., до основи поступово звужені в черешок, верхні – лінійноланцетні, до 2 мм завш., сидячі. Загальне суцвіття – широке, розлоге, волотеподібне, до 75 см завд. Квітконіжки голі, короткі (у жіночих квіток до 10, у чоловічих – до 5 мм завд.), або квітки сидячі. Чашечка зрослолисткова, 3,5-5,0 мм завд., гола, у чоловічих квіток дзвоникувата, у жіночих – трубчастолійкоподібна. Пелюстки зеленувато-жовті, до середини розширені, нігтики голі. Плід – довгастояйцеподібна коробочка 5-8 мм завд., 2,5-4,0 мм завш. Насінини з гострими горбочками, до 1,3 мм завд. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

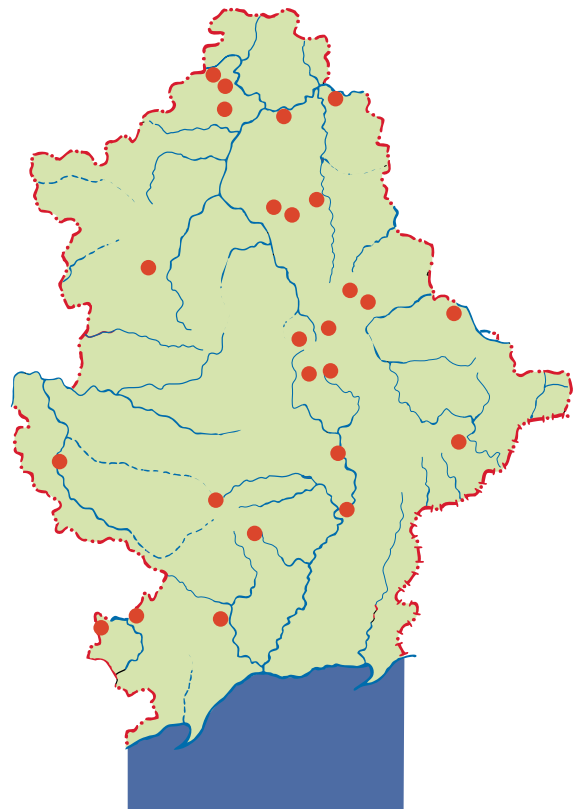
Розорюванні степових ділянок, рекреація, випасання худоби, лісорозведення.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», ЗЗ «Великоанадольський», Зм «Круглик», Зм «Кальчицький», Зм «Нескучненський ліс», Зм «Гектова Балка», Зм «Пристенське», Зм «Урочище Софіївське», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують у ДБС НАН України з 1996 р.

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ВУХАНКА ГЕЛЬМАНА**Ушанка Гельмана**

Otites hellmannii (Claus) Klokov (*O. graniticola* Klokov,
Silene hellmannii Claus)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 17 видів, в
Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Степ
(Причорномор'я, Приазов'я, Донецький кряж, звичайно),
північна та західна межі поширення.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Глиністі та кам'янисті відслонення різних порід, бідні
грунти.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції щільні або розріджені, нечисленні,
зрідка – численні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 25-60 см завв.; густо опушений коротенькими волосками. Стебла (декілька, рідше одне) прямі, вище середини клейкі. Прикореневі й нижні стеблові листки оберненояйцеподібно-лопаткоподібні, до 7 см завд., 3-13 мм завш., на верхівці закруглені та з коротеньким вістря, до основи звужені в довгий черешок; верхні – лопаткоподібні та лінійнолопаткоподібні. Загальне суцвіття – вузьке, волотеподібне, просте або в нижній частині трохи розгалужене, з короткими, спрямованими вгору гілками. Квітконіжки і чашечки густо опушені короткими волосками. Чашечки зрослолистові, у чоловічих квіток – трубчастодзвоникуваті, у жіночих – видовженояйцеподібні, 3,5-5,0 мм завд., з тупими зубцями. Пелюстки зеленувато-жовті, лінійні, без виїмки при верхівці, з війчастими нігтиками. Плід – видовженояйцеподібна коробочка до 9,5 мм завд. Насінини ниркоподібні, близько 1 мм завд., сірувато-бурі. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

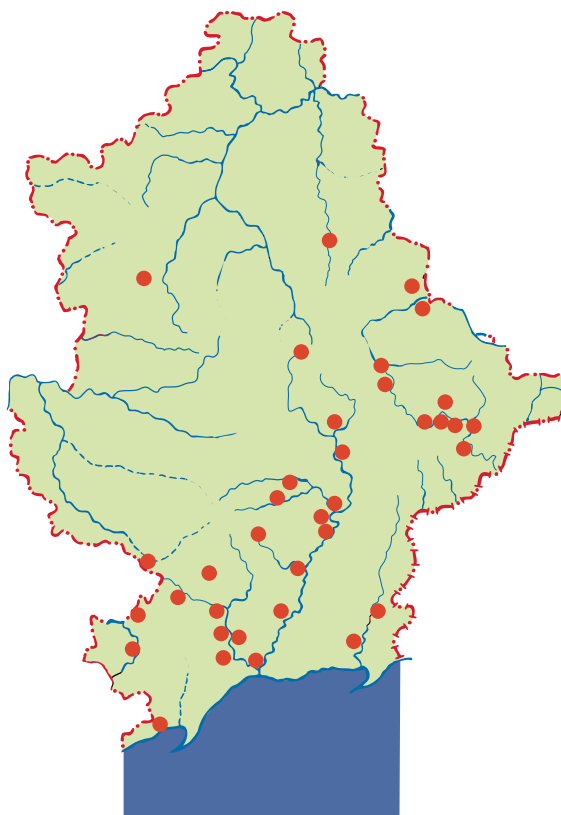
Рекреація, лісорозведення, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ»; ЗЗ «Бердянський»; РЛП «Зуївський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Урочище Плоське»; ППм «Чердакли», ППм «Степ Одрадівський», ППм «Никанорівський ліс», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2», ЗУ «Ліс на граніті».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: гербарій

ВУХАНКА АЗОВСЬКА

Ушанка азовская

Otites maeotica Klokov (*Silene maeotica* (Klokov) Czerep.)

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 17 видів, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Степ (південний схід), Приазов'я.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті схили, степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, розріджені.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 50-120 см завв. Стебла (1-3 шт.), прямостоячі, до середини опушені довгими і короткими, загнутими назад волосками 0,5-2,0 мм завд., вище голі, клейкі. Прикореневі та нижні стеблові листки видовженолопаткоподібні, на верхівці закруглені, з трикутним гострим кінчиком, довгочерешкові, 5-12 см завд., 4-12 мм завш.; верхні – довгасто- або лінійноланцетні, сидячі. Загальне суцвіття у чоловічих екземплярів розлоге, з довгими гілками, у жіночих – більш стиснуте. Верхівкові листки і приквітки по краю з рідкими, дуже короткими війками. Квітконіжки 5-10 мм завд. Чашечка зрослолистова, у чоловічих квіток – блідо-зелена, лійкоподібна, до 3,5 мм завд., жилки непомітні, зубці 1,0-1,5 мм завд., по краю голі, у жіночих – до 4 мм завд., при плодах з помітними зеленуватими жилками та дрібновійчастими по краю зубцями. Пелюстки вузькоклиноподібні, білуваті (з ледве помітним зеленуватим відтінком), близько 0,5 мм завш. Плід – яйцеподібна коробочка 5-6 мм завд. Насінини чорнуваті, з гострими горбочками. Цв.: V – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Лісорозведення, випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ»; НПП «Меотида»; РЛП «Донецький кряж». Вирощують у ДБС НАН України з 1994 р.

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ПІВОНІЯ ТОНКОЛИСТА**Пион тонколистний**

Paeonia tenuifolia L. (*P. biebersteiniana* Rupr., *P. lithophila* Kotov, *P. tenuifolia* L. subsp. *biebersteiniana* (Rupr.) Takht.)
Родина Півонієві – Пионовые – Paeoniaceae

Рід налічує понад 40 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа; Кавказ. В Україні: Лісостеп (зрідка), Степ, Гірський Крим (звичайно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, степові схили, плакорні ділянки, чагарники, галявини, узлісся байрачних дібров.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції, як правило, нечисленні, часто неповночленні; зрідка зустрічаються численні стабільні популяції. Спостерігається швидке скорочення чисельності виду.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-50 см завв. Стебла прості, голі. Кореневище з потовщеними шишкоподібними коренями. Листки двічі або тричі пірчаторозсічені; кінцеві частки (більш ніж 40 шт.) лінійні або лінійнониткоподібні, 1-2 (5) мм завш., зверху голі. Квітки поодинокі, верхівкові, до 9 см діам. Чашолистки (5 шт.) залишаються при плодах. Пелюстки (8-10 шт.) темно-червоні або темно-пурпурові. Тичинки численні, з пурпуровими нитками і жовтими пиляками. Плід – багатолистянка; листянки (2-3, рідше до 4-5 шт.) прямі або трохи зігнуті, відхилені одна від одної, повстистоопушені буро-пурпуровими волосками. Насінини еліпсоїдальні, черно-бурі, блискучі. Цв.: IV – V. Пл.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

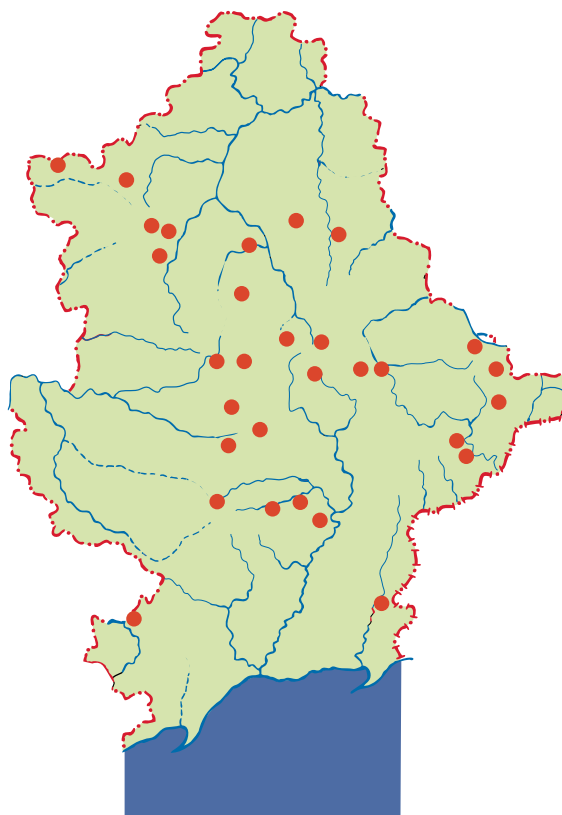
Розорювання степів, рекреація, випалювання степових ділянок, випасання худоби, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ЗЗ «Великоанадольський» РЛП «Донецький кряж», РЛП «Клебан-Бик»; Зм «Казанок», Зм «Гектова Балка», Зм «Пристинське», Зм «Артемівське садово-паркове насадження», Зм «Балка Грузька»; ППМ «Степ Одрадівський», ППМ «Рідкодуб'я», ЗУ «Ліс на граніті», ЗУ «Брандушка», ЗУ «Кучерів Яр». Вирощують в ДБС НАН України з 1968 р. З 2004 р. ДБС НАН України проводить реінтродукцію виду на території РЛП «Зуївський».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ПАЛІМБІЯ СОЛОНА

Палимбия солёная

Palimbia salsa (L. f.) Besser (*P. rediviva* (Pall.) Thell.)

Родина Селерові (Зонтичні) – Сельдерейные – Аріасеae

Рід налічує 3 види, В Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Сер. Азія.
В Україні: Степ (південь), басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові солонці та солончаки, засолені степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, але повночленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-100 см завв., цілком голий. Стебла поодинокі, розгалужені від середини, гілки розчепірені під прямим кутом. Листки тільки прикореневі, черешкові, тричіпірчаторозсічені, частки короткі, лінійні або щетиноподібні, рано в'януть. Загальне суцвіття волотеподібне, з численних складних зонтиків з обгортками та обгорточками. Оцвітина подвійна; зубці чашечки помітні, пелюстки віночка білі, довгасті. Плоди довгастолінійні, 2-4 мм завд., зі стовпчиком 0,5-0,7 мм завд.; мерикарпії у перерізі напівкруглі, з ребрами. Цв.: VI – VIII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

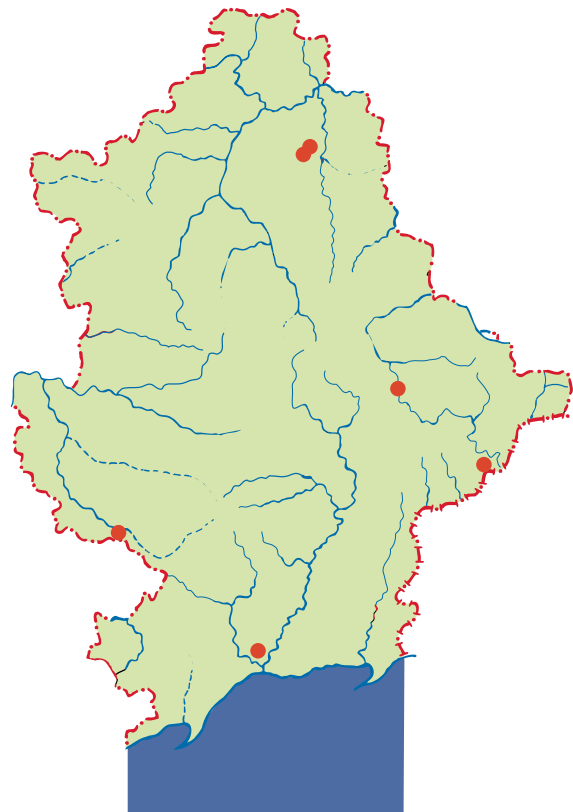
Господарське освоєння територій, видобування крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ППм «Палимбія».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ПАЛИМБІЯ ТУРГАЙСЬКА**Палимбия тургайская***Palimbia turgaica* Lipsky ex Woronow

Родина Селерові (Зонтичні) – Сельдерейные – Аріасеае

Рід налічує 3 види, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ. В Україні: Донецький Лісостеп (північ).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Солончаки, солонці.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 35-40 см завв., цілком голий. Стебло тонке, розгалужене вгорі, гілки спрямовані під гострим кутом. Листки тільки прикореневі, черешкові, тричіпирчасторозсічені, частки короткі, щетиноподібно загострені, рано в'януть. Загальне суцвіття волотеподібне, з численних складних зонтиків з обгортками та обгорточками, промені (7-20 шт.) майже однакові за довжиною. Оцвітина подвійна; зубці чашечки помітні, пелюстки віночка білі, довгасті. Плоди довгастояйцеподібні; мерикарпії у перерізі напівкруглі, з ребрами. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

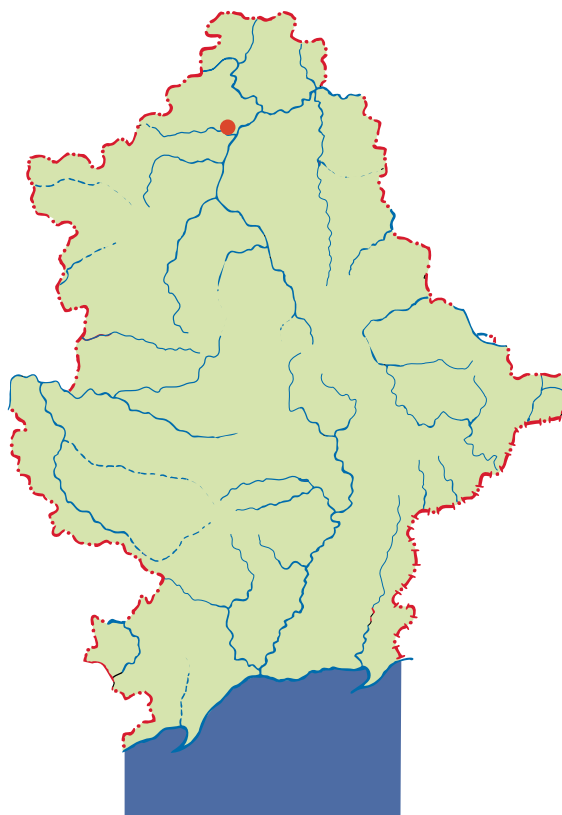
Господарське освоєння територій, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

МАК АЗОВСЬКИЙ

Мак азовский

Papaver maoticum Klokov (*P. dubium* subsp. *laevigatum* (M. Bieb.) Kadereit, p.p., quoad syn. *P. maoticum*)

Родина Макові – Маковые – Papaveraceae

Рід налічує понад 100 видів, в Україні – 12 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ. В Україні: Степ (південний схід, на північ заноситься), Приазов'я; Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Приморські піски, лесові урвища.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні або трапляється поодинокими особинами.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 8-36 см завв., сизувато-ясно-зелений; молочний сік білий. Корінь жовтуватий, тонкий. Стебло пряmostояче, розгалужене або просте, рідкувато опушене тонкими щетинками. Нижні стеблові листки короткочерешкові, пірчато- або двічіпірчаторозсічені, сегменти довгастояйцеподібноланцетні, надрізані. Середні і верхні – сидячі, пірчатороздільні. Всі листки з розсіяними щетинками по краю та зісподу по середній жилці, іноді майже голі. Квітконоси тонкі, вкриті розсіяними щетинками, бутони видовженоеліптичні, 8-14 мм завд. Оцвітина подвійна; пелюстки оберненояйцеподібнотрикутні, 10-35 мм завд., червоні з двома чорними плямами (при основі і в центрі). Нитки тичинок чорні. Зав'язь і молодий плід сизувато-сіро-фіолетові. Плід – коробочка. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

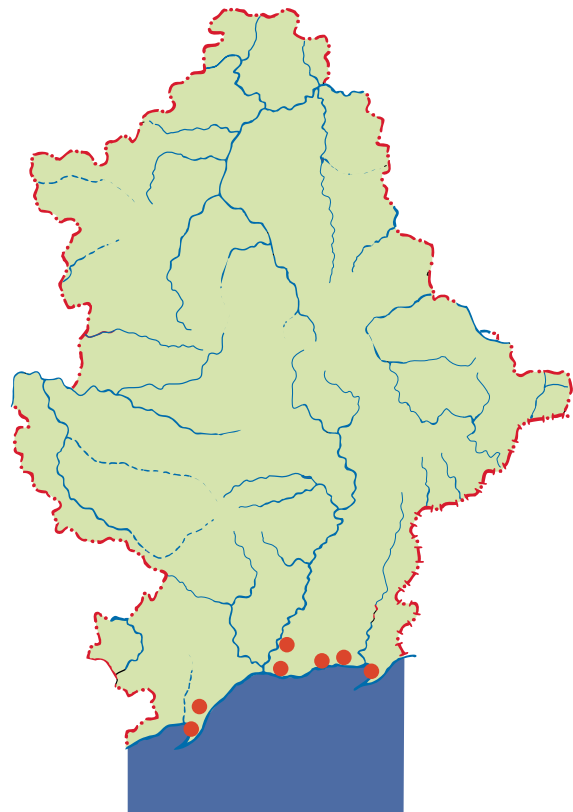
Рекреація, видобування піску, зсуви ґрунтів берегової смуги.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса», НПП «Меотида», ППм «Крива коса».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ЗАГНІТНИК ГОЛОВЧАТИЙ**Приноготовник головчатий***Paronychia cephalotes* (M. Bieb.) Besser

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 200 видів, в Україні – 7 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Лісостеп (спорадично), Степ (південь), Крим (часто).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Скелі, кам'янисті степи, вапнякові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції численні або нечисленні, їх структуру не досліджено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 5-15 см завв. Стебла численні, коротко опушені, лежачі або висхідні. Листки супротивні, довгасті до ланцетних, при верхівці зігнуті, голі або коротко опушені, по краях віїчасті, 2,5-5,0 мм завд. та 1,5-2,0 мм завш.; прилистки вузьколанцетні, сріблясті, перетинчасті, блискучі. Суцвіття – верхівкові, головкоподібні; приквітки яйцеподібні, до 8 мм завд., гострі, асиметричні, перетинчасті, сріблясті. Квітки правильні, п'ятичленні. Чашечка 2-4 мм завд., чашолистки вузьколанцетні, гострі, із зігнутими вбік верхівками, опушені. Пелюстки ниткоподібні або відсутні. Плід – яйцеподібний, загострений горішок, вдвічі коротший за чашечку. Насінина каштаново-бура, близько 1,5 мм завд., трохи блискуча. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

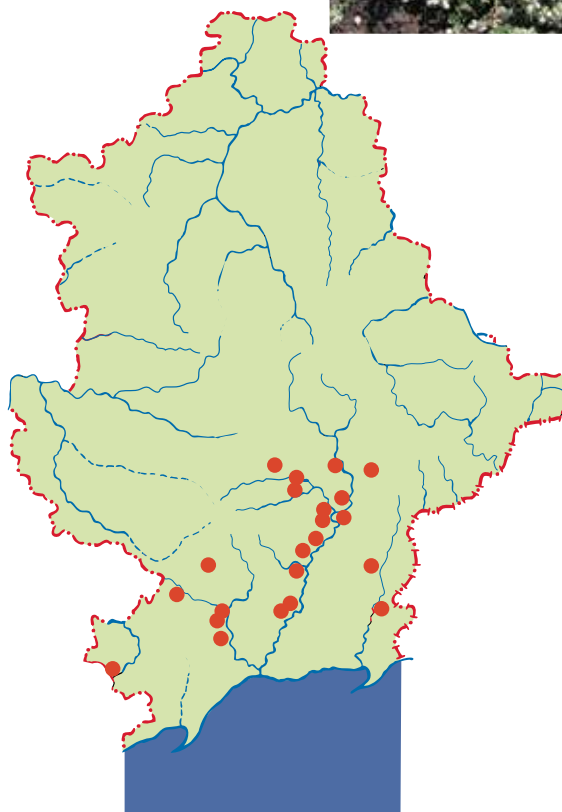
Видобування гірських порід, лісорозведення, надмірне випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кальміуське», ЗЗ «Роздольненський», ППд «Новокатеринівське відслонення», Зм «Кальчицький», ППм «Чердакли», ЗУ «Василівка», ЗУ «Кирсанове», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ПОЛУДИВНИК ПУХНАСТОКОЛОСИЙ

М'ягтик мохнатоколоський

Pedicularis dasystachys Schrenk

Родина Вовчкові – Заразиховые – Orobanchaceae

Рід налічує понад 600 видів, в Україні – 10 видів, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Зах. Сибір; Сер., Центр. Азія. В Україні: басейни лівих притоків р. Дніпро, басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Солонці, солонцюваті та заплавні луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-35 см завв. Стебла коротковолосисті або майже голі, при основі оточені півкою. Корені товсті, шнуроподібні. Листки двічіпірчаторозсічені. Загальне суцвіття головчасте, 3-5 см завд., при плодах видовжується. Приквітки лінійноланцетні або лінійні, густо вкриті довгими і тонкими волосками, найнижчі – зубчасті, інші – цілокраї. Чашечка зрослолисткова, волохата, п'ятинадрізна, зубці ланцетоподібні, цілокраї. Віночок рожевий, пурпуровий або білуватий, 20-25 мм завд. (в 2-2,5 рази довший за чашечку), зрослопелюстковий, двогубий, трубка дорівнює відгіну; верхня губа (шолом) майже пряма, на верхівці круто зігнута і потім віддтягнута в короткий носик, що спрямований донизу; нижня губа дрібнозублена. Плід – коробочка близько 10 мм завд., яйцеподібна. Цв.: V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

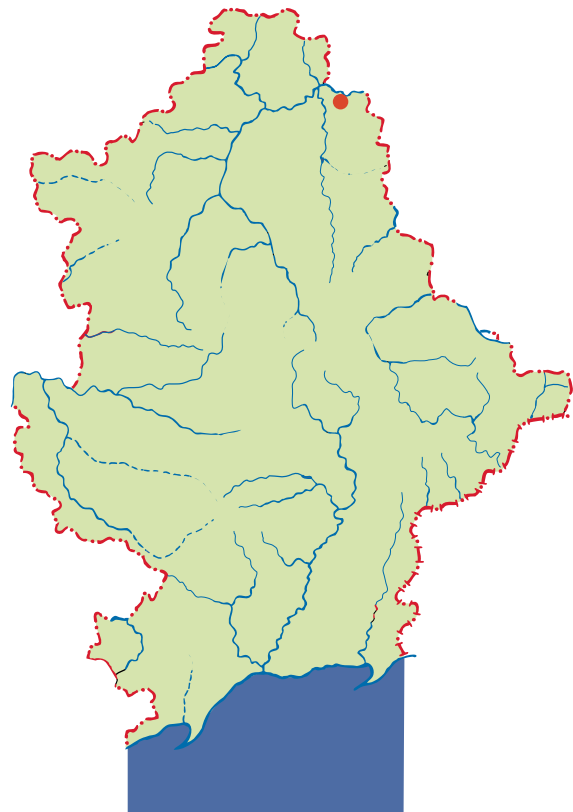
Випасання худоби, сінокосіння, пожежі, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: «Мар'їна гора».

О.В. Зибенко, Г.В. Бойко

Фото: гербарій

ЗАЛІЗНЯЧОК ГІБРИДНИЙ**Зопничек гибридный**

Phlomoidea hybrida (Zelen.) R. Kam. et Machmedov
(*Phlomis hybrida* Zelen.)

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
Lamiaceae

Рід налічує понад 100 видів, в Україні – 12 видів, в
Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Степ (Злаковий та Полинковий), Кримський Лісостеп (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні, налічують не
більше сотні особин, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-60 см завв. Корені
звичайно без бульбоподібних потовщень. Стеб-
ло від основи підведене, просте, майже голе або у
верхній частині зірчасто опушене. Нижні листки
трикутносерцеподібні; верхівкові – сидячі, коротші
за квітки. Листкові пластинки трохи зморшкуваті.
Несправжні мутовки мало розсунуті, багатоквіткові,
по 3-6 шт. на кінцях пагонів. Чашечка зрослолистова,
густо опушена зірчастими волосками. Віночок двогу-
бий, лілувато-рожевий; верхня губа шоломоподібна,
усередині по краю з густою борідкою волосків. Плід –
чотиригорішок; горішки темно-бурі, з коротенькими
волосками на верхівці. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Ареальна та природно-історична рідкісність, розо-
рювання степів, сінокосяння, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ЗЗ «Роздольненсь-
кий», Зм «Балка Орлинська».

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ФІЗАЛІС ЗВИЧАЙНИЙ

Физалис обыкновенный

Physalis alkekengi L.

Родина Пасльонові – Пасленовые – Solanaceae

Рід налічує близько 110-120 видів, в Україні і в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн. (заносний), Сер., Атл., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Сер., Зах. Азія; Півн. Америка (культивується та дичавіє). В Україні: майже по всій території.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, узлісся, зарості чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, є тенденція до їх скорочування.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-60 (100) см завв. Кореневище тонке, повзуче. Стебло прямостояче, просте або розгалужене, волосисте. Листки до 15 см завд., яйцеподібні, загострені, неглибоко зубчасті або майже цілокраї. Квітки поодинокі, квітконіжки пониклі. Віночок зрослопелюстковий, колесоподібний, білуватий, близько 2 см діам. Чашечка зрослолистова, при плодах жовтогарячо-червона, пузиреподібна, 2,5-4,5 см завд., з зубцями, що змикаються. Плід – жовтогаряча, куляста ягода, біля 1,5 см у діам.. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

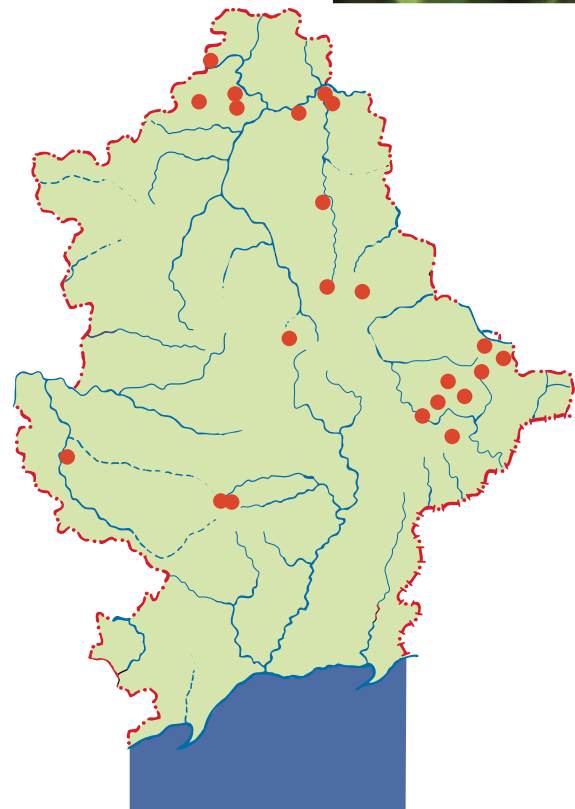
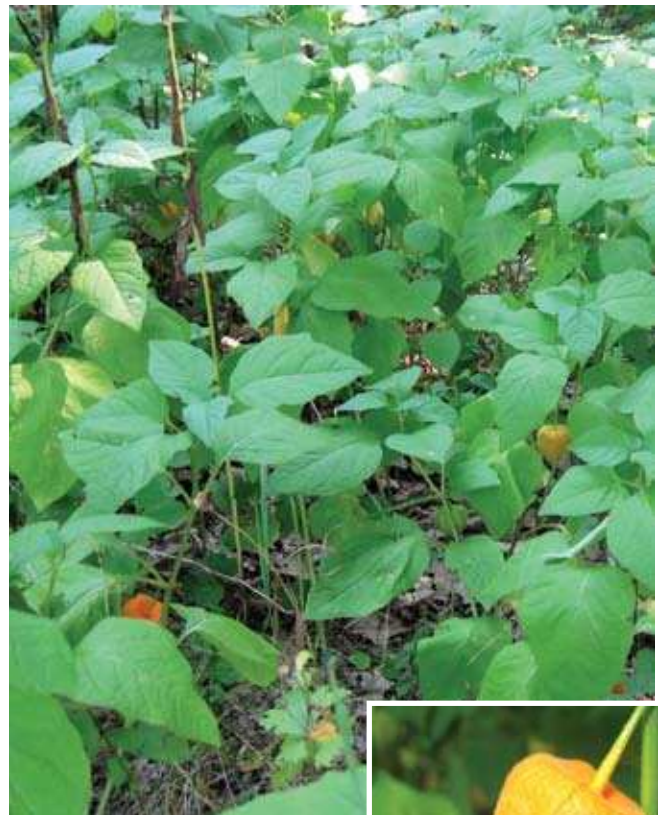
Вирубування лісів, рекреація, збирання населенням (лікарський, декоративний, їстівний).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», ЗЗ «Великоанадольський», ППд «Урочище Грабове», РЛП «Донецький кряж», Зм «Круглик», Зм «Ліс по річці Кринка», Зм «Пристенське», Зм «Азовська дача», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Нескучненський ліс», Зм «Урочище Софіївське».

О.В. Зибенко, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ФІЗОСПЕРМ ДВУРОГИЙ**Вздутосем'яник двурогий***Physospermum cornubiense* (L.) DC. (*P. danaa* (M. Bieb.)Schischk. ex N. Rubtz., *Danaa nudicaulis* (M. Bieb.)Grossh., *Smyrniium nudicaule* M. Bieb.)

Родина Селерові (Зонтичні) – Сельдерейные – Аріасеae

Рід налічує 6 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп (зрідка), Гірський Крим (звичайно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, чагарники, вапнякові відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-100 см завв., майже голий. Корінь 0,5-1,0 см завт.; коренева шийка негусто вкрита рештками черешків. Стебла тонкорестисті. Прикореневі листки довгочерешкові, двічі-чотирипірчастороздільні, частки клиноподібноромбічні, зубчасті. Стеблевий листок один, інші редуковані до стеблообгортних піхв, звичайно пурпурових. Суцвіття – зонтики 5-8 см у діам., промені (10-20 шт.) гладенькі, бокові зонтики дрібніші; зонтики 1,0-1,5 см діам., з 10-16 квіток. Обгортки та обгорточки багатолісті. Зубці чашечки відсутні. Пелюстки білі, 1,5-1,8 мм завд., широкояйцеподібні. Плоди – вислоплідники 3-4 мм завд. та 5 мм завш., вздуті, кулясті, майже двійчасті; мерикарпії у перерізі майже округлі. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

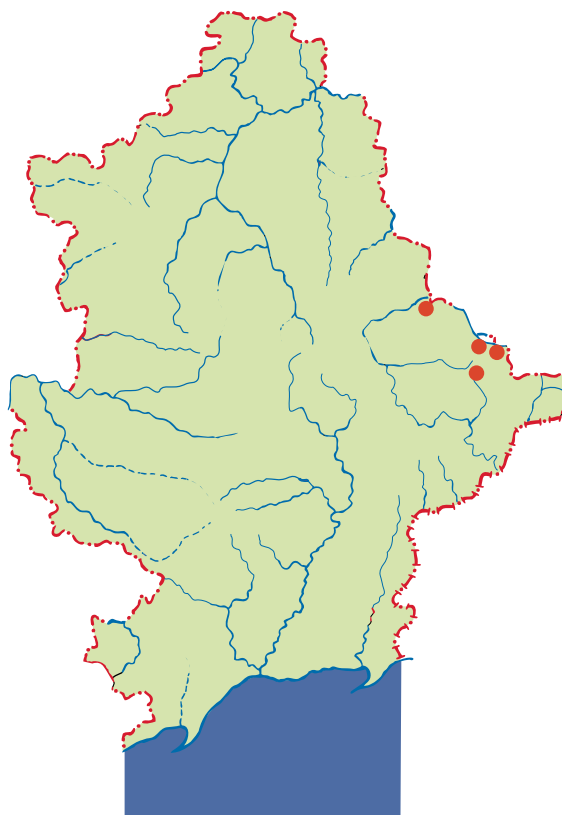
Природно-історична рідкісність, вирубування лісів, випасання худоби, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ППд «Урочище Грабове», РЛП «Донецький кряж», Зм «Круглик», Зм «Урочище Плоське», Зм «Леонтєво-Байрацьке».

Н.В. Шпилева

Фото: гербарій

ПІЛОЗЕЛЛА СКУПЧЕНА

Ястребиночка скученная

Pilosella ×glomerata (Froel.) Fr. (*Hieracium ambiguum* Ehrh. subsp. *glomeratum* Zahn, *Hieracium glomeratum* Froel.)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує декілька тисяч видів, в Україні близько 114 видів, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне поширення: Європа; Зах. Азія. В Україні: Полісся, Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Луки, галявини, сухі схили, узбіччя доріг, перелоги.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 45-70 см завв. Кореневище вкорочене, часто є підземні столони. Стебла поодинокі або їх декілька, опушені, спрямовані вгору або горизонтально. Волоски опушення двох типів: прості, що стирчать (біля 1 мм завд.) та нечисленні зірчасті. Листки жовтувато- або світло-зелені. Прикореневі листки (2-6 шт.) різноманітні: зовнішні – короткі, лопатоподібні, тупі, інші – до 20 см завд., ланцетні, гоструваті. Стеблові листки вузьколанцетні, загострені, з нечисленними залозками. Загальне суцвіття щитко- або зонтикоподібне. Кошиків (5) 10-40 шт. Обгортки 7-8 мм завд., циліндричнояйцеподібні; зовнішні листочки притиснуті. Квітки від світло- до темно-жовтих, всі з язичковим віночком; приймочки жовті. Плід – сім'янка. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

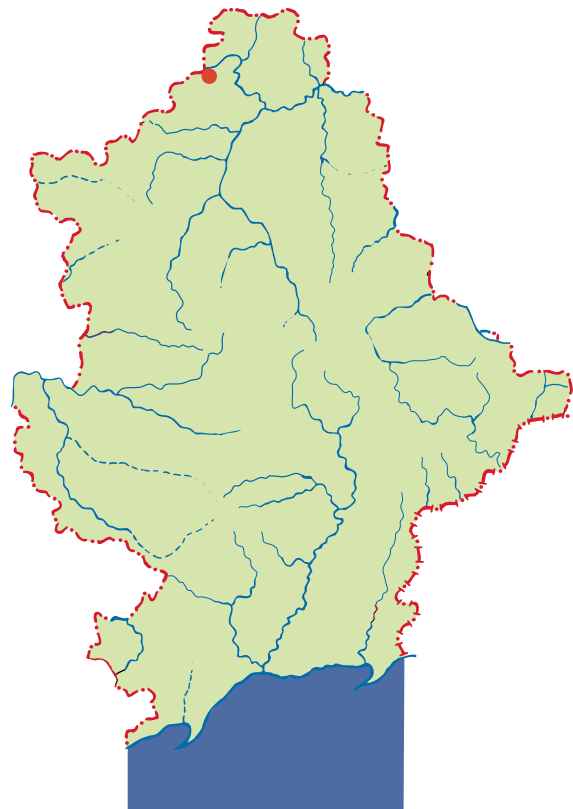
Випасання худоби, сінокосіння, меліорація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Святі Гори».

Г.В. Бойко

Фото: гербарій

ПЛОЗЕЛЛА ОНЕЗЬКА**Ястребиночка онежская**

Pilosella onegensis Norrl. (*Hieracium onegense* (Norrl.) Norrl.)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує декілька тисяч видів, в Україні близько 114 видів, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Сх., Півд. Європа; Сибір. В Україні: Закарпаття, Прикарпаття, Карпати, Полісся, Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся, галявини, кущі, заплавні луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-50 (70) см завв. Пагони двох типів: підземні – дуже ламкі, повзучі, з лускоподібними зачатками листків; наземні – з однаковими зближеними у пучок листками. Стебла знизу червоно-фіолетові, з рясними світлими простими волосками 1,0-2,5 мм завд., що спрямовані вниз або горизонтально, зверху – з рясними, горизонтальними чорними волосками 1 мм завд. Листки м'яковолосисті, світло-жовті або світло-трав'яно-зелені. Прикореневі – майже цілокраї, еліптичні до лопатоподібних, до 25 см завд.; стеблові (2-3 (4) шт.) – ланцетні, опушені дещо густіше, ніж прикореневі. Загальне суцвіття волотисте або зонтикоподібне, з 5-35 кошиків. Обгортки до 7 мм завд., майже циліндричні, з усиченою основою; зовнішні листочки з світлою облямівкою без опушення, прилягають пухко. Квітки жовті, всі з язичковим віночком; приймочки темні. Плід – сім'янка. Цв.: VI – VII. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

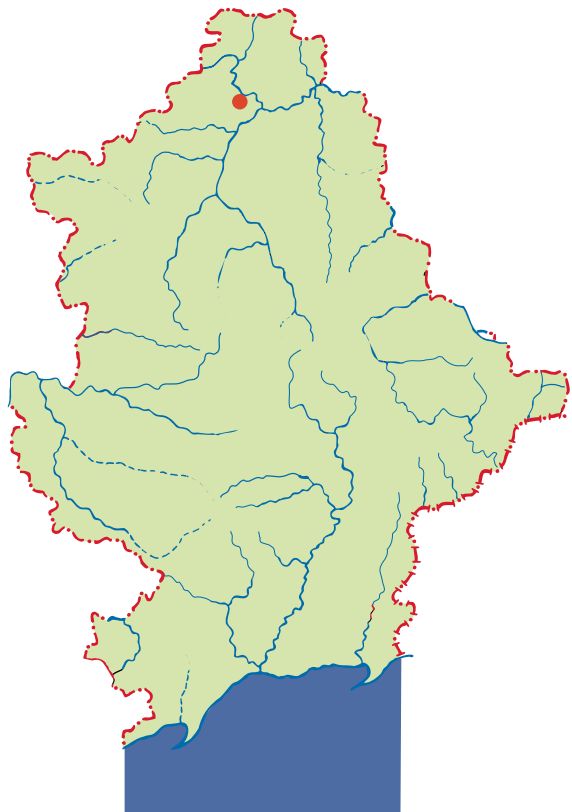
Вирубування лісів, випасання худоби, сінокосіння, меліорація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Г.В. Бойко

Фото: гербарій

КИТЯКИ КРЕЙДЯНІ

Истод меловой

Polygala cretacea Kotov

Родина Китякові – Истодовые – Polygalaceae

Рід налічує близько 500 видів, в Україні – 10 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Лівобережний Степ та Донецький Лісостеп (басейни р. Сіверський Донець та р. Міус); північна частина Лівобережного Полісся (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні і вапнякові відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні, але повночленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-50 см завв. Стебла (кілька шт.) прямостоячі або підведені. Листки 5-40 мм завд. та 0,8-5,0 мм завш., товстуваті; нижчі – коротші, довгастооберненояцеподібні, клиноподібно звужені; середні і верхні – довгасті або лінійноланцетні, загострені. Суцвіття – багатоквіткові китиці 3-20 см завд., закінчуються пучком з приквітків двох типів. Два бокові чашолистки (крила) крупніші за інші, пелюсткоподібні, еліптичні, на верхівці заокруглені, при плодах блідувато-зеленуваті. Віночок 10-12 мм завд., з трьох зрослих пелюсток, нижня – човникоподібна, торочкувата на верхівці, бічні довші за неї, трубка коротка; разом з крилами рожевий, світло-пурпуровий або синьо-фіолетовий. Плід – коробочка до 7,5 мм завд., плодоніжка до 1 мм завд. Насінина довгаста, з коротковолосистим зверху принасіником. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

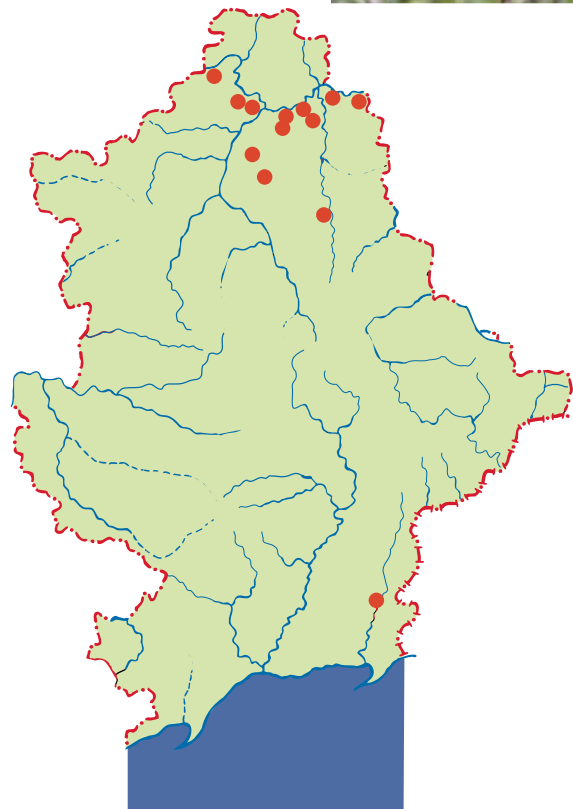
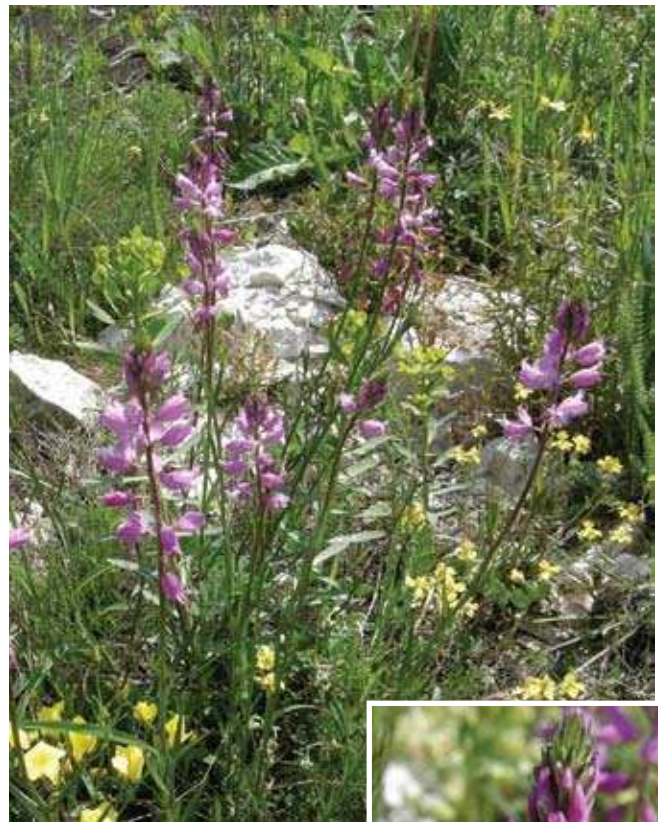
Природно-історична рідкісність, рекреація, видобування крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ПЗ «Крейдяна флора», ПЗ «Хомутовський степ», РЛП «Краматорський», Зм «Крейдяна рослинність біля с. Кірове», Зм «Ковила біля с. Григорівка», ППм «Мар'їна гора».

О. Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

СПОРИШ АШЕРСОНА**Горец Ашерсона***Polygonum achersonianum* H. Gross (*P. scythicum* Klokov)Родина Споришеві (Гречкові) - Спорышевые -
PolygonaceaeРід налічує близько 200 видів, в Україні - 34 види, в
Донецькій області - 16 видів.**СТАТУС**

Не визначений.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Сх. Європа; Кавказ. В Україні: південна ча-
стина Степу (дуже рідко).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Солонці, солонцюваті луки, степові западини.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

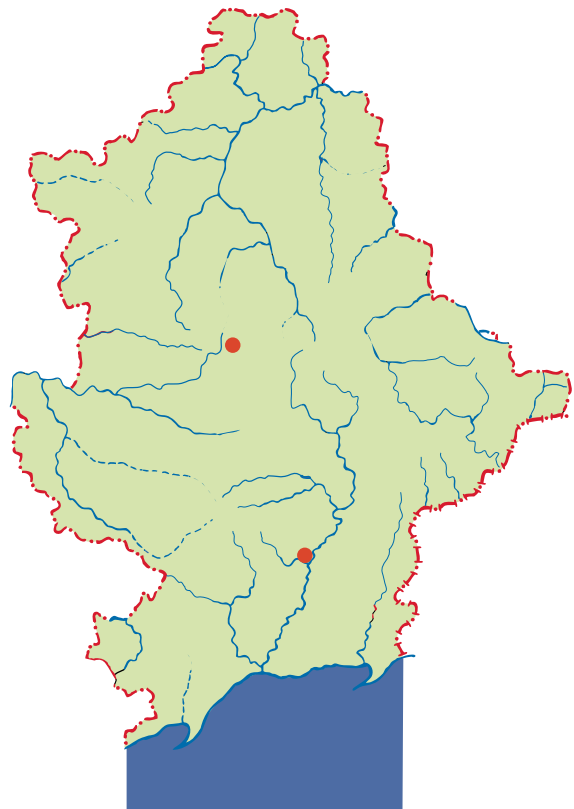
Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКАТрав'янистий однорічник 10-50 см завд. Стебла
розгалужені від основи, лежачі. Листки вузьколінійні,
загострені на верхівці і звужені донизу, 15-23 мм завд.
та 1,0-1,5 мм завш., короткочерешкові; жилки зісподу
виразні, розтруби при основі суцільні, вгорі дрібно
розірвані. Квітки розташовані в пазухах листків пуч-
ками по 1-3 шт., квітконіжки короткі. Оцвітина про-
ста, віночкоподібна, близько 2 мм завд., розділена на
дві третини, з рожевими або червонуватими по краю
листочками. Плід - горіхоподібний, 1,5-2,0 мм завд.
та 1 мм завш., темно-коричневий, трохи лисніючий,
але не блискучий, поверхня дрібнозморшкувата, без
виразних повздовжніх смужок. Цв.: VI - IX.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Рекреація, розорювання степів, випасання худоби,
пожежі.**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**

Фактичні регіональні: ПЗ «Кальміуське».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ПЕРСТАЧ ПРЯМОСТОЯЧИЙ (КАЛГАН)

Лапчатка прямостоячая

Potentilla erecta (L.) Raesch.

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 420 видів, в Україні – 41 вид, в Донецькій області – 20 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр., Півд. Європа; Сибір. В Україні: Полісся (звичайно), Карпати, Закарпаття, північна частина Лісостепу, Степу (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі луки та ліси, по берегах боліт, узлісся, галявини у депресіях надзаплавної тераси р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Розріджені, дуже нечисленні популяції.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-40 см завв. Кореневище нерівномірно потовщене, циліндричне, шишкоподібне, дерев'янисте. Стебла прямостоячі або висхідні, у верхній частині вилчаторозгалужені, з рідкими притисненими волосками. Прикореневі листки черешкові. Стеблові листки майже сидячі, трійчасті; листочки довгастооберненояйцеподібні або довгасті. Прилистки великі, великозубчасті. Квітки поодинокі, 10-13 мм діам., на тонких, довгих квітконіжках, в пазухах верхніх листків. Чашолистки у двох колах, загалом 10 шт. Пелюстки (4 шт.) жовті або блідо-жовті, на верхівці злегка виїмчасті. Плодики – численні однонасінні горішки. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

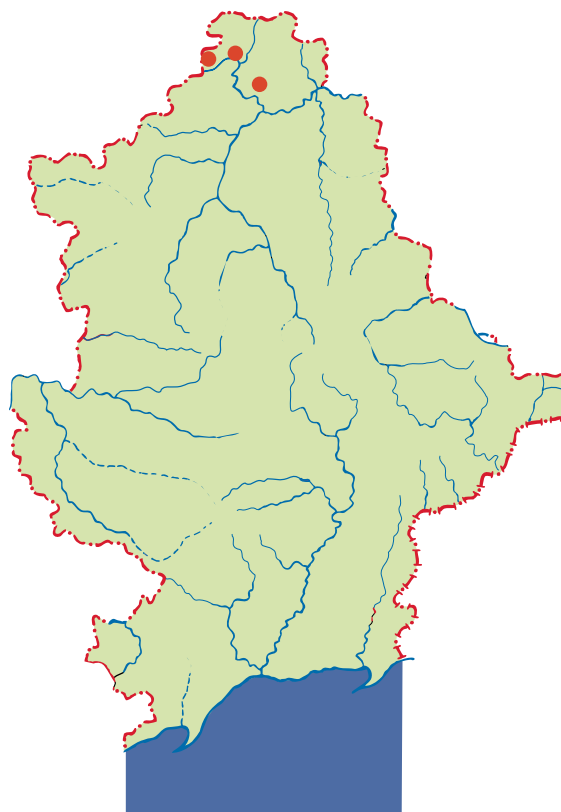
Вирубування лісів, осушування боліт, рекреація, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Конвалія».

В.М. Остапко, В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

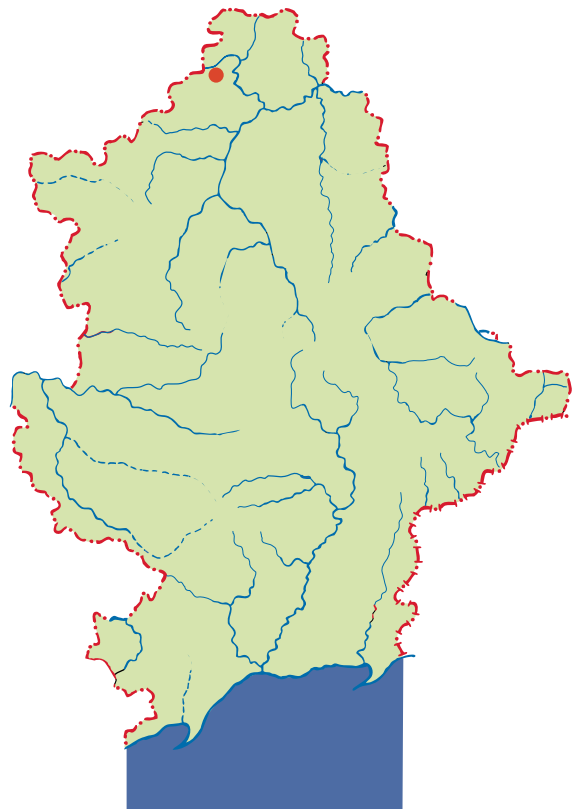
СУХОВЕРШКИ ВЕЛИКОКВІТКОВІ**Черноголовка крупноцветковая***Prunella grandiflora* (L.) Scholl.Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує до 15 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій
області – 2 види.**СТАТУС**

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія
(північ). В Україні: Лісостеп, Степ (розсіяно), Гірський
Крим.**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**Кам'янисті відслонення, степові схили, мішані ліси,
узлісся і галявини.**СТАН ПОПУЛЯЦІЙ**Популяція дуже обмежена, нечисленна, знаходиться
під загрозою зникнення.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**Трав'янистий багаторічник 15-60 см завв. Стебла
від основи висхідні. Листки здебільшого черешкові,
цілісні, розсіянопритиснутоволосяні; верхня пара
листочків відсунута від основи суцвіття. Загальне
суцвіття густе, спочатку яйцеподібноголовчасте, згодом
витягнуте, циліндричне; приквітки білуваті,
шкірясті; несправжні кільця з 4-6 квіток, квітконіжки
коротенькі, малопомітні. Чашечка двогуба; верхня
губа з трьома помітними зубцями; нижня губа до
третьої розділена на дві ланцетні долі. Віночок дво-
губий, 20-30 мм завд., синьо-фіолетовий, більш ніж у
два рази перевищує чашечку. Плід – чотиригорішок;
мерикарпії округлояйцеподібні, світло-бурі,
гладенькі й блискучі. Цв.: VI – IX.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Забудова території, випасання худоби, рекреація,
збирання населенням (декоративність, лікарські
властивості).**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Вирощують
у ДБС НАН України з 1981 року.

В.М. Остапко, Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ПСЕВДОЛІЗИМАХІОН КРЕЙДЯНИЙ

Псевдолизимахион меловой

Pseudolysimachion cretaceum (Ostapko) Ostapko
(*Veronica cretacea* Ostapko)

Родина Веронікові – Вероникуєві – Veronicaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 36 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лівобережний злаково-лучний Степ (схід), Донецький Лісостеп (північ).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи на крейдяних відслоненнях.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-45 см завв. Кореневище видовжене, тонке. Стебла поодинокі, від основи круто висхідні або прямостоячі, від основи голі, вище опушені простими, кучерявими, спрямованими вгору волосками. Листки голі, часто по краю війчасті, неглибоко городчасто-зубчасті. Приквіткі ланцетні, голі. Суцвіття – поодинокі, густі китиці. Квітковіжки волосисті. Чашечка зрослолисткова, глибоко розсічена (трубка коротка), частки по краях війчасті, зовні голі або з поодинокими волосками. Віночок бузково-синій, зрослопелюстковий, трубка коротка, відгин чотирилопатекий, лопаті нерівного розміру. Тичинок 2 шт. Зав'язь гола. Плід – майже куляста, гола коробочка. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

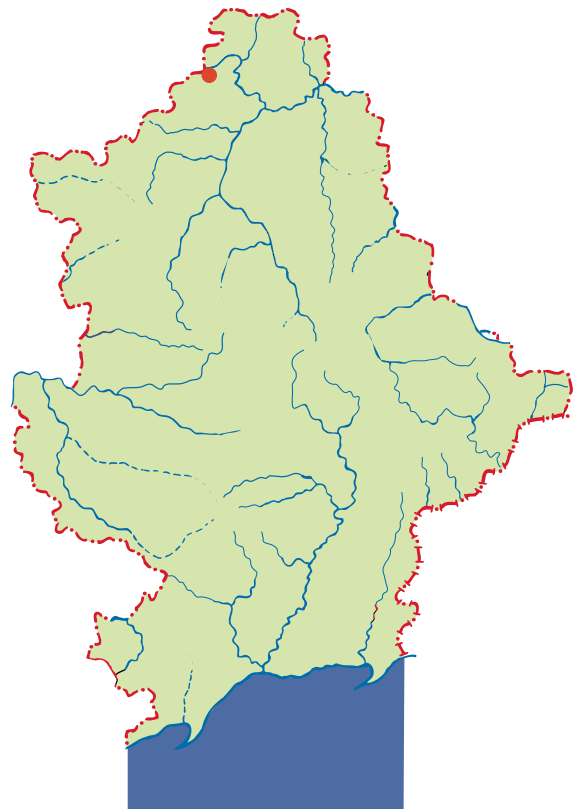
Природно-історична рідкісність, випасання худоби на крейдяних схилах, лісорозведення.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Зибенко, В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ПСЕВДОЛІЗИМАХІОН ПАЧОСЬКОГО**Псевдолизимахион Пачоского**

Pseudolysimachion paczoskianum (Klokov) Ostapko
(*Veronica paczoskiana* Klokov, *V. spicata* auct. non L., p.p.)
Родина Веронікові – Верониковые – Veronicaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області 36 – видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: басейни р. Дніпро та р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Борові піски, узлісся та галявини.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий кореневищний багаторічник 35-75 см завв., темно-зелений. Стебла висхідні або іноді полягають у тіні; нижче середини голі, вище – густо опушені дрібними залозистими волосками з домішкою простих тонких. Стеблові листки 1-10 см завд. та 1,0-1,5 мм завш., довгастоеліптичні, яйцеподібні, лінійноланцетні; загострені, городчато-зубчасті; дещо шкірясті, майже всі черешкові. Суцвіття – верхівкові китиці (поодинокі або декілька), квітки сидячі. Чашечка зрослолисткова, глибокорозсічена; частки яйцеподібноланцетні або лінійновидовжені. Віночок зрослопелюстковий, 6-8 мм завд., синьо-блакитний; трубка коротка, всередині гола, відгин чотирилопатекий, лопаті нерівного розміру. Тичинок 2 шт. Зав'язь дрібнозалозиста, на верхівці волосиста. Плід – коробочка. Цв.: VI – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

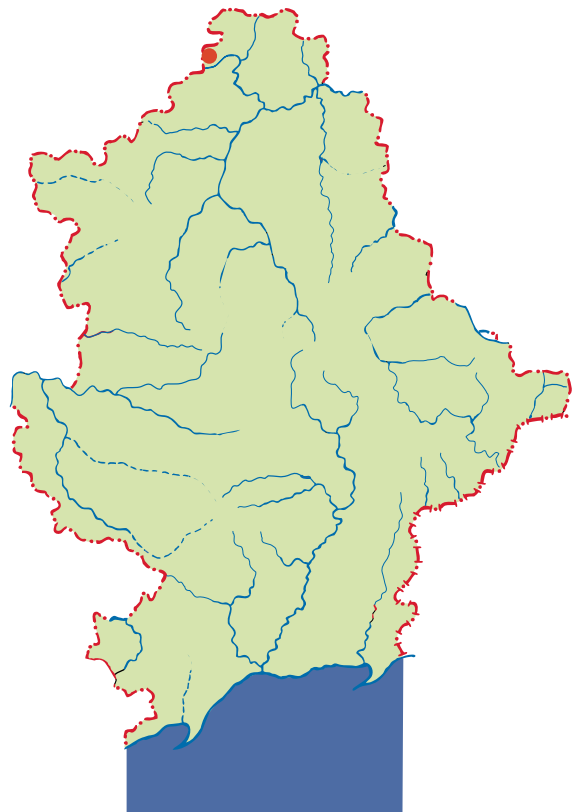
Природно-історична рідкісність; вирубування лісів, рекреаційне навантаження, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Зибенко

Фото: В.М.Остапко

СОН БОГЕМСЬКИЙ

Прострел богемский

Pulsatilla bohemica (Scalický) Tzvelev (*P. pratensis* (L.) Mill. subsp. *bohemica* Scalický, *P. nigricans* Störck)
Родина Жовтецеві – Лютиковіє – Ranunculaceae

Рід налічує близько 35 видів, в Україні – 6 (?) видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. (південь) Європа. В Україні: Прикарпаття, Полісся, Лісостеп, Степ (нерідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті та піщані степи, узлісся.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції численні і нечисленні, нормальні повночленні і деградовані, але їх кількість і чисельність зменшується.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-40 см завв. Кореневище косо, темно-коричневе. Прикореневі листки (з'являються до або під час цвітіння) довгочерешкові, зібрані у розетку, тричіпірчасторозсічені, частки лінійні, загострені, спочатку густоволосисті, згодом майже голі. Стеблові листки (3 шт.) зібрані в мутовку, редуковані, зростають при основі. Квітконосний пагін прямостоячий, густомякотоволосистий. Квітки правильні, поодинокі, верхівкові, пониклі. Оцвітина проста, віночкоподібна, довгастовузкодзвоникувата; листочки яйцеподібні, на верхівці відігнуті назовні, 2-3 см завд., зовні лилової та пухнасті, з внутрішньої сторони чорно-фіолетові. Тичинки численні. Плід збірний, плодики численні, горішкоподібні, з дуже довгим пірчастоволосистим носиком. Цв.: IV – V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

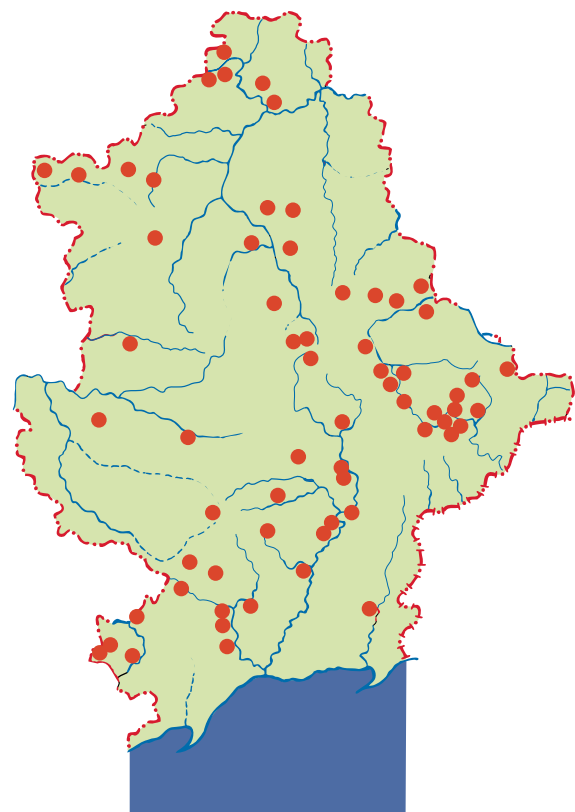
Розорювання степів, терасування степових схилів, випасання худоби, збирання населенням (декоративність), лісорозведення.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори», ЗЗ «Бердянський», ППД «Урочище Грабове», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Чорнецьке», Зм «Верхньосамарське», Зм «Казанок», Зм «Пристенське», Зм «Колодязне», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Гектова Балка», Зм «Урочище Плоське», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Ларинський», Зм «Кальчицький», Зм «Знаменівська балка», ППм «Витоки Кальміуса», ППм «Широкий ліс», ППм «Довгенький ліс», ППм «Чердакли», ЗУ «Василівка», ЗУ «Кирсанове», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2», ЗУ «Ліс на граніті», ЗУ «Брандушка», ЗУ «Кучерів Яр», ЗУ «Никанорівський ліс». Вирощують в ДБС НАН України з 1968 р.

Т.Ю. Мовчан, Г.В. Бойко
Фото: В.М. Остапко

СОН ШИРОКОЛИСТИЙ**Прострел широколистний***Pulsatilla latifolia* Rupr. (*P. patens* (L.) Mill., р.р.)

Родина Жовтецеві – Лютикові – Ranunculaceae

Рід налічує біля 35 видів, в Україні – 6 (?) видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Сх. Європа. В Україні: Полісся, Лісостеп (звичайно), Прикарпаття, Розточчя (зрідка), Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, узлісся, схили балок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Дуже нечисленні локальні популяції.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-20 см завв. Кореневище косо, темно-коричневе. Зацвітає до появи листків. Прикореневі листки довгочерешкові, зібрані в розетку, трійчаторозсічені, сегменти двічі-тричірозділені; в молодому віці м'якопухнасті, пізніше майже голі. Стеблові листки (3 шт.) зібрані в мутовку, редуковані, зрості при основі. Квітконосний пагін прямостоячий (на час відцвітання квітка більш-менш поникла та зовсім розкрита), м'яко відстовбурченоволохатий. Квітки правильні, поодинокі, верхівкові. Оцвітина проста, віночкоподібна, широкодзвоникувата; листочки еліптичні або довгастояйцеподібні, 3-4 см завд., лілові або світло-фіолетові, зовні волосисті. Тичинки численні. Плід збірний, плодики численні, горішкоподібні, з дуже довгим пірчастоволохистим носиком. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

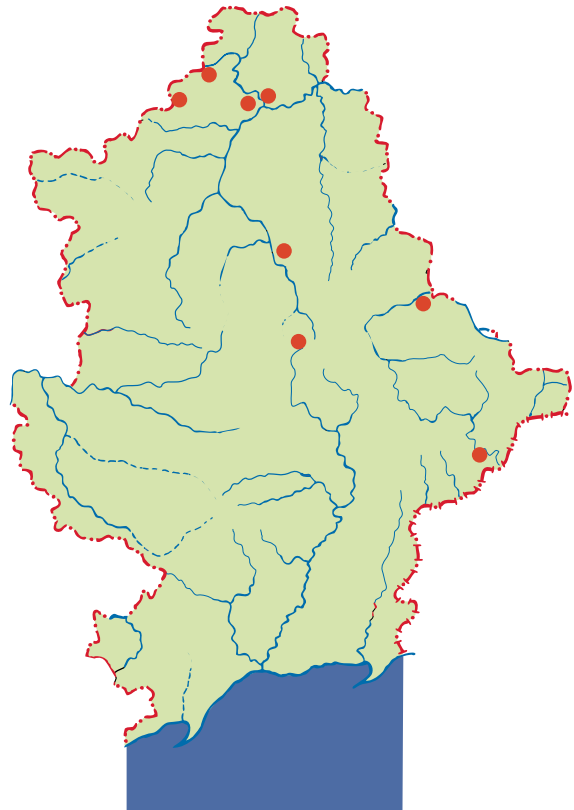
Вирубання байрачних лісів, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Урочище Плюське». Вирощують в ДБС НАН України з 1979 р.

Т.Ю. Мовчан, Г.В. Бойко

Фото: Г.В. Бойко

СОН УКРАЇНСЬКИЙ

Прострел український

Pulsatilla ucrainica (Ugr.) Wissjul. (*Anemone pulsatilla* L. var. *ucrainica* (Ugr.) Wissjul., *P. pratensis* auct. non (L.) Mill. p. p., *P. donetzica* Kotov, *P. euphimiiae* Kotov)
Родина Жовтецеві – Лютикові – Ranunculaceae

Рід налічує близько 35 видів, в Україні – 6 (?) видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Лісостеп, Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові ділянки, кам'янисті відслонення, чагарники, узлісся.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх кількість і чисельність зменшуються.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-25 см завв. Кореневище косо, темно-коричневе. Прикореневі листки (з'являються під час цвітіння) довгочерешкові, зібрані в розетку, в молодому віці густоволосисті, тричіп'ячаторозсічені, кінцеві частки загострені. Стеблові листки (3 шт.) зібрані в мутовку, редуковані, зрослі при основі. Квітконосний пагін прямостоячий, коротко опушений. Квітки правильні, поодинокі, верхівкові. Оцвітина проста, віночкоподібна, широкодзвоникувата; листочки яйцеподібні або яйцеподібнодовгасті, 2-3 см завд., фіолетові або червонувато-фіолетові, зовні пухнасті. Тичинки численні. Плід збірний, плодики численні, горішкоподібні, з дуже довгим пірчастоволосистим носиком. Цв.: IV –V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

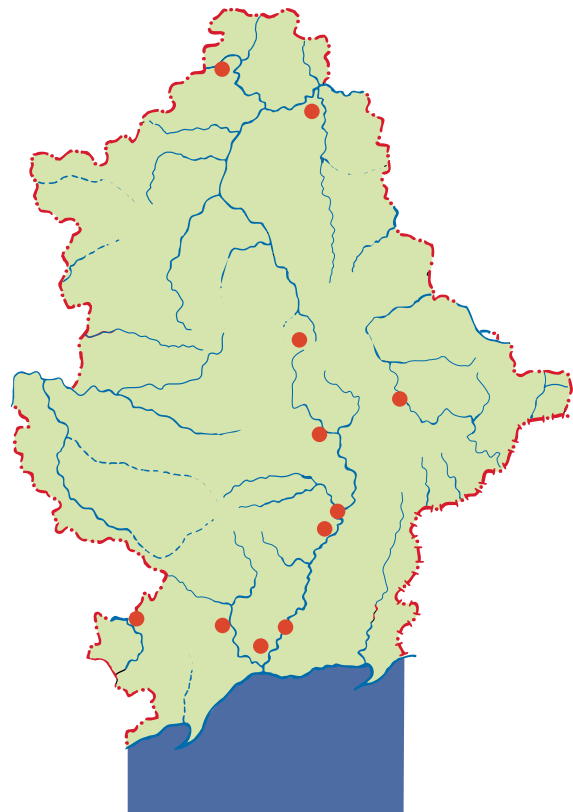
Розорювання степів, терасування схилів, випасання худоби, збирання населенням (декоративність), лісорозведення.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори», Зм «Ларинський», ЗУ «Василівка».

Т.Ю. Мовчан, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

РАДІОЛА ЛЬОНОПОДІБНА

Радиола льновидная

Radiola linoides Roth

Родина Льюнови – Льновые – Linaceae

Рід монотипний.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн. (південна частина), Центр., Атл., Сх., Півд. Європа; Зах. Азія (зрідка); Півн., Центр. Африка. В Україні: Лісостеп (спорадично), Степ (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі піщані місця, береги водойм, піскові лісові галлявини.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не вивчено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 5-10 см завв. Стебла поодинокі, тонкі, від основи вильчато розгалужені, голі, міжвузля ниткоподібні. Листки (2-3 пари) супротивні, сидячі, яйцеподібні або еліптичні, 1,5 – 2,0 мм завд., цілокраї, загострені, з однією поздовжньою жилкою. Суцвіття – правильний, улиснений дихазальний напівзонтик. Квітки чотиричленні, правильні, дрібні, численні. Чашолистки трикутнооберненояйцеподібні, 1,0-1,5 мм завд., на верхівці зубчасті або лопатеві. Пелюстки білі, довгастолопатові, 1,0-1,5 мм завд., тупі, звужені до основи. Тичинки (8 шт., з них 4 недорозвинені) дорівнюють пелюсткам, при основі більш-менш зрослі. Плід – сплюсненокуляста коробочка біля 1 мм завд. Насінини яйцеподібні, ледве досягають 0,3 мм завд., голі, блискучі, ясно-коричневі. Цв.: V – VIII. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

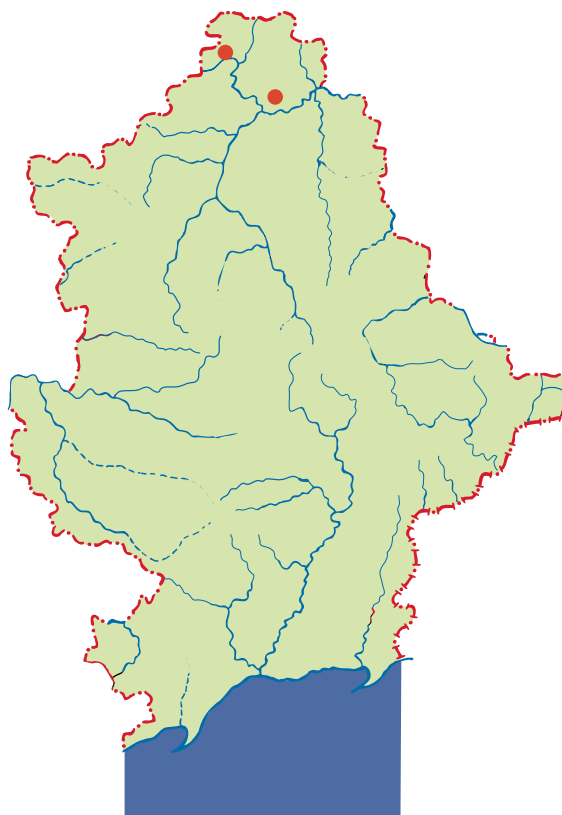
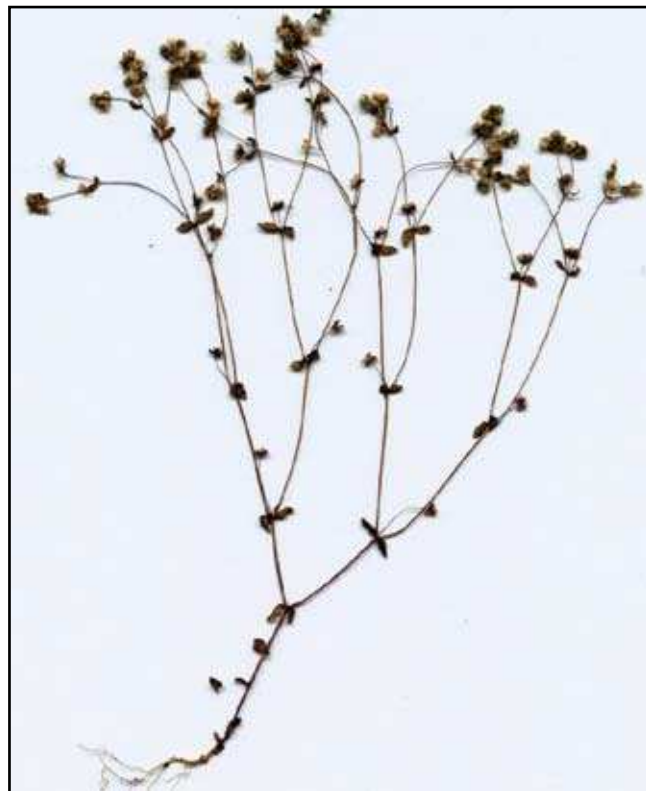
Висихання боліт, рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: гербарій

ЖОВТЕЦЬ ЗОЛОТИСТИЙ

Лютик золотистий

Ranunculus auricomus L.

Родина Жовтецеві - Лютикові - Ranunculaceae

Рід налічує близько 600 видів, в Україні - 41 вид, в Донецькій області - 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Атл., Сх. Європа; Кавказ (гори); Зах. Сибір. В Україні: Карпати, Полісся, Лісостеп (звичайно), Степ (дуже рідко), Крим (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, узлісся та заплавні луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-40 (60) см завв. Кореневище коротке. Стебло прямостояче, розгалужене у верхній частині. Прикореневі листки (звичайно 3-6 шт.) до 4 см завд., цілісні або три-п'ятироздільні, округлониркоподібні або округлосерцеподібні, пилчасто-зубчасті по краю, довгочерешкові. Стеблові - набагато менші, сидячі, пальчаторозсічені, кінцеві частки лінійні і цілокраї або вузьколанцетні та пилчасті. Квітки 12-25 мм діам., правильні, оцвітина подвійна. Чашолистки 6-8 мм завд., слабоопушені. Віночок яскраво-жовтий. Тичинки й маточки численні. Квітколоже при плодах більш-менш кулясте, голе. Плід - багатогорішок; плодики бархатисті, носик гачкуватий. Цв.: V - VI. Пл.: VI - VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

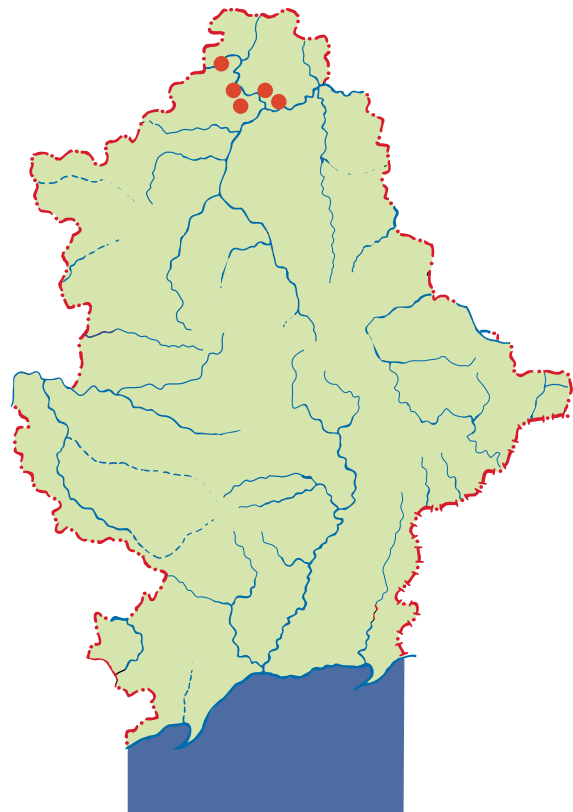
Рекреація, випасання худоби, вирубування лісів, сінокосіння, розорювання луків.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЖОВТЕЦЬ КАШУБСЬКИЙ**Лютик кашубський***Ranunculus cassubicus* L.

Родина Жовтецеві – Лютиковіє – Ranunculaceae

Рід налічує близько 600 видів, в Україні – 41 вид, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн. (північний схід), Центр., Сх. Європа; Зах Сибір. В Україні: Карпати, Полісся, Лісостеп, північ Степу (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Листяні ліси, чагарники, галявини.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-60 см завв. Кореневище коротке. Стебло прямостояче, розгалужене у верхній частині. Прикореневі листки (звичайно 1-2 шт.) до 9 см завд., цілісні, округлониркоподібні, пилчасто-зубчасті по краю, волосисті, довгочерешкові. Стеблові листки набагато менші, сидячі, глибокопальчатороздільні, частки ланцетні або ланцетноклиноподібні, пилчасто-зубчасті. Квітки поодинокі, 2-3 см діам. Чашолистки жовтувато-бурі, яйцеподібні, 7-8 мм завд., розсіяноволосисті. Віночок яскраво-жовтий, пелюстки (5 шт.) оберненояйцеподібні, 9-13 мм завд. Тичинки й маточки численні. Квітколоже волосисте. Плід – багатогорішок; плодики волосисті, носик гачкуватий. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, вирубування лісів, випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Великоанадольський», Зм «Урочище Плоське». Вирощують в ДБС НАН України з 1984 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЖОВТЕЦЬ ЯЗЫКОЛИСТИЙ

Лютик языколистный

Ranunculus lingua L.

Родина Жовтецеві - Лютикові - Ranunculaceae

Рід налічує близько 600 видів, в Україні - 41 вид, в Донецькій області - 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Сибір; Сер., Центр. Азія. В Україні: майже по всій території, за винятком Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі та заболочені місця, береги водойм.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-150 см. завв. Кореневище довге. Стебло прямостояче, товсте, порожнисте. Листки численні, сидячі, чергові, до 30 см завд. та 5 см завш., вузьколанцетні, цілісні та цілокраї, загострені, при основі - стеблообгортні. Квітки правильні, поодинокі, в рідких суцвіттях. Оцвітина подвійна, чашолистків та пелюсток по 5 шт. Віночок яскраво-жовтий, до 4 см діам. Тичинки й маточки численні. Плід - багатогорішок; плодики голі, 2,5-3,2 мм завд., носик гачкуватий, до 1 мм завд. Цв.: VI - VII. Пл.: VII - VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

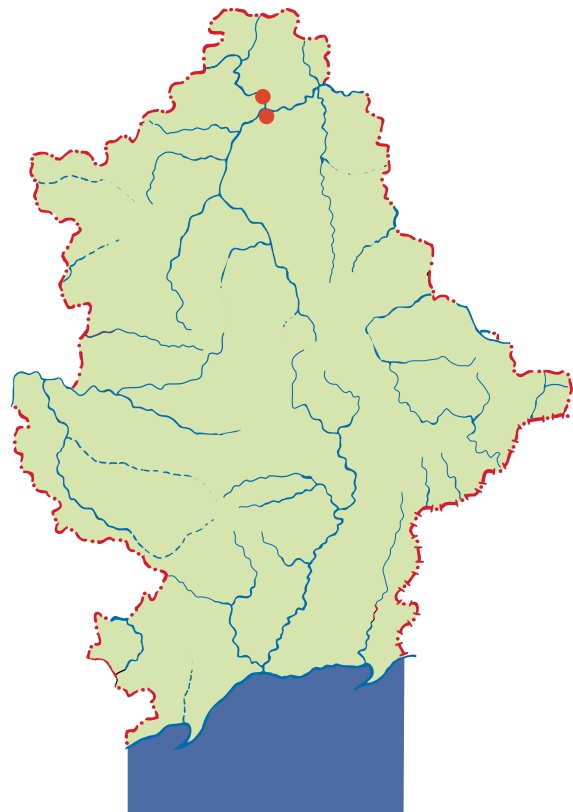
Випасання худоби, меліорація, висушування заплав.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ .

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Г.В. Бойко, Т.Ю. Мовчан

Фото: В.М. Остапко

РАПОНТИКУМ СЕРПІЄПОДІБНИЙ**Рапонтикум серпуховидний***Rhaponticum serratuloides* (Georgi) Bobrov

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує 17 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа; Зах. Сибір (південь); Сер. Азія (північ). В Україні: Степ, Лісостеп (південь, рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заплавні луки зі слабким засоленням, вологі солончакові місця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, спостерігається тенденція до зменшення чисельності.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-100 (40) см. завв. Кореневище вертикальне. Стебло просте, виразно борозенчасте, під кошиком потовщене, злегка павутинисто-опушене. Листки цілісні, цілокраї або дрібнозубчасті, прикореневі та нижні стеблові – довгочерешкові, до 35 см завд. і 13 см завш.; середні та верхні – дрібніші, сидячі. Всі листки в молодому стані павутинисті. Кошики поодинокі на кінцях стебел, багатоквіткові, всі квітки двостатеві. Обгортка 3-6 см діам., куляста, листочки з округлими або яйцеподібними півчастими придатками. Віночок фіолетово-пурпуровий або рожевий. Чубчик сім'янок з білуватих (або кремових) коротких, пірчастих щетинок, опадний, 15-16 мм завд. Сім'янки довгасті, 6-8 мм завд. та 2-3 мм завш. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

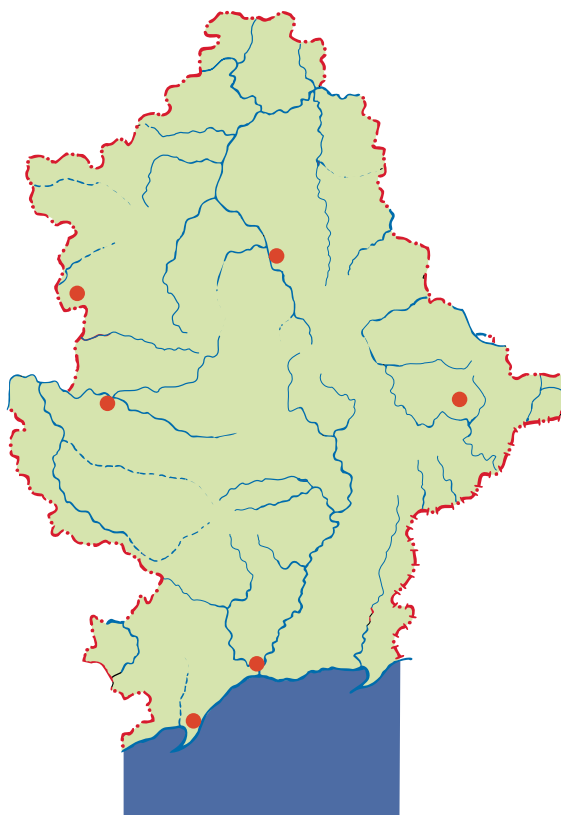
Природно-історична рідкісність, розорювання заплавних луків, надмірне випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Меотида», 33 «Білосарайська коса», РЛП «Донецький кряж».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ДЗВІНЕЦЬ КРЕЙДЯНИЙ

Погремок меловой

Rhinanthus cretaceus Vassilcz.

Родина Вовчкові – Заразиховые – Orobanchaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 17 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (ендемік басейну р. Сіверський Донець).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

В ППМ «Мар'їна гора» локальна популяція чисельністю 100 тисяч особин займає площу до 3 га, щільність досягає 25 особин на м².

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 15-30 см завв.; напівпаразит. Стебло блідо-фіолетове, рідко опушене; гілки косо догори спрямовані, рідше стебло просте. Листки вузьколанцетні або лінійноланцетні, дрібнозубчасті, зубців менш ніж 20 шт. Приквітки порівняно великі. Між верхньою парою гілок та найнижчими приквітками є вставні листки в кількості 5-7 пар. Суцвіття – китиця. Чашечка при плодах здута, гола, по краю тонкошорстка. Віночок двогубий, 18-20 мм завд., жовтий; нижня губа притиснута до верхньої. Плід – коробочка 7-8 мм завд. Насінина 2,0-2,5 мм діам., зі світлим, дуже вузьким крилом. Цв.: VII – VIII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, випасання худоби, видобування крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППМ «Мар'їна гора».

О.В. Зибенко, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ШИПШИНА ЗАЛОЗИСТОЗУБЧАСТА**Шиповник железисто зубчатый***Rosa adenodonta* Dubovik (*R. balsamica* Besser)

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 300-500 видів, в Україні – 86 видів, в Донецькій області – 32 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Сх. Європа (Донецький кряж, Північне Приазов'я).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили, кам'янисті відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Куц 1,5-2,0 м завв. Стебла вкриті поодинокими (на молодих гілках нерідко парними) серпоподібними або майже прямими шипами з еліптичною основою, 3-8 мм завд. Листки складні, листочки (5-7 шт.) широкоеліптичні, двоякозубчасті, знизу і по краю залозисті, з обох боків розсіяноволосясті; вісь листка коротковолосиста, густо покрита залозками з домішкою шипіків. Квітки поодинокі або по 2-3 шт., блідо-рожеві; квітконіжки 7-18 мм завд., залозисто-щетинисті. Чашолистки широколанцетні, пірчасті, при почервоінні плодів відпадають. Плід – гладенький гіпантій, лише при основі з залозками. Цв.: V. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

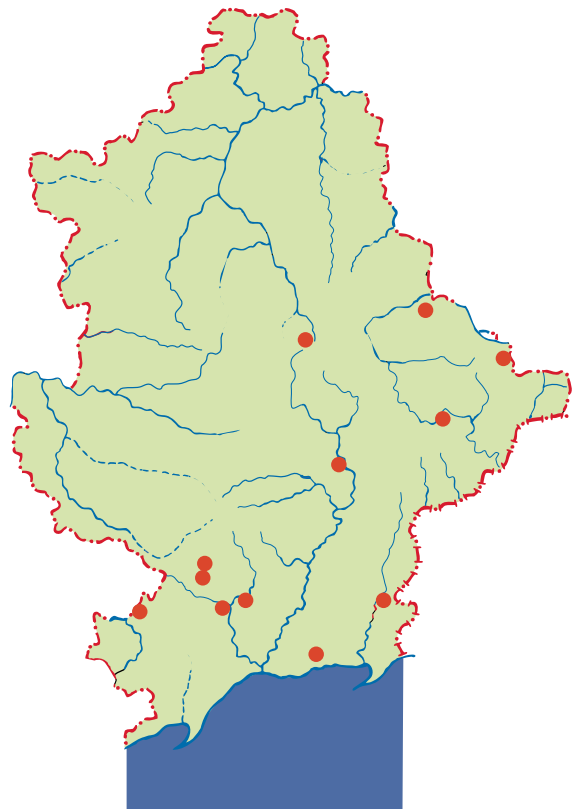
Видобування каменю, випасання худоби, випалювання сухої трави, збирання населенням плодів (лікарські, вітамінні властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», Зм «Пристенське», Зм «Знаменівська балка», Зм «Урочище Плоське», Зм «Леонтєво-Байрацьке». Вирощують в ДБС НАН України з 1977 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ШИПШИНА БОРИСОВОЇ

Шиповник Борисовой

Rosa ×borissovae Chrshan. (*R. homoacantha* Dubovik)

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує 300-500 видів, в Україні – 86 видів, в Донецькій області – 32 види.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп (верхів'я р. Міус).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відслонення сланцю.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущик до 30 см завв., майже прямостоячий, дуже розгалужений. Стебла вкриті численними прямими, тонкими, шилоподібними шипами; квітконосні гілки густо вкриті залозистими щетинками. Листки складні, голі; листочки (5 шт.) яйцеподібні або еліптичні, 10-23 мм завд., знизу по жилках залозисті, подвійнозубчасті та залозисті по краях. Квітки поодинокі, рожеві; квітконіжки 5-8 мм завд. Чашолистки зовні залозисті, зверху опушені, при досяганні плодів зігнуті назад. Плід – кулястий темно-червоний гіпантій 10-14 мм у діам., вкритий нечисленними залозистими щетинками. Цв.: V – VI. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

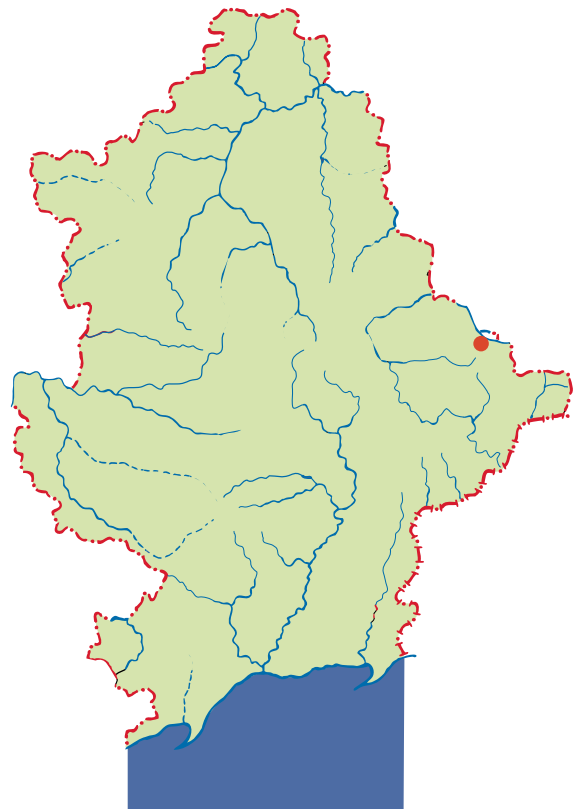
Видобування каменю, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ППд «Урочище Грабове».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ШИПШИНА ДВОЗУБЧАСТА**Шиповник двозубчатий***Rosa diplodonta* Dubovik

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує 300-500 видів, в Україні – 86 видів, в Донецькій області – 32 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Сх. Європа (Донецький кряж, північне Приазов'я).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янистий степ.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Куц до 1 м завв. Стебла вкриті розташованими поодиноці, злегка серпоподібними шипами, стиснутими з боків та еліптичними при основі. Листки складні, вісь залозиста; листочки (5 шт.) вузько- або широкоеліптичні, по краю подвійнозубчасті, залозисті та іноді волосисті, на поверхні з обох боків голі та гладенькі, знизу по жилках з одиничними залозками. Квітки поодинокі або по 2-3 шт., рожеві; квітконіжки 5-15 мм завд., залозисто-щетинисті. Чашолистки розставлені, пірчасті, долі вузькі й дуже залозисті; при досяганні плодів відпадають. Плід – еліпсоїдний гіпантій, в нижній частині покритий залозками та щетинками. Цв.: V. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

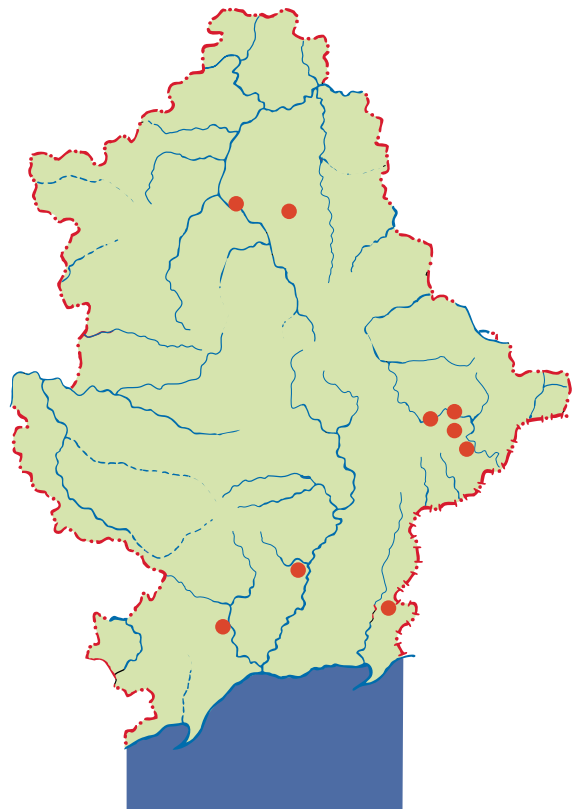
Видобування каменю, випасання худоби, випалювання сухої трави, збирання населенням (лікарські, вітамінні властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ЗЗ «Бердянський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Пристенське», Зм «Кальчицький», ППм «Чердакли», ППм «Рідкодуб'я». Вирощують в ДБС НАН України з 1982 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ШИПШИНА ДОНЕЦЬКА

Шиповник донецький

Rosa donetzica Dubovik

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує 300-500 видів, в Україні – 86 видів, в Донецькій області – 32 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Сх. Європа (басейни рік Міус та Кальміус).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янистий степ, відслонення пісковиків і гранітів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, площею від 10 до 200 м².

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ до 40-90 см завв., пагони численні, створюють зарості. Гілки вкриті прямими шипами, які в нижній частині дуже густі, щетиноподібні або голчасті; на генеративних пагонах шипи горизонтально відлягають. Листки складні, листочки (7 шт.) зубчасті по краях, залозисті на поверхні, голі. Квітки поодинокі, рожеві; квітконіжки залозисти-щетинисті. Чашолистки цілісні, зовні залозисті, при досяганні плодів не відпадають. Плід – грушеподібний або веретеноподібний гіпантій, на верхівці з щетинками. Цв.: V. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Видобуванні каменю, випасанні худоби; збирання населенням плодів (лікарські, вітамінні властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: ППд «Урочище Грабове». Вирощують в ДБС НАН України з 1993 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ШИПШИНА ГОРІНКІВСЬКА**Шиповник горенковський***Rosa gorenkensis* Besser

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує 300-500 видів, в Україні – 86 видів, в Донецькій області – 32 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа; Зах. Сибір; Сер. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили річкових долин, байрачні і заплавні діброви.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущ до 90 см завв., пагони численні, створюють зарості. Молоді пагони світло-зелені або червонувато-бурі. Гілки вкриті прямими шипами, які в нижній частині дуже густі, щетиноподібні або голчасті; у верхній частині генеративних пагонів шипи звичайно серпоподібні. Листки складні, листочки (7 шт.) подвійнозубчасті по краях, залозисті на поверхні, голі. Квітки поодинокі, рожеві; квітконіжки голі або розсіяно залозисто-щетинисті. Чашолистки цілісні, зовні залозисті, при досяганні плодів не відпадають. Плід – кулястий або еліпсоїдальний гіпантій, на верхівці з щетинками. Цв.: V. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

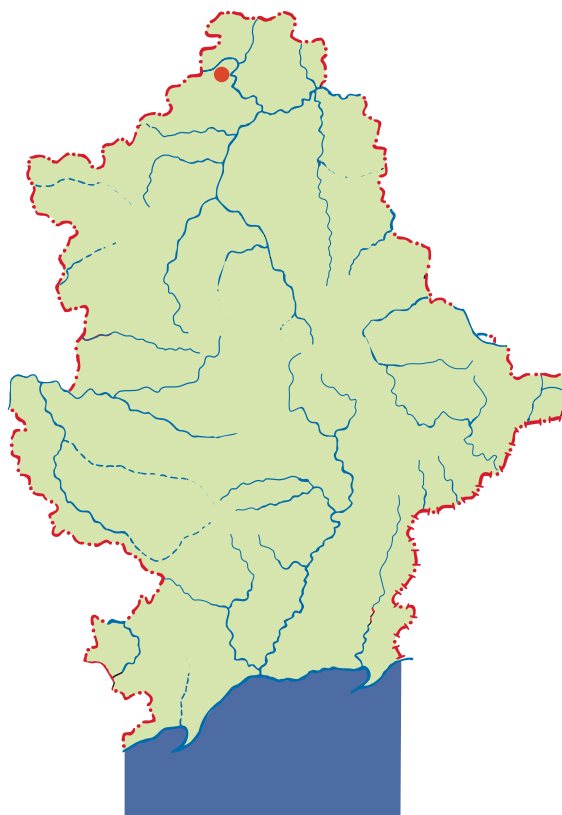
Природно-історична рідкісність, лісгосподарські роботи, випасання худоби, сінокосіння, лісові пожежі, збирання плодів населенням.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Вирощують в ДБС НАН України з 1981 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ШИПШИНА КРИНКСЬКА

Шиповник крынкский

Rosa krynkensis Ostapko

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує 300-500 видів, в Україні – 86 видів, в Донецькій області – 32 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Сх. Європа (ендемик басейну р. Кринка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янистий степ та відслонення пісковика на схилах південної експозиції.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Кущик 15-20 см завв., прямостоячий, слабо розгалужений, завдяки численным довгим кореневищним пагонам створює невелики зарості. Стебла та гілки з зеленувато-сірою корою, позбавлені шипів та щетинок. Листки складні, листочки (5 шт.) широкоовальні або яйцеподібні, волосисті на поверхні, 10-25 мм завд., 8-17 мм завш.; простозубчасті по краях, верхівка тупа; вісь листка густо волосиста з домішкою рідких залозок та шипіків. Квітки поодинокі, рожеві, квітконіжки залозисто-щетинисті 10-15 мм завд. Чашолистки 12-18 мм завд., пірчасті, зовні і по краю залозисті, при досяганні плодів спрямовані униз, відпадають. Плід – яйцеподібний голий гіпантій до 1,5 см завд., біля основи з рідкими залозками. Цв.: V. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Видобуванні каменю, випасанні худоби, рекреація, збирання плодів населенням.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Донецький кряж». Вирощують в ДБС НАН України з 1994 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

КОСТЯНИЦЯ КАМ'ЯНИСТА**Костяника каменистая***Rubus saxatilis* L.

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 19 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Сх. Європа; Кавказ; Сибір; Центр., Сх. Азія; Півн. Америка. В Україні: Полісся (звичайно), Лісостеп та Гірський Крим (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, але повночленні, нормальні, стабільні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-30 см завв. Неплідні пагони видовжені, лежачі; квітконосні стебла прямостоячі, вкриті шипами. Стеблові листки трійчасті, на довгих черешках, зісподу досить густо, зверху рідкувато волосисті. Листочки яйцеподібні, подвійнонадрізано зубчасті; бокові – косяйцеподібні, майже сидячі, кінцевий – ромбічнояйцеподібний, з коротким черешком. Квітки двостатеві, зібрані по (1) 3-10 шт. в зонтикоподібне суцвіття. Чашолистки яйцеподібноланцетні, донизу відігнуті. Пелюстки довгастоберненояйцеподібні, спрямовані вгору, білі. Плід червоний, з 1-6 кістянок, ледве сполучених між собою, «кісточка» 4 мм завд., трохи зморшкувата. Цв.: V – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

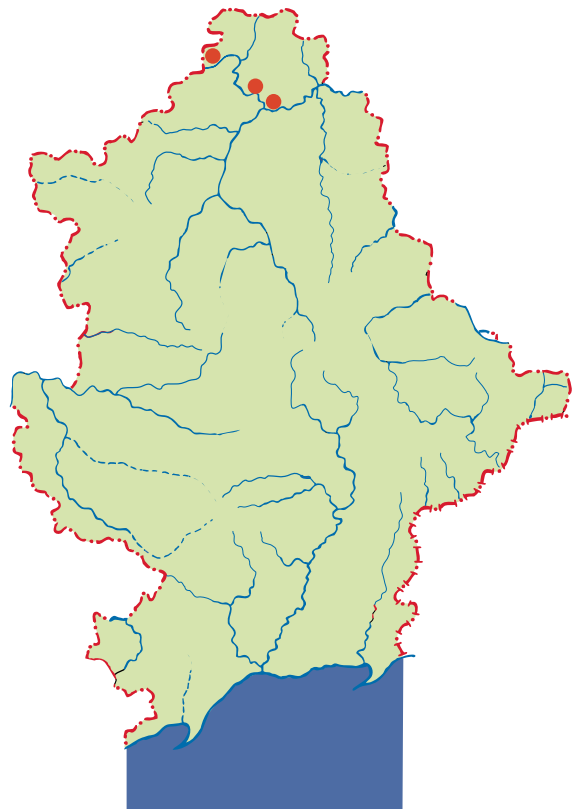
Природно-історична рідкісність, вирубування лісів, пожежі, випасання худоби, рекреація, збирання населенням (істівність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Конвалія».

В.М. Остапко, В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ЩАВЕЛЬ ЧОРНОМОРСЬКИЙ

Щавель чорноморський

Rumex euxinus Klokov (*R. tuberosus* L. subsp. *euxinus* (Klokov) Borod., *R. tuberosus* L. subsp. *turcomanicus* Rech. f.)
Родина Споришеві (Гречкові) - Спорышевые - Polygonaceae

Рід налічує близько 200 видів, в Україні - 24 види, в Донецькій області - 15 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа; Кавказ; Сер. Азія; Зах. Азія. В Україні: узбережжя Чорного та Азовського морів, Крим (Карадаг); Донецький Лісостеп (басейн р. Міус, дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Солонцюваті луки, вологі кам'яністі місця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 60-100 см завв. Корені бульбоподібно потовщені, 2,5-10,0 мм діам., розташовані пучком майже від самої шийки. Стебла прямостоячі, розгалужені лише на верхівці, зрідка опушені. Прикореневі листки стрілоподібні, лопаті тонко загострені, спрямовані донизу, зісподу опушені; листкова пластинка до 6 см завд., 8-30 мм завш. Стеблових листків 4-5 шт., верхні - короткочерешкові, до 10 см завд. та 25 мм завш. Суцвіття 15-20 см завд., густе, стиснене. Квітки одностатеві, рослина дводомна. Оцвітина проста, віночкоподібна; зовнішні листочки жіночих квіток близько 3 мм завд., внутрішні - закругленониркоподібні, з майже прямою основою, при основі з довгастояйцеподібним горбочком. Плід горіхоподібний. Цв.: VI - VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання лук, випасання худоби, сінокосіння, пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Меотида», ЗЗ «Бердянський», ППд «Урочище Грабове», РЛП «Донецький кряж», Зм «Круглик». Вирощують у ДБС НАН України з 1979 р.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: гербарій

ШАВЛЯ ЛУЧНА**Шалфей луговой***Salvia pratensis* L.Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує понад 500 видів, в Україні – 29 видів, в
Донецькій області – 9 видів.**СТАТУС**

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Півн., Півд. (захід), Центр., Атл., Сх.
(південь) Європа. В Україні: Лісова зона, Лісостеп
(звичайно), Степ (зрідка). В Донецькій області прохо-
дить південна межа ареалу.**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**Узлісся, галявини у листяних і мішаних лісах, серед
чагарників.**СТАН ПОПУЛЯЦІЙ**Локальні популяції дуже обмежені, нечисленні, їх
структуру не досліджено.**БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**Трав'янистий багаторічник 15-70 см завв. Корінь
здерев'янілий, до 50-80 см завд. Стебла прямостоячі
або від основи підведені, в кількості 1-3 шт., разом із
черешками листків мохнатоволосисті. Стеблові лист-
ки в кількості 2-3 пар, нижні схожі на прикореневі,
верхні набагато дрібніші, сидячі. Криючі листки при
несправжніх мутовках з сидячою і стеблообгортною
основою, коротші за квітки, волосисті і залозисті.
Кільця з 4-8 квіток, розсунуті. Віночок двогубий, 18-
30 мм завд., темно-синій, з блідішою трубочкою, іноді
білий або рожевий. Стовпчик 25-35 мм завд., лопаті
приймочки відігнуті назовні. Плід – чотиригорішок,
частки яйцеподібні, бурі. Цв.: V – VII.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Природно-історична та ареальна рідкісність, ро-
зорювання степів, сінокосіння, випасання худоби,
рекреація, збирання населенням (декоративність).**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Вирощу-
ють у ДБС НАН України з 1970 р.

В.М. Остапко, Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ШАВЛІЯ СТЕПОВА

Шалфей степной

Salvia stepposa Des.-Shost. (*S. dumetorum* Andr. ex Besser, p.p.)

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Ясноткові – Lamiaceae

Рід налічує понад 500 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Кавказ; Зах. Сибір (південь); Сер. Азія (північ). В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-70 см завв. Стебла поодинокі або нечисленні. Нижні листки довгочерешкові, зібрані в прикореневу розетку; черешок майже голий або розсіяно опушений короткими волосками, листкова пластинка з обох боків гола або зісподу, переважно по жилках, опушена дуже короткими волосками. Стеблові листки короткочерешкові, в кількості 2-3 пар. Криючі листки волосисті й залозисті. Несправжні мутовки з 4-6 квіток; квітконіжка коротка, часто малопомітна. Віночок двогубий, темно-синій, зовні лише на спинці верхньої губи волосистий; 10-16 мм завд., у жіночих квіток дрібніший, ніж у двостатевих. Стовпчик 15-18 мм завд. Плід – чотиригорішок, частки яйцеподібні, темно-бурі. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

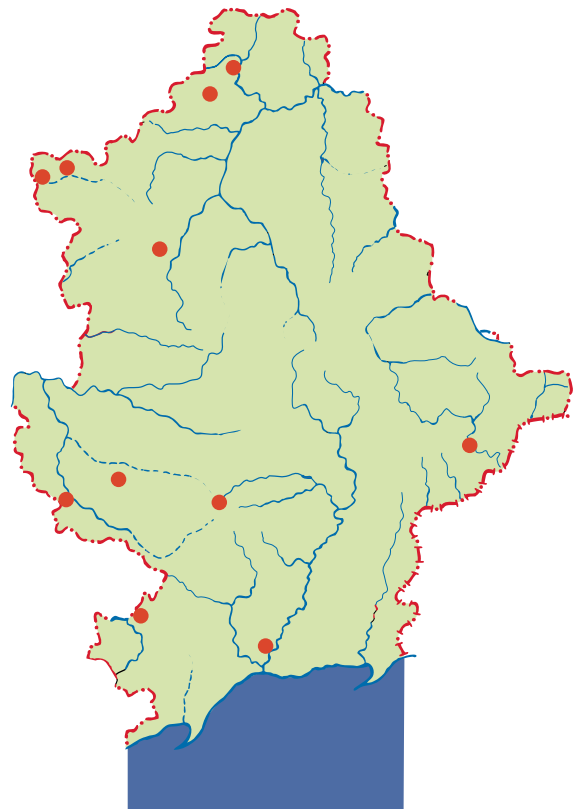
Природно-історична рідкісність, розорювання степів, випасання худоби, сінокосіння, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори», Зм «Балка Орлинська», ППм «Дубове насадження», ЗУ «Никанорівський ліс».

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ШИВЕРЕКИЯ МІНЛИВА**Шиверекия изменчивая**

Schivereckia mutabilis (M. Alexeenko) M. Alexeenko (*S. podolica* (Besser) Andr. ex DC., p. p.)

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує 5 видів, в Україні – 2 види, у Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп, Лівобережний Злаково-Лучний Степ (басейн р. Сіверський Донець).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція нечисленна (приблизно 10 тисяч особин), повночленна.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозимовозелений багаторічник 10-20 см завв., густо опушений сірватими зірчастими волосками; утворює дернини. Стебло прямостояче, розгалужене, біля основи з розеткою видовженоеліптичних листків. Стеблові листки видовженояйцеподібні, довгастоланцетні, звужені при основі, цілокраї або з дрібними зубчиками, сидячі. Суцвіття – китиця 6-8 (14) см завд. Квітки білі, дрібні (пелюстки 4,0-5,5 мм завд.). Плід – яйцеподібний або майже кулястий опушений стручковок 2-5 мм завд. Насінина до 1,75 мм завд. Цв.: IV – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ППМ «Мар'їна Гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

В.М. Остапко, Ю.В. Ібатуліна

Фото: Г.В. Бойко В.М. Остапко,

СКОРЗОНЕРА АВСТРІЙСЬКА

Козелец австрійський

Scorzonera austriaca Willd.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 150 видів, в Україні – 15 (16) видів,
в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд., Сх. Європа; Зах., Сх. (південь)
Сибір; Сер. (північ), Центр. Азія. В Україні: долини
рік Сіверський Донець та Дніпро, Степ (Приазов'я,
Донецький Лісостеп), дуже рідко.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні та вапнякові відслонення, піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, з поодиноких осо-
бин.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 5-40 см завв., містить мо-
лочний сік. Стебла поодинокі або їх декілька. Корене-
ва система стрижнева. Вся рослина опушена. Листки
зелені або злегка сизуваті, від лінійних до ланцет-
них. Прикореневі листки по краю плоскі, рівні або
вздовж складені. Кошики майже завжди поодинокі на
верхівках стебел. Обгортки 15-20 мм завд., листочки
шерстисто опушені, голі лише по плівчастому краю.
Квітки всі двостатеві, у півтора рази довші за обгорт-
ку; віночок язичковий, жовтий. Плід – ребриста, вгорі
трохи опушена сім'янка 9-10 мм завд. Цв.: VI – VIII.
Пл.: VIII – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Господарське освоєння територій, видобування крей-
ди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», НПП
«Святі Гори», ЗЗ «Бердянський», РЛП «Донецький
кряж».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

РАННИК КРЕЙДЯНИЙ**Норичник меловой***Scrophularia cretacea* Fisch. ex Spreng.

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує понад 310 видів, в Україні – 12 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (ендемік басейну рік Дон та Сіверський Донець).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції з різною чисельністю: від кількох до десятків тисяч особин. Віковий спектр бімодальний з перевагою генеративних особин, масового самосіву не спостерігається. Є тенденція до скорочення чисельності популяцій.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-50 см завв. Кореневище дерев'янисте. Стебла висхідні, сірі, густо вкриті білими залозистими волосками. Листки ланцетні або лінійні, 1-3 см завд. та 2,5 мм завш., гострі, з рідкими великими зубцями або цілокраї, черешкові. Загальне суцвіття – волотеподібне, вузьке, довгасте. Квітки численні, в напівзонтиках по 1-3 шт., квітконожки залозисто опушені. Чашечка зрослолистова, вкрита розсіяними залозистими волосками, частки з білою плівчастою облямівкою. Віночок зрослопелюстковий, 4,0-4,5 мм завд., темно-червоний або рожевий; трубка майже куляста, перетягнута попереду, відгин п'ятилопатевий (майже двогубий). Плід – коробочка. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

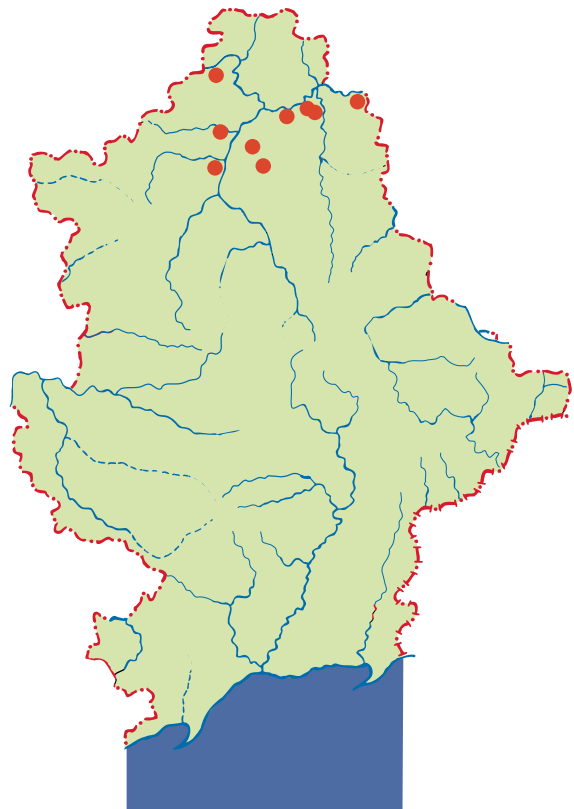
Природно-історична рідкісність; видобування крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Степ біля с. Платонівка», ППМ «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

В.М. Остапко, О.В. Зибенко

Фото: В.М. Остапко

РАННИК ДОНЕЦЬКИЙ

Норичник донецький

Scrophularia donetzica Kotov

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує понад 310 видів, в Україні – 12 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп, Лівобережний Степ (Північне Приазов'я).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'яновугільні сланці, сланцеві осипи, відслонення гранітів та пісковиків.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції від кількох до десятків тисяч особин, частіше – нечисленні. Віковий спектр бімодальний, з переважанням особин генеративної стадії.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівчагарничок (20) 30-55 см завв. Кореневище дерев'янисте. Стебла численні, прості або галузисті, вкриті дрібними білуватими залозистими волосками. Листки довгасті або яйцеподібноланцетні, при основі клиноподібні, 2,5-3,5 (4) мм завд., пірчаторозсічені, частки зубчасті. Загальне суцвіття – китицеподібне, довгасте; квітки у напівзонтиках. Віночок зрослопелюстковий, 3-4 мм завд., жовтуватий, голий; трубка майже куляста, перетягнута попереду, відгин п'ятилопатеий (майже двогубий), лопаті верхньої губи темно-червоні. Плід – куляста, приплюснена коробочка. Цв.: VII – VIII. Пл.: IX – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

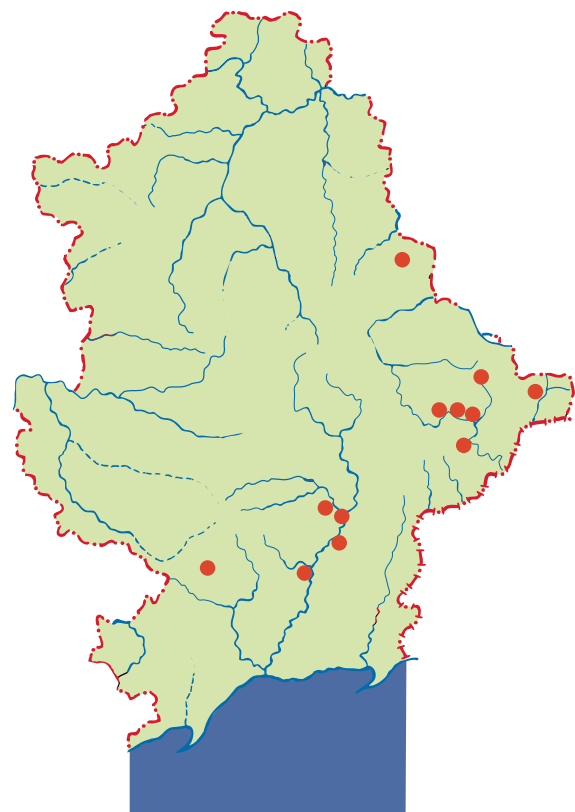
Природно-історична рідкісність; видобування каменю, рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е, У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кальміуське», РЛП «Донецький кряж», ППм «Балка Журавлева». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

В.М. Остапко, О.В. Зибенко

Фото: В.М. Остапко

РАННИК ГРАНІТНИЙ**Норичник гранітний***Scrophularia granitica* Klokov et A. Krasnova

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує понад 310 видів, в Україні – 12 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Північне Приазов'я, Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відслонення гранітів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція понад р. Кальміус у 1990 р. налічувала 93 особини. Віковий спектр повночленний, бімодальний.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівчагарничок 30-55 см завв., усі частини, крім віночка, дрібнозалозистоволосисті. Стебла численні, прості. Листки видовжені або яйцеподібноланцетні, 3,5-5,0 см завд., 0,4-1,5 см завш., надрізані, по краю неправильнострозубчасті; черешок короткий. Загальне суцвіття – волотеподібне, до 25 см завд., квітки по 2-5 шт. зібрані в напівзонтики. Квітконіжки густозалозисті, 3-5 мм завд. Чашечка зрослолисткова, з розсіяним залозистим опушенням, вільні частини заокруглені, по краю білуватоплівчасті. Віночок зрослопелюстковий, до 4,0 мм завд., червоно-темнобурий; трубка майже куляста, перетягнута попереду, відгин п'ятилопатевий (майже двогубий), лопаті верхньої губи крупніші за лопаті нижньої. Плід – куляста, гола, жовтувато-бура коробочка. Цв.: V – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

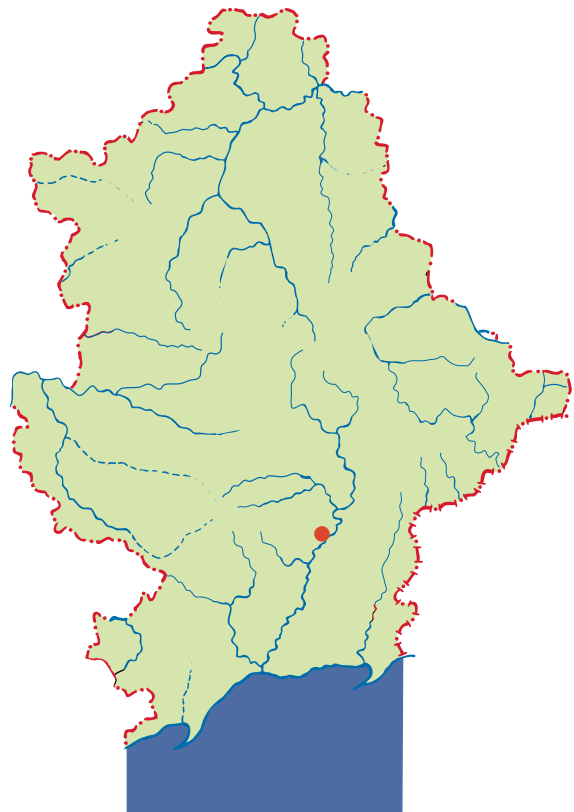
Природно-історична рідкісність, рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кальміуське».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

РАННИК ВЕСНЯНИЙ

Норичник весенній

Scrophularia vernalis L.

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує понад 310 видів, в Україні – 12 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Атл., Півд., Сх. Європа. В Україні: Лісостеп (південь), Степ (схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Тинисті кам'янисті місця, між чагарників, байрачні ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Одно-дворічник, 20-60 см завв. Стебло м'яковолосисте, буре, просте, іноді розгалужене. Листки опушені, трикутнояйцеподібні, гострі, зарубчасто-пилчасті, черешкові, супротивні або у кільцях по три. Загальне суцвіття облиствене, пірамідальне. Квітки по 2-3 шт. у пазушних напівзонтиках. Віночок зрослопелюстковий, 6-8 мм завд., жовтувато-зелений, голий; трубка майже куляста, перетягнута попереду, відгин п'ятилопатевий (майже двогубий). Плоди – яйцеподібні голі коробочки; насінини довгасті, темно-коричневі. Цв.: IV – V. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Вирубування лісів, пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППд «Урочище Грабове», Зм «Леонтєво-Байрацьке».

О.В. Зибенко

Фото: гербарій

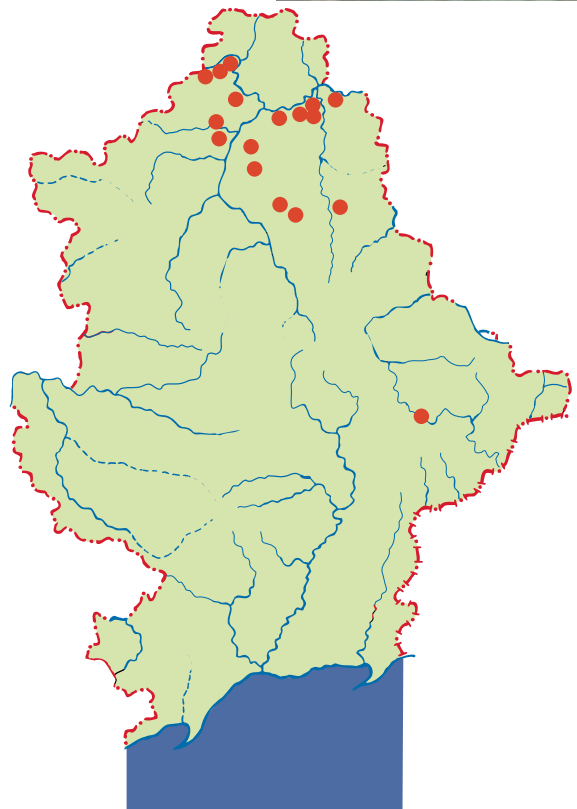
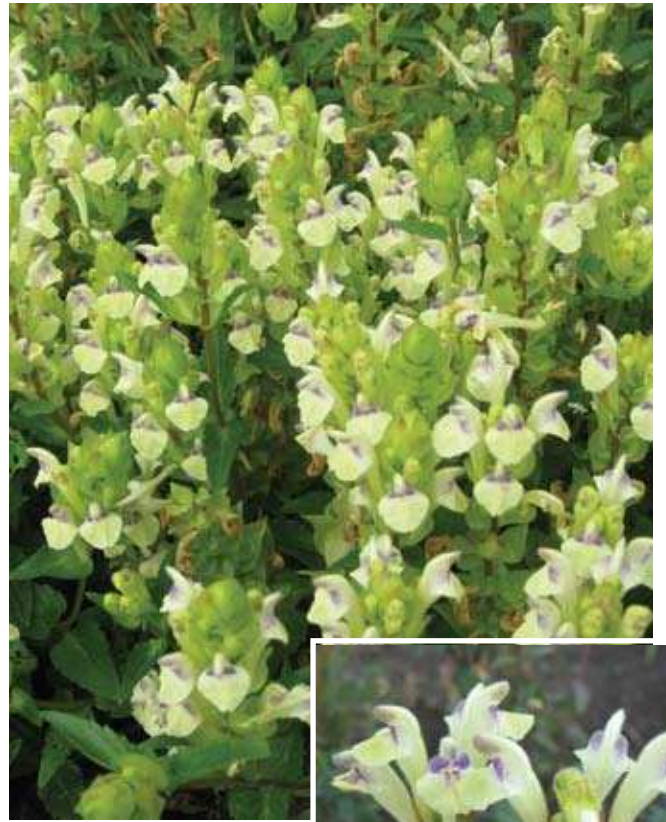
ШОЛОМНИЦЯ КРЕЙДЯНА**Шлемник меловой***Scutellaria cretica* Juz. (*S. supina* auct. non L.)Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує понад 300 видів, в Україні – 13 видів, в
Донецькій області – 5 видів.**СТАТУС**

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Сх. Європа. В Україні: по р. Сіверський До-
нець та його притоках, ізольовано – по р. Кринка.**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**Відкриті крейдяні схили, на р. Кринка – відслонення
пісковика.**СТАН ПОПУЛЯЦІЙ**В ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори» популяції
численні, повночленні. В інших місцях зви-
чайно зростає групами та поодинокі, спостерігається
тенденція до скорочення чисельності.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**Напівкущик 15-45 см завв. Стебла до суцвіть опушені
короткими волосками без домішку довгих. Листки голі
або майже голі, зелені з обох боків; черешкі нерідко
з поодинокими довгими волосками по краях; нижні
листки з довгими черешками, верхні – майже сидячі.
Приквіткові листки сидячі, яйцеподібнolanцетні або
еліптичні, перетинчасті, на поверхні голі, по краю з
довгими війками і залозами. Суцвіття спочатку го-
ловчасте, згодом видовжене, квітки розвернені в різні
боки; вісь густо опушена довгими простими і корот-
кими залозистими волосками. Чашечка двогуба, під
час цвітіння з придатком рівної довжини, при пло-
дах вдвічі більша. Віночок двогубий, сірчано-жовтий,
звичайно з синьо-фіолетовими боковими лопатями
губи. Плід – чотиригорішок, горішки яйцеподібні,
тригранні, сіруваті від густого опушення з дрібних
пучкуватих волосків. Цв.: V – VIII. Пл.: VII – IX.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Природно-історична рідкісність, рекреація, ви-
падання худоби, видобування крейди.**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна
флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський»,
Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Ковила
біля с. Григорівка», Зм «Степ біля с. Платонівка», Зм
«Артемівське садово-паркове насадження». Вирощу-
ють ДБС НАН України з 1978 року.

Т.В. Зубцова, Д.Я. Зацепіна

Фото: В.М. Остапко

ПОЛОМНИЦЯ СУМНІВНА

Шлемник сомнительный

Scutellaria dubia Taliev et Širj. (*S. hastifolia* auct. non L.)

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
Lamiaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 13 видів, в
Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. Сибір; Сер. Азія. В Україні:
Лісостеп, Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заплавні луки, берега річок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-60 см завв. Стебла
висхідні, звичайно галузисті, майже голі або розсіяно
опушені. Найнижчі стеблові листки довгочерешкові,
до часу цвітіння звичайно не зберігаються. Середні
стеблові листки короткочерешкові, пластинка лист-
ка майже гола, рідше помітно опушена, по краю
коротковійчаста. Приквіткові листки з 1-2 зубцями
при основі, розсіяно опушені простими волосками.
Суцвіття китицеподібне, квітки обернені в один бік;
квітконіжки коротковолосисті. Чашечка двогуба, при
плодах дзвоникоподібна. Віночок двогубий, синьо-
фіолетовий, з синюватою, зігнутою при основі майже
під прямим кутом трубкою. Плід – чотиригорішок,
горішки темно-бурі, з сосочками на конусоподібному
нижньому боці. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; випасання худоби,
сінокосіння.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Зуївський».

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

МОЛОДИЛО РУСЬКЕ**Молодило русское***Sempervivum ruthenicum* Schnittsp. et C.V. Lehm.

Родина Товстянкові – Толстянковые – Crassulaceae

Рід налічує близько 30 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія.
В Україні: Лісостеп, Степ, Полісся (зрідка).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Піщані і кам'янисті місця, скелі, соснові насадження.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий суцільно залозистоопушений багаторічник (монокарпик), у квітучому стані 20-25 см завв. Стебло борозенчасте; стеблові листки довгастоланцетні, загострені, вийчасті. Розетки листків сизувато-зелені, 5-8 см діам. Листки м'ясисті, оберненояйцеподібні, по краю з війками (помітно довгими, ніж волосинки на поверхні), коротко загострені, розширені у верхній третині. Квітки правильні, оцвітина подвійна. Чашечка зрослолисткова, частки м'ясисті, довгастояйцеподібні, гострі. Пелюстки зірчато розпростерті, жовті, лінійні, загострені, зовні з довгим опушенням. Плід – багатолістянка; листянки довгастояйцеподібні. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Рекреація; збирання населенням (декоративний, лікарський).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППд «Урочище Грабове», Зм «Леонтєво-Байрацьке».

В.В. Козуб-Птиця

Фото: Г.В. Бойко

ЖОВТОЗІЛЛЯ ДНІПРОВСЬКЕ

Крестовник дніпровський

Senecio borysthenicus (DC.) Andr. ex Czern.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 3000 видів, в Україні – близько 27 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лісостеп, Степ, переважно в долинах р. Дніпро та р. Сіверський Донець (нерідко); Крим (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піщаний степ.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції численні і нечисленні, повночленні, нещільні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-100 см завв., негусто паутинистоопушений. Кореневище розгалужене. Стебла прямостоячі, розгалужені у верхній частині, ребристі. Стеблові листки дво-трирозсічені на лінійні частки біля 1 мм завш. Нижні листки довгочерешкові, верхні – сидячі, всі – двічіпірчаторозсічені, з вузьколінійними загостреними частками. Загальне суцвіття – розгалужена щиткоподібна волоть, кошики після цвітіння не зближені. Кошики 5-7 (20) мм завш., на квітконосах з приквітками. Обгортка дзвоникоподібна, майже дворядна: зовнішні листочки у 2-3 рази коротші за внутрішні. Язичкові квітки (12-18 шт.) жовті або помаранчево-жовті, язички вдвічі перевищують обгортку, відгін майже лінійний; трубчасті квітки численні. Сім'янки циліндричні, з ледве помітними реберцями, крайові – голі, серединні – з волосками; чубчик у 2-3 рази довший за сім'янку. Цв.: VI – VIII. Пл.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

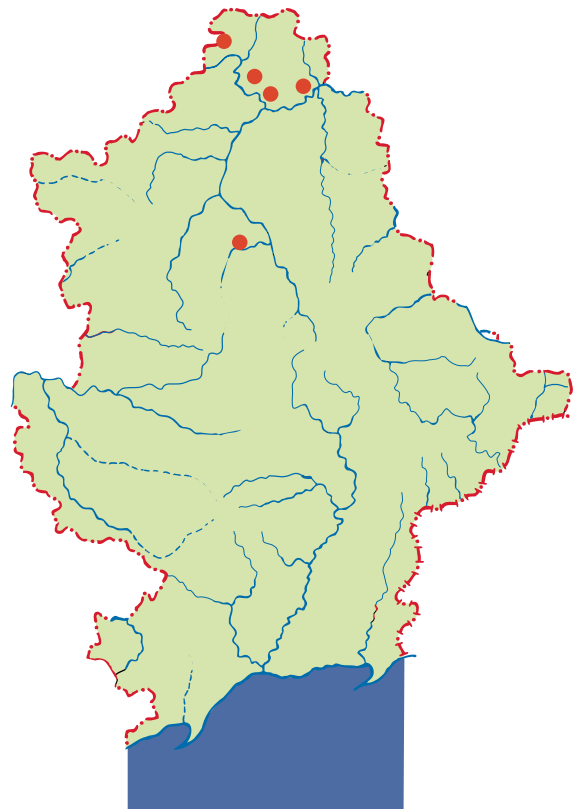
Екоценотопна рідкісність; лісорозведення, випасання худоби, видобування піску, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», РЛП «Клебан-Бик».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ЖОВТОЗІЛЛЯ ЧОРНОМОРСЬКЕ**Крестовник чорноморський**

Senecio euxinus Minder. (*S. vernalis* auct. non Waldst. et Kit., p.p.)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 3000 видів, в Україні – близько 27 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС.

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: узбережжя Чорного і Азовського морів.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Черепашники та приморські піски, солончаки літоральної смуги Азовського моря.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру та динаміку не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 7-25 см завв. Стебла прямостоячі, від основи дуже розгалужені, павутинисто опушені. Всі листки сидячі, 1,0-2,5 см завд., голі або негусто волосисті, глибоко й нерівно пірчастонадрізані або пірчастороздільні, краї трохи загорнуті на спідній бік. Загальне суцвіття – галузиста волоть. Кошики до 1,0-1,5 см діам., обгортка злегка опушена (майже гола), дворядна. Листочки обгортки лінійні, без темної плями, зовнішні більш ніж у чотири рази коротші за внутрішні. Язичкові квітки (4-8 шт.) блідо-жовті, у 1,5-2 рази довші за обгортку, відгін глибоко надрізаний, з 7-8 жилками; трубчасті квітки численні. Сім'янки 2,0-2,2 мм завд., довгасті, звужені до кінців, ребристі, густо опушені білими притиснутими волосками. Чубчик з шовковистих білих волосків, у 2-3 рази довший за сім'янку. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

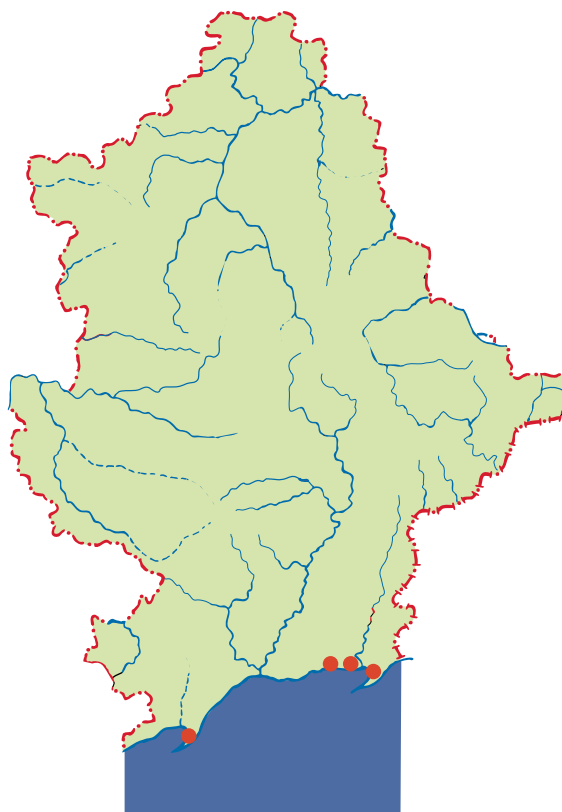
Екоценотопна рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса», НПП «Меотида», ППМ «Крива коса».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ЖАБРИЦЯ СМОВДЕПОДІБНА

Жабриця горичниковидная

Seseli peucedanoides (M. Bieb.) Koso-Pol. (*Gasparrinia donetzica* Dubovik)

Родина Селерові (Зонтичні) – Сельдерейные –
Аріасеae

Рід налічує 80 видів, в Україні – 13 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, вапняково-кам'янисті схили, чагарники, діброви, узлісся.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина 20-100 см завв., стебла голі, порожнисті, від середини розгалужені, з косо спрямованими гілками. Коренева шийка негусто вкрита волокнистими рештками черешків. Листки сизувато-зелені, жорсткуваті, в обрисі трикутні, прикореневі – численні, тричі перисторозсічені, кінцеві частки лінійні, 4-8 мм завд. і близько 1 мм завш. Суцвіття – багатоквіткові зонтики з 10-20 неоднаковими, голими, при плодах догори спрямованими променями; обгортка з 6-8 лінійних листочків до 1 см завд.; обгорточки з 6-8 лінійнониткоподібних загострених листочків; пелюстки із загнутою всередину верхівкою, трохи виїмчасті, жовтувато-зелені. Плід довгастий, близько 3 мм завд. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

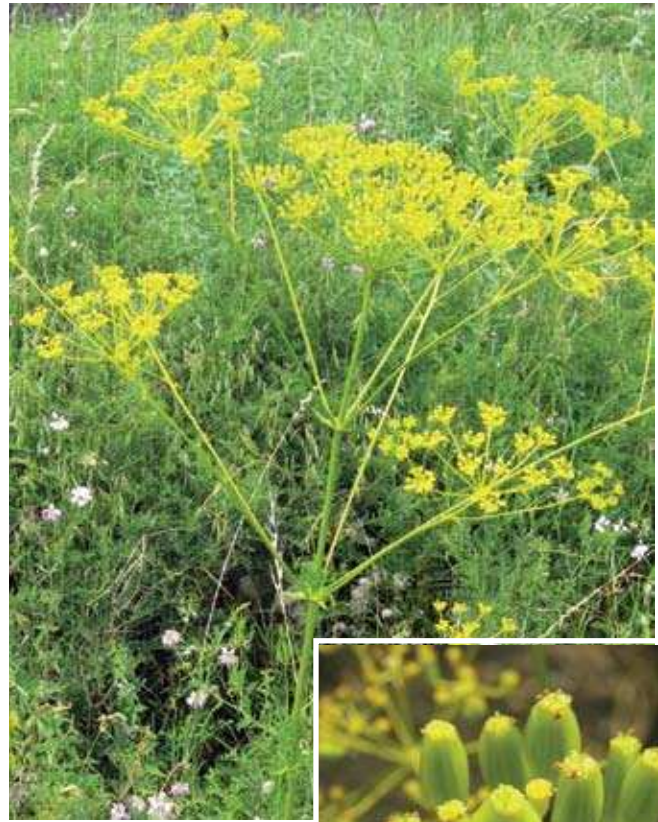
Вирубання дібров, пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Леонтєво-Байрацьке», ППд «Урочище Грабове».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

СМІЛКА КРЕЙДЯНА**Смолевка меловая***Silene cretacea* Fisch. ex Spreng.

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує понад 500 видів, в Україні – 26 видів, в Донецькій області – 20 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Лівобережний Злаково-Лучний Степ, Донецький Лісостеп (басейн р. Сіверський Донець).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, нещільні, поступово скорочуються.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 8-15 (17) см завв. Неплідні пагони короткі, висхідні, генеративні – прямостоячі; нижні міжвузля білуваті від коротких шорстких волосків, верхні – голі, клейкі. Листки лінійні, гострі, товстенькі, по краях шорсткі, при основі вийчасті, 5-14 мм завд., часто зігнуті, з укороченими улисненими гілочками в пазухах. Квітки поодинокі або в кількості двох (рідко трьох) на верхівках стебел. Чашечка зрослолисткова, циліндричнобулавоподібна, довша від квітконіжки, 17-20 мм завд., гола; зубці ланцетні, гострі, по краю білопівчасті. Пелюстки білуваті, зісподу з рожевим відтінком, у 1,5 рази довші від чашечки, пластинка майже до основи двороздільна на довгасті тупі частки, без привіночка. Плід – довгастояйцеподібна коробочка 10-12 мм завд. Насінина темно-бура, округлониркоподібна, з гострими краями, близько 1 мм у діам. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

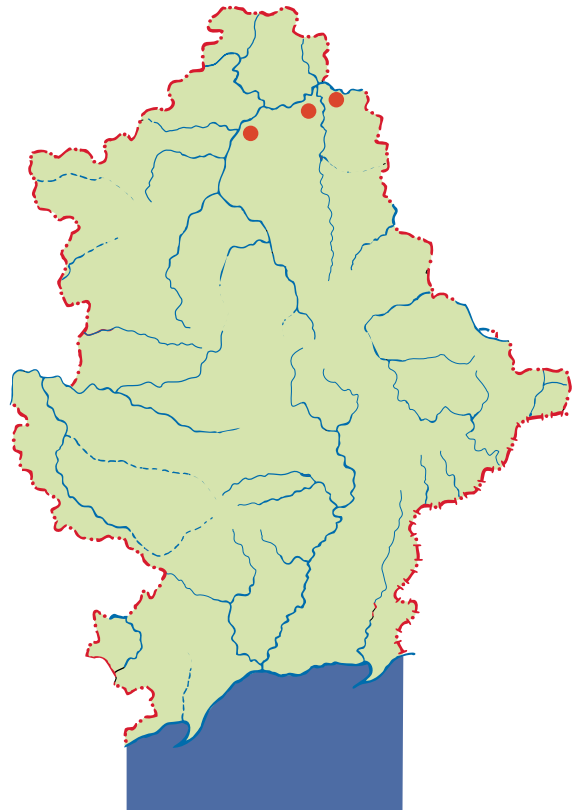
Ареально та екоценоотопно рідкісний; лісорозведення на крейдяних схилах, надмірна рекреація, випасання худоби, видобування крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, B, U. Фактичні регіональні: РЛП «Краматорський», Зм «Крейдяна рослинність біля с. Кірове», ППм «Мар'їна гора».

В.М. Остапко, Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

ПАСЛІН ЗЕЛЕНЕЦЬКОГО

Паслѐн Зеленецького

Solanum zelenetzki Pojark.

Родина Пасльонові – Пасленовые – Solanaceae

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні – 11 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Крим та узбережжя Азовського моря.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Приліторальна смуга.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція нечисленна, займає кілька м².

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник до 50 см завв.; опушення з простих, жорстких, догори спрямованих та притиснутих волосків. Стебло висхідне, дуже розгалужене, ребра з догори спрямованими зубцями. Листки 4-10 см завд., видовженотрикутнояцеподібні, часто відтягнуті у гострий кінчик, частково цілокраї, при основі з 1-2 (3-4) парами зубців, майже голі, по жилках з щетинистими волосками. Суцвіття зонтикоподібне, з (2) 3-5 квіток. Віночок зрослопелюстковий, правильний, білий, 0,6-1,5 см діам. Плід – жовтогарячо-червона ягода 8-9 мм у діам. Цв.: V – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

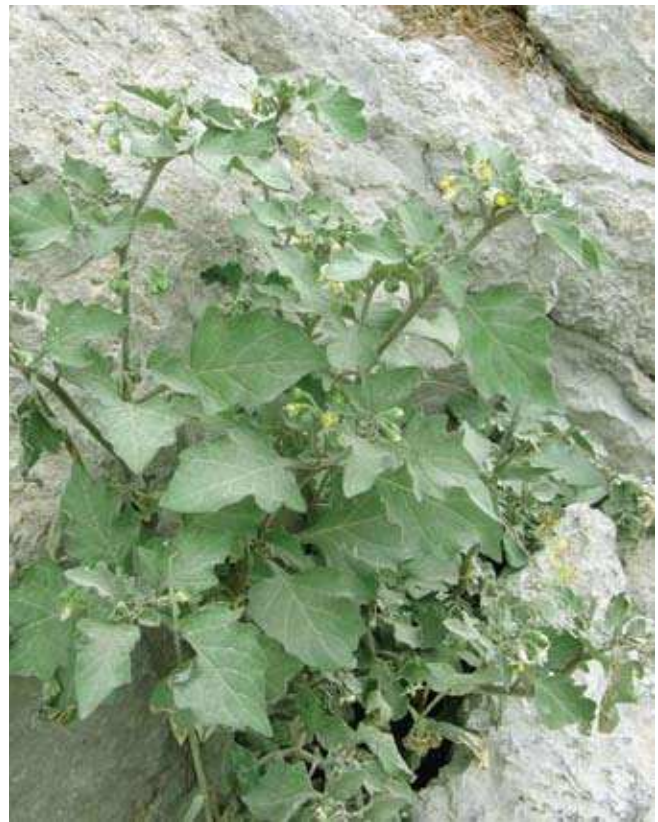
Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: НПП «Меотида».

О.В. Зибенко, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ТАВОЛГА ЛИТВИНОВА**Таволга Литвинова***Spiraea litwinowii* Dobrocz.

Родина Розові (Шипшинові) – Розовые – Rosaceae

Рід налічує близько 40 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лісостеп (північний схід), спорадично.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили, схили балок та ярів, узлісся, степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Куц 50-100 см завв. Пагони коричневі, стебла голі. Листки розсіяно слабоопушені, оберненодовгастоїцеподібні або довгастоланцетні; листки неплідних пагонів 12-25 мм завд. та 5-12 мм завш., від середини до верхівки дрібнозубчасті; квітконосних – дрібніші, цілокраї. Суцвіття щиткоподібні, 5-14-квіткові, на верхівках вкорочених, облиствлених бокових гілок. Квітки 5-6 мм діам., чашечка і віночок п'ятичленні. Чашолистки при плодах прямостоячі. Пелюстки білі, 2,5 мм завд.; тичинки трохи довші за пелюстки. Плід – багатолістянка; листянки голі, близько 2,5 мм завд. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

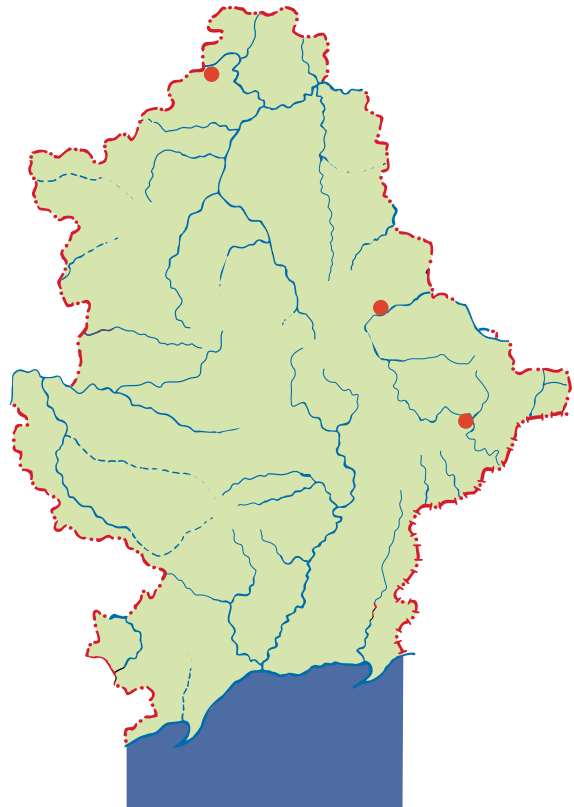
Випасання худоби, степові пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Вирощують у ДБС НАН України з 1979 р.

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

ЗІРОЧНИК БОЛОТНИЙ

Звёздчатка болотная

Stellaria palustris Retz.

Родина Гвоздикові – Гвоздиковые – Caryophyllaceae

Рід налічує 100-120 видів, в Україні – 14 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Сер., Центр., Зах. Азія; Сибір. В Україні: Полісся (звичайно), Лісостеп (зрідка), Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі луки, болота, береги річок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-45 (60) см завв., голий. Коренева система мичкувата. Стебло чотиригранне, прямостояче, здебільшого просте. Листки сизувато-зелені або зелені, трохи м'ясисті; нижні – яйцеподібнодовгасті; середні і верхні – лінійноланцетні або лінійні, 2,5-3,5 см завд., гострі, без війок при основі. Суцвіття – кінцеві малокуваткові напівзонтики; приквітки плівчасті, по краю голі. Чашолистки вільні, довгастоланцетні, 5-7 мм завд., загострені, з трьома помітними навіть у свіжому стані жилками. Пелюстки вільні, білі, майже вдвоє довші від чашечки, рідко дорівнюють їй, майже до основи двороздільні. Плід – яйцеподібнодовгаста коробочка, більш-менш дорівнює чашечці. Насінини каштаново-бурі, трохи зморшкуваті. Цв.: V – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

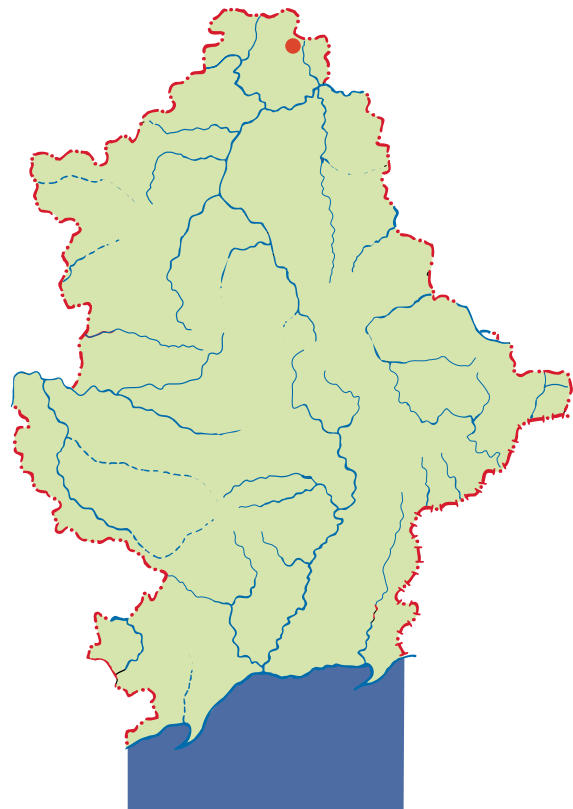
Рекреація, випасання худоби, меліорація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.Ю. Гнатюк

Фото: В.М. Остапко

СИРЕНІЯ ТАЛІЄВА**Сиренія Талиєва***Syrenia talijevii* Klokov

Родина Капустяні – Капустные – Brassicaceae

Рід налічує 10 видів, в Україні – 3 види, у Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне та в Україні: ендемік басейну р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 35-90 см завв., сіруватий від рясних двороздільних волосків з домішкою поодиноких трироздільних. Стебла розгалужені тільки вгорі. Листки вузьколінійні, 1-13 см завд., 2,0-2,5 мм завш., цілокраї або з поодинокими дрібними зубчиками, звичайно вздовж складені. Квітконіжки 1,5-3,0 мм завд., плодоніжки 2-6 мм завд. Чашолистки 7-10 мм завд.; пелюстки 12-25 мм завд., 3-4 мм завш., жовті. Плоди – лінійні стручки (11) 15-50 мм завд., 1,0-1,5 мм завш., чотиригранні, рівномірно тонкі або трохи потовщені при основі; стовпчик 3-7 мм завд., у 3-8 разів коротший за стручок, тонкий. Насінина близько 1,25 мм завд., 0,50 мм завш. Цв.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Видобування крейди, випасання худоби, низька конкурентна здатність виду.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», РЛП «Краматорський», ППМ «Мар'їна гора».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

ТАМАРИКС СТРУНККИЙ

Гребенщик изящный

Tamarix gracilis Willd.

Родина Тамарикові – Гребенщиковые – Tamaricaceae

Рід налічує 90 видів, в Україні – 4 види, у Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа (південь); Кавказ; Сх. Сибір; Сер., Центр. Азія. В Україні: Степ (узбережжя Азовського моря).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Приморські піски, навколо солоних лиманів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція нечисленна, представлена в основному особинами вегетативного походження, займає площу 0,1 га, частина її знаходиться за межами території ЗЗ «Білосарайська коса».

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Куц до 3-4 м завв.; кора пурпурово- або сірувато-бура, бурувато-каштанова. Листки ланцетнолінійні, яйцеподібноланцетні, яйцеподібні, 1-4 мм завд., 0,5-1,0 (2,0) мм завш., гострі, при основі іноді з вушками. Суцвіття верхівкові, іноді бокові, китиці 1-4 (6) см завд., 3-4 (5) мм завш., зібрані у рідку, коротку волоть. Приквітки ланцетнолінійні або шилоподібні, 1,5-2,0 мм завд., гострі, разом із квітконіжкою майже дорівнюють або менші за чашечки, при основі з горбочком та часто з маленькими вушками. Квітки чотирьох-, рідше п'ятичленні. Чашолистки яйцеподібні, тупі, по краю широкоплівчасті; пелюстки рожеві, оберненояйцеподібноеліптичні або оберненояйцеподібнодовгасті, широкі, відхилені. Плід – коробочка. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

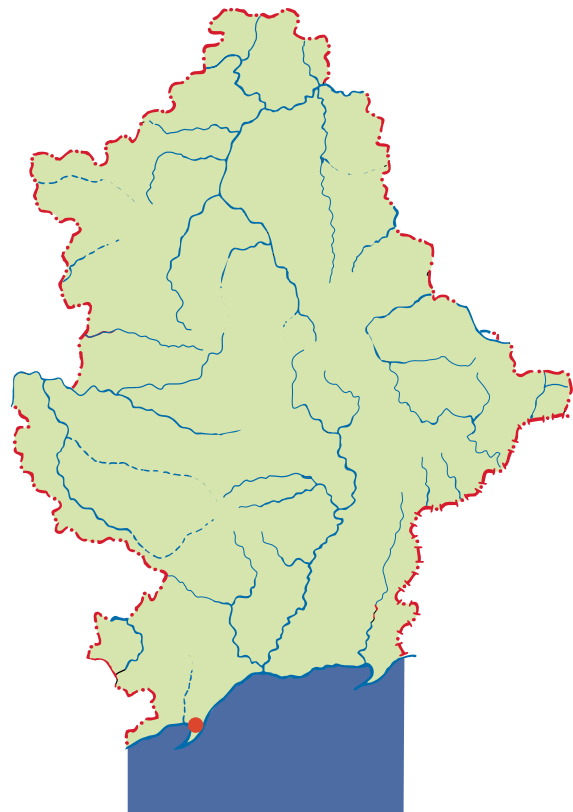
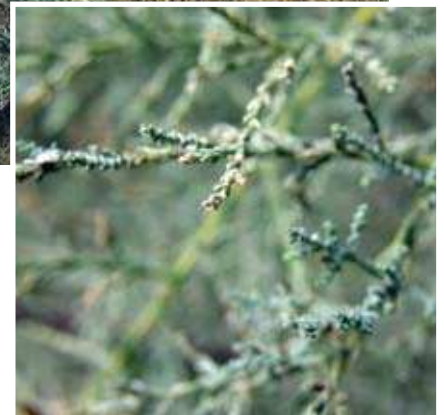
Природно-історична рідкісність, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Меотида», ЗЗ «Білосарайська коса».

Ю.В. Ібатуліна, В.М. Остапко

Фото: О.М. Шевчук, В.М. Остапко

САМОСИЛ ГАЙОВИЙ**Дубровник обыкновенный***Teucrium chamaedrys* L.Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує понад 100 видів, в Україні – 13 видів, в
Донецькій області – 4 види.**СТАТУС**

Під загрозою зникнення.

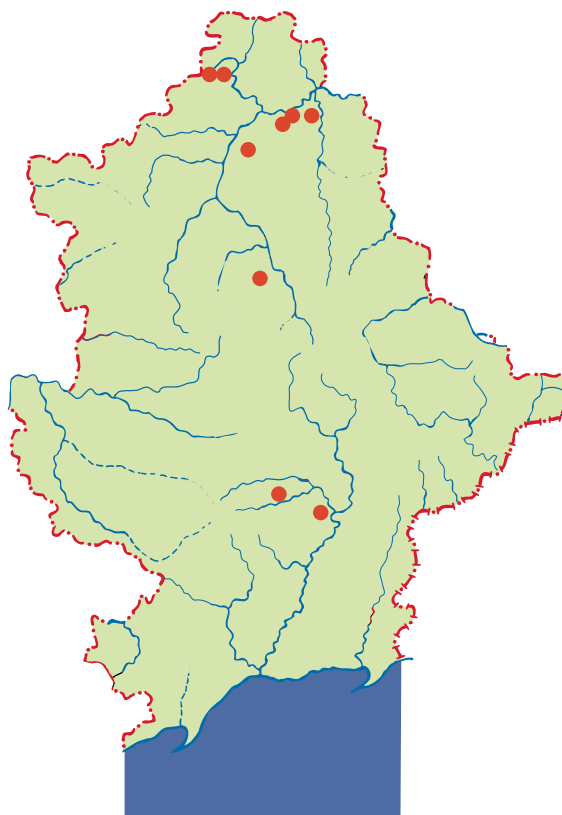
ПОШИРЕННЯЗагальне: Центр., Атл., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах.
Азія. В Україні: Карпати, Полісся, Лісостеп (північ),
звичайно; Лісостеп (схід), зрідка; Степ (дуже рідко).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**Узлісся байрачних лісів, степові схили і кам'яністі
відслонення.**СТАН ПОПУЛЯЦІЙ**

Всі популяції дуже нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКАНапівкущик 10-35 см завв. Пагони підведені, негусто
опушені довгими і короткими простими волосками; в
нижній частині волоски відлеглі, у верхній – відігнуті
донизу. Листки яйцеподібні та довгастояйцеподібні,
зісподу сіруваті, з короткими волосками, зверху
темно-зелені. Стеблові листки до 4-5 см завд., негусто
опушені, зверху – розсіяноволосисті, ніколи не бува-
ють бархатистими; всі приквіткові листки помітно
зубчасті по краю. Суцвіття верхівкові, з несправжніх
мутовок. Чашечка зрослолистова, зубці трикутні, їх
ширина майже вдвоє перевищує довжину. Віночок
рожево-пурпуровий, зрослопелюстковий, май-
же одногубий, верхня губа недорозвинена. Плід –
чотиригорішок, частки округлояйцеподібні, темно-
бурі, невіразно сігчastosморшкуваті. Цв.: VI – VIII.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Ареальна рідкісність, випасання худоби, збирання
населенням (декоративний, лікарський).**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ПЗ «Крей-
дяна флора», РЛП «Краматорський», Зм «Крейдяна
флора біля с. Кірове», ППм «Балка Суха». Вирощу-
ють в ДБС НАН України з 1985 р.

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

САМОСИЛ ЧАСНИКОВИЙ

Дубровник чесночний

Teucrium scordium L.

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
Lamiaceae

Рід налічує понад 100 видів, в Україні – 13 видів, в
Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Атл., Півд., Сх. Європа; Зах. Сибір;
Сер., Зах. Азія. В Україні: Лісостеп, Степ, Полісся.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заплавні, нерідко солончакуваті луки, берега річок та
боліт.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-50 см завв., весь пахне
часником. Стебла підведені, прості або здебільшого
пірамідально розгалужені. Листки сидячі або з дуже
коротким черешком. Приквіткові листки довші за
квітки. Кільця квіток (несправжні мутовки) чотири-,
іноді шестиквіткові, пазушні, більш-менш розсунуті,
квітоніжки майже дорівнюють чашечці. Чашечка
зрослолисткова, трубчастодзвоникоподібна, зовні
опушена, всередині з кільцем довгих волосків під
зубцями. Віночок світло-карміново-червоний, зрос-
лопелюстковий, майже одногубий, верхня губа
недорозвинена, трубка трохи вигнута наперед.
Плід – чотиригорішок, частки еліптичні, темно-бурі,
сітчастозморшкуваті. Цв.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

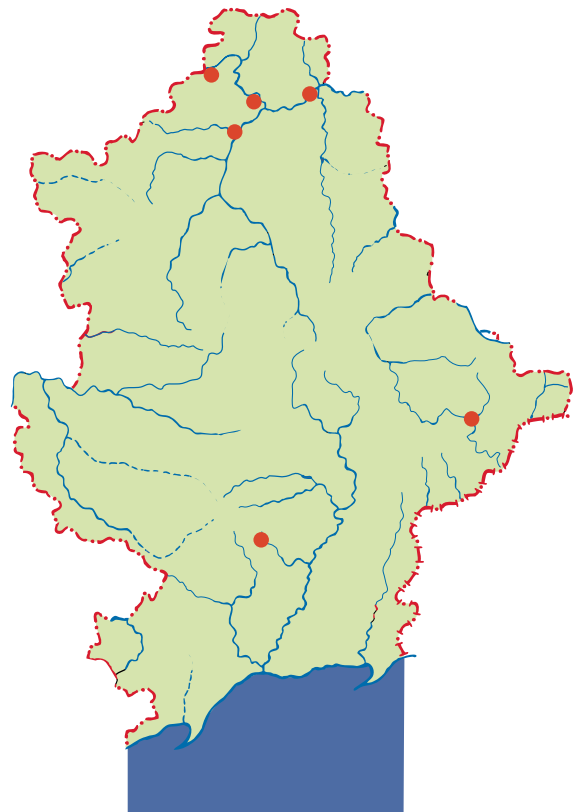
Висихання заплав, меліорація болот, посилений
водозабір.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

САМОСИЛ СТЕВЕНА**Дубровник Стевена***Teucrium stevenianum* KlokovРодина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує понад 100 видів, в Україні – 13 видів, в
Донецькій області – 4 види.**СТАТУС**

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Сх. Європа (південь). В Україні: південний
схід, Крим (до гір).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Степові схили і кам'янисті відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 15-40 см завв. Стебла з полеглої чи косо висхідної основи підведені, сіруваті від густого опушення (волоски відлеглі або вниз нахилені), під ним зелені, іноді брудно-пурпурові. Середні стеблові листки в кількості шести-восьми пар. Пластинка листка зверху темніша й менш густо опушена, ніж зісподу, де вона сірувата від опушення. Суцвіття верхівкові, з несправжніх мутовок. Чашечка зрослолисткова; при плодах дзвоникоподібна, брудно-пурпурова, досить густо опушена; зубці по краю густо війчасті, з дрібними стебельчастими залозками. Віночок яскраво-пурпуровий, зрослопелостковий, майже одногубий. Тичинкові нитки трохи залозисті, з поодинокими довгими волосками. Плід – чотиригорішок, частки округлоеліптичні до майже кулястих, бурі, невиразно сігчастозморшкуваті. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична та ареальна рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИФактичні регіональні: вирощують в ДБС НАН
України з 1988 р.

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

РУТВИЦЯ СМЕРДЮЧА

Василистник вонючий

Thalictrum foetidum L.

Родина Жовтецеві - Лютиковіе - Ranunculaceae

Рід налічує близько 150 видів, в Україні - 10 видів, в Донецькій області - 4 види.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Схід., Атл., Півд. Європа; Кавказ; Сибір; Сер., Зах., Центр. Азія; Д. Схід. В Україні: Лісостеп (захід), Розточчя, Донецький Лісостеп (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся дібров на крейді.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-50 см завв., опушений простими волосками та головчастими залозками на ніжках (рідше тільки у суцвітті). Кореневище коротке. Стебла прямостоячі, більш-менш галузисті, обліснені. Листки тричі або чотири рази трійчастоскладні; листочки майже округлі або широкояйцеподібні, у верхній частині нерівномірно зубчасті. Суцвіття - багатоквіткова, галузиста, розлога волоть. Квітоніжки до 3 см завд., никнуть. Квітки правильні, 3-9 мм діам. Оцвітина проста, з 4 (5-7) листочків, що рано опадають; листочки пурпурові, фіолетові або зеленуваті. Тичинки численні, нитки ниткоподібні. Плід - багатогорішок; горішки стислі з боків, більш-менш залозисто опушені, носик дорівнює майже половині довжини горішка. Цв.: VI - VII. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; розробка крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Рослини, інтродуковані з іншого регіону. Вирощують в ДБС НАН України з 1982 р.

Т.Ю. Мовчан, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ЧЕБРЕЦЬ ВІЙКОВИЙ**Тим'ян реснитчатий***Thymus ciliatissimus* KlokovРодина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує понад 400 видів, в Україні – 51 вид, в
Донецькій області – 12 видів.**СТАТУС**

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Сх. Європа (ареал диз'юнктивний). В Україні:
басейни р. Савранки (Одеська обл.) та р. Сіверський
Донець.**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Піщані степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙПопуляції повночленні, але дуже нечисленні,
розріджені.**БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**Напівкущик 3-10 см завв. Однорічні пагони висхідні.
Стебла опушені короткими, вниз відігнутими воло-
сками з домішкою довгих відстовбурчених. Листки
сидячі, вузьколінійні, 3,5-10,0 мм завв., 0,4-1,7 мм завш.,
на верхівці тупуваті, по краях з довгими війками,
що переходять і на поверхню листків. Середні
листки часто з вкороченими пагонами у пазухах.
Покривні листки у суцвітті густо війчасті. Квітки у
несправжніх мутовках. Загальне суцвіття – головча-
сте, іноді з ледве відсунутим нижнім кільцем. Ча-
шечка зрослолисткова, дзвоникувата, 3,5-4,0 мм завд.,
з нижньої сторони вкрита хвилястими відігнутими
волосками, зверху – більш оголена, зубчики верхньої
губи трикутноланцетні, по краях з нечисленними
війками. Віночок зрослопелюстковий, двогубий, до
6,5 мм завд., яскраво-ліловий. Плід – чотиригорішок,
горішки яйцеподібні, майже гладкі. Цв.: VI – VIII.
Пл.: VIII – IX.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**

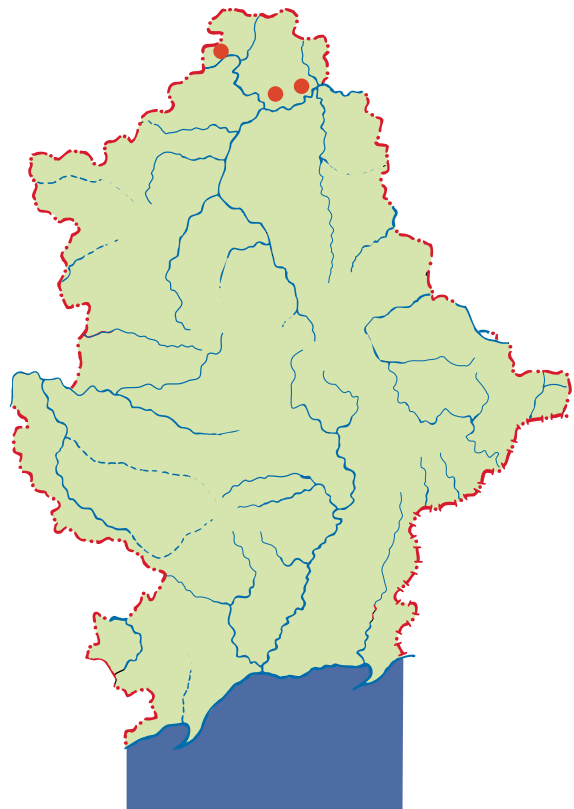
Ареальна рідкісність виду; рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.М. Остапко, Н. Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ЧЕБРЕЦЬ ДІДУХА

Тимьян Дидуха

Thymus didukhii Ostapko

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
Lamiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 51 вид, в
Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь, ареал диз'юнктивний).
В Україні: басейн р. Сіверський Донець, у верхів'ях
р. Самари.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Петрофітні степи, крейдянні відслонення на схилах
південної експозиції.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже обмежені за площею. Структура
популяцій не вивчена.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 3-5 см завв., утворює щільні дерни-
ни завдяки полеглим вегетативним пагонам, що
укорінюються. Стебла опушені відстовбурченими
волосками. Квітконосні пагони прямостоячі. Лист-
ки виражено черешкові, видовженоелиптичні, 5-
6 мм завд., біля 1 мм завш., знизу з помітними жилка-
ми та великими залозками, густо вкриті короткими
і довгими волосками. Загальне суцвіття головчасте,
компактне, при досяганні плодів не видовжується.
Квітки у несправжніх мутовках. Чашечка зрослолист-
кова, дзвоникувата, 3,0-3,5 мм завд., довговолосиста,
зубці верхньої губи трикутні, по краях довговійчасті.
Віночок зрослопелостковий, двогубий, рожевий,
4,0-5,5 мм завд. Плід – чотиригорішок, горішки
яйцеподібні, майже гладкі. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

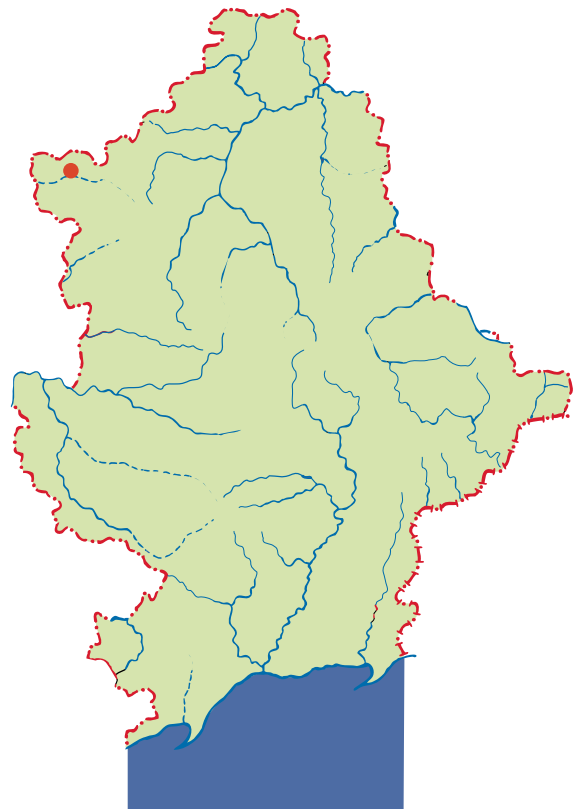
Ареально рідкісний вид, випасання худоби; створен-
ня кар'єрів для видобування крейди, залісення степо-
вих схилів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Верхньосамарський». Ви-
рощують у ДБС НАН України з 1988 р.

В.М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ЧЕБРЕЦЬ КАЛЬМІУСЬКИЙ**Тимьян кальмиусский***Thymus kaljmijussicus* Klokov et Des.-Shost.Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує понад 400 видів, в Україні – 51 вид, в
Донецькій області – 12 видів.**СТАТУС**

Під загрозою зникнення.

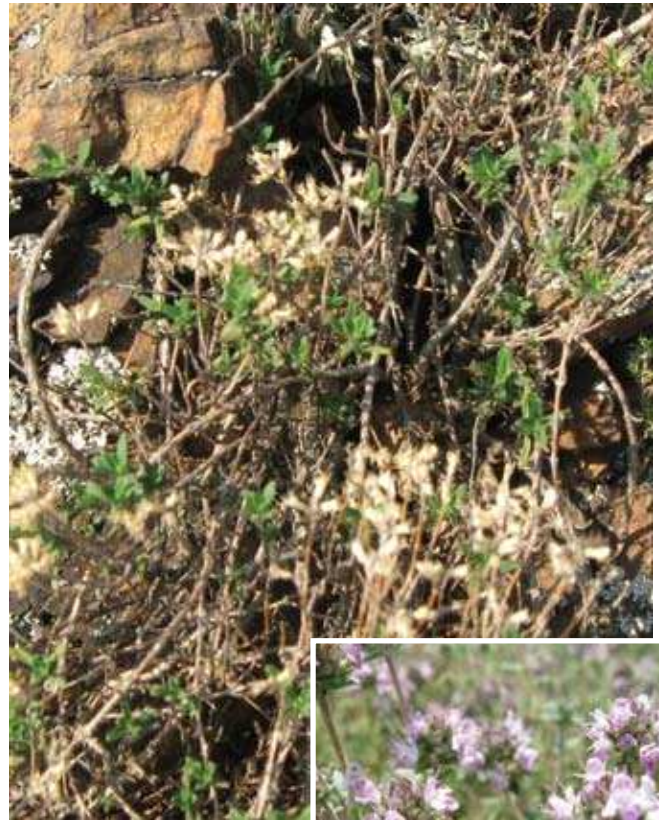
ПОШИРЕННЯЗагальне: Сх. Європа (південь). В Україні: басейн р.
Кальміус, Крим (масив Агармиш поблизу м. Старий
Крим).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Відслонення гранітів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙПопуляції нечисленні, представлені невеликими
локусами. В окремих локусах проективне покриття
досягає 10-50%. Структура популяції не вивчена.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**Напівкущик, 2,5-6,0 см завв., з характерним міцним
запахом лимону. Утворює щільні дернини завдяки
полеглим вегетативним пагонам, що укорінюються.
Квітконосні пагони прямостоячі. Стебла опушені
відстовбурченими та вниз відхиленими короткими
(0,1-0,2 мм) волосками. Листки лінійноеліптичні, 7-
10 мм завд., 0,8-1,5 мм завш., з великими залозками,
густо вкриті короткими волосками, жилки помітні
знизу; черешок майже непомітний. Загальне суцвіття
– головчасте, компактне, при досягненні плодів не
видовжується. Квітки у несправжніх мутовках. Ча-
шечка зрослолисткова, дзвоникоподібна, 2,8-3,5 мм
завд., короткогустоволосиста, зубці верхньої губи
трикутні, по краях рясно довговійчасті. Віночок зрос-
лопелюстковий, двогубий, рожевий, 4,0-5,5 мм завд.
Плід – чотиригорішок, горішки яйцеподібні, майже
гладкі. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Ареальна рідкісність виду; випасання худоби, ство-
рення кар'єрів для видобування граніту.**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кальміуське»,
ЗУ «Василівка», «Гречкіне № 1», «Гречкіне № 2», «Кир-
санове», ППМ «Чердакли». Вирощують у ДБС НАН
України з 1977 р.

В.М. Остапко, Н. Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ЧЕБРЕЦЬ КОНДРАТЮКА

Тимьян Кондратюка

Thymus kondratjukii Ostapko

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
Lamiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 51 вид, в
Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: південний
схід (дуже рідко); знаходиться на південній межі аре-
алу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відслонення крейди.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, їх структуру не вивчено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик 3-15 см завв. Вегетативні пагони
сланкі, 3-8 см завд.; генеративні пагони опушені під
суцвіттям відлеглими або відігнутими униз воло-
сками 0,3 мм завд. Листки видовженоеліптичні, 6-10
(15) мм завд., 1-2 мм завш., голі, біля основи – три-
чотири пари війок 1,2 мм завд., жилки знизу добре
виражені; залозки крапчасті, великі, рясні. Черешки
листіків добре виражені. Загальне суцвіття головчасте,
компактне. Квітки у несправжніх мутовках. Чашеч-
ка зрослолистова, дзвоникувата, 4 мм завд., трубка
з ліловими жилками, опушена довгими волосками
знизу та з боків; зубці верхньої губи гостротрикутні,
часто нерівні, по краях рідковійчасті. Віночок зросло-
пелюстковий, двогубий, рожевий, 5-6 мм завд. Плід –
чотиригорішок, горішки яйцеподібні, майже гладкі.
Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична та ареальна рідкісність, випа-
сання худоби, створення кар'єрів для видобування
крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», Зм
«Верхньосамарський». Вирощують у ДБС НАН
України з 1977 р.

В. М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ЧЕБРЕЦЬ НЕСПРАВЖНЬОГРАНІТНИЙ**Тимьян ложногранитный***Thymus pseudograniticus* Klokov et Des.-Shost.Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
LamiaceaeРід налічує понад 400 видів, в Україні – 51 вид, в
Донецькій області – 12 видів.**СТАТУС**

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯЗагальне та в Україні: вузький приазовський ендемік,
басейни рік Кальміус і Кальчик.**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Гранітні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції численні і нечисленні.

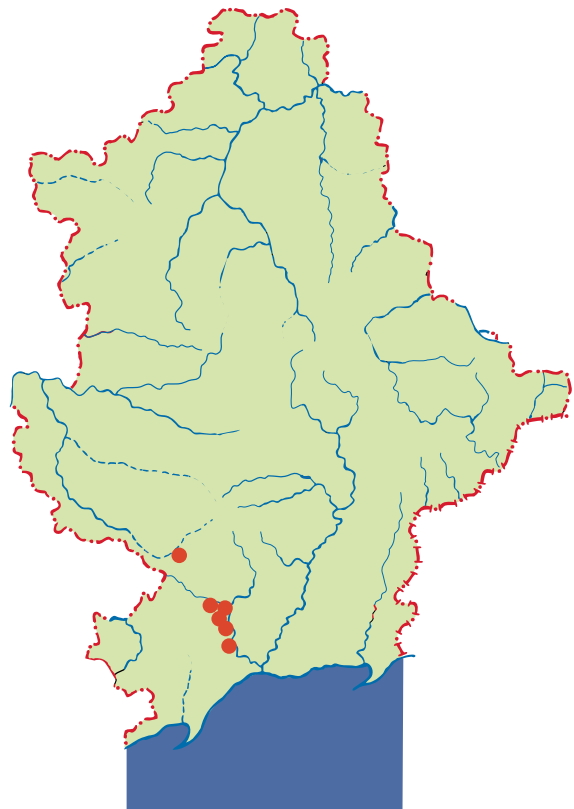
БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик (4,0) 5,5-11,0 см завв., з міцним запахом
лимону. Вегетативні пагони полегли або почасті
підведені; генеративні пагони підведені, опушені під
суцвіттям довгими відлеглими волосками. Листки
короткочерешкові, вузьколінійноеліптичні, шкірясті, по
краях у нижній третині – довговійчасті, голі, з великими
залозками, жилки добре помітні зісподу. Середні
стеблові листки 5,0-10,5 мм завд., 0,8-1,5 (1,8) мм завш.
Квітки у несправжніх мутовках. Загальне суцвіття
головчасте, з одним відсунутим кільцем. Чашечка
зрослолисткова, вузькодзвоникувата, 2,8-3,5 мм завд.,
зубці верхньої губи трикутноланцетні, трохи нерівні
по краю, довговійчасті. Віночок зрослопелюстковий,
двогубий, 5,5-7,0 мм завд., яскраво-бузковий. Плід –
чотиригорішок; горішки округлоеліпсоїдальні, при
основі з горбочками. Цв.: VII – VIII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІПриродно-історична рідкісність, кар'єрна розробка
гранітів, випасання худоби.**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**Правові: У. Фактичні регіональні: Зм «Кальчицький».
Вирощують у ДБС НАН України з 1987 р.

В. М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ЧЕБРЕЦЬ НЕСПРАВЖНЬОПАННОНСЬКИЙ

Тимьян ложнопаннонский

Thymus pseudopannonicus Klokov

Родина Глухокропивні (Губоцвіті) – Яснотковіе –
Lamiaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 51 вид, в
Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (диз'юнктивний степовий вид).
В Україні: Лівобережний Злаково-Лучний Степ (схід),
Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи на піщаному та супіщаному ґрунті.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні, їх структуру не
досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Напівкущик до 15 см завв. Пагони висхідні, майже
до основи густо опушені відстовбурченими воло-
сками 0,7-1,2 мм завд. Листки довгастоелиптичні,
8-17 мм завд., 1,5-6 мм завш., сидячі, при основі
клиноподібні, сірувато-зелені, щільно вкриті
відстовбурченими довгими волосками, бічні жил-
ки та крапчасті залозки майже непомітні; середні
листки з вкороченими пазушними гілками. Квітки
у несправжніх мутовках. Загальне суцвіття коротке,
перерване (2-4 кільця відсутні). Чашечка зросло-
листова, трубчастодзвоникувата, 2,5-3,5 мм завд.,
трубка відстовбурченоволосиста; зубці верхньої
губи ланцетні, гострі, по краях рясно довго віїчасті.
Віночок зрослопелюстковий, двогубий, близько 4 мм
завд., рожево-ліловий, блідий. Плід – чотиригорішок;
горішки короткоеліпсоїдальні, чорнуваті. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична та ареальна рідкісність, випа-
сання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Верхньосамарський».

В. М. Остапко, Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

КЕНДИР САРМАТСЬКИЙ**Кендырь сарматский**

Trachomitum sarmatiense Woodson (*Arosynum sarmatiense* (Woodson) Wissjul.)

Родина Барвінкові – Кутровые – Аросунасеae

Рід налічує 6 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС.

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ. В Україні: Степ (південь), Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болотисті приморські солонці.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-100 см завв. Кореневище розгалужене. Стебла прямостоячі, розгалужені, гілки висхідні, буруваті або бурувато-червонуваті. Листки супротивні, короткочерешкові, від еліптичних до видовженоланцетних, 3-8 см завд. та 7-20 мм завш., при основі закруглені або клиноподібно звужені, на верхівці тупуваті або загострені, по краях невиразно пилчастозазублені. Суцвіття компактно, волотеподібне, з коротких щитків у кінцевій частині пагона; гілки суцвіття коротко опушені. Квітки правильні, рожеві, 5-8 мм завд. Чашечка зрослолистова, глибоко п'ятинадрізна. Віночок зрослопелюстковий, з густим залозистим опушенням; трубка циліндрична, лопаті відгину тупі, еліптичні. Плоди – дволистянки; листянка до 18 см завд., циліндричнолінійна, поступово загострена в шилоподібний загнутий носик, бурувата, розсіяно волосиста; насінини з пучком волосків. Цв.: VI – VIII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

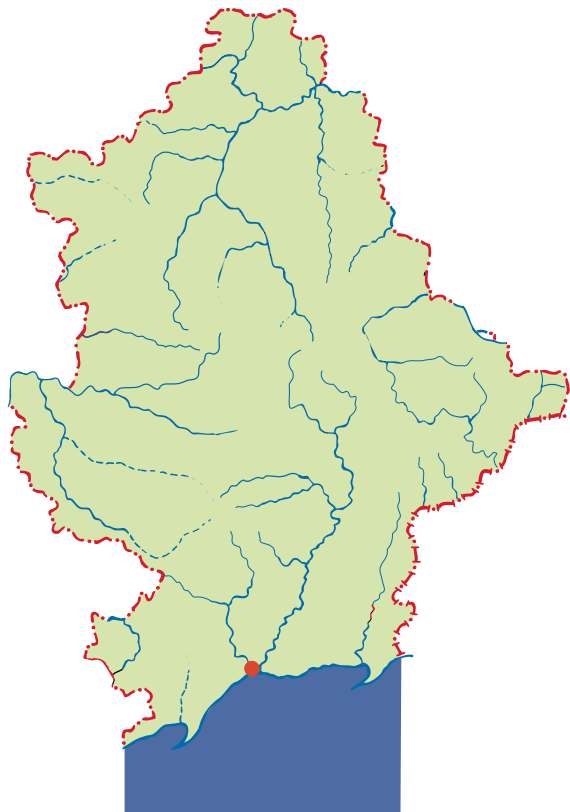
Природно-історична рідкісність, господарське освоєння території.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях ПЗФ вид не виявлений.

В.М. Остапко

Фото: С.Р. Майоров

КОЗЕЛЬЦІ ДОНЕЦЬКІ

Козлобородник донецький

Tragopogon donetzicus Artemcz. (*T. ruthenicus* Besser ex Krasch. et S.Nikit. subsp. *donetzicus* (Artemcz.) I. Richardson)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – від 11 до 18 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС.

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: басейн р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Річкові та суходільні піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-50 см завв., сивуватий від густого повстистого опушення. Стебла поодинокі або їх декілька, від середини або нижче розгалужені. Нижні листки вузькострічкоподібні, до 20-25 см завд., 2-4 мм завш., загострені; середні стеблові листки з розширеною основою, часто складені, поступово звужені, на кінцях відігнуті або закручені. Кошики численні у загальному волотистоциткоподібному суцвітті. Обгортка 15-23 мм завд., білувато-повстиста; листочки обгортки до 5 мм завш., загострені. Квітки всі з жовтим язичковим віночком, крайові перевищують обгортку. Плоди – сім'янки по ребрах вкриті дрібними гоструватими лусочками. Чубчик 12-15 мм завд., довший за сім'янку. Цв.: VI – IX. Пл.: VII – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

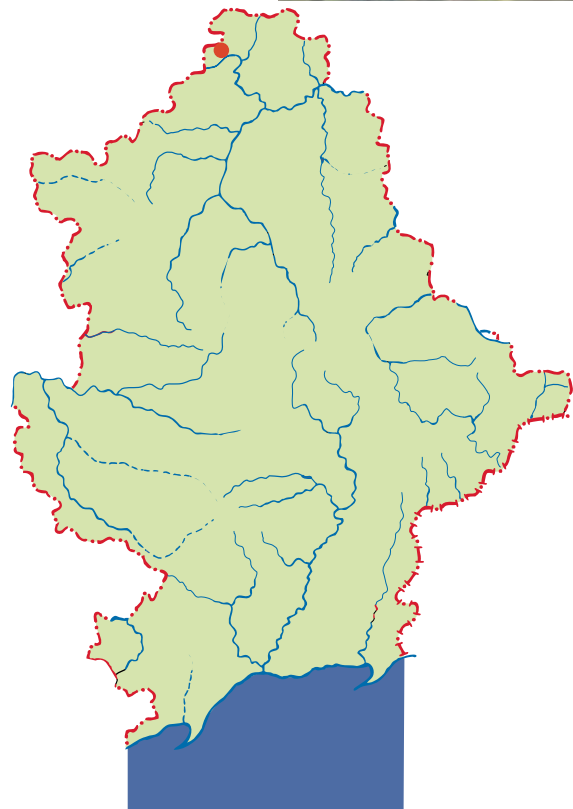
Видобування піску, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

КОЗЕЛЬЦІ ПОДІЛЬСЬКІ**Козлобородник подольський**

Tragopogon podolicus (DC.) Artemcz. (*T. leiorhynchus* Klokov)

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – від 11 до 18 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. Сибір; Сер. Азія. В Україні: Лісостеп, Степ, переважно Правобережжя (розсіяно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Узлісся та галявини.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 25-130 см завв., сизувато-зелений, звичайно майже голий. Містить молочний сік. Стебла поодинокі, прямостоячі, ребристі й борознисті. Листки лінійні, 2-5 (6) мм завш., часто вздовж складені, цілокраї, сидячі; верхні та середні листки розширені при основі, на верхівці – загострені. Загальне суцвіття волотисте. Кошики численні (5-25 шт.), на кінцях гілок; при плодах 20-35 мм завд. Обгортка з 8 ланцетних листочків, які коротші за квітки. Квітки всі з світло-жовтим язичковим віночком, двостатеві. Плоди – сім'янки 1-2 см завд.; носик 3-4 мм, голий та гладкий; чубчик зонтикоподібний, з пірчастих волосків. Цв.: V – VIII. Пл.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко, Г.В. Бойко

КОЗЕЛЬЦІ ДОНСЬКІ

Козлобородник донской

Tragopogon tanaiticus Artemcz.

Родина Айстрові – Астровые – Asteraceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – від 11 до 18 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: східнопричорноморський ендемік. В Україні: Донецький Лісостеп (південний схід), Лівобережний Степ (північний схід), рідко.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Річкові піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дворічник 30-75 см завв. Опушення сиве, густе, повстистопаутинисте. Стебланечисленні, прямостоячі, галузисті. Листки вздовж складені; прикореневі стрічкоподібні, 2-8 мм завш.; стеблові – при основі розширені, вище лінійні, вузькі, на верхівці назад відігнуті або закручені; верхні стеблові листки з ланцетною, незакрученою верхівкою. Загальне суцвіття волотистощиткоподібне, оберненопірамідальне. Кошики численні, квітконоси не потовщені; обгортка чашоподібна, 18-25 мм завд., 5-10 мм діам. при основі. Квітки всі з жовтим язичковим віночком, крайові перевищують обгортку. Плоди – сім'янки; крайові – веретеноподібні, 10-16 мм завд., густо усяні лусками, без носика. Чубчик темно-сірий, звичайно трохи коротший за сім'янку. Цв.: VI – VII (VIII).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

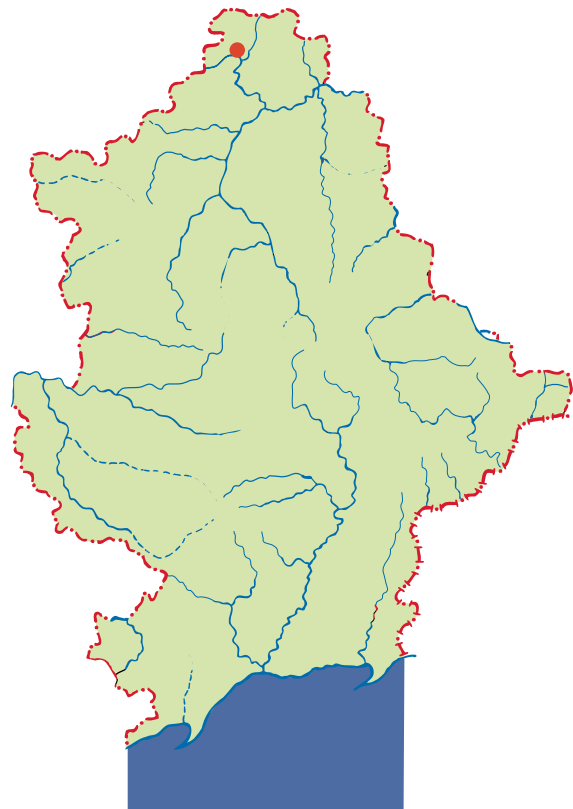
Природно-історична рідкісність, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

КОНЮШИНА КАВКАЗЬКА**Клевер кавказский***Trifolium caucasicum* Tausch

Родина Бобові – Бобовые – Fabaceae

Рід налічує понад 160 видів, в Україні – 36 видів, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа, Кавказ. В Україні: Донецький Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ (південний схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Чагарники, узлісся байрачних лісів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-80 см завв., притисненоволоосистий. Стебла висхідні, розгалужені. Прилистки ланцетні, пливчасті, по краю довговійчасті. Листки складні, трійчасті, нижні – довгочерешкові. Листочки довгастоеліптичні або ланцетні, 2-6 см завд. та 1-2 см завш., притисненоволоосисті. Суцвіття – поодинокі на верхівках гілок яйцеподібні голівки 2,5-5,0 см завд., на коротких ніжках, які після цвітіння видовжуються. Чашечка 6-8 мм завд., трубка ребриста, розсіяноволося, зубці – ланцетні, загострені, по краям війчасті. Віночок метеликовий, близько 18 мм завд., блідо-жовтий, на час цвітіння червонувато-бурий. Плід – яйцеподібний біб. Цв.: V – VI. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

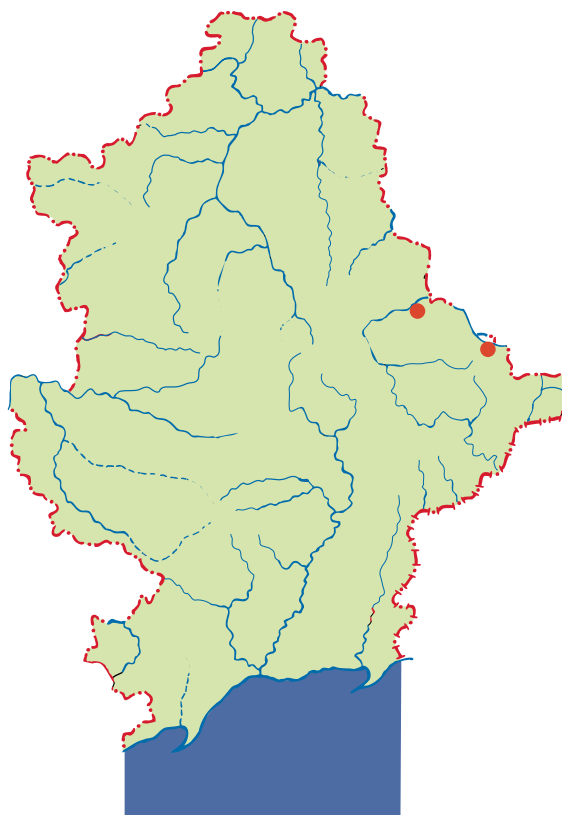
Випасання худоби, сінокосіння.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Урочище Плоське». Вирощують в ДБС НАН України з 1974 р.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ДИВИНА РОЗЛОГА

Коров'як раскидистий

Verbascum laxum Filar. et Jáv.

Родина Ранникові – Норичниковые – Scrophulariaceae

Рід налічує понад 200 видів, в Україні – 18 видів, в Донецькій області – 9 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ; Зах. Азия. В Україні: Донецький Лісостеп (локально).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Берега річок, серед чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник (15) 50-100 см завв., тонкоповстистий. Стебло пряmostояче, звичайно від середини, або біля основи розгалужене. Листки численні, зверху голі або розсіяноволосясті, правильно зубчасті (зубці гострі), черешкові. Нижні листки яйцеподібнодовгасті, зеленуваті, цілі, при основі округло зрізані. Загальне суцвіття пірамідальне; квітки зібрані пучками по 2-7 шт. Чашечка зрослолисткова, коротко опушена, майже до основи розділена, частки лінійні, гострі. Віночок зрослопелюстковий, майже правильний, 10-15 (20) мм діам., жовтий, трубка дуже коротка. Нитки тичинок з фіолетовими сосочкоподібними волосками. Плід – видовжена коробочка, більша за чашечку. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

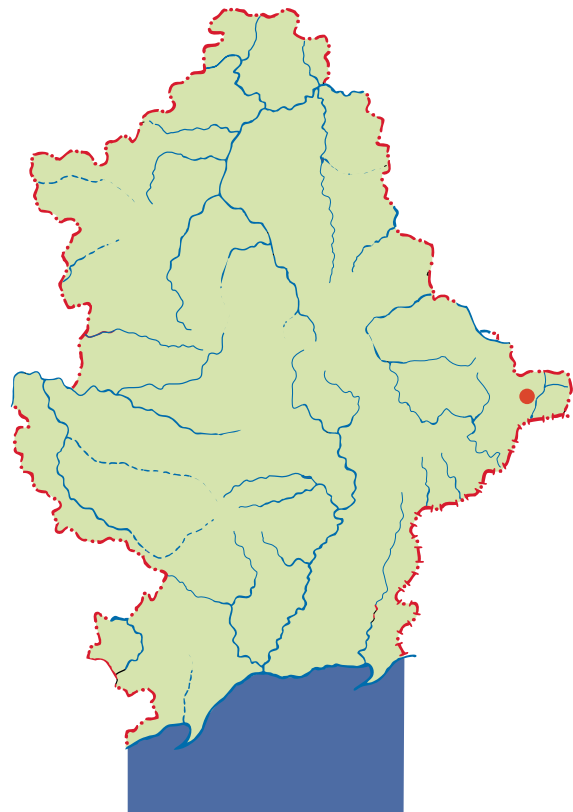
Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений.

О.В. Зибенко, Г.В. Бойко

Фото: В.М. Остапко

ВЕРОНІКА ЛІКАРСЬКА**Вероника лекарственная***Veronica officinalis* L.

Родина Веронікові – Вероникувые – Veronicaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 36 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Закарпаття, Карпати, Лісостеп (часто), Степ (північ, зрідка), Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Діброви, узлісся.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-35 см завв., шорсткопухнастий; утворює дернини. Стебла повзучі, укорінюються, на верхівці – висхідні. Листки оберненояйцеподібні або довгасті, 1,5-4,0 см завд. та 1-2 см завш., зарубчасті, до основи цілокраї. Суцвіття – багатоквіткові густі китиці. Чашечка зрослолистова, глибоко розсічена (трубка коротка), залозисто опушена; частки ланцетні. Віночок зрослопелюстковий, 6-7 мм діам., блідо-ліловий або блакитний; трубка коротка, відгин чотирилопатевий, лопаті нерівного розміру. Тичинок 2 шт., перевищують віночок. Плід – оберненотрикутна, залозисто опушена коробочка 4-5 мм завд. Цв.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

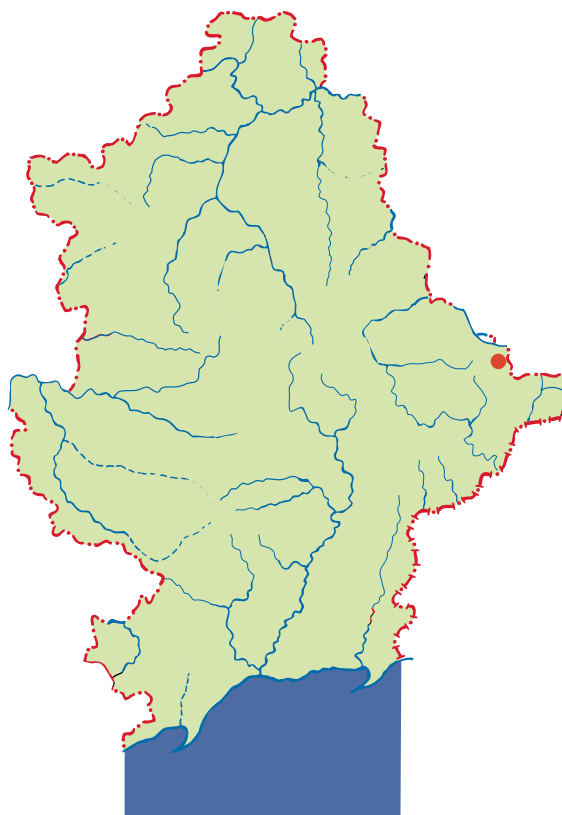
Природно-історична рідкісність, вирубування лісів, рекреація; збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Леонтєво-Байрацьке».

О.В. Зибенко

Фото: В.М. Остапко

ВЕРОНІКА ЩИТКОВА

Вероника щитковая

Veronica scutellata L.

Родина Веронікові – Вероникувие – Veronicaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 36 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Сх. Європа; Кавказ; Сибір; Сер., Сх. Азія; Д. Схід. В Україні: по всій території, в Степу – рідко.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі луки, болота, багністі береги річок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-50 см завв., голий. Стебло висхідне, пагони при основі сланкі і вкорінені. Листки супротивні, 2-5 см завд., сидячі, вузьколінійні, гострі, цілокраї або віддалено дрібнозубчасті. Приквітки ланцетні. Суцвіття – рідкі китиці, розміщені в пазусі лише одного з супротивних листків. Квітконіжки видовжені, в кілька разів довші за чашечку. Чашечка зрослолисткова, глибоко розсічена (трубка коротка), частки еліптичні. Віночок зрослопелостковий, 4-5 мм завд., блідо-блакитний або білуватий, з рожевими або темно-синіми смужками; трубка коротка, відгин чотирилопатекий, лопатки нерівного розміру. Тичинок 2 шт. Плід – сплюснута, яйцеподібна, спереду глибоковийчаста коробочка, 4-5 мм завш. Цв.: V – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

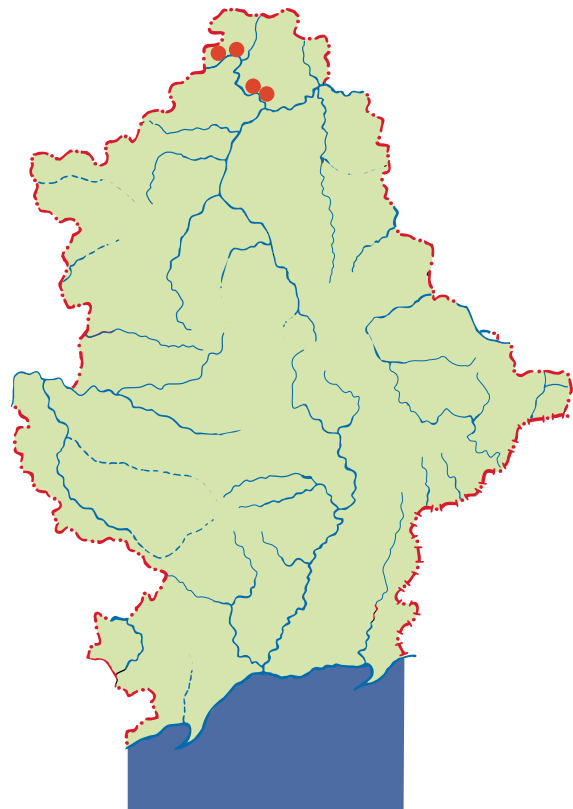
Висихання водойм, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Зибенко

Фото: гербарій

ВЕРОНІКА ЧЕБРЕЦЕЛИСТА**Вероника тимьянолистная***Veronica serpyllifolia* L.

Родина Веронікові – Вероникує – Veronicaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 51 вид, в Донецькій області – 36 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Півд., Центр., Атл., Сх., Європа; Сибір; Сер., Зах., Сх., Центр. Азія; Півн. Америка. В Україні: майже по всій території, в Степу – зрідка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сирі луки, вологі лісові галявини, серед чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 5-30 см завв., майже голій, тільки вгорі розсіяно короткопухнастий. Стебла повзучі або лежачі, вгорі висхідні. Нижні листки черешкові, округлі; інші – сидячі, яйцеподібні, яйцеподібноланцетні, 5-20 мм завд. та 3-10 см завш., тупі, неяснозрубчасті, поступово переходять в цілокраї приквіткі. Суцвіття – кінцеві, малоквіткові китиці, при плодах видовжуються. Чашечка зрослолисткова, глибоко розсічена (трубка коротка). Квітконіжки трохи довші за чашечки. Віночок зрослопелюстковий, 3-4 мм завд., блідо-блакитний, майже білий, з синіми жилками; трубка коротка, відгин чотирилопатевий, лопаті нерівного розміру. Тичинок 2 шт. Плід – майже куляста коробочка 3,5-4,0 мм завд., сплюснена. Цв.: V – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

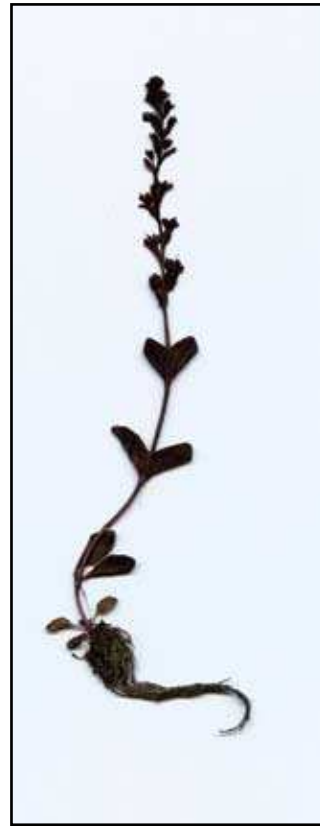
Природно-історична рідкісність, висихання луків.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Урочище Софіївське».

О.В. Зибенко

Фото: гербарій

ЛАСТОВЕНЬ ДОНЕЦЬКИЙ

Ластовень донецкий

Vincetoxicum donetzicum Ostapko

Родина Ластівневі – Ластовневые – Asclepiadaceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 16 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (східнопричорноморський ендемік). В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні та заплавні діброви, узлісся, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється невеликими групами серед схожого але більш поширеного виду – *Vincetoxicum scandens* Somm. et Levier.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 1-2 м завд. Стебла виткі від середини, дворядно опушені короткими кучерявими волосками, зверху майже голі. Листки еліптичні, 7-13 см завд. та 4-8 см завш., при основі округлі, на верхівці відтягнуто загострені, по краях і по жилках рідко опушені, дуже тонкі; черешки 0,7-1,5 см завд. Квітки темно-фіолетові, по 2-3 шт. в пазухах листків. Квітконоси 1-7 см завд., тонкі, однобічно слабоопушені; квітконіжки тонкі, нерівні, дорівнюють квіткам або вдвічі довші за них; квітки разом із квітконіжками коротші за листки. Віночок зрослопелостковий, 5-8 мм діам., всередині голий; лопаті видовженояйцеподібні. Плід – листянка; насінини з чубчиком. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

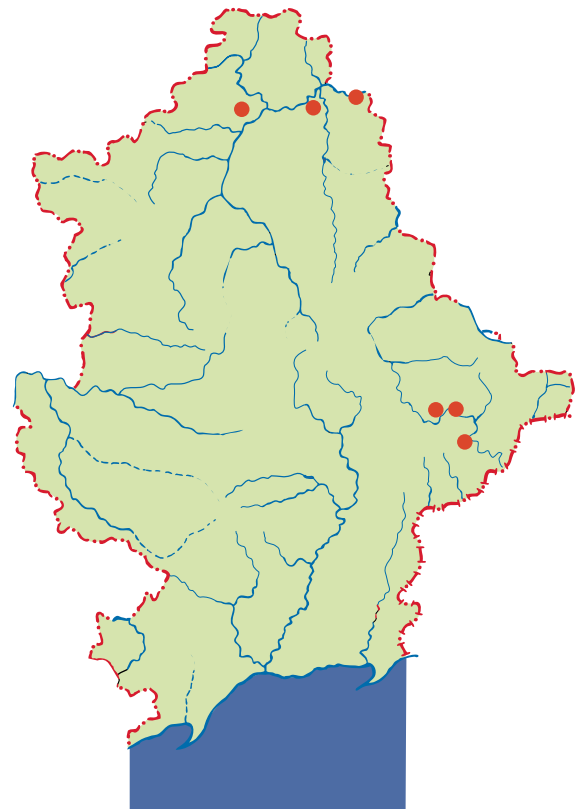
Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ЗЗ «Бердянський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Пристенське», Зм «Степ біля с. Платонівка», ППм «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1983 р.

В.М. Остапко

Фото В.М. Остапко

ЛАСТОВЕНЬ ЖОВТИЙ**Ластовень жёлтый***Vincetoxicum flavum* Ostapko

Родина Ластівневі – Ластовневые – Asclepiadaceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 16 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (східнопричорноморський ендемік). В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні та заплавні діброви.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі, дуже рідко.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 0,7-1,8 м завв. Стебла виткі від середини, по всій довжині дворядно опушені широкими смугами коротких кучерявих волосків, які донизу рідшають до майже голих. Листки з черешками 0,5-1,5 см завд., нижні – еліптичні, середні – яйцеподібні, 10-14 см завд. та 4-6 см завш., при основі округлі, на верхівці відтягнуто загострені, по краях і по жилках рідко опушені, тонкі, знизу бліді, зверху темно-зелені. Квітки жовті, по 5-10 шт. в пазухах листків, іноді з квітконіжками довщі за верхні листки. Квітконоси 2,0-4,5 см завд., тонкі, однорядно опушені; квітконіжки тонкі, звивисті, у 1,5-2 рази довщі за квітки. Віночок зрослопелюстковий, 5-6 мм у діам., у середині густо опушений; лопаті яйцеподібні. Плід – листянка; насінини з чубчиком. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Бердянський», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Пристенське». Вирощують у ДБС НАН України з 1992 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ЛАСТОВЕНЬ ПРОМІЖНИЙ

Ластовень промежуточный

Vincetoxicum intermedium Taliev (*Antitoxicum intermedium* (Taliev) Pobed.)

Родина Ластівневі – Ластовневые – Asclepiadaceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 16 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС.

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лівобережний Степ (Північне Приазов'я), Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи та різноманітні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинці, невеликими групами; кількість поступово зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник до 20 см завв. Стебла (кілька шт.) прямостоячі, рівномірно короткоопушені. Листки короткочерешкові, донизу відігнуті, яйцеподібноланцетні, 3-5 см завд. та 1,5-2,5 см завш., при основі округлі, на верхівці відтягнуті, по краях і по жилках опушені. Квітки темно-червоні, по 3-6 шт. в пазухах листків; квітконіжки в 1,5-2 рази довші за квітки; квітки разом із квітконіжками коротші за листки. Віночок зрослопелюстковий, 6 мм діам., всередині голий. Плоди – видовженоланцетні листянки, на верхівці загострені, до 5 см завд., голі; насінини з чубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

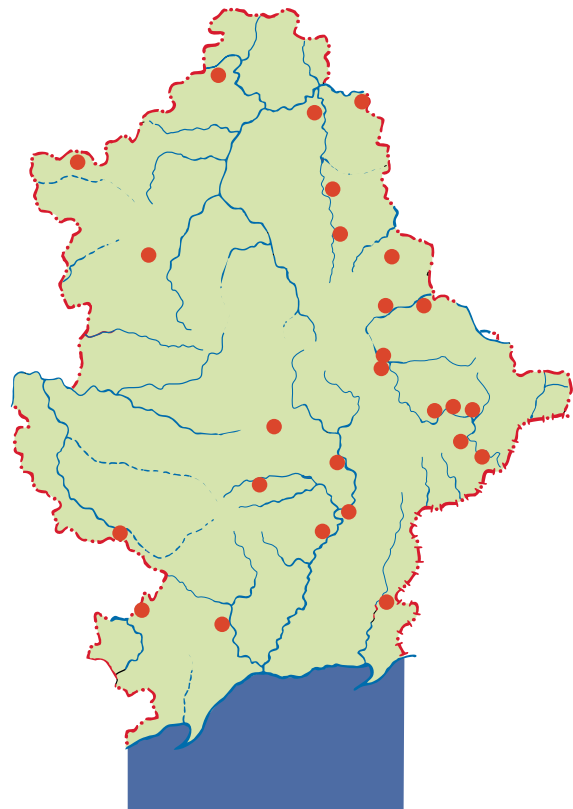
Природно-історична рідкісність. Видобування гірських порід, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кальміуське», НПП «Святі Гори», РЛП «Зуївський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Гектова Балка», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Кальчицький», Зм «Пристенське», ППд «Балка Гірка», ППм «Мирне поле», ППм «Балка Зелена», ППм «Степ Одрадівський». Вирощують у ДБС НАН України з 1989 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ЛАСТОВЕНЬ ПРИЯЙЛІНСЬКИЙ**Ластовень яйлинський***Vincetoxicum jailicola* Juz.

Родина Ластівневі – Ластовневіє – Asclepiadaceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 16 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Крим, Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Зарості чагарників, узлісся.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Відома локальна популяція досить численна, повночленна, нормальна.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник до 120 см завд. Стебла (найчастіше 2 шт.) прямостоячі, знизу голі, вище дворядно короткоопушені, на верхівці виткі. Листки короткочерешкові, відхилені донизу, видовженояйцеподібні або еліптичні, до 6 см завд. та 3,5 см завш., при основі округлі або слабосерцеподібні, на верхівці відтягнуто загострені; верхні – ланцетні, по краях і по жилках опушені. Квітки білі, по 2 шт. у пазухах листків; квітконіжки в 2-2,5 рази довші за квітки, з розсіяним курчавим опушенням; квітки разом із квітконіжками коротші за листки. Віночок зрослопелюстковий, 4-5 мм діам., всередині коротко-волосистий; лопаті ланцетні. Плоди – ланцетні листянки, на верхівці видовжено загострені, голі. Цв.: V – VI. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, видобування гірських порід, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: на територіях ПЗФ не виявлений. Вирощують в ДБС НАН України з 2008 р.

В.М. Остапко

Фото В.М. Остапко

ЛАСТОВЕНЬ АЗОВСЬКИЙ

Ластовень азовський

Vincetoxicum maoticum (Kleopow) Barbar. (*Cynanchum maoticum* Kleopow, *Antitoxicum maoticum* (Kleopow) Pobed.)

Родина Ластівневі – Ластовневіє – Asclepiadaceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 16 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (східнопричорноморський ендемік). В Україні: Лівобережний Степ (Північне Приазов'я), Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи та різноманітні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі, невеликими групами; кількість поступово зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-40 см завв. Стебла (кілька шт.) прямостоячі, рівномірно короткоопушені. Листки короткочерешкові, донизу відігнуті, яйцеподібноланцетні, 4-6 см завд. та 2-4 см завш., при основі округлі, на верхівці відтягнуті, по краях і по жилках опушені. Квітки буруваті, по 2-6 шт. у пазухах листків; квітконіжки коротші за квітки, густо опушені; квітки разом із квітконіжками коротші за листки. Віночок зрослопелюстковий, до 10 мм діам., всередині голий; лопаті довгасті. Плоди – видовженоланцетні листянки, на верхівці загострені, до 6 см завд., голі; насінини з чубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

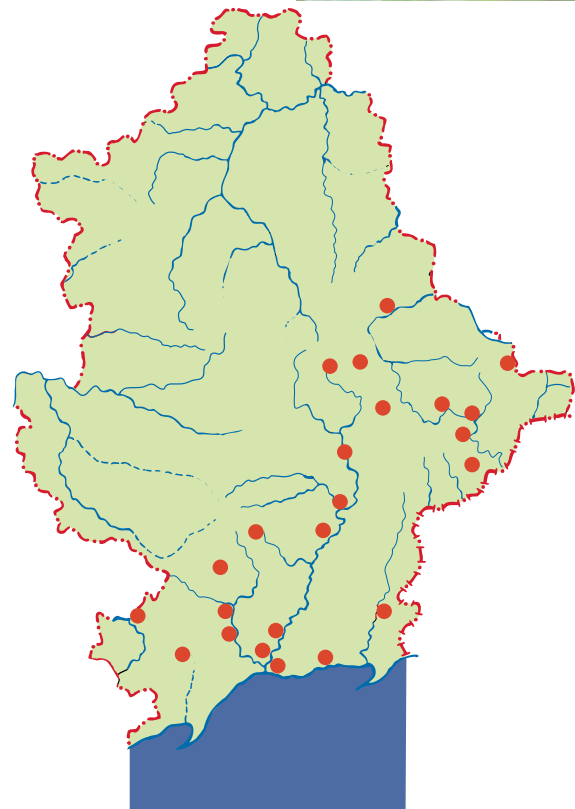
Природно-історична рідкісність. Видобування гірських порід, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кальміуське», НПП «Меотида», ЗЗ «Бердянський», ППд «Балка Гірка», Зм «Пристенське», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Знаменівська балка», Зм «Кальчицький», Зм «Азовська дача». Вирощують у ДБС НАН України з 1988 р.

В.М. Остапко

Фото В.М. Остапко

ЛАСТОВЕНЬ РУСЬКИЙ**Ластовень руский**

Vincetoxicum rossicum (Kleopow) Barbar. (*Cynanchum rossicum* (Kleopow) Borhidi, *Antitoxicum rossicum* (Kleopow) Pobed.)

Родина Ластівневі – Ластовневые – Asclepiadaceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 16 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Правобережжя (дуже рідко), Лівобережні Лісостеп і Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Зарості чагарників, світлі ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі або невеликими групами.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 60-120 см завв. Стебла (кілька шт.) прямостоячі, на верхівці виткі, дворядно короткоопушені. Листки короткочерешкові, яйцеподібні або еліптичні, 6-8 см завд. та 3-4 см завш., при основі округлі, на верхівці відтягнуті, по краях і по жилках опушені; верхні – ланцетні. Квітки буруваті або червонувато-буруваті, зібрані по 1-3 шт. в пазухах листків; квітконіжки в 1,5-2 рази довші за квітки, однорядно опушені; квітки разом із квітконіжками коротші за листки. Віночок зрослопелостковий, до 7 мм діам., всередині голий; лопаті довгасті. Плоди – видовженоланцетні листянки, на верхівці відтягнуті, до 6 см завд., голі; насінини з чубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

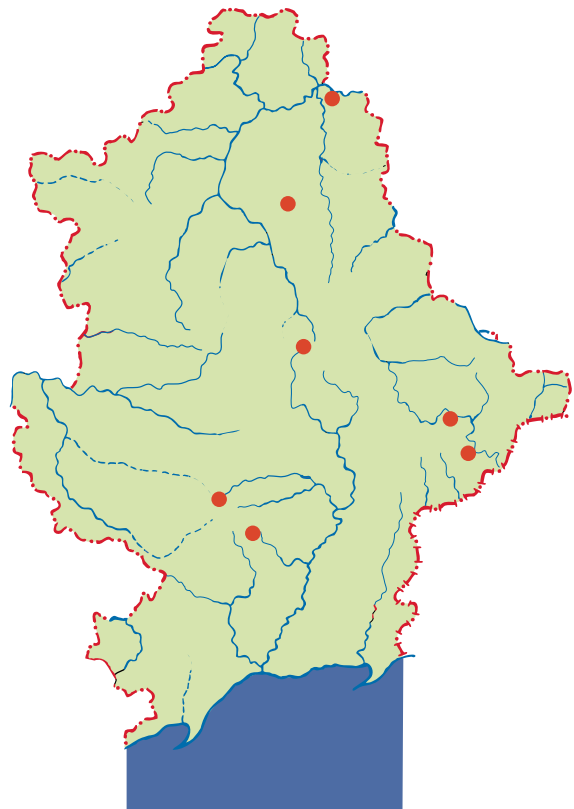
Природно-історична рідкісність. Видобування гірських порід, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: ДБС НАН України, ЗЗ «Великоанадольський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Пристенське», ППд «Балка Гірка», ППм «Мар'їна гора», ППм «Витоки Кальміусу», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують у ДБС НАН України з 1985 р.

В.М. Остапко

Фото Г.С. Назаренко

ЛАСТОВЕНЬ УКРАЇНСЬКИЙ

Ластовень український

Vincetoxicum ucrainicum Ostapko

Родина Ластівневі – Ластовневые – Asclepiadaceae

Рід налічує за різними даними від 200 до 400 (500) видів, в Україні – 16 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (східнопричорноморський ендемік). В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні та заплавні діброви, узлісся.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється невеликими групами окремо або серед схожого але більш поширеного виду – *Vincetoxicum scandens* Somm. et Levier.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 1,1-2,5 м завв. Стебла виткі від середини, іноді від основи; однобоко опушені широкою смугою густих, коротких, кучерявих волосків, зверху майже голі. Листки яйцеподібні або видовженояйцеподібні, 8-15 см завд. та 3,5-7,0 см завш., при основі ледве серцеподібні, на верхівці відтягнуто загострені, по краях і по жилках розсіяно опушені, товстуваті, контрастно бліді знизу й темно-зелні зверху; черешки 1-2 см завд. Квітконоси 1,5-4,0 см завд., тонкі, однорядно опушені; квітконіжки тонкі, звивисті, у 1,5-2 рази довші за квітки. Квітки рожево-бурі, зібрані по 3-8 в пазухах листків. Віночок зрослопелюстковий, 5-8 мм в діам.; лопаті довгасті, по краях біло-плівчасті, усередині опушені. Плід – листянка; насінини з чубчиком. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППд «Урочище Грабове», РЛП «Зуївський», Зм «Пристенське», Зм «Ліс по р. Кринка», ППм «Витоки Кальміусу». Вирощують у ДБС НАН України з 1992 р.

В.М. Остапко

Фото В.М. Остапко

ФІАЛКА КРЕЙДЯНА**Фиалка меловая***Viola cretacea* Klokov

Родина Фіалкові – Фиалковые – Violaceae

Рід налічує 450-500 видів, в Україні – 42 види, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (меотичний ендемік з диз'юнктивним ареалом). В Україні: Донецький Лісостеп (переважно по р. Кринка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 3-25 см завв., темно-зелений. Стебла підведені при основі, прості або розгалужені в нижній частині, коротковолосисті. Листки в прикореневих розетках, яйцеподібні, по краю зубчасті (з одним-трьма зубцями на кожному боці), з країв та зісподу по жилках коротковолосисті; прилистки пальчатороздільні. Квітки по 3-20 шт. на стеблі, розташовані поодинокі у пазухах листків; квітконіжки з двома приквітничками. Оцвітина зигоморфна, подвійна. Чашолистки різного розміру та форми в межах однієї квітки, з вушкоподібними придатками. Віночок 6-12 мм діам., синьо-фіолетовий, з ясно-жовтою нижньою пелюсткою. Плід – довгастоеліпсоїдна коробочка; насінина з принасіником. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

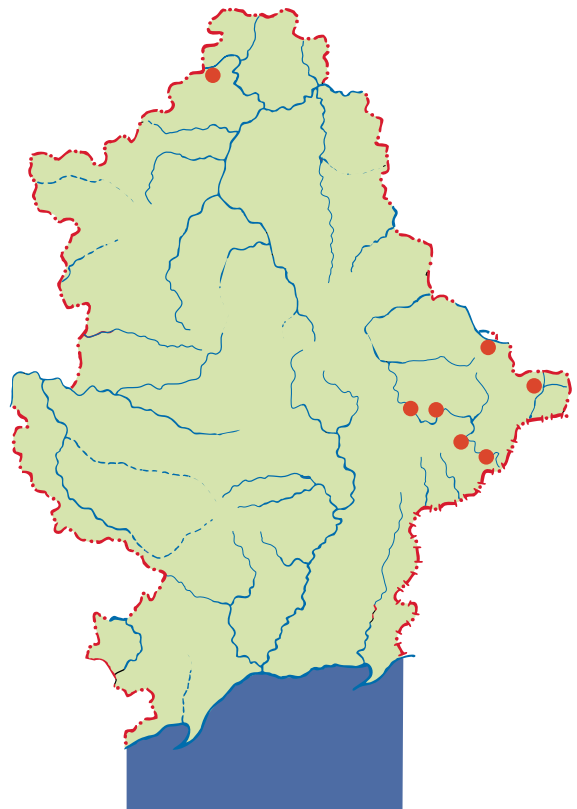
Екоценотопна рідкісність; випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППд «Балка Гірка», РЛП «Донецький кряж».

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ФІАЛКА ЛАВРЕНКА

Фиалка Лавренко

Viola lavrenkoana Klokov

Родина Фіалкові – Фиалковые – Violaceae

Рід налічує 450-500 видів, в Україні – 42 види, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південнопонтичний ендемік). В Україні: південна частина Лівобережного Лісостепу та Лівобережний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Соснові насадження, березові гайки, узлісся вільшняків по піщаним терасам р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Нечисленні, нещільні, структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий однорічник 5-35 см завв. Стебла прямостоячі або підведені, прості або розгалужені в нижній частині (нерідко від самої основи), коротковолосисті. Прикореневі та нижні стеблові листки довгочерешкові, серцеподібні або яйцеподібні, середні – черешкові, довгастооберненояйцеподібні, верхні – найдовші, короткочерешкові або сидячі, ланцетні. Листкові пластинки з 2-4 зубцями на кожному боці, розсіянокоротковолосисті. Прилистки пірчато- або пальчаторозсічені, кінцева частка велика, листкоподібна, бічні – дуже вузькі. Оцвітина зигоморфна, подвійна. Чашолистки різного розміру та форми в межах однієї квітки, з вушкоподібними придатками. Віночок 6-12 мм діам., світло-жовтий, верхні пелюстки нерідко з країв блідо-фіолетові, нижня – без темних смужок. Плід – довгастоеліпсоїдна коробочка; насінина з принасіником. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

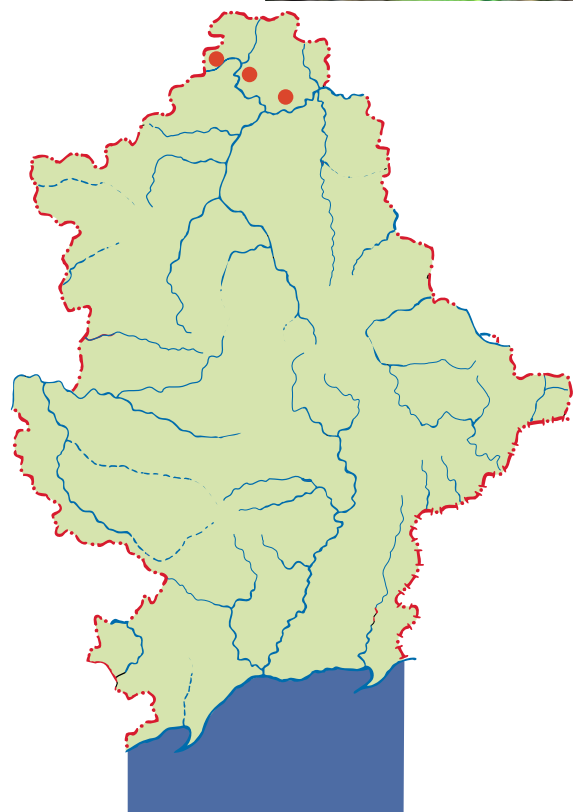
Екоценотопна рідкісність; випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: Е. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Конвалія».

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ФІАЛКА БОЛОТНА**Фиалка болотная***Viola palustris* L.

Родина Фіалкові – Фиалковые – Violaceae

Рід налічує 450-500 видів, в Україні – 42 види, в Донецькій області – 16 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Півд., Центр., Атл. Європа. В Україні: Полісся, Лісостеп. В Донецькій області – південна межа ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сфагнові болота.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙПопуляція повночленна, екологічна щільність досягає 78-115 особин на м². Проективне покриття 5-10%. Віковий спектр лівосторонній.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Трав'янистий багаторічник 3-15 (до 20) см завв. Кореневище повзуче, розгалужене. Листки (два, рідко три) прикореневі, довгочерешкові, листкові пластинки ниркоподібні, голі, блискучі. Прилистки яйцеподібні, короткі, цілокраї. Квітконіжки перевищують листки. Квітки без запаху. Оцвітина зигоморфна, подвійна. Чашолистки різного розміру та форми в межах однієї квітки, з вушкоподібними придатками. Віночки 10-20 мм у діам., лілувато-фіолетові. Плід – довгаста, гола коробочка; насінина з принасіником. Цв.: IV – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

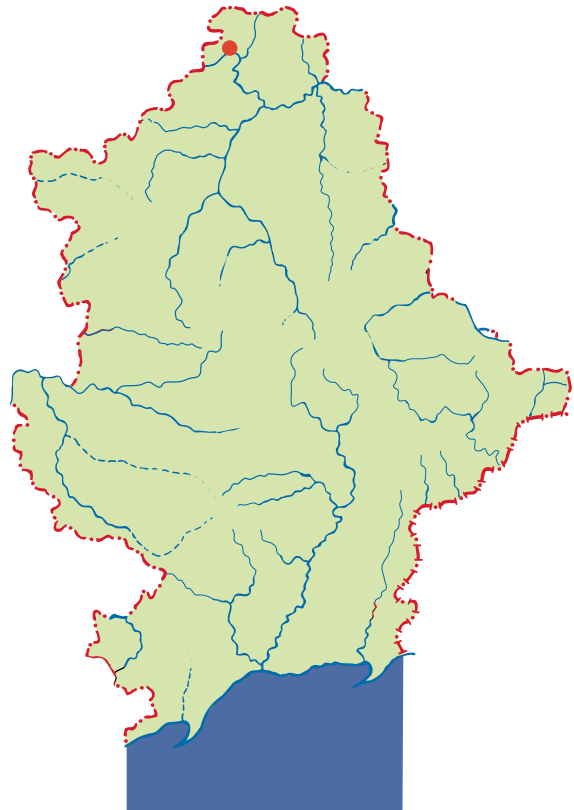
Природно-історична та екоценотопна рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Ямпільський».

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

Вищі рослини:

**Покритонасінні, або Квіткові
(Angiospermae, або Magnoliophyta)**

**клас Однодольні
(Monocotyledones, або Liliopsida)**

ЖИТНЯК КІМЕРІЙСЬКИЙ**Житняк керченський**

Agropyron cimmericum Nevski (*A. dasyanthum* Ledeb. subsp. *birjutzense* (Lavrenko) Lavrenko)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує 15 видів, в Україні – 7, у Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ (південь).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Морські узбережжя, піщано-черепашковий степ.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник (17) 25-35 см завв. Стебла при основі колінчасті, голі, гладкі, лише під колосом опушені. Листки згорнені, сизо-зелені, знизу голі, гладкі, зверху опушені; язичок до 1 мм завд. Колоси лінійні, гребінчасті, з відігнутими, тісно зближеними, майже притисненими один до одного колосками і більш-менш волосистою віссю. Колоски блідо-зелені, стиснені, (3) 4-5-квіткові; колоскові луски ланцетні, з широкої основи більш-менш поступово шилоподібно загострені, нерівнобокі, голі або волосисті, остюк короткий; нижня квітова луска ланцетна, здебільшого шилоподібно загострена, рідше тупувата, по всій поверхні більш-менш біловолосиста; верхня квітова луска лінійноланцетна, вгорі двозубчаста, з вузькою вирізкою між зубцями, по кілях гола або рідковійчаста, майже дорівнює нижній квітковій лусці. Цв.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

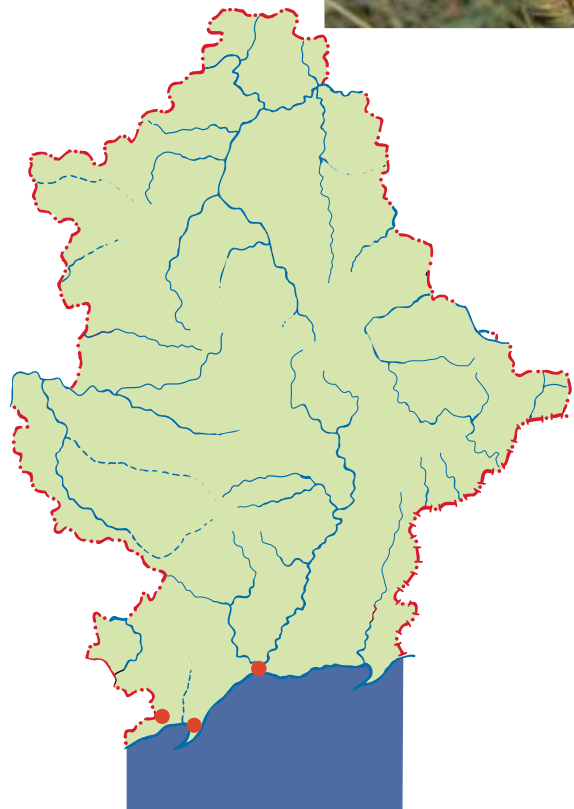
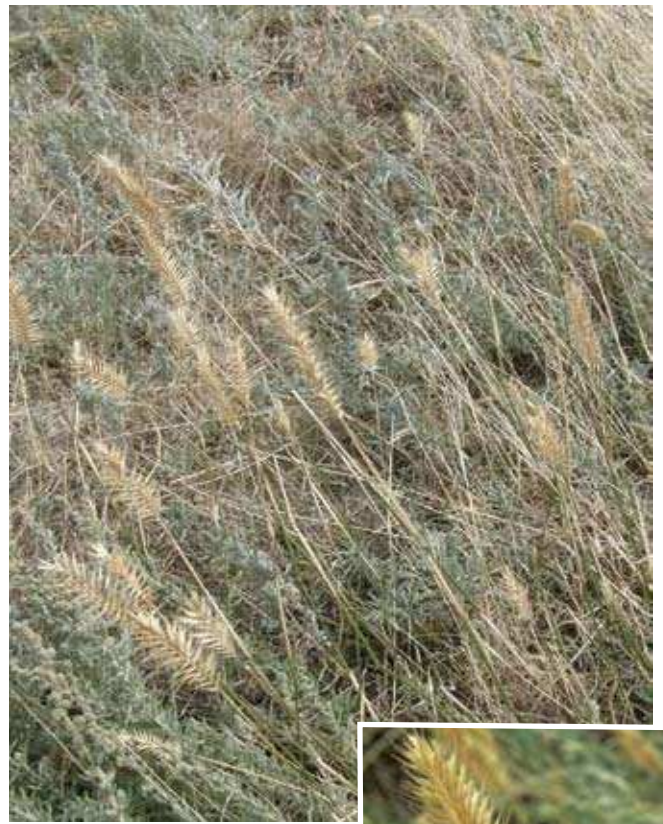
Випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: 33 «Білосарайська коса», НПП «Меотида».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

ЖИТНЯК ДОНСЬКИЙ

Житняк донской

Agropyron tanaiticum Nevski

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує 15 видів, в Україні – 7, у Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: схід Лісостепу і Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піщані степи, соснові насадження.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-70 см зав. Стебла прямі або при основі колінчасті, голі, гладкі. Листки пласкі, з загнутими краями, вздовж складені або зрідка згорнені, сизувато-зелені, знизу голі, гладкі, зверху коротко опушені; піхви голі, гладкі, зрідка опушені; язичок бахромчастий. Колоси лінійні; вісь колоса гола, зрідка злегка опушена. Колоски блідо-зелені, (3) 4-7 (8)-квіткові, трохи відхилені або спрямовані вгору; колоскові луски з кілем, з широкої основи більш-менш поступово загострені, човникоподібні, гладкі, голі, рідше по кілю волосисті, з широким білим плівчастим краєм; нижня квітова луска ланцетна, загострена, без остюка, з довгими білими волосками, рідше гола; верхня квітова луска дорівнює нижній або трохи довша, загострена, двозубчаста, з вузькою вирізкою, по кілях гола або з рідкими війками. Цв.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

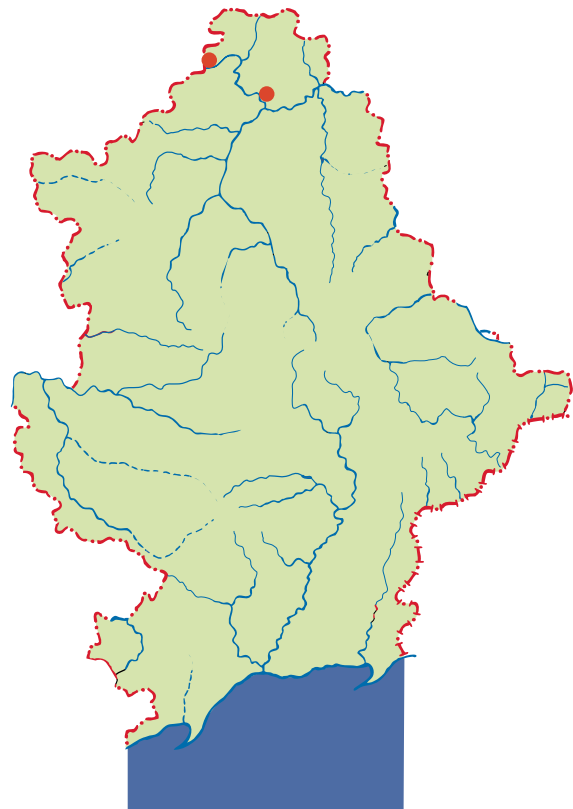
Випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

МІТЛИЦЯ АЗОВСЬКА**Полевица азовская**

Agrostis maeotica Klokov (*A. alba* L. var. *pontica* Lavrenko,
A. gigantea Roth subsp. *maeotica* (Klokov) Tzvelev)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує 150 видів, в Україні – 9, у Донецькій області – 7 видів.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південна частина). В Україні: Лівобережний Степ (зрідка), Правобережний Степ і Кримський Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Солончакові луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції численні, повночленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий щільнодерновинний багаторічник 80-110 см завв. Стебла стоячі або висхідні, колінчасті. Пластинки листків плоскі, 4-22 (24) см завд., 1,5-7,0 мм завш.; язички гострі, розщеплені. Суцвіття – пухка волоть, після цвітіння стиснена, рідше розлога, прямостояча або трохи поникла. Колоски близько 1,5-2,5 мм завд., зелені або темно-фіолетові, ланцетні; колоскові луски еліптичноланцетні; квіткових лусок дві; нижня квітова луска трохи коротша за колоскові, 1,2-1,8 мм завд., без остюка або інколи з коротким остюком; верхня квітова луска 0,75-1,00 мм завд. Плід – зернівка. Цв.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

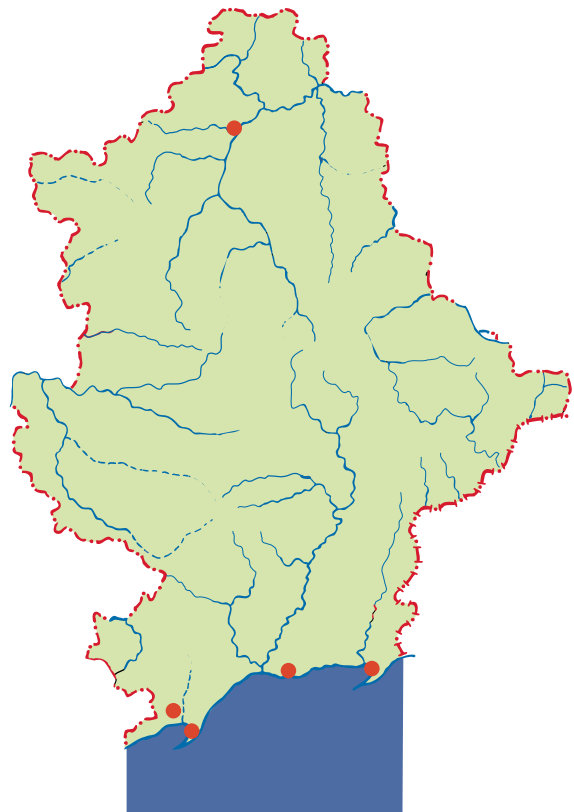
Випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса»; НПП «Меотида»; ППм «Соснові культури».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: О.М. Шевчук

ЦИБУЛЯ МІЦНОВДЯГНЕНА

Лук прочноодегый

Allium firmotunicatum Fomin (*A. atroviolaceum* Boiss., р.р.)

Родина Цибулеві – Луковые – Alliaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 37 видів, в Донецькій області – 15 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південний схід); Кавказ; Сер. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп (зрідка), Степ і Крим (звичайно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті схили, степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції в основному нечисленні, стійкі.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-80 (100) см завв. Стебло кругле, 3-7 мм діам. Листків кількості 5-8 шт., лінійні, 3-10 мм завш., плоскі, але потовщені, грубуваті, зісподу з кілем, по кілю та з країв гоструватощорсткі. Цибулина яйцеподібно- або притисненокуляста, 15-30 мм діам., зовнішні оболонки лускоподібні, жовто-коричневі, вгорі переходять у грубі волокнисті піхви, що обхоплюють основу стебла. Суцвіття – багатоквітковий кулястий зонтик, 3-6 см діам.; квітконіжки нерівні, в 3-7 разів довші від оцвітини. Оцвітину проста, листочки темно-лілові, 3-4 мм завд. Плід – коробочка 3,5-4,0 мм завд., стулки овальні; насінина близько 3 мм завд. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

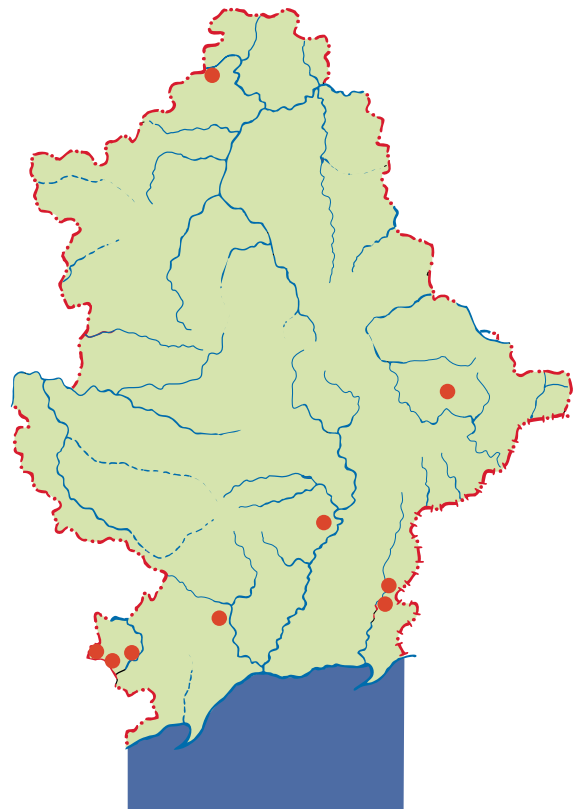
Природно-історична рідкісність, рекреація, розорювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ»; НПП «Святі Гори»; РЛП «Донецький кряж». Вирощують в ДБС НАН України з 1985 р.

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЦИБУЛЯ КРАПЧАСТА**Лук точечный***Allium guttatum* Steven

Родина Цибулеві – Луковые – Alliaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 37 видів, в Донецькій області – 15 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Півд. Європа. В Україні: Степ, острови і коси Причорномор'я.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили, кам'яністі місця, скелі, піщано-черепашковий степ на приморському узбережжі.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції в основному нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 23-82 см завв. Стебло циліндричне, тонке, до третини або до половини обгорнуте піхвами листків. Листки в кількості 3-4, коротші від стебла, 1,5-3,0 мм завш. Цибулина яйцеподібна, зовнішні оболонки сірі або буруваті, перетинчасті, потім розщеплені зверху на паралельні волокна. Суцвіття – густий, багатоквітковий, кулястий або яйцеподібний зонтик; квітконіжки тонкі, неоднакові, серединні вдвічі-втричі довші, ніж зовнішні; зовнішні при основі з довгими білоплівчастими приквітками. Оцвітина проста, вузькозвоникувата, 2,5-3,0 мм завд.; листочки білуваті, з фіолетовою або буруватою плямочкою посередині. Плід – коробочка однакової довжини з оцвітиною або трохи довша. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

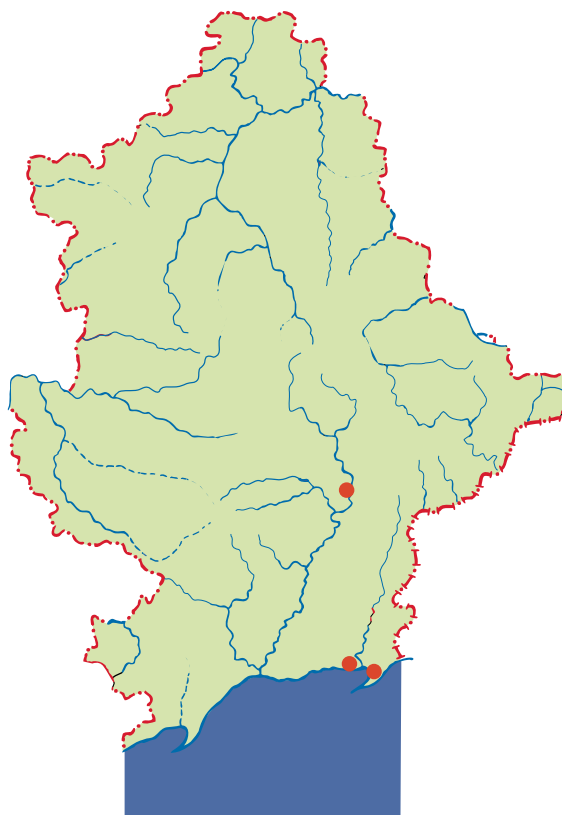
Природно-історична рідкісність, рекреація, розорювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Новокатеринівське відслонення», НПП «Меотида», ППм «Крива коса».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЦИБУЛЯ ЛІНІЙНА

Лук линейный

Allium lineare L.

Родина Цибулеві – Луковые – Alliaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 37 видів, в Донецькій області – 15 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. Сибір; Сер., Центр. Азія.
В Україні: Донецький кряж, Приазовська височина, ізолювано на Правобережжі (м. Кривий Ріг).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'яністі відслонення та щебенисті схили південної та східної експозиції.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже нечисленні, з невеликою щільністю.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-60 см завв. Цибулини поодинокі або зібрані по декілька на короткому кореневищі, майже циліндричні, оболонки бурі, сітчасто-волокнисті. Стебло до половини висоти обгорнуто піхвами. Листки (3-4 шт.) лінійні. Суцвіття багатоквіткове, зонтикоподібне, густе, кулясте. Оцвітина проста, віночкоподібна, листочки 3,5-5,0 мм завд., рожеві або ясно-пурпурові, загострені, іноді з відтягнутим кінчиком. Нитки тичинок майже вдвічі довші за оцвітину, внутрішні при основі з одним-двома гострими зубцями, що перевищують зав'язь. Плід – коробочка; насінини кутасті. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; господарська діяльність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кальміуське»; РЛП «Донецький кряж». Вирощують в ДБС НАН України з 1971 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ЦИБУЛЯ ПЕРЕОДЯГНЕНА**Лук переодетий***Allium pervestitum* Klokov

Родина Цибулеві – Луковые – Alliaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 37 видів, в Донецькій області – 15 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Приазов'я, Присивашся, Півд. Поділля.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові схили, засолені степові ділянки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Відомі популяції нечисленні, кількість рослин скорочується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 35-50 см завв. Листки (3-5 шт.) лінійні, 3-6 мм завш., по краю шорсткі, піхви вкривають стебло на дві третини. Цибулина 10-18 мм завш., яйцеподібнокуляста, зовнішні оболонки жовтувато-білуваті, папероподібні. Суцвіття – зонтик, пучкоподібний небагатоквітковий або напівкулястий багатоквітковий, покривало опадне. Оцвітина проста, яйцеподібnodзвоникувата, листочки блискучі, білувато- або рожево-кремові, 3-4 мм завд. Плід – широкаяйцеподібна коробочка близько 3 мм завд.; насінина 2,5 мм завд. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, рекреація, розорювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, U. Фактичні регіональні: НПП «Меотида»; ППм «Крива коса»; ЗУ «Гречкине № 2».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЦИБУЛЯ САВРАНСЬКА

Лук савранський

Allium savranicum Besser

Родина Цибулеві – Луковые – Alliaceae

Рід налічує понад 400 видів, в Україні – 37 видів, в Донецькій області – 15 видів.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: басейн Дніпра і долина Сіверського Дінця.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піщані степи надзаплавних терас та прируслові вали у долинах річок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні та нещільні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-60 см завв. Цибулини видовженояйцеподібні, по 1-3 шт. на дуже короткому кореневищі, оболонки бурі, сігчатоволокнисті, напівпрозорі. Стебла до третини висоти обгорнуті піхвами листків. Листки (3-4 шт.), лінійнониткоподібні, плоскуваті. Суцвіття багатоквіткове, зонтикоподібне, густе, кулясте. Покривало у 1,5-3 рази довше за суцвіття. Оцвітнина проста, листочки білувато-рожеві, 1,5 мм завд. Нитки тичинок у 1,5 рази довші від оцвітнини, пиляки жовті. Плід – коробочка. Цв.: VI – IX. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

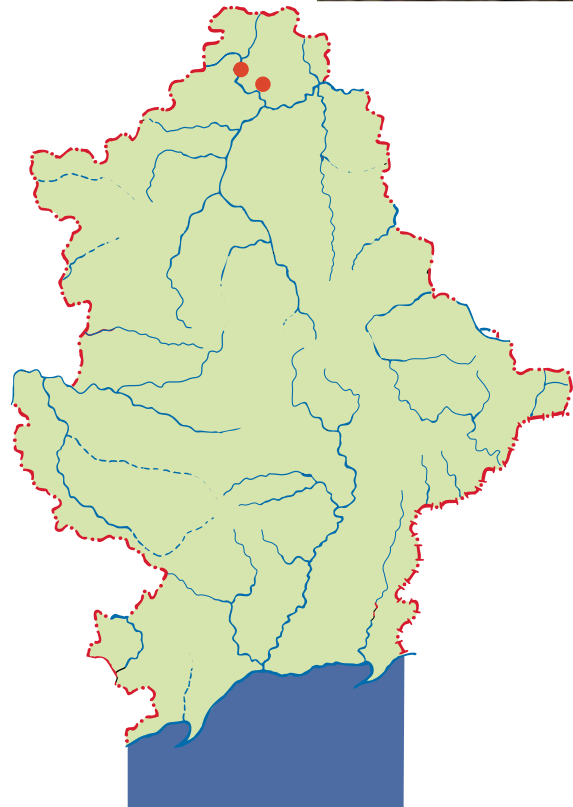
Видобування піску, випасання худоби, заліснення території.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: U*. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

АНАКАМПТИС БЛОШИЧНИЙ**Анакамптис клопоносний**

Anacamptis coriophora (L.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase (*Orchis coriophora* L.)

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 85 видів, в Україні – 19 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Атл., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія; Півн. Африка. В Україні: Карпати, Закарпаття, Передкарпаття, Розточчя, Опілля, Полісся, Лісостеп (спорадично), Степ (зрідка), Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заболочені луки, вологі місця серед чагарників, у западинах.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні (до 400 особин), компактні, з високою щільністю (у середньому близько 19 особин на 1 м²), повночленні, у віковому спектрі максимум припадає на молоді та середньовічні генеративні рослини.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-35 см завв. Бульби (2 шт.) кулясті або яйцеподібні, рідко довгасті. Стебло прямостояче, не галузиться, циліндричне або злегка гранчасте, облісне майже до суцвіття. Листки чергові, цілокраї, до 8-10 шт., сизувато-зелені, лінійні або лінійноланцетні, гострі, спрямовані до гори. Суцвіття – довгастий, густий, багатоквітковий верхівковий колос. Квітки брудно-бурувато-пурпурові, із запахом лісових клопів. Оцвітина проста, зигоморфна, віночкоподібна, з 6 листочків у двох колах. П'ять листочків, крім нижнього листочка внутрішнього кола, складені у шолом; губа 3-5 мм завд., оливкова, при основі білувата або зеленувато-жовта, з пурпуровими цятками; шпорець 4-6 мм завд., вдвічі коротший за зав'язь. Плід – коробочка, що відкривається 6 поздовжніми щілинами. Насіння численне, дуже дрібне. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Осушення луків, забруднення водою, розорювання заплав, випасання худоби, сінокосіння, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості); особливості онтогенезу (тривалий період від насіння до насіння).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори».

Г.С. Назаренко

Фото: гербарій

АНАКАМПТИС ЗАПАШНИЙ

Анакамптис пахучий

Anacamptis fragrans (Pollini) R.M. Bateman (*Orchis fragrans* Pollini, *O. cassidea* M. Bieb., p.p.)

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 85 видів, в Україні – 19 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Сх., Півд. Європа; Кавказ; Зах. Азія.
В Україні: Лівобережний Степ, Гірський Крим; знаходиться на північній межі ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі місця, луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція нечисленна, компактна, з великою щільністю, повночленна. Ступінь природного поновлення незадовільний.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-35 см завв. Бульби (2 шт.) округлі, до 15 мм у діам. Стебло прямостояче, не галузиться, циліндричне або злегка гранчасте, облісне. Листки чергові, цілокраї, лінійні або лінійноланцетні, гострі, спрямовані догори. Суцвіття – верхівковий, довгастий, густий, багатоквітковий колос. Квітки темно-пурпурові, з ванільним запахом. Оцвітина проста, неправильна, віночкоподібна, з 6 листочків у двох колах. П'ять листочків, крім нижнього листочка внутрішнього кола, складені у шолом; губа 4-7 мм завд., оливкова, при основі розова, з пурпуровими цятками; шпорець 6-8 мм завд., майже дорівнює зав'язі. Плід – коробочка, що відкривається 6 поздовжніми щілинами. Насіння численне, дуже дрібне. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

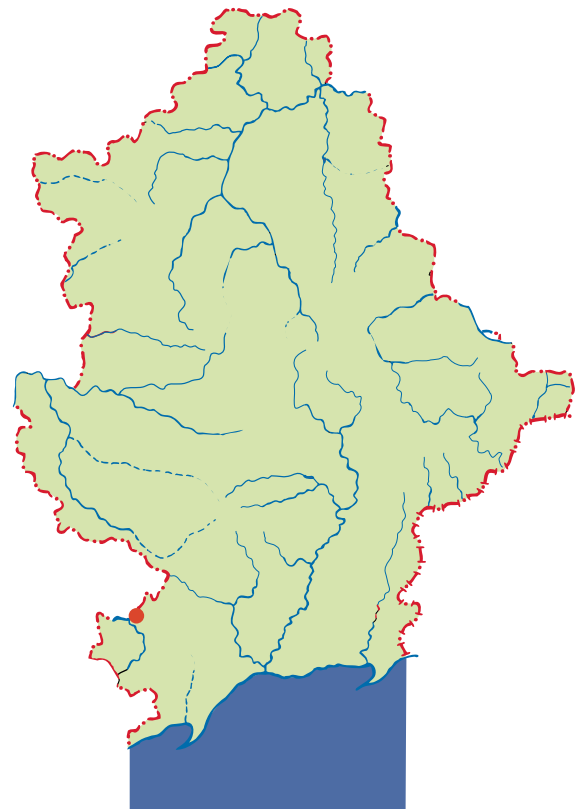
Екоценотопна рідкісність, особливості онтогенезу (тривалий період від насіння до насіння).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

Г.С. Назаренко

Фото: гербарій

АНАКАМПТИС БОЛОТНИЙ**Анакамптис болотний**

Anacamptis palustris (Jacq.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase (*Orchis palustris* Jacq.)

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 85 видів, в Україні – 19 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Атл., Сх., Півд. Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Закарпаття, Передкарпаття (дуже рідко), Лісостеп, Степ, Крим (переважно на Південному Березі) зрідка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вогкі заплавні луки, болота.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні (іноді поодинокі особини), деградовані, але повночленні, з переважанням генеративних особин, зі стабільною віковою структурою. Ступінь природного поновлення задовільний.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 18-30 см завв. Бульби (2 шт.) еліпсоїдні. Стебло пряmostояче, не галузиться, порожнисте, облісне. Листки чергові, цілокраї, лінійноланцетні, загострені, спрямовані догори. Суцвіття – верхівковий довгий, негустий, багатоквітковий колос. Квітки бузково-пурпурові. Оцвітина проста, неправильна, віночкоподібна, з 6 листочків у двох колах; бічні листочки зовнішнього кола відігнуті, середній та бічні листочки внутрішнього кола складені у шолом; нижній утворює губу 8-12 мм завд., шпорець майже прямий. Плід – коробочка, що відкривається 6 поздовжніми щілинами. Насіння численне, дуже дрібне. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

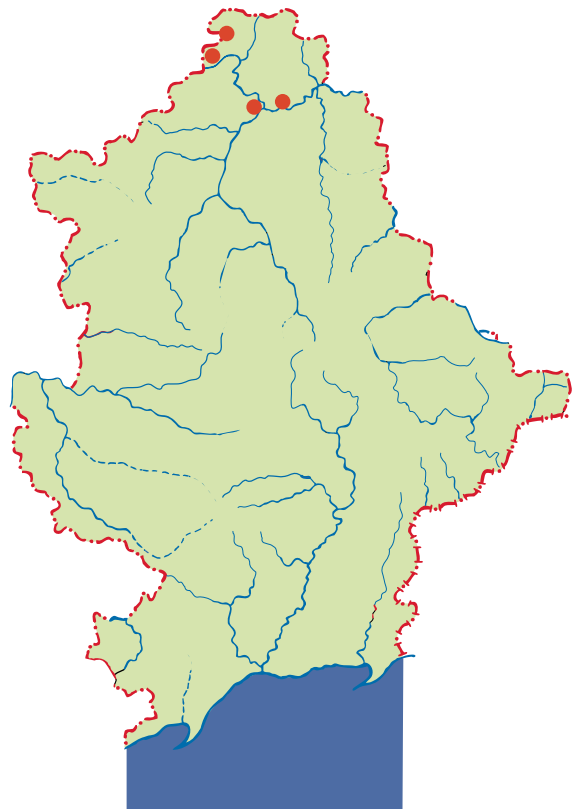
Природно-історична рідкісність, особливості онтогенезу (тривалий період від насіння до насіння); осушення та освоєння заплав, випасання худоби, сінокошення; збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ВІХАЛКА ГІЛЛЯСТА

Венечник ветвистий

Anthericum ramosum L.

Родина Асфоделові – Асфоделовые – Asphodelaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ. В Україні: по всій території, в Степу зрідка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Світлі ліси, узлісся, чагарники, схили балок, відслонення крейди.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

У НПП «Святі Гори» популяції щільні, численні; у більшості місцезростань – нечисленні, локальні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-80 см завв. Кореневище коротке. Стебло розгалужене, рідше просте. Листки довгі, лінійні, жолобчасті, догори стоячі, 3-6 мм завш., прикореневі. Суцвіття волотеподібне; приквітки зелені, лінійноланцетні, в 5-6 разів коротші від квітконіжок. Оцвітина проста, з шести листочків, 20-25 мм у діам., біла, колесоподібна; листочки з трьома жилками, внутрішні – овальні або довгастоовальні, ширші, ніж довгасті зовнішні. Тичинки довжиною дорівнюють листочкам оцвітини, пиляки світло-жовті. Плід – коробочка, майже куляста, тупа, вгорі з невеликим вістря. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

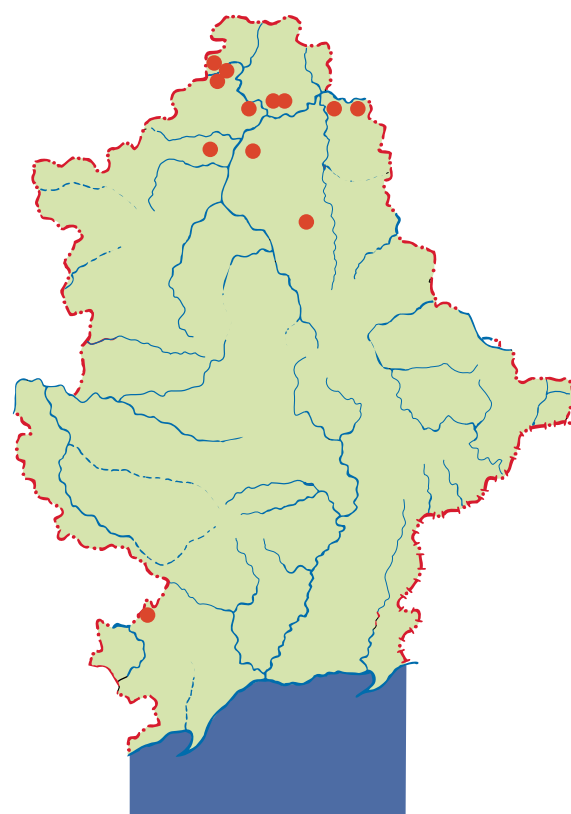
Вирубування лісів, надмірне випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактична регіональна: ПЗ «Кам'яні Могили»; НПП «Святі Гори»; РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Краматорський»; Зм «Ковила біля с. Григорівка»; ППм «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

АРУМ ВИДОВЖЕНИЙ**Аронник удлиненный**

Arum elongatum Steven (*A. orientale* M. Bieb. subsp. *elongatum* (Steven) Engl.)

Родина Ароїдні – Аронниковые – Araceae

Рід налічує 15 видів, в Україні – 4 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп, південна частина Степу, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні діброви.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Більшість популяцій нечисленні і скорочуються.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-40 см завв. Корені бульбоподібно потовщені, яйцеподібноеліпсоїдні. Листкова пластинка довгастоеліптична, 10-20 см завд., з лопатями 5-9 см завд.; черешок в 2-3 рази довший за пластинку. Квітконосне стебло значно коротше за черешки листків. Суцвіття – початок. Придаток початку до 10 см завд., у 2-3 рази довший за товсту ніжку. Квітки одностатеві, без оцвіттини, вкриті нижньою частиною приквіткового покривала. Покривало ланцетне, довгасте, зовні темно-брудно-фіолетове, до 26 см завд., витягнуте в довге вістря. Плоди ягодоподібні. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

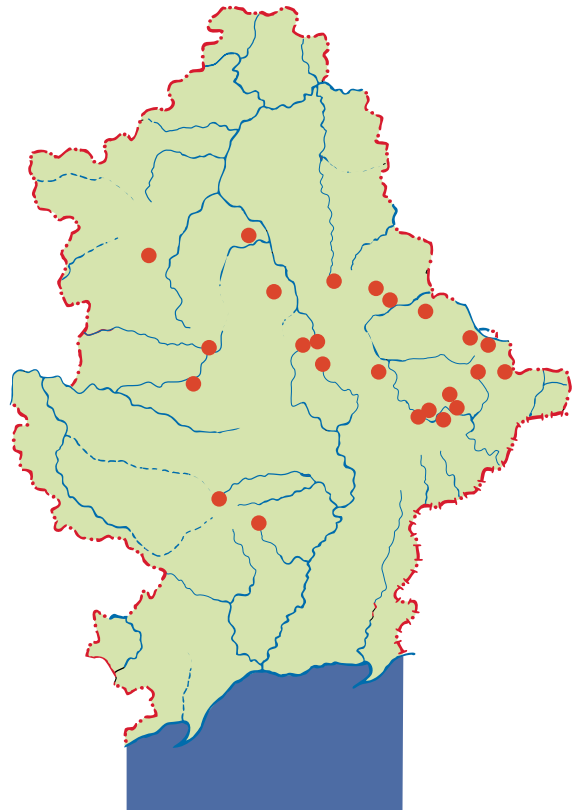
Природно-історична рідкісність, вирубування лісів, випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Великоанадольський», ЗЗ «Бердянський»; РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Зуївський», РЛП «Донецький кряж»; Зм «Пристенське», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Урочище Плюське», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Артемівське садово-паркове насадження», Зм «Нескучненський ліс», Зм «Ліс по річці Кринка»; ППм «Рідкодуб'я»; ЗУ «Никанорівський ліс», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують у ДБС НАН України з 1979 р.

Л.В. Купрюшина

Фото: В.М. Остапко

ХОЛОДОК КОРОТКОЛИСТИЙ

Спаржа коротколистная

Asparagus brachyphyllus Turcz.

Родина Холодкові – Спаржевіє – Asparagaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 7 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південна частина); Півд. Сибір; Сер. Азія. В Україні: південь Степу (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Морське узбережжя, солончаки і солончакові луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляються поодинокі особини. Структуру популяцій не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник. Стебла дуже звивисті, нерідко сланкі, 25-36 см завд.; гладенькі або злегка шершаві; гілки короткі, товстуваті, нижні вниз відігнуті, верхні під прямим кутом відстовбурчені і висхідні. Листки висхідні, в середній частині стебла з короткою шпоркою. Кладодії товстуваті, серпоподібні, дрібношорсткі, сизуваті, по 3-4 (6) шт. у пучках, 0,5-1,5 см завд. Квітконіжки довгі, дорівнюють квіткам або вдвоє довші за них. Квітки пазушні, розташовані по одній або по дві, одностатеві; тичинкові – дзвоникуваті, з червонуватою оцвітиною, 4-6 мм завд., маточкові – напівкулясті, рожеві, 2-3 мм завд. Плід – червона, округла ягода близько 5 мм у діам. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

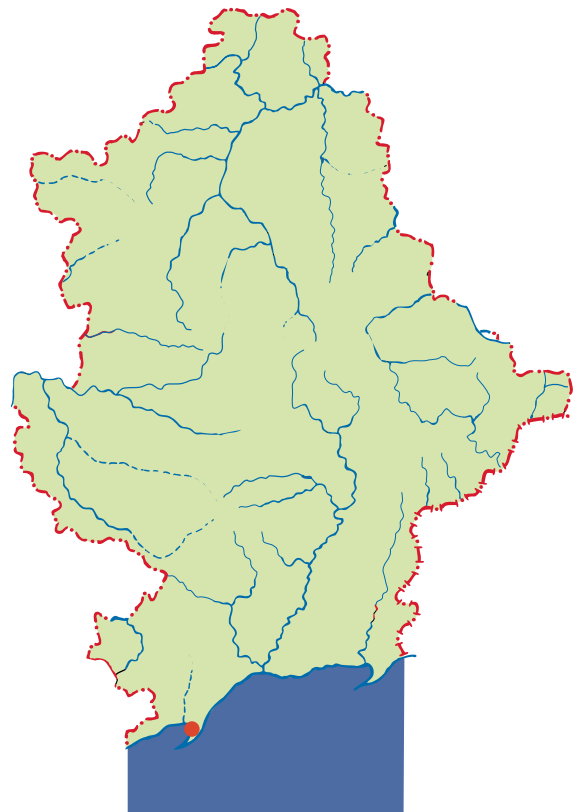
Природно-історична рідкісність; рекреаційне навантаження.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса».

Л.В. Купрюшина

Фото: О.М. Шевчук

ВІВСЮЖОК ЗВИВИСТИЙ**Овёсик извилистый**

Avenella flexuosa (L.) Drejer (*Lerchenfeldia flexuosa* (L.) Schur., *Deschampsia flexuosa* (L.) Nees, *Aira flexuosa* L.)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Poaceae

Рід налічує 6 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Невизначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Зах. (гори), Сх. Азія; Півн., Півд. Америка (південь). В Україні: Карпати; Лісова зона і Лісостеп (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси і луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-70 см завв. Утворює рідку дерновину, має підземні пагони. Стебла тонкі, гладенькі. Пластинки листків щетиноподібно складені. Суцвіття – рідка волоть, після цвітіння стиснена, гілки шорсткі, розміщені звичайно по дві. Колоски близько 5 мм завд.; колоскові луски буруваті, плівчасті, з 1 жилкою; коліно осі колоска між квітками в 4 (8) разів коротше за верхню квітку; нижня квіткова луска на спинці з колінчатим остюком, який у 1,5 рази довший за квіткову луску. Цв.: VI (друга половина) – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

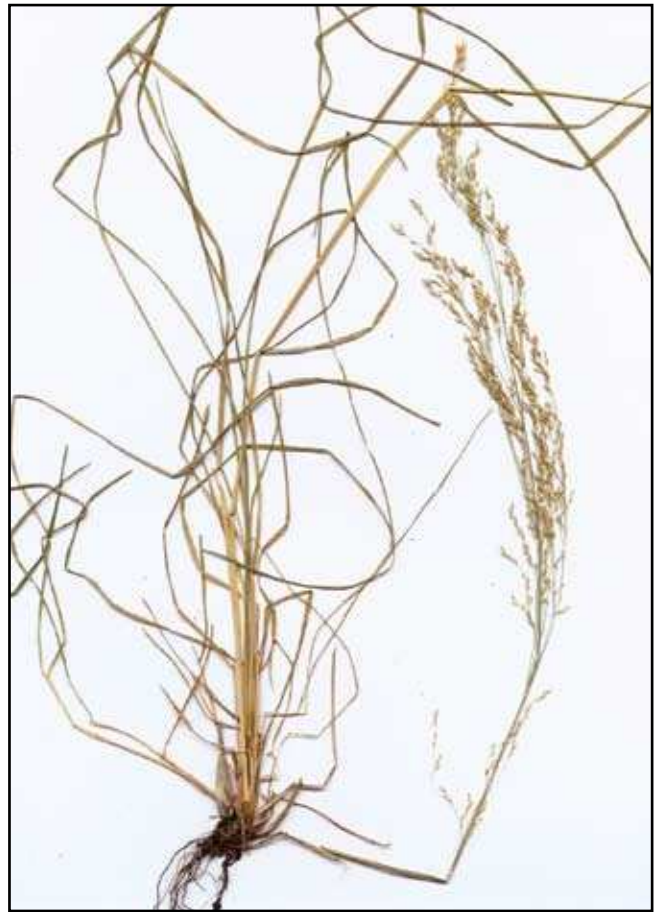
Випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях об'єктів ПЗФ не виявлений.

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

КУЦОНІЖКА ПІРЧАСТА

Коротконожка перистая

Brachypodium pinnatum (L.) P. Beauv. (*Bromus pinnatus* L.)

Родина Тонконогові (Злакові) – М'ятликовіє – Poaceae

Рід налічує 12 видів, в Україні – 3 види, у Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Невизначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Сер., Зах. Азія; Африка. В Україні: Полісся, Лісостеп, північна частина Степу (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Розріджені ліси, узлісся, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий світло-зелений багаторічник 60-100 (125) см завв. Кореневище повзуче, вкрите блискучими, жорсткими короткими лусками. Стебла стоячі, з опушеними вузлами. Листкові піхви голі або піхви нижніх листів іноді пухнасті; листкова пластинка до 10 мм завш., на верхній поверхні з рідкими волосками; язичок дуже короткий, тупий. Суцвіття пряме або нахилене. Колоски з (6) 8-15 квіток, ланцетнолінійні, світло-зелені, потім жовтуваті, короткопухнасті або голі; колоскові луски ланцетні, загострені; нижня квіткова луска довгастоланцетна, загострена в остюк, коротший за квіткову луску. Плід – зернівка. Цв.:VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

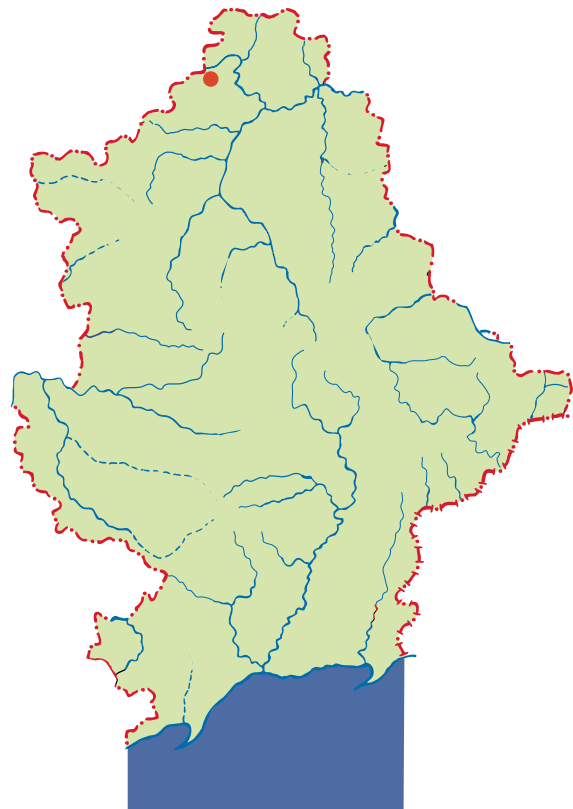
Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі гори».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

БРОМОПСИС РІЗНОЛИСТИЙ**Кострец різнолистний**

Bromopsis heterophylla (Klokov) Holub (*Zerna heterophylla* Klokov, *Bromopsis riparia* (Rehman) Holub subsp. *heterophylla* (Klokov) Tzvelev)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Роасеае

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 7 видів, у Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південна частина). В Україні: південна частина Степу (дуже рідко); Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вапнякові і лесові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-45 см завв. Утворює густу дерновину. Стебла тонкі, при основі обгорнені тонкими сітчасторозщепленими волокнами піхв старих листків. Пластинки листків короткі, вузьколінійні, плоскі або більш-менш згорнені, майже голі або з досить рідкими волосками; пластинки стеблових листків 1,5-3,5 см завд., до 1,5 мм завш.; піхви з відхиленими волосками. Волоть пряма, гілки дуже тонкі, виходять по (1) 2-3 і несуть по 1-2 колоски. Колоски дрібні, з остюками, з 5-6 квіток, зеленуваті, інколи з фіолетовим відтінком; колоскові луски трохи нерівні, загострені; нижня квіткова луска ланцетна, дрібноволосиста, з остюком. Плід – зернівка. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

БРАНДУШКА РІЗНОКОЛЬОРОВА

Брандушка разноцветная

Bulbocodium versicolor (Ker Gawl.) Spreng. (*Colchicum versicolor* Ker Gawl.)

Родина Пізньоцвіті – Безвременниковые – Colchicaceae

Рід налічує 2 види, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа (південь); Кавказ. В Україні: Лісостеп і Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, як правило, на сунісах.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Найбільша за чисельністю і площею популяція в ППМ «Брандушка» – повночленна, нормальна. Інші локальні популяції звичайно нечисленні, інколи представлені поодинокими особинами, регресивні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий безстебловий багаторічник. Бульба яйцеподібна, велика, оболонки чорно-бурі, витягнуті в шийку, що охоплює основи листків; у ґрунт занурена неглибоко. Листки (3-4 шт.) ланцетнолінійні, жолобчасті, голі, верхівка ковпачкоподібна. Квітки поодинокі, рідше по 2-3 шт., лілово-рожеві. Оцвітина проста, роздільнолистова; листочки косо догори спрямовані, довгасті або довгастолінійні, тупі або гоструваті, 25-36 мм завд. та 2,5-8,5 мм завш., звужуються у нігтики. Тичинки у 2-2,5 рази коротші за листочки оцвітини; пиляки жовті; стовпчик трироздільний, перевищує пиляки. Плід – довгастояйцеподібна, загострена, коричнева коробочка. Цв.: III – IV. Пл. V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

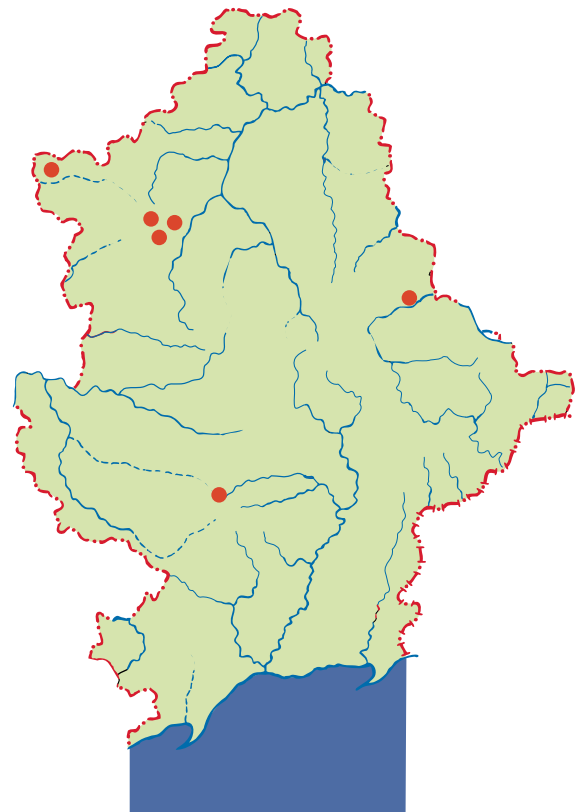
Природно-історична рідкісність, розорювання степів, випасання худоби, збір населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ЗЗ «Великоанадольський» (занесений); Зм «Гектова балка», Зм «Урочище Плоське»; ППМ «Брандушка», ППМ «Мирне поле»; ЗУ «Кучерів Яр». Вирощується в ДБС НАН України з 1976 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ОСОКА СВІТЛА**Осока светлая***Carex diluta* M.Bieb. (*C. karelinii* Meinsh.)

Родина Осокові – Осоковыє – Cyperaceae

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні – 97 видів, в Донецькій області – 37 видів.

СТАТУС

Невизначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Кавказ; Сибір; Сер., Зах., Центр. Азія. В Україні: південь Лівобережного Полісся, Лісостеп (часто) і Степ (спорадично).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі та болотисті солонцеваті луки, береги річок та озер.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий дерновинний багаторічник 20-50 см завв. Стебла тригранні, гладенькі, при основі обгорнені іржаво-бурими або вохристими піхвами. Листки жорсткі, пласкі, 2-6 мм завш., злегка шорсткі, тонко загострені, трохи коротші від стебла, з більш-менш розвиненим забарвленим язичком при основі пластинки. Загальна довжина суцвіття – біля 14 см. Квітки одностатеві, без оцвіттини, зібрані в колоски. Жіночі колоски 1-2 см, усі розставлені, або верхні два-три зближені біля чоловічого, нижній відсутній. Нижній приквітковий листок з піхвою до 3 см завд. і пластинкою, що звичайно дорівнює суцвіттю або перевищує його. Мішечки яйцеподібні, опукло-тригранні, жовтувато-зелені, інколи злегка іржаво-крапчасті, 2,5-3,5 мм завд., з невиразними жилками, круто переходять у дуже короткий двозубий носик. Плід горішкоподібний. Цв.: V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

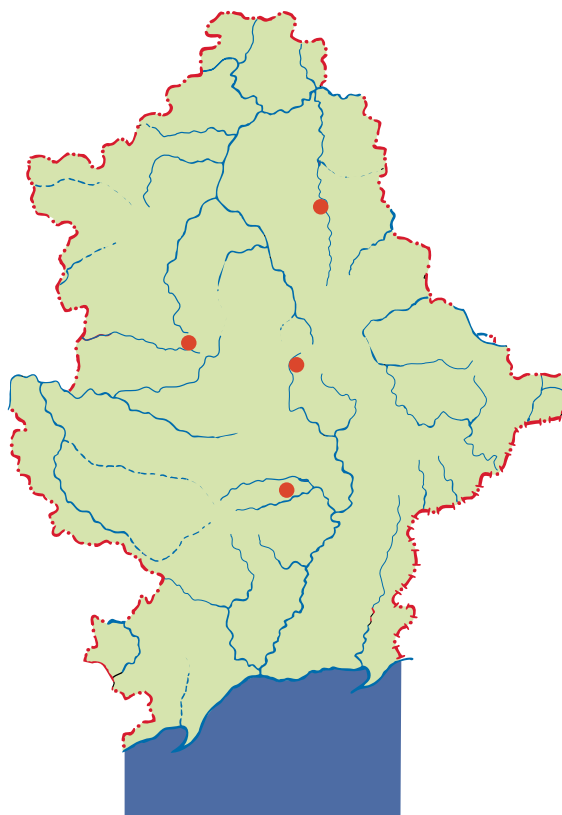
Природно-історична рідкісність, розорювання заплавлених луків, надмірне випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ДБС НАН України (природна популяція).

Н.В. Шпилева

Фото: гербарій

ОСОКА НИЗЬКА

Осока низкая

Carex humilis Leys.

Родина Осокові - Осоковые - Cyperaceae

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні - 97 видів, в Донецькій області - 37 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Центр, Півд., Сх. Європа; Кавказ; Сибір. В Україні: південь Полісся, Лісостеп (зрідка), північна частина Лівобережного Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, крейдяні та кам'янисті відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник; утворює дуже щільні великі дернини. Стебла 2-10 см завв., при основі обгорнені червонувато-бурими волокнистими піхвами. Листки у 3-5 (10) разів довші за стебло, 1-2 мм завш., жорсткуваті, з розсіяними щетинкоподібними волосками. Квітки одностатеві, без оцвітини, зібрані в колоски. Колоски в числі 3-5, розсунуті майже по всій довжині стебла; верхній - чоловічий, ланцетний, 0,5-1,5 см завд., луски яйцеподібні, вгорі півкруглі, по краях біло-перетинчасті; жіночі колоски 0,5-1,0 см завд., малоквіткові, приквітки догори іржаві, широкоплівчасті, з коротким вістрям або тупі. Покривні луски іржаво-бурі, біло-плівчасті по краю, з широкою зеленою смужкою. Мішечки 2,5 мм завд., опуклотригранні, жовтувато-зелені, вгорі іржаві, рівномірно вкриті короткими волосками, без жилок, з клиноподібною основою. Плід горішкоподібний. Цв.: IV - V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

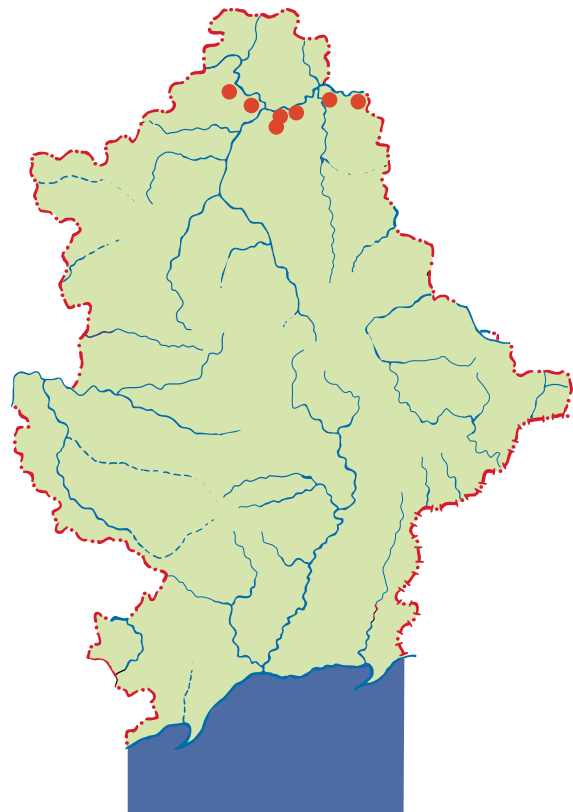
Природно-історична рідкісність; розорювання степів, надмірне випасання худоби, степові пожежі, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», Зм «Ковила біля с. Григорівка», ППм «Мар'їна гора».

Н.В. Шпилева

Фото: гербарій

ОСОКА БЛИСКУЧОПЛОДА**Осока блестящеплодная***Carex liparicarpos* Gaudin (*C. nitida* Host)

Родина Осокові – Осоковіє – Cyperaceae

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні – 97 видів, в Донецькій області – 37 видів.

СТАТУС

Невизначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Центр, Півд. Європа; Кавказ; Зах. Азія; Сх. Африка. В Україні: Степ, Донецький Лісостеп, Крим, спорадично.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті схили, приморські піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 8-20 см завв. Кореневище повзуче. Стебла прямі, тригранні, вгорі злегка шорсткі. Нижні лускоподібні листки та піхви середніх листків червонувато-бурі, розпадаються на сітчасті волокна. Листки майже дорівнюють стеблу, відігнуті або звивисті, 1,5-3,5 мм завш., шерсткі, тонко загострені. Суцвіття 3,5-5,0 см завд. Квітки одностатеві, без оцвітини, зібрані в колоски. Колосків 2-4 шт., вони більш-менш розсунуті. Верхній – чоловічий, булавоподібний, 1-2 см завд., луски довгастояйцеподібні, ясно-іржаві, з широкою плівчастою облямівкою; жіночі колоски еліптичні або довгасті, 0,8-1,5 см завд. Покривні луски жіночих квіток широкояйцеподібні, з широкими плівчастими краями, коротші від мішечків. Мішечки яйцеподібні, 3,5-4,0 мм завд., темно-бурі або буро-каштанові, блискучі, із жилками, зверху з носиком 0,6-1,0 мм завд. Плід горішкоподібний. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, надмірне випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», НПП «Метотида», ППМ «Мар'їна гора».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ОСОКА СТОПОПОДІБНА

Осока стоповидная

Carex pediformis С.А. Мей.

Родина Осокові – Осоковіє – Cyperaceae

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні – 97 видів, в Донецькій області – 37 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Центр., Сх. Азія; Кавказ; Сибір;
Д. Схід. В Україні: Донецький краєж.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті та степові схили, крейдові відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий щільнодерновинний багаторічник; сіро-зелений. Стебла прямі, міцні, невиразно тригранні, догори шорсткі, 10-25 см завв., оточені бурими розщепленими піхвами. Листки жорсткі, 1,5-3,5 мм завш., тонко загострені, коротші за стебло. Квітки одностатеві, без оцвітини, зібрані в колоски. Колоски в числі 2-3, розставлені; верхній – чоловічий, булавоподібний, із світло-іржавими лусками; жіночі колоски 1,0-2,5 см завд., рідкі; покривні луски гострі, світло-іржаві, з широкою плівчастою облямівкою, однакової довжини з мішечками. Мішечки на ніжці 0,5-0,6 мм завд., жовтуваті або іржаві, оберненойцеподібноконічні, опукло-тригранні, 3-4 мм завд., з 3-5 ребристими боковими жилками, вздовж жилок волосисті; поступово звужені в короткий, конічний і косий, невиразно двозубчастий носик. Плід горішкоподібний. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

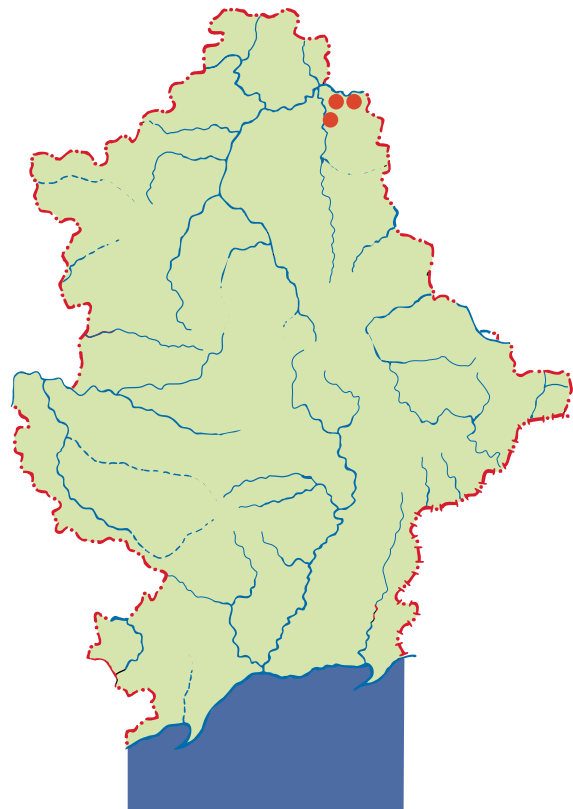
Природно-історична рідкісність, видобування крейди, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: Зм «Ковила біля с. Григорівка», ППм «Мар'їна гора».

Н.В. Шпилева

Фото: Г.В. Бойко

ОСОКА ВОЛОСИСТА**Осока волосистая***Carex pilosa* Scop.

Родина Осокові – Осоковіє – Сурепасеае

Рід налічує понад 1500 видів, в Україні – 97 видів, в Донецькій області – 37 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд. (зрідка), Сх. Європа. В Україні: Лісостеп (звичайно), Полісся (спорадично), північ Степу та передгір'я Карпат (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні ліси, болота.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції невеликі, щільні, нормальні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-50 см завв. Кореневище довге, повзуче. Пагони двох типів: вегетативні та генеративні. Перші у вигляді пучка зелених, м'яких, звичайно опушених листків 4-10 (12) мм завш. Квітконосні стебла тригранні, гладенькі, майже до середини вкриті листками, при основі обгорнуті багряними піхвами без листкової пластинки. Суцвіття з 3-4 розсунутих прямостоячих колосків; квітки одностатеві, без оцвітини. Верхній колосок – чоловічий, довгастобулавоподібний, 2-3 см завд., луски оберненояйцеподібні, тупі, каштанові; жіночі колоски 2-4 см завд., циліндричні, з 15-20 квіток, покривні листки у вигляді піхв (більш ніж 5 мм завд.). Мішечки 4,5-5,0 мм завд., яйцеподібні, голі, світло-зелені; носик 1-2 мм завд., трохи зігнутий назвні. Плід горішкоподібний. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

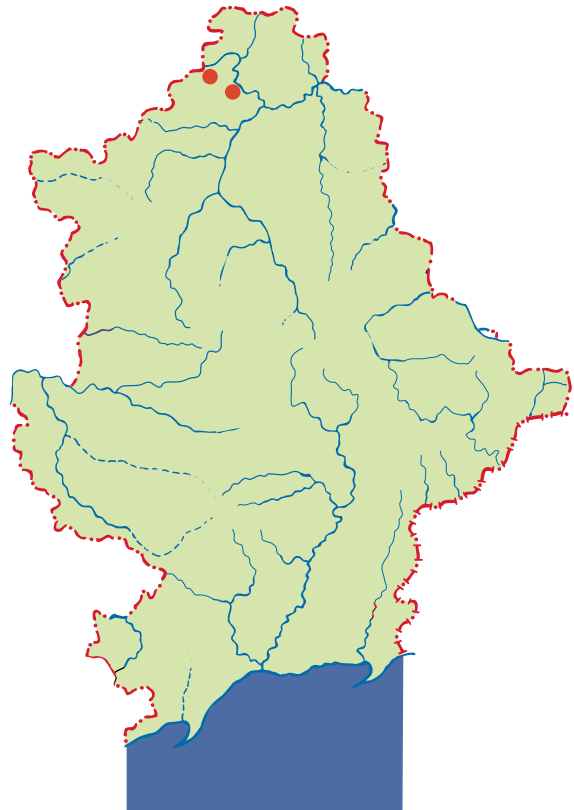
Вирубання лісів, випасання худоби, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори». Вирощують в ДБС НАН України з 1982 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

БУЛАТКА ДОВГОЛИСТА

Пыльцеголовник длиннолистный

Cephalanthera longifolia (L.) Fritsch

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 14 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Атл., Півд., Сх. Європа; Зах., Центр. Азія. В Україні: Карпати, Закарпаття, Передкарпаття, Розточчя, Полісся, Лісостеп (Поділля), Донецький Лісостеп, південний макросхил Кримських гір.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Листяні ліси та чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція в ур. «Ступки» (Артемівський р-н) представлена лише декількома особинами. Ступінь природного поновлення незадовільний. У ЗЗ «Великоанадольський» (штучні насадження *Quercus robur* L.) вид інтенсивно поширюється, загальна чисельність популяції досягає близько 55 тис. особин; щільність та віковий спектр варіюють на різних ділянках, але в цілому спектр нормального типу, з максимумом на групі середньовічних генеративних рослин, популяція повночленна, з інтенсивним насінневим відтворенням.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-50 см завв., не опушений. Кореневище коротке, горизонтальне. Стебло густо улишене. Листки (7-16 шт.) лінійноланцетні, звичайно розміщені в 2 ряди. Суцвіття – рідкий колос до 17 см завд., з численних (до 20 шт.) квіток. Оцвітина проста, віночкоподібна, складена дзвоникувато; листочки зовнішнього кола – ланцетні, 1,2-1,6 см завд., загострені, внутрішнього – оберненояйцеподібнодовгасті, тупі; губа дуже коротка, з шириною, що перевищує довжину. Квітки молочно-білі. Приквітки значно коротші за зав'язь. Плід – коробочка, насінини численні. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VIII (IX).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

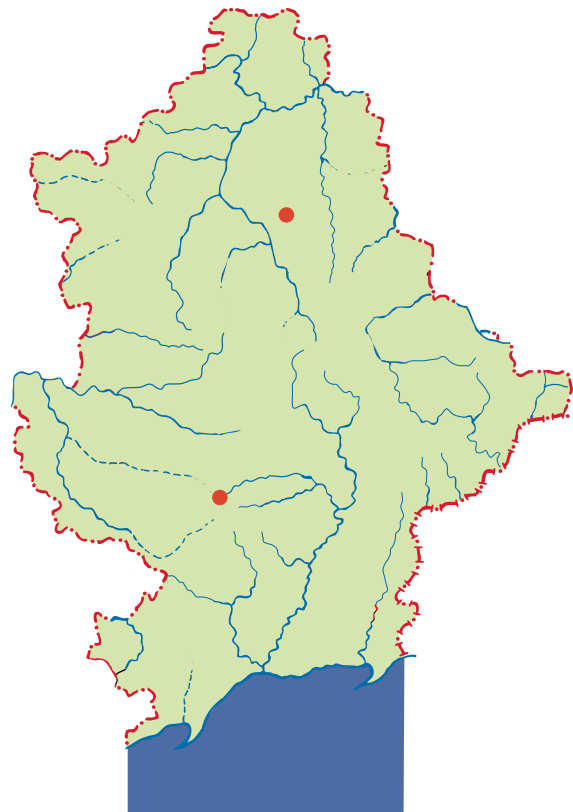
Природно-історична рідкісність, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: ЗЗ «Великоанадольський».

В.М. Остапко, Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

БУЛАТКА ЧЕРВОНА**Пыльцеголовник красный***Cephalanthera rubra* (L.) Rich.

Родина Зозулинцеві - Ятрышниковые - Orchidaceae

Рід налічує понад 14 видів, в Україні - 3 види, в Донецькій області - 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Зах., Центр., Сх., Півд. Європа; Кавказ; Сер., Зах. Азія. В Україні: Карпати, Розточчя, Полісся, Лісостеп, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вогкі ясенovo-дубові, сосново-дубові та березово-соснові ліси, чагарники, узлісся. Зростає лише там, де тонкий шар ґрунту лежить на крейді, дуже вибагливий до кислотності (оптимальний рН 5,1-6,5).

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції неповночленні, пригнічені, представлені одиничними особинами різного віку. Життєвість виду низька. Ступінь природного поновлення незадовільний.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-60 (80) см завв. Кореневище висхідне, довге, циліндричне. Стебло, квітконіжки та зав'язь з дрібним залозистим опушенням. Листки ланцетні. Суцвіття - рідкий колос з 2-3 квіток. Оцвітина проста, віночкоподібна, складена дзвоникувато; листочки зовнішнього кола - ланцетні, 1,7-2,5 см завд., тупі, внутрішнього - яйцеподібноланцетні, до 1,5 см завд., загострені; губа біла, верхня лопать трикутна, загострена. Квітки лілово-рожеві. Приквітки довші за зав'язь, або дорівнюють їй. Плід - коробочка, насінини численні. Цв.: VI - VII. Пл.: VIII - IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Екоценоотопна рідкісність, особливості онтогенезу; порушення природних місцезростань, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.М. Остапко, Г.С. Назаренко

Фото: В.Є. Прохоров

КОНВАЛІЯ ЗВИЧАЙНА

Ландыш майский, ландыш обыкновенный
Convallaria majalis L.

Родина Конвалієві – Ландышевые – Convallariaceae

Рід налічує 3-4 види, в Україні і Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Півд. Європа; Кавказ; Сх. Сибір; Зах., Центр. Азія; Д. Схід; Півн. Америка. В Україні: по всій території, де поширені ліси.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Широколистяні та мішані ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Деякі локальні популяції в заплавах дібрових долини Сіверського Дінця численні, щільні, нормальні; в більшості місцезнаходжень нечисленні, регресивні, кількість генеративних особин незначна.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-30 см завв. Кореневище довге, розгалужене. Пагони вкорочені, з двома (трьома) листками та квітконосом. Листки ланцетнояйцеподібні або широколанцетні, звужені в черешок. Суцвіття – однобока верхівкова китиця. Квітки поодинокі в пазухах перетинчастих приквіток, квітконіжки довгі. Оцвітина проста, віночкоподібна, кулястодзвоникувата, зрослопелюсткова, біла (іноді рожева), 5-8 мм завш.; майже до половини розсічена на шість тупуватих лопатей. Плід – червона ягода; насінини нечисленні. Цв.: V. Пл. VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

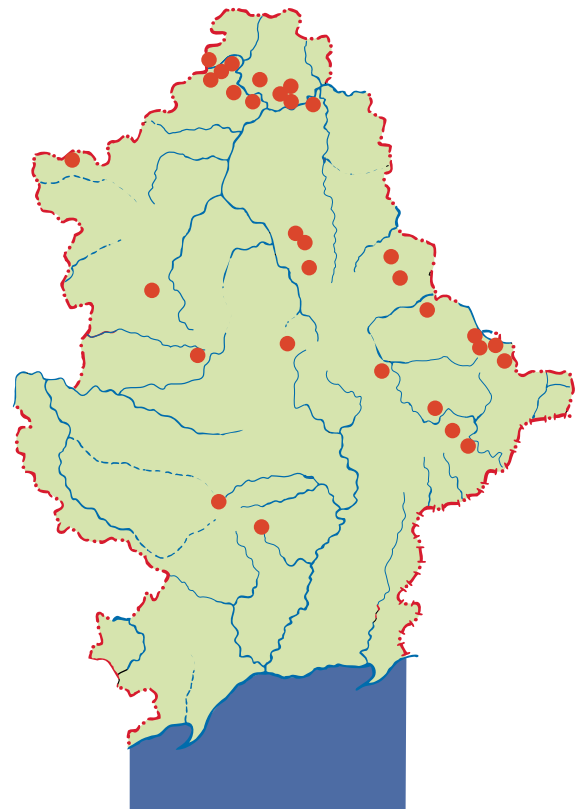
Вирубування та висихання (внаслідок зниження рівня ґрунтових вод) лісів, лісові пожежі, випасання худоби, рекреація, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори»; ЗЗ «Великоанадольський»; ППд «Озеро Чернецьке», ППд «Урочище Грабове»; Зм «Підпісочне», Зм «Конвалієва діброва», Зм «Круглик», Зм «Конвалія», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Урочище Плоське», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Пристинське»; ППм «Широкий лс», ППм «Долгенький ліс», ППм «Рідкодуб'я»; ЗУ «Никанорівський ліс», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощується в ДБС НАН України з 1972 р.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М. Остапко

ШАФРАН СІТЧАСТИЙ**Шафран сетчатий***Crocus reticulatus* Steven ex Adams

Родина Півникові – Касатиковые – Iridaceae

Рід налічує близько 80 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд., Схід. Європа; Кавказ. В Україні: Лісостеп (південь), Степ, Крим (окол. Сімферополя).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Діброви, степи, степові чагарники, узлісся та галявини.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙЗвичайно утворює нечисленні популяції. При відсутності антропогенного навантаження в оптимальних ценоекологічних умовах проективне покриття може сягати 40% (щільність окремих популяцій висока – близько 30 особин на 1 м²). Спостерігається скорочення чисельності виду.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Трав'янистий бульбоцибулинний багаторічник; ефемероїд. Піхви бульби сітчастоволокнисті. Листки (3-4 шт.) вузькі, лінійні, близько 1,5 мм завш., з'являються одночасно з квітками і після цвітіння дуже виростають у довжину. Покривало з 2-3 листків. Оцвітина проста, віночкоподібна, біла або блідо-фіолетова, прямостояча; трубка вузька і довга, відгин дзвоникуватолійкуватий, зовнішні частки з темно-фіолетовими прожилками. Тичинок три, нитки вільні; пиляки лінійні, у два рази довші від ниток, жовто-гарячі. Зав'язь нижня, трьохгніздна, стовпчик довгий, ниткоподібний. Плід – багатонасінна коробочка; насінини округлоконусоподібні. Цв.: III – IV. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

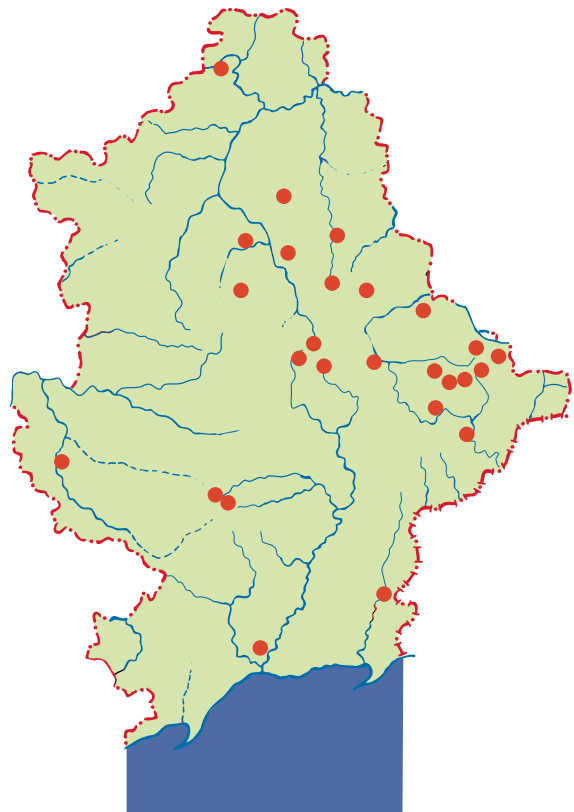
Випалювання степових ділянок, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Святі Гори», ЗЗ «Великоанадольський», ППД «Урочище Грабове», РЛП «Зуївський», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Донецький кряж», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Урочище Плоське», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Круглик», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Обушок», Зм «Пристенське», Зм «Нескучненський ліс», ППм «Балка Суха», ППм «Степ Одрадівський». Вирощують в ДБС НАН України з 1976 р.

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М.Остапко

ЧЕРЕВИЧКИ ЗОЗУЛИНІ

Венерин башмачок настоящий, желтый

Cypripedium calceolus L.

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр. Європа; Півн. Азія; Д. Схід. В Україні: Карпати, Передкарпаття, Розточчя, Опілля, Полісся, Лісостеп, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси на вапнякових ґрунтах.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-35 см завв. Кореневище товсте, горизонтальне. Стебло опушене, прямостояче, рівномірно обліснене до верхівки, при основі з буруватими піхвами. Листки (3-4 шт.) великі, еліптичні, жилки добре помітні, дещо опушені. Оцвітина проста, віночкоподібна, з 6 листочків. Один листочок (губа) мішечкоподібно здутий, 3,0-3,5 см завд., світло-жовтій, усередині з червонуватими цяточками. Інші – довші за губу, загострені, червоно-бурі, два листочки, що розташовані під губою зростаються, інші – розпростерті. Зав'язь веретеноподібна, зігнута, з рідким залозистим опушенням. Плід – коробочка, з носиком, оберненояйцеподібна, майже гола. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

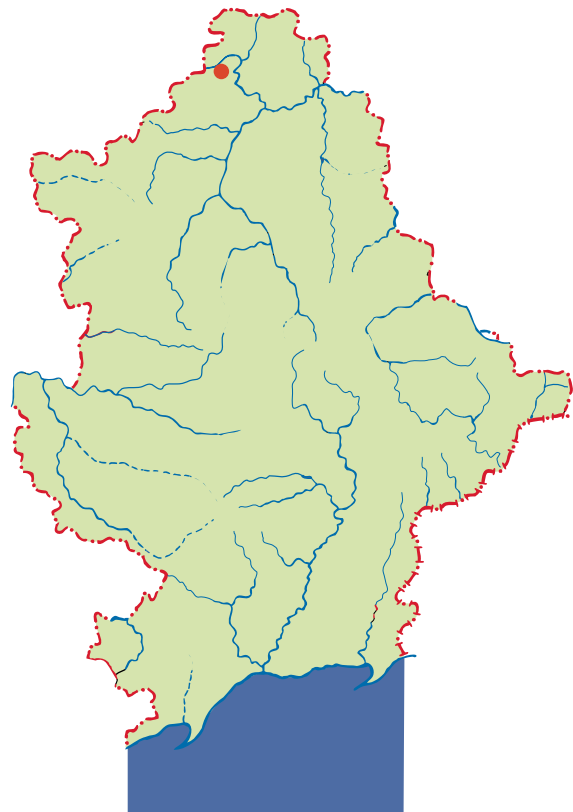
Природно-історична рідкісність; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: В,У, С. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.В. Шпилева

Фото: А.П. Ковальчук

ПАЛЬЧАТОКОРІННИК М'ЯСОЧЕРВОНИЙ**Пальчатокоренник мясокрасный***Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó (*Orchis incarnata* L.)

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 30 видів, в Україні – 10 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Атл., Сх., Півд. Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Центр. Азія. В Україні: Карпати, Передкарпаття, Розточчя, Опілля, Полісся, Правобережний Лісостеп, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заплавні луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-60 см завв. Бульби сплюснені, пальчатороздільні. Стебло товсте, порожнисте, улишене до суцвіття. Листки (4-6 шт.) чергові, великі, ланцетні, спрямовані догори. Суцвіття – густий, короткоциліндричний колос з 15-30 квіток. Приквітки листоподібні, трав'янисті, часто по краях та середній жилці пурпурні. Оцвітина віночкоподібна. Квітки дрібні, м'ясо-червоні або рожево-пурпурові (іноді білі, малинові або жовтуваті). Губа 5-8 мм завд., оберненояйцеподібна або ромбоподібна, майже цілісна або невизначно трилопатева, по краю городчасто-зубчаста, з малюнком із цяток та ліній. Плід – коробочка, насінини численні. Цв.: V – VI. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

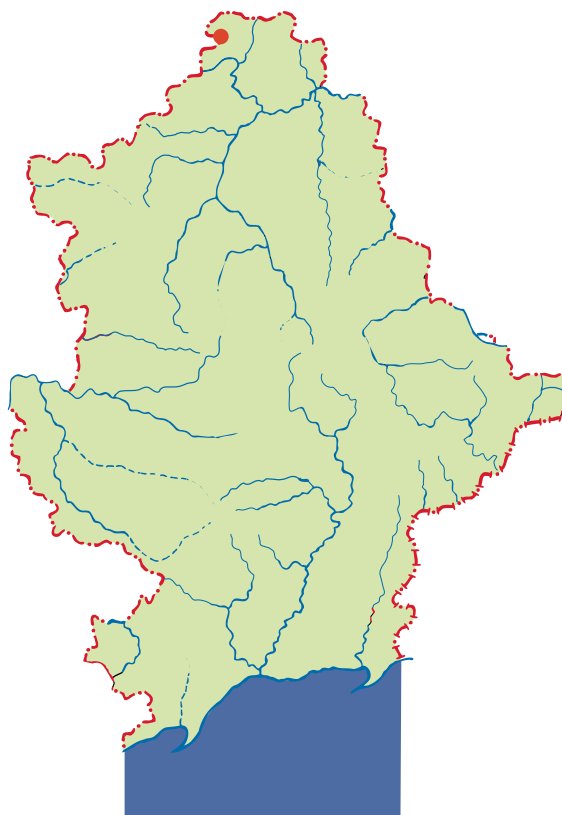
Природно-історична рідкісність, особливості онтогенезу (тривалий період від насіння до насіння); збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: на територіях ПЗФ не виявлений.

Г.С. Назаренко

Фото: А.П. Ковальчук

ПИРІЙ КРЕЙДЯНИЙ

Пырей меловой

Elytrigia cretacea (Klokov et Procudin) Klokov et Procudin
(*E. stipifolia* (Czern. ex Nevski) Nevski var. *cretacea*
(Klokov et Prokudin) Tzvelev)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Poaceae

Рід налічує понад 30 видів, в Україні – 10 видів, у
Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Донецький Лісостеп,
басейн р. Кринка.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Петрофітний степ, крейдяні і мергелеві відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Від численних, нормальних (з домінуванням у
фітоценозах) до розріджених, регресуючих.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозимовозелений багаторічник 35-
90 см завв., сизо-зелений. Дерновини густі, без повзу-
чих пагонів або з'єднані короткими кореневищами з
досить товстими звивистими коренями. Стебла при
основі вкриті буруватими, не розщепленими стари-
ми піхвами, в нижній частині короткогустоволосисті,
вгорі під колосом голі або шорсткі. Листки косо до-
гори спрямовані, сизо-зелені, плоскі або вздовж
складені, по краях загорнуті, шорсткі; в місці пере-
ходу пластинки в піхву густо вкриті короткими во-
лосками. Колос рідкий, вісь гола, по двох головних
ребрах гострошорстка. Колоски притиснені до осі, з
4-5 (6) квіток. Колоскові луски нерівні, ланцетні, тупо
загострені, голі, зрідка по жилках шорсткі, по краю
білоплівчасті. Нижня квіткова луска ланцетна, тупо-
ланцетна, коротша за нижню або дорівнює їй. Плід
– зернівка. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання степових ділянок, надмірне випасання
худоби, видобування крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ППД «Балка Гірка»,
Зм «Пристенське». Вирощують у ДБС НАН України
з 1985 р.

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

ПИРІЙ КОВИЛОЛИСТИЙ**Пырей ковылелистный***Elytrigia stipifolia* (Czern. ex Nevski) Nevski

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Poaceae

Рід налічує понад 30 видів, в Україні – 10 видів, у Донецькій області – 8 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: східний і північно-східний Лівобережний Степ, Донецький Лісостеп, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові кам'янисті схили, солонцюваті чорноземи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Від численних, нормальних до нечисленних, регресивних.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозелений багаторічник (25) 40-90 (100) см завв. Утворює густу дерновину. Стебла голі, гладенькі, рідше під вузлами коротковолосисті. Листки 2,5-4,0 мм завш., сизувато-зелені, згорнуті або вздовж складені, зрідка пласкуваті, з загнутими краями, зверху голі, більш-менш шорсткі, зрідка коротковолосисті, зісподу голі, гладенькі. Колоси тонкі, рідкі. Колоски зелені, притиснені до осі колоса, з (3) 4-5 квіток; колоскові луски 7-11 мм завд., ланцетні, тупо загострені, коротші за нижню квітку, нерівні. Нижня квіткова луска без ості, тупувата. Плід – зернівка. Цв.: VI – VII. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

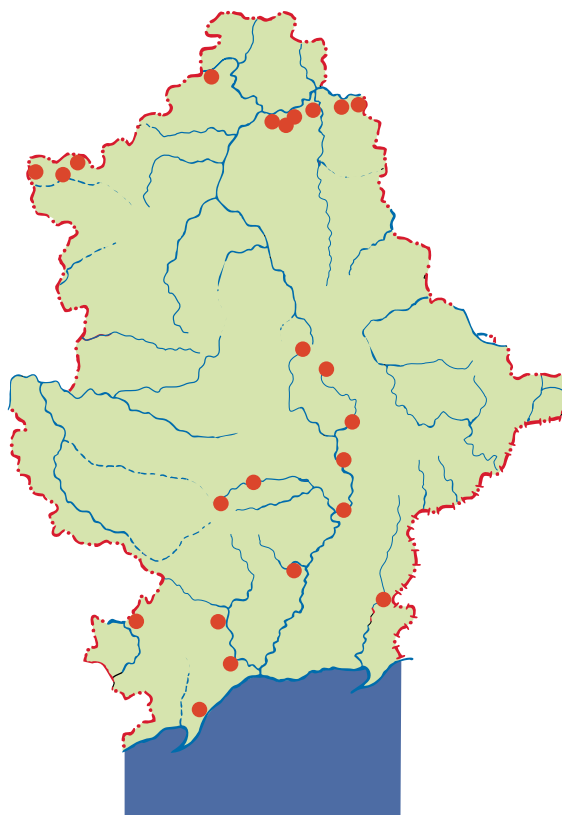
Розорювання степів, надмірне випасання худоби, кар'єрні розробки кам'янистих порід.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Святі Гори», Зм «Верхньосамарський», Зм «Кохане», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Ларинський», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Кальчицький», ППм «Мирне поле», ППм «Мар'їна гора», ЗУ «Гречкіне №2». Вирощується у ДБС НАН України з 1978 р.

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

КОРУЧКА ТЕМНО-ЧЕРВОНА

Дремлик тёмно-красный

Epipactis atrorubens (Hoffm. ex Bernh.) Besser (*E. atropurpurea* Raf.)

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 14 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Сер., Зах. Азія. В Україні: Карпати, Передкарпаття, Полісся, Лісостеп, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні схили в ясенево-дубових та березово-соснових лісах (правий берег р. Сіверський Донець).

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції представлені поодинокими особинами або невеликими групами, з дуже низькою чисельністю та щільністю, але повночленні; у віковому спектрі максимум припадає на віргінільні рослини, відмічається регулярне насіннєве відтворення. Ступінь природного поновлення незадовільний.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-70 см завв. Кореневище коротке, товсте, горизонтальне; корені численні, м'ясисті. Стебло буро-фіолетове, у верхній частині з коротким густим опушенням. Листки яйцеподібні, довші за міжвузля, по краях і вздовж жилок короткошорсткі; верхні – ланцетні. Суцвіття китицеподібне, довге, пряме, негусте. Квітоніжки опушені. Оцвітина проста, віночкоподібна, темно-пурпурова, зовнішні листочки 6-8 мм завд., яйцеподібні, складені широкодзвоникувато; губа 5-8 мм завд. Квітки із запахом ванілі. Плід – яйцеподібна, опушена коробочка. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

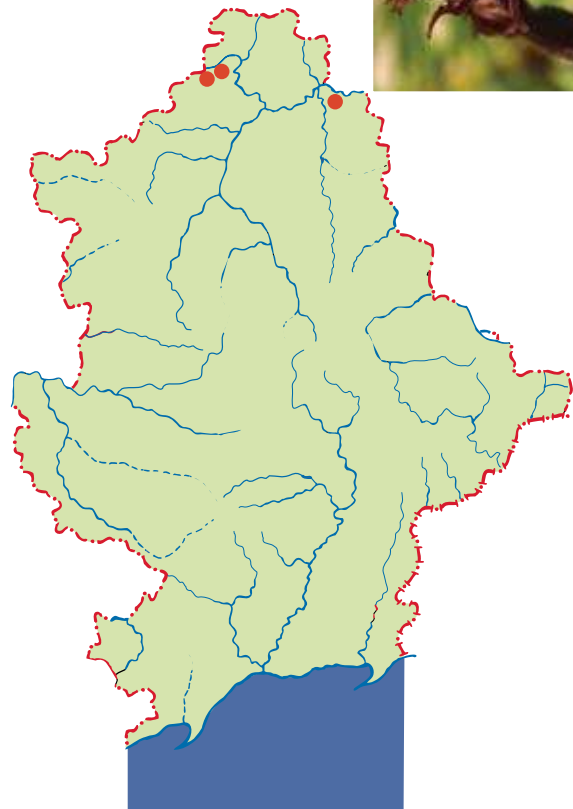
Природно-історична та екоценотопна рідкісність, особливості онтогенезу (тривалий період від насіння до насіння), вирубування лісів, рекреація, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППМ «Мар'їна гора».

Г.С. Назаренко

Фото: В.Є. Прохоров, гербарій

КОРУЧКА МОРОЗНИКОПОДІБНА**Дремлик чемерицевидний***Epipactis helleborine* (L.) Crantz (*E. latifolia* (L.) All.)

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 14 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Центр., Сх., Зах. Азія; Сибір; Півн. Африка. В Україні: Карпати, Закарпаття, Полісся, Західний Лісостеп, Правобережний та Лівобережний Лісостеп, Степ, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

На карбонатних ґрунтах в байрачних ясеневоліпових дібровах, відмічений також у штучних дубових насадженнях.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙПопуляції звичайно нечисленні (10-70 особин, іноді до 600), повночленні, щільність варіює у різних ценотичних умовах, в середньому складає 0,8 особин на 1 м²; віковий спектр двовершинний, з переважанням віргінільних та старих генеративних особин. Насіннєве відтворення відмічається регулярно. Ступінь природного поновлення задовільний.**БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

Трав'янистий багаторічник 30-80 см завв. Кореневище коротке, косе. Стебло коротко опушене у верхній частині, до суцвіття улишене. Листки від яйцеподібних до ланцетних, звичайно довші за міжвузля, вздовж країв та по жилках короткошерстисті. Суцвіття – густе, видовжене, китицеподібне, майже однобічне, багатоквіткове. Квітки відхилені або пониклі, без запаху. Оцвітина проста, зигоморфна, віночкоподібна, з 6 листочків у двох колах; листочки оцвітини 10-14 мм завд., зеленувато-жовтуваті з рожевим або червоним відтінком, губа 9-11 мм завд. Плід – коробочка. Цв.: VI – VIII. Пл.: VII –X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

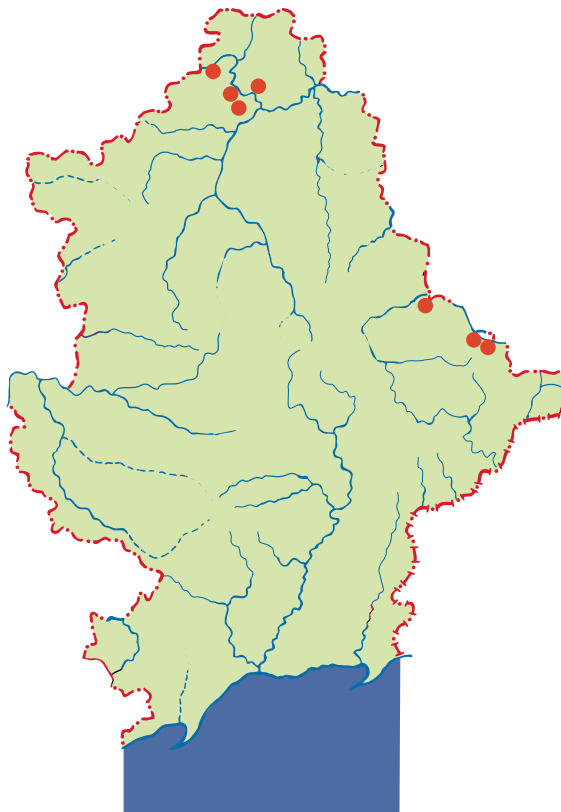
Природно-історична рідкісність, особливості онтогенезу (тривалий період від насіння до насіння), знищення лісів, рекреація, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППд «Урочище Грабове», Зм «Круглик», Зм «Урочище Плоське». Вирощують в ДБС НАН України з 1977 р.

Г.С. Назаренко

Фото: В.М. Остапко

ЕРЕМУРУС ВРОДЛИВИЙ

Эремурус представительный

Eremurus spectabilis M. Bieb.

Родина Асфоделові – Асфоделовые – Asphodelaceae

Рід налічує понад 50 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Схід. Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

На відслоненнях крейди і мергелю.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальна популяція в ППд «Балка Гірка» повночленна, багаточисленна, в Зм «Пристенське» – окремі особини.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 100-200 см завв. Кореневище коротке. Корені досить товсті, веретеноподібні. Стебло циліндричне, при основі обгорнуте волокнистими рештками торішніх листків. Листки по краях, особливо в нижній частині, шорсткуваті, дрібно зублені. Суцвіття волотеподібне, густе, багатоквіткове; приквітки ланцетні, загострені, по краю – війчасті, однакової довжини з квітконіжками або трохи довші від них; Квітконіжки під час цвітіння прямостоячі, приблизно в два рази довші від оцвітини, при плодах догори загнуті. Оцвітина проста, віночкоподібна, лікуватодзвоникувата, жовтувато-бура, частки лінійнодовгасті, після цвітіння всередину загорнуті, 8-9 мм завд.; тичинки наприкінці цвітіння вдвічі довші за оцвітину. Плід – куляста, зморшквата коробочка. Насінини по ребрах крилаті. Цв.: V – VI. Пл.: VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

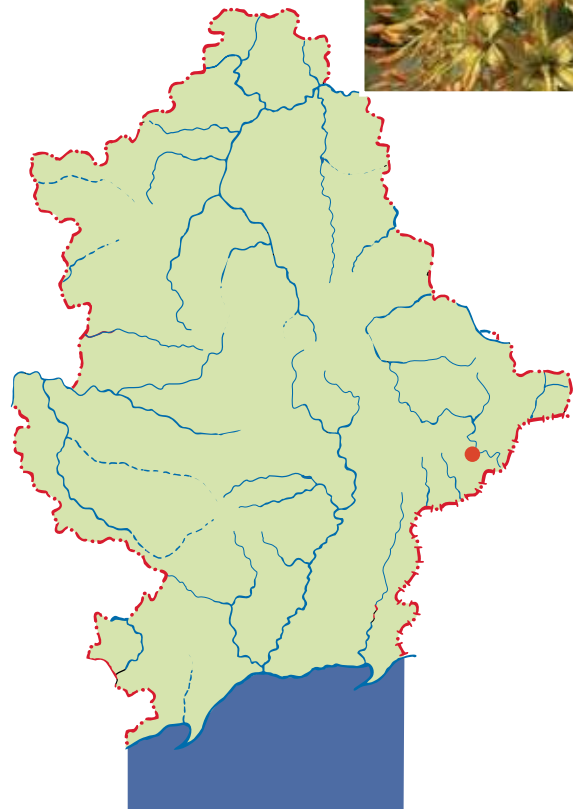
Погіршення умов зростання, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ППд «Балка Гірка», Зм «Пристенське». Вирощують в ДБС НАН України з 1969 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

КОСТРИЦЯ КРЕЙДЯНА**Овсяница меловая**

Festuca cretacea T. Pop. et Proskor. (*F. cretacea* (Lavrenko) V. Krecz. et Bobrov)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 35 видів, в Донецькій області – 11 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне та в Україні: Сх. Європа, ендемік басейну р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Крейдяні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже обмежені, нечисленні, їх структуру не досліджено.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозимовозелений багаторічник 50-100 см завв., жорсткий, сіро-зелений. Утворює пухкі, густі дерновини у вигляді подушок. Стебла згрублі, круглясті, гладенькі. Листки неплідних пагонів товстоцетиноподібні або жолобчасті (1,5) 2-3 мм завш. (в розгорнутому вигляді). Язичок 0,2-0,3 мм завд., по краю волосистий. Волоть довгаста, стиснена. Колоски видовжені, сіро-зелені з фіолетовим відтінком, з 4-7 квіток; колоскові луски гладенькі; нижня квіткова луска вгорі більш-менш шерстка, загострена або коротко остиста; верхня квіткова луска трохи коротша, по кілях війчаста, по спинці шерстка. Плід – вільна зернівка. Цв.: VI – VIII. Пл.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

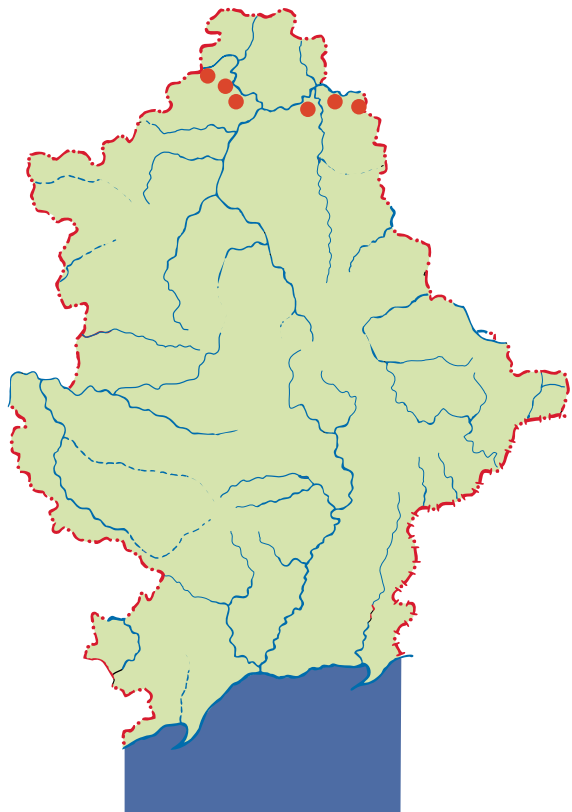
Природно-історична рідкісність; випасання худоби, видобування крейди.

ПРИЙНЯТИ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Ковила біля с. Григорівка», ППМ «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1971 р.

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

КОСТРИЦЯ КРИМСЬКА

Овсяниця крымская

Festuca taurica (Hack.) A. Kern. ex Trautv. (*F. sulcata* (Hack.) Nyman, p.p.)

Родина Тонконогові (Злакові) – М'ятликовіє – Poaceae

Рід налічує 300 видів, в Україні – 35 видів, у Донецькій області – 11 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: південь Степу (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Оголення кристалічних порід, маломіцні щербенисті чорноземи, що підстелені гранітом, підніжжя скель, сухі степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозимовозелений світло-зелений багаторічник 40-50 (60) см завв. Дернови-ни щільні. Стебла зверху шорсткуваті, у перерізі довгастоеліптичні. Листки шорсткуваті, згорнуті, до 0,7 мм у діам., 30-60 см завд., зазвичай перевищу-ють суцвіття. Суцвіття – розчепірена, пірамідальна волоть 8-15 см завд.; гілки короткі, дрібнощетинисті (як і вісь суцвіття), колоски зближені. Колоски 7-10 мм завд., п'яти- семиквіткові, зелені; колоскові луски вузьколанцетні; квіткові луски 4,5-5,0 мм завд., зверху шорсткуваті, довгоостисті. Плід – зернівка. Цв.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

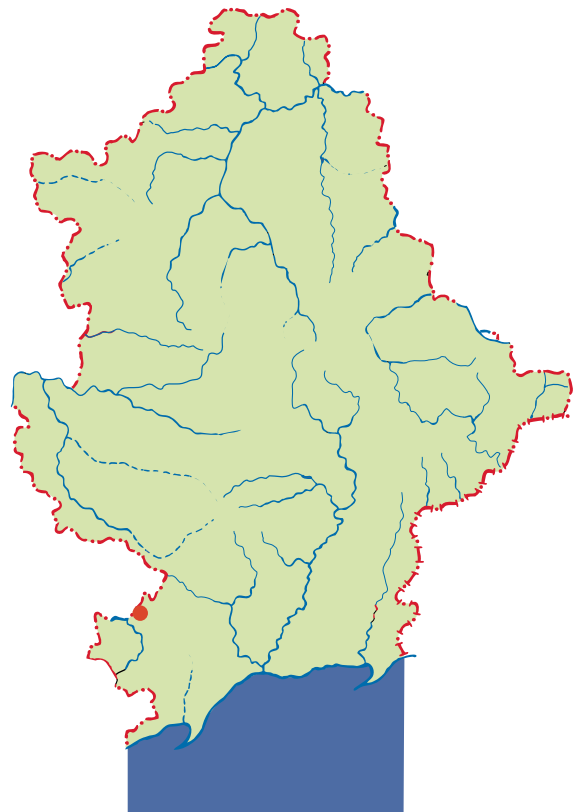
Розорювання земель, рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: О.М. Шевчук

РЯБЧИК МЕНШИЙ**Рябчик малый***Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. et Schult. f.

Родина Лілійні – Лилейные – Liliaceae

Рід налічує біля 80 видів, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. Сибір; Сер. Азія. В Україні: Південь Лісостепу, Донецький Лісостеп, по долинах річок заходить у Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заплавні луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі або групами, іноді численними, але чисельність локальних популяцій зменшується.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 35-50 см завв. Цибулина яйцеподібнокуляста, з бурю оболонкою. Стебло і листки голі. Листки чергові, косо догори спрямовані, вузьколінійні, жолобчасті, загострені, 3-5 мм завш. Квітки пониклі, одиничні або по 2-3 шт. Оцвітина проста, дзвоникоподібна, 25-35 мм завд.; листочки довгастоеліптичні (зовнішні вужчі за внутрішні), зовні брудно-пурпурові з темними плямами, що утворюють шаховий малюнок, зсередини – жовтуваті. Плід – довгаста, тупотригранна, гострокінцева коробочка до 2,5 мм завд. та 1,5 см завт.; насінини численні. Цв.: IV – V. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Сінокосіння, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППд «Озеро Чернецьке», Зм «Конвалія», ППм «Мар'їна гора».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

РЯБЧИК РУСЬКИЙ

Рябчик русский

Fritillaria ruthenica Wikstr.

Родина Лілійні - Лилейные - Liliaceae

Рід налічує біля 80 видів, в Україні - 3 види, в Донецькій області - 2 види.

СТАТУС.

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Кавказ; Зах. Сібір (південь); Центр., Сер. Азія. В Україні: Лісостеп, Донецький Лісостеп, Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заплавні і байрачні ліси (найчастіше діброви), чагарники, узлісся, луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі або групами, іноді численними, але чисельність локальних популяцій зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-60 см завв. Цибулина куляста, з бурою оболонкою. Стебло і листки голі. Середні листки чергові, лінійні, загострені; нижні і верхні - супротивні, вузьколінійні, тонкозагострені; найвищі - майже ниткоподібні, зі спіралью закрученими верхівками. Квітки пониклі, поодинокі або по 2-4 шт. Оцвітина проста, дзвоникоподібна, 2-3 см завд.; листочки довгастоеліптичні, тупі, зовні винно-пурпурові з темними плямами, що утворюють неясний шаховий малюнок, зсередини - жовтуваті. Плід - довгаста, шестигранна, тупокінцева коробочка; насінини численні. Цв.: IV - V. Пл.: VI - VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

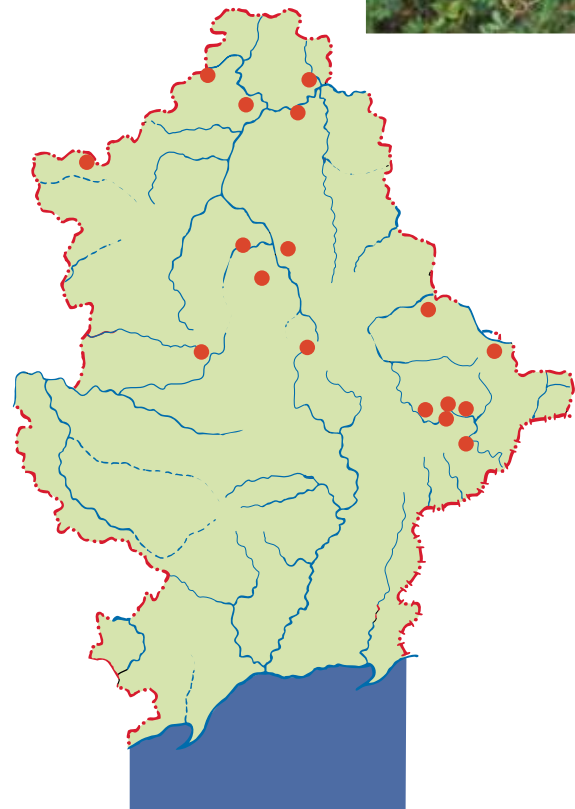
Зниження рівня ґрунтових вод у заплаві, зведення лісів, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», РЛП «Клебан-Бик», ЗЗ «Бердянський», РЛП «Донецький кряж», Зм «Ліс по річці Кринка», Зм «Чорний Жеребець», Зм «Урочище Плоське», ППм «Широкий ліс», ППм «Балка Суха».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко, Г.В. Бойко

ЗІРОЧКИ БОГЕМСЬКІ**Гусиный лук богемский**

Gagea bohemica (Zauschn.) Schult. et Schult. f. (*G. szovitsii* auct. non (Lang) Besser ex Schult. et Schult. f.)

Родина Лілійні – Лилейные – Liliaceae

Рід налічує понад 70 видів, в Україні – 30 видів, в Донецькій області – 15 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд. Європа. В Україні: Степ, Лісостеп (південь).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Гранітні відслонення, кам'янисті схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник. Цибулин дві, обгорнуті спільною бурою оболонкою; одна цибулина більша, гладенька, друга – менша, зморшкувата, розміщена збоку та вгорі від більшої. Стебло циліндричне, 2-10 см завв. Листки, 2-3 (4) шт., спіральні розміщені. Прикореневі (2 шт.) – ниткоподібні, глибокожолобчасті, вищі за стебло з суцвіттям. Стеблові листки вузьколанцетні, при основі розширені, догори загострені, нижній звичайно перевищує суцвіття. Суцвіття із 1-3 (5) квіток; квітконіжки короткі, опушені. Оцвітина проста. Листочки 10-14 мм завд., довгастолопатчасті, тупі, при основі і на спинці більш-менш опушені, зсередини яскраво-жовті, зовні зеленуваті, іноді вздовж жилок червонувато-смугасті. Тичинки в 1,5-2 рази коротші від оцвітини, з яйцеподібними пиляками. Плід – коробочка. Цв.: III – IV.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Надмірне випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», Зм «Кальчицький».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ЗІРОЧКИ ПРИАЗОВСЬКІ

Гусиный лук приазовский

Gagea taеotica Artemz.

Родина Лілійні - Лилейные - Liliaceae

Рід налічує понад 70 видів, в Україні - 30 видів, в Донецькій області - 15 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ (південь і південний схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи на гранітних відслоненнях, сухі глинисті схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий кореневищний багаторічник 6-12 см завв. Цибулина одна, яйцеподібна, 6-10 мм завд., оболонки сіруваті або сірувато-бурі, більш-менш оплетені кореневими мичками, витягнуті в шийку 1-3 мм завд. Стебла чотиригранні, голі. Базальний листок один, значно перевищує стебло разом із суцвіттям, вузьколінійний, 1-2 мм завш., зверху жолобчастий, знизу кілястий. Підсуцвітні листки (2 шт.) супротивні; нижній дорівнює суцвіттю; верхній - значно коротший, по краях трохи розсіяновийчастий. Суцвіття з 1-4 квіток. Оцвітина проста; листочки 10-15 мм завд., відтягнутозагострені, зсередини жовті, зовні зелені, по краях з вузькою жовтою обвідкою; квітконіжки та зовнішні листочки оцвітини голі. Плід - довгаста коробочка, звужена при основі. Насінини сплюснені, пласкі. Цв.: III - IV.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби, освоєння степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовский степ», НПП «Меотида».

Н.В. Шпилева

Фото: гербарій, В.М. Остапко

КОСАРИКИ ТОНКІ**Шпажник тонкий (Гладиолус тонкий)***Gladiolus tenuis* M. Bieb. (*G. apterus* Klokov)

Родина Півникові – Касатиковые – Iridaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 5 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. і Півд. Європа; Кавказ; Сер. Азія. В Україні: Лісостеп, Степ (Лівобережжя), Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Луки, галявини, гранітні відслонення (вологі місця).

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

У більшості місцезнаходжень популяції нечисленні. Спостерігається скорочення чисельності виду.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 30-80 см завв. Бульбоцибулина яйцеподібна, 8-20 мм діам., верхівка конусоподібна; під час цвітіння нижня (стара) бульба малопомітна. Покривні луски грубоволокнисті. Стебло пряmostояче. Листки (2-3 шт.) мечоподібні, тонкозагострені. Квітки (2-12 шт.) неправильні, сидячі, при основі з покривалом із двох приквітків, зібрані в однобічне колосоподібне суцвіття. Оцвітина віночкоподібна, зрослолисткова, пурпурово-фіолетова, 25-35 мм завд., трубка коротка, помітно зігнута. Плід – багатонасінна, оберненояйцеподібна, звужена до основи коробочка. Насінини грушоподібні, 3,5-4,5 мм завд., без крилатої облямівки. Цв.: V – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

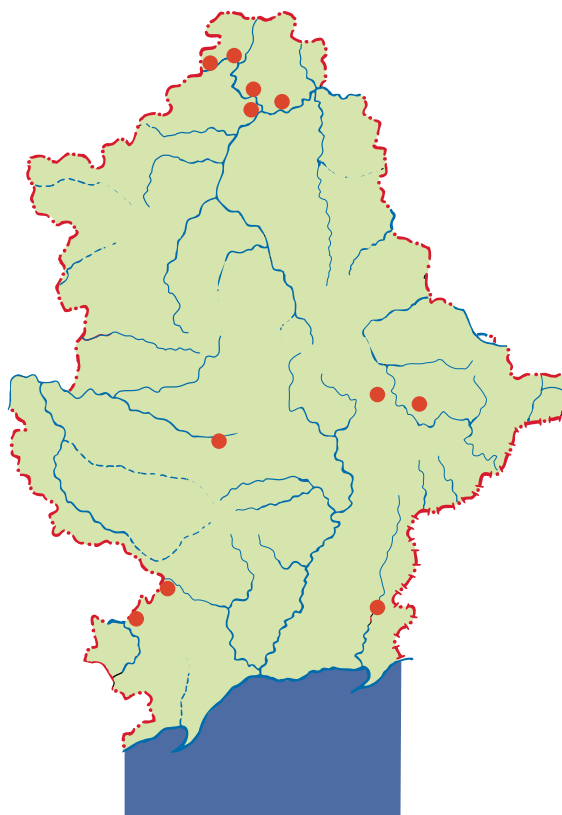
Природно-історична рідкісність; забір підземних вод, надмірне випасання худоби, сінокошіння на луках, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори», РЛП «Донецький кряж», Зм «Конвалія», Зм «Степ біля с. Платонівка». Вирощується в ДБС НАН України з 1975 р

В.В. Козуб-Птиця

Фото: В.М.Остапко

ГІАЦИНТИК БЛІДИЙ

Гиацинтик бледный

Hyacinthella leucophaea (K. Koch) Schur (*Hyacinthus leucophaeus* (K. Koch) Steven ex Ledeb.)

Родина Гиацинтові – Гиацинтовые – Hyacinthaceae

Рід налічує 17 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа; Зах. Азія. В Україні: Лісостеп (південь), Степ (досить звичайно); Крим (дуже рідко). По Донецькій області проходить південна межа ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, степові схили, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції як правило нечисленні, розріджені (максимальна щільність досягає 22 особини на 1 м²).

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 7-25 см завв. Цибулина яйцеподібна, 1,5-3,0 см завд., 1,0-2,2 см завш. Стебла по 1-2 (3) з кожної цибулини. Листки (2-3 шт.) лінійні, 15-20 см завд., 2-5 (8) мм завш., до основи звужені, жилки випнуті. Суцвіття – довгастоциліндрична, досить густа китиця з (4) 6-25 квіток; квітконіжки косо спрямовані, в 2-3 рази коротші від оцвіттини або нижчі майже однакової з нею довжини. Оцвіттина проста, віночкоподібна, зрослопелюсткова, дзвоникувата, 3-5 мм завд., біло-блакитна, шестилопатева, лопаті довгастояйцеподібні, тупі, відхилені. Пиляки тичинок блакитні. Плід – майже куляста коробочка. Цв.: IV. Пл.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

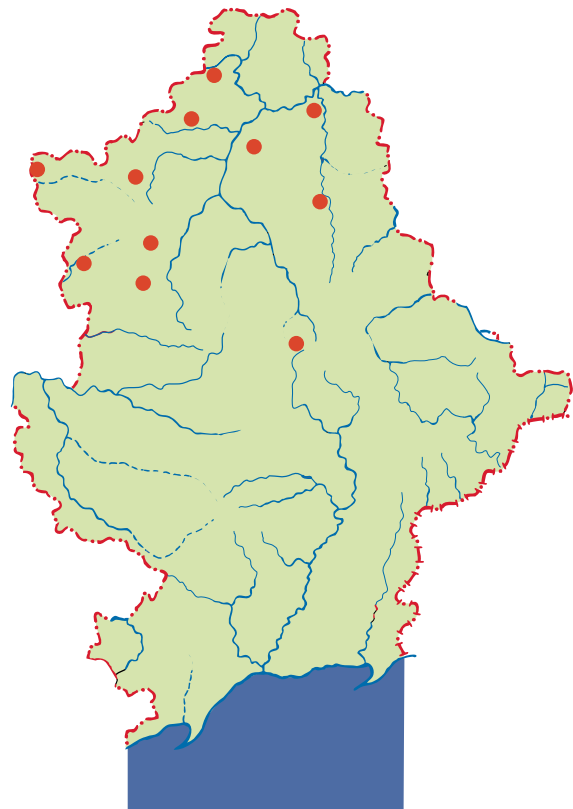
Господарське освоєння територій, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Краматорський», Зм «Кохане», ППм «Никанорівський ліс», ЗУ «Кучерів Яр». Вирощують у ДБС НАН України з 1987 р.

Н.Ю. Кунець

Фото: В. М. Остапко

ГІАЦИНТИК ПАЛЛАСІВ**Гиацинтик Палласа**

Hyacinthella pallasiana (Steven) Losinsk. (*Hyacinthus pallasianus* Steven)

Родина Гиацинтові – Гиацинтовые – Hyacinthaceae

Рід налічує 17 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Донецький Лісостеп, Степ (переважно Лівобережний).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи, глинисті та вапнякові схили, відслонення граніту, пісковика, вугільних та глинистих сланців, крейди.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції за площею, чисельністю та щільністю дуже різні, від кількох до 100 особин на 1 м². У віковому спектрі переважає ліва частина.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-25 см завв. Цибулина яйцеподібна. Стебло 5-22 см завв. Листки (2-3 шт.) лінійні, 10-15 см завд., 6-7 мм завш., звужені до основи, гострі, жилки знизу випнуті, по краю гладенькі або злегка шорсткі. Суцвіття – досить густа, короткоциліндрична китиця з (4) 6-25 квіток; приквітки дуже маленькі, перетинчасті, фіолетово-сині, 8-12 мм завд.; квітконіжки в 2-3 (4) рази коротші від оцвіттини, нижні – однакової з нею довжини. Оцвіттина проста, віночкоподібна, зрослопелюсткова, фіолетово-блакитна, 9-11 (12) мм завд., трубчастолійкоподібна, посередині звужена; лопаті еліптичні, косо догори спрямовані, не відхилені. Пилляки тичинок темно-фіолетові. Плід – майже куляста коробочка. Цв.: IV – V. Пл.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

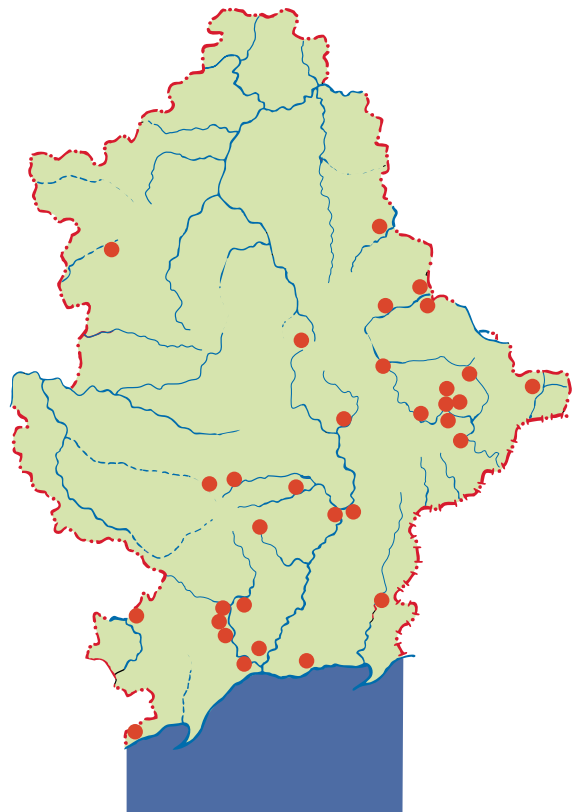
Господарське освоєння територій, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Меотида»; ЗЗ «Роздольненський», ЗЗ «Великоанадольський», ЗЗ «Бердянський»; РЛП «Зуївський», РЛП «Донецький кряж»; Зм «Урочище Розсоховаге», Зм «Урочище Плоське», Зм «Пристенське», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Знаменівська балка»; ППм «Чердакли»; ЗУ «Ліс на граніті», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2», ЗУ «Кирсанове», ЗУ «Василівка». Вирощують ДБС НАН України з 1981 р.

Н.Ю. Кунець

Фото: В.М. Остапко

ЖАБУРНИК ЗВИЧАЙНИЙ

Водокрас обыкновенный

Hydrocharis morsus-ranae L.

Родина Жабурникові – Водокрасовые – Hydrocharitaceae

Рід налічує понад 80 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Центр., Сх. Європа; Кавказ; Сибір; Д. Схід; Сер., Зах., Сх. Азія; Африка. В Україні: майже по всій території.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Стоячі води та води з повільною течією.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції – від численних до дуже нечисленних.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий, вільно плаваючий, дводомний багаторічник 15-30 см завв. Стебло вкорочене. Листки чергові, округлониркоподібні, цілокраї, довгочерешкові; прилистки (2 шт.) пливчасті, прозорі. Чоловічі квітки до 1,8 см у діам., на квітконіжках, зібрані по 3 шт. у покривалі; жіночі – дрібніші, поодинокі, сидячі. Оцвітина подвійна, тричленна; пелюстки широкооберненояйцеподібні, білі, при основі з жовтою плямою. Плід – ягодоподібний. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; забруднення водо- йм, рекреаційне навантаження, збирання населенням (декоративність, лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори» (Зм «Підпісочне», Зм «Чорнецьке»).

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ПІВНИКИ ВИЛЬЧАСТІ**Касатик рогатий***Iris furcata* M. Vieb.

Родина Півникові – Касатиковые – Iridaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 8 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС.

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. (південь) Європа; Кавказ; Зах. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, степові схили, крейдянні та вапнякові відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі або невеликими групами, кількість локальних популяцій зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий кореневищний багаторічник 15-30 см завв. Стебло з 2-3 гілками (здебільшого одноквітковими). Листки 6-40 мм завш., широкосерпоподібномечоподібні, не перевищують стебла. Квітки до цвітіння децю пониклі. Оцвітина проста, ясно-синьо-фіолетова, при основі зросло-листова (трубка майже удвічі довша за зав'язь), лопаті (6 шт.) пелюсткоподібні, розташовані у два кола, зовнішні із поздовжньою борідкою з волосків, зовнішні і внутрішні частини оцвітини за формою майже однакові, оберненояйцеподібні. Листки покравала трав'яністі. Зав'язь із трьома борознами. Плід – довгаста коробочка. Цв.: IV (друга половина) – V. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: на територіях ПЗФ вид не виявлений.

Т.В. Зубцова

Фото: В.М. Остапко

ПІВНИКИ СОЛОНЧАКОВІ

Касатик солелюбивий

Iris halophila Pall.

Родина Півникові – Касатиковые – Iridaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 8 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС.

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. (південь) Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Центр., Сер. Азія. В Україні: Лісостеп (південь), Донецький Лісостеп, Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, степові схили, засолені луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі або невеликими групами, кількість локальних популяцій зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 70-100 см завв. Кореневище товсте, косе. Стебло та листки голі. Прикореневі листки ланцетнолінійні, загострені, перевищують стебло; стеблові листки нечисленні, коротші. Оцвітина проста, при основі зрослолисткова (трубка дорівнює за довжиною зав'язі), лопаті (6 шт.) пелюсткоподібні, розташовані у два кола; зовнішні листочки голі, без поздовжньої борідки з волосків, з оберненояйцеподібними, горизонтально відхиленими лопатями, які раптом переходять у лінійний нігтик; внутрішні – оберненояйцеподібні, прямостоячі. Квітки білувато-жовті, по 2-4 шт. у кожному перетинчастому покривалі. Плід – довгаста коробочка з шістьма гострими ребрами і довгим вістрям. Цв.: V – VI. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання степів, випасання худоби, сінокошіння, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ»; НПП «Святі Гори»; ЗЗ «Бердянський», ЗЗ «Білосарайська коса»; РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський»; Зм «Конвалія», Зм «Пристенське», Зм «Нескучненський ліс», Зм «Степ біля с. Платонівка», Зм «Ларинський», Зм «Балка Орлинська», Зм «Артемівське садово-паркове насадження»; ППм «Балка Суха». Вирощують в ДБС НАН України з 1975 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ПІВНИКИ БОРОВІ**Касатик боровой**

Iris pineticola Klokov (*I. arenaria* Waldst. et Kit. subsp. *orientalis* (Ugr.) Lavrenko, *I. humilis* Georgi subsp. *orientalis* (Ugr.) Soó)

Родина Півникові – Касатиковые – Iridaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 8 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Правобережний, Лівобережний Лісостеп і Степ (північ) від р. Південний Буг до р. Сіверський Донець.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Насадження сосни на піщаних терасах річок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції представлені поодинокими особинами або нечисленими групами.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 7-20 см завв. Кореневище розгалужене, під вузлами потовщене. Плідні пагони з 1-2 листками або безлисті. Листки мечоподібні, плоскі, 5-32 см завд., до 10 мм завш. Оцвітина проста, при основі зрослолисткова, лопаті (6 шт.) пелюсткоподібні, розташовані у два кола, зовнішні із поздовжньою борідкою з волосків. Квітки 3,5-5,5 см завд., жовті, знизу з волосками; зав'язь за довжиною дорівнює трубці оцвітини. Квітки звичайно розташовані по 2 шт. у покривалі (квітконіжки короткі), розквітають неодноразово. Плід – тригранна коробочка, загострена з обох кінців. Цв.: V – VI. Пл.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, видобування піску, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

РІВНОЛУСКАВНИК ЩЕТИНОПОДІБНИЙ

Равночешуйник щетиновидный

Isolepis setacea (L.) R. Br. (*Scirpus setaceus* L., *Schoenoplectus setaceus* (L.) Palla.)

Родина Осокові – Осоковые – Cyperaceae

Рід налічує 250 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах., Сер. Азія. В Україні: Полісся (захід), Правобережний Лісостеп (дуже рідко), Донецький Лісостеп (дуже рідко), Крим (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі піщані місця, по берегам водойм.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 3-15 см завв., утворює дерновини. Стебла численні, ниткоподібні, 3-15 см завв., при основі з пурпурово-коричневими піхвами; майже всі пластинки листків ниткоподібні, не перевищують 3 см завд. Загальне суцвіття головчасте, на вигляд бокове, з прямо догори спрямованим, немов продовжуючим стебло приквітником, пізніше відхиленим. Колоски (2-3 шт., рідше – більше) 2-3 мм завд., яйцеподібні; покривні луски пурпурові або каштанові, з зеленуватою смугою посередині або цілком зеленуваті. Квітки двостатеві, без оцвітини; тичинок 2 шт., приймочок 3 шт. Плід – горішкоподібний, тригранний, поздовжноребристий, сірувато-бурий, з коротким носиком, біля 0,7-1,0 мм завд. Цв.: VII – XI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

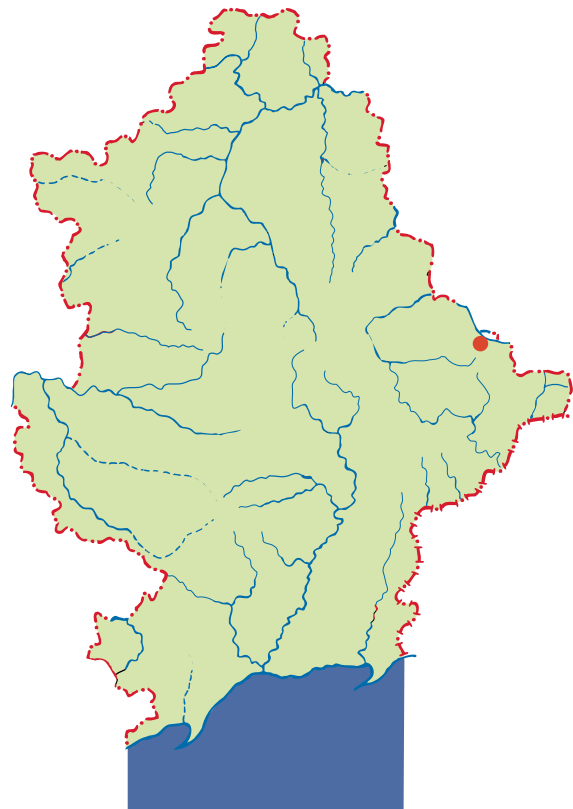
Висихання водойм.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ППД «Урочище Грабове».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

СИТНИЧОК ПАННОНСЬКИЙ**Ситничек венгерский**

Juncellus pannonicus (Jacq.) Clarke (*Cyperus pannonicus* Jacq., *Acorellus pannonicus* (Jacq.) Palla.)

Родина Осокові – Осоковые – Cyperaceae

Рід налічує 8 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх., Півд. Європа; Кавказ; Сер. Азія.
В Україні: Лівобережне Полісся (зрідка), Лісостеп, південь Степу (звичайно), Крим (спорадично).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Береги водойм, солончакуваті місця, вологі піщані та піщано-ілісті місця.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, мають тенденцію до скорочення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 5-40 см завв. Кореневище вкорочене. Стебла розлогі, численні, сплюснотригранні, обгорнуті при основі 3-4 плівчастими піхвами, верхня з них з укороченою, уздовж складеною тупою пластинкою 1,0-1,5 мм завш., та не більше 5 см завд. Приквітки (2 шт.) вздовж зложені, один з яких немов продовжує стебло. Загальне суцвіття пучкувате, на вигляд бокове, складається з двох – п'яти довгастих колосків, 5-12 мм завд. та до 3 мм завш., луски щільно розташовані, досить широкі і товсті, короткозагострені, червонуваті, з широкою блідо-зеленою смугою посередині. Квітки двостатеві, без оцвітини; тичинок 3 шт., приймочок 2 шт. Плід – горішкоподібний, майже округлий, жовтий, блискучий, 1,5-1,7 мм завд., 1,2 мм завш. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

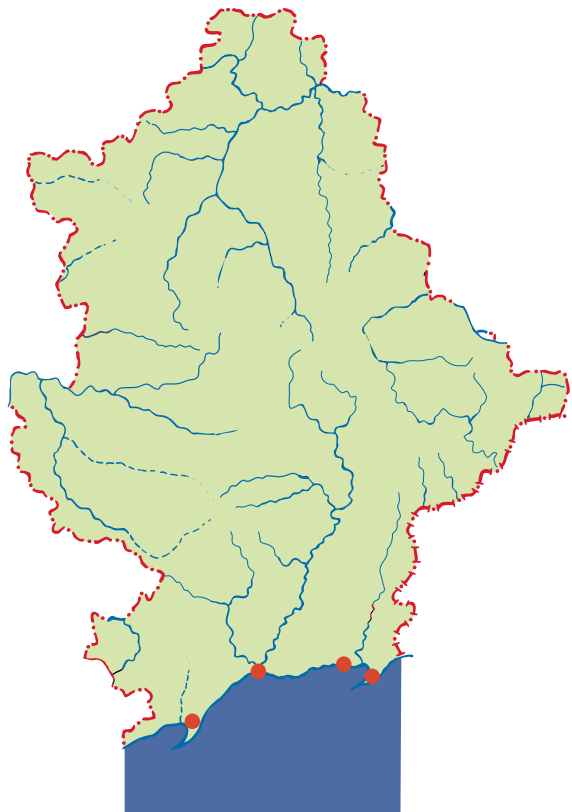
Висихання лиманів, випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ЗЗ «Білосарайська коса», НПП «Меотида», ППм «Крива коса».

Н.В. Шпилева

Фото: гербарій

КЕЛЕРІЯ ТАЛІЄВА

Тонконог Талиєва

Koeleria talievii Lavrenko

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує понад 60 видів, в Україні – 10 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне та в Україні: Донецький Лісостеп, Лівобережний Степ (північний схід), дуже рідко.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Петрофітні степи на виходах крейди, крейдянні схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції від численних щільних до нечисленних деградованих.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозимовозелений багаторічник 20-50 см завв. Дерновина щільна. Стебла та неплідні пагони прямі, гладенькі або під суцвіттям дрібнопухнасті, біля основи вкриті піхвами відмерлих листків. Піхва листків гладенькі; піхви нижніх листків тонкошкірясті або плівчасті. Пластинки листків вузьколінійні, напівзгорнені, прямі або серпоподібно зігнуті, сизуваті, жорсткі, голі, зверху вкриті шипіками. Загальне суцвіття – вузька, циліндрична волоть. Колоски зеленуваті, інколи з фіолетовим відтінком, дво-триквіткові. Колоскові луски загострені. Нижня квіткова луска опушена знизу (до половини). Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

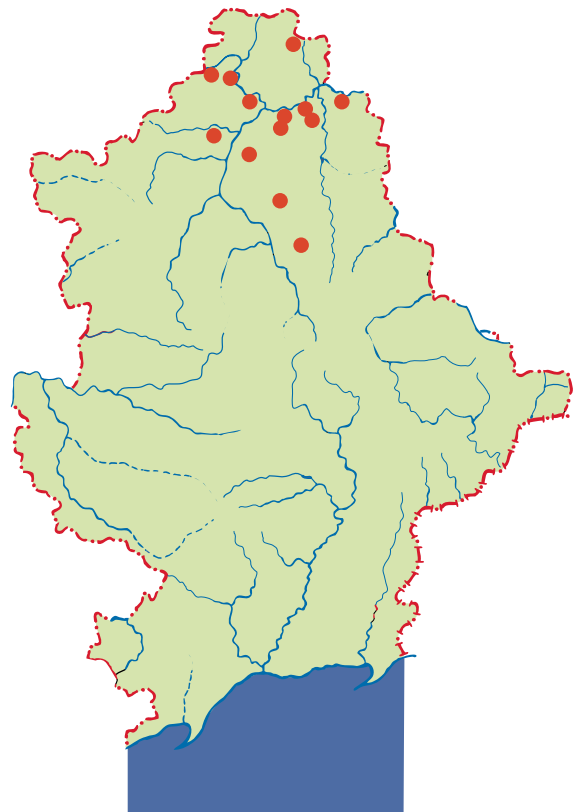
Випасання худоби, видобування крейди.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Святі Гори», РЛП «Краматорський»; Зм «Крейдяна рослинність біля с. Кірове». Вирощують в ДБС НАН України з 1981 р.

В.М. Остапко, Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

ЛЕЄРЗИЯ РИСОПОДІБНА**Леерсия рисовидная***Leersia oryzoides* (L.) Sw. (*Phalaris oryzoides* L.)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує 15 видів, в Україні – 1 вид, у Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Зах. Азія. В Україні: Полісся (звичайно), Лісостеп (зрідка), північна частина Степу (долини великих річок).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болота, береги річок і струмків.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозелений багаторічник 50-150 см завв. Кореневище повзуче. Стебло при основі лежаче і висхідне, у вузлах пухнасте. Листки світло-жовтувато-зелені, гостро шорсткі, особливо по краю; піхви гостро шорсткі; язичок короткий. Загальне суцвіття – розлога, багатокоскова волоть зі стоячими догори, злегка покрученими гілками. Колоски на коротких ніжках, стиснені з боків, довгастоеліптичні, світло-зелені; нижня квіткова луска яйцеподібноовальна, короткозагострена, без остюка, по кілю шипуватовійчастий; верхня подібна до нижньої, але трохи коротша; тичинок три. Плід – яйцеподібна зернівка близько 3 мм завд. Цв.: VII – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, обміління, заростання та забруднення озер, зникнення боліт; сінокосіння.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», РЛП «Зуївський», Зм «Урочище Плоське».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: В.М. Остапко

ЗОЗУЛИНІ СЛЬОЗИ ЯЙЦЕЛИСТІ

Тайник овальний

Listera ovata (L.) R. Br.

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae.

Рід налічує біля 30 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Сибір; Зах. Азія. В Україні: Передкарпаття, Українські Карпати, Закарпаття, Розточчя, Опілля, Полісся, Лісостеп, Гірський Крим (спорадично), Степ (південний схід, дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Переважно вологі листяні ліси (узлісся, лісові галявини, серед чагарників).

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-60 см завв. Стебло нижче листків, звичайно чотиригранне, голе, з коротким залозистим опушенням. Кореневище товсте, 5-14 см завд. Листки (2 шт.) майже супротивні, еліптичнояйцеподібні, рідше – довгасті. Суцвіття китицеподібне, негусте. Квітки численні, дрібні, жовтувато-зеленуваті або зелені. Квітконіжки скручені, залозистоопушені, звичайно трохи довші від приквітків. Оцвітина проста, зигоморфна, віночкоподібна, з 6 листочків у двох колах, всі однакової довжини, зовнішні – яйцеподібні, внутрішні – лінійнодовгасті; губа жовтувато-зелена, 6-10 мм завд., вузькоклиноподібна, до середини або глибше надрізана на 2 лінійнодовгасті тупі лопаті. Зав'язь опушена. Плід – коробочка. Цв.: VI – VIII. Пл.: IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

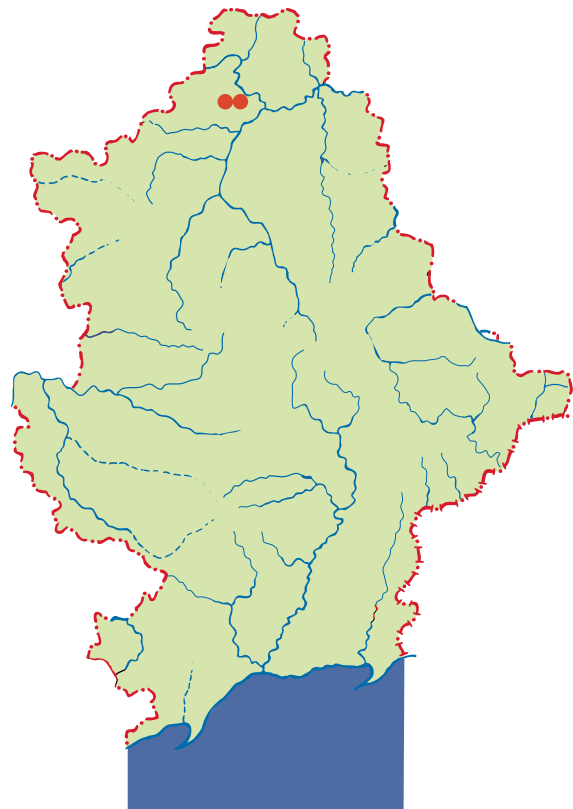
Вирубування лісів, рекреація, проведення меліоративних та лісовпорядкувальних робіт, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.В. Шпилева

Фото: О.В. Крилов

ВЕСНІВКА ДВОЛИСТА**Майник двулистний***Maianthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt

Родина Конвалієві – Ландышевые – Convallariaceae

Рід налічує 3 види, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр., Півд. Європа; Сибір; Зах., Центр., Сх., Півд. Азія; Д. Схід; Півн. Америка. В Україні: Закарпаття, Карпати, Полісся, Лісостеп (північ), звичайно.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Березово-вільхові колки у депресіях піщаної тераси р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Локальні популяції дуже нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 12- 25 см зав. Кореневище тонке, довге, повзуче. Стебло прямостояче, вгорі здебільшого колінчасто зігнуте, у верхній частині несе два, рідко три листка, вегетативні пагони однолисті. Листки короткочерешкові, пластинка серцеподібнояйцеподібна, верхівка загострена, жилки з розсіяним коротким опушенням знизу. Суцвіття кінцеве, китцеподібне. Квітки дрібні, запашні; поодинокі або по 2-3 в пазухах маленьких перетинчастих яйцеподібних приквітков. Оцвітина проста, біла, листочки довгастояйцеподібні або еліптичні, тупі або короткозагострені, не довше 3 мм. Тичинки однакової довжини з оцвітиною або трохи коротші від неї. Плід – куляста ягода, спочатку сіра з червоними крапками, а потім вишнево-червона, близько 4,5 мм у діам. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

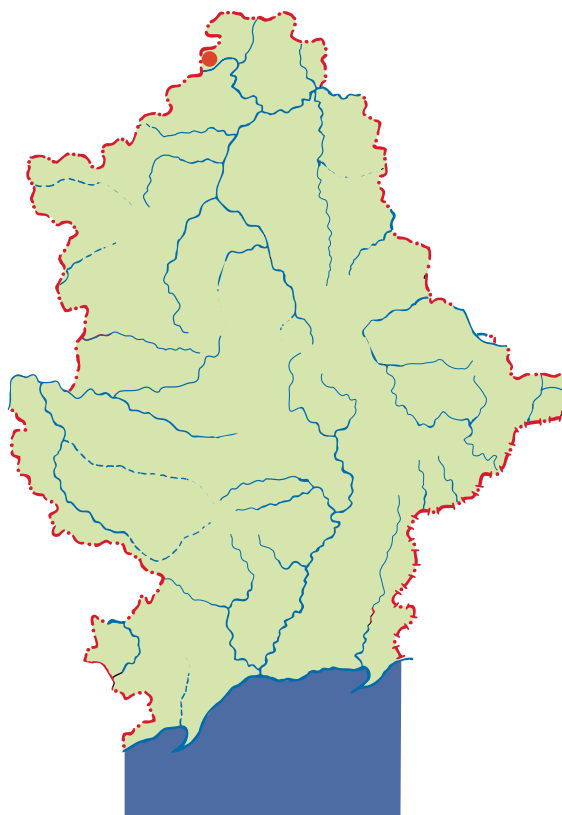
Природно-історична рідкісність; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Л.В. Купрюшина

Фото: С.Р. Майоров

МОЛІНІЯ БЛАКИТНА

Молиния голубая

Molinia caerulea (L.) Moench. (*Aira caerulea* L.)

Родина Тонконогові (Злакові) – М'ятликовіє – Poaceae

Рід налічує 5 видів, в Україні – 1 вид, у Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Зах. Сибір; Зах. Азія; Африка; Півн. Америка (занесений). В Україні: Полісся (звичайно), Лісостеп (зрідка), Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болота, вологі луки і ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий щільнодерновинний багаторічник 40-90 (150) см завв. Корені міцні, довгі. Кореневище коротке. Стебла прямі, гладенькі; нижні міжвузля дуже вкорочені, верхні (під суцвіттям) дуже довгі. Листки лише при основі стебла; пластинки листків лінійноланцетні, плоскі, жорсткі, по краю шорсткі, зверху звичайно з довгими волосками. Загальне суцвіття – вузька, стисла волоть. Колоски темно-фіолетові, рідше зелені, дво-чотириквіткові; колоскові луски яйцеподібні, з вістрям; нижня квітова луска з виразними жилками на опуклій спинці. Цв.: VI – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

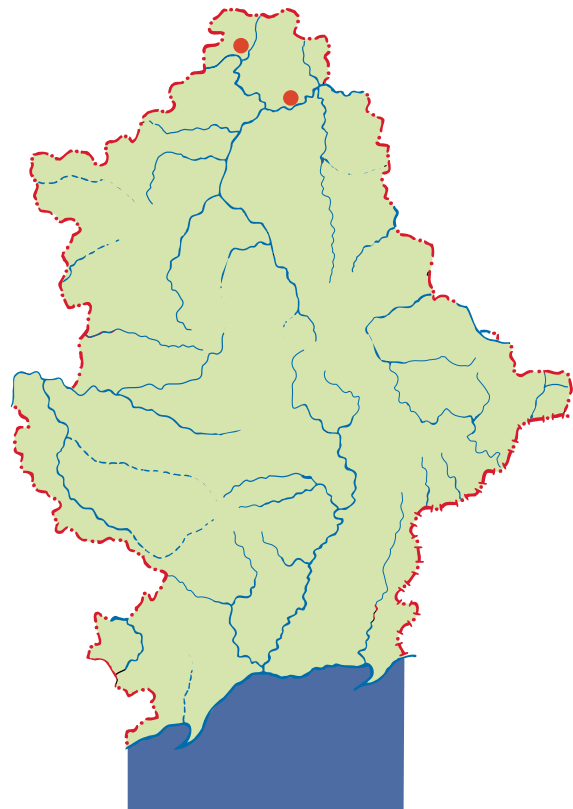
Природно-історична рідкісність; висихання боліт внаслідок пожеж та гідромеліоративної діяльності, рекреація, випасання худоби, сінокосіння.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Ямполовський», Зм «Конвалія».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

ГАДЮЧА ЦИБУЛЬКА ЗАНЕДБАНА**Мускари незамеченный**

Muscari neglectum Guss. (*M. racemosum* (L.) Medik., non Mill., *Hyacinthus racemosus* L.)

Родина Гіацинтови – Гиацинтовые – Hyacinthaceae

Рід налічує понад 30 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх., Півд. Європа; Кавказ; Зах. Азія; Півн. Африка. В Україні: Закарпаття, Лісостеп, Степ, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, зарості чагарників, трав'янисті схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні, але повночленні, стійки.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 23-40 см завв. Цибулина яйцеподібна. Листки (4-9 шт.) вузколінійні, дугоподібно зігнуті, 2-5 (7) мм завш., перевищують стебло або дорівнюють йому за висотою. Китиця щільна, до 7 см завд., звичайно тридцяти-сорокаквіткова, пониклі верхівкові квітки – неплідні. Квітки запашні. Оцвітина проста, зрослолисткова, під зубцями стягнута, зубці відігнуті; оцвітина плідних квіток довгастояйцеподібна, 4-7 мм завд., 2-3 мм завш., темно-синя або темно-фіолетова, зубці білуваті; неплідні квітки світліші. Плід – коробочка до 8 мм завд. Цв.: IV – V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Надмірне випасання худоби, рекреація, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», РЛП «Донецький кряж». Вирощують в ДБС НАН України з 1973 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ГНІЗДІВКА ЗВИЧАЙНА

Гнездовка настоящая

Neottia nidus-avis (L.) Rich.

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує близько 9 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Півд. Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Зах. Азія. В Україні: на більшій частині території, крім південних районів Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Тінисті дубово-липові та дубово-грабові ліси, переважно в місцях з розрідженим трав'яним покривом, серед опалого листя.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляються поодинокі особини.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-45 см. завв.; сапрофіт. Кореневище горизонтальне. Корені густо розташовані, численні, досить товсті та м'ясисті, звивисті, утворюють гніздоподібні скупчення. Стебло світло-буре, з 3-5 лускатими буруватими піхвами. Листки лускоподібні. Суцвіття 7-21 см завд., китицеподібне, в нижній частині рідке, у верхній – досить густе; приквітки лінійно-ланцетні, довші за скучені квітконіжки. Квітки жовтувато-бурі, з медовим ароматом. Оцвітина проста, зигоморфна, віночкоподібна, з 6 листочків у двох колах; п'ять з них (по 4-6 мм завд.) утворюють чашеподібний шолом, губа (10-12 мм завд.) глибоко розділена на дві довгасті лопаті. Плід – довгастобулавоподібна коробочка з шістьма ребрами, косо догори спрямована. Цв.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Вирубування лісів, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», ППд «Урочище Грабове», Зм «Обушок».

Н.В. Шпилева

Фото: Н.М. Решетнікова

ЗОЗУЛИНЕЦЬ ШОЛОМОНОСНИЙ**Ятрышник шлемоносний***Orchis militaris* L.

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує понад 85 видів, в Україні – 19 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах., Сх. Сибір; Зах., Центр. Азія. В Україні: Карпати, Передкарпаття (звичайно), Закарпаття, Правобережне Полісся, Лісостеп, Степ, Гірський Крим (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вогкі заплавні луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-40 см завв. Бульби (2 шт.) яйцеподібні. Стебло прямостояче, не галузиться, злегка гранчасте, улишене. Листки чергові, цілокраї, яскраво-зелені, нижні – великі, зближені, довгастоеліптичні, верхні згорнуті навколо стебла. Суцвіття – багатоквітковий, густий, видовжений колос. Квітки дрібні, світло-рожеві, з запахом кумарину; приквітки рожево-фіолетові. Оцвітина проста, неправильна, віночкоподібна, з 6 листочків у двох колах. П'ять листочків складені у шолом, нижній листочок внутрішнього кола утворює губу 10-14 мм завд.; шпорець 5-6 мм завд., у два рази коротший за зав'язь. Плід – коробочка, що відкривається 6 поздовжніми щілинами. Насіння численне, дуже дрібне. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

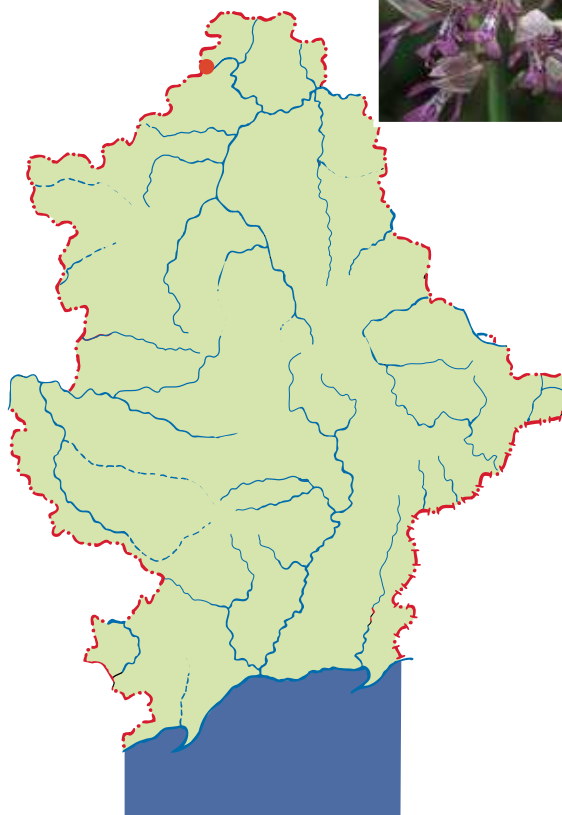
Осушення лук, випасання худоби, сінокосіння; особливості онтогенезу (тривалий період від насіння до насіння); збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У, С. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Г.С. Назаренко

Фото: В.Є. Прохоров

РЯСТКА БУША

Птицемлечник Буша

Ornithogalum boucheanum (Kunth) Asch.

Родина Гиацинтові – Гиацинтовые – Hyacinthaceae

Рід налічує понад 150 видів, в Україні – 12 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд. Європа; Зах. Азія. В Україні: Закарпаття, Лісостеп (південь), Степ (зрідка), Крим (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні та заплавні ліси, зарості чагарників, луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Найчастіше локальні популяції нечисленні, зрідка – численні, повночленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-40 см завв. Цибулина яйцеподібна. Листки базальні, зелені, лінійні, 10-17 мм завш., верхівка коротка, башличкоподібна; завдовжки як стебло або трохи довші від нього, звичайно швидко в'януть. Суцвіття – досить густа, однобічна китиця з 5-15 квіток. Квітки пониклі; квітконіжки коротші за квітки. Оцвітина проста, дзвоникувата; листочки довгастоланцетні, загострені, 20-25 мм завд., всередині білі, зовні зелені, з вузькою білою облямівкою. Плід – широкаяйцеподібна, поникла коробочка. Цв. V. Пл. VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

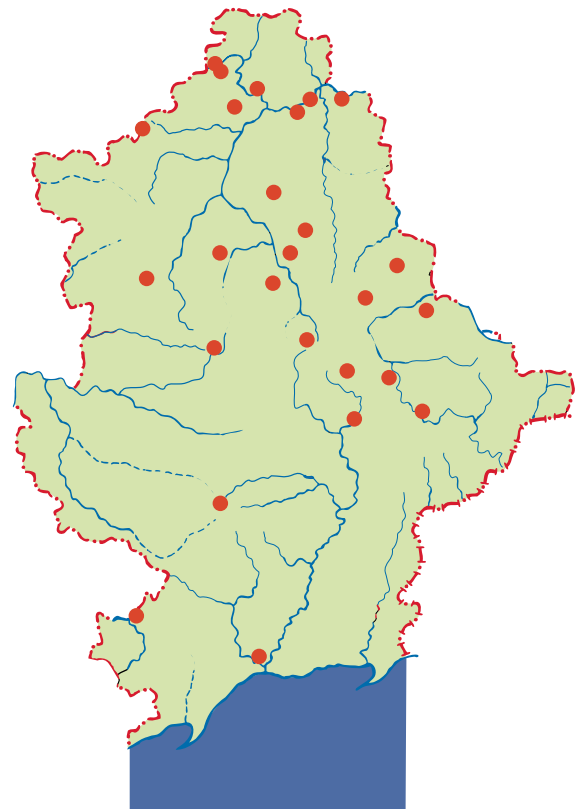
Вирубування лісів, лісові пожежі, надмірне випасання худоби; збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», Зм «Конвалієва діброва», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Ліс по річці Кринка», Зм «Круглик», Зм «Ларинський», ППм «Никанорівський ліс», ППм «Дубове насадження», ППм «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1976 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

РЯСТКА ФІШЕРА**Птицемлечник Фишера***Ornithogalum fischerianum* Krasch.

Родина Гиацинтові – Гиацинтовые – Hyacinthaceae

Рід налічує понад 150 видів, в Україні – 12 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили, гранітні відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 15-70 см завв. Цибулина яйцеподібна, зовнішні оболонки перетинчасті, білуваті або сіруваті. Листки базальні, сизувато-зелені, вузколінійні, жолобчасті, 2-4 мм завш., звичайно коротші за стебло. Суцвіття – видовжена, циліндрична (в молодому віці пірамідальна) китиця з 8-20 квіток. Приквітки білі, перетинчасті, ланцетні або лінійноланцетні, тонкозагострені, коротші від квітконіжок або майже однакової з ними довжини. Оцвітина проста; листочки 9-11 мм завд., широкояйцеподібні або еліптичні, зовні з ледь вираженою смугою із зеленуватих або жовтуватих жилок. Квітконіжки під час цвітіння косо догори спрямовані, після цвітіння прямостоячі, притиснуті до осі суцвіття. Плід – яйцеподібна коробочка. Цв. V – VI. Пл. VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

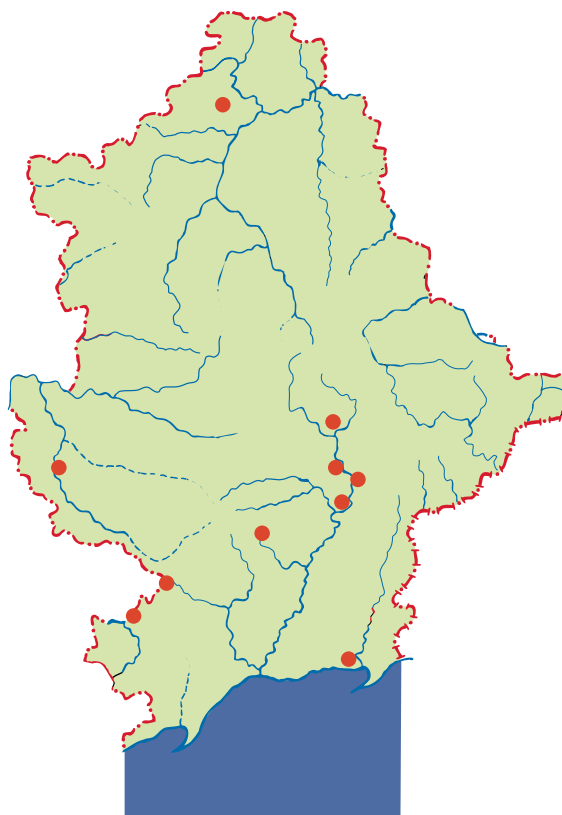
Надмірне випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Святі Гори», НПП «Меотида», Зм «Нескучненський ліс», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

ЛЮБКА ДВОЛИСТА

Любка двулистная

Platanthera bifolia (L.) Rich.

Родина Зозулинцеві – Ятрышниковые – Orchidaceae

Рід налічує близько 200 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Атл., Півд. Європа; Зах. Азія; Кавказ; Сибір. В Україні: Полісся, Лісостеп, Донецький Лісостеп, Степ (дуже рідко по других терасах річок).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні липово-дубові ліси, узлісся березово-вільхових колкових лісів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Дуже нечисленні, іноді поодинокі особини; регресивні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-50 см завв. Бульби довгастоеліптичні, звужені в коренеподібні кінчики. Стебло прямостояче, гранчасте, обгорнуте при основі 2-3 ланцетними бурими піхвами. Листків 4-6 шт.; 2-3 листка, що зближені при основі стебла, еліптичні або довгастооберненояцеподібні, тупі або гоструваті, звужені в крилатий черешок; решта – дрібні, ланцетні, гострі. Суцвіття – рідкий колос 6-25 см завд. Приквітки однакової довжини із зав'яззю. Квітки білі, пахучі. Оцвітина проста, віночкоподібна, з 6 листочків у двох колах; середній зовнішній листочок широкояцеподібний, з серцеподібною основою, 4,5-6,0 мм завд., бокові – вузькояцеподібні; губа – язикоподібна, шпорка тонка, ниткоподібна, зігнута, на кінці зеленувата, гостра. Плід – коробочка; насіннини численні, дуже дрібні. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

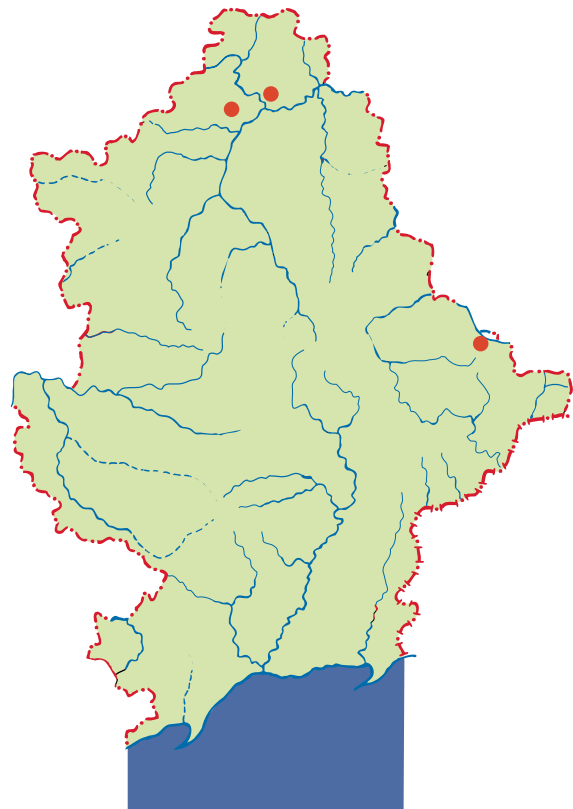
Природно-історична рідкісність, особливості онтогенезу (тривалий період від насіння до насіння).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППд «Урочище Грабове».

В.М. Остапко

Фото: А.П. Ковальчук

ТОНКОНІГ СТЕПОВИЙ**Мятлик степной**

Poa transbaicalica Roshev. (*P. versicolor* Besser subsp. *stepposa* (Kryl.) Tzvelev)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує близько 500 видів, в Україні – 28 видів, в Донецькій області – 12 видів.

СТАТУС

Не визначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (дуже рідко); Зах. (півд.), Сх. Сибір; Сер. (півн.), Центр. Азія. В Україні: східна частина Лівобережного Лісостепу і Степу (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи на відслоненнях карбонатних порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозелений багаторічник 35-70 см завв. Корні мичкуваті, утворює невеликі дерновины. Кореневище коротке. Стебла голі, під суцвіттям гострошорсткі. Листки лінійнозагострені, пласкі або більш-менш згорнуті, шорсткі; язичок тупий. Загальне суцвіття – більш-менш стиснута, видовжена волоть; колоски п'яти- восьмиквіткові, зелені; колоскові луски більш-менш рівні, загострені; нижня квіткова луска з малопомітним жилкуванням, гола, тільки по жилкам дрібноопушена, при основі майже без сполучних волокон. Плід – зернівка. Цв.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

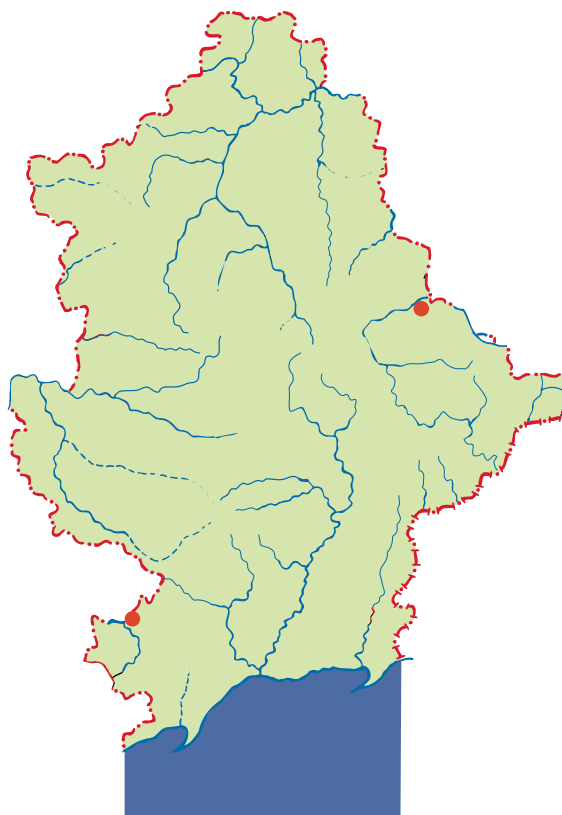
Випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

СИТІВНИК ЖОВТУВАТИЙ

Ситовник желтоватый

Cyperus flavescens (L.) P. Beauv. ex Rchb. (*Cyperus flavescens* L.)

Родина Осокові – Осоковіє – Cyperaceae

Рід налічує близько 70 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: космополіт. В Україні: Полісся, Лісостеп, Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі піщані і мулко-піщані місця, болотисті луки, берега водойм.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції обмежені і скорочують чисельність.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 5-40 см завв. Стебло тонке, тупотригранне, перевищує листки, часто при основі розгалужене. Листки (звичайно 2 шт.) плоскі, гладенькі, кілясті, 2-3 мм завш. Суцвіття верхівкове, головчасте (з одного колосу) або зонтикоподібне (з декількох колосів). Колоски плескуваті, ланцетні або лінійноланцетні, тупуваті, близько 1 см завд., з 20-24 квіток; покривні луски жовтуваті або світло-бурі, вздовж спинки з більш-менш широкою зеленою смугою, яйцеподібні або еліптичні, гоструваті. Квітки двостатеві, без оцвітини; тичинок 3 шт., приймочок 2 шт. Плід – горішкоподібний, двоопуклий, майже округлий або яйцеподібний, 1 мм завд. Цв.: VII – VIII. Пл. VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

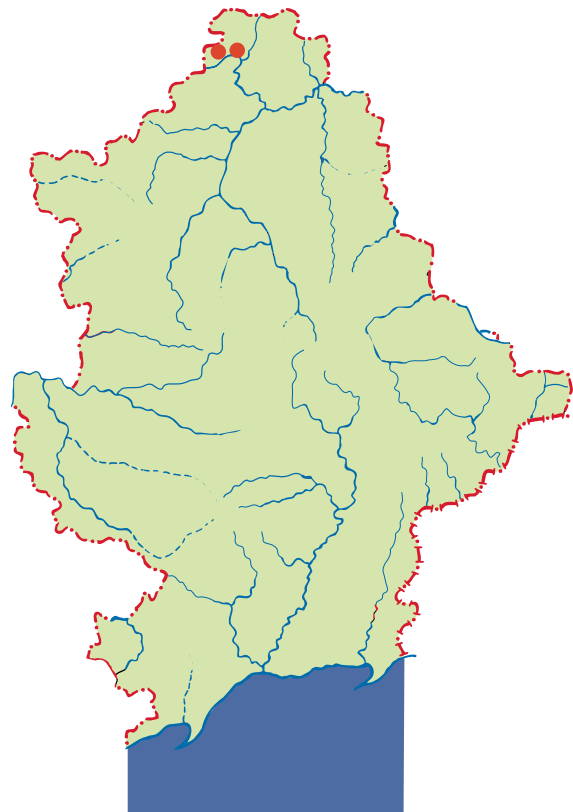
Осушення боліт та водойм, сінокосіння, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.Г. Муленкова

Фото: гербарій

ГРУШАНКА ЗЕЛЕНОЦВІТА**Грушанка зеленоцетковая***Pyrola chlorantha* Sw.

Родина Грушанкові – Грушанковіє – Pyrolaceae

Рід налічує близько 17-20 видів, в Україні – 5 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Сх., Центр. Європа; Зах. Азія (півн. частина); Півн. Америка. В Україні: Прикарпаття, Полісся (спорадично), Росточчя, Лісостеп, Гірський Крим (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не визначений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-30 см завв. Стебло з гострими ребрами та 1-2 лінійними листками. Базальні листки округлі або широкоеліптичні, майже цілокраї або віддаленодрібнозубчасті, шкірясті, темно-зелені, пластинка 1,5-2,5 см діам., по довжині більш-менш дорівнює черешку. Суцвіття – китиця з 2-9 квіток. Квітки пониклі; приквітки та квітоніжки трохи коротші за квітку. Чашолистки широкояйцеподібні, коротко загострені, притиснуті до віночка, в чотири рази коротші за пелюстки. Віночок зеленувато-білий або жовто-зелений, чашоподібний, широко розкритий, 1,0-1,5 см діам. Плід – суха коробочка. Цв.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

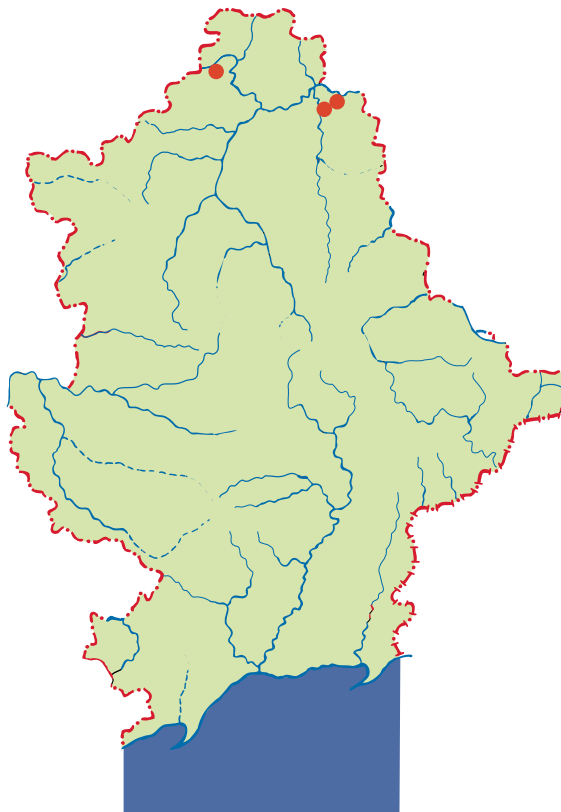
Природно-історична рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.В. Шпилева

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ДИВНА

Ковыль дивный

Stipa adoxa Klokov et Ossyczynjuk

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лівобережний Степ (локальний ендемік Північного Приазов'я).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи та відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник до 60 см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла голі, гладенькі, під вузлами коротко опушені. Листки до 2 мм завш., вузьколінійні, щетиноподібні, згорнуті, зовні голі, слабо шорсткі, зсередини волосисті. Загальне суцвіття – волоть з 5-7 колосків. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 17-20 мм завд. Крайові смужки волосків доходять до основи остюка. Остюк 27-31 см завд., двічіколінчастозігнутий, по всій довжині пірчастий; в нижній закрученій частині опушений волосками 0,5-1,7 мм завд.; у верхній частині остюк з волосками 7-8 мм завш. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII (один раз на 3-5 років).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

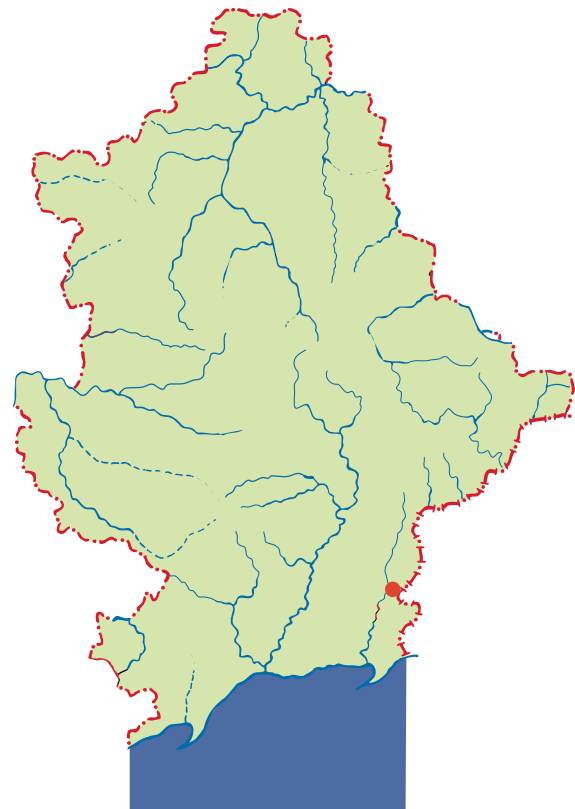
Природно-історична і ареальна рідкісність; господарське освоєння територій, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ». Вирощують в ДБС НАН України з 1975 р.

В.М. Остапко

Фото: гербарій

КОВИЛА ВІДМІННА**Ковыль несходный**

Stipa anomala P.A. Smirn. ex Roshev. (*S. pennata* L. subsp. *sabulosa* (Pacz.) Tzvelev var. *anomala* (P.A. Smirn.) Tzvelev)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ (північ). В Україні: басейн р. Кальчик (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи та відслонення.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ.

Популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-60 см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла голі, гладенькі, під вузлами коротко опушені. Листки до 2 мм завш., вузьколінійні, згорнуті, молоді на верхівці з пучком волосків до 3 мм завд. Загальне суцвіття – вузька, стиснута, багатоквіткова волоть. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою, та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 17-18 мм завд. Крайові смужки волосків не доходять до основи остюка на 4-5 мм. Остюк 20-25 см завд., двічіколінчастозігнутий, по всій довжині пірчастий; в нижній закрученій частині з білими короткими волосками. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

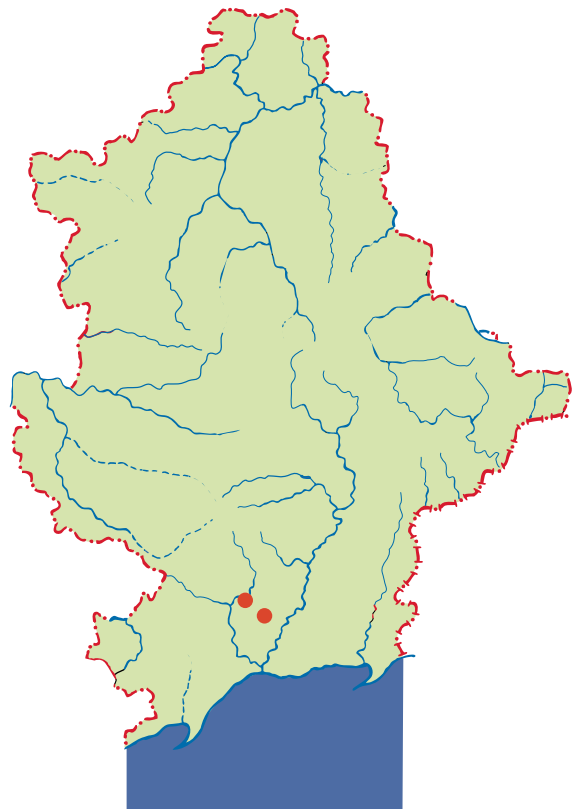
Природно-історична рідкісність; господарське освоєння територій, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: на територіях об'єктів ПЗФ вид не виявлений. Вирощують у ДБС НАН України з 1974 р.

В.М. Остапко

Фото: гербарій

КОВИЛА ШОРСТКА

Ковыль шершавый

Stipa asperella Klokov et Ossycznjuk

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Побужжя, Приазов'я, Донецький Лісостеп (південь).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степові схили, відслонення вапняку та кристалічних порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Нечисленні популяції у складі угруповань з перевагою *Stipa grafiانا* Steven.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-60 см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла під суцвіттям щетинистоволосисті (волоски 0,3-0,6 мм завд.), нижче, до верхнього вузла – гострошорсткі. Стеблові листки і листки безплідних пагонів зсередини волосисті; останні зовні гострошорсткі, згорнуті, 0,4-1,0 мм діам. Загальне суцвіття – волоть з 7-9 колосків. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 18,0-21,5 мм завд., на верхівці з однобокою коронкою волосків. Крайові смужки волосків доходять до основи остюка. Остюк 26-36 см завд.; його нижня закручена частина коричнева, по ребрам шорстка; верхня пірчаста частина 7-9 мм завш. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кам'яні Могили». Вирощують у ДБС НАН України з 1973 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ДНІПРОВСЬКА**Ковыль днепровский**

Stipa borysthena Klokov (*S. sabulosa* (Pacz.) Sljuss., *S. pennata* subsp. *sabulosa* (Pacz.) Tzvelev, *S. joannis* Čelak. subsp. *sabulosa* (Pacz.) Lavrenko)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Півд. Європа; Півд. Сибір; Сер., Центр. Азія. В Україні: Лісостеп, Степ, Полісся (південь).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Піщані і петрофітні степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції численні, але типові фітоценози за участю виду майже зникли (спорадично трапляються лише окремі фрагменти).

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-70 см завв. Листки пласкі або вздовж складені. Загальне суцвіття – волоть 18-30 см завд., з 8-17 колосків; на нижніх вузлах з пучком довгих волосків. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Остюк нижньої квіткової луски 25-35 см завд., білоп'рчастий, його закручена частина гола, жовтувата або коричнева. Середня спинна смужка волосків значно довша за інші, не доходить до основи остюка на 4-7 мм. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ.

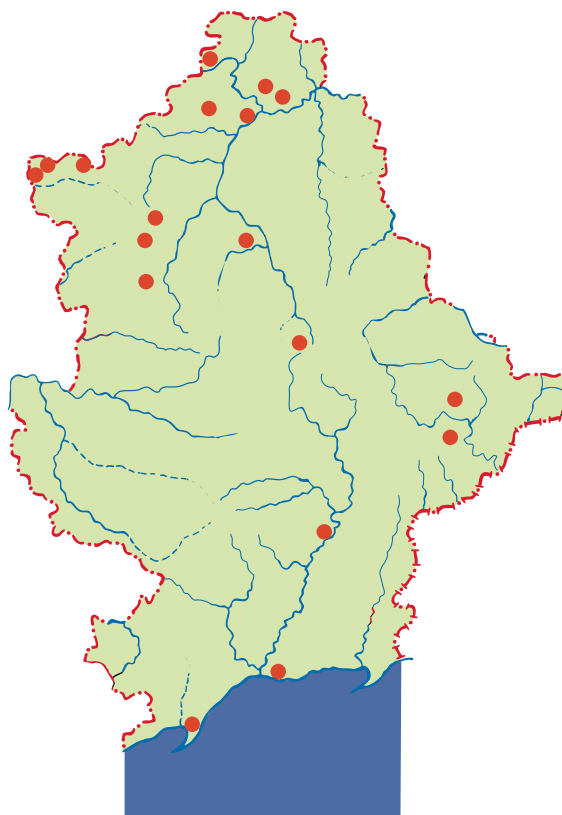
Природно-історична та екоценозна рідкісність; розорювання степів, рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ЗЗ «Білосарайська коса», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Донецький кряж», Зм «Конвалія», Зм «Кохане», Зм «Колодязне», ППм «Никанорівський ліс», ППм «Широкий ліс», ППм «Балка Зелена», ППм «Довгенький ліс», ЗУ «Брандушка», ЗУ «Кучерів Яр», ЗУ «Кирсанове». Вирощують у ДБС НАН України з 1976 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: гербарій

КОВИЛА БРАУНЕРА

Ковыль Браунера

Stipa brauneri (Pacz.) Klokov (*S. lessingiana* Trin. et Rupr. subsp. *brauneri* Pacz.)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ (північ). В Україні: Приазов'я, острови Чорного та Азовського морів, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сухі степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Чисельність популяцій незначна, скорочується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-80 см завв. Утворює щільні дерновини. Листки вузькі, щетиноподібні, згорнуті. Піхви стеблових листків опушені м'якими, тонкими, трохи кучерявенькими волосками. Загальне суцвіття – вузька, стиснута волоть. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Остюк нижньої квіткової луски 15-25 см завд., двічіколінчастозігнутий; вище верхнього коліна пірчастоволосистий, волоски 3-7 мм завд. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

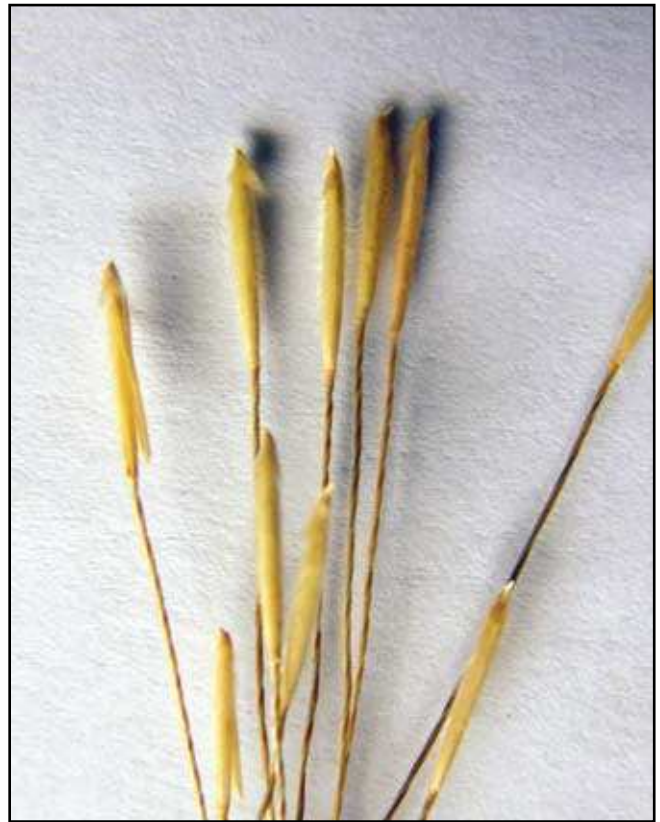
Природно-історична рідкісність; випасання худоби, розорювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ»; НПП «Меотида».

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: гербарій

КОВИЛА ВОЛОСИСТА**Ковыль волосистый***Stipa capillata* L.

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Роасеае

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх., Півд. Європа; Кавказ; Сибір (південь); Сер., Зах., Центр. Азія. В Україні: Степ, Лісостеп, Крим (звичайно), Полісся та Передкарпаття (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, узлісся.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції звичайно численні; насіннєве відновлення на територіях ПЗФ стабільне.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 70-90 (130) см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла прямостоячі, голі. Язичок листків вегетативних пагонів 1-3 мм завд. Листки 1-2 мм діам., зовні більш-менш шорсткуваті до майже гладких, зсередини з шпиками та волосками, уздовж складені, майже пласкі. Загальне суцвіття – волоть 15-30 см завд., стиснута, вузька, багатоколоскова. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Остюк нижньої квіткової луски 12-20 см завд., волосоподібний, гостро-шорсткий, закручений. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

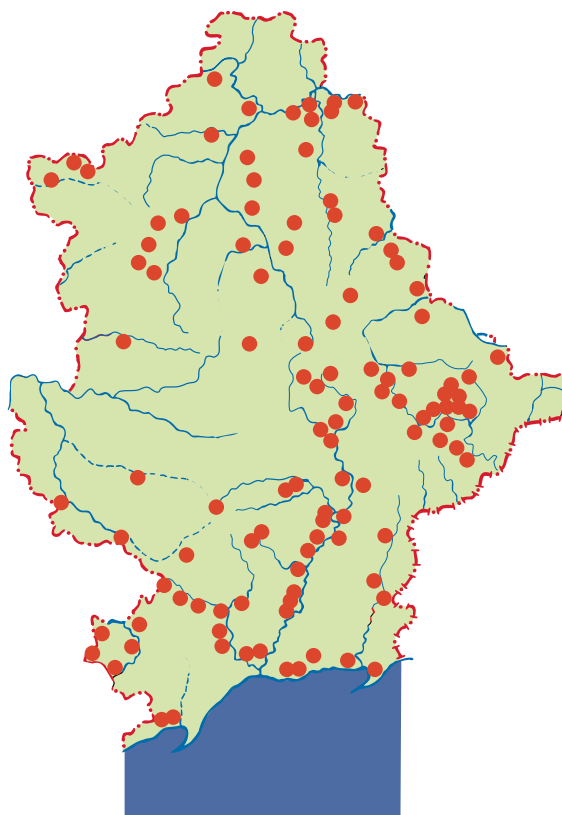
Господарське освоєння територій; сінокошіння, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ: «Хомутовський степ», «Крейдяна флора», «Кам'яні Могили», «Кальміуське»; НПП: «Святі Гори», «Меотида»; ЗЗ: «Бердянський», «Великоанадольський»; ППд: «Урочище Грабове», «Новокатеринівське відслонення»; РЛП: «Донецький кряж», «Зуївський», «Клебан-Бик», «Краматорський»; Зм: «Верхньосамарське», «Кохане», «Казанок», «Колодязне», «Ковила біля с. Григорівка», «Степ біля с. Платонівка», «Крейдяна флора біля с. Кірово», «Пристенське», «Балка Водяна», «Красногорівський», «Колодязне», «Урочище Софіївське», «Гектова Балка», «Урочище Плоське», «Артемівське садово-паркове насадження», «Балка Грузька», «Бешап», «Обушок», «Леонтєво-Байрацьке», «Урочище Розсоховате», «Азовська дача», «Балка Північна», «Палімбія», «Балка Орлинська», «Ларинський», «Кальчицький», «Знаменівська балка»; ППм: «Витоки Кальміуса», «Широкий ліс», «Довгенький ліс», «Мирне поле»,

«Балка Зелена», «Мар'їна гора», «Чердакли», «Балка Суха»; ЗУ: «Василівка», «Кирсанове», «Гречкіне №1», «Гречкіне №2», «Ліс на граніті», «Брандушка», «Кучерів Яр», «Никанорівський ліс». Вирощують у ДБС НАН України з 1971 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова
Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ПУХНАСТОЛИСТА

Ковыль опушённолистный

Stipa dasyphylla (Czern. ex Lindem.) Trautv. (*S. pulcherrima* K. Koch. *dasyphylla* (Czern.) Pacz., *S. pennata* L. *dasyphylla* (Czern.) Lindem.)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа (степова зона); Зах. Сибір. В Україні: Подільська та Придніпровська височини, басейн р. Сіверський Донець, Лівобережний Степ (південний схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, степові схили, узлісся та галявини байрачних лісів, серед чагарників. Зростає на звичайних еродованих чорноземах, підстелених крейдою, вапняками та пісковиками.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Численні популяції трапляються рідко. Зростає у вигляді окремих дерновин. На заповідних територіях фітоценози з домінуванням виду займають незначні площі. За межами ПЗФ чисельність виду швидко зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50-65 см завв. Утворює щільні дерновини. Листки 1,5-2,5 мм завш., вздовж складені, інколи пласкі, з довгим густим та м'яким опушенням з обох боків. Піхви нижніх листків опушені, верхніх – майже голі. Загальне суцвіття 15-20 см завд. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 19-25 мм завд., опушення крайових смужок доходить до основи остюка. Остюк 35-45 см. завд., пірчастий. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

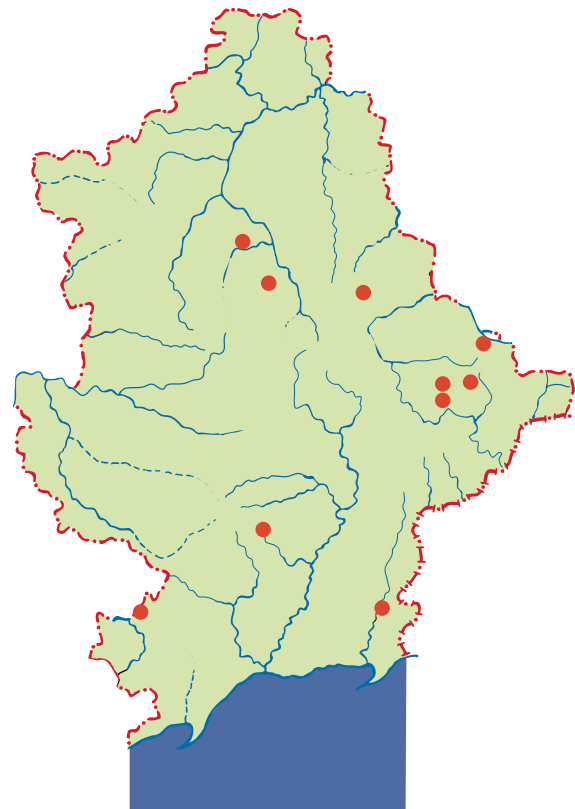
Природно-історична рідкісність; розорювання степів, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Кам'яні Могили», ЗЗ «Бердянський», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Донецький кряж», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Обушок», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують у ДБС НАН України з 1970 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ВІДОКРЕМЛЕНА**Ковыль обособленный***Stipa disjuncta* Klokov

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Роасеае

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа; Кавказ. В Україні: Лівобережний Лісостеп і Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-80 см завв. Утворює щільні дерновини. Листки вузьколінійні, зовні шорсткі, зсередини густо опушені волосками до 1 мм завд.; молоді листки на верхівці з пучком волосків до 2 мм завд. Загальне суцвіття – волоть з 5-9 колосків. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Нижня квіткова луска 16-21 мм завд. Крайові смужки волосків не доходять до основи остюка на 3,5-4,5 мм. Остюк 27-37 см завд., двічіколінчастозігнутий; в нижній частині закручений, коричневий, гладенький, у верхній частині завдяки волоскам 7-12 мм завш. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

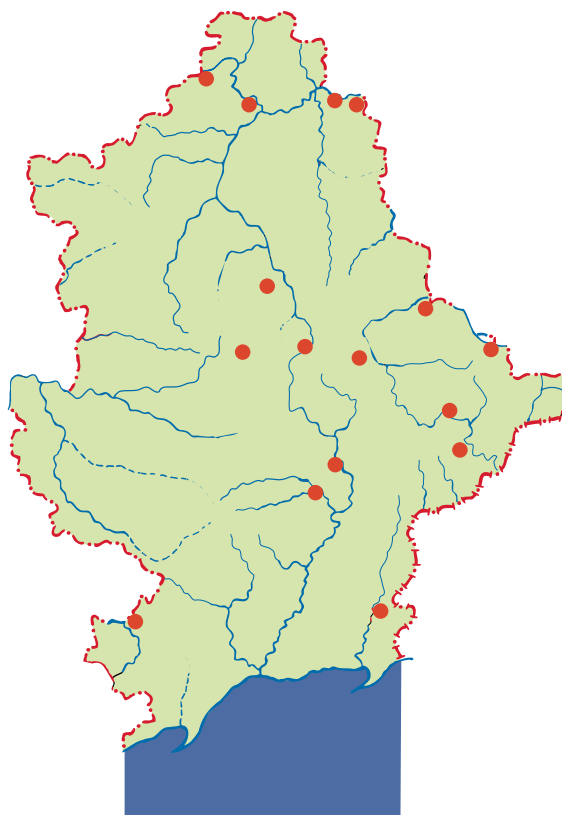
Природно-історична рідкісність; господарське освоєння території, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Святі Гори», Зм «Кохане», Зм «Обушок», Зм «Пристенське», Зм «Урочище Плоське», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Балка Водяна», ППМ «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1978 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ОМАНЛИВА

Ковыль обманчивый

Stipa fallacina Klokov et Ossyczjuk

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: вузький ендемік південно-східної частини Північного Приазов'я (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи та піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник до 50 см завв. Утворює щільні дерновини 5-7 см у діам. Листки згорнуті, щетиноподібні, зовні дрібнощетинисті. Загальне суцвіття – волоть з 7-8 колосків, її вісь короткощетино-стоволосиста. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 11-14 мм завд., у нижній половині опушена. Крайові смужки волосків не доходять до основи остюка на 1,0-1,5 мм. Остюк 19-23 см завд., двічіколінчастозігнутий, в нижній частині закручений, жовтуватий, з рідкими довгими волосками, які вище замінюються дрібними щетинками; в верхній частині завдяки волоскам 5-7 мм завш. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; випасання худоби, пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ».

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко, гербарій

КОВИЛА ГРАФФА**Ковыль Граффа**

Stipa grafiana Steven (*S. pulcherrima* K. Koch subsp. *grafiana* (Steven) Pacz., *S. pennata* L. β *grafiana* Lindem.)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує понад 300 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Сибір (південь); Сер., Зах. Азія. В Україні: Лівобережний Лісостеп, Лівобережний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи, відслонення карбонатних порід; іноді чагарники та галявини байрачних лісів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції досить численні, але на ділянках, що доступні для худоби, вид трапляється спорадично. Загальна кількість особин скорочується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-90 см. завв. Утворює щільні дерновини. Стебла голі. Листки до 3 мм завш., нещільно вздовж складені, зовні голі, гладенькі або шорсткі від густих шипіків і сосочків, зсередини – щетинистоволосисті. Загальне суцвіття – вузька, стиснута волоть 15-20 см завд. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 19,5-25,0 мм завд., середня спинна смужка волосків трохи довша за дві інші. Остюк 50 см завд., пірчастий. Закручена частина гола, коричнева. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

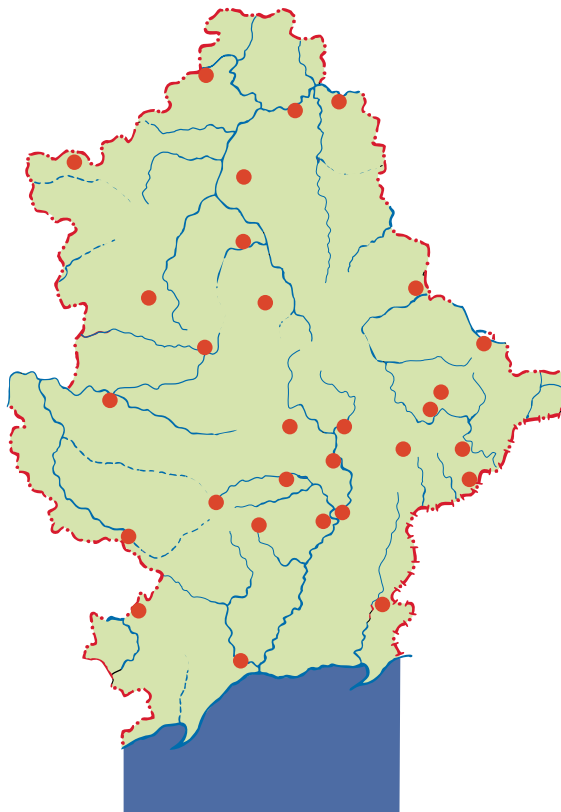
Надмірне випасання худоби, розорювання земель, гірничі виробітки. Стійкий до помірного пасовищного навантаження та періодичного випалювання.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Крейдяна флора», ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Святі Гори», Зм «Балка Грузька», ЗЗ «Великоанадольський», ЗЗ «Бердянський», ППд «Балка Гірка», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Балка Орлинська», Зм «Обушок», Зм «Круглик», Зм «Пристенське», ППм «Мирне поле», ППм «Мар'їна гора», ЗУ «Василівка», ЗУ «Кирсанове», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують у ДБС НАН України з 1971 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ГРАНИТНА

Ковыль гранитный

Stipa graniticola Klokov

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Придніпровська та Приазовська височини.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили південної експозиції з малопотужними ґрунтами на гранітах і пісковицях.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Чисельність незначна. Зустрічається у вигляді окремих дерновин і входить до складу одноярусних, досить розріджених (загальне проективне покриття до 40 %) фітоценозів.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 35-55 см завв. Утворює щільні дерновини. Листки голі, гладенькі або слабошорсткі. Молоді листки без пучка волосків на верхівці або з редукованим пучком близько 0,5 мм завд. Загальне суцвіття – волоть з 9-15 одноквіткових, лінійноланцетних, опуклих колосків, нижні гілки – парні, з двома колосками. Нижня квіткова луска 13,5-17,0 мм завд. Крайові смужки волосків не доходять до основи остюка на 3,0-5,5 мм. Остюк 21-30 см завд., нижня закручена частина – гладенька, жовтувата, пізніше – світло-коричнева; у верхній частині завдяки волоскам 6-10 мм завш. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

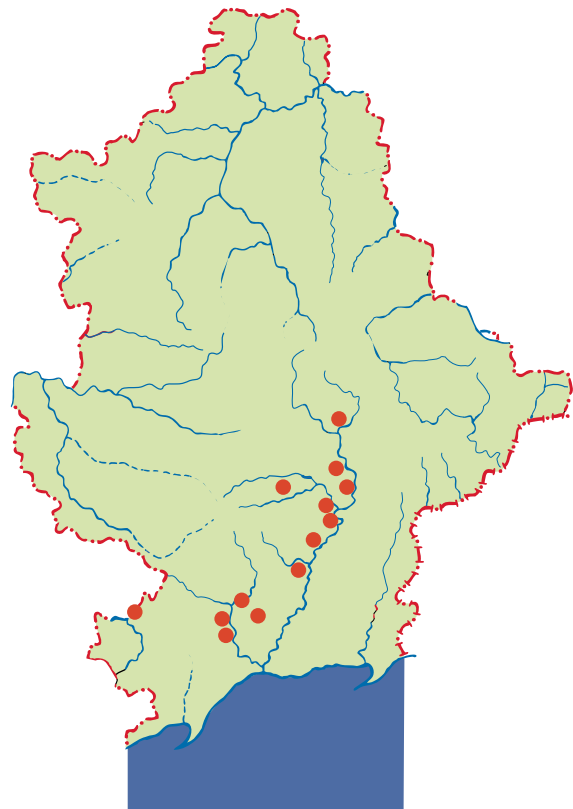
Випасання худоби, пожежі, видобування граніту.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Кальміуське», ППМ «Чердакли», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2», ЗУ «Василівка», ЗУ «Кирсанове». Вирощують у ДБС НАН України з 1969 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ІОАННА**Ковыль Иоанна***Stipa joannis* Čelak (*S. pennata* L.)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Роасеае

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія (лісостепова і степова зони). В Україні: Лісостеп (переважно Лівобережжя), Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Плакорні ділянки з потужними малогумусними чорноземами різного ступеню вилугованості; рідше – схили з виходами карбонатних порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, за винятком деяких галявинних і схилових локалітетів.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА.

Трав'янистий багаторічник 30-90 см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла голі, гладенькі, лише під вузлами короткоопушені. Листки пласкі або вздовж складені, молоді листки з пучечком волосків до 3 мм завд. Піхви голі. Загальне суцвіття – вузька, стиснута волоть 10-20 см завд. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 15,5-19,5 мм завд.; середня спинна смужка її значно довшя за бокові і не доходить до основи остюка на 4-7 мм. Остюк 25-43 см завд., двічіколінчастозігнутий, біло-пірчастий, нижня частина закручена, 7-10 см завд., тонка, каштанова. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

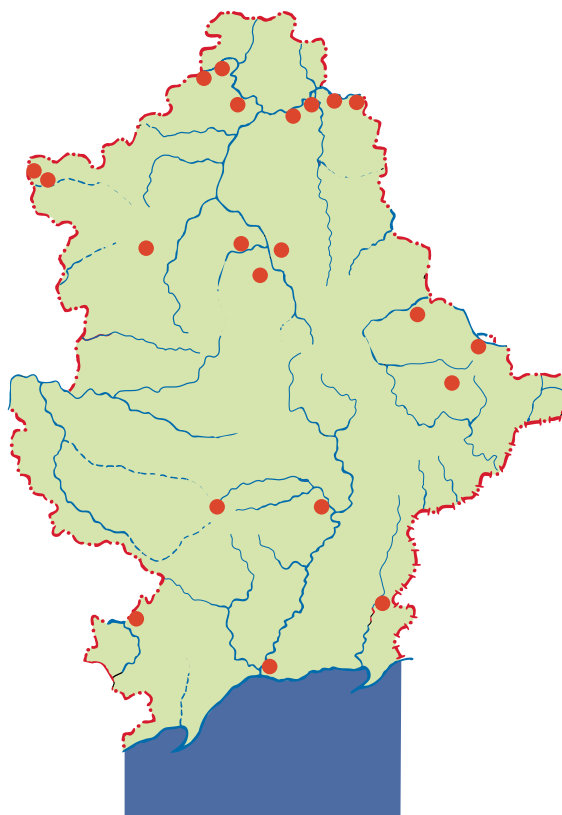
Розорювання земель, випасання худоби, пожежі

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Крейдяна флора», НПП «Святі Гори», ЗЗ «Великоанадольський», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Кохане», Зм «Казанок», Зм «Колодязне», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Степ біля с. Платонівка», Зм «Урочище Плоське», Зм «Балка Грузька», ППм «Мар'їна гора». Вирощують у ДБС НАН України з 1974 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ЛЕССІНГА

Ковыль Лессинга

Stipa lessingiana Trin. et Rupr.

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе) – Роасеае

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа (степова зона); Кавказ; Зах. Сибір (південь); Зах., Сер. Азія. В Україні: Степ, Гірський Крим, зрідка – Лісостеп (південь).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Схили річкових долин, балок, узбережжя лиманів, відслонення кам'янистих порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

У складі локальних слабозбійних степових угруповань популяції виду численні; спостерігається тенденція до скорочення чисельності.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-80 см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла під суцвіттям дрібнощетинисті. Листки щетиноподібні, згорнуті, гострошорсткі, стирчать. Піхви стеблових листків голі. Загальне суцвіття – вузька, стиснута волоть 6-13 см завд. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 8-12 мм завд., суцільно опушена. Остюк 13-25 см завд., біло-пірчастий. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: IV – VI. Пл.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Господарське освоєння території, розорювання земель, випасання худоби, сінокошення.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

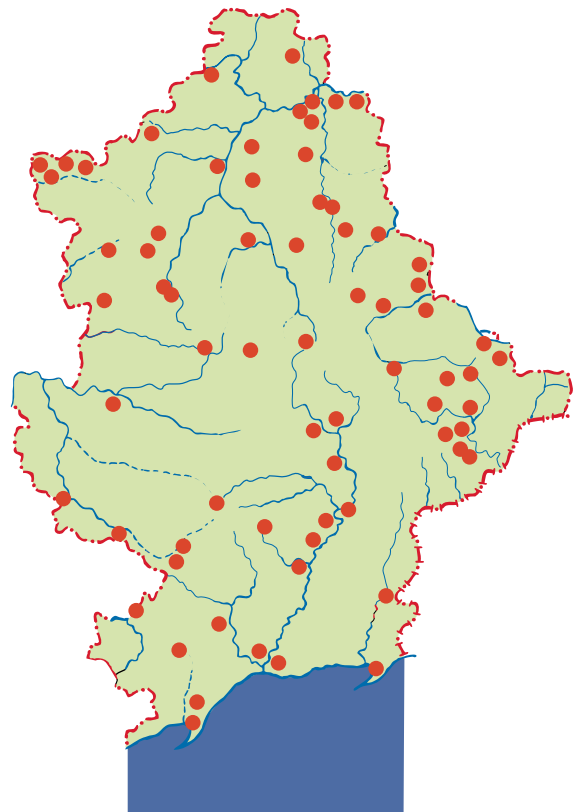
Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ: «Хомутовський степ», «Крейдяна флора», «Кам'яні Могили», «Кальміуське»; НПП: «Святі Гори», «Меотида»; ЗЗ: «Бердянський», «Великоанадольський»; ППд «Новокатеринівське відслонення»; РЛП: «Донецький кряж», «Зуївський», «Клебан-Бик», «Краматорський»; Зм: «Верхньосамарське», «Кохане», «Казанок», «Колодязне», «Ковила біля с. Григорівка», «Степ біля с. Платонівка», «Крейдяна флора біля с. Кірове», «Пристенське», «Балка Водяна», «Красногорівський», «Урочище Софіївське», «Гектова Балка», «Балка Північна», «Артемівське садово-паркове насадження», «Балка Грузька», «Обушок», «Леонтєво-Байрацьке», «Урочище Плоське», «Урочище Розсоховате», «Азовська дача», «Паліμβія», «Балка Орлинська», «Ларинський», «Кальчицький», «Знаменівська балка», «Щуча заводь»; ППм: «Витоки Кальміуса», «Широкий ліс», «Балка Зелена», «Довгенький ліс», «Мирне поле», «Балка Зелена», «Мар'їна гора», «Чердакли»; ЗУ:

«Василівка», «Кирсанове», «Гречкіне №1», «Гречкіне №2», «Ліс на граніті», «Брандушка». Вирощують у ДБС НАН України з 1967 р.

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА АЗОВСЬКА**Ковыль азовский***Stipa taеotica* Klokov et Ossycznjuk

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Роасеае

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: Північне Приазов'я (спорадично).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті та справжні степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-55 см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла голі, під суцвіттям короткощетинистоволосисті. Листки 0,3-0,6 мм завш., щетиноподібні, згорнуті, з обох боків з короткими волосками. Загальне суцвіття – волоть з 5-7 колосків. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 17-19 мм завд. Крайові смужки волосків не доходять до основи остюка. Остюк 30-42 см завд., двічіколінчастозігнутий, в нижній частині закручений, жовтуватий, гладенький; в верхній частині завдяки волоскам 7-11 мм. завш. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Господарське освоєння територій, випасання худоби, випалювання степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ». Вирощують в ДБС НАН України з 1975 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ТИРСА

Ковыль тырса

Stipa tirsia Steven (*S. stenophylla* auct.)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіе – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх., Центр., Півд. (схід) Європи; Кавказ; Зах. Сибір; Сер. Азія. В Україні: Передкарпаття (схід), Лісостеп, Степ, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Лучні степи на розвинутих чорноземних ґрунтах, узлісся та галявини байрачних лісів.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції звичайно численні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 50–60 см завв. Утворює щільні дерновини. Листки щетиноподібні, 1–2 мм в діам., згорнуті, дуже тонкі, на верхівці відтягнуті в тонке ниткоподібне вістря, зовні більш-менш шорсткуваті до майже гладких, зсередини з шипіками та волосками, уздовж складені, майже плоскі. Загальне суцвіття – волоть 15–30 см завд., стиснута, вузька, багатоколоскова. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 15–21 мм завд., крайові волосисті смужки на 2–3 мм не досягають основи остюка. Остюк 35–45 см завд., біло-пірчастий; нижня частина закручена, жовтувата, гладенька. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: VI – VII. Пл.: VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

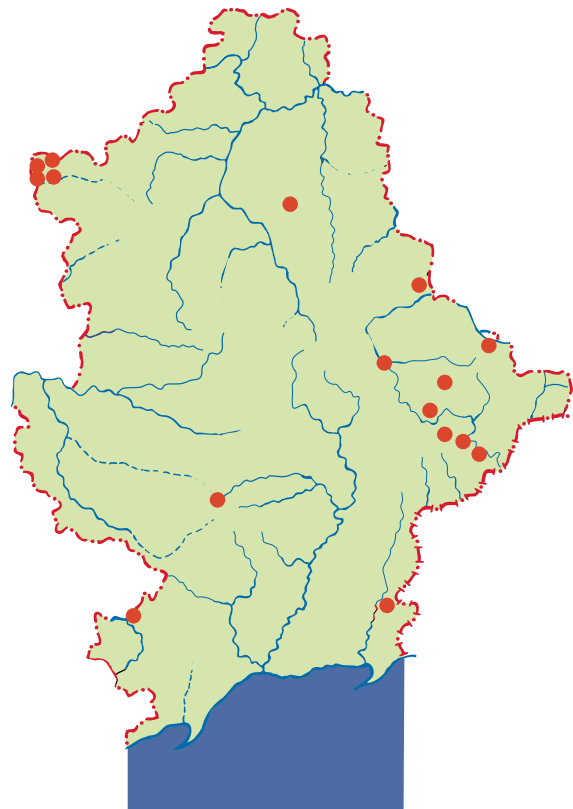
Природно-історична рідкісність; господарське освоєння територій, розорювання земель, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», ЗЗ «Бердянський», ЗЗ «Великоанадольський», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський», Зм «Пристенське», Зм «Казанок», Зм «Кохане», Зм «Колодязне», Зм «Пристенське», Зм «Обушок», ППм «Балка Зелена». Вирощують у ДБС НАН України з 1973 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА УКРАЇНСЬКА**Ковыль украинский**

Stipa ucrainica P.A. Smirn. (*S. zaleskyi* Wilensky subsp. *ucrainica* (P.A. Smirn.) Tzvelev.)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовіє – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. Європа; Кавказ. В Україні: Лівобережний Степ (південний схід).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сухі степи, на чорноземах і каштанових ґрунтах.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

За межами об'єктів ПЗФ численні популяції зустрічаються рідко.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-70 см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла численні. Листки щетиноподібні, згорнуті, зовні гострошорсткі від густо розміщених горбочків і щетинок, зсередини з довгими волосками. Загальне суцвіття – волоть з 4-7 колосків, її вісь короткощетинистоволосиста. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квіткова луска 15-20 мм завд., крайові волосисті смужки на 2-3 мм не доходять до основи остюка. Остюк 30-40 см завд.; нижня частина гладенька, жовтувата; верхня – біло-пірчаста. Цв.: IV – V. Пл.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

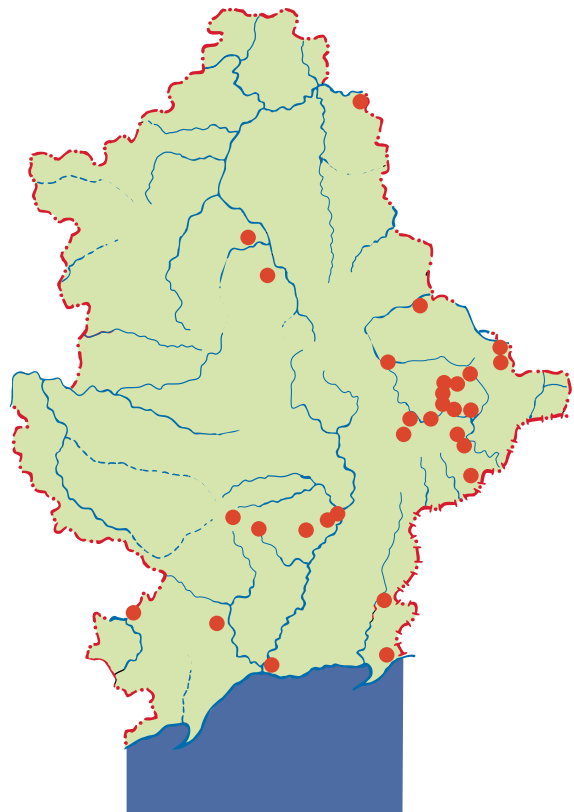
Господарське освоєння територій, розорювання земель, випасання худоби, пожежі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», ЗЗ «Бердянський», ППд «Урочище Грабове», РЛП «Донецький кряж», «Зуївський», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Пристенське», Зм «Урочище Леонтєво-Байрацьке», Зм «Круглик», Зм «Кальчицький», ППм «Балка Суха», ЗУ «Гречкіне №2», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують у ДБС НАН України з 1971 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОВИЛА ЗАЛЕСЬКОГО

Ковыль Залесского

Stipa zalesskii Wilensky (*S. rubentiformis* P.A. Smirn.)

Родина Тонконогові (Злакові) – М'ятликовіе – Poaceae

Рід налічує близько 300 видів, в Україні – 29 видів, в Донецькій області – 17 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа; Зах. (південь), Сх. (північ) Сибір; Сер. Азія (північ). В Україні: Степ (південний схід). По Донецькій області проходить західна межа ареалу.

МІСЦЕ ЗРОСТАННЯ

Степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Численність популяцій незначна. Ареал виду швидко скорочується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 40-80 см завв. Утворює щільні дерновини. Стебла тонкі. Листки тонкі, згорнуті щетиноподібно, з обох боків густо вкриті сосочками, шипіками та зрідка щетинками. Загальне суцвіття – волоть. Колоски одноквіткові, лінійноланцетні, опуклі. Колоскові луски з ланцетною основою та довгим шилоподібним закінченням. Нижня квітова луска 17-19 мм завд., її крайова волосиста смужка доходить до основи остюка. Остюк 27-33 см завд.; його нижня частина закручена, гола, каштанова, верхня – біло-пірчаста. Плід – зернівка з лінійним рубчиком. Цв.: V – VI. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

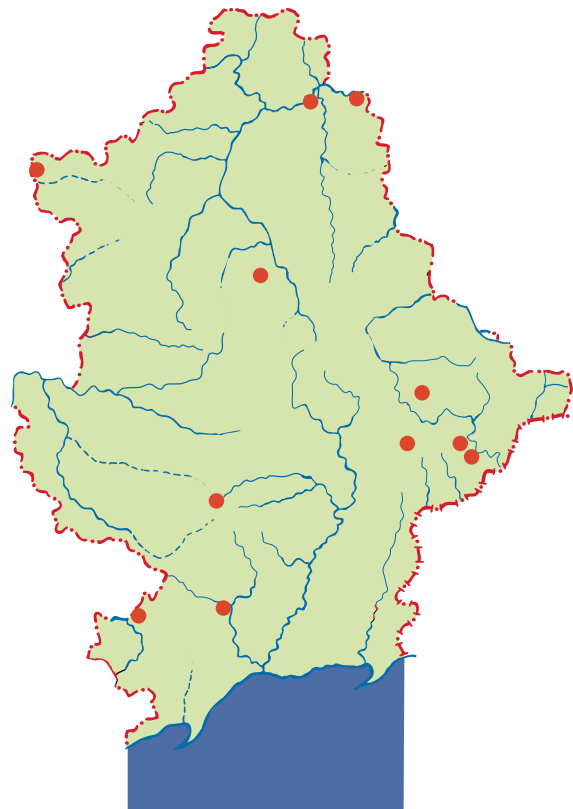
Господарське освоєння територій, розорювання земель, пожежі, випасання худоби, сінокосіння.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ЗЗ «Великоанадольський», Зм «Кохане», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Степ біля с. Платонівка», Зм «Обушок», ППМ «Балка Суха». Вирощують у ДБС НАН України з 1979 р.

Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ВОДЯНИЙ РІЗАК АЛОЕПОДІБНИЙ**Телорез обыкновенный***Stratiotes aloides* L.

Родина Жабурникові – Водокрасовые – Hydrocharitaceae

Рід монотипний.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ (північ); Сибір (південь). В Україні: спорадично по всій території.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Стоячі води та води, що повільно течуть: озера, стариці, пруди, рідко болота.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий, дводомний, водний багаторічник. Пагони короткі, повзучі. Листки численні, зібрані у густі, прикореневі, спіральні розетки, сидячі, до 45 см завд. та 4 см завш., лінійні, по краях з колючими жорсткими зубцями; напівзанурені у воду, після цвітіння занурені. Квітки по 1-2 шт. у приквітковому покривалі; покривало дволісткове. Оцвітина подвійна; пелюстки (3 шт.) білі, оберненояйцеподібні. Чоловічі квітки на довгих квітконіжках, з 12-15 тичинками та декількома стамінодіями. Жіночі квітки майже сидячі; стовпчик короткий, приймочок 6 шт. Плід ягодоподібний, яйцеподібний. Цв.: VI – VII. Пл.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

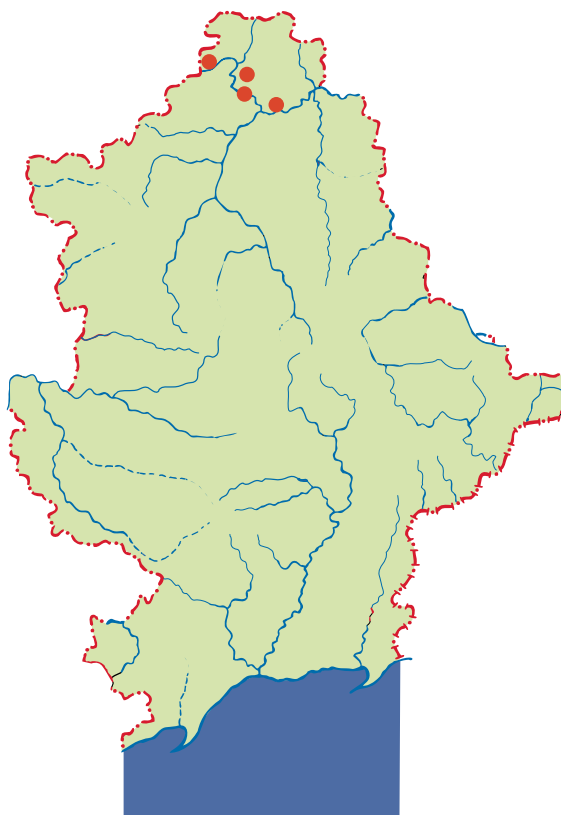
Меліорація, забруднення водойм, рекреація, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Підпісочне», Зм «Чорнецьке».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ТЮЛЬПАН ДВОКВІТКОВИЙ

Тюльпан двуцветковий

Tulipa biflora Pall.

Родина Лілійні - Лилейные - Liliaceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні - 9 видів, в Донецькій області - 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. (південь) Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Сер., Зах. Азія. В Україні: Донецький крає, Крим (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяція на площі 400 м² налічує близько 2 тисяч особин, екологічна щільність 44-103 особини на 1 м², віковий спектр одновершинний, лівосторонній, з вузькою базовою зоною.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 10-25 см завв. Цибулина з темно-бурими, зсередини рожевими, густоповстяними оболонками. Стебла поодинокі, з 2-3 (5) листками. Листки лінійні, серпоподібно вигнуті. Квітки звичайно по 2 (3) шт. на квітконосі, трохи пониклі. Оцвітина проста, віночкоподібна, дзвоникувата; листочки вільні, 15-20 (25) мм завд., білі з жовтою основою, зовнішні зовні блідо-лілуваті або брудно-фіолетові, при основі волосисті. Плід - широкояйцеподібна коробочка до 1 см завд. Цв.: III - IV. Пл.: V - VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Випасання худоби, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: РЛП «Клебан-Бик». Вирощують в ДБС НАН України з 1982 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ТЮЛЬПАН ГЕСНЕРА**Тюльпан Геснера***Tulipa gesneriana* L. (*T. schrenkii* Regel)

Родина Лілійні – Лилейные – Liliaceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ; Зах. Сибір; Сер. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп, Степ, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Степові схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, повночленні, часто представлені поодинокими особинами та невеликими групами.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-35 см завв. Цибулини з темно-бурими, майже чорними суцільними твердими оболонками, луски від середини до верху зі смужками рудуватих щетинок, з суцільним кільцем густих щетинок навколо денця; часто цибулини розміщені одна над одною. Стебла поодинокі, з 2-3 (5) листками. Листки плоскуваті, вузьколінійноланцетні, здебільшого направлені косо вгору, часто перевищують квітку, верхній – з коротковійчастим кінчиком. Квітки поодинокі (рідко по 2-4 шт.), неяскраво-жовті, 18-35 мм завд. Оцвітина проста, віночкоподібна, дзвоникувата; листочки вільні, зовнішні – не більше як у 1,5 рази вужчі, зовні зеленуваті, рідко з червонуватим відтінком, на верхівці трохи вийчасті. Плід – коробочка до 20 мм завд. Цв.: IV. Пл.: V – VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

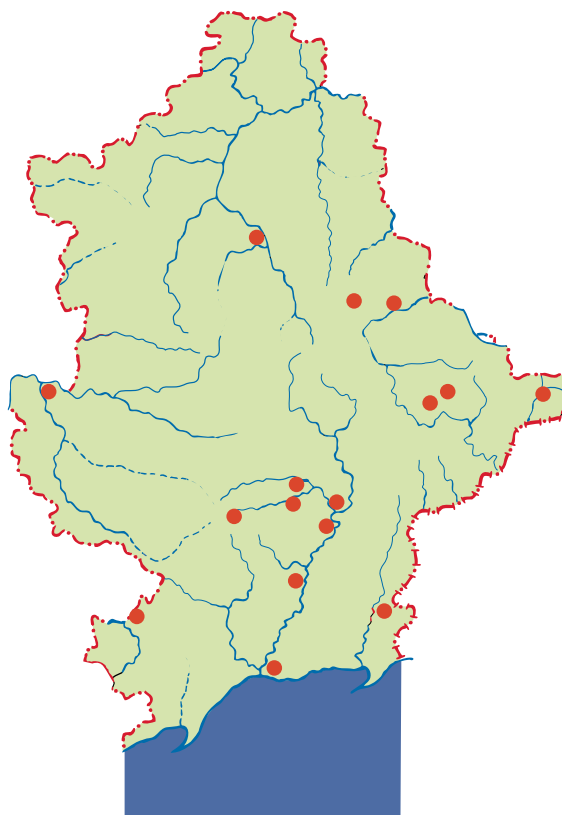
Розорювання степів, випасання худоби, рекреація, збір населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Меотида», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Донецький кряж», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Щуча заводь». Вирощують в ДБС НАН України з 1975 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ТЮЛЬПАН ГРАНИТНИЙ

Тюльпан гранитный

Tulipa granitica (Klokov et Zoz) Klokov (*T. ophiophylla* Klokov et Zoz subsp. *granitica* Klokov et Zoz, *T. biebersteiniana* auct. non Schult. et Schult. f., p.p.)

Родина Лілійні – Лилейные – Liliaceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (північне Приазов'я). В Україні: Приазовська височина.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Гранітні (рідко пісковикові) відслонення, кам'янисті степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції численні або представлені поодинокими екземплярами та невеликими групами.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 20-35 см завв. Цибулини з темно-бурими оболонками, навколо денця з суцільним кільцем густих щетинок. Стебла поодинокі, з 2-3 (5) листками. Листки лінійноланцетні, здебільшого дугоподібно вигнуті вгору або назовні, верхівка гостра. Квітки поодинокі, рідко по 2-3 шт. Оцвітина проста, віночкоподібна, дзвоникувата, листочки вільні, 17-35 мм завд., жовто-яскраві, часто зовні з рожево-бузковим відтінком; зовнішні листочки оцвітини звичайно вужчі, ніж внутрішні, часто у 1,5 рази, найбільш широке місце, звичайно, нижче середини. Плід – коробочка до 20 (25) мм завд. Цв.: IV–V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання степів, випасання худоби, рекреація, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Кальміуське»; НПП «Меотида», ЗУ «Василівка», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2», ЗУ «Ліс на граніті», ППм «Чердакли». Вирощують в ДБС НАН України з 1967 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ТЮЛЬПАН ЗМІСЛИСТИЙ**Тюльпан змеелистный**

Tulipa ophiophylla Klokov et Zoz (*T. biebersteiniana* auct. non Schult. & Schult. f., p.p.)

Родина Лілійні – Лилейные – Liliaceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Сх. (південь) Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Сер., Зах. Азія. В Україні: Донецький Лісостеп і прилеглі частини Лівобережного Степу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи і відслонення пісковиків, сланців, крейди, мергелю, вапняку.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції численні або представлені поодинокими екземплярами та невеликими групами.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 12-35 см завв. Цибулини з темно-бурими, тонкими, шкірястими та надірваними оболонками, від середини до верху густо вкриті рудуватими щетинками, навколо денця з суцільним кільцем густих щетинок. Стебла поодинокі, з 2-3 (5) листками, вгорі часто вигнуті. Листки сріблясто-зелені, вузьколінійноланцетні, спрямовані вигнуто вгору, часто назовні дугоподібно зігнуті або відігнуті напівкільцем, іноді по краю хвилясті, верхівка гостра. Квітки поодинокі, 17-35 мм завд. Оцвітина проста, віночкоподібна, дзвоникувата, жовта, листочки вільні, зовнішні по ширині майже дорівнюють внутрішнім, найширші біля середини. Плід – коробочка до 20 мм завд. Цв.: IV – V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

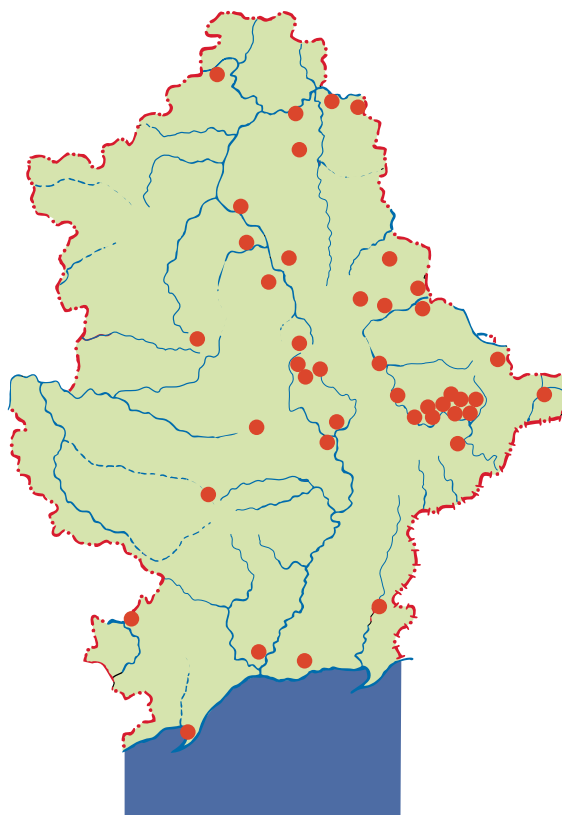
Господарське освоєння територій, випасання худоби, рекреація, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Крейдяна флора»; НПП «Святі Гори», НПП «Меотида»; ЗЗ «Бердянський», ЗЗ «Білосарайська коса»; ППд «Урочище Грабове»; РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський», РЛП «Клебан-Бик»; Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Урочище Плоське», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Палімбія», Зм «Пристенське», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Обушок», ППм «Мар'їна гора». Вирощують в ДБС НАН України з 1974 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ТЮЛЬПАН ДІБРОВНИЙ

Тюльпан дубравний

Tulipa quercetorum Klokov et Zoz (*T. biebersteiniana* auct. non Schult. & Schult. f., p.p., *T. sylvestris* auct. non L., p.p.)

Родина Лілійні - Лилейные - Liliaceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні - 9 видів, в Донецькій області - 5 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ. В Україні: Правобережний та Лівобережний Лісостеп, Степ (крім південних районів).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заплавні діброви, байрачні ліси, чагарники.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції локальні з дифузною або груповою просторовою структурою, численні або представлені невеликими групами особин.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник 25-40 см завв. Цибулини з світло-бурими зовнішніми оболонками, пучки щетинок навколо денця не утворюють кільця. Стебла поодинокі, з 2-3 (5) листками. Листки лінійні, спрямовані косо вгору, 8-23 см завд., 0,3-2,2 см завш. верхівка тупувата. Квітки поодинокі, 25-35 мм завд., яскраво-жовті, рідко рожеваті або білі. Оцвітина проста, віночкоподібна, дзвоникувата; листочки вільні, зовнішні - у 1,5-2 рази вужчі за широкояйцеподібні внутрішні. Плід - видовжена коробочка до 25 мм завд. Цв.: IV - V. Пл.: VI.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

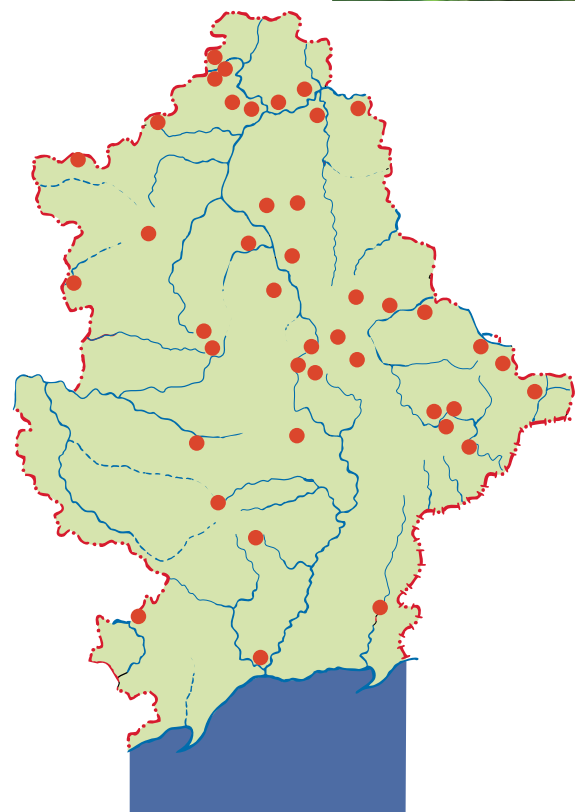
Господарське освоєння територій, вирубування лісів, випасання худоби, рекреація, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Святі Гори», ЗЗ «Бердянський», ЗЗ «Великоанадольський», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський», РЛП «Клебан-Бик», Зм «Конвалія», Зм «Урочище Розсоховате», Зм «Урочище Софіївське», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Леонтєво-Байрацьке», Зм «Круглик», Зм «Урочище Плоське», Зм «Пристенське», ППм «Дубове насадження», ППм «Широкій ліс», ППм «Довгенький ліс», ППм «Рідкодуб'я», ЗУ «Никанорівський ліс», ЗУ «Ліс на граніті». Вирощують в ДБС НАН України з 1967 р.

В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ВЕНТЕНАТА СУМНІВНА**Вентената сомнительная***Ventenata dubia* (Leers) Coss. (*Avena dubia* Leers)

Родина Тонконогові (Злакові) – Мятликовые – Poaceae

Рід налічує 3 види, в Україні – 1 вид, у Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Сх. Європа. В Україні: Закарпаття, Степ (південь), Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відкриті сухі кам'янисті схили, піски, поди, серед чагарників.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 30-50 (70) см завв. Стебла звичайно пучками, тонкі, голі. Пластинки листків вузьколінійні; язичок довгастий. Суцвіття – розлога, рідка волоть з довгими тонкими шорсткими гілками, що потовщені під колосками. Колоски 8-9 (11) мм завд., зближені на кінцях гілок по 2-5 шт., зелені, 2-3 (5)-квіткові; колоскові луски загострені, з 7-9 жилками; нижня квітова луска у нижньої квітки тонко загострена, у інших квіток – з двома довгими зубцями та колінчастим остюком, що виходить із спинки та перевищує колосок. Плід – зернівка. Цвіте V – VII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання степів, рекреація, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

Ю.В. Ібатуліна

Фото: гербарій

ВОЛЬФІЯ БЕЗКОРЕНЕВА

Вольфия бескорневая

Wolffia arrhiza (L.) Horkel ex Wimmer (*Lemna arrhiza* L.)

Родина Ряскові – Рясковые – Lemnaceae

Рід налічує 12 видів, в Україні і в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ.

Загальне: Зах., Півд. Європа; Півд. Азія; Африка; Австралія. В Україні: Лісостеп, Донецький Лісостеп (в долині р. Сіверський Донець), спорадично.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

У стоячих заплавних водоймах.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції обмежені, нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Плаваюча на поверхні води рослина. Вегетативне тіло (нагадує слань) еліпсоїдальне або яйцеподібне, 1,0-1,5 мм діам., зверху пласке, зісподу опукле, при основі з однією «кишенькою», в якій розвивається молодий пагін. Квітки одностатеві, однодомні; чоловічі складаються з 1-2 тичинок. Суцвіття (розвиваються у ямочці на верхній поверхні) з 1-2 чоловічих та 1 жіночої квітки. Плід мішечкоподібний. Цвіте дуже рідко. Одна з найдрібніших квіткових рослин у світі.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

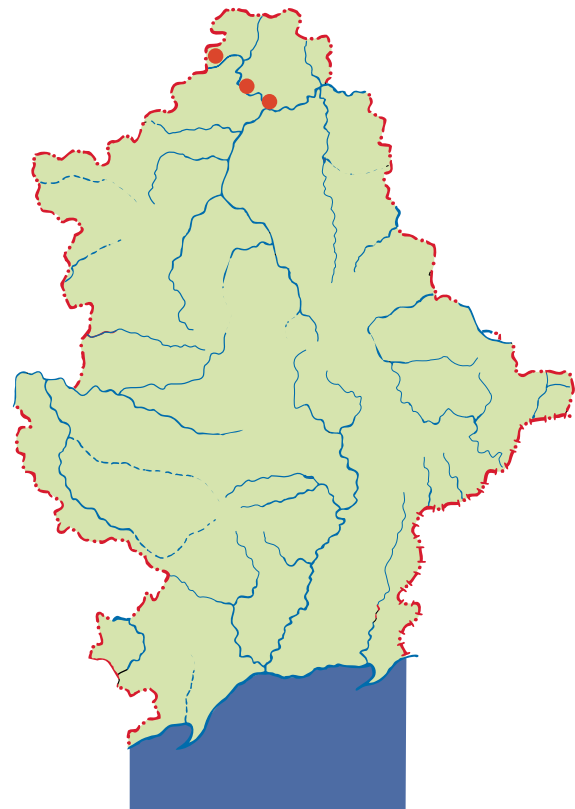
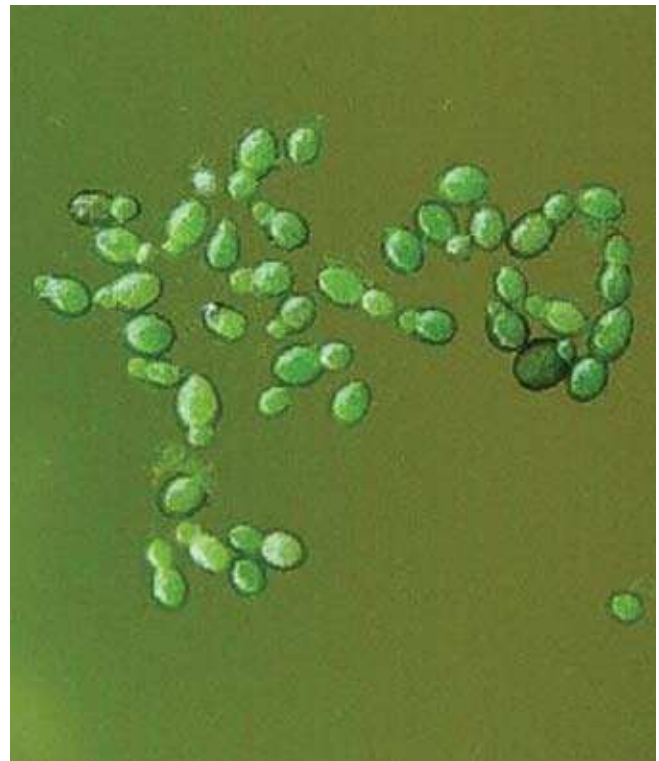
Природно-історична рідкісність; осушення боліт та водойм, вирубування заплавних лісів, забруднення води річок, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.Г. Муленкова

Фото: M.Hassler, http://rips-uis.lubw.baden-wuerttemberg.de/rips/dienste/docview.php?object_id=0102115&oac=168&ffc=10

КАМКА МОРСЬКА**Взморник морської***Zostera marina* L.

Родина Камкові – Взморниковые – Zosteraceae

Рід налічує 12 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Сер. Азія; Півн. Америка. В Україні: узбережжя Чорного і Азовського морів.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Моря поблизу узбережжя, повністю занурена у воду рослина.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється спорадично.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'яниста, занурена у воду багаторічна морська рослина 60-150 см завд. Кореневище довге, просте, товсте, укорінюється у вузлах. Стебло сплюснене, розгалужене, несе стерильні вкорочені та квітконосні, вторинно розгалужені гілки. Листки розташовані дворядно, плоскі, лінійні, цілокраї, близько 50 см завд. (іноді до 1 м), 3-9 мм завш., з 3-7 головними жилками, із замкненою піхвою без вушок. Суцвіття – початкоподібні, однобічні, розташовані у піхвах верхніх листків. Квітки гідрофільні, різностатеві, без оцвітини. Тичинкові квітки з однієї тичинки, маточкові – з двох плодолистків. Плід однонасінний, еліптичний, білуватий, вздовж борозенчастий, 2,0-3,5 мм завд. Цв. VI – VIII. Пл.: VII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

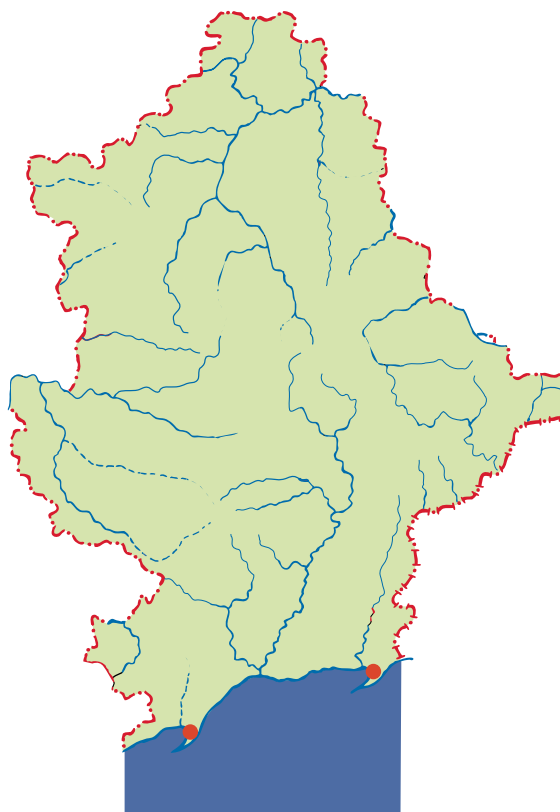
Природно-історична рідкісність, порушення умов зростання виду, забруднення морської води.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: В. Фактичні регіональні: НПП «Меотида», ЗЗ «Білосарайська коса», ППМ «Крива коса».

Г.С. Назаренко

Фото: <http://www.biopix.dk/Species.asp?Language=la&Searchtext=Zostera%20marina&Category=Planter&q=Zostera%20marina>

Вищі рослини:

Голонасінні

(Gymnospermae, або Pinophyta)

Папоротеподібні (Polypodiophyta)

Хвощеподібні (Equisetophyta)

Плауноподібні (Lycoperidiophyta)

Мохоподібні (Bryophyta)

СОСНА КРЕЙДЯНА**Сосна меловая**

Pinus cretacea Kalenicz. ex Lyra (*P. cretacea* (Kalenicz.)
Kondr., *P. sylvestris* L. var. *cretacea* Kalenicz. ex Kom.)

Родина Соснові – Сосновые – Pinaceae

Рід налічує близько 100 видів, в Україні – 7 видів, в
Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь). В Україні: долини річок
Сіверський Донець та Оскол.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відслонення крейди. Рідше – супіщано-карбонатні
грунти вздовж крутих берегів річок.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Природні популяції нечисленні, знаходяться
під загрозою зникнення, їх чисельність постійно
зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Вічнозелене хвойне дерево до 30 м завв. Крона широка,
досить низько спускається по стовбуру, у старих
екземплярів нагадує зонтик. Кора червонувато-бура,
у верхній частині стовбура та на гілках жовтувата,
злущується. Листки у пучках по 2 шт., сизо-зелені,
голчасті, жорсткі, колючі, 2,5-6,4 см завд., 0,8-1,6
завш., 0,4-0,7 мм завт.; розвиваються лише на вкорочених
пагонах. Шишки сірі, дрібні: 2,5-3,0 см завд.,
нерозкрита шишка 1,4-2,0 см завш., розкрита – 2,0-
2,5 см. Насіння темного кольору, досягає на третій
рік. Сп.: V.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

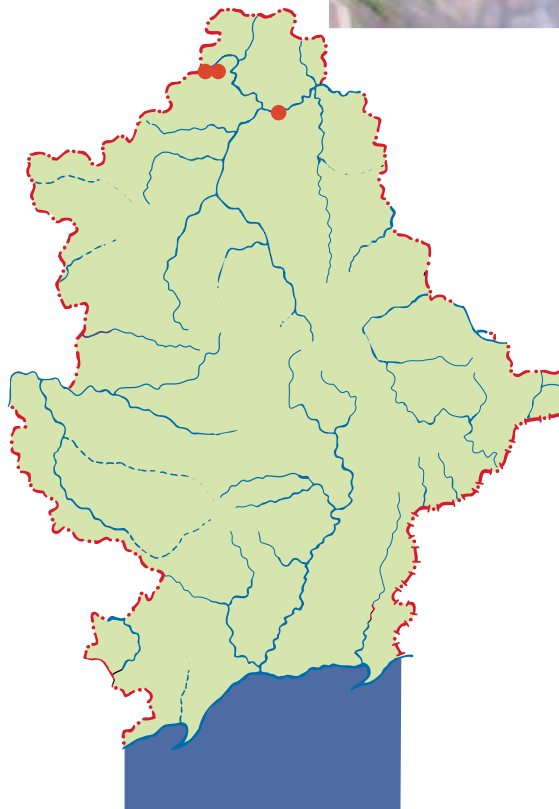
Природно-історична та екоценотопна рідкісність;
видобування крейди, лісові пожежі, вирубування дерев,
випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: W, E, U. Фактичні регіональні: ПЗ «Крейдяна
флора»; НПП «Святі Гори». Вирощують у ДБС
НАН України з 1976 р.

В.М. Остапко, Г.В. Бойко

Фото: Г.В. Бойко, В.М. Остапко

ЕФЕДРА ДВОКОЛОСКОВА

Хвойник двухколосковый, кузьмичёва трава

Ephedra distachya L.

Родина Ефедрові - Эфедровые - Ephedraceae

Рід налічує більше 60 видів, в Україні - 1 вид, в Донецькій області - 1 вид.

СТАТУС

Вразливий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Сибір (південь); Сер. Азія; Півн. Африка. В Україні: Крим, Степова зона (звичайно), південь Лісостепу (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кам'янисті степи, виходи корінних порід та приморські піски.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції при відсутності випасання худоби часто численні, решта - пригнічені, нечисленні, зустрічаються і поодинокі рослини.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дводомний вічнозелений кущик до 20 см завв. Кореневище повзуче. Здерев'янілі стебла із сірою корою, нездерев'янілі - жовтувато-зеленуваті, сильно гіллясті; гілки членисті, прямі або зігнуті, тонкоробристі. Листки супротивні, попарно зрослі у піхву, лускоподібні, 1,5-2 мм завд., надрізані на трикутні лопаті. Чоловічі колоски (мікростробіли) поодинокі, сидячі або на коротких ніжках; жіночі (макростробіли) - оточені обгорткою з трьох пар супротивних листків, поодинокі або зібрані у мутовки, іноді на ніжках до 2,5 см завд. Покриви насінин ягодоподібні. Шишкоягоди кулясті, 6-7 мм у діам., червоні; насінини з твердою оболонкою. Смн.: IV - VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

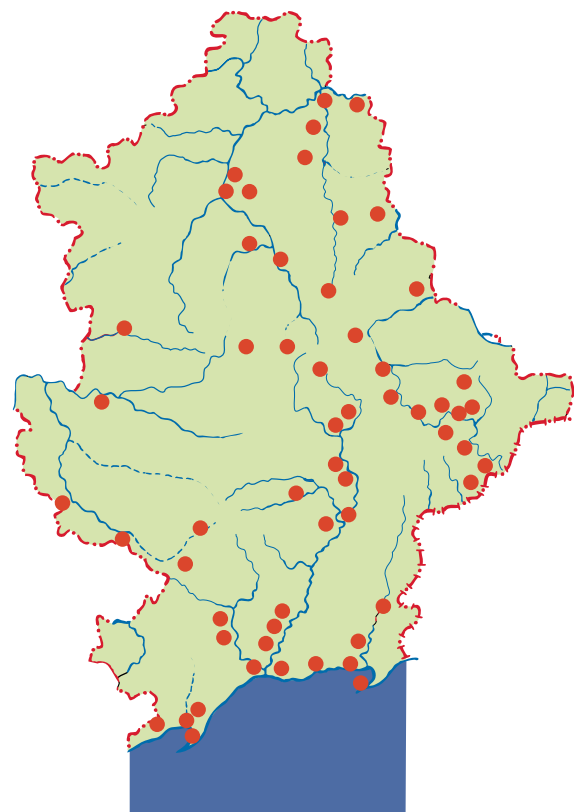
Природно-історична рідкісність; розорювання земель, видобування каменю, випасання худоби, рекреація, пожежі; збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський степ», ПЗ «Крейдяна флора», ПЗ «Кальміуський», НПП «Меотида», ЗЗ «Білосарайська коса», ЗЗ «Бердянський», ППд «Балка Гірка», ППд «Новокатеринівське відслонення», РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський», РЛП «Клебан-Бик», РЛП «Краматорський», Зм «Ковила біля с. Григорівка», Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове», Зм «Пристенське», Зм «Балка Водяна», ППм «Соснові культури», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Гречкіне №2». Вирощують у ДБС НАН України з 1977 р.

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОСТЯНЕЦЬ ГЕЙФЛЕРА**Костенец Гейфлера**

Asplenium ×heufleri Reichardt (*A. ×alternifolium* Wulfen
nothosubsp. *heufleri* (Reichardt) Risto & Jaakko)

Родина Костянцеві – Костенцовые – Aspleniaceae

Рід налічує 529 видів, в Європі – 20 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа. В Україні: Лівобережний Степ, Донецький Лісостеп (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Тіністі тріщини силікатних скель.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже обмежені і скорочують чисельність.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий розетковий багаторічник 1-4 см завв. Корені придаткові, мичкуваті; кореневище коротке; утворюється дерновина. Листки (вайі) численні, майже шкірясті; черешок угорі зелений, а до основи темно-червоно-бурий, з рідкими членистими волосками. Листкова пластинка в обрисі ланцетна або лінійноланцетна, при основі двічіпівчасторозсічена, вище півчаста; частки овальноклиноподібні, на верхівці надрізано зубчасті, чергові або майже супротивні; нижні 1-2 пари віддалені. Лопаті клиноподібні. Соруси довгасті, поодинокі, збоку вторинних жилок на нижньому боці вайі. Сп.: VII – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; рекреація, розробка кар'єрів, збирання населенням (декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ЗУ «Василівка», ЗУ «Гречкіне №1», ЗУ «Кирсанове».

О. Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОСТЯНЕЦЬ ПРИСТІННИЙ

Костенец постенный

Asplenium ruta-muraria L.

Родина Костянцеві – Костенцовые – Aspleniaceae

Рід налічує 529 видів, в Європі – 20 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Азія; Півн. Америка (схід).
В Україні: Карпати, Гірський Крим (часто), Полісся, Західний Лісостеп (зрідка), Лівобережний Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Скелі, кам'янисті схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже обмежені і мають тенденцію до скорочення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий розетковий багаторічник 3-15 см завв. Кореневище коротке, вкрите лінійноланцетними чорно-бурими лусками. Листки товстуваті, склероморфні, сіро-зелені, тьмяні, голі або вкриті залозистими волосками, в обрисі трикутноящеподібні, двічі- чи тричіпірчатороздільні; частки першого і другого порядку на «черешочках»; частки останнього порядку різноманітної форми: округлі, ромбічноклиноподібні, видовженоклиноподібні, цілокраї або городчасті, з вилчастими жилками. Соруси довгасті, поодинокі, збоку вторинних жилок на нижньому боці вай згодом зливаються і вкривають увесь нижній бік часток. Сп.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

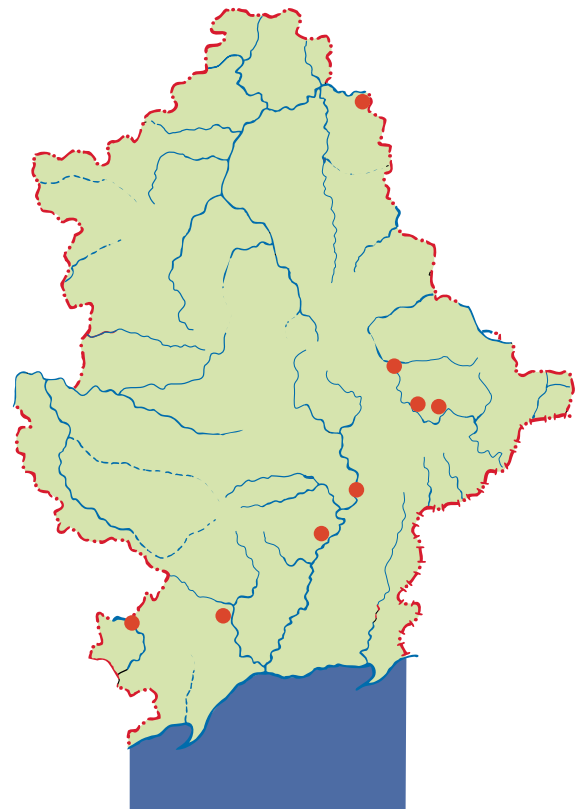
Природно-історична рідкісність; рекреація, розробка гірських порід відкритим засобом, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили»; РЛП «Донецький кряж», РЛП «Зуївський»; Зм «Крейдяна флора біля с. Кірове»; ППМ «Чердакли»; ЗУ «Кирсанове».

О. Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

КОСТЯНЕЦЬ ПІВНІЧНИЙ**Костенец северный***Asplenium septentrionale* (L.) Hoffm.

Родина Костянцеві – Костенцовые – Aspleniaceae

Рід налічує 529 видів, в Європі – 20 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Сх. Сибір; Азія; Півн. Америка. В Україні: Закарпаття, Правобережне Полісся, Західне Полісся, Лісостеп (спорадично), Степ, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сухі, освітлені, що добре прогріваються, розколини скель кристалічних порід.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції обмежені і мають тенденцію до скорочення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий розетковий багаторічник 3-20 см завв. Кореневище коротке, розгалужене, вкрите бурими лінійними лусками. Корені придаткові, мичкуваті. Черешок у 2-3 рази довший за пластинку. Листки шкірясті, зимуючі. Листкові пластинки дихотомічно розсічені на 2-3 (5) лінійновідтягнуті частки. Частки загострені на верхівці та поступово вузьоклиноподібно звужені знизу, на верхівці та по краях з 3-5 довгими гострими зубцями, нижні до 6-8 мм завд., жилкування майже паралельне. Соруси лінійні, вузькі, згодом зливаються і вкривають увесь нижній бік вузьких часток. Покривальця прикріплені збоку соруса, цілокраї. Сп.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

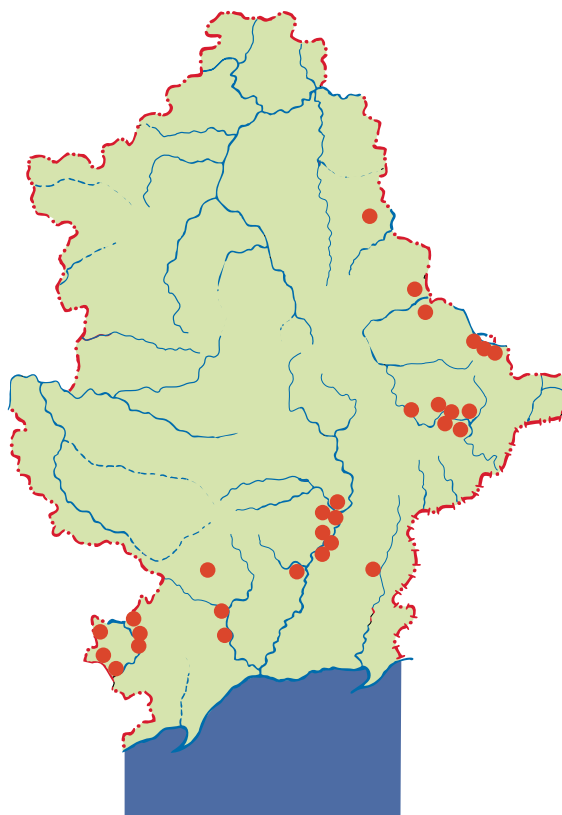
Природно-історична рідкісність, рекреація, розробка кар'єрів, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ЗЗ «Роздольненський», ЗЗ «Бердянський»; ППд «Урочище Грабове»; РЛП «Донецький кряж»; Зм «Кальчицький», Зм «Урочище Плоське»; ППм «Чердакли»; ЗУ «Кірсанове», ЗУ «Василівка».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

АСПЛЕНІЙ ВОЛОСОПОДІБНИЙ

Костенец волосовидний

Asplenium trichomanes L.

Родина Костянцеві – Костенцовые – Aspleniaceae

Рід налічує 529 видів, в Європі – 20 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 4 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Сер. Азія; Півн., Півд. Америка. В Україні: Карпати, Правобережне Полісся, Лісостеп, Степ, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Розщелини скель від бідних до багатих на карбонати.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже обмежені.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий вічнозелений розетковий багаторічник 5-15 (36) см завв. Корені придаткові, мичкуваті; кореневище коротке, вкрите чорнуватими лусками; утворюється дерновина. Листки пірчасті, частки різноманітної форми: оберненойцеподібноокруглі, округлі, біля основи клиноподібні або зрізані, по краю городчасті, часом надрізані до однієї чверті або надрізаногородчасті. Пластинка в обрисі лінійна, черешок коротший за пластинку. Черешок і стрижень листка темно-бурі, блискучі. Соруси довгасті, поодинокі, збоку вторинних жилок на нижньому боці вай. Покривальце прикріплене збоку соруса, цілокрає або ледве виімчасте. Сп.: VI – VIII.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

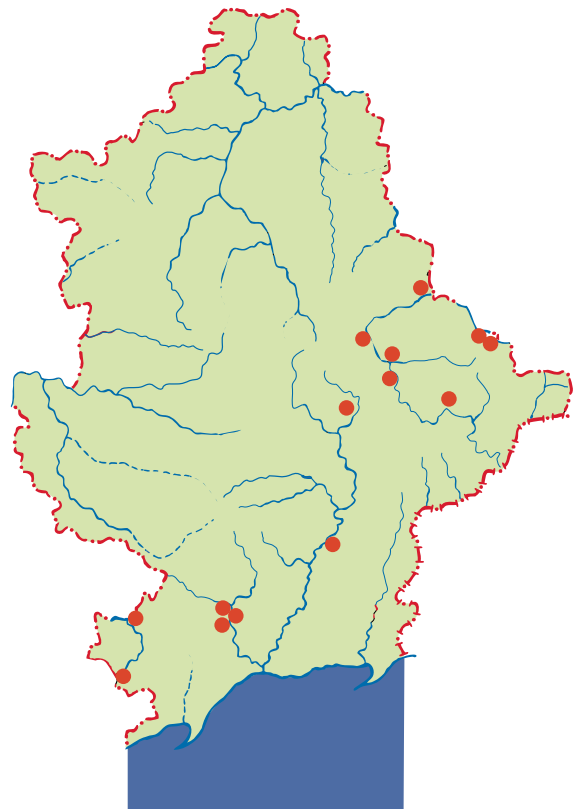
Природно-історична рідкісність, рекреація, розробка кар'єрів, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили»; ППд «Урочище Грабове»; РЛП «Зуївський»; Зм «Урочище Плоське»; ЗУ «Кирсанове».

О. Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

БЕЗЩИТНИК ЖІНОЧИЙ, ЖІНОЧА ПАПОРОТЬ**Кочедыжник женский***Athyrium filix-femina* (L.) Roth (*Polypodium filix-femina* L.)Родина Безщитникові - Кочедыжниковые -
AthyriaceaeРід налічує близько 600 видів, в Україні - 2 види, в
Донецькій області - 1 вид.**СТАТУС**

Вразливий.

ПОШИРЕННЯЗагальне: Європа; Кавказ; Сибір; Зах., Півн. Азія; Півн.
Америка. В Україні: Карпати, лісова зона, Лісостеп
(звичайно), Степ (рідко), Крим (рідко).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

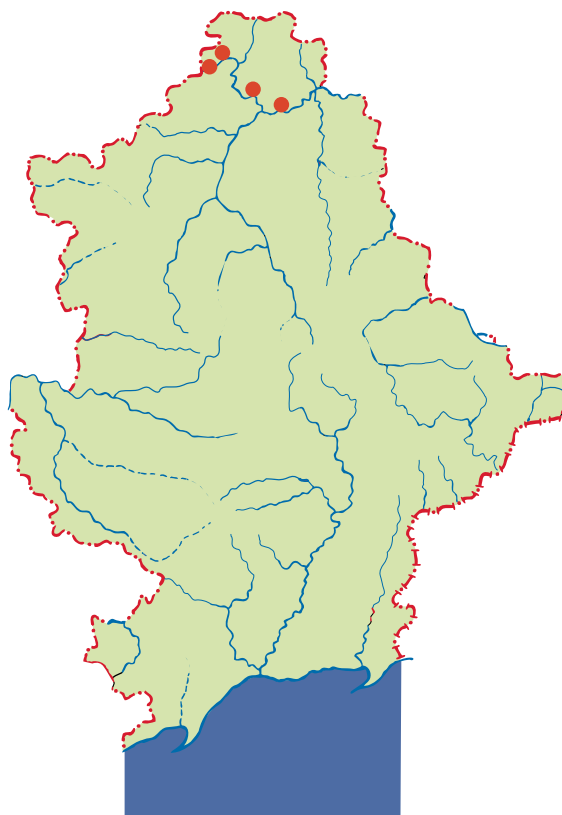
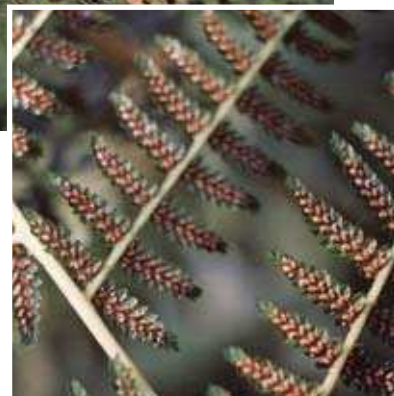
Тіністі ліси, частіше вільшнякаи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙПопуляції стійкі, численні, але спостерігається
тенденція до скорочення чисельності рослин.**БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь.
Обидві генерації незалежні, живуть самостійно.
Спорофіт до 100 см завв. Кореневище коротке, товсте,
з темно-червоними лусками. Вайі великі, двічі- або
тричіпірчаторозділені, пластинка листка в обрисі
широколанцетна, черешки короткі, вкриті буруватими
лусочками. Соруси на нижній поверхні листка,
серпоподібні або еліптичні, розміщені вздовж жилки,
щільно розташовані. Покривальце прикріплене
збоку соруса. Спори еліптичнониркоподібні. Сп.: VII
- VIII. Гаметофіт маленький, двостатевий.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Природно-історична рідкісність, зниження рівня
грунтових вод, вирубування лісів, збирання населенням
(лікарські властивості, декоративність).**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори»; Зм «Ямполовський».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ПУХИРНИК ЛАМККИЙ

Пузырник ломкий

Cystopteris fragilis (L.) Bernh. (*C. filix-fragilis* auct.,
Polypodium fragile L.)

Родина Пухирникові – Пузырниковые – Cystopteridaceae

Рід налічує близько 15 видів, в Україні – 4 види, в
Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр. Європа; Кавказ; Сер. Азія. В
Україні: Карпати, лісова зона, Лісостеп (спорадично),
Степ (зрідка), Гірський Крим (звичайно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Скелі різноманітних порід, вологі, часто глибокі
лісисті яри.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції зрідка численні, стійкі; частіше
нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь.
Обидві генерації незалежні, живуть самостійно.
Спорофіт 10-30 см завв. Кореневище тонке, корот-
ке. Вайі зібрані у розетку, тричіпірчасті, голі, м'які,
світло-зелені, пластинка в обрисі ланцетна або вузь-
коланцетна. Сегменти першого порядку «черешкові»,
найнижчі коротші за сусідні; сегменти другого поряд-
ку видовжені, округлолопатеві або зубчасті. Черешок
тонкий, ламкий, буроватий. Соруси розташовані одно-
рядно з обох боків від середньої жилки. Покривальце
ковпачкоподібне, загострене, більш-менш здуте. Сп.:
VI – VII. Гаметофіт маленький, двостатевий.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

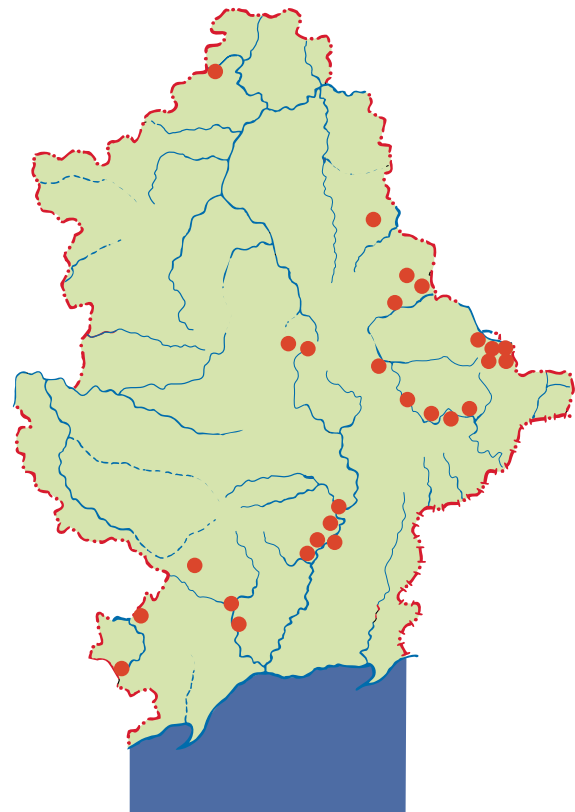
Природно-історична рідкісність; рекреація, виру-
бування лісів, видобування каменю відкритим спо-
собом, збирання населенням (лікарські властивості,
декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ПЗ «Кам'яні
Могили», РЛП «Меотида», РЛП «Донецький кряж»,
Зм «Урочище Леонтєво-Байрацьке», Зм «Круглик»,
Зм «Урочище Плоське», Зм «Урочище Розсоховате»,
Зм «Кальчицький», ППЗ «Урочище Грабове», ППМ
«Витоки Кальміусу», ППМ «Чердакли», ППМ «Балка
Журавлева», ППМ «Оголення авіловської свити біля с.
Скелеве», ЗУ «Кірсанове», ЗУ «Гречкіне №2».

О.Г.Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЩИТНИК ШАРТРСЬКИЙ**Щитовник шартрский**

Dryopteris carthusiana (Vill.) H.P. Fuchs (*D. spinulosa* (Sw.) D. Watt., *D. euspinulosa* (Diels) Fomin, nom. illeg., *Polypodium carthusianum* Vill.)

Родина Щитникові – Щитовниковые – Dryopteridaceae

Рід налічує 240 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Півн. Америка (схід). В Україні: Карпати, лісова зона, Лісостеп (звичайно), Степ (рідко), Крим (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Вологі та болотисті ліси, скелі.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, їх структуру не досліджено.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт 30-50 см завв. Кореневище товсте, вкорочене. Листки трав'янисті, без залозок, пірчаторозсічені; пластинка в обрисі від видовженої до трикутноїяцеподібної, кінцеві зубчики листків закінчуються шилоподібним вістрям. Черешок довгий, покритий однокольоровими (світло-бурими), загострено-яйцеподібними плівчастими лусками. Соруси біля верхівки плідної гілочки бокових жилок. Сп.: VII – VIII. Гаметофіт маленький, двостатевий.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, висихання боліт, зниження рівня ґрунтових вод, вирубування лісів, лісові пожежі, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Кальміуський», ЗЗ «Великоанадольський», ППд «Урочище Грабове», НПП «Святі Гори», Зм «Леонтєво-Байрацьке».

О. Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЩИТНИК ГРЕБЕНЯСТИЙ

Щитовник гребенчатый

Dryopteris cristata (L.) A. Gray

Родина Щитникові – Щитовниковые – Dryopteridaceae

Рід налічує 240 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Півн. Америка. В Україні: Закарпаття, Карпати, Прикарпаття, лісова зона, Лісостеп (звичайно), Степ (рідко). В Донецькій області – південна межа поширення.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Заболочені ліси і чагарники, частіше на купинах або пристовбурних підвищеннях.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт 30-50 (70) см завв. Кореневище товсте, вкорочене. Листки у розетці, темно-зелені, двічіпірчаторозсічені, довгочерешкові, диморфні. Спороносні вайі видовженоланцетні, сегменти першого порядку розставлені; вегетативні – коротші за спороносні, видовжені, сегменти – зближені. Сорусів небагато, розташовані у два ряди. Покривальце плівчасте, голе. Сп.: VII – IX. Гаметофіт маленький, двостатевий.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

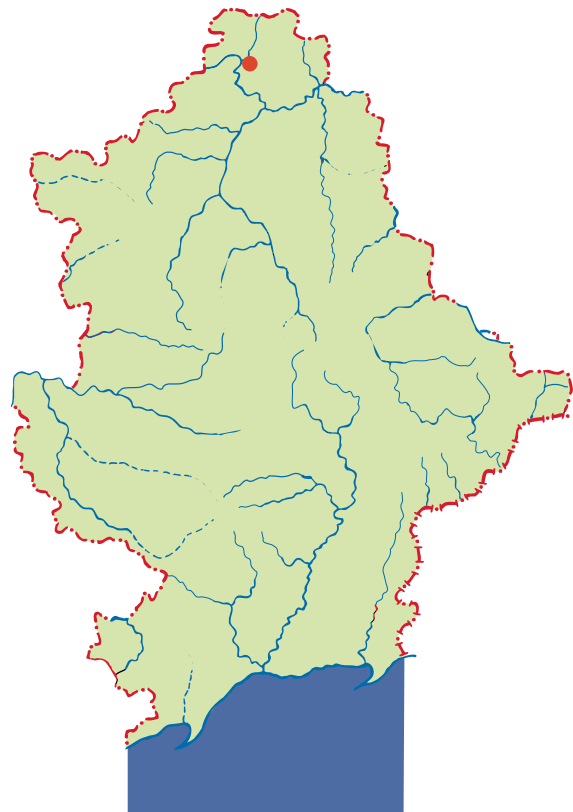
Порушення гідрологічного режиму, вирубування лісів, збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ЩИТНИК ЧОЛОВІЧИЙ, ЧОЛОВІЧА ПАПОРОТЬ
Щитовник мужской*Dryopteris filix-mas* (L.) Schott

Родина Щитникові – Щитовниковые – Dryopteridaceae

Рід налічує 240 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Півн. Америка. В Україні: по всій території, нерідко.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ліси, переважно листяні; у степовій зоні по гранітних скелях.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

В долині р. Сіверський Донець популяції нечисленні, але стійкі; південніше трапляється поодинокими особинами або невеличкими групами.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт 50-150 см завв. Кореневище товсте, вкорочене, косо вгору спрямоване. Вайі трав'янисті, світло-зелені, двічі- тричіпірчасті; пластинка в обрисі еліптичнодовгаста, до верхівки та основи звужена, не залозиста; сегменти першого порядку чергові, лінійноланцетні, загострені, з короткою «ніжкою», частки другого порядку довгасті, тупі, краї зубчатонадрізані; черешок короткий, густо вкритий бурими ланцетними плівками. Соруси нечисленні, на нижньому боці листка; покривальце підковоподібне. Сп.: V – VIII. Гаметофіт маленький, двостатевий.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

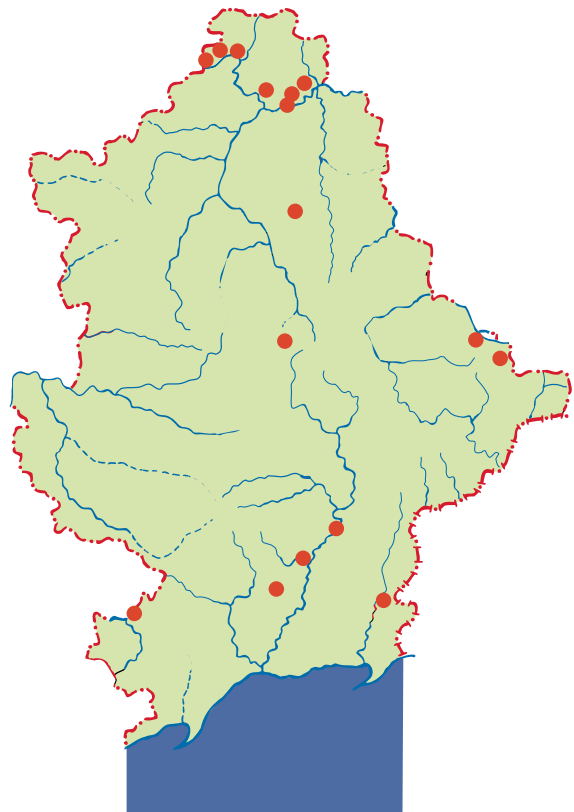
Лісові пожежі, рекреація, вирубування лісів, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ПЗ «Хомутовський степ», НПП «Святі Гори», ППд «Урочище Грабове», Зм «Ямполовський», Зм «Конвалія», Зм «Леонтєво-Байрацьке».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

БАГАТОНІЖКА ЗВИЧАЙНА

Многоножка обыкновенная

Polypodium vulgare L.

Родина Багатоніжкові – Многоножкові – Polypodiaceae

Рід налічує 790 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Зах. Сибір; Сер., Зах. Азія; Півн. Америка. В Україні: майже по всій території (спорадично).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Щілини гранітних та пісковикових відслонень.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже обмежені.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозелений багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт 8-70 см завв. Кореневище повзуче, часто надземне, довге, розгалужене, густо вкрите бурими ланцетними лусочками 0,1-0,3 мм завд. Корені придаткові. Листки (вайі) розміщені у два ряди на верхній поверхні кореневищ. Пластинка в обрисі лінійноланцетна, загострена, до основи не звужується, майже шкіряста, глибоко пірчатороздільна; долі цілокраї, тупуваті; жилки двічі-, рідше тричівилчасті. Соруси округлі, без щитка, розміщені у два ряди вздовж середньої жилки долі. Спори жовтувато-бурі, горбкуваті. Сп.: VII- III. Гаметофіт маленький, двостатевий.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

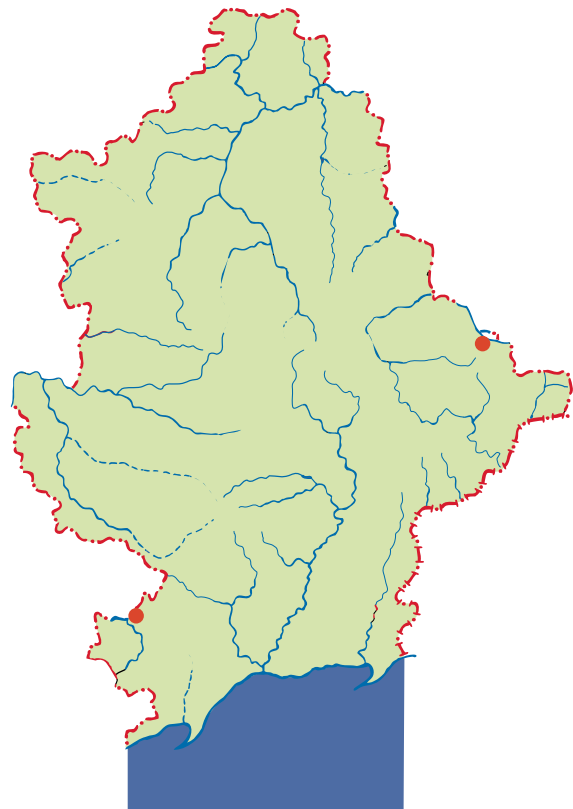
Природно-історична рідкісність; рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

О.Г. Муленкова

Фото: С.Р. Майоров

ОРЛЯК ЗВИЧАЙНИЙ**Орляк обыкновенный***Pteridium aquilinum* (L.) KuhnРодина Невирознолускові – Подчешуйниковые –
НуролеридасеаеРід налічує 790 видів, в Україні 2 види, в Донецькій
області – 1 вид.**СТАТУС**

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯЗагальне: космополіт (за винятком полярних районів,
степів та пустель). В Україні: Карпати, Лісова зона,
Лісостеп (звичайно), Степ (зрідка).**МІСЦЕЗРОСТАННЯ**

Мішані і листяні ліси.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції обмежені, нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКАТрав'янистий літньозелений, безрозетковий
багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві
генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт
30-150 см завв. Кореневище чорне, дуже міцне,
розгалужене. Корені придаткові. Листки (вайі)
тричіп'рчасті, пластинка в обрисі трикутна або
еліптичнодельтоподібна, знизу злегка опушена
або гола, шкіряста; черешки довгі, товсті. Сегменти
першого порядку супротивні, ланцетні, загострені,
другого – довгастоланцетні, чергові, сидячі. Соруси
розташовані по краях листків, прикриті покриваль-
цем та краєм листової пластинки. Спориї утво-
рюються не кожного року. Сп.: VII – IX. Гаметофіт
маленький, двостатевий.**ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ**Природно-історична рідкісність; рекреація, пожежі,
вирубання лісів; збирання населенням (лікарські
властивості, декоративність).**ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ**Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Чор-
ний Жеребець».

О. Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

САЛЬВІНІЯ ПЛАВАЮЧА

Сальвинія плаваюча

Salvinia natans (L.) All.

Родина Сальвінієві – Сальвінієвые – Salviniaceae

Рід налічує 13 видів, в Україні – 1 вид, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півд., Центр. Європа; Кавказ; Сер., Центр., Сх. Азія; Півн. Америка; Півн. Африка. В Україні: спорадично у багатьох районах (річки Сіверський Донець, Дніпро, Дністер), Закарпаття, Полісся, пониззя р. Дунай.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Водойми зі стоячею або проточною водою, що добре прогрівається, особливо стариці великих річок з мулистопіщаним дном.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

В окремих водоймах формує густі численні зарості; взагалі чисельність зменшується.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічник 3-10 см завд., плаваючий на поверхні води. Стебло тонке, розгалужене. Листки (вайі) зібрані по три в мутовки: два – надводних, один – підводний. Плаваючі надводні листки еліптичні, тупі, при основі слабко серцеподібні, з верхнього боку вкриті білими щетинистими волосками, які сидять на невеликих бородавках, що розташовані косими рядами; зісподу – густо опушені бурими волосками. Підводний листок від основи розсічений на ниткоподібні частки і має вигляд кореня. Соруси кулясті, розташовані по 3-8 шт. біля основи занурених вай. Сп.: VIII – IX.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

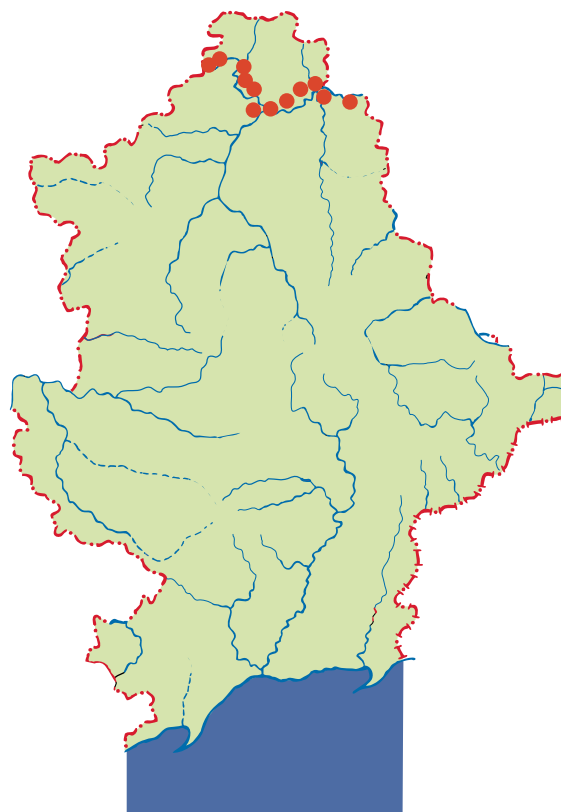
Природно-історична рідкісність; рекреація, висихання та забруднення водойм.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: В, У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Горі», Зм «Конвалія», Зм «Підпісочне», Зм «Чорнецьке».

О.Г. Муленкова

Фото: Г.В. Бойко

ТЕЛИПТЕРИС БОЛОТЯНИЙ, БОЛОТНА ПАПОРОТЬ
Телиптерис болотный*Thelypteris palustris* Schott (*Dryopteris thelypteris* (L.) A. Gray, *Acrostichum thelypteris* L.)Родина Телиптерисові - Телиптерисовые -
ThelypteridaceaeРід налічує біля 800 видів, в Україні - 1 вид, в
Донецькій області - 1 вид.**СТАТУС**

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Сер. Азія; Півн. Америка. В Україні: лісова зона, Лісостеп (звичайно), Степ (зрідка), Карпати, Крим (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болота, чорновільшняка, мокрі заболочені луки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозелений, розетковий багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт 30-60 см завв. Кореневище тонке, повзуче, чорнувате. Вайі жовтувато-зелені, пластинка видовженоланцетна, двічіп'ячаторозсічена, сегменти ланцетні, лінійні, зменшуються у розмірі до основи пластинки; краї сегментів зі спорами загнуті, трикутносерпоподібні. Черешки дорівнюють або довщі за пластинку. Соруси округлі, майже зливаються, розташовані на середині або нижче бокових жилок. Спори бобоподібні. Сп.: VII - VIII. Гаметофіт маленький, двостатевий.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

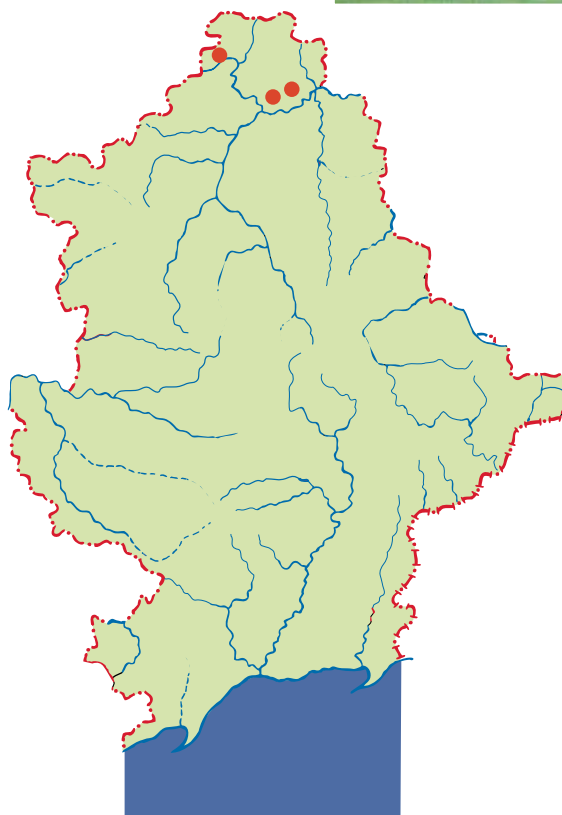
Випасання худоби, меліорація, вирубування лісів; збирання населенням (лікарські властивості, декоративність).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», Зм «Конвалія».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ВУДСІЯ АЛЬПІЙСЬКА

Вудсия альпийская

Woodsia alpina (Bolton) S. F. Gray (*Acrostichum alpinum* Bolton)

Родина Вудсієві – Вудсієвые – Woodsiaceae

Рід налічує 25 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр., Сх. Європа; Сибір; Півн. Америка (схід). В Україні: Карпати, Степ .

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Розколини у гранітних скелях.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції дуже нечисленні, однак відновлення їх стабільне.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт 2-13 см завв. Кореневище коротке, покрите лусками. Вайі пірчасті, з 2-4 парами сегментів, слабко опушені довгими волосками, довгасті, майже ланцетні, верхівка тупа; черешок жовтувато-бурий, має зчленування вище основи, коротший за пластинку; дорослі ваї майже голі, двічіпірчаторозсічені. Соруси майже суцільно вкривають нижню поверхню листків. Спори еліптичні, зморшкуваті. Сп.: VII – IX. Гаметофіт маленький, двостатевий.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

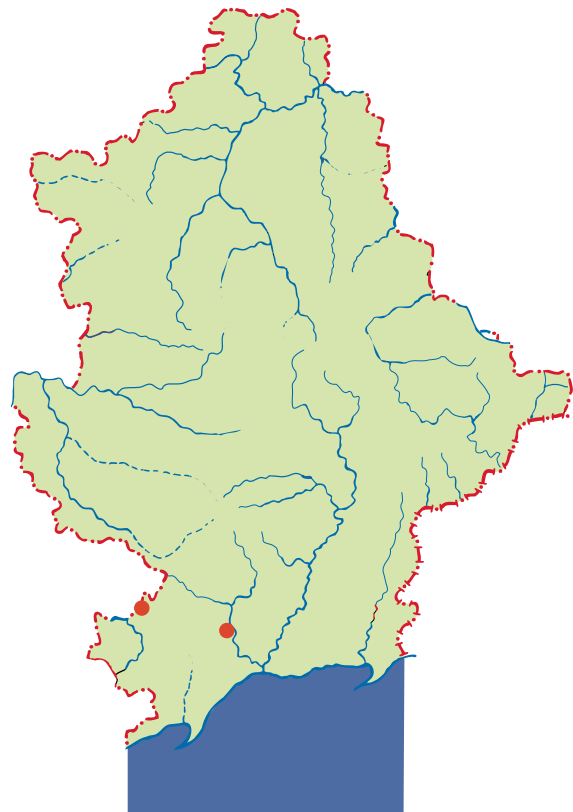
Природно-історична та екоценотопна рідкісність.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», ППМ «Чердакли».

О.Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

ХВОЩ РІЧКОВИЙ**Хвощ речной***Equisetum fluviatile* L. (*E. heleocharis* Ehrh.)

Родина Хвощові – Хвощовые – Equisetaceae

Рід налічує 20 – 25 видів, в Україні 6 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Північна півкуля. В Україні: Карпати, Полісся, Лісостеп, Степ (розсіяно).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Береги боліт та стариць, нерідко заходить у воду.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Нерідко утворює великі чисті зарості.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт 30-150 см завв. Кореневище підземне, галузисте, довге. Стебло прямостояче, безрозеткове, зелене, м'яке. Пагони прості або у верхній частині гіллясті; гілки угору спрямовані, дрібногорбкуваті. Листки знаходяться при основі стеблових міжвузль, їх піхви зростаються у трубку, пластинки редуковані до зубців. Зубці шилоподібні, притиснуті або ледь відхилені. Стробіли верхівкові (на головній осі та бічних гілках), без вістря. Сп.: VI – VII. Гаметофіт тонкий, сланевий, зелений.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Осушення боліт та водойм, сінокошіння, випасання худоби.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: РЛП «Меотида».

О. Г. Муленкова

Фото: А.П. Ковальчук

ХВОЩ ЛІСОВИЙ**Хвощ лесной***Equisetum sylvaticum* L.

Родина Хвощові – Хвощовые – Equisetaceae

Рід налічує 20-25 видів, в Україні 6 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Атл., Сх. Європа; Кавказ; Сибір; Сер., Центр. Азія; Півн. Америка. В Україні: Карпати, Полісся (звичайно), Степ (рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Байрачні ліси, вологі луки, береги боліт та водойм.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Локальні популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий літньозелений багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт 20-60 см завв. Кореневище довге, тонке, черно-буре, з додатковими коренями. Стебла прямостоячі, безрозеткові, м'які. Листки знаходяться при основі стеблових міжвузль, їх піхви зростаються у трубку, пластинки редуковані до зубців. Генеративні та вегетативні пагони з'являються майже одночасно. Спороносні пагони прості, піхви бурі, дзвоникуваті, з 4-5 зубцями, після спороносіння не відрізняються від неплідних. Неплідні – світло-зелені, гілки двічі-, тричірозгалужені, дугоподібно звисають, піхви циліндрично-лійкуваті, пливчасті, зубці зрослі, лускоподібні, трикутні, бурі. Стробіли верхівкові, без вістря; спорангії по 4-7 шт., на внутрішньому боці щитків. Сп.: IV – VI. Гаметофіт тонкий, сланевий, зелений.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Рекреація, вирубування та висихання лісів, осушення луків та боліт, збирання населенням (лікарські властивості).

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори», ППд «Урочище Грабове», Зм «Урочище Плоське», Зм «Леонтєво-Байрацьке».

О.Г. Муленкова

Фото: гербарій

ХВОЩ ВЕЛИКИЙ**Хвощ большой***Equisetum telmateia* Ehrh. (*E. majus* Garsault)

Родина Хвощові – Хвощовые – Equisetaceae

Рід налічує 20-25 видів, в Україні 6 видів, в Донецькій області – 5 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Атл., Центр., Півд., Сх. Європа; Кавказ; Зах. Азія; Півн. Америка. В Україні: Карпати (звичайно), Полісся, Лісостеп, Степ (рідко), Крим (спорадично). В Донецькій області проходить північно-східна межа ареалу.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Тінисті байрачні ліси, уздовж струмків та виходів ґрунтових вод.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні, займають невеликі ділянки.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт літньозелений, безрозетковий, 50-150 см завв. Кореневище підземне, галузисте, довге, з додатковими коренями. Пагони прямостоячі, м'які; плідні та неплідні пагони відрізняються. Листки знаходяться при основі стеблових міжвузль, їх піхви зростаються у трубку, пластинки редуковані до зубців. Неплідні пагони зелені, піхви циліндричні, зубці (20-40 шт.) шилоподібні. Плідні пагони без гілок, жовтувато-білі, товсті, зі зближеними, здутими згодом, ліycopодібнотрубчастими піхвами, зубці (20-30 шт.) бурі, шилоподібні. Стробіли до 8 см завд., без вістря; спорангії по 4-7 шт. розташовані на внутрішньому боці щитків. Сп.: IV. Гаметофіт тонкий, сланевий, зелений.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність; осушення боліт та водойм, сінокоління.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили», НПП «Меотида», ППд «Урочище Грабове», Зм «Урочище Леонтєво-Байрацьке».

О.Г. Муленкова

Фото: А.П. Ковальчук

ХВОЩЕВНИК ЗИМУЮЧИЙ

Хвощевник зимуючий

Hippochaete hyemalis (L.) Bruhin (*Equisetum hyemale* L.)

Родина Хвощові – Хвощовые – Equisetaceae

Рід налічує 6-8 видів, в Україні 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Азія; Африка; Півн. та Півд. Америка. В Україні: по всій території.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Схили піщаного валу р. Сіверський Донець та піщаних кар'єрів в його долині.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції дуже нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий багаторічник з чергуванням поколінь. Обидві генерації незалежні, живуть самостійно. Спорофіт вічнозелений 30-150 см завв., з придатковими коренями, безрозетковий. Кореневище довге, підземне, галузисте. Пагони прямостоячі, 3-4 мм діам., жорсткі, зближені, створюють пучки, не галузисті. Молоді пагони світло-зелені, сочні, ламкі у вузлах; старі пагони відмирають поступово, з верхніх міжвузль. Листки знаходяться при основі стеблових міжвузль, їх піхви зростаються у трубку, пластинки редуковані до зубців; зубці лускоподібні, чорні. Стробіли верхівкові, гострокінцеві. Сп.: V – VII. Гаметофіт тонкий, сланевий, зелений.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

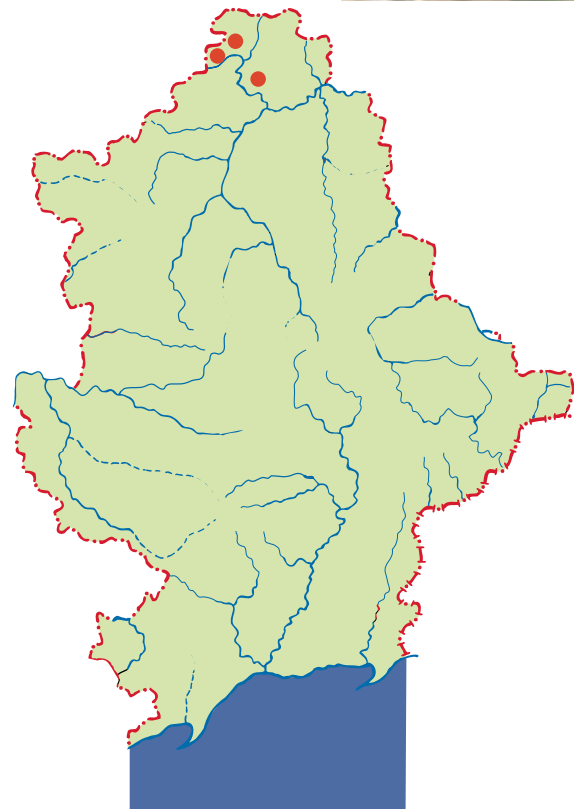
Природно-історична рідкісність; рекреація, розробка піщаних кар'єрів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.Г. Муленкова, В.М. Остапко

Фото: В.М. Остапко

ЛІКОПОДІЄЛЛА ЗАПЛАВНА**Плауночек заливаємий**

Lycopodiella inundata (L.) Holub (*Lycopodium inundatum* L., *Lepidots inundata* (L.) Börner)

Родина Плаунові – Плауновыє – Lycopodiaceae

Рід налічує приблизно 140 видів, в Україні – 5 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Ймовірно зниклий.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа (помірна зона); Півн. Америка. В Україні: Полісся (рідко), по долинах річок заходить у Степ (дуже рідко).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Сфагнові болота.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений. Не виносить конкуренції на ділянках, що заростають різними видами мохів й іншими рослинами: з часом гине.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Трав'янистий зимовозелений багаторічник з чергуванням поколінь, без кореневищ. Спорофіт 10-15 см завв. Стебло повзуче, висхідне, просте, рідше вилчаторозгалужене, міцно прикріплене до землі додатковими коренями. Листки численні, лінійношилоподібні, серпоподібно зігнуті, тупуваті. Спорофілії листки (спорофілли) м'які, шилоподібні, розширені при основі, по краях зубчасті. Спороантії ниркоподібні, зібрані у поодинокі, циліндричні стробіли, розташовані на верхній стороні спорофілла, при його основі. Спори сітчасті. Сп.: VII – VIII. Гаметофіт підземний, бульбоподібний, безхлорофільний.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

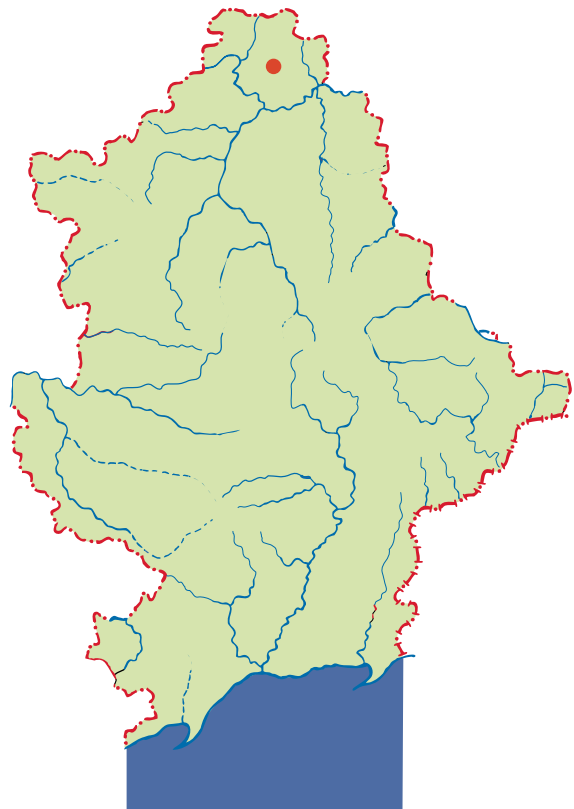
Природно-історична рідкісність; антропогенне навантаження; зниження ґрунтових вод.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О. Г. Муленкова

Фото: В.М. Остапко

СФАГNUM ВОЛОСОЛИСТИЙ

Сфагнум волосолистий

Sphagnum capillifolium (Ehrh.) Hedw.

(*S. nemoreum* Scop., *S. acutifolium* Ehrh., *S. tenerum* auct.)

Родина Сфагнові – Сфагновіє – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. і Півд. Америка; Нова Земля. В Україні: Карпати, Прикарпаття, Полісся, Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина середнього розміру, дерновинки щільні, рожево-червоні, строкаті (червоні та зелені), зрідка цілком зеленуваті. Склеродерміс стебла більшою частиною червоний, зрідка жовтуватий або зеленуватий; гіалодерміс дво-чотиришаровий, пор не має, дуже рідко з однією порою в верхньому кінці зовнішніх клітин. Гілочки по 3-5 шт. у пучках, віддалених гілочок – 2-3, звисаючих – 1-2 шт. Стеблові листки 1,0-1,4 мм завд. та 0,5-0,6 мм завш., трикутноязикоподібні, зверху більш-менш широко загострені, іноді трохи усічені; гіалінові клітини з волокнами та порами. Галузкові листки 1,1-1,8 мм завд. та 0,3-0,4 мм завш., яйцеподібноланцетні до ланцетних; хлорофілоносні клітини на зрізі трикутні або трапецієподібні; гіалінові клітини з порами. Відомі і однодомні, і дводомні рослини. Спорофіти утворюються часто.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

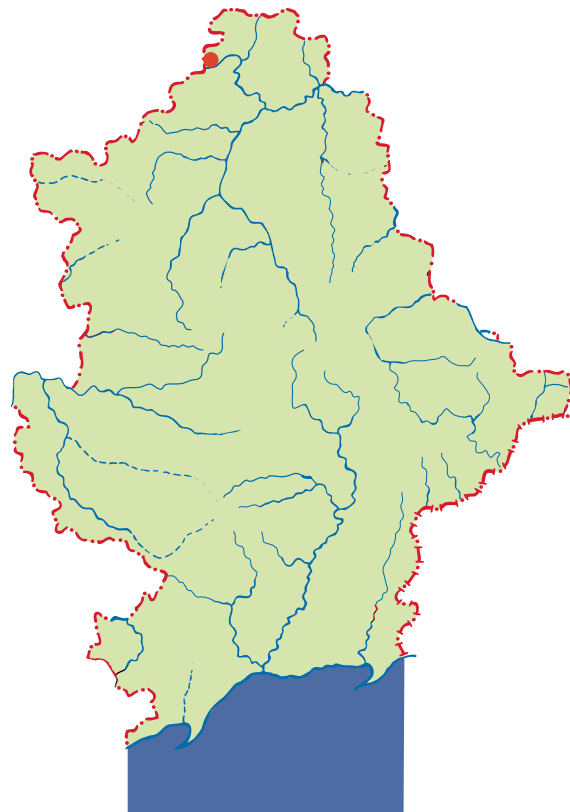
Природно-історична рідкісність, висихання боліт, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машталер

Фото: В.М. Остапко

СФАГНУМ ЦЕНТРАЛЬНИЙ**Сфагнум центральний***Sphagnum centrale* С.Е.О. Jensen*(S. palustre var. centrale (С.Е.О. Jensen) A. Eddy, S. subbicolor Hampe)*

Родина Сфагнові – Сфагновые – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. Америка. В Україні: Карпати, Полісся, Опілля, Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина велика, утворює густі дерновинки; дводомна; світло-, сизувато-, або жовтувато-зелена, іноді майже бура. Склеродерміс стебла бурий, зрідка зеленувато-жовтий; гіалодерміс чотиришаровий (рідше три- та п'яти-), його зовнішні клітини з 1-3 (8) порами, більш-менш чисельними волокнами. Гілочки по 4-5 шт. у пучках, віддалених гілочок – 2-3. Стеблові листки 1,2-2,3 мм завд. та 0,7-1,0 мм завш.; гіалінові клітини не мають пор та волокон, зрідка з перегородками. Галузкові листки 1,5-2,5 мм завд. та 1,3-1,8 мм завш.; хлорофілоносні клітини на зрізі розташовані в центрі листка, але сягають своїми кінцями обох його поверхонь, веретеноподібні, з потовщеними зовнішніми стінками; стінки повернені в бік гіалінових клітин, тонкі, гладенькі. Спорофіти утворюються рідко.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Природно-історична рідкісність, висихання боліт, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машталер

Фото: В.М. Остапко

СФАГNUM ОМАНЛИВИЙ

Сфагнум обманчивий

Sphagnum fallax (C. Klinggr.) C. Klinggr. (*S. recurvum* var. *recurvum* P. Beauv., *S. brevifolium* (Lindb. ex Braithw.) Röhl, *S. fallax* subsp. *isoviitae* (Flatberg) M.O.Hill, *S. isoviitae* Flatberg, *S. recurvum* var. *brevifolium* (Lindb. ex Braithw.) Warnst., *S. recurvum* var. *mucronatum* (Russ) Warnst.).

Родина Сфагнові – Сфагнові – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Африка; Півн. і Півд. Америка. В Україні: Карпати, Прикарпаття, Полісся, Опілля, Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ, Лівобережний злаковий Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Березняково-вільшняково-вербові та трав'янисті болота у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина доволі великого розміру, блідо- або жовто-зелена до буруватої; дводомна. Склеродерміс стебла зеленуватий або жовтуватий; гіалодерміс дво-чотиришаровий, утворений більш-менш товстостінними клітинами, місцями недиференційованими. Гілочки по 4-5 шт. у пучках, віддалених та звисаючих гілочок по 2-3 шт. Стеблові листки 0,6-1,0 мм завд. та 0,6-0,8 мм завш., коротко рівнобічнотрикутні, гострі; гіалінові клітини зазвичай не мають волокон та пор. Галузкові листки 1,7-2,2 мм завд. та 0,6-0,7 мм завш., хлорофілоносні клітини на зрізі трикутні; гіалінові клітини з дорсального боку листа з малочисельними, доволі великими кільчатими порами здебільшого в кутах клітин. Спорофіти невідомі.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

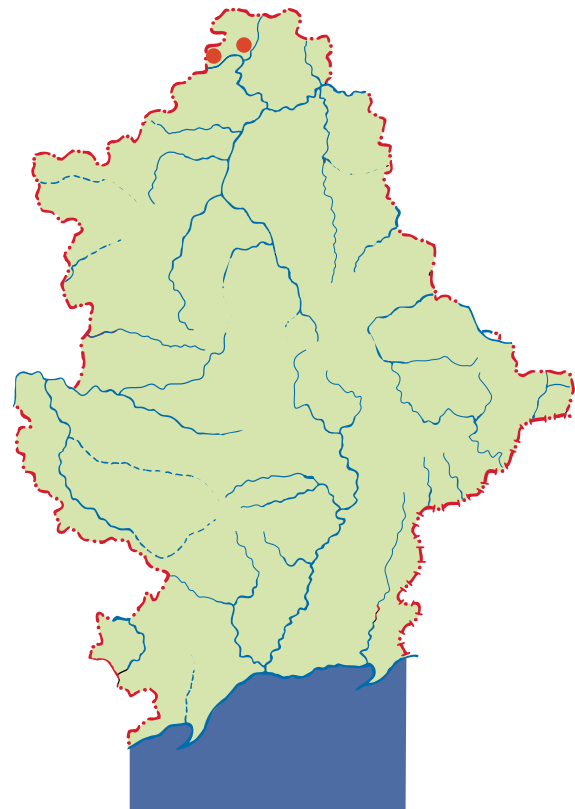
Природно-історична рідкісність, висихання боліт внаслідок зміни клімату та господарської діяльності, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машталер

Фото: В.М. Остапко

СФАГNUM ТОРОЧКУВАТИЙ**Сфагnum бахромчатий***Sphagnum fimbriatum* Wilson (*S. concinnum* Berggr.)

Родина Сфагнові – Сфагновые – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. і Півд. Америка; Півд. Африка; Нова Зеландія. В Україні: Карпати, Прикарпаття, Полісся, Правобережний, Лівобережний Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ, Лівобережний злаковий Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина середнього розміру, у рихлих дерновинках, зелена, рідко бурувата, не блискуча; відомі і однодомні, і дводомні рослини. Стебло у більшості випадків тонке; склеродерміс зеленуватий, гіалодерміс дво- тришаровий, з 1-3 великими порами в кожній зовнішній клітині. Гілочки по 3-5 шт. у пучках, віддалених гілочок – 2-3, звисаючих – 1-2 шт. Стеблові листки 0,8-1,2 мм завд. та 1,0-1,4 мм завш., ширококулястопателеподібні, зверху розширені, на верхівці та на більшій частині країв торочкуваті; гіалінові клітини з повністю зруйнованими стінками. Галузкові листки 0,6-0,8 мм завд. та 0,35-0,45 мм завш., яйцеподібноланцетні; хлорофілоносні клітини на зрізі трапецієподібні; гіалінові клітини з дорсального боку листа з великими еліптичними порами, на вентральному боці з малочисельними великими порами. Спорофіти утворюються часто.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

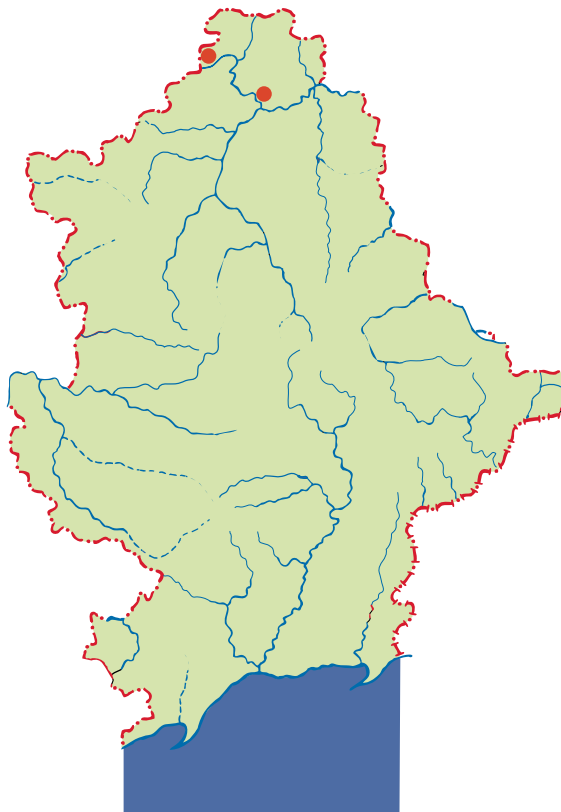
Природно-історична рідкісність, висихання боліт внаслідок зміни клімату та господарської діяльності, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машталер

Фото: В.М. Остапко

СФАГNUM ЗВИВИСТИЙ

Сфагнум извилистый

Sphagnum flexuosum Dozy & Molk.

(*S. recurvum* var. *amblyphyllum* (Russ) Warnst.).

Родина Сфагнові – Сфагновые – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. Америка. В Україні: Карпати, Прикарпаття, Полісся, Опілля, Західний Лісостеп, Правобережний Лісостеп, Лівобережний Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина доволі великого розміру, блідо-зелена до жовтувато-бурої; дводомна. Склеродерміс стебла блідий, зеленуватий або жовтуватий; гіалодерміс дво-, чотиришаровий, слабо відмежований, утворений більш-менш товстостінними клітинами. Гілочки по 4-5 шт. у пучках, віддалених гілочок – 2-3, звисаючих – 2-3 шт. Стеблові листки 0,7-1,0 мм завд. та 0,7-0,9 мм завш., короткотрикутноязыкоподібні, на верхівці більш-менш кулясті або на невеликому відрізку усічені і там торочкуваті; гіалінові клітини не мають волокон. Галузкові листки у сухому стані звивисті, 1,5-2,0 мм завд. та 0,6-0,7 мм завш.; хлорофілоносні клітини на зрізі широкотрикутні до трапецієподібних; гіалінові клітини з дорсального боку листа з доволі великими кільчастими порами у кутах. Спорофіти невідомі.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

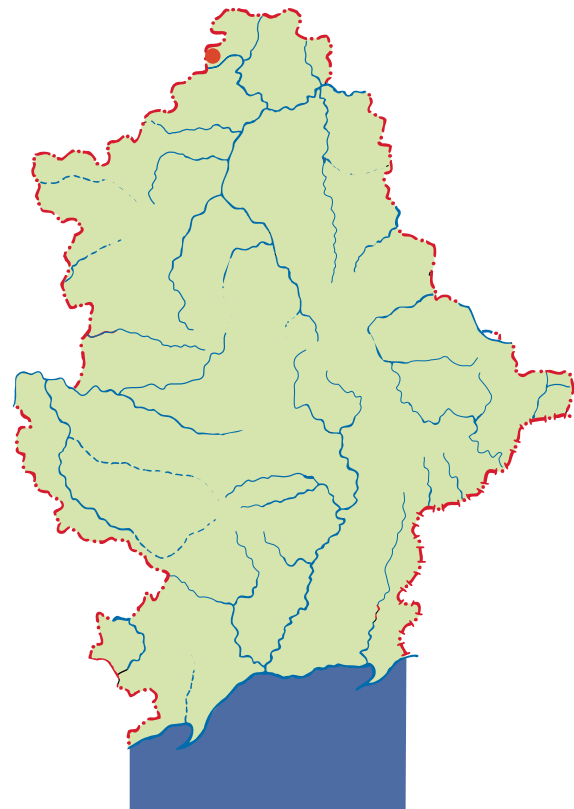
Природно-історична рідкісність, висихання боліт внаслідок зміни клімату та господарської діяльності, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машталер

Фото: В.М. Остапко

СФАГNUM БУРИЙ**Сфагнум бурый***Sphagnum fuscum* (Schimp.) C. Klinggr.

Родина Сфагнові – Сфагновые – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа, Азія, Півн. Америка. В Україні: Карпати, Полісся, Опілля, Лівобережний злаково-лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина середнього розміру, у більш-менш щільних дерновинках, бура, зрідка блідо-зелена; завжди дводомна. Склеродерміс стебла бурий; гіалодерміс три-, чотиришаровий, пор не має. Гілочки по 3-5 шт. у пучках, віддалених гілочок – 2-3, звисаючих – 1-2 шт. Стеблові листки 0,8-1,2 мм завд. та 0,4-0,6 мм завш., язичкоподібні, зверху з ширококулястою або широкозагостреною усіченою верхівкою; гіалінові клітини не мають волокон та пор. Галузкові листки більш-менш щільно прилягаючі, 0,8-1,3 мм завд. та 0,4-0,5 мм завш., яйцеподібноланцетні; хлорофілоносні клітини на зрізі трикутні або трапецеоподібні; гіалінові клітини з дорсального боку листа з великими товстостільчастими порами на комісурах, з вентрального боку з малочисельними великим порами над просвітом клітини. Спорофіти утворюються рідко.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

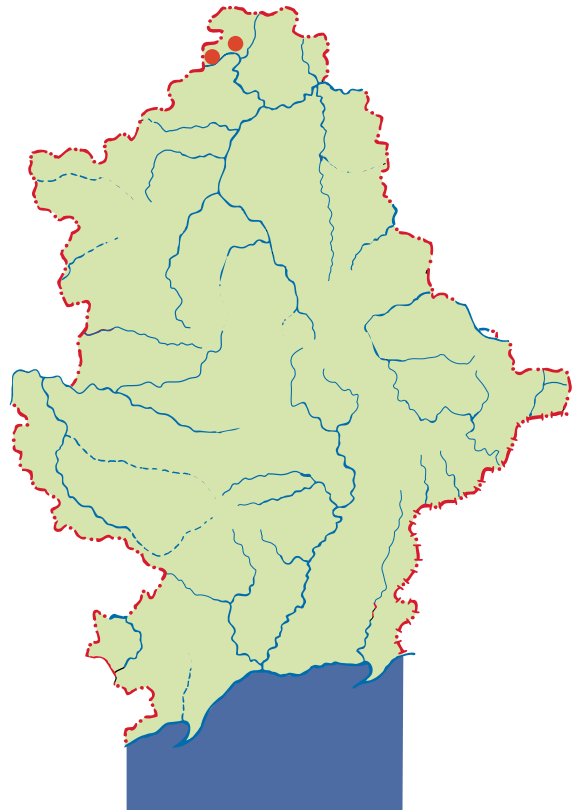
Природно-історична рідкісність, висихання боліт внаслідок зміни клімату та господарської діяльності, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машгалер

Фото: В.М. Остапко

СФАГNUM ПРИТУПЛЕНИЙ

Сфагnum тупой

Sphagnum obtusum Warnst. (*S. recurvum* var. *obtusum* Warnst.)

Родина Сфагнові – Сфагновые – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. Америка. В Україні: Карпати, Полісся, Опілля, Правобережний Лісостеп, Лівобережний Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина доволі великого розміру, від блідо- і брудно-зеленої до жовтувато-бурої; дводомна. Склеродерміс стебла блідий або жовтуватий; гіалодерміс дво-, чотиришаровий, більш-менш відмежований, утворений товстостінними клітинами. Гілочки по 4-5 шт. у пучках, віддалених та звисаючих гілочок – по 2-3 шт. Стеблові листки 0,8-1,3 мм завд. та 0,7-1,0 мм завш., короткотрикутноязикоподібні, на кулястій тупій верхівці трохи торочкуваті; гіалінові клітини не мають перетинок і волокон. Галузкові листки у сухому стані прямо відстовбурчені, на верхівці звивисті, 1,8-2,4 мм завд. та 0,5-0,7 мм завш.; хлорофілоносні клітини на зрізі трикутні до трапецієподібних; гіалінові клітини з дорсального боку листка з дрібними некільчастими порами. Спорофіти невідомі.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

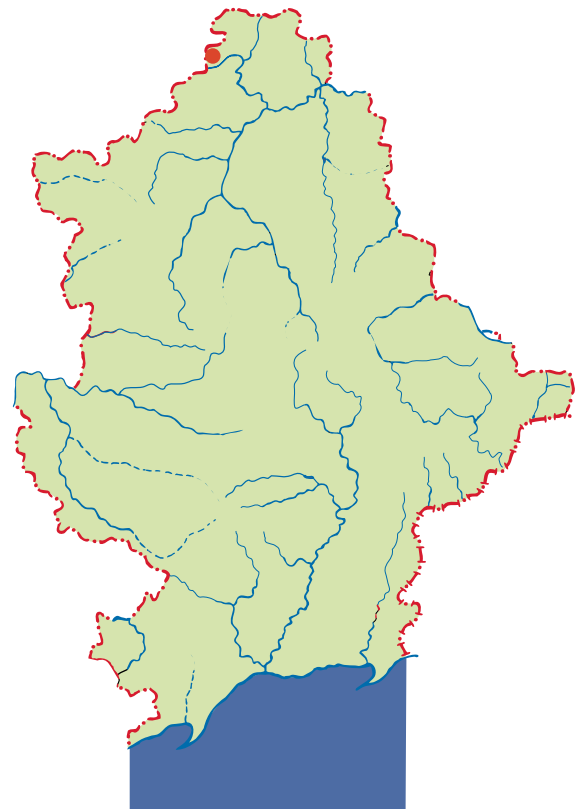
Природно-історична рідкісність, висихання боліт внаслідок зміни клімату та господарської діяльності, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машталер

Фото : В.М. Остапко

СФАГНУМ БОЛОТНИЙ**Сфагнум болотний**

Sphagnum palustre L. (*S. cymbifolium* Ehrh., *S. obtusifolium* Ehrh.)

Родина Сфагнові – Сфагновые – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. і Півд. Америка; Австралія; Тасманія; Нова Зеландія. В Україні: Карпати, Прикарпаття, Полісся, Волинський Лісостеп, Опілля, Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина велика, утворює густі дерновинки, світло-зелена, іноді блідо-жовта до буруватої; дводомна. Склеродерміс стебла жовто-бурий; гіалодерміс три-, чотиришаровий, зовнішні клітини з 2-4 (10) порами, більш-менш чисельними волокнами. Гілочки по 4-5 шт. у пучках, віддалених гілочок – 2-3. Стеблові листки 1,5-2,5 мм завд. та 0,9-1,3 мм завш.; гіалінові клітини з чисельними порами та волокнами, зрідка з перегородками. Галузкові листки 1,5-3,2 мм завд. та 1,3-2,0 мм завш., іноді з трохи відігнутою назад верхівкою; хлорофілоносні клітини на зрізі вузькотрикутні, рідше трапецієподібні (дуже рідко прямокутні), більшою частиною відкриті на обох поверхнях листа, але на вентральному боці зазвичай значно ширші, ніж на дорсальному, з тонкими гладенькими стінками. Спорофіти утворюються рідко.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

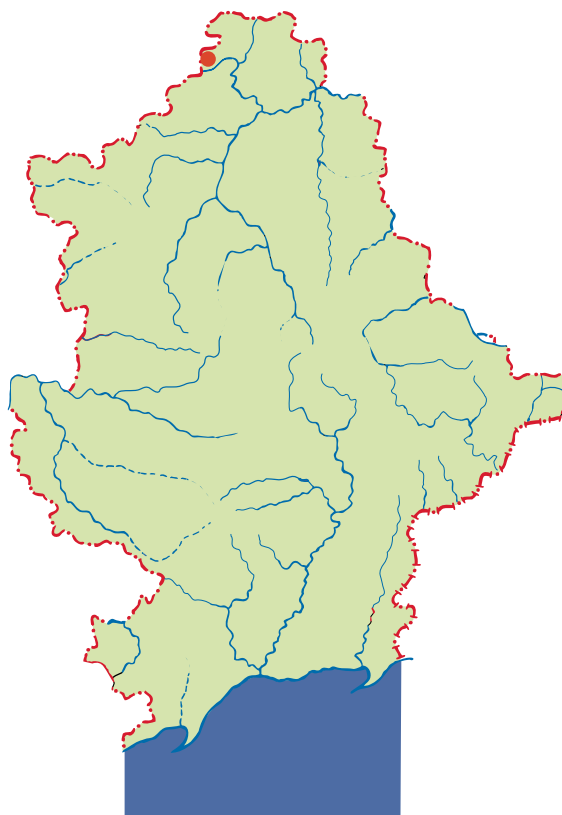
Природно-історична рідкісність, висихання боліт внаслідок зміни клімату та господарської діяльності, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машгалер

Фото: В.М. Остапко

СФАГNUM СОСОЧКОВИЙ

Сфагнум папиллозум

Sphagnum papillosum Lindb. (*S. cymbifolium* var. *papillosum* Schimp., *S. palustre* subsp. *papillosum* Russ)

Родина Сфагнові – Сфагновые – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. Америка; Нова Зеландія.
В Україні: Карпати, Полісся, Правобережний Лісостеп, Лівобережний Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина велика, утворює густі дерновинки, жовтувата до коричнево-бурої; дводомна. Склеродерміс стебла темно- або чорно-бурий, зовнішні клітини з 1-2 (6) порами, більш-менш чисельними волокнами. Гілочки по 4-5 шт. у пучках, віддалених гілочок – 2-3. Стеблові листки 1,1-1,8 мм завд. та 0,7-0,9 мм завш.; гіалінові клітини у верхній половині листка часто з перегородками, не мають пор та волокон. Галузкові листки 1,5-2,1 мм завд. та 1,4-1,6 мм завш.; хлорофілоносні клітини на зрізі вузько відкриті на обидві поверхні, з потовщеними зовнішніми стінками; стінки повернені у бік гіалінових клітин, гребнеподібно папілозні. Спорофіти утворюються рідко.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

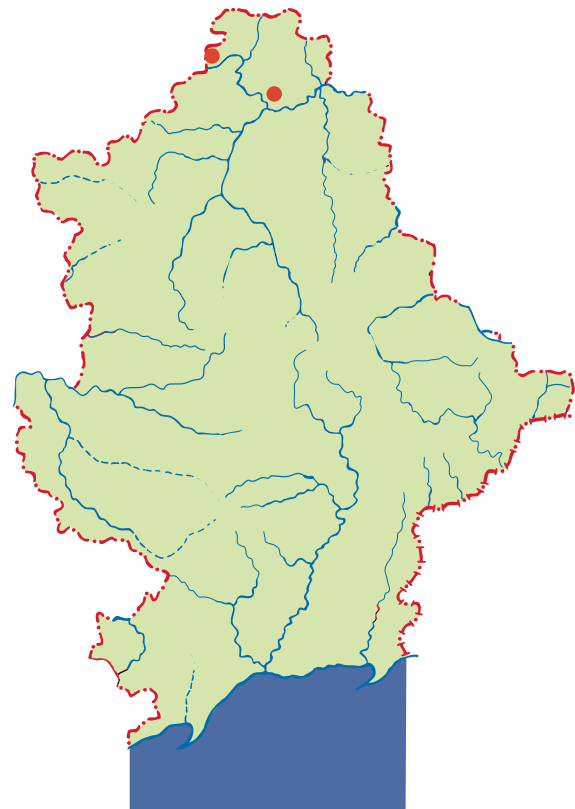
Природно-історична реліктовість, висихання боліт внаслідок зміни клімату та господарської діяльності, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машталер

Фото: В.М. Остапко

СФАГNUM ВІДСТОВБУРЧЕНИЙ**Сфагнум оттопыренный**

Sphagnum squarrosum Cromb (*S. cymbifolium* var. *squarrosum* Bruch)

Родина Сфагнові – Сфагновые – Sphagnaceae

Рід налічує від 150 до 250 видів, в Україні – 32 види, в Донецькій області – 10 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. Америка. В Україні: Карпати, Прикарпаття, Полісся, Правобережний Лісостеп, Лівобережний Лісостеп, Лівобережний злаково-лучний Степ, Лівобережний злаковий Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Трав'яні болота в березняково-вільшняково-вербових колках у депресіях на другій терасі р. Сіверський Донець.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Популяції нечисленні.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рослина велика, утворює густі дерновинки, блідо-або сизо-зелена; однодомна. Склеродерміс стебла зелений до бурого; гіалодерміс дво-, тришаровий. Гілочки по 4-5 шт. у пучках, віддалених гілочок – 2-3. Стеблові листки 1,6-2,0 мм завд. та 1,0-1,4 мм завш., язикоподібні, від середини трохи звужені, на верхівці та частково з боків – торочкуваті. Галузкові листки далеко відстовбурчені, 2,5-3,0 мм завд. та 1,3-1,6 мм завш., із широкояйцеподібною основою різко звужені в трикутну верхівку; хлорофілоносні клітини на зрізі трапецієподібні або трикутні, відкриті більш широким боком на дорсальній поверхні листа, зрідка майже прямокутні; гіалінові клітини на дорсальному боці у верхній половині листка з великою поророю в кутах та вздовж комісур. Спорофіти утворюються часто.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

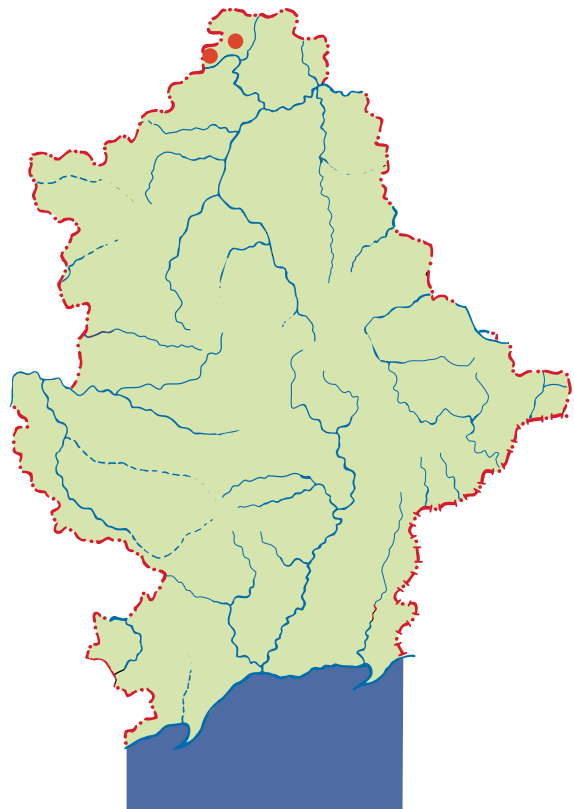
Природно-історична рідкісність, висихання боліт внаслідок зміни клімату та господарської діяльності, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.В. Машгалер

Фото: В.М. Остапко

Нижчі рослини:

Водорості (Algae)

Гриби (Mycophyta)

Лишайники (Lichenophyta)

КЛОСТЕРІУМ ЕРЕНБЕРГА, РІЗНОВИДНІСТЬ ПОДІЛЬСЬКА

Клостериум Еренберга, разновидность подольская
Closterium ehrenbergii Menegh. ex Ralfs var. *podolicum* Gutw.

Родина Клостерієві – Клостерієвеві – Closteriaceae

Рід налічує більш ніж 300 видів, в Україні – біля 69 видів, в Донецькій області – 7 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лісостеп (Тернопільська та Донецька області).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Болота, озера, річки, рідше струмки, канали, калюжі.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Невизначений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Одноклітинна рослина. Клітини 241 мкм завд., 55 мкм завш., поодинокі, рідко склеєні у пучки, витягнуті, раптово звужуються до кінців, у поперечному перерізі округлі. Кінці вужчі, ніж у типу, злегка відігнуті назад. Черевний бік менш здутий. Оболонка безбарвна, гладенька. Хлоропласти осьові, розташовані по 1-2 шт. у кожній напівклітині, з 4-5 помітними повздовжніми ребрами та численними безладно розкиданими піреноїдами. Характерна наявність вакуолей з кристаликами гіпсу. Термінальні вакуолі з великою кількістю кристаликів гіпсу, що рухаються. Зооспори круглясті, 113-118 мкм діам., з гладенькою оболонкою, оточені драглистою масою. Поділ відбувається завжди посередині, проміж напівклітинами.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

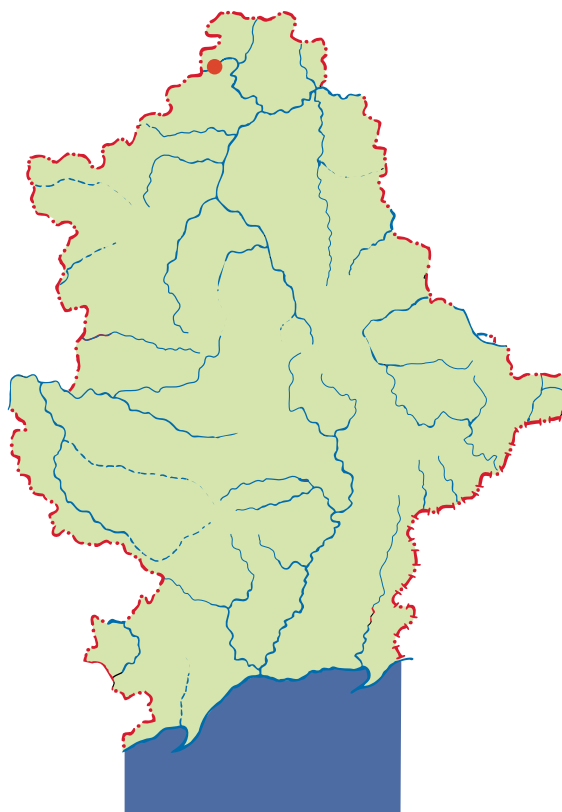
Забруднення, евтрофікація, надмірне використання та зневоднення водойм.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.М. Лялюк, Г.В. Бойко

Фото: <http://protist.i.hosei.jp/PDB2/PCD4557/htmls/90.html>

ШЕРФФЕЛІЯ СУМНІВНА
Шерффелия сомнительная

Scherffelia dubia Pascher

Родина Хлородендрові - Хлородендровые -
Chlorodendraceae

Рід налічує близько 8 видів, в Україні - 2 види, в
Донецькій області - 1 вид.

СТАТУС

Невизначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа. В Україні: Лівобережний
Злаково-Лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Ставки, болота, калюжі.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Зелені, одноклітинні, чотириджгутикові рослини.
Спинна та черевна сторони не відрізняються. Клітини
дуже стиснуті з боків, злегка перекручені вздовж
поздовжньої вісі. З широкого боку - широкоеліптичні,
10-13 мкм завд., 7-8 мкм завш.; з вузького -
видовженоеліптичні. У поперечному перерізі округлі
або циліндричні, у середній частині злегка звужені.
Оболонка ніжна, щільно прилягає до протопласту,
у передній частині утворює сідлоподібний носик.
Хроматофорів 2 шт., без піреноїдів. Вічко маленьке,
у вигляді точки на верхівці одного з хроматофорів.
Пульсуючі вакуолі дві. Ядро у центрі клітини, між
хроматофорами.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

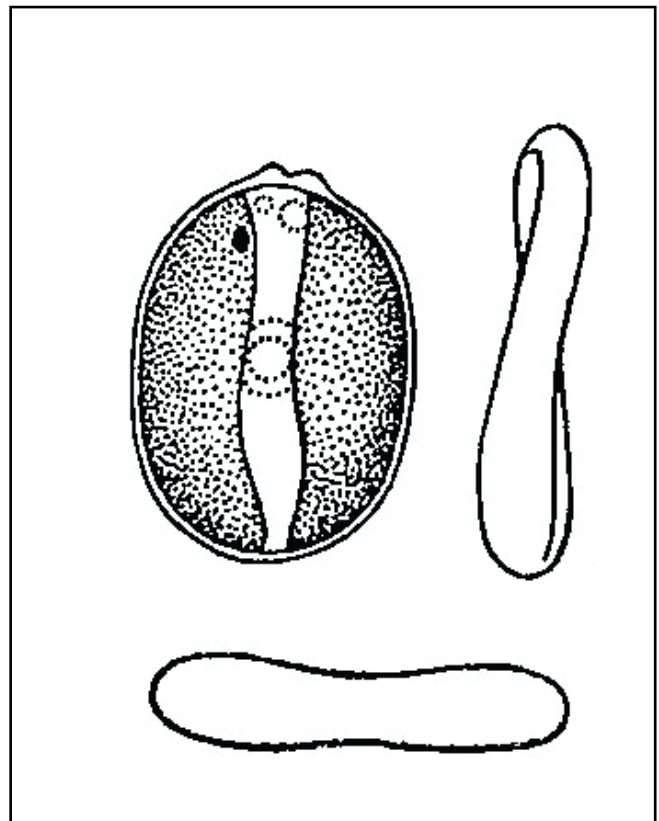
Забруднення, надмірне використання та зневоднен-
ня водойм.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Даних про знаходження виду на територіях ПЗФ
немає.

Н.М. Лялюк, Г.В. Бойко

Рисунок: Определитель пресноводных водорослей
СССР. - Вып. 8, 1959. - С. 163

ТОЛПЕЛА ПРОЛІФЕРУЮЧА**Толпела пролиферирующая***Tolypella prolifera* (A. Br.) Leonh.

Родина Нителові – Нителловые – Nitellaceae

Рід налічує близько 7 видів, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Невизначений.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Зах. Сибір. В Україні: Лівобережний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Переважно в слабо проточних водоймах: неглибоких річках, канавах, ровах; зрідка в стоячих водах – ямах, старицях, глибоких калюжах, по краях ставків.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Не досліджений.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Однорічна прісноводна рослина 20-40 см завв. Слань без кори, груба, міцна, сірувато- або коричнево-зелена, звичайно дуже й рівномірно інкрустована вапном. Стебла більше 1 мм у діам., часто поодинокі, густо галузяться тільки в середній та верхній частинах. Міжвузля знизу дуже витягнуті, особливо перше. Листки по 6-12 шт. у мутовці, не галузисті або розгалуження не вилчасті. Мувочки двох типів: з простих довгих, розпростертих листків та з складних дрібних листків, зібраних у великі, щільні головки. Генеративні органи розташовані групами: один антеридій оточений (1) 2-4 оогоніями. Оогонії короткостебельчасті або сидячі, еліпсоїдні, до верхівки часто злегка звужені, біля 420 мкм завд., спіральні клітини утворюють 10-12 закрутів, на верхніх кінцях не здуті, переважно з відкладаннями вапна; коронка не опадаюча, щільна. Ооспори широкоеліпсоїдні, жовтувато-коричневі, у поперечному перерізі округлі.

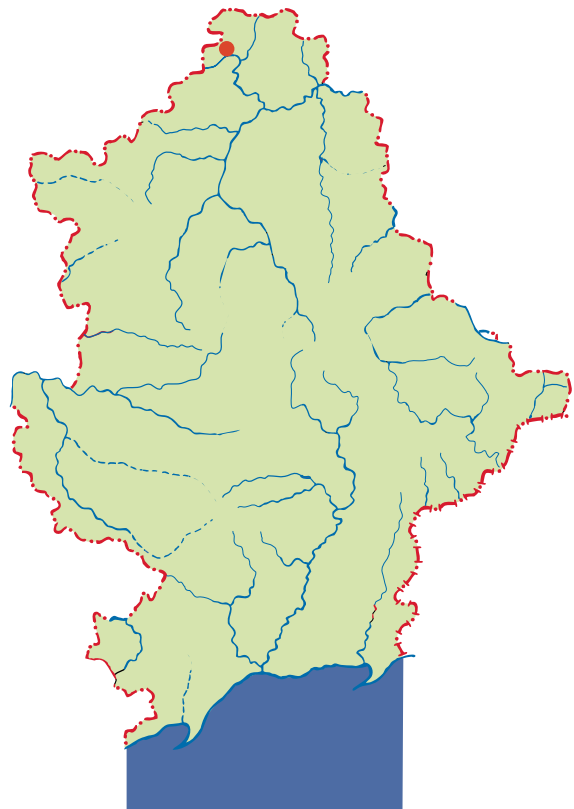
ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Забруднення, надмірне використання та зневоднення водойм.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

Н.М. Лялюк, Г.В. Бойко

Фото: <http://www.arkive.org/media/6A/6AC5DF8C-0003-41F6-8559-68A336644C2E/Presentation.Large/photo.jpg>

ПЕЧЕРИЦЯ ТАБЛИТЧАСТА

Шампиньон таблитчатий

Agaricus tabularis Peck

Родина Печерицеві – Агариковые – Agaricaceae

Рід налічує 49 видів, в Україні – 47 видів, в Донецькій області – 11 видів.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півн. Америка. В Україні: Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Цілині степи.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Росте групами, іноді утворює «відьмині кільця».

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Шапинка 5-20 см у діам., напівкругла, з віком опуклорозпростерта (іноді по центру пласка), білувата, білувато-сіра, при дотику жовтіє; поверхня розтріскується у вигляді заглиблених рівнобіжних пірамідальних комірок, таблитчасто-тріщинувата або таблитчасто-коміркувата. Пластинки вільні, тонкі, густі, рожево-коричневі, пізніше темно-коричневі. Спори широкоеліпсоїдні, коричневі. Ніжка 4-7 см завв., 1-3 см завш., циліндрична, донизу трохи звужується, білувата, шовковисто-волокниста, гола; з простим, широким, білуватим, верхівковим відстаючим кільцем. М'якуш білий, на зламі не змінюється або злегка рожевіє; запах і смак грибні. Плодові тіла з'являються у VI – X.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

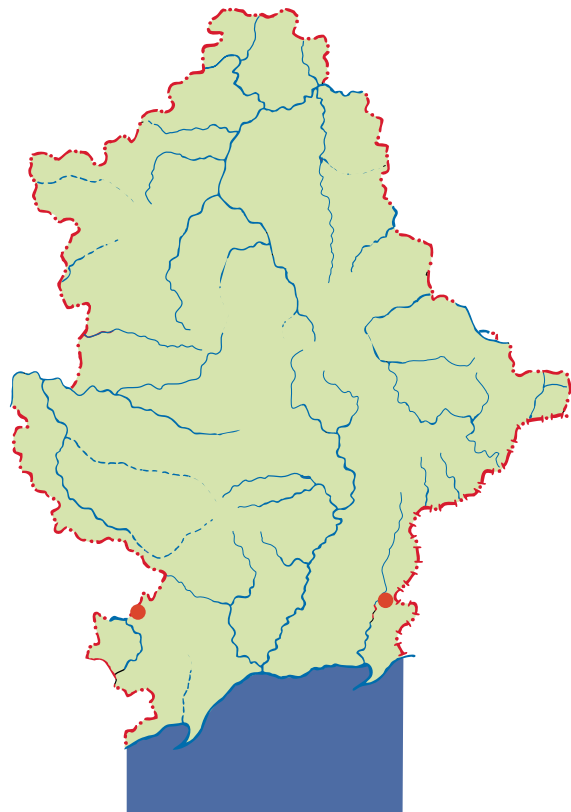
Розорювання цілинних степів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський Степ», ПЗ «Кам'яні Могили».

А.С. Аверчук

Фото: В.М. Остапко

ЗМОРШОК СТЕПОВИЙ**Сморчок степной***Morchella steppicola* Zerova

Родина Зморшкові – Сморчковые – Morchellaceae

Рід налічує 14 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Під загрозою зникнення.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія. В Україні: Лісостеп, Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Переважно цілинні степові ділянки.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється групами, іноді утворює «відьмині кільця».

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Плодове тіло до 15 см завв. Шапінка яйцеподібна, еліптичнояйцеподібна, неправильнокуляста, іноді сплюснута з боків або на верхівці, поверхня виїмчаста, брудно-бурувато-сіра, при висиханні жовтувата, порожниста; зростається з ніжкою. Ніжка 13-14 см завв. та 8-10 см завш., широка, циліндрична, складчаста, сіро-біла, спочатку щільна, при розростанні – з кількома порожнинами. Аски 200-270 × 15-18 (24) мкм, восьмиспорові, циліндричні. Спори одноклітинні, еліпсоїдні, розташовані в один ряд. Плодові тіла з'являються в III – IV.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання цілинних степів, рекреація, збір населенням (істівність)

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Хомутовський Степ», ПЗ «Кам'яні Могили».

А.С. Аверчук

Фото: В.М. Остапко

АСПИЦИЛИЯ КУЩИСТА

Аспицилия кустистая

Aspicilia fruticulosa (Eversm.) Flagey

Мегаспорові - Мегаспоровые - Megasperaceae

Рід налічує 44 види, в Україні – 28 видів, в Донецькій області – 6 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ; Сер. Азія; Півн. Африка. В Україні: Степ, Крим, Гірський Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Міждернинні ділянки (на ґрунті) у степових фітоценозах (особливо літофільних), кам'янисті осипи та схили.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляються досить великі групи.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань до субстрату не прикріплена, оливково-го, землисто-сірувато-коричневого кольору у вигляді більше-менш круглястих грудочок 1-2 см діам. (неправильної форми), лопаті короткі, дихотомічно розгалужені, циліндричні, майже сосочкоподібні, на кінцях трохи здуті і світліші, з однією або кількома невеликими заглибленнями. Апотеції з круглястим, майже плоским диском, близько 1-2 мм діам., вкритим сізюю поволокою, із товстим, дуже виступаючим сланевим краєм. Спори по 3-4 у сумках, кулясті, 20-24 мкм у діам. Розмножується нестатевим (прямими голкоподібними пікнокондіями, фрагментами слані) та статевим (спорами) шляхами.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Розорювання степових ділянок.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. На територіях ПЗФ не виявлений.

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: Ф.Я Кондратюк, http://dbiodbs.univ.trieste.it/img/Aspicilia_fruticulosa.jpg

КАЛОПЛАКА ЛОПАТЕВА**Калоπλαка лопастная**

Caloplaca lobulata (Flörke) Hellb. (*Xanthoria lobulata* (Flörke) de Lesd., *Xanthoria boulyi* Zahlbr.)

Родина Телосхистові – Телосхистовые – Teloschistaceae

Рід налічує в Україні 106 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр, Півд., Сх. Європа; Сер., Сх. Азія; Африка; Пн. Америка. В Україні: Степ і Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

На корі листяних дерев, на відкритих освітлених місцях і на обробленому дереві.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється щільно або поодинокі.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань накипно-листувата, більш-менш кругляста, розеткоподібна, близько 2-3 (5) мм діам. (сусідні розетки часто зливаються, утворюючи плями), матова, жовтувато-сіра або жовта, притиснена до субстрату. Лопаті маленькі, 0,3-0,8 мм дл., мало розвинуті, іноді майже непомітні за плодовими тілами, опуклі або пласкі, на кінцях округлі до вирізаних, з голою гладкою поверхнею. Нижній бік слані сірувато-білуватий. Апотеції численні, майже цілком укривають слань; диск темно-жовтогарячий, більш-менш плаский, близько 0,3-0,5 мм діам., рідко більший, спочатку іноді з розсіянодрібнозубчастим, потім завжди цілим краєм. Спори 10-16 мкм завд., 5-8 мкм завш.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

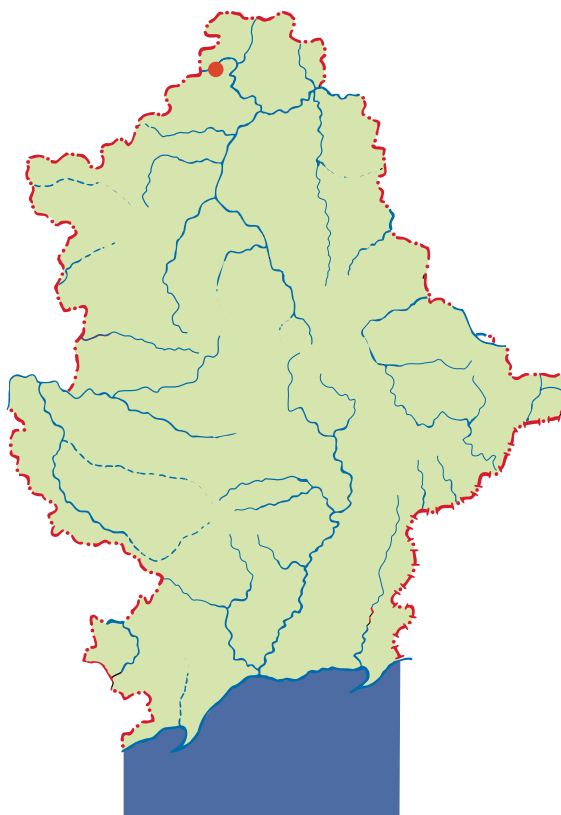
Забруднення повітря.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі гори».

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: http://dbiodbs.univ.trieste.it/img/Caloplaca_lobulata.jpg

ЦЕТРАРИЯ СТЕПОВА

Цетрария степная

Cetraria steppae (Savicz) Kärnefelt (*Coelocaulon steppae* (Savicz) Barreno & Vazques (*Cornicularia*) *steppae* Savicz))

Родина Пармелієві – Пармелиевые – Parmeliaceae

Рід налічує 13 видів, в Україні – 9 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа, Кавказ, Сибір, Сер. Азія. В Україні: Лісостеп та Степ (розсіяно), Гірський Крим, Південний Берег Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Міждернинні ділянки на ґрунті у степах.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється досить великими групами або поодинокі.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань 1-3 см завв., куциста, більш-менш куляста, коричнева та темно-коричнева, звичайно матова; до субстрату не прикріплена. Гілочки круглястоциліндричні, дихотомічно- або неправильнорозгалужені, основні гілочки завширшки 0,5 мм, бічні – від 0,1 до 0,5 мм. Апотеції невідомі. Розмножується нестатевим шляхом (пікнокондіями та фрагментами слані).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

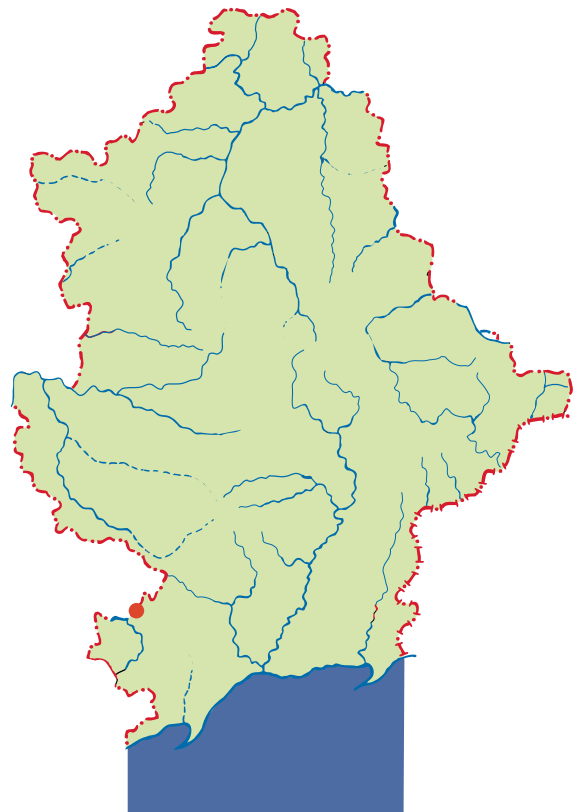
Заростання відкритих степових ділянок.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: гербарій

ХЕНОТЕКА ВОЛОСОВИДНА**Хенотека волосовидная***Chaenotheca trichialis* (Ach.) Th. Fr. (*Ch. aeruginosa* (Turn.)A.L. Sm., *Cyphelium trichiale* (Ach.) De Not.)

Родина Каліцієві – Калициевые – Caliciaceae

Рід налічує 20 видів в Україні, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа, Азія, Півд. Америка. В Україні: Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

На щілистій корі дерев - листяних та хвойних, рідше на старій деревині.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється досить рідко.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань зерниста або зернисто-бородавчата, із злитих чи розсіяних соредій та ізидій, сірувата, білувато-зеленувата до оливково-сірої, іноді борошниста. Підслань білувата. Апотеції на довгих, до 2 мм, тонких темно-каштаново-коричневих блискучих ніжках. Головки кулясті, темно-коричневі до чорних, у нижній частині вкриті рідкою білуватою поволокою. Спорова маса (мацедій) коричнева до темно-коричневої, пласка або трохи опукла. Спори кулясті, коричневаті, одноклітинні, близько 2-5 мкм діам.

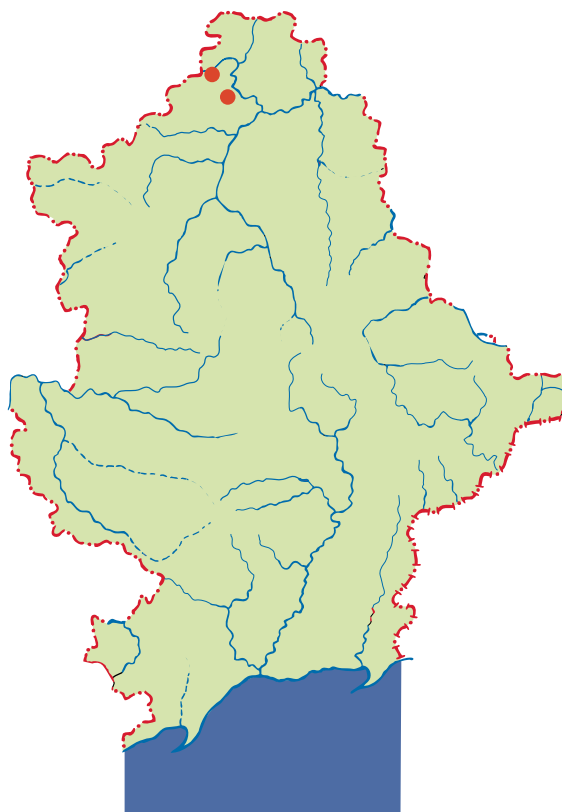
ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Забруднення повітря.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі гори».

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: http://dbiodbs.univ.trieste.it/img/Chaenotheca_trichialis.jpg

КЛАДОНИЯ ТІЛЕСНА

Кладония телесная

Cladonia carneola (Fr.) Fr. (*Cenomyce carneola* Fr.)

Родина Кладонієві – Кладонієвые – Cladoniaceae

Рід налічує 84 види, в Україні – 54 види, в Донецькій області – 7 видів.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Півн., Центр., Сх. Європа; Сер., Сх. Азія; Півн., Півд. Америка. В Україні: Закарпаття, Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

На ґрунті, торф'янистому ґрунті, гниючому деревинному субстраті, трухлявих пнях, між скелями.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Зростає поодинокі та невеликими групами. Трапляється дифузно на освітлених місцях.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань горизонтальна, складається з лусочок від 0,3 до 10 мм завд. Лусочки розсічені чи з лопатями, висхідні, жовтувато-сізі до жовтуватих, знизу білі, зрідка з слабким жовтуватим відтінком. Подеції 0,5-2,0 (4,0) мм завв. та 0,5-3,0 (4,0) мм завт., прямостоячі, прості, вгорі кубкоподібні, вкриті коровим шаром лише у нижній частині, а вище – борошністими або зернистими середіями, без лусочок чи рідко тільки при основі з кількома лусочками, солом'яно-жовті, світло-сірчано-жовті до жовтувато-сіруватих. Кубки більш-менш правильні, дно непродірявлене, близько 2-15 мм діам., цілокраї чи зубчасті або по краю з проліфікаціями. Спори еліпсоїдні до яйцеподібних.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Забруднення повітря.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: А.С. Аверчук

КОЛЕМА ЧІПКА**Коллема цепкая***Collema tenax* (Sw.) Ach. (*Lichen tenax* Sw.)

Родина Колемові – Коллемовые – Collemataceae

Рід налічує 29 видів, в Україні – 19 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Кавказ; Зах. Азія; Африка; Півд. Америка. В Україні: Прикарпаття, Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

На вапнякових скелях, між мохами.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється досить рідко.

БИОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань плівчата, притиснута, листувата, у вигляді розеток до 2-4 см діам., темно-сіро-зелена до чорнувато-зеленої, зволожена – зелена. Лопаті численні, радіально або неправильно розташовані, з більш-менш округлими, цілісними або вирізаними хвилястими висхідними краями. Апотеції 1-2 мм завш., спочатку занурені, потім сидячі, диск плоский, світло-коричнево-червоний; сланевий край товстий, спочатку цілий, потім іноді зернистий. Спори яйцеподібні до еліптичних, 14-25 × 8-12 мкм.

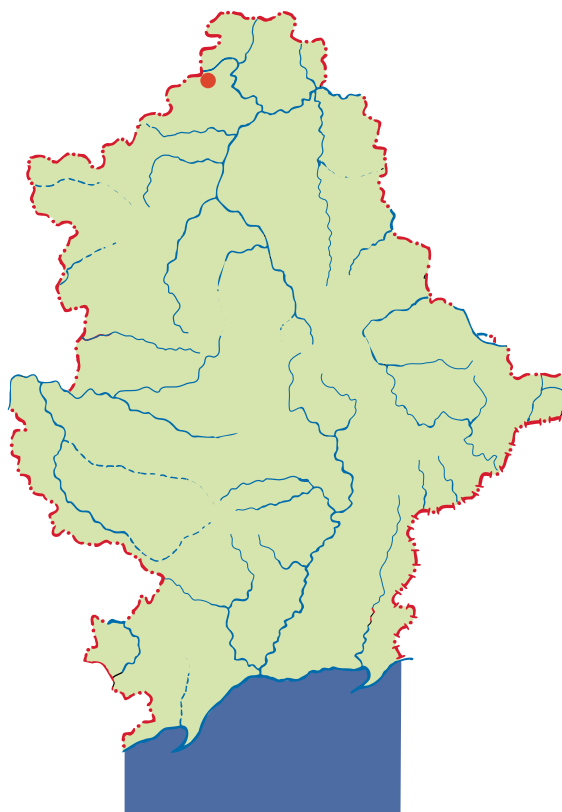
ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

Забруднення повітря, випасання худоби, рекреація.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях ПЗФ не виявлений.

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: <http://dbiodbs.univ.trieste.it>

ЛАСАЛІЯ ПУХИРЧАСТА

Ласалия пузырчатая

Lasallia pustulata (L.) Mérat (*Umbilicaria pustulata* (L.) Hoffm.)

Родина Умбілікарієві – Умбілікарієвіє –
Umbilicariaceae

Рід налічує 2 види, в Україні – 2 види, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Зах. Сибір; Сер., Центр., Сх. Азія; Африка; Півн., Центр. Америка. В Україні: Лісостеп; Степ, Південний Берег Криму.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Відслонення силікатних порід (на відкритих та слабозатінених місцях з досить частим періодичним зволоженням – туманом, росою).

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляються великими групами, рідше – поодинокі.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань кругляста, до 10 (25) см діам., складається з одного листка, досить притиснута до субстрату, плоска або вгнута, по краю розірвано-виїмчаста, крихка, зверху сіра або темно-сіро-коричнева, зволожена – коричнево-зеленувата, матова, з численними, розміщеними ближче до краю слані пухирчастими здуттями (1-6 мм завш., 0,5-2 мм завв.), часто вкритими білою потрісканою поволокою; прикріплюється до субстрату гомфом. На верхній поверхні слані майже завжди утворюються (особливо ближче до краю) скупчені зеленувато-чорні ізидії. Апотеції близько 1-3 мм у діаметрі, спочатку з заглибленим, потім з опуклим чорним диском, зустрічаються рідко. Розмножується нестатевим (фрагментами слані та ізидіями) та статевим (спорами) шляхами. Спори еліптичні.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

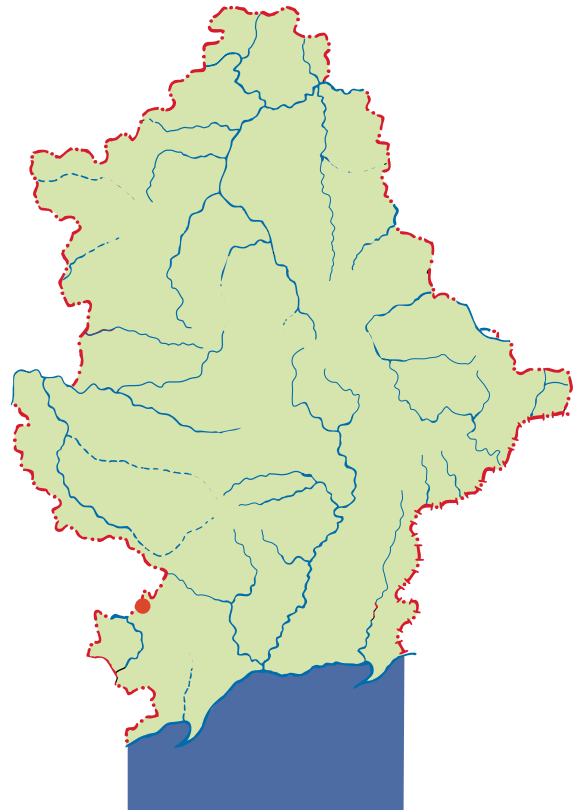
Забруднення повітря, випадання кислотних дощів.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили» (лише в межах Донецької обл.).

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: <http://dbiodbs.univ.trieste.it>

НЕОФУСЦЕЛІЯ ГРУБОЗМОРШКУВАТА**Неофусцелия грубоморщинистая***Neofuscelia ryssolea* (Ach.) Essl.

Родина Пармелієві – Parmeliaceae

Рід налічує 7 видів, в Україні – 7 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Зах., Півд. Європа; Кавказ; Сибір; Сер., Центр. Азія. В Україні: Степ, Лісостеп (південь); Гірський Крим (зрідка).

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Міждернинні ділянки на ґрунті у степових угрупованнях.

СТАН ПОПУЛЯЦІЇ

Трапляється досить великими групами. Спостерігається тенденція до скорочення.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань у вигляді притиснених кущиків 1,5-4,5 см завв., зовсім не прикріплена, досить м'яка, зверху оливково-коричнева, лопаті гладенькі або іноді зморшкуваті, більш-менш блискучі, на кінцях трохи розширені, затуплені або дуже коротко розгалужені, без соредій та ізидій, зісподу – оливково-бурі. Нижня поверхня світліша, гола, матова. Апотеції невідомі. Розмножується вегетативно (фрагментами слані).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

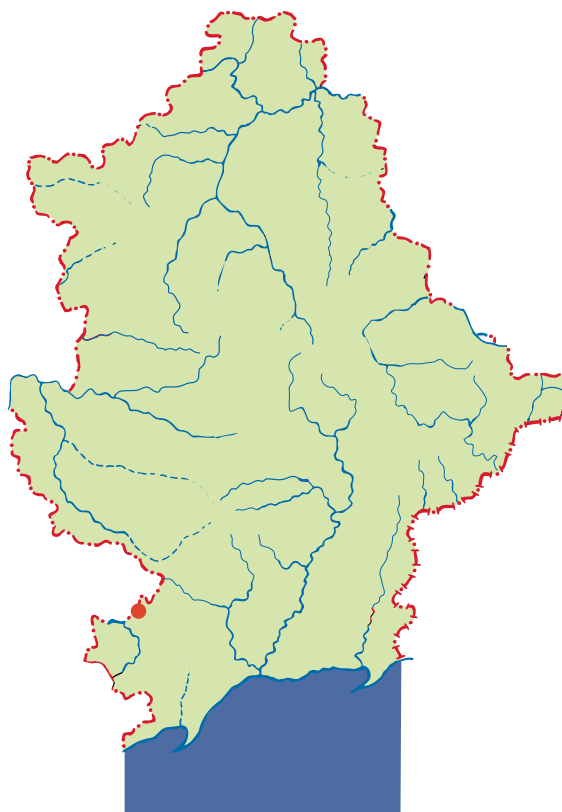
Розорювання степових ділянок.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Рисунок: Червона книга України, 1996. - С. 517.

ПАРМЕЛІОПСІС СУМНІВНИЙ

Пармелиопсис сомнительный

Parmeliopsis ambigua (Wulfen) Nyl. (*Parmelia ambigua* Ach., *Imbricaria diffusa* Köerb.)

Родина Пармелієві – Пармелиевые – Parmeliaceae

Рід налічує 3 види, в Україні – 3 види, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Азія; Півд. Америка. В Україні: Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Кора листяних порід деревних рослин (особливо часто берез), пні і оброблена деревина, рідше – на кам'янистому субстраті.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Зростає поодинокі та невеликими групами. Трапляється дифузно між іншими видами на освітлених місцях.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань сірувато-сірчано-жовта до зеленувато-жовтої, щільно притиснена до субстрату, більш-менш кругляста. Лопаті променисто розташовані, до 1 мм завш., більш-менш пірчастовирізані, плоскі, у центральних частинах несуть здебільшого головчасті світло-сірчано-жовті соредії, які іноді згодом зливаються у суцільну соредіозну масу. Нижній бік слані темно-коричневий, густо вкритий темними ризоїдами. Апотеції до 2 мм діам., диск каштановий, плоский до трохи опуклого. Спори видовжені, прямі або трохи зігнуті, 7-12 × 2,0-3,5 мкм. Пікноконідії зігнуті, нитчасті, 12-18 (25) × 0,5-1 мкм. В Донецькій області виключно стерильний.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

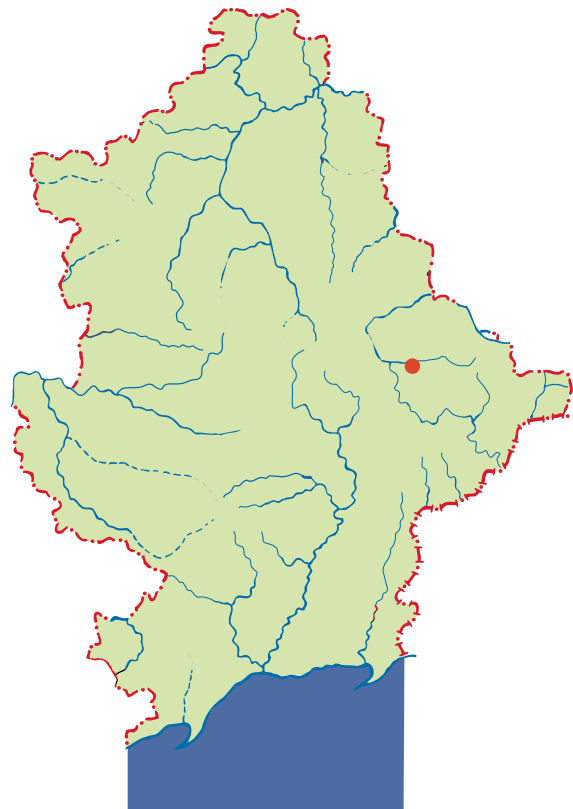
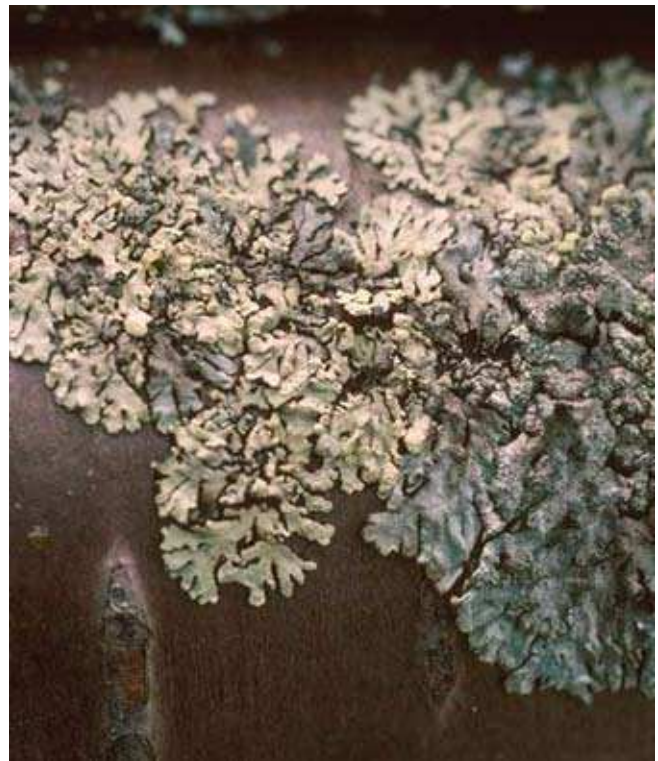
Забруднення повітря.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях ПЗФ вид не виявлений.

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: http://www.nhm.uio.no/botanisk/lav/Photo_Gallery/Parmeliopsis/ambigua%20+%20hyperopta_Sigdal%202000%20Timdal_ET.jpg

РІНОДИНА СКУДНА**Ринодина скудная**

Rinodina exigua (Ach.) Gray (*Rinodina exiguella* (Vain.) H. Magn., *R. metabolica* auct.)

Родина Фісцієві – Фисциевые – Physciaceae

Рід налічує 51 вид, в Україні – 27 видів, в Донецькій області – 1 вид.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Європа; Півн. Африка; Півн. Америка; Австралія. В Україні: Полісся, Лісостеп, Донецький Лісостеп.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

На корі дерев і на старій деревині.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляються досить великі групи.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань досить тонка, зернисто-бородавчата, білувата, світло-сірувата до зеленувато-сірої, часто зовсім непомітна. Підслань непомітна. Апотеції скупчені або розсіяні, до 0,7 мм діам. Диск спочатку плаский, потім опуклий, темно-коричневий до чорнуватого, з тонким цілісним або дрібнозубчастим зникаючим краєм. Гіпотеції безбарвний. Парафізи пухкі, на кінцях потовщені, коричневаті. Сумки з 8 спорами. Спори з досить товстою поперечною перегородкою, темні, близько 12-20 × 6-8 мкм. Слань від КОН спочатку жовтіє, потім стає брудно-червоною.

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

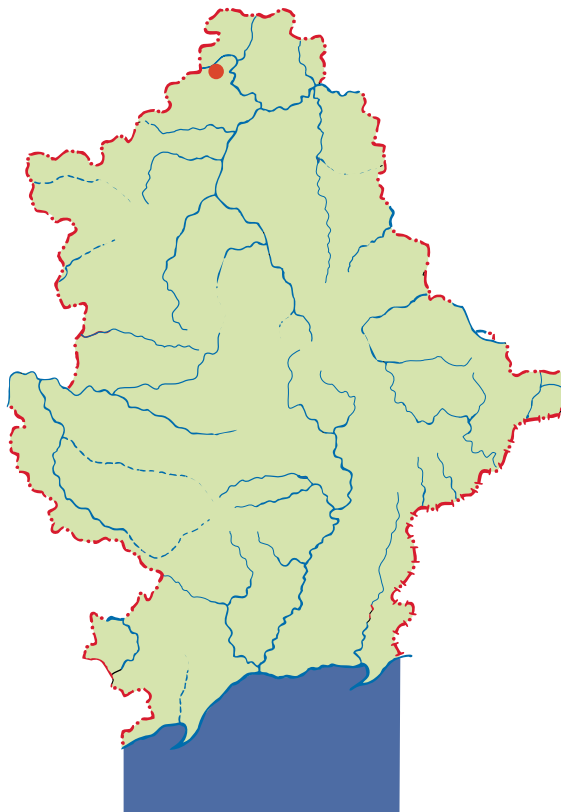
Забруднення навколишнього середовища.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Фактичні регіональні: НПП «Святі Гори».

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Фото: http://dbiodbs.univ.trieste.it/global/italic_ico.

УМБІЛІКАРІЯ БАГАТОЛИСТОПОДІБНА

Умбиликарія многолистовидная

Umbilicaria subpolyphylla Oхner

Родина Умбілікарієві – Умбиликарієвіє –
Umbilicariaceae

Рід налічує 22 види, в Україні – 11 видів, в Донецькій області – 3 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне і в Україні: Лівобережний Злаково-Лучний Степ.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Добре освітлені прямовисні поверхні гранітних скель.

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Зростає поодинокі та невеликими групами.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань 2-3 см завш., листувата, шкіряста; прикріплена до субстрату центральним гомфом. Поверхня слані сірувато-бурувата, оливково-бурувата або чорна, іноді з бурими плямами, матова, зморшкувата. Апотеції невідомі. Розмножується вегетативно (за допомогою лускоподібних виростів, які утворюються на поверхні слані).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

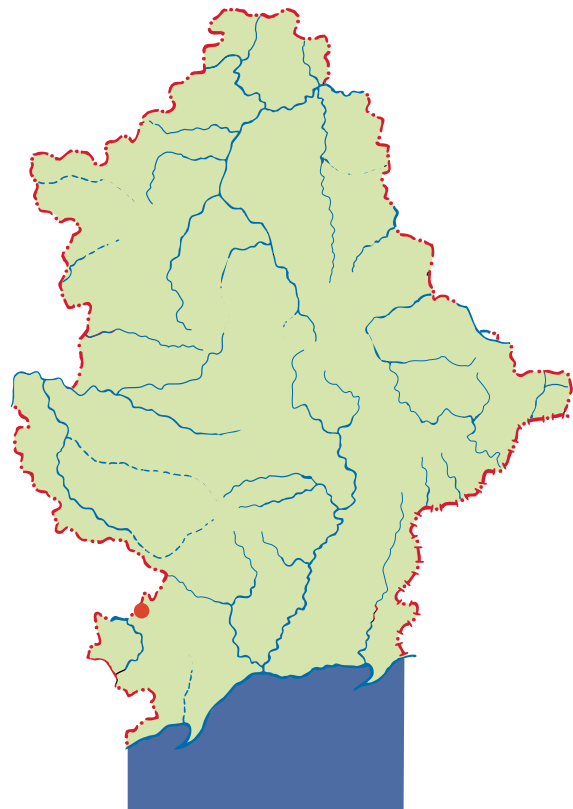
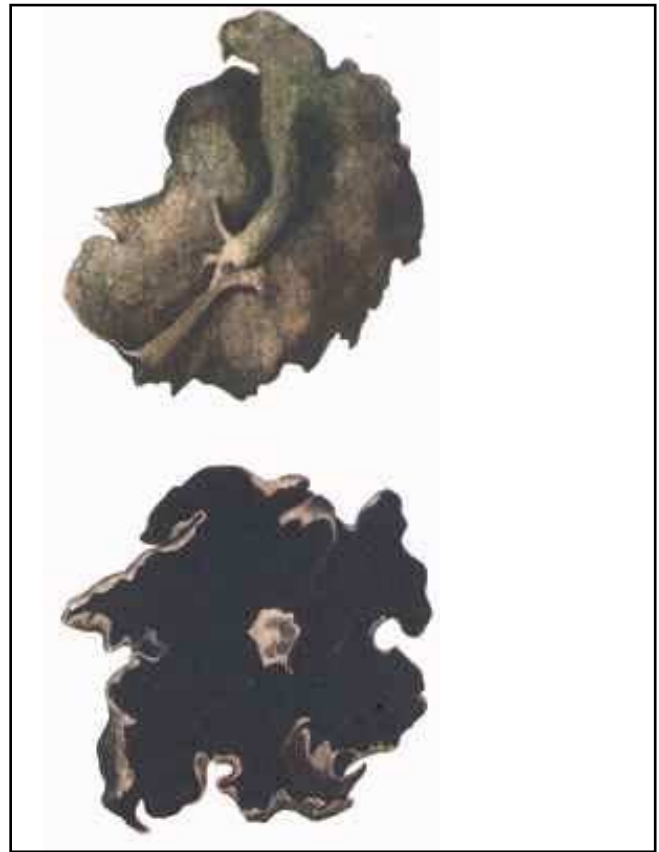
Забруднення повітря, кислотні дощі.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

Правові: У. Фактичні регіональні: ПЗ «Кам'яні Могили».

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Рисунок: Червона книга України, 1996. - С. 526

КСАНТОПАРМЕЛІЯ КАМЧАДАЛЬСЬКА**Ксантопармелия камчатдальская**

Xanthoparmelia camtschadalis (Ach.) Hale (*Parmelia vagans* Nyl.)

Родина Пармелієві – Пармелиевые – Parmeliaceae

Рід налічує 6 видів, в Україні – 6 видів, в Донецькій області – 2 види.

СТАТУС

Рідкісний.

ПОШИРЕННЯ

Загальне: Сх. Європа (південь); Кавказ; Сибір; Д. Схід; Сер., Сх., Центр. Азія, Півн. Америка. В Україні: Степ, Крим.

МІСЦЕЗРОСТАННЯ

Міждернинні ділянки (на ґрунті), піщані місця (часто з іншими кочівними лишайниками).

СТАН ПОПУЛЯЦІЙ

Трапляється поодинокі або досить великими групами.

БІОМОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Слань вільна, до субстрату не приростає, листувата, має приплюснуто-кущистий вигляд (лопаті підіймаються вгору), 2-4 мм діам., зверху світло-сірувато-зелена, матова чи трохи блискуча, без соредіїв та ізидіїв; нижня поверхня темно-коричнева, з залишками ризоїдів або зовсім гола; лопаті слані вузькі, неправильно чи дихотомічно розгалужені, зверху в центральній частині часто потріскані. Сиглі апотеції невідомі. Розмножується вегетативно (фрагментами слані).

ПРИЧИНИ РАРИТЕТНОСТІ

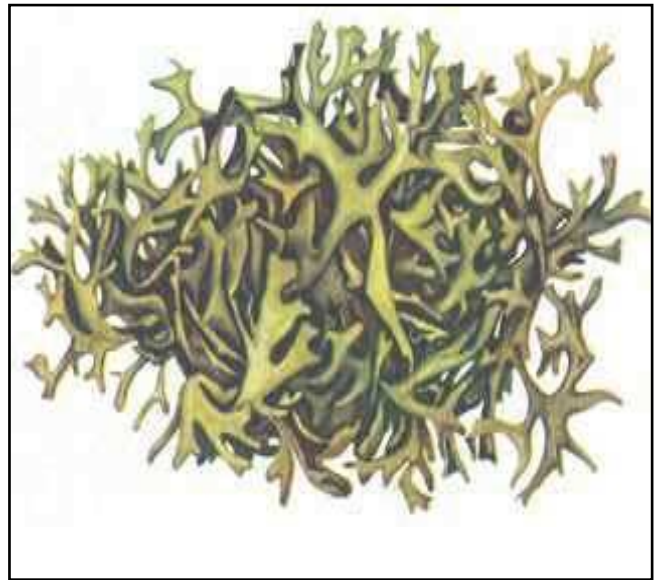
Разорювання та заростання відкритих степових ділянок.

ПРИЙНЯТІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ

На територіях ПЗФ не виявлений.

О.З. Глухов, А.С. Аверчук

Рисунок: Червона книга України, 1996. - С. 521.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

- Андрієнко Т.Л., Партика Л.Я. Рослинність та флористичні особливості заказника «Нечим-не» (Волинська область) // Укр. ботан. журн. – 1984. – 41, №1. – С. 90 – 94.
- Байрак О. М., Стецюк Н. О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава: Верстка, 2005. – 248 с.
- Барбарич А.И., Доброчаева Д.Н., Дубовик О.Н. и др. Хорология флоры Украины. Справочное пособие. – Киев: Наук. думка, 1986. – 272 с.
- Бельгард А.Л., Сидельник Н.А. Материалы к растительности болот Днепропетровщины // Флора. Систематика и филогения растений. – Киев: Наук. думка, 1975. – С. 245 – 254.
- Бойко А.В. Одиагностике и распространении на территории юго-востока Украины *Artemisia armeniaca* Lam. (Asteraceae) // Промышленная ботаника. – 2007. – Вып. 7. – С. 132 – 135.
- Бойко М.Ф. Нові знахідки рідкісних і зникаючих видів рослин у Херсонській та Миколаївській областях // Укр. ботан. журн. – 1988. – 45, №5. – С. 84 – 87.
- Бойко М.Ф. Анализ бриофлоры степной зоны Европы. – Киев: Фитосоцицентр, 1999. – 180 с.
- Бойко М.Ф. Бриофлора степной зоны Восточно-Европейской равнины и Предкавказья. – Дисс. ... докт. биол. наук: 03.00.05. – Приложение. – Киев, 1992. – С. 324 – 642.
- Бойко М.Ф. До вивчення мохоподібних Національного природного парку «Олешківські піски» (Херсонська область, Україна) // II-й відкритий з'їзд фітобіологів Херсонщини. – Херсон: Айлант, 2008. – С. 3 – 5.
- Бойко М.Ф. Конкретні бриофлори Лівобережного Полісся // Укр. ботан. журн. – 1975. – 32, №6. – С. 723 – 733.
- Бойко М.Ф. Моховий покрив фітоценозів Хомутовського степу // Укр. ботан. журн. – 1978. – 35, №4. – С. 390 – 395.
- Бойко М.Ф. Мохообразные Левобережного Полесья УССР. – Дисс. ... канд. биол. наук: 03.00.05. – Киев, 1975. – 181 с.: прилож. 77 с.
- Бойко М.Ф. Найпівденніші на Україні болота з сфагновими мохами // Укр. ботан. журн. – 1974. – 31, №2. – С. 236 – 237.
- Бойко М.Ф. Чекліст мохоподібних України. – Херсон: Айлант, 2008. – 232 с.
- Бойко М.Ф., Любченко В.М., Вирченко В.В. Изменения под антропогенным воздействием бриофлоры широколиственных лесов Киева и его окрестностей // Биологические науки. – 1987, №2. – С. 64 – 70.
- Бордзіловський Є.І. Родина Лілійні – Liliaceae Hall. // Флора УРСР. – Т. 3. – К.: вид-во АН УРСР, 1950. – С. 61 – 266.
- Бурда Р.И., Остапко В.М. Фитосозологическая роль заказника «Белосарайская коса» // Интродукция и акклиматизация растений. – 1993. – Вып. 20. – С. 3 – 11.
- Бурда Р.И., Остапко В.М., Ларин Д.А. Атлас охраняемых растений: виды флоры юго-востока Украины, занесенные в Красную книгу. – Киев: Наук. думка, 1995. – 124 с.
- Бурда Р.И., Остапко В.М., Тохтарь В.К. Дополнение к «Конспекту флоры юго-востока Украины» // Интродукция и акклиматизация растений. – 1995. – Вып. 24. – С. 31 – 36.
- Вассер С.П. Флора Agaricales цілинних степів Української РСР // Укр. ботан. журн. – 1973. – 30, №4. – С. 457 – 467.
- Вассер С.П. Флора грибов Украины. Агариковые грибы. – Киев: Наук. думка, 1980. – 328 с.
- Вассер С.П. Агариковые грибы СССР. – Киев: Наук. думка, 1985. – 182 с.
- Визначник грибів України. – К.: Наук. думка, 1979. – Т.5. – Базидіоміцети. Книга 2. – 565 с.
- Визначник рослин України. – К.: Урожай, 1965. – 877 с.
- Вірченко В.М. Бриофлора Шацького національного природного парку // Укр. ботан. журн. – 1999. – 56, №1. – С. 67 – 73.

- Вірченко В.М. Мохоподібні // Гелюта В.П. та ін. Заказник «Любче». Природні умови, біорізноманітність, збереження та управління. – Київ, 2001. – С. 30 – 33, 156 – 159.
- Вірченко В.М. Сфагнові мохи правобережного Лісостепу УРСР // Укр. ботан. журн. – 1985. – 42, №2. – С. 92 – 93.
- Вірченко В.М., Ваня І. Список печіночників, антоцеротів та сфагнових мохів України. – К.: Знання, 2000. – 29 с.
- Вірченко В.М., Панченко С.Н. Мохоподібні національного природного парку «Деснянсько-Старогутський» (Сумська обл., Україна) // Чорноморськ. ботан. журн. – 2005. – 1, №2. – С. 92 – 99.
- Гапон С.В. Анотований список мохоподібних // Безсудинні рослини Лівобережного Лісостепу України. – Полтава: Верстка, 1998. – С. 98 – 130.
- Глухов О.З., Птиця В.В. Реінтродукція раритетних видів флори південного сходу України – Донецьк: Вебер (Донецька філія), 2008. – 193 с.
- Гнатюк Н.Ю. К вопросу сохранения *Erodium beketowii* Schmalh. ex situ: качество семян, начальные стадии онтогенеза // Промышленная ботаника. – 2007. – Вып. 7. – С. 194 – 198.
- Голлербах М.М., Паламар-Мордвинцева Г.М. Визначник прісноводних водоростей України. Харові водорості (Charophyta). – К.: Наук. думка, 1991. – 196 с.
- Голлербах М.М., Красавина Л.К. Определитель пресноводных водорослей СССР. Харовые водоросли. – Л.: Наука, 1983. – 140 с.
- Горелова Л.Н., Альохін О.О. Рідкісні рослини Харківщини (Систематичний список рідкісних судинних рослин, питання їх охорони). – Харків: Б.в., 1999. – 52 с.
- Губанов І.А., Киселёва К.В., Новиков В.С., Тихомиров В.Н. Иллюстрированный определитель растений Средней России: В 3 т. – М.: Т-во научных изданий КМК, Ин-т технологических исследований, 2002 – 2004. – Т. 1 – 3.
- Данилків І.С., Демків О.Т., Лобачевська О.В., Мамчур З.І. Мохоподібні – Bryophyta // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – К.: Інтерекоцентр, 1997. – С. 190 – 198, 576 – 592.
- Данилків І.С., Лобачевська О.В., Мамчур З.І., Сорока М.І. Мохоподібні Українського Розточчя. – Львів, 2002. – 320 с.
- Дедусенко-Щеголева Н.Т., Матвиенко А.М., Шкорбатов Л.А. Определитель пресноводных водорослей СССР. Зеленые водоросли. Класс Вольвосковые – Volvocineae – Вып. 8. – М., Л.: Изд-во Акад. наук СССР, 1959. – 222 с.
- Донбас заповідний. Науково-інформаційний довідник-атлас. – Донецьк: ДФ ДП КПК Мінкоресурсів України, 2003. – 160 с.
- Дубовик О.М. Нарис флори Донецького Лісостепу. II. Ендемічні та заміщуючі види // Укр. ботан. журн. – 1964. – 21, № 4. – С. 85 – 94.
- Дубовик О.М., Крицкая Л.И. Новые материалы к изучению рода Астрагал (*Astragalus* L.) на Украине // Новости систематики высших и низших растений. – Киев: Наук. думка, 1978. – С.126 –139.
- Дубовик О.Н. Новые виды рода *Rosa* L. флоры Донецкого края и Северного Приазовья // Новости систематики высших растений. – Л.: Наука, 1966. – С. 151 – 181.
- Дубовик О.Н., Дзыбов Д.С. Географический анализ видов рода *Astragalus* (Fabaceae) Крымско-новороссийской провинции и их флорогенетические связи // Ботан. журн. – 1990. – 75, №2. – С. 170 – 180.
- Дубовик О.Н. Род *Genista* L. (Fabaceae) во флоре Крыма и Кавказа // Новости систематики высших растений. – Л. – 1990. – 27, №1. – С. 82 – 88.
- Дубовик О.Н., Абрамова Т.И. Астрагал донской (*Astragalus tanaiticus* C. Koch) – редкий эндемичный вид флоры Нижнего Дона // Флора Нижнего Дона и Северного Кавказа: структура, динамика, охрана, проблемы использования: Матер. конф. – Ростов-на-Дону, 1991. – С. 38 – 41.

- Дубовик О.Н., Ткаченко В.С. Деякі нові та рідкісні рослини південно-східної України // Укр. ботан. журн. – 1967.– 24, №3. – С. 50 – 54.
- Егорова Т.В. Осоки (*Carex* L.) России и сопредельных государств (в пределах бывшего СССР). – С-Пб: Санкт-Петербургская химико-фармацевтическая академия; Сент-Луис: Миссурийский ботанический сад, 1999. – 772 с.
- Екофлора України. – К.: Фітосоціоцентр, 2000 – 2007. – Т. 1 – 3, 5.
- Ена А. В. и др. Находки крупных популяций весенних эфемероидов в степном Крыму // Актуальні питання збереження і відновлення степових екосистем: Матер. міжнар. наук. конф., присв. 100-річчю заповідання Асканійського степу. – Асканія-Нова, 1998. – С. 174 – 176.
- Зеров Д.К. Флора печіночних і сфагнових мохів України. – К.: Наук. думка, 1964. – 355 с.
- Зеров Д.К., Партика Л.Я. Мохоподібні Українських Карпат. – К.: Наук. думка, 1975. – 230 с.
- Зерова М.Я. Новый зморшок з цілинного степу (*Morchella steppicola* Lerova sp. nov.) // Ботан. журн. – 1941. – 2, №1. – С. 155 – 160.
- Зерова М.Я. Наземні гриби цілинних степів Української РСР // Укр. ботан. журн. – 1956. – 13, №2. – С. 131 – 142.
- Зоз І.Г., Клоков М.В. Нотатки про українську *Tulipa biebersteiniana* s. amp. Попереднє повідомлення // Харківський державний університет. Труды наук.-досл. інституту ботаніки. – 1935. – Т. 1. – С. 61 – 74.
- Івашин Д.С. Новий вид глоду з Лівобережжя України // Укр. ботан. журн. – 1964. – 21, № 6. – С. 60 – 68.
- Івашин Д.С., Чуприна Т.Т., Хархота Г.І. *Stipa anomala* P. Smirn. В Донбасі // Укр. ботан. журн. – 1975. – 32, № 2. – С. 214 – 216.
- Камелин Р.В. Астрагал донской – *Astragalus tanaiticus* C. Koch // Красная книга РСФСР (растения). М.: Росагропромиздат, 1988. – С. 182.
- Каталог раритетного біорізноманіття заповідників і національних природних парків України. Фітогенетичний фонд, мікогенетичний фонд, фітоценотичний фонд. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – 276 с.
- Каталог растений Донецкого ботанического сада: справ. пособие. – Киев: Наук. думка, 1988. – 528 с.
- Клеопов Ю.Д. Анализ флоры широколиственных лесов европейской части СССР. – Киев: Наук. думка, 1990. – 352 с.
- Клоков М. В. Нові матеріали до пізнання української флори. I. Кілька нових видів флори УРСР // Ботан. журн. – 1946. – 3, №1,2. – С.17 – 26.
- Клоков М. В. О верониках колосистых // Новости систематики высших и низших растений. – Киев: Наук. думка, 1976. – С. 92 – 111.
- Клоков М. В. Рассообразование в роде тимьянов – *Thymus* L. на территории Советского Союза. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 120 – 121.
- Клоков М.В., Доброчаева Д.Н. Заметка о *Helianthemum capum* (L.) Baumg. и близких к нему видах // Новости систематики высших и низших растений. – Киев: Наук. думка, 1974. – С. 67 – 77.
- Клоков М.В., Краснова А.Н., Ткаченко В.С. Новый вид норичника с приазовских гранитов и условия его произрастания // Новости систематики высших и низших растений. 1979. – Киев: Наук. думка, 1981. – С. 80 – 86.
- Клоков М.В., Осычнюк В.В. Ковыли Украины // Новости систематики высших и низших растений. – Киев: Наук. думка, 1975. – С. 7 – 92.
- Кондратюк Е.Н., Чуприна Т.Т. Ковыльные степи Донбасса. – Киев: Наук. думка, 1992. – 172 с.
- Кондратюк Е.Н., Бурда Р.И., Остапко В.М. Конспект флоры юго-востока Украины. Сосудистые растения. – Киев: Наук. думка, 1985. – 272 с.
- Кондратюк Е.Н., Бурда Р.И., Чуприна Т.Т., Хомяков М.Т. Луганский государственный запо-

ведник. Растительный мир. – Киев: Наук. думка, 1988. – 188 с.

Кондратюк Е.Н., Остапко В.М. Редкие, эндемичные и реликтовые растения юго-востока Украины в природе и культуре. – Киев: Наук. думка, 1990. – С. 152 с.

Кондратюк Е.Н., Тарабрин В.П., Бакланов В.И., Бурда Р.И., Хархота А.И. Промышленная ботаника. – Киев: Наук. думка, 1980. – 260 с.

Кондратюк С.Я., Навроцька І.Л. Нові та рідкісні види ліхенофлори України // Укр. ботан. журнал. – 1992. – Т. 49, № 4. – С. 56 – 61.

Конопля О.М., Ісаєва Р.Я., Конопля М.І., Остапко В.М. Рідкісні й зникаючі рослини Луганської області. – Донецьк: Вид-во «УкрНТЕК», 2003. – 340 с.

Копачевская Е.Г. Лишеница Крыма и ее анализ. – Киев: Наук. думка, 1986. – 296 с.

Коршіков О.А. Volvocineae / Визначник прісноводних водоростей УРСР. За редакцією Я.В. Ролла, Т. IV. – Вид-во АН УРСР, Київ, 1938. – 184 с.

Косых В. М., Голубев В. Н. Современное состояние популяций редких, исчезающих и эндемичных растений Горного Крыма / ГНБС. – Ялта, 1983. – 119 с. – Деп. в ВИНТИ 14.04.83, №3360-83 Деп.

Котлов Ю.В. Rinodina // Определитель лишайников СССР. – Л.: Наука, 2008. – Вып. 10. – С. 309.

Котов М. І. Нові види рослин з Донбасу // Ботан. журн. – 1940. – 1, №2. – С. 297 – 300.

Красная книга РСФСР: Растения. – М.: Росагропромиздат, 1988. – 590 с.

Красная книга СССР. Редкие и находящиеся под угрозой исчезновения виды животных и растений. – М.: Лесн. промышленность, 1984. – Т.2. – 480 с.

Крюкова И.В., Лукс Ю.А. Новые данные о *Tulipa biflora* Pall. (Liliaceae) в Крыму // Ботан. журн. – 1978. – 63, №5. – С. 700 – 711.

Купрюшина Л.В. Биоморфология *Caragana scythica* (Kom.) Pojark. (Fabaceae Lindl.) на начальных этапах онтогенеза // Промышленная ботаника. – 2005. – Вып. – С. 243 – 248.

Купрюшина Л.В. Онтогенез та вікові стани рамети *Caragana scythica* (Kom.) Pojark. (Fabaceae Lindl.) в Україні // Матер. XI з'їзду Укр. ботан. т-ва. – Харків, 2001. – С. 207 – 208.

Кучеровський В.В. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Дніпропетровщини. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 360 с.

Кучеровський В.В. Конспект флори Правобережного степового Придніпров'я. – Дніпропетровськ: Проспект, 2004. – 292 с.

Лавренко Е.М. Бореальная растительность Лиманской группы озер и болот в долине Среднего Донца // Проблемы биogeоценологии, геоботаники и ботанической географии. – Л.: Наука, 1973. – С. 125 – 155.

Маевский П.Ф. Флора средней полосы европейской части России. – М.: Тов-во научных изданий КМК, 2006. – 600 с.

Маслова В.Р., Лесняк Л.І., Мельник В.І., Перегрим М.М. Червона книга Луганської області. Судинні рослини. – Луганськ: Знання, 2003. – 280 с.

Мельник В.И., Гриценко В.В., Шевченко Д.Ю. Ареал, эколого-ценотические условия местобитаний и структура популяций *Bulbocodium versicolor* (Ker.-Gawl.) Spreng. (Melanthiaceae) // Интродукция растений. – 2006. – №1. – С. 23 – 35.

Мінарченко В.М. Лікарські судинні рослини України (медичне, фітосозологічне, ресурсне значення). – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 324 с.

Морозюк С.С. Ендемічні рослини і коротка історія розвитку флори крейдяних відслонень басейну р. Сіверській Донець // Укр. ботан. журн. – 1971. – 28, № 3. – С. 327 – 331.

Мосякін С.Л. Рослини України у Світовому Червоному списку // Укр. ботан. журн. – 1999. – 56, № 1. – С. 79 – 88.

Надеїна О.В. Лишайники національного природного парку «Святі Гори» // Чорноморський ботан. журнал. – 2007. – Т. 49, № 4. – С. 56 – 61.

Назаренко А.С. Особенности развития *Jurinea centauroides* Klokov. на ранних этапах онтогенеза // Промышленная ботаника. – 2009. – Вып. 9.

Назаренко Г.С. Збереження рідкісних видів флори південного сходу України в експозиціях, створених за фітоценотичним принципом // Старовинні парки і ботанічні сади: проблеми та перспективи функціонування: Тези доп. III Міжнар. конф., присв. 215-річчю парку "Олександрія". – Біла Церква, 2008. – С. 41– 42.

Назаренко Г.С. Сезонний розвиток та показники репродуктивної здатності *Polygala cretacea* Kotov при інтродукції // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія «Інтродукція та збереження рослинного різноманіття». – 2009. – Вип. 19 – 21. – С. 168 – 169.

Нипорко С.О. Листостеблові мохи природного заповідника «Горгани» // Укр. ботан. журн. – 2001. – 58, №2. – С. 248 – 255.

Окснер А. М. Флора лишайників України: В 2 т. – К.: Наук. думка, 1993. – Т. 2, вип. 2. – 541 с.

Окснер А.М. Визначник лишайників УРСР. – К.: Академ. наук УРСР, 1937. – 341 с.

Окснер А.М. Флора лишайників України. – К.: Наук. думка, 1968. – Т. 2, вип. 1. – 500 с.

Определитель лишайников СССР. Кладониевые – Акароспоровые. – Л.: Наука, 1978. – Вып. 5. – 305 с.

Определитель высших растений Украины. – Киев: Наук. думка, 1987. – 548 с.

Определитель лишайников России. Вып. 9: Фусцидеевые, Телосхистовые. – С-Пб.: Наука, 2004. – 339 с.

Определитель лишайников СССР. – Л.: Наука, 1975. – Вып.3. – 276 с.

Определитель лишайников СССР. Вып. 1: Пертузариевые, Леканоровые, Пармелиевые. – Л.: Наука, 1971. – 412 с.

Определитель лишайников СССР. Вып. 3: Калициевые – Гиалектовые. – Л.: Наука, 1975. – 275 с.

Определитель лишайников СССР. Вып. 10. Пертузариевые, Леканоровые, Пармелиевые. – Л.: Наука, 1971. – 412 с.;

Организация охраны растений Донецкой области, занесенных в Красную книгу Украинской ССР (методические рекомендации). – Донецк, 1990. – 52 с.

Остапко В.М. Изменчивость видов рода *Tulipa* L. флоры юго-востока Украины при интродукции // Интродукция и акклиматизация растений. – 1997. – Вып. 28. – С. 20 – 24.

Остапко В.М. Нове місцезнаходження *Fumana procumbens* (Dun.) Gren. et Godr. на Донецькому кряжі // Укр. ботан. журн. – 1989. – 46, № 2. – С. 88 – 89.

Остапко В.М. Новий вид *Thymus didukhii* Ostapko та його фітоценотичні особливості // Укр. ботан. журн. – 1990. – 47, № 2. – С. 92 – 95.

Остапко В.М. Новий вид роду *Thymus* L. // Укр. ботан. журн. – 1987. – 44, № 2. – С. 47 – 48.

Остапко В.М. Нові види *Galium* L. (Rubiaceae) та *Veronica* L. (Scrophulariaceae) з південного сходу України // Укр. ботан. журн. – 1994. – 51, № 2/3. – С. 85 – 86.

Остапко В.М. Нові види роду *Vincetoxicum* N.M.Wolf // Укр. ботан. журн. – 1995. – 52, № 2. – С. 271 – 276.

Остапко В.М. Нові таксони роду *Galium* L. (Rubiaceae) // Укр. ботан. журн. – 1993. – 50, № 6. – С. 59 – 63.

Остапко В.М. Новый вид рода *Rosa* (Rosaceae) с Донецкого кряжа // Ботан. журн. – 1991. – 76, № 1. – С. 118 – 119.

Остапко В.М. Продромус естественной растительности юго-востока Украины. – Донецк: Б. и., 1995. – 142 с.

Остапко В.М. Раритетный флорофонд юго-востока Украины (хорология). – Донецк: ООО «Лебедь», 2001. – 121 с.

Остапко В.М. Эйдологические, популяционные и ценогические основы фитосоциологии на юго-востоке Украины. – Донецк: ООО «Лебедь», 2005. – 408 с.

- Остапко В.М., Зубцова Т.В. Интродукция редких видов флоры юго-востока Украины. – Севастополь: Вебер, 2006. – 296 с.
- Остапко В.М., Назаренко Г.С. Основні результати прикладних фітосозологічних досліджень у Донецькому ботанічному саду НАН України // Відновлення порушених природних екосистем: Матер. міжнар. наук. конф. – Донецьк, 2008. – С. 425 – 427.
- Остапко В.М., Назаренко Г.С., Гнатюк Н.Ю., Муленкова О.Г., Мовчан Т.Ю., Шпилева Н.В. Рідкісні та зникаючі види флори регіонального ландшафтного парку «Донецький кряж» // Промышленная ботаника. – 2005. – Вып. 5. – С. 233 – 237.
- Остапко В.М., Тохтарь В.К., Бойко Г.В., Хархота Г.І., Купенко Н.П., Муленкова О.Г., Шпилева Н.В. Нові доповнення до складу флори південного сходу України // Промышленная ботаника. – 2001. – Вып. 1. – С. 45 – 51.
- Паламар-Мордвинцева Г.М. Визначник прісноводних водоростей Української РСР. VIII. Кон'югати – Conjugatophyceae. Ч. 1. Мезотенієві – Mesotaeniales, гонатозигові – Gonatozygiaes, десмідієві – Desmidiiales. – К.: Наук. думка, 1984. – 512 с.
- Партика Л.Я. Мохообразные // Полесский государственный заповедник. Растительный мир. – Киев: Наук. думка, 1986. – С. 153 – 162.
- Перегрим М.М. Нові перспективні території для створення об'єктів природно-заповідного фонду на Луганщині // Заповідна справа в Україні. – 2003. – 9, вип.1. – С. 88 – 90.
- Петльований О.А. Chlorophyta континентальних водойм Донецько-Приазовського степу (Україна): Автореф. дис. ...канд. біол. наук: 03.00.05. – Київ, 2006. – 24 с.
- Пошкурлат А.П. Род горицвет – Adonis L. Систематика, распространение, биология. – М.: Наука, МАИК Наука / Интерпериодика, 2000. – 199 с.
- Прокудин Ю.Н., Вовк А.Г., Петрова О.А. и др. Злаки Украины: Анатомо-морфологический, кариосистематический и эколого-фитоценотический обзор. – Киев: Наук. думка, 1977. – 518 с.
- Птиця В.В. Про необхідність збереження природних популяцій *Adonis wolgensis* Steven у Донбасі // Промислова ботаніка: стан та перспективи розвитку: Матер. IV Міжнар. наук. конф. – Донецьк: Либідь. – 2003. – С. 222 – 223.
- Птиця В.В. Реінтродукція *Raeonia tenuifolia* L. в регіональному ландшафтному парку «Зуївський» // Відновлення порушених природних екосистем: Матер. Другої міжнар. конф. – Донецьк: Либідь, 2005. – С. 72 – 73.
- Рабики І.В., Даниликів І.С. Мохоподібні (Bryophyta) та антоцеротоподібні (Anthocerothophyta) Українського Розточчя. // Й.К. Пачоський та сучасна ботаніка. – Херсон: Айлант, 2004. – С. 66 – 73.
- Разнообразие водорослей Украины / Под ред. С.П. Вассера, П.М. Царенко // Альгология. – 2000. – 10, №4. – 309 с.
- Редкие и исчезающие виды флоры СССР, нуждающиеся в охране. – Л.: Наука, 1981. – 264 с.
- Ромс О.Г., Блюм О.Б. Нові місцезнаходження рідкісних видів лишайників на території УРСР // Укр. ботан. журн. – 1988. – 45, № 5. – С. 55 – 61.
- Рыфф Л.Э., Крайнюк Е.С. Редкие виды и эндеми флоры полуострова Меганом // Матер. междунар. конф., посв. 200-летию Ботан. сада Харьковского нац. ун-та. – Харьков: Б.и., 2004. – С. 109–111.
- Савич В.П. О новом почвенном лишайнике *Cornicularia steppae* mihi и лишайнике *Cornicularia tenuissima* // Ботанические материалы Института Спорых Растений Главного Ботанического Сада Р.С.Ф.С.Р. – 1924. – 3, вып. 1 – 12. – С. 185 – 188.
- Смицкая М. Ф. Флора грибов Украины. Оперкулятные дискомицеты. – Киев: Наук. думка, 1980. – 224 с.
- Сміцька М.Ф. Нові та маловідомі для Української РСР види грибів із Закарпатської області // Укр. ботан. журн. – 1959. – 16, №2. – С. 92 – 94.
- Сміцька М.Ф., Бойко М.Ф. Нове місцезнаходження *Morchella steppicola* Zerova в УРСР //

Укр. ботан. журн. – 1988. – 45, №2. – С. 71 – 72.

Сміцька М.Ф., Соломахіна В.М. Рідкісні види грибів, виявлені в урочищі Лиса Гора // Укр. ботан. журн. – 1984. – 41, №2. – С. 83 – 84.

Собко В.Г. Стежинами Червоної книги. – К.: Урожай, 2007. – 271 с.

Собко В.Г., Мордатенко Л.П. Визначник рослин Київської області. – Київ: Фітосоціоцентр, 2004. – 372 с.

Собко В.Г., Мордатенко Л.П. Срібних хвиль ковилових степове море. – Київ: Фітосоціоцентр, 2005. – 276 с.

Собко В.Г. Фітораритети України у Світовому Червоному списку. – Київ: Фітосоціоцентр, 2005. – 156 с.

Тарасов В.В. Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. Судинні рослини. Біолого-екологічна характеристика. – Дніпропетровськ.: Вид-во ДНУ, 2005. – 276 с.

Тимошенкова В.В. *Delphinium puniceum* Pall. в отделении «Хомутовская степь» Украинского степного природного заповедника // Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова». – 2007. – 9. – С. 70 – 73.

Ткаченко В.С., Генев А.П. Флороценотична характеристика запропонованого Кальміуського державного заказника // Укр. ботан. журн. – 1986. – 43, № 5. – С. 92 – 96.

Ткаченко В.С., Парахонська Н.О. Флороценотичне обґрунтування організації нової пам'ятки природи на крейдяних відслоненнях Старобільщини // Укр. ботан. журн. – 1985. – 42, № 2. – С. 6 – 10.

Томин М.П. Определитель кустистых и листоватых лишайников СССР. – Минск: Изд. АН БССР, 1937. – 312 с.

Топачевский А.В., Масюк Н.П. Пресноводные водоросли Украинской ССР. – Киев: Вища школа, 1984. – 336 с.

Флора Восточной Европы. – С-Пб.: Мир и семья, 1996. – Т. 9; Изд-во СПХФА, 2001. – Т. 10.

Флора Европейской части СССР. – Л.: Наука, 1974 – 1995. – Т. 1-8.

Флора Кавказа.– Баку: Изд-во АзФАН, 1940.– Т.2.– С. 223.

Флора Казахстана. – Алма-Ата: АН Каз. ССР Институт ботаники, 1966. – Т.9. – 640 с.

Флора Нижнего Дона (определитель). – Ростов: Изд-во Ростов. ун-та, 1984. – Ч.1. – 1985. – Ч.2. – 237 с.

Флора СССР: В 30 т. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1934 – 1960. – Т. 1 - 30.

Флора УРСР: В 12 т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1936 – 1965. – Т. 1 – 12.

Флора юго-востока Европейской части СССР. – Вып.V. – Сельхозгиз. – 1931. – С.593.

Хижняк Н.А., Аверчук А.С. Особенности лишенофлоры отвалов угольной шахты им. Калинина // Охорона навколишнього середовища та раціональне використання природних ресурсів: Тези доп. і виступів VII міжнар. конф. аспир. та студ. – Донецьк, 2008. – Т. 1. – С. 205.

Хржановский В.Г. Розы. – М.: Сов. наука, 1958. – 498 с.

Царенко П.М., Петлеванный О.А. Дополнение к разнообразию водорослей Украины. – Киев: Ин-т ботаники им. Н.Г. Холодного НАНУ, 2001. – 130 с.

Цвелёв Н.Н. *Cleome ornithorodioides* L. sensu lato в СССР // Ботан. матер. гербария Ботан. ин-та им. В. Л. Комарова. – Л.: Наука, 1963. – 22. – С. 122 – 134.

Цвелёв Н.Н. Злаки СРСР. – Л.: Наука, 1976. – 788 с.

Червона книга України: Рослинний світ. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1996. – 608 с.

Шпилевая Н.В. Оценка современного состояния популяции *Aconitum rogoviczii* Wissjul. в национальном природном парке «Святые Горы» // Промышленная ботаника. – 2004. – Вып. 4. – С. 263 – 267.

Boros A., Vajda L. Bryoflora Carpathorum Septentrionali-Orientaliorum. – Revue Bryol. et Lichen, 1969. – 36, fasc. 3 – 4. – S. 397 – 450.

Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. –

Kiev, 1999. – 346 p.

Wasser S. P. *Fungorum Rariorum Icones, Coloratae. Pars X.* – Vaduz, 1979.

Wasser S. P. *Tribe Agaricaceae Pat. of the Soviet Union.* – Koenigstein, 1989.

Алфавітний покажчик українських назв рослин

- Агалик-трава гірська 157
 Аденофора ліліелиста 29
 Аконіт Роговича 28
 Анакамптис блошичний 280
 Анакамптис болотний 282
 Анакамптис запашний 281
 Арум видовжений 284
 Аспіцилія куциста 399
 Аспленій волосоподібний 367
 Астрагал білостеблий 44
 Астрагал блідий 47
 Астрагал донський 51
 Астрагал новосканійський 46
 Астрагал понтійський 48
 Астрагал пухнастоквітковий 49
 Астрагал сарептський 50
 Астрагал шорсткий 45
 Астрагал яйцеплодий 52
 Багатоніжка звичайна 373
 Басія волосиста 54
 Безщитник жіночий 368
 Білолозник степовий 161
 Брандушка різнокольорова 289
 Бромопсис різнолистий 288
 Булатка довголиста 295
 Булатка червона 296
 Бурачок голоніжковий 32
 Буфонія дрібноквіткова 56
 Вітеринка лісова 35
 Вітеринка дібровна 34
 Вентената сумнівна 358
 Верблюдка українська 88
 Вероніка лікарська 258
 Вероніка чебрецелиста 260
 Вероніка щиткова 259
 Веснівка дволиста 324
 Вівсюжок звивистий 286
 Віхалка гілляста 283
 Вовче тіло болотяне 87
 Водяний різак алоєподібний 352
 Волошка верболиста 72
 Волошка донецька 68
 Волошка донська 74
 Волошка несправжньоблідолускова 69
 Волошка несправжньофрігійська 70
 Волошка руська 71
 Волошка Талієва 73
 Вольфія безкоренева 359
 Вудсія альпійська 377
 Вуханка азовська 187
 Вуханка Гельмана 186
 Вуханка донецька 185
 Гадюча цибулька занедбана 326
 Гаплофілум війчастий 146
 Гвоздика блідоквіткова 105
 Гвоздика видовжена 103
 Гвоздика Ївги 104
 Гвоздика стиснуточашечна 106
 Геліотроп запашний 151
 Геліотроп проміжний 150
 Герань лінійнолопатева 139
 Гіацинтик блідий 313
 Гіацинтик Палласів 314
 Гісоп крейдяний 154
 Глечики жовті 179
 Глід Клокова 94
 Глід озброєний 95
 Глід український 96
 Гніздівка звичайна 327
 Граб звичайний 66
 Грабельки Бекетова 113
 Гравілат алепський 140
 Громовик донський 183
 Громовик різноколірний 182
 Грушанка зеленоцвіта 334
 Дворятник крейдяний 107
 Дельфіній руський 99
 Дельфіній Сергія 100
 Дельфіній яскраво-червоний 98
 Деревій голий 26
 Дзвінець крейдяний 213
 Дзвоники великоколосі 60
 Дзвоники крапиволисті 62
 Дзвоники оленячі 59
 Дзвоники персиколісті 61
 Дивина розлога 257
 Дрік донецький 135
 Дрік донський 137
 Дрік скіфський 136
 Дягель лікарський 36
 Еремурус вродливий 305
 Ефедра двоколоса 362
 Жабриця смовдеподібна 235
 Жабурник звичайний 315

- Жеруха лучна 65
Житняк донський 273
Житняк кіммерійський 272
Жовтець золотистий 209
Жовтець кашубський 210
Жовтець язиколистий 211
Жовтозілля дніпровське 233
Жовтозілля чорноморське 234
Жовтоцвіт весняний 81
Жовтоцвіт волзький 82
Жовтушник загострений 116
Жовтушник крейдяний 115
Жовтушник кринкський 117
Жовтушник український 118
Загнітник головчастий 192
Залізничок гібридний 194
Звіробій чотирикрилий 153
Зимолобка зонтична 80
Зірочки богемські 310
Зірочки приазовські 311
Зірочник болотний 239
Зморшок степовий 398
Зозулин цвіт звичайний 85
Зозулинець шоломоносний 328
Зозулині сльози яйцелисті 323
Золототисячник анатолійський 74
Зубниця бульбиста 100
Зубниця п'ятилиста 101
Калошпака лопатева 400
Калофака волзька 57
Калюжниця болотна 58
Камка морська 360
Капуста крейдяна 55
Карагана м'яка 63
Карагана скіфська 64
Катартольон проносний 67
Катран татарський 93
Катран шорсткий 92
Келерія Талієва 321
Кендир сарматський 252
Кизляк болотний 178
Китяки крейдяні 199
Кладонія тілесна 403
Клеома донецька 85
Клостеріум Еренберга 394
Ковила азовська 348
Ковила Браунера 339
Ковила відмінна 336
Ковила відокремлена 342
Ковила волосиста 340
Ковила гранітна 345
Ковила Граффа 344
Ковила дивна 335
Ковила дніпровська 338
Ковила Залеського 351
Ковила Іоанна 346
Ковила Лессінга 347
Ковила оманлива 343
Ковила пухнатолиста 341
Ковила тирса 349
Ковила українська 350
Ковила шорстка 337
Козельці донецькі 253
Козельці донські 255
Козельці подільські 254
Колема чіпка 404
Конвалія звичайна 297
Конюшина кавказька 256
Копитняк європейський 42
Королиця звичайна 165
Коручка морозникоподібна 304
Коручка темно-червона 303
Косарики тонкі 312
Костриця крейдяна 306
Костриця кримська 307
Костянець Гейфлера 364
Костянець північний 366
Костянець пристінний 365
Костяниця кам'яниста 220
Ксантопармелія камчадальська 410
Куцоніжка пірчаста 287
Кучерявка чагарникова 53
Лазурник трилопатевиий 162
Ласалія пухирчаста 405
Ластовень азовський 265
Ластовень донецький 261
Ластовень жовтий 262
Ластовень прияїлинський 264
Ластовень проміжний 263
Ластовень руський 266
Ластовень український 267
Латаття біле 180
Левкой запашний 171
Лещиця скупчена 144
Леєрзія рисоподібна 322
Лікоподієлла заплавна 382

- Любка дволиста 331
 Любочкі дунайські 164
 Льонок довгошпорковий 169
 Льонок крейдяний 167
 Льонок чорноморський 168
 Мак азовський 191
 Маренка сіроплода 43
 Мачок жовтий 141
 Мигдаль низький 33
 Миколайчики приморські 114
 Мітлиця азовська 274
 Молінія блакитна 325
 Молодило руське 232
 Молочай крейдолюбний 119
 Мулянка водяна 166
 Незабудка борова 176
 Незабудка українська 177
 Неофусцелія грубозморшкувата 406
 Оман високий 156
 Оман каспійський 155
 Орляк звичайний 374
 Ортілія однобока 184
 Осока блискучоплода 292
 Осока волосиста 294
 Осока низька 291
 Осока світла 290
 Осока стопоподібна 293
 Палімбія солонна 189
 Палімбія тургайська 190
 Пальчатокорінник м'ясочервоний 300
 Парило високе 30
 Пармеліопсіс сумнівний 407
 Паслін Зеленецького 237
 Переліска багаторічна 174
 Перестріч крейдяний 172
 Перестріч лучний 173
 Перстач прямостоячий 201
 Печериця таблитчаста 397
 Пірій ковилолистий 302
 Пірій крейдяний 301
 Півники борові 318
 Півники вильчасті 316
 Півники солончакові 317
 Півонія тонколиста 188
 Під'ялинник звичайний 175
 Підмаренник видовжений 127
 Підмаренник волинський 133
 Підмаренник голоплідний 128
 Підмаренник донецький 125
 Підмаренник Дубовик 126
 Підмаренник кільчастий 132
 Підмаренник Кондратюка 129
 Підмаренник найбільший 131
 Підмаренник сухий 134
 Підмаренник шерстистий 130
 Пілозелла онезька 198
 Пілозелла скупчена 197
 Плавушник болотний 152
 Плакун мішанцевий 170
 Полин вірменський 38
 Полин донський 41
 Полин повислий 40
 Полин посріблений 37
 Полин суцільнобілий 39
 Псевдолізімахіон крейдяний 203
 Псевдолізімахіон Пачоського 204
 Пупочник завитий 181
 Пустельниця жорстка 112
 Пухирник ламкий 369
 Радіола льоноподібна 208
 Ранник весняний 229
 Ранник гранітний 228
 Ранник донецький 227
 Ранник крейдяний 226
 Рапонтикум серпієподібний 212
 Рівнолускавник щетиноподібний 319
 Рінодіна скудна 408
 Рогачка клейка 107
 Роговик київський 77
 Роговик несправжньоболгарський 78
 Роговик різноволосий 76
 Рожа Гельдрайха 31
 Розхідник волосистий 142
 Рокитник Кречетовича 80
 Росичка круглолиста 109
 Руслиця кільчаста 111
 Рутвиця смердюча 245
 Рябчик менший 308
 Рябчик руський 309
 Ряст Маршалла 89
 Ряст Пачоського 90
 Ряст щільний 91
 Рястка Буша 329
 Рястка Фішера 330
 Сальвінія плаваюча 375
 Самосил гайовий 242

- Самосил Стевена 244
Самосил часниковий 243
Сарсазан шишкуватий 145
Синяк руський 110
Сиренія Талієва 240
Ситівник жовтуватий 333
Ситничок паннонський 320
Скорзонера австрійська 225
Смілка крейдяна 236
Солодка гола 143
Солодушка великоквіткова 147
Сон богемський 205
Сон український 207
Сон широколистий 206
Сонцезвіт звичайний 149
Сонцезвіт крейдолюбний 148
Сосна крейдяна 363
Спориш Ашерсона 200
Суниці мускусні 121
Суховершки великоквіткові 202
Сфагнум болотний 390
Сфагнум бурий 388
Сфагнум відстовбурчений 392
Сфагнум волосолистий 383
Сфагнум звивистий 387
Сфагнум оманливий 385
Сфагнум притушений 389
Сфагнум сосочковий 391
Сфагнум торочкуватий 386
Сфагнум центральний 384
Таволга Литвинова 238
Тамарикс стрункий 241
Теліптерис болотяний 376
Тирлич хрестоподібний 138
Толіпела проліферуюча 396
Тонконіг степовий 332
Тюльпан Геснера 354
Тюльпан гранітний 355
Тюльпан двоквітковий 353
Тюльпан дібровний 357
Тюльпан зміелистий 356
Умбілікарія багатолістоподібна 409
Ферула татарська 120
Фіалка болотна 270
Фіалка крейдяна 268
Фіалка Лавренка 269
Фізалис звичайний 195
Фізосперм дворогий 196
Франкенія припорошена 123
Франкенія шорстка 122
Фумана лежача 124
Хвощ великий 380
Хвощ лісовий 379
Хвощ річковий 378
Хвощевник зимуючий 381
Хеноринум Клокова 79
Хенотека волосовидна 402
Холодок коротколистий 285
Цетрарія степова 401
Цибуля крапчаста 276
Цибуля лінійна 277
Цибуля міцновдягнена 275
Цибуля переодягнена 278
Цибуля савранська 279
Цимбохазма дніпровська 97
Цирцея звичайна 84
Чебрець війковий 246
Чебрець Дідуха 247
Чебрець кальміуський 248
Чебрець Кондратюка 249
Чебрець несправжньогранітний 250
Чебрець несправжньопаннонський 251
Черевички зозуліні 299
Чина чорна 163
Шавлія лучна 222
Шавлія степова 223
Шафран сітчастий 298
Шерфелія тверда 395
Шиверекія мінлива 224
Шипшина Борисової 215
Шипшина горинківська 218
Шипшина двозубчаста 216
Шипшина донецька 217
Шипшина залозисто зубчаста 214
Шипшина кринська 219
Шоломниця крейдяна 230
Шоломниця сумнівна 231
Шолудивник пухнастоколюсий 193
Щавель чорноморський 221
Щебрушка запашна 27
Щитник гребенястий 371
Щитник чоловічий 372
Щитник шартрський 370
Юриanea волошкава 159
Юриanea волошкоподібна 158
Юриanea Талієва 160

Алфавітний покажчик російських назв рослин

- Аистник Бекетова 113
 Акони́т Роговича 28
 Анакамптис болотный 282
 Анакамптис клопоносный 280
 Анакамптис пахучий 281
 Аронник удлинённый 284
 Аспицилия кустистая 399
 Астрагал белостебельный 44
 Астрагал бледнеющий 47
 Астрагал донской 51
 Астрагал новоасканийский 46
 Астрагал понтийский 48
 Астрагал пушистоцветковый 49
 Астрагал сарептский 50
 Астрагал шершавый 45
 Астрагал яичкоплодный 52
 Бассия волосистая 54
 Боярышник вооружённый 95
 Боярышник Клокова 94
 Боярышник украинский 96
 Брандушка разноцветная 289
 Бубенчик лилиелистный 29
 Будра волосистая 142
 Букашник горный 157
 Бурачек голоножковый 32
 Василек донецкий 68
 Василек донской 74
 Василек иволистный 72
 Василек ложнобледночешуйчатый 69
 Василек ложнофригийский 70
 Василек русский 71
 Василек Талиева 73
 Василистник вонючий 245
 Венерин башмачок настоящий 299
 Венечник ветвистый 283
 Вентената сомнительная 358
 Верблюдка украинская 88
 Вероника лекарственная 258
 Вероника тимьянолистная 260
 Вероника щитковая 259
 Ветреница дубравная 34
 Ветреница лесная 35
 Вздутосемянник двурогий 196
 Взморник морской 360
 Водокрас обыкновенный 315
 Вольфия безкорневая 359
 Вудсия альпийская 377
 Гвоздика бледноцветковая 105
 Гвоздика Евгении 104
 Гвоздика удлинённая 103
 Гвоздика узкочашечная 106
 Гелиотроп душистый 151
 Гелиотроп промежуточный 150
 Герань линейнолопастная 139
 Гиацинтик бледный 313
 Гиацинтик Палласа 314
 Гнездовка настоящая 327
 Горец Ашерсона 200
 Горечавка крестообразная 138
 Граб обыкновенный 66
 Гравилат алеппский 140
 Гребенщик изящный 241
 Грушанка зеленоцветковая 334
 Гусиный лук богемский 310
 Гусиный лук приазовский 311
 Двухлепестник парижский 84
 Двурядник меловой 108
 Девясил высокий 156
 Девясил каспийский 155
 Дельфиниум пунцовый 98
 Дельфиниум русский 99
 Дельфиниум Сергея 100
 Дербенник гибридный 170
 Диходон клейкий 107
 Дремлик темно-красный 303
 Дремлик чемерицевидный 304
 Дрок донецкий 135
 Дрок донской 137
 Дрок скифский 136
 Дубровник обыкновенный 242
 Дубровник Стевена 244
 Дубровник чесночный 243
 Душевка пахучая 27
 Дягиль лекарственный 36
 Жабница мелкоцветковая 56
 Жабрица горичниковидная 235
 Желтоцвет весенний 82
 Желтоцвет волжский 83
 Желтушник крынкский 117
 Желтушник меловой 115
 Желтушник украинский 118
 Желтушник щитовидный 116
 Житняк донской 273
 Житняк керченский 272

- Звездчатка болотная 239
Звербой четырехкрылый 153
Земляника мускусная 121
Зимолюбка зонтичная 81
Золототысячник анатолийский 75
Зопничек гибридный 194
Зубянка клубненосная 101
Зубянка пятилистная 102
Иссоп меловой 154
Истод меловой 199
Калошлака лопастная 400
Калужница болотная 58
Капуста меловая 55
Карагана мягкая 63
Карагана скифская 64
Касатик боровой 318
Касатик рогатый 316
Касатик солелюбивый 317
Катартолен слабительный 67
Катран татарский 93
Катран шершавый 92
Качим скученный 144
Кендырь сарматский 252
Кладония телесная 403
Клевер кавказский 256
Клеома донецкая 85
Клостериум Эренберга 394
Ковыль азовский 348
Ковыль Браунера 339
Ковыль волосистый 340
Ковыль гранитный 345
Ковыль Граффа 344
Ковыль дивный 335
Ковыль днепровский 338
Ковыль Залесского 351
Ковыль Иоанна 346
Ковыль Лессинга 347
Ковыль несходный 336
Ковыль обманчивый 343
Ковыль обособленный 342
Ковыль опушеннолистный 341
Ковыль тырса 349
Ковыль украинский 350
Ковыль шершавый 337
Козелец австрийский 225
Козлобородник донецкий 253
Козлобородник донской 255
Козлобородник подольский 254
Коллема цепкая 404
Колокольчик жестковолосый 59
Колокольчик крапиволистный 62
Колокольчик крупноколосый 60
Колокольчик персиколистный 61
Копеечник крупноцветный 147
Копытень европейский 42
Коровяк раскидистый 257
Коротконожка перистая 287
Костенец волосовидный 367
Костенец Гейфлера 364
Костенец постенный 365
Костенец северный 366
Кострец разнолистный 288
Костяника каменистая 220
Кочедыжник женский 368
Крашенинниковия терескеновая 161
Крестовник днепровский 233
Крестовник черноморский 234
Ксантопармелия камчадальская 410
Кубышка желтая 179
Кувшинка белая 180
Кукушкин цвет обыкновенный 86
Кульбаба дунайская 164
Курчавка кустарниковая 53
Лазурник трехлопастный 162
Ландыш майский 297
Лапчатка прямостоячая 201
Ласалия пузырчатая 405
Ластовень азовский 265
Ластовень донецкий 261
Ластовень желтый 262
Ластовень промежуточный 263
Ластовень русский 266
Ластовень украинский 267
Ластовень яйлинский 264
Левкой пахучий 171
Леерсия рисовидная 322
Лужница водяная 166
Лук линейный 277
Лук переодетый 278
Лук прочноодетый 275
Лук савранский 279
Лук точечный 276
Любка двулистная 331
Лютик золотистый 209
Лютик кашубский 210
Лютик языколистный 211

- Льянка крупнохвостая 169
 Льянка меловая 167
 Льянка черноморская 168
 Майкараган волжский 57
 Майник двулистный 324
 Мак азовский 191
 Марьянник луговой 173
 Марьянник меловой 172
 Мачок желтый 141
 Миндаль низкий 33
 Многоножка обыкновенная 373
 Молиния голубая 325
 Молодило русское 232
 Молочай мелолубивый 119
 Мускари незамеченный 326
 Мытник мохнатоколосый 193
 Мятлик степной 332
 Наголоватка васильковая 159
 Наголоватка васильковидная 158
 Наголоватка Талиева 160
 Наумбургия кистецветковая 178
 Незабудка боровая 176
 Незабудка украинская 177
 Неофусцелия грубоморщинистая 406
 Нивяник обыкновенный 165
 Норичник весенний 229
 Норичник гранитный 228
 Норичник донецкий 227
 Норичник меловой 226
 Овесик извилистый 286
 Овсяница крымская 307
 Овсяница меловая 306
 Оносма донская 183
 Оносма разноцветная 182
 Орляк обыкновенный 374
 Ортилия однобокая 184
 Осока блестящеплодная 292
 Осока волосистая 294
 Осока низкая 291
 Осока светлая 290
 Осока стоповидная 293
 Палимбия соленая 189
 Палимбия тургайская 190
 Пальчатокоренник мясокрасный 300
 Пармелиопсис сомнительный 407
 Паслен Зеленецкого 237
 Перелеска многолетняя 174
 Пион тонколистный 188
 Плауночек заливаемый 382
 Повойничек мокричный 111
 Погремок меловой 213
 Подмаренник вольтский 133
 Подмаренник вытянутый 127
 Подмаренник голоплодный 128
 Подмаренник донецкий 125
 Подмаренник Дубовик 126
 Подмаренник Кондратюка 129
 Подмаренник мутовчатый 132
 Подмаренник наибольший 131
 Подмаренник сухой 134
 Подмаренник шерстистый 130
 Подъельник обыкновенный 175
 Полевица азовская 274
 Полынь армянская 38
 Полынь беловойлочная 39
 Полынь донская 41
 Полынь поникающая 40
 Полынь серебристая 37
 Приноготовник головчатый 192
 Простлистник реснитчатый 146
 Прострел богемский 205
 Прострел украинский 207
 Прострел широколистный 206
 Псевдолизимахион меловой 203
 Псевдолизимахион Пачоского 204
 Птицемлечник Буша 329
 Птицемлечник Фишера 330
 Пузырник ломкий 369
 Пупочник ползучий 181
 Пустельница жесткая 112
 Пыльцеголовник длиннолистный 295
 Пыльцеголовник красный 296
 Пырей ковылелистный 302
 Пырей меловой 301
 Равночешуйник щетиновидный 319
 Радиола льновидная 208
 Ракитник Кречетовича 80
 Рапонтikum серпуховидный 212
 Репейничек высокий 30
 Ринодина скудная 408
 Росянка круглолистная 109
 Рябчик малый 308
 Рябчик русский 309
 Сабельник болотный 87
 Сальвиния плавающая 375
 Сарсазан шишковатый 145

- Сердечник луговой 65
Синеголовник приморский 114
Синяк русский 110
Сирения Талиева 240
Ситничек венгерский 320
Ситовник желтоватый 333
Смолевка меловая 236
Сморчок степной 398
Солнцецвет мелолобивый 148
Солнцецвет монетолистный 149
Солодка голая 143
Сосна меловая 363
Спаржа коротколистная 285
Сфагнум бахромчатый 386
Сфагнум болотный 390
Сфагнум бурый 388
Сфагнум волосистый 383
Сфагнум извилистый 387
Сфагнум обманчивый 385
Сфагнум оттопыренный 392
Сфагнум папиллозум 391
Сфагнум тупой 389
Сфагнум центральный 384
Таволга Литвинова 238
Тайник овальный 323
Телиптерис болотный 376
Телорез обыкновенный 352
Тимьян Дидуха 247
Тимьян кальмиусский 248
Тимьян Кондратюка 249
Тимьян ложногранитный 250
Тимьян ложнопаннонский 251
Тимьян реснитчатый 246
Толипелла пролиферирующая 396
Тонконог Талиева 321
Турча болотная 152
Тысячелистник голый 26
Тюльпан Геснера 354
Тюльпан гранитный 355
Тюльпан двуцветковый 353
Тюльпан дубравный 357
Тюльпан змеелистный 356
Умбликария многолистовидная 409
Ушанка азовская 187
Ушанка Гельмана 186
Ушанка донецкая 185
Ферула татарская 120
Фиалка болотная 270
Фиалка Лавренко 269
Фиалка меловая 268
Физалис обыкновенный 195
Франкения жестковолосая 122
Франкения припудренная 123
Фумана лежачая 124
Хвойник двухколосковый 362
Хвощ большой 380
Хвощ лесной 379
Хвощ речной 378
Хвощевник зимующий 381
Хеноринум Клокова 79
Хенотека волосовидная 402
Хохлатка Маршалла 89
Хохлатка Пачоского 90
Хохлатка плотная 91
Цетрария степная 401
Цимбохазма днепровская 97
Черноголовка крупноцветковая 202
Чина черная 163
Шалфей луговой 222
Шалфей степной 223
Шампиньон таблитчатый 397
Шафран сетчатый 298
Шерфелия сомнительная 395
Шиверекия изменчивая 224
Шиповник Борисовой 215
Шиповник горенковский 218
Шиповник двузубчатый 216
Шиповник донецкий 217
Шиповник железистозубчатый 214
Шиповник крынкский 219
Шлемник меловой 230
Шлемник сомнительный 231
Шпажник тонкий 312
Штокроза Гельдрайха 31
Щавель черноморский 221
Щитовник гребенчатый 371
Щитовник мужской 372
Щитовник шартрский 370
Эремурус представительный 305
Ясколка киевская 77
Ясколка ложноболгарская 78
Ясколка разноволосистая 76
Ясменник сероплодный 43
Ястребиночка онежская 198
Ястребиночка скученная 197
Ятрышник шлемоносный 328

Алфавітний покажчик латинських назв рослин

- Achillea glaberrima* 26
Acinos fominii 27
Aconitum rogoviczii 28
Adenophora lilifolia 29
Agaricus tabularis 397
Agrimonia procera 30
Agropyron cimmericum 272
Agropyron tanaiticum 273
Agrostis maeotica 274
Alcea heldreichii 31
Allium firmotunicatum 275
Allium guttatum 276
Allium lineare 277
Allium pervestitum 278
Allium savranicum 279
Alyssum gymnopodium 32
Amygdalus nana 33
Anacamptis coriophora 280
Anacamptis fragrans 281
Anacamptis palustris 282
Anemone nemorosa 34
Anemone sylvestris 35
Anthericum ramosum 283
Archangelica officinalis 36
Artemisia argentata 37
Artemisia armeniaca 38
Artemisia hololeuca 39
Artemisia nutans 40
Artemisia tanaitica 41
Arum elongatum 284
Asarum europaeum 42
Asparagus brachyphyllus 285
Asperula tephrocarpa 43
Aspicilia fruticulosa 399
Asplenium ruta-muraria 365
Asplenium septentrionale 366
Asplenium trichomanes 367
Asplenium xheufleri 364
Astragalus albicaulis 44
Astragalus asper 45
Astragalus novoascanicus 46
Astragalus pallescens 47
Astragalus ponticus 48
Astragalus pubiflorus 49
Astragalus sareptanus 50
Astragalus tanaiticus 51
Astragalus testiculatus 52
Athyrium filix-femina 368
Atraphaxis frutescens 53
Avenella flexuosa 286
Bassia hirsuta 54
Brachypodium pinnatum 287
Brassica cretaceae 55
Bromopsis heterophylla 288
Bufonia parviflora 56
Bulbocodium versicolor 289
Calophaca wolgarica 57
Caloplaca lobulata 400
Caltha palustris 58
Campanula cervicaria 59
Campanula macrostachya 60
Campanula persicifolia 61
Campanula trachelium 62
Caragana mollis 63
Caragana scythica 64
Cardamine pratensis 65
Carex diluta 290
Carex humilis 291
Carex liparicarpos 292
Carex pediformis 293
Carex pilosa 294
Carpinus betulus 66
Cathartolinum catharticum 67
Centaurea donetzica 68
Centaurea pseudoleucolepis 69
Centaurea pseudophrygia 70
Centaurea ruthenica 71
Centaurea salicifolia 72
Centaurea taliewii 73
Centaurea tanaitica 74
Centaureum anatolicum 75
Cephalanthera longifolia 295
Cephalanthera rubra 296
Cerastium heterotrichum 76
Cerastium kioviense 77
Cerastium pseudobulgaricum 78
Cetraria steppae 401
Chaenorhinum klokovii 79
Chaenotheca trichialis 402
Chamaecytisus kreczetoviczii 80
Chimaphila umbellata 81
Chrysocyathus vernalis 82

- Chrysocyathus wolgensis* 83
Circaea lutetiana 84
Cladonia carneola 403
Cleome donetzica 85
Closterium ehrenbergii var. *podolicum* 394
Coccyganthe flos-cuculi 86
Collema tenax 404
Comarum palustre 87
Convallaria majalis 297
Corispermum ×*ucrainicum* 88
Corydalis marschalliana 89
Corydalis paczoskii 90
Corydalis solida 91
Crambe aspera 92
Crambe tatarica 93
Crataegus klokovii 94
Crataegus praearmata 95
Crataegus ucrainica 96
Crocus reticulatus 298
Cymbochasma borysthena 97
Cypripedium calceolus 299
Cystopteris fragilis 369
Dactylorhiza incarnata 300
Delphinium puniceum 98
Delphinium rossicum 99
Delphinium sergii 100
Dentaria bulbifera 101
Dentaria quinquefolia 102
Dianthus elongatus 103
Dianthus eugeniae 104
Dianthus pallidiflorus 105
Dianthus stenocalyx 106
Dichodon viscidum 107
Diploxys cretaceae 108
Drosera rotundifolia 109
Dryopteris carthusiana 370
Dryopteris cristata 371
Dryopteris filix-mas 372
Echium russicum 110
Elatine alsinastrum 111
Elytrigia cretacea 301
Elytrigia stipifolia 302
Ephedra distachya 362
Epipactis atrorubens 303
Epipactis helleborine 304
Equisetum fluviatile 378
Equisetum sylvaticum 379
Equisetum telmateia 380
Eremogone rigida 112
Eremurus spectabilis 305
Erodium beketowii 113
Eryngium maritimum 114
Erysimum cretaceum 115
Erysimum cuspidatum 116
Erysimum krynkense 117
Erysimum ucrainicum 118
Euphorbia cretophila 119
Ferula tatarica 120
Festuca cretacea 306
Festuca taurica 307
Fragaria moschata 121
Frankenia hirsuta 122
Frankenia pulverulenta 123
Fritillaria meleagroides 308
Fritillaria ruthenica 309
Fumana procumbens 124
Gagea bohemica 310
Gagea maeotica 311
Galium donetzkiensis 125
Galium dubovikae 126
Galium elongatum 127
Galium glabricarpum 128
Galium maximum 131
Galium verticillatum 132
Galium volhynicum 133
Galium ×*kondratjukii* 129
Galium ×*lanulosum* 130
Galium xeroticum 134
Genista donetzica 135
Genista scythica 136
Genista tanaitica 137
Gentiana cruciata 138
Geranium linearilobum 139
Geum aleppicum 140
Gladiolus tenuis 312
Glaucium flavum 141
Glechoma hirsuta 142
Glycyrrhiza glabra 143
Gypsophila glomerata 144
Halocnemum strobilaceum 145
Haplophyllum ciliatum 146
Hedysarum grandiflorum 147
Helianthemum cretophilum 148
Helianthemum nummularium 149

- Heliotropium intermedium* 150
Heliotropium suaveolens 151
Hippochaeta hyemalis 381
Hottonia palustris 152
Hyacinthella leucophaea 313
Hyacinthella pallasiana 314
Hydrocharis morsus-ranae 315
Hypericum tetrapterum 153
Hyssopus cretaceus 154
Inula caspica 155
Inula helenium 156
Iris furcata 316
Iris halophila 317
Iris pineticola 318
Isolepis setacea 319
Jasione montana 157
Juncellus pannonicus 320
Jurinea centauroides 158
Jurinea cyanoides 159
Jurinea talijevii 160
Koeleria talievii 321
Krascheninnikovia ceratoides 161
Lasallia pustulata 405
Laser trilobum 162
Lathyrus niger 163
Leersia oryzoides 322
Leontodon danubialis 164
Leucanthemum vulgare 165
Limosella aquatica 166
Linaria cretacea 167
Linaria euxina 168
Linaria macroura 169
Listera ovata 323
Lycopodiella inundata 382
Lythrum hybridum 170
Maianthemum bifolium 324
Matthiola fragrans 171
Melampyrum cretaceum 172
Melampyrum pratense 173
Mercurialis perennis 174
Molinia caerulea 325
Monotropa hypophaea 175
Morchella steppicola 398
Muscari neglectum 326
Myosotis pineticola 176
Myosotis ucrainica 177
Naumburgia thyrsoflora 178
Neofuscelia ryssolea 406
Neottia nidus-avis 327
Nuphar lutea 179
Nymphaea alba 180
Omphalodes scorpioides 181
Onosma polychromum 182
Onosma tanaiticum 183
Orchis militaris 328
Ornithogalum boucheanum 329
Ornithogalum fischerianum 330
Orthilia secunda 184
Otites donetzica 185
Otites helmannii 186
Otites maeotica 187
Paeonia tenuifolia 188
Palimbia salsa 189
Palimbia turgaica 190
Papaver maeoticum 191
Parmeliopsis ambigua 407
Paronychia cephalotes 192
Pedicularis dasystachys 193
Phlomoides hybrida 194
Physalis alkekengi 195
Physospermum cornubiense 196
Pilosella ×glomerata 197
Pilosella onegensis 198
Pinus cretacea 363
Platanthera bifolia 331
Poa transbaicalica 332
Polygala cretacea 199
Polygonum achersonianum 200
Polypodium vulgare 373
Potentilla erecta 201
Prunella grandiflora 202
Pseudolysimachion cretaceum 203
Pseudolysimachion paczoskianum 204
Pteridium aquilinum 374
Pulsatilla bohemica 205
Pulsatilla latifolia 206
Pulsatilla ucrainica 207
Pycreus flavescens 333
Pyrola chlorantha 334
Radiola linoides 208
Ranunculus auricomus 209
Ranunculus cassubicus 210
Ranunculus lingua 211
Rhaponticum serratuloides 212

- Rhinanthus cretaceus 213
Rinodina exigua 408
Rosa adenodonta 214
Rosa diplodonta 216
Rosa donetzica 217
Rosa gorenkensis 218
Rosa krynkensis 219
Rosa ×borissovae 215
Rubus saxatilis 220
Rumex euxinus 221
Salvia pratensis 222
Salvia stepposa 223
Salvinia natans 375
Scherffelia dubia 395
Schivereckia mutabilis 224
Scorzonera austriaca 225
Scrophularia cretacea 226
Scrophularia donetzica 227
Scrophularia granitica 228
Scrophularia vernalis 229
Scutellaria cretica 230
Scutellaria dubia 231
Sempervivum ruthenicum 232
Senecio borysthenticus 233
Senecio euxinus 234
Seseli peucedanoides 235
Silene cretacea 236
Solanum zelenetzki 237
Sphagnum capillifolium 383
Sphagnum centrale 384
Sphagnum fallax 385
Sphagnum fimbriatum 386
Sphagnum flexuosum 387
Sphagnum fuscum 388
Sphagnum obtusum 389
Sphagnum palustre 390
Sphagnum papillosum 391
Sphagnum squarrosum 392
Spiraea litwinowii 238
Stellaria palustris 239
Stipa adoxa 335
Stipa anomala 336
Stipa asperella 337
Stipa borysthentica 338
Stipa brauneri 339
Stipa capillata 340
Stipa dasyphylla 341
Stipa disjuncta 342
Stipa fallacina 343
Stipa grafiana 344
Stipa granitica 345
Stipa joannis 346
Stipa lessingiana 347
Stipa maeotica 348
Stipa tirsia 349
Stipa ucrainica 350
Stipa zaleskii 351
Stratiotes aloides 352
Syrenia talijevii 240
Tamarix gracilis 241
Teucrium chamaedrys 242
Teucrium scordium 243
Teucrium stevenianum 244
Thalictrum foetidum 245
Thelypteris palustris 376
Thymus ciliatissimus 246
Thymus didukhii 247
Thymus kaljmijussicus 248
Thymus kondratjukii 249
Thymus pseudograniticus 250
Thymus pseudopannonicus 251
Tolypella prolifera 396
Trachomitum sarmatiense 252
Tragopogon donetzicus 253
Tragopogon podolicus 254
Tragopogon tanaiticus 255
Trifolium caucasicum 256
Tulipa biflora 353
Tulipa gesperiana 354
Tulipa granitica 355
Tulipa ophiophylla 356
Tulipa quercetorum 357
Umblicaria subpolyphylla 409
Ventenata dubia 358
Verbascum laxum 257
Veronica officinalis 258
Veronica scutellata 259
Veronica serpyllifolia 260
Vincetoxicum donetzicum 261
Vincetoxicum flavum 262
Vincetoxicum intermedium 263
Vincetoxicum jailicola 264
Vincetoxicum maeoticum 265
Vincetoxicum rossicum 266

<i>Vincetoxicum ucrainicum</i>	267
<i>Viola cretacea</i>	268
<i>Viola lavrenkoana</i>	269
<i>Viola palustris</i>	270
<i>Wolffia arrhiza</i>	359
<i>Woodsia alpina</i>	377
<i>Xanthoparmelia camtschadalis</i>	410
<i>Zostera marina</i>	360

Оскільки оригінал-макет цього видання був підготовлений у 2009 році, до того, як було опубліковане третє видання «Червоної книги України», то виявилися деякі розбіжності з останньою. Зокрема, у «Червоної книги Донецької області» не були внесені деякі види, які раніше не наводилися для Донецької області взагалі та види, стосовно яких у різних авторів є протилежна думка щодо їх охорони. А саме:

Покритонасінні:

Косарики черепитчасті - *Gladiolus imbricatus* L.,
 Морквіниця прибережна - *Astrodaucus littoralis* (M. Bieb.) Drude,
 Катран морський - *Crambe maritima* L.,
 Курай туполистий - *Salsola mutica* C. A. Mey.,
 Астрагал дніпровський - *Astragalus borysthenicus* Klokov,
 Астрагал шерстистоквітковий - *Astragalus dasyanthus* Pall.,
 Жостір фарбувальний - *Rhamnus tinctoria* Waldst. et Kit.;

Водорості:

Спірогіра Рейнгарда - *Spirogyra reinhardii* Chmiel. emend. Gauth.-Lièvre,
 Пеніум Борге - *Penium borgeanum* Skuja,
 Бамбузіна Бребіссона - *Bambusina brebissonii* Kütz. ex Kütz.,
 Нітелопсис пригуплений - *Nitellopsis obtusa* (Desv. in Loisel) J. Groves;

Гриби:

Печериця мухомороподібна - *Agaricus amanitaeformis* Wasser,
 Білогнойовик Богуша - *Leucocorpinus bohusi* Wasser,
 Боровик королівський - *Boletus regius* Krombh.,
 Ентолома смердюча - *Entoloma nidorosum* (Fr.) Quèl.,
 Гігроцибе ковпакоподібна - *Hygrocybe calyptriformis* (Berk. et Broome) Fayod,
 Грифола листувата - *Grifola frondjsa* (Dicks.: Fr.) Gray,
 Пізоліт безкореневий - *Pisolithus arrhizus* (Scop.: Pers.) S. Rauschert,
 Трутовик коренелюбний - *Polyporus rhizophilus* (Pat.) Sacc.

Автори-укладачі:

А.С. Аверчук, Г.В. Бойко, О.З. Глухов, Н.Ю. Гнатюк, Д.Я. Зацепіна, О.В. Зибенко, Т.В. Зубцова,
Ю.В. Ібатуліна, В.В. Козуб-Птиця, Н.Ю. Кунець, Л.В. Купрюшина, Н.М. Лялюк, О.В. Машталер,
Т.Ю. Мовчан, О.Г. Муленкова, Г.С. Назаренко, В.М. Остапко, Н.В. Шпилева

ЧЕРВОНА КНИГА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: РОСЛИННИЙ СВІТ

(РОСЛИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ОХОРОНІ
В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ)

Інформаційно-довідкове видання

Керівник науково-редакційної підготовки: Остапко Володимир Михайлович
Наукові редактори-укладачі – Г.В. Бойко, О.Г. Муленкова
Художнє оформлення та дизайн О.Г. Овсянніков
Коректор Н.І. Ржевкіна

Підписано до друку 21.12.2009.
Видавництво «Новая печать».